ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 1
JEUDI
1er JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.918 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.918

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԵՐԿՐՈՐԴ»

(Մայիս 30 / 31)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

Մայիս 27-ին Նախագահ Ռ. Քոչարեան ռուսական «Մայակ» ռատիօկայանին, «Միր» հեռատեսիլին եւ «Նեզավիսիմայա գազետա» թերթին ներկայացուցիչներուն հարցումներուն պատասխանելով շօշափած է շարք մը արժէքական հարցեր: Անոնց գլխաւորները եղած են Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցը, արտագաղթը:

Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին նիւթ եղած է նախ Ռուսաստան - Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութեան պահանջքը որ վերջերս սկսած է յայտնուիլ ռուսամէտ խմբաւորումներու կողմէ: Նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ երկու երկիրներուն շահերը շատ մը ոլորտներու մէջ շատ մօտ են իրարու եւ արդէն առաւել պայմանաւորուած է հայ-ռուս ռազմավարական գործակցութիւնը: Ընդհանուր պատմութեան հոլովոյթով ձեւաւորուած աւանդութիւններ կան, այսուհանդերձ, «Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարգում Ռուսաստան - Բելառուս դաշինքին անդամակցելու հարց այսօր չկայ»: Աւելցուցած է թէ տեղեակ է այդ ձգտումին տէր քաղաքական խմբաւորումներու, - ինչպէս Համայնավար կուսակցութիւնը -, գոյութեան, նաեւ հանրութեան գանգուածի մը այդ ուղղութեամբ տրամադրութեան, բայց ինք որպէս երկրին նախագահը ինքզինք բնաւ անյարմար կացութեան մէջ չի գտներ այդ պատճառով:

Պատասխանելով Ռուսաստանի հետ ռազմական սերտ գործակցութեան, Հայաստանի մէջ ռուսական ռազմակայաններու հզօրութեան եւ առանցմով շրջանին մէջ Հայաստանի ունեցած երկրաքաղաքական նշանակութեան մասին հարցումին, Ռ. Քոչարեան ըսած է նախ թէ մեծ նշանակութիւն ունի Ռուսաստանի հետ ռազմաթէքնիք գործակցութիւնը: Զի կարծեր որ այդ գործակցութիւնը վախ պատճառող բնոյթ ունի շրջանին ապահովութեան համակարգին զօրութենական մասնակիցներուն համար, քանի որ Հարաւային - Կովկասի մէջ ռուսական ռազմակայաններու գոյութիւնը նոր բան չէ: Հայաստանի անկախութեան սկիզբէն իսկ այդ կայանները առեղծուած ապահովութեան համակարգին մաս կը կազմեն: Ռ. Քոչարեան շրջանի ապահովութեան համակարգին համար «շատ լուրջ խաղադրիչ» կ'ընդունի ռուսական կայանները, յատկապէս նկատի առած շրջանին ազգային ու կրօնական բազմազանութիւնն ու պատմական ծանր ժառանգութիւնը եւ այն պարագան թէ բախումները միայն դաշնակիցներու չէ որ կը տարուին: Ռ. Քոչարեանի համար կարեւոր է որ շրջանի ապահովութեան նոր համակարգը ընդգրկէ այն ինչ որ մինչեւ այսօր մշակուած է: Եւ Ռուսաստան, իր կարծիքով, պէտք է նոր համակարգին կազմակերպութեան մէջ «չափազանց էական» դեր ունենայ:

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն վերաբերող հարցումին որպէս պատասխան, հիմ առնելով Մինսկի խումբին վերջին Ղարաբաղ - Ազրպէյճան ընդհանուր պետութեան առաջարկը, կրկնած է հայկական մօտեցումը. նախ պէտք է յարգուի համամարտ կողմերու իրաւունքի հաւասարութեան սկզբունքը, հաշուի առնելով փոխադարձ յարաբերութիւնները ծանրացնող պատմական ժառանգութիւնը, փաստացի ձեւաւորուած իրադրութիւնը եւ բազմաթիւ զոհեր խլած պատերազմը: Յաջորդ սկզբունքը կը վերաբերի Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան միջնադիր տարածքի բնոյթին անփոփոխելի վիճակին: Ռ. Քոչարեան դիտել տուած է որ հոն փաստացի կերպով ձեւաւորուած պետութիւն մը կայ, տասը տարիէ ի վեր. կայ սերունդ մը որ մեծցած է որպէս այդ պետութեան քաղաքացի: Այս պարագաները պէտք է նկատի առնուին թէ՛ Հայաստանի, թէ միջնորդներու կողմէ:

Արտագաղթին մասին Հայաստանի նախագահը կ'ըսէ թէ նախկին խորհրդային բոլոր երկիրներուն բնորոշ է ան եւ հետեւանք ընկերատնտեսական ծանր պայմաններուն: Հայաստանի պարագային արդէն մեծ սփիւռքի մը գոյութիւնը Հայաստանէն մեկնիլ ուզողներու լայն ընտրանք ու տեղաշարժի մեծ կարելիութիւն կուտայ: Որպէս դարման, կը մատնէ տնտեսական աճին, երկրին կայունութեան, արտասահմանեան եւ Սփիւռքի ներդրումներուն: Յատուկ նշանակութիւն կուտայ Սփիւռքի յայտնի գործիչներու, ձեռներէցներու հետ գործընկերութիւն հաստատելու: Կ'ըսէ նաեւ թէ աշխատանք կը տարուի համահայկական միասնական տեղեկատուական դաշտ ստեղծելու:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Սիտնիի ողիմպիականներուն մասնակցութեան. Հայաստանէն 26 մարզիկներ ընտրուած են որպէս թեկնածու: Եթէ կարենայ, նախագահը մտադիր է որպէս մարմնամարզի սիրող ղեկավար, մէկ - երկու օրով Սիտնի երթալու, Հայաստանի խումբին զօրակցելու համար:

* * *

ՌՈՒՍ-ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի Դումային նախագահը Գ. Սելեզնյովի կարծիքով մինչեւ տարեվերջ Հայաստան կրնայ մաս կազմել Ռուս - Բելառուս միութեան, քանի որ աւելի քան մէկ միլիոն հոգի այդ փափաքով ստորագրութիւն տուած է: Այսուհանդերձ, Դումային նախագահը աւելցուցած է թէ իրական մասնակցութեան մասին կարելի է խօսիլ միայն երբ յստակացուի Հայաստանի կառավարութեան ու նախագահին դիրքորոշումը:

* * *

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Մայիս 30-ին Ազգային ապահովութեան նախարարութեան հետախուզութեան շնորհիւ ձերբակալուած են Երեւանի եւ Շէնգաւիթի կալուածական վարչութեան երկու պաշտօնեաներ. անոնք ամբաստանուած են կաշառակերութեամբ ու սեփականութեան վկայական տալու գործը ձգձգելով:

* * *

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱԶԱՏ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻ

Զինուորական դատախազութիւնը ետ առած է հեռատեսիլի փոխ - տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեանի բանտարկութիւնը երկարաձգելու իր դիմումը: Յ. Յարութիւնեան որ ամբաստանուած էր Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան օժանդակելով, կը սպասուի որ Յունիս 5-ին ազատ արձակուի երբ բանտարկութեան պայմանաժամը աւարտի:

* * *

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑԻ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 30-ին Գրողներու տան դահլիճին մէջ հանդիսաւոր կերպով նշուած է Խ. Դաշտենցի ծննդեան 90-ամեակը: «Խոդեղան»ի եւ «Ռանչպարների կանչը»ի հեղինակին կեանքին մասին արտայայտուած է Դաւիթ Գասպարեան: Դաշտենց, բուն անունով Խաչիկ Տոնոյեան, մահացած է 1974-ին:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Մայիս 31-ի «Միլլիյէթ»ին տեղեկատուութեան համաձայն, քրտական զինեալ կազմակերպութիւնը ՓՔՔ-ն եւ «Հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւն՝ Դաշնակը» միասին ժողով գումարեր են Իրաքի մէջ: ՓՔՔ-ի ներկայացուցիչները խոր շնորհակալութիւն յայտներ են Հայաստանի իրենց կատարած օժանդակութեան համար, միայն ըսեր են որ տարի մը առաջ անկէ «գնուած» զինամթերքը մեծ մասով աւրուած, խանգարուած էր: Անոնք ըսեր են նաեւ թէ «Թուրքիոյ Հանրապետութեան մէջ մնացած Հայաստանի հողերուն նկատմամբ յարգանք ունին եւ եթէ այդ հողերուն մէկ մասը Քիւրտիստանի քարտէսներու մէջ ցոյց կու տան, ատիկա պարզապէս հոգեբանական պատճառներով է»...:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Նախագահ Քոչարեան «աշխատանքի այցելութիւն» մը պիտի կատարէ Միացեալ - Նահանգներ, Յունիսի վերջ եւ հանդիպում պիտի ունենայ նախագահ Գլինթընի եւ փոխ - նախագահ եւ նախագահական թեկնածու Ալ Կորի հետ: Կը կարծուի որ այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 26 - 27-ին:

Նախագահին մամուլի գրասենեակի բանբերը՝ Վահէ Գաբրիէլեան ճշդած է որ Ռ. Քոչարեան Ուաշինկթըն կ'երթայ ՀԱՊ-ի վեհաժողովէն քիչ ետք: Գլինթըն այս Կիրակի Մոսկուա կը գտնուի խօսակցութիւններ ունենալու համար Փութինի հետ: Նիւթ պիտի ըլլայ նաեւ Ղարաբաղի չլուծուած հարցը: Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեան յայտարարած է այս առիթով, որ Փութին - Գլինթըն հանդիպումը շատ կարեւոր պիտի ըլլայ Մինսկի խումբի հովանաւորած խաղաղութեան գործընթացին համար:

* * *

ԼՂՀ ԲԱԶՄԱԶԱՒԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԱԿՈՎ

Ծնունդներու աճը խթանելու եւ բազմազաւակ ընտանիքներու տնտեսական վիճակը բարելաւելու նպատակով ԼՂՀ կառավարութիւնը Յունուար 1-էն արտօնութեան նոր համակարգ հաստատած է: Ամէն երրորդ եւ յաջորդ երախայի անունով Ազգային դրամատան մէջ 700 տոլարէն մինչեւ 3000 տոլարի հաշիւ կը բացուի: Ներկայիս նման հաշիւներ բացուած են 161 երախայի համար: Արձանագրուած է տասը զաւկի տէր ընտանիք մը որուն դրամատան հաշիւէն զատ, տրուած է ինքնաշարժ մը: Եօթը եւ աւելի զաւկի տէր 11 ընտանիքի բնակարան պիտի տրամադրուի: Պետութիւնը նաեւ բազմազաւակ ընտանիքներու գործածած ելեկտրականութեան փոխարժէքը չի գանձեր. իսկ դպրոցական վերամուտին անոնց գումարներ կը յատկացուին, դասագիրքեր գնելու համար: Ամէնէն շատ բազմազաւակ ընտանիքներ կան Մարտակերտի ու Մարտունիի շրջանները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ մէջ, Մայիս 30-ին կանաչ երեսփոխան Նոէլ Մամէռ բաւական գայթակղութիւն ստեղծեց, երբ 3-րդ թաղամասի անդոյ քուէարկողներու հարցին կապակցութեամբ ուղղակի խնդրոյ առարկայ ըրաւ Ժագ Շիրաքը, որ այն ատեն Փարիզի քաղաքապետ էր: Պահանջեց որ բոլոր ցանկերը վերաքննուին, բայց, չեշտեց. - «Այս ընտրական խարդախութիւնը կազմակերպուած է ամէնէն բարձր մակարդակի վրայ: Ժ. Շիրաք զօրակցած է այս ամբողջ գործելակերպը որ սկսած է 1977-ին»: Աջը թեթեւ հակազդեցութիւններ ունեցած է, բայց, նաեւ ձախը, որ խուսափեցաւ օգտուելէ կացութենէն: Պատճառն այն է որ 3-րդ թաղամասի ներկայ քաղաքապետը՝ Փիէր Էմընպալում ընկերվարական է եւ մինչեւ 1995 ընտրող էր այդ թաղամասին մէջ, հակառակ անոր որ Փարիզ չէր բնակեր:

ԻՐԱՆԻ Խորհրդարանի նախագահ ընտրուեցաւ Մեհտի Քարուպի, որ «կրօնական արմատական ձախ»ի վերադարձը կը խորհրդանշէ Մաճլիսի մէջ: Բարենորոգիչները, հակառակ իրենց յաղթանակին չկրցան բարենորոգիչ մը բերել այդ աթոռին: Քարուպի ուշադրութիւն գրաւած էր 1989-ին Խոմէյնիի մահուան ատեն, երբ «հայրս մեռաւ» բացագանչած էր եւ մարած ինկած, ապա գետին փռուած էր եւ պոկած իր փաթթոցը:

ՉԷՉԷՆ բազմահարիւր ըմբոստներ պաշարուած են ռուսական ուժերու կողմէ Չէչէնիոյ արեւելեան շրջանը, Մայիս 29-էն ի վեր: Ռուսական զօրքերու պետը՝ զօր. Տրոշեւ յայտարարած է թէ անըլւաղն 61 Չէչէններ սպաննուած են: Պաշարուած Չէչէններու թիւը 400-էն 800 կը գնահատուի: Ռուսերը կ'ամբաստանեն նաեւ Ինգուշիան որ «կ'օգնէ ահաբեկիչներուն» իր հողամասին վրայ ապաստան տալով գաղտնի ճամբաներու որ թոյլ կու տան դրամ հասցնել զինեալ խումբերու:

ՎԼ. ՓՈՒՏԻՆ պաշտօնապէս Մոսկուա պիտի հրաւիրէ Պապը հանդիպումի մը ընթացքին որ նախատեսուած է Յունիս 6-ին: Ռուսաստանի նախագահը Իտալիա պիտի այցելէ Յունիս 5-ին եւ 6-ին:

ՀԱՐԱՒԻ ԱՓՐԻԿԷԻ կառավարութիւնը 24 ժամ պայմանաժամ տուած է Միէռա

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

— ● —

Մայիս 30-ին, Փարիզի վրայ տեղացող անձրեւը պատճառ եղաւ որ նախատեսուած 64-էն ոչ մէկ մրցում տեղի ունենայ, ինչ որ չէր պատահած 1973-էն ի վեր:

Յաւելեալ խաղավայրեր կը բացուէին Մայիս 31-ին, որպէսզի կարելի ըլլայ 80 հանդիպում ապահովել: Նախորդ օրուան 30 հազար հանդիսատեսներուն տոմսերու հատուցումը 7 միլիոն ֆրանք պիտի արժէր ապահովագրութեան ընկերութիւններուն:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի (Ուրբաթ, Յունիս 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Յունիս 3:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՏՈՒՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐԴՈՐՆԵՐ

Վերջին օրերին «Յառաջ»ի էջերում հանդիպեցինք մի շարք յօդուածների, որոնց նիւթն էր Հայաստանի ապագայ «քաղաքական դիրքորոշումը» եւ նրա «անկախութեան ապահովման» պայմանները: Առիթը Ապրիլ 29–30 թիւի խմբագրականն է, որն իր տեսակի մէջ տագնապի ազդանշան է ու ահազանգ: Վերահաս աղէտի դիմաց յաղթականօրէն կանգնելու եւ զօրաշարժ սկսելու փոխարէն տեղի ունեցաւ, այն ինչը շարունակ քանդել է Հայի տունը: Ծայր առաւ անհեթեթ խուճապ եւ պարտուողականութեան բացայայտ քարոզչութիւն, որպիսին արտակարգ իրադրութիւնների մէջ ենթակայ է անողոք պատժի:

Բայց այսօր մեր հայկական կեանքի իրականութիւնն այնպիսին է, որ ոչ ոք չի պատժւում եւ պարտութիւնը կը դիտւի որպէս յաղթանակ, իսկ վերստին ու այս անգամ արդէն վերջականօրէն գաղութային վիճակի մէջ յայտնուելը՝ իմաստուն քաղաքականութիւն:

Պարտուողական յօդուածներից թափանցիկօրէն երեւում է, որ հեղինակները պարզապէս յանձն են առել հասարակական կարծիք նախապատրաստելու գործը, կիրառելով անթոյլատրելի միջոցներ, որպիսիք այս պարագայի փաստերի աղաւաղումն է եւ աղաւաղուած փաստերի հիման վրայ եզրակացութիւններ կատարելը: Այս հանգամանքն էր, որ ինձ մղեց նոյնպէս մէջտեղ գալ: Նաեւ այն նկատառումը, որ եթէ ինչ – ինչ շրջանակներ դեռեւս ունեն սփիւռքի հասարակական կարծիքի կարիքը, նշանակում է Երեւանն ու Մոսկուան այս անգամ փորձում են Հայաստանը գաղութային իր անցեալին վերադարձնել, ընդառաջելով նաեւ «սփիւռքահայի նուիրական եւ երախտագիտական զգացումներին»:

Բայց քանի որ խնդիրը վերաբերում է հասարակական կարծիք մշակելուն, ապա ինչո՞ւ չբացենք մի քանի փակագծեր, որոնց տակ քօղարկուած է մնում ճշմարտութիւնը: Ինչո՞ւ մենք էլ մեր հերթին ջուր չլցնենք, բայց ... ազգային մեր շահի ջրաղացին: Միթէ՞ ազգային շահը նուազ կարեւոր է, քան Զարիքի կայսրութեան մշտնջենաւոր շահը, որի պաշտպանութեան համար, ինչպէս 80 տարի առաջ, նոյնպէս եւ այսօր Հայաստանում ոտքի են ելել իրենք իրենց յառաջդիմական կոչող ապազգային կոմունիստները, որոնք իրենց հերթին վստահ են, թէ ազգային շահ պաշտպանողների գործողութիւնը առնուազն յետադիմութիւն է:

Ուրեմն, նախ յիշենք քարոզչական այն տարօրինակ փորձելակերպը, որ ունէին եւ այսօր էլ պնդում են հայաստանեան որոշ ոլորտներում. «Անհրաժեշտ է Ռուսաստանին հասկացնել, թէ որպիսի՛ հաւատարիմ ժողովուրդ են Հայերը ռուսական հարաւային քաղաքականութեան համար, որպիսի՛ կարեւոր աշխարհաքաղաքական դիրք ունի Հայաստանը եւ որպիսի պատուար կարող է հանդիսանալ իսլամի դէմ»: Այսինքն՝ «Մեր գինը Ռուսը չգիտէ եւ մեր մտաւորականները պարտաւոր են ինչպէս հարկն է հասկացնել, որ առանց մեզ Ռուսաստանն առնուազն կորած է»: Այսօրինակ քարոզչութիւնն ուղղուած է ոչ թէ Ռուսին, որ ամէն բանից աւելի ճանաչում է կայսերապաշտական իր շահը եւ լինելով կիսա - իսլամական տէրութիւն երբեք էլ որեւէ պատուարի կարիքը չունի, այլ խեղճուկրակ Հային: Եւ շատ վիրաւորական ենթարնագրով, քանի որ այդ քարոզչութեան թիրախը ազգային վատ բնաւորութիւն դարձած մեր մեծամոլութեան վրայ է ընտրուած, այսինքն՝ «Ահաւասիկ՝ ի՛նչ կարեւոր ժողովուրդ ենք մենք, իսկ այդ միամիտ Ռուսաստանը չի ուզում հասկանալ»:

Քանի որ քարոզչութեան վերոյիշեալ տարբերակը սպասուած արդիւնք չունեցաւ, հիմա արդէն փոխուել է ծանրութեան կենտրոնը:

Եթէ դատակարգելու լինենք, պարտուողական (աւելի խիստ չեմ ուզում ասել, քանի որ աշխարհում բաներ կան, որոնց շուրջ մտքի ծայրումն իսկ անցկացնելը իր որոշակի անունն ունի, երբ խօսքը վերաբերում է երկիր ծախելուն), ուրեմն, պարտուողական այս քարոզչութիւնը բաղկացած է հետեւեալ մի քանի «փաստարկումներից»:

– Ինչո՞ւ յոռետես լինենք եւ կարծենք, թէ Ռուսաստանին միանալով՝ Հայաստանը կը կորցնի իր անկախութիւնը:

– Հայերը նոյնպէս պարտաւոր են որեւէ մէկին սիրելու, ինչպէս սիրում են Վրաստանն ու Ադրբեջանը, որոնցից մէկը Գերմանիայի գիրկն է ընկնում, միւսն էլ, բնական է, Թուրքիայի: Եւ որպէսզի հայ կանայք ուրիշների գիրկը չընկեն, ուրեմն, Հայաստանը որեւէ մի ողջամիտ երկիր պէտք է ունենայ, իսկ աւելի ողջամիտ, քան Ռուսաստանն է, վերջին երկու հարիւր տարիների ընթացքին Հայը չի տեսել:

– Ռուսաստանի հետ միութիւնը յառաջդիմական քայլ է, քանի որ առանց նման միութիւնների անհնար է ապրել: Եւրոպական Միութիւնը դրա լաւագոյն օրինակն է:

– Համայնավարութիւնը պատմութեան գիրկն է անցել եւ նրա վերադարձի մասին խօսելն իսկ աւելորդ է: Հետեւաբար Հայաստանը որեւէ վախ չունի Ռուսաստանին միանալուց:

Այս դրոյթները կիսատ ճշմարտութիւններ են կամ ճշմարտանման սուտալի կեղծիքներ, եւ ահա թէ ինչո՛ւ:

Նախ, որտե՞ղ է լսուած, որ եթէ երկու – երեք միլիոնանոց մի ժողովուրդ իր երկրի հետ մէկտեղ յայտնւում է հարիւր յիսուն միլիոնանոց տէրութեան տիրապետութեան տակ, ապա դոյզն իսկ հնարաւոր է պատկերացնել, թէ այդ փոքրիկ, աննշան ժողովուրդը կարող է անկախ լինել: Այս քարոզչութեան հեղինակները կամ անծանօթ են պատմութեանը կամ միտումնաւոր անծանօթ են ձեւանում: Արժէ թերթել պատմութեան էջերը եւ յիշել, օրինակ. Ռուսաստանի Լուսաւորութեան նախարարի խօսքը, թէ «Միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններից պահանջում ենք ոչ թէ ուսուցումն, այլ ռուսացումն»: Կամ՝ «Մեզ հարկաւոր է Հայաստանն առանց Հայի»: Այս ծրագրերը գոյութիւն են ունեցել կոմունիստներից էլ առաջ՝ դեռեւս անցեալ դարի յիսուն – վաթսունական թուականներին: Իսկ աւելի կարճ կապելու համար հարցում անենք մեր յառաջդիմականներին. «Իսկ ե՞րբ է մի երկիր իր ժողովրդի հետ մէկտեղ կորցնում իր անկախութիւնը, եթէ ոչ աւելի հզօրի կողմից նուաճուելու դէպքում»: Նաեւ չմոռանանք, որ ռուսական քարոզչութիւնը շարունակ պնդել է, թէ բոլոր գաղութացուած ժողովուրդները, նոյն թւում եւ Հայաստանն ու Հայերը իրենց կամքով են միացել Ռուսաստանին: Անշուշտ, եթէ Հայաստանի ապօրինի ընտրութիւններով ձեւաւորուած Խորհրդարանը, որ բնաւ իրաւասու չէ ներկայացնել ժողովրդի կամքը, որոշի միանալ Ռուսաստանին, ապա աշխարհի աչքի առաջ կատարուող գաղութային այս վերանուաճումը նորէն կը ներկայացուի որպէս կամաւոր քայլ: Իսկ երբ մէկն ինքն է կամաւոր քայլ կատարում դէպի գայլի բերան՝ ուտուելու անզուսպ ցանկութեամբ, ապա ո՞ւմ հոգը կարող է այդ լինել:

Ռուսական գաղութատիրութեան մասին Միքայէլ Նալբանդեանը «Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ» աշխատութեան մէջ գրել է.

«Մալոռուսիան (այսինքն՝ Ուկրայինա, 15 միլիոն ժողովուրդ) իւր լեզուով, իւր պատմութեամբ, իւր կեանքի կերպերով եւ սովորութեամբ, ոչինչ յարաբերութիւն չունի Ռուսիային... խնդրում է իւր անկախութիւնը, բայց Ռուսաստանը շղթաներով կապում է նորան եւ ազատութեան մարգարէներին պատասխանում է բանտով, կնուտով (մտրակով) եւ աքսորով: Ցափշտակել եւ սպրկացրել է Ֆինլանդիան: Խաբանօք ճանկել է Վրաստանը եւ Հայաստանի մի մասը եւ ճնշում է նրանց իւր ծանրութեան տակ: ... Բանտերն են նորա դպրոցները, պոլիցականք եւ ժանդարմք՝ դաստիարակները, շղթան՝ հրահանգիչ գիրքը, աքսորը՝ բարոյականութիւնը... Կեցցէ՛ կատուն, որ իւր փորի համար մուկ է բռնում»:

Այս կատուն, որ որ իւր փորի համար մուկ է բռնում, անշուշտ Ռուսաստանն է:

Ամէնից տխուրն է, որ 19-րդ դարում մենք դարձանք այդ կատուի բռնած մուկը, 20-րդ դարում շարունակեցինք մնալ կատուի բռնած մուկը, եւ հիմա, դարավերջին մեզնից քարոզիչներ են յայտնուել եւ համոզում են, որպէսզի 21-րդ դարում «սիրայօժարութեամբ» դարձեա՛լ բռնուած մուկ դառնանք նոյն կատուի համար:

Հետեւաբար, միանգամայն իրաւացի էր Լօյտ Ճորճը:

Նալբանդեանից առաջ Աբովեանն է Հայի սերունդներին կտակել. ««Ռըսին գըլխըներդ դուք դուրբան չտաք, նրա հետ սիրով սրտով չմիանաք: Ու էսպէս թըշուառ, տարաբախտ մնաք» (*):

Պատկերն ամբողջական եւ անաչառ դարձնելու համար յիշենք նաեւ անցեալ դարի ազգային նոյնքան մեծ գործիչներից մէկին՝ Ստեփան Ոսկանին: Այստեղ, Փարիզ ապրելով, նա զգուշացրել է. «Ռուսիան այնպիսի տէրութիւն մը չէ, որ ազատութեան եւ մարդկութեան սիրոյ համար մեր հայրենիքին վրայ տիրելու փափաքով միայն գոհանայ. ամենեւին, վասնզի ազատութիւնը կ'ատէ անիկա եւ յայտնի ու ոխերիմ թշնամի է անոր: Մարդկութիւնն ալ շատ չի սիրեր եւ ուրկէ որ իր զօրքերը անցեր են անգթութենէ ուրիշ անմոռանալի յիշատակ մը չեն թողեր եւ նահատակ ազգերու արիւնը, Եւրոպացւոց մէջ ամէն դէմ կը բողոքէ անոր արտաքին քաղաքականութեան դէմ... Հայերը ոչ միայն հաւատացին Ռուսիոյ խոստումներուն, այլեւ կողմնորոշուեցան դէպի Ռուսիան, այլեւ արիւն թափեցին անոր համար, այլեւ հայրենիքնին թողին եւ միահամուռ, չըսենք կոյրզկուրայն, անոր գիրկն ինկան... Պատմութիւնը օր մը պիտի ըսէ, թէ ի՛նչ գտան հոն եւ թէ ի՛նչ բարիք ...տան ռուս հովանիէն. պատմութիւնը... անաչառ ատեանին առջեւը պիտի... այն կարծեցեալ ազգասէրները, ... Հայկեան ոգւոյ վրայ այս նոր վէրքը աւելցուցին»:

Այս ճշմարիտ ազգայինները, նուիր... հայրենասէրները, ազգային ճակատագ... համար անձնական պատասխանատու... թեան զգացում ունեցող գործիչները Երեւանից մինչեւ Մոսկուա եւ Փարի... 19-րդ դարի յիսնական թուականներ... մինչեւ 2000 թուական, ձայն են տա... մեզ, զգուշացնում են, պահանջում... «պատմութեան անաչառ ատեանով», ... ովքե՞ր են նրանք ո՛չ նախագահ, ո՛չ ...խարար, ոչ որոշակի լրագրողը եւ ո՛չ նոյնքան որոշակի բանաստեղծը, որ... խօսքը դոյզն իսկ արժէք ունենայ «յառաջդիմականների» համար:

Ուրեմն, կրկնենք Ստեփան Ոսկ... հարցը. «Ի՞նչ գտանք Ռուսիայի գրկի մէ... եւ ի՛նչ բարիք տեսանք ռուս հովանիէ...»:

Եւ պատասխանենք. «Ոչինչ, բացի մ... պատմական հայրենիքի կորուստից եւ... ոչինչ, բացի Գուլագի մեր նահատակներից»:

Առարկողներ կա՞ն...:

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Խ. Աբովեան – Երկերի լիակատար ժողովածու
Հտ. Գ. էջ՝ 65 – 302
Երեւան 1947, ակադեմական հրատարակութիւն

ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ ԿՐԿՆՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայկական լրատուիչներու տեղեկատուական, հրապարակագրական բաժիններուն մէջ վերջին շրջաններուն պարբերաբար ներկայ եղաւ Ջաւախքը. Վրաստանի հայաբնակ ու Հայաստանի սահմանին կպած այդ շրջանը ուշադրութիւն գրաւեց տեղւոյն բնակչութեան այլազան հարցերուն ու աւելի եւս ալ ինքնավարութեան պահանջքի նիւթով: Ինչ կը վերաբերի առաջինին, խորհրդային նախկին երկիրներու հասարակաց դժուարութիւններուն, սահմանափակումներուն ենթախորքին վրայ պէտք է գումարել կեդրոնական իշխանութիւններու վերապահութիւնը որով միշտ նկատի առնուած է շրջանը: Երկրորդը մասամբ պէտք է տեսնել որպէս այդ կացութեան մէկ հետեւանքը որ հաւանօրէն, քաղաքական լուրջ հետամնկար մատնելէ աւելի, կեդրոնական իշխանութեան ուղղուած ազդարարութիւն էր:

Այդ երկրամասին նուիրուած գրեթէ ամբողջական էջ մը ունի Մայիս 19-ի «Հայաստանի հանրապետութիւն»ը: Ռաֆիկ Մուրատեան «Ջաւախք – Թափառիկ ընթացք եւ անկատար անուրջներ» խորագրուած ծաւալուն իր գրութեան մէջ երեք գլուխներու տակ բաւական մանրամասն կերպով կը ներկայացնէ շրջանին ներկան, բաւական վրդովիչ մատնանշումներ ընելով:

Ա. գլուխը կը խօսի «Ճամբաներու եւ ճակատագրեր»ու մասին: Ճամբայ կոչուածը ամէնէն աւելի անտարբերութեան մատնուած ոլորտն է հոն: Գրեթէ գոյութիւն չունեցող բան մը: Երկու պետութիւն իրար կապող ճամբան որ 1970-ական թուականներուն կառուցուած է, 1988-ի երկրաշարժէն ետք դէպի այդ գօտին դիմող օրական հարիւրաւոր բեռնակառքերուն չէ դիմացած: 1996-ին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Շեւարնաձէ համաձայնելով կրկին կառուցուած են ճամբան որ սակայն 7 – 8 ամիսէն «անորակ աշխատանքի պատճառով» նախկին վիճակին վերադարձած է: Ներկայիս վերստին պէտք է նորոգուի: Հեղինակը կ'ըսէ թէ 1988 – 1990 շրջանին շրջափակուած Հայաստանին համար այդ ճամբան կենաց ուղի եղած է, երկիրը կապելով հիւսիսէն՝ Ռուսաստանին: Այսօր «տառապանքի ուղի» է: Տարբեր չէ վիճակը Ջաւախքի Ախալքալաքի շրջանին ներքին ճամբաներուն:

Հակառակ այս կացութեան, ընտրապայքարի շրջաններուն շահարկելի թեմայի կը վերածուի ճամբու նիւթը: Անցեալ տարի ալ կրկնուած է նոյն բեմադրութիւնը: Փութով ճամբաներ նորոգուած են, սակայն այսօր, «կարծես թէ ամէն ինչ մնացել է նոյնը»:

Ցաւոտ ցաւը արտագաղթն է: Ամէն օր հանրակառքով, ինքնաշարժով մարդիկ կը մեկնին դէպի Ռուսաստանի զանազան շրջանները. ապա, դէպի երկիրները: «Քառապատկուել են Ջաւախքից օր առաջ լքողների շարքերը»: Թէեւ վիճակագրութիւն չկայ վերջին 5... տարուան մէջ մեկնողներու թիւին մասին, բայց մօտաւոր հաշիւներով տարեկան 12 – 15 հազար աշխատունակ մարդ կը լքէ հայրենի տունը: Անոնց 40%-ը ... մնայ Ռուսաստան, տարի մը, երեք տարի, մշտական, ըստ Ռ. Մուրատեանի. Ամէն գիւղի մէջ արդէն անտէր, պարապ մնացած 15 – 20 տուն կայ: «Աշխատ... ձեռքերը Ռուսաստանում են շէնացնում... իսկ մնացողները երանի են տալիս գնացողներին»:

Մեկնելուն ճակատագիրը սակայն ... ու է իրականացնելը ակնկալութիւններ մեծ աշխատավարձք ունենալ գրեթէ ... կարելի է, ինչպէս՝ գումարներ խնայել... Շատերուն շահածը պարզապէս ճամ... դրամ է. բայց գաղթելուն թափը չի ... սիր: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ Ախ... քալաքը կը պարպուի: «Այն Ախալքա... քը որ ժամանակին Հայաստան ու ... ցախ էր կերակրում ու պաշտպանում... Ռուսաստանի մէջ բնակութեան իրաւ... ու տեսական աշխատանք ունենալ, ... սօրուան գերագոյն երազն է Ախալքալաքցին:

Ժամանակին Ախալքալաքը արդիւ... բերական շրջան եղած է, պահեստ... Վրաստանի կաթի ու գետնախնձորի 30-40 տոկոսը: Ներկայիս ելեկտրակա... թեան պակասը եւ արտաքին շուկան, ... կարելի կ'ընեն վերադարձի փորձը: Ա... տադրութեան կարելիութեան մարզեր... կօշիկի, գարեջուրի գործարաններ... ճօպանուղիի կազմածներ պատրաստ... գործատունը, քարի մշակումը, երկ... գործութիւնը, եւ այլն: Բոլորն ալ կ... ունին վերակազմակերպուելու, որպէ... թէ՛ մարդոց աշխատանք, թէ շրջա... տնտեսական զօրութիւն տան, բայց ... հրաժեշտ ներդրումը ընելու ոչ մէկ ... բամադրութիւն կը յայտնուի կեդրոն... Ռ. Մուրատեան որոշ մեղադրանք մը... կ'ուղղէ կառավարութեան ներկայա... ցիչներու որոնք շրջան կ'այցելեն, ... տումներ կուտան, բայց բան չի փո... ուիր: Կը մեղադրէ նաեւ Ախալքալաք...

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

"THE HATS OF MR. ZENOB"ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԹՈՐՈՆԹՕ

Թորոնթոյի «Ֆէքթորի Թիաթր Մէյնըսթէյժ» թատրոնին մէջ, Մայիս 3–14ին «Ալիշանք թատերական արտադրութիւններ» մարմինը, ղեկավարութեամբ գանատահայ թատերագիր – դերասան Հըրանդ Ալիանաքի եւ արուեստագէտ – նըկարիչ Գալուստ Պապեանի ներկայացուած է գանատացի թատերագիր Ռոպըրթ Խաթըլի «The hats of Mr. Zenob» թատերգութիւնը։ Նիւթը կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութենէն ազատած Հայու մը, ծնած 1902–ին Կեսարիա։ Այս առթիւ հրատարակուած գրքոյկին մէջ, հեղինակը կը պատմէ. –

«Ես առաջին անգամ Վահան Փոլատեանի պատմութեան տեղեկացայ թատերագիր Ագնես Լիմպոսի միջոցաւ։ Ան ինծի տեղեկացուց, որ Զուիցերիոյ L'Art Brut թանգարանը (Լոզան) այցելելով տեսած է Վահան Փոլատեանի գըլխարկներու նշանաւոր հաւաքածոն։ Վահան Փոլատեան Թուրքերու կողմէ սպաննուած 1,5 միլիոն Հայերէն ազատած անձ մըն է, որ կը փորձէ Միացեալ – Նահանգներ գաղթել, սակայն կը մերժուի։

Ան կը հաստատուի Գուպա եւ հոն կ'աշխատի որպէս ճամբորդական ընկերութեան պաշտօնեայ. յետագային, կ'անցնի Ֆրանսա, ուր կ'ընդունուի որպէս գաղթական. Փարիզ հաստատուելով, կապ կը պահէ հայ գաղութին հետ։ Կ'ամուսնանայ Հայուհիի մը հետ եւ կ'ունենայ աղջիկ զաւակ մը՝ Վիվիան։ Բ. Համաշխարհային պատերազմին մաս կը կազմէ ֆրանսական բանակին եւ գերի կ'իյնայ Գերմանացիներու...։ Պատերազմէն ետք, կը վերադառնայ Փարիզ եւ չի կըրնար գտնել իր կինն ու զաւակը։ Մինչ այդ, իր մայրը կուգայ Փարիզ եւ կը միանայ իրեն։ Սակայն, կարճ ժամանակ ետք, կը մահանայ մայրը։ Փոլատեան դժուար կ'ընդունի իր ընտանիքի կորուստը եւ մօր մահը։ 1966–ին, 64 տարեկանին, կը մտնէ Սէն – Ռաֆայէլ հայկական հանգստեան տունը եւ իր կեանքի վերջին տարիները հոն կ'անցընէ. Հանգստեան տան ղեկավարները օրական մէկ ֆրանք կուտան իրեն, որպէսզի, օրական երկու անգամ, Սէն – Ռաֆայէլի փողոցներուն մէջ ցոյց տայ իր գլխարկներու եւ հագուստներու հաւաքածոն, որոնք կը պատկերացնեն Պատմութեան մեծամեծները։ Վահան Փոլատեան կը մեռնի 1982–ին, Սէն – Ռաֆայէլի հայկական հանգստեան տան մէջ, մերժելով ուտել որեւէ կերակուր։ Իր հաւաքածոյէն մաս մը՝ գըլխարկներ եւ հագուստներ կը նուիրուին Զուիցերիոյ Լոզան քաղաքի «Musée de l'Art Brut» թանգարանին»։

Սոյն թատերգութիւնը, Ռոպէրթ Խաթլի ներկայացուցած է Էտմընթընի, Գալկըրի, Վիքթորիա եւ Քէլովնա (Պրիթիշ Գոլումպիա), Ուայթհորս (Եու. Թերիթորի), Մոնրէալ (Քեպէգ), Գոլորատօ Սըփրինկզ (Գոլորատօ, Միացեալ – Նահանգներ) եւ ներկայիս՝ Թորոնթօ։

Պր. Խաթլի, որպէս մենակատար – դերասան երկու արարով կազմուած թատերգութիւնը, երգիծական (զաւեշտական) արտայայտութիւններով եւ խաղարկութեամբ յաջողեցաւ հանդիսականներուն փոխանցել Վահան Փոլատեանի կեանքը, կենցաղը, ապրելակերպը եւ այդ բոլորին ընդմէջէն՝ Հայոց ցեղասպանութեան իրականութիւնը ընդգծել եւ այդ ձեւով ծառայել Հայ Դատին։

«Հորիզոն»

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Մայիս 5–ին, 2000 թուականի շրջանաւարտ աշակերտները ներկայացուցած են «Արթին աղա» թատերգութիւնը։ Ներկայացման յաջողութեան նպաստած էին վարժարանի հայերէնի դասատու եւ դերուսոյց Տիկին Անահիտ Գույումճեան եւ երաժշտութեան ուսուցիչ Սամուէլ Քէօչկէրեան։ Ներկայացման վերջաւորութեան խօսք առած են վարժարանի տնօրէն՝ Յակոբ Պուլկարեան, հոգեւոր հովիւ Արմէն Ա. Քահանայ Իշխանեան։

Ջաւախքի միւս շրջանին՝ Նինոծմինտայի վարչութիւններուն ղեկավարները որոնցմէ նշուած երկու անուններ հայկական են, – Մուրատեան, Արզումանեան – եւ շըքանշանի, մետալներու արժանացած...։ Շրջանը 34 հազար հեկտար վարելահող ունի, սակայն, այս մարզն ալ արդիւնաւորուած չէ։ Տեղական իշխանութիւններու ուշադրութիւնը կեդրոնացած է հարկ հաւաքելու գործին վրայ։ Անցեալի կոլտնտեսութիւնները կամ բաժնետիրական ընկերութեան վերածուած, կամ լուծուած, անհետացած են։ Հողագործական բերքը կարելի չըլլար այլ շըրջաններ փոխադրել ու վաճառել, ուստի տեղւոյն վրայ ապրանքով կը փոխանակուի։ Առիկա ալ անշուշտ քաջալերական չէ արտադրողին համար։

Ջաւախքը, շատ բնականօրէն, Հայաստանի շարունակութիւնը, կամ վրացական հողին վրայ անոր մէկ մանրանկարը կը նկատուէր բացարձակ կերպով հայկական նկարագրով։ Այսօր տխուր է հաստատել որ շատ մը պարագաներով, յատկապէս արտագաղթով, հոն ալ կը կրկնուի Հայաստանի իրականութիւնը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՆ Կ'ՈՒՆԵՆԱ՞Յ ԻՐ ՄԱՆՀԱԹԹԱՆԸ

Մոսկուայի քաղաքապետը երազը կը փայփայէր Մոսկուա գետին ափերուն վրայ Մանհաթթանի կրկնօրինակ մը կառուցանելու։ 1995–ին դրուեցաւ առաջին քարը եւ շինութեան աշխատանքը սկսաւ մեծ թափով. բայց 1998–ի օգոստոսեան տնտեսական տագնապը ընդհատեց ծրագրին իրագործումը։ Երեք տարուան ընթացքին գետինը պատրաստուած էր, Բագրատիոն կամուրջը, առեւտուրի փակ կեդրոն մը կառուցուած։ Ձեռնարկուած էր նաեւ 34 յարկանի երկնաքերի մը շինութեան որ գրասենեակներու համալիր մը պիտի ըլլար։ 1999–ի Դումայի ընտրութենէն առաջ ծրագիրը քննադատութիւններու թիրախ էր, որպէս Մոսկուայի քաղաքապետ Լուժկովի նախագահական փառասիրութեան մարմնաւորումը։

Այսօր, երկու տարի ետք, երկնաքերը միայն աւարտելու մօտ է. կը սպասուի որ առաջին յաճախորդները փոխադրուին անոր գրասենեակները որոնց ամբողջութիւնը 26 հազար քառակուսի մեթր տարածք ունի։ Կամուրջը շատ անցորդներ չունի տակաւին։ Անոր խանութներուն ապրանքներն ալ շատ շատ սուղ են, ինչպէս ճաշարանները։ Առ այժմ, այցելուներ գրաւող միակ գօտին ցուցասրահն է, երբ ցուցահանդէս մը կայ։

Մոսկուայի Մանհաթթանը պիտի ունենայ իր գործի թաղը, կեդրոնական մասին մէջ։ Ներկայիս մանր մեթրոյի մը եւ ընդյատակեայ ցանցերու զետեղումները կ'ըլլան։ Սակայն, աշխատանքը դանդաղ կ'ընթանայ, որովհետեւ անհրաժեշտ գումարներուն հազիւ կէսը կրնայ տրամադրել քաղաքապետարանը, սպասելով ձեռնարկատէրերու մասնակցութեան։ Շըփումներ կատարուած են արտասահմանցի եւ տեղացի դրամատուներու, ընկերութիւններու հետ։ Բոլորն ալ բացայայտ, կամ թաքուն, որոշ անվստահութիւն մը ունին ծրագրին իրագործման նկատմամբ։

Նոր Թաղը գրասենեակներու շէնքէն զատ պիտի ունենայ Բիւրեղեայ աշտարակը եւ «Ռուսիա» երկնաքերը որ 648 մեթր բարձրութեամբ, 115 յարկով, աշխարհի ամենաբարձր շէնքը պիտի ըլլայ։ Այդ շըրջանին մօտակայ թաղերու բնակիչները այս անգամ ոչ մէկ բողոք ներկայացուցած են, ինչպէս ըրած էին քաղաքին ծայրամասի թաղերու բնակիչները երբ երբորդ շրջուղիին կառուցումին ձեռնարկուած էր։ Անոնք նոյնիսկ գոհ են որ այդ նախաձեռնութեան շնորհիւ Մոսկուա գետին ափերը մաքրուած, բարեզարդուած են։

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՀՈՐԻԶՈՆ» ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՅԱՅՏԱԳՐԻ 10–ԱՄԵԱԿԸ

Լոս – Անճըլըսի «Պէվըրլի Ուիլշըր» պանդոկին մէջ, Մայիս 13–ին, նշուած է «Հորիզոն» հեռատեսիլի յայտագրի 10–ամեակը։ Ներկայ եղած են շուրջ 500 հոգի։ Յայտագիրը հիմնուած է 1989–ին, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին կողմէ, շաբաթական մէկ ժամ տեւողութեամբ, իսկ շուրջ տարի մըն է, որ «Հորիզոն»ը վերածուած է 24 ժամուան։ Հանդիսութեան բացումը կատարած է յայտագրի խօսնակը՝ Արշալոյս Դարբինեան։ Հանդիսութիւնը վարած է Արա Խաչատրեան։ Օրհնութեան խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ Խօսք առած են «Հորիզոն»ի խօսնակներէն Եդուարդ Ջուհարեան եւ յայտագրի Երեւանի գրասենեակի պատասխանատու Ռիթա Շառոյեան։ Այս վերջինը կարդացած է նաեւ Հայաստանի նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի շնորհաւորական գիրը։ «Հորիզոն»ի տասնամեայ երթին ու ներկայ վիճակին անդրադարձած է «Ասպարէզ»ի եւ «Հորիզոն»ի ընդհանուր պատասխանատու Ժան Գոպալեան, նշելով որ «Հորիզոն»ը Դաշնակցութեան կողմէ ստեղծուած եւ անոր ճամբով Հայրենիքի ծառայութեան ի սպաս դրուած գործիք մըն է։ «Հորիզոն»ի հաստատման սկիզբը, Տէր եւ Տիկին Վաչէ եւ Թամար Մանուկեան 100 հազար տոլար նուիրած են։ Անցեալ տարի, 24–ժամեայ կայանի վերածուելու առիթով, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի եւ Ճոան Մանուկեան 100 հազար տոլար նուիրած են «Հորիզոն»ին։ Կազմակերպիչ յանձնախումբը յիշատակի նուէր մը յանձնած է նուիրատու ամոլին։ Զանազան նուէրներէ եւս գոյացած է 40 հազար տոլար։

Հ. Մ. Ը. Մ.–Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐԷ ԵՐԿՈՒ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐ

Կլէնտէյլի «Խաչատրեան» սրահին մէջ, Մայիս 5–ին, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Լոս – Անճըլըսի վարչութիւնը պատուած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ական վերապրողներ Գուրգէն Խանճեանը եւ Արշակ Տօնոյեանը։ Ձեռնարկին բացումը կատարած է Մարօ Քէշիշեան։ Խօսք առած է Վահէ Թաշճեան։ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի շարքերուն մէջ իրենց ունեցած աւելի քան 60 տարիներու ծառայութեանց համար գնահատագիրներ յանձնուած են Գուրգէն Խանճեանին եւ Արշակ Տօնոյեանին։

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Հակապատկերը ցայտուն է այդ խեղճուկ բնակարաններուն ու զիրենք իր բարձրութեամբը, ճոխ ու ազնուապետական ճարտարապետութեամբը տիրապետող այդ ապարանքին, կարծես դիտմամբ կառուցուած հոդ, ժողովրդական աղքատիկ թաղին մէջ։ Դէպք մը, անվերջ խօսակցութիւններու առիթ մը, այդ պզտիկ թաղին բնակիչներուն համար, տարիներ առաջ, լուրը, թէ հայ մեծ վաճառական մը, Մարտիկ Սրմաքէշեան, գնած է դիմացի «վէրանէ»ն ու պարտէզը՝ տուն մը շինել տալու ու Գատըգեղէն հոն փոխադրուելու համար։ Ու իրաւ, աշխատութիւնները սկսան փութով, ու առտու մը, տունը խրոխտ ու պերճ կանգնըւած տեսնուեցաւ, ու օր մը տէրերն ալ եկան. մայրը, աղջիկը ու մարդը։ Եթէ այդ պերճութեան դրացնութիւնը թաղեցիներուն սնափառութիւնը շոյեց, ուռեցուց ազնուականութեան, պարծանքի տիտղոսի մը պէս, որ իրենց թաղին չքնաղութիւնը սրբագրած ըլլար, եթէ տանք շնորհակալ էին նորեկներուն իրենց թաղին վարկը բարձրացուցած ըլլալնուն, շատ ներողամիտ ու բարի չէին, սակայն, նոր բնակիչներուն համար, որոնց քաշուած կեանքը, հպարտ դիրքը թաղին մէջ իրենց անձնասիրութիւնը կը վիրաւորէր, միեւնոյն ատեն, որ իրենց բամբասող եռանդը կը զրկէր շատ մը տեղեկութիւններէ, մանրամասնութիւններէ, խօսւըռտուքի առիթներէ ու կը ստիպէր զայն սնանիլ, գոհանալ սպասախումբին շարժումներուն, այցելութիւններուն կամ ելքերուն յարաբերաբար աղքատ նիւթեղէնովը։

– Ը՛հ, – կ'ըսէր Թագուկ հանըմը, յիսուն տարեկան կին մը դիմացի պատուհանը նստած դրացուհիին՝ երկուքն ալ կար կարելու զբաղած, – հի՛չ բէրիս չըրնեց աս մարդիկը։ Մարդը շատ ժանիքոտ բան կ'երեւայ կոր, միշտ ծառաները չախելու, չախչխելու վրայ է։

– Քա հա՛, ան ի՛նչ դէմք է քի...

– Աղջիկը ըսես նէ՝ քիթէն իյնողը հազար կտոր կ'ըլլայ. տաշտփ ատեն է հոս է, դեռ անցած ատենը բարեւ մը տուած չունի։

– Գիտե՞ս քի, մէջերնին էն աղէկը մարդուն մայրն է... չիյտեմ ամա...

– Վո՜ւյ, զատըլլւըցի չէ՞ն մի... ամէնն ալ տեղերնին մնան։

Այդ տանը մէջ կը բնակէր 92–էն ի վեր Մարտիկ Սրմաքէշեան, վաճառական ճերմակեղէնի, Սուլթան Համամ, Սրմաքէշեան խան, իր ծերունի մօրմովը եւ քսան տարեկան աղջիկովը։ Կինը մեռած էր տասը տարի առաջ, ու ինք, այդ մահուան անհուն ցաւին մէջ, դիւցազնական որոշում մը երդուած էր. «Չի՛ պիտի կարգուիմ» ու հաւատարիմ մնացած էր այդ որոշումին։ Ի՜նչքան առաջարկութիւններ եղած էին իրեն, մին միւսէն շըլացուցիչ։ Ո՛չ գեղեցկութիւն, ո՛չ դրամօժիտ կրցած էին զինքը փորձել խախտել իր ամուրիական առաքինութիւնը։ Մարտիկ աղա առաջարկողին բերանը առաջին բառերէն խուկ կը խցէր իր յաւիտենական խօսքովը. «Ես երդում ըրած եմ չկարգուելու»։ Շեշտը, խրոխտ ու խոժոռ, առարկութիւն չէր վերցներ՝ մէկուն քթին բերնին ուժգնօրէն գոցուած դուռի մը պէս։ Ա՛լ հարսնացու աղջիկ մատակարարող ընտանիքներուն մէջ կարգախօսի տեղ անցած էր Մարտիկ աղային մերժողական պատասխանը։ Առաջարկութիւնները ա՛լ դադրած էին. բան մը որ շատ գոհ չէր ձգեր Մարտիկ աղան, որ պիտի ուզէր անհատնում ամուսնական առաջարկներու առարկայ ըլլալ, գանոնք իր թատերական խօսքովը վանելու հաճոյքը տալու համար ինքզինքին։ Վերջերը, նոյն իսկ, դիմումներուն դադարէն ի վեր, իր առաքինութիւնը գօտեպնդելու համար պէտք կ'ունենար սանէպ իր երդումը յիշելու եւ այդ տեսակ արարքէ մը իր վրայ ցայտելիք ամօթը, անպատուութիւնը երեւակայել՝ չերթալ ինք չառաջարկելու համար։

Մարտիկ աղա վաճառական է, ըսինք։ Տարօրինակ վաճառական մը սակայն։ Երբեք արհեստ ու մարդ այսքան հակառակ չեղան իրարու։ Երեսուն տարեկան էր, երբ հայրը մեռաւ՝ զինքը ձգելով ժառանգորդ ահագին հարստութեան մը ու յաջող ճերմակեղէնի տան մը, որ հրապարակին վրայ մեծ համբաւ կը վայելէր։ Իր ապրանքներուն, բարեկամներուն ու մօրը թախանձանքներուն վրայ։

Մարտիկ աղա եւ կեցաւ խանութը գոցելու, ապրանքները ծախելու դիտաւորութենէն, կարենալու համար հասատուն կեանք մը վարել դատարկ ու ազատ ու լայն գոհացում տալ իր բնածին ձգտումներուն։

Ի տես այդ ձգտումներուն՝ «Աս տղան բան մըն ալ չպիտի կրնայ ըլլալ» կը վճռէր յաճախ Մարտիկ աղային հայրը՝ կեսարացի խորամանկ գործի մարդ մը, որ կ'ըսէր, թէ իր կեանքին միակ ու խոշոր սխալը պոլսեցի ու մա՛նաւանդ գատըգեղցի աղջիկ մը առած ըլլալն էր իբր կին, հպարտ, արհամարհոտ, պճրասէր, ցուցամոլ, յաւակնոտ ու միամիտ աղջիկ մը, որուն բնազդները կեսարացի վաճառականին խառնուածքին հետ կը համաձայնէին, որքան որ հակառակները կըրնան։ Մարտիկ ժառանգած էր այդ բընազդները, որոնց կը միացնէր հօրը կոշտ, բարկացոտ խառնուածքը։ Մահուան անկողնին մէջ խեղճ հօրը մեծ ցաւն էր ասիկա։ Իր կենդանութեանը, հակառակ իր յամառ ջանքերուն, չէր կրցած իր արհեստին սէրը փոխանցել իր տղուն։

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

Էլինէի ապատամբութեան ղեկավար՝ Սանքոհի կնոջ որ երկրէն հեռանայ: Աղատօրէն մուտք գործած էր շնորհիւ ամերիկեան անցագրի մը...:

ԺԸՆԵՒԻ դատաւորը՝ Տանիէլ Տըվօ որոշած է մեղադրել Մապեթեքսի սեփականատէրը՝ Պեհչէթ Փաքոլի, որ ստանձնած էր Կրեմլինի վերանորոգումը, դրամի օրինականացման և ոճրային կազմակերպութեան մը մասնակցութեան համար: Փաքոլի Քոսովոյէն ալպանացի գործի մարդ մըն է: Զուիցերացի դատաւորը կը մեղադրէ զինքը ի մէջ այլոց որովհետեւ չորս միլիոն տոլար միջնորդչէք տուած է ռուս պաշտօնատարներու հանրային պայմանագրութիւններու փոխարէն, որոնց կարգին Կրեմլինի վերանորոգումը: Դատաւորին համաձայն, Մապեթեքս եւ Մեռքաթա Թրէյտինկ մաս կը կազմեն այն ընկերութիւններուն որոնց հանդէպ կասկած կայ որ կաշառք վճարած են Ելցինի մերձաւորներու:

ՊՈՒՏԻՆ շատ դժգոհ է հեռատեսիլի էն – Թէ – Վէ (ոչ պետական) կայանի երգիծական Կուկլի յայտագրէն, որու մէջ կը ներկայանայ իր խամաճիկը: Կրեմլին հաղորդած է կայանի տնօրէնին որ իր չահն է վերցնել այդ խամաճիկը: Մայիս 28-ի իրիկունը, կայանին տնօրէնը՝ Կիսելեւ յայտարարած է Կուկլիի յայտագիրը չսկսած.– «Մեզմէ պահանջուեցաւ որ քաշենք նախագահին խամաճիկը: Այս իրիկուն պիտի փորձենք յայտագիր մը ներկայացնել առանց անոր եւ տեսնենք թէ պիտի հանդստանա՞ն վերի խաւերը»: Յայտագիրը ընթացած է առանց խամաճիկին, բայց Պուտին չէ բացակայած ՔԱ – Կէ սկզբնատառերով որ ռուսերէնի մէջ Տիրոջ սկզբնատառերն են, ,այց նաեւ ՔԱ – Կէ – Պէ-ի վերջին գիրերն են, ուր Պուտին կեանքին մեծ մասը անցուցած է: Կուկլի ստեղծուած է 1994-ին եւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ:

«ԱՌԱՆՑ ԾԽԱԽՈՏԻ» համաշխարհային օր էր Մայիս 31-ը. Իշխանութիւնները կը ջանան առաջքն առնել ծխամոլութեան, մանաւանդ կիներու եւ պատանիներու մօտ: Հետաքրքրական երեւոյթ է որ ծխախոտի դէմ արշաւը միշտ շատ բուռն է, հակառակ անոր որ ի վերջոյ բուն ատժողը միայն ծխողն է, մինչ նոյն պայքարը չի տարուիր թմրեցուցիչի օրէ օր ծաւալող գործածութեան դէմ, երբ այս վերջինը միայն գործածողին չի վնասեր, այլեւ ուրիշներու: Գողութեան, սպանութեան բազմաթիւ պարագաներ կան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան – Ֆրանսուա Շահրօ,
Գլէր Այանեան,
Տիկին Տիրուհի Ծառուկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Նորայր Այանեան եւ զաւակները,
Տիկին Մարի Պօյաճեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԱՅԱՆԵԱՆ.Ի

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 28-ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Զորեքշաբթի, Մայիս 31-ին:

Իր յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 4, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին
4, rue Komitas

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

''Loussavortchi Lessaran''

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION
DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 8 JUIN à 19h
dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne de Marseille
vous invite à sa

FETE ANNUELLE - KERMESSE

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 4 Juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Tirage de la
TOMBOLA
sur place.
Une surprise et de nombreux lots.

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités
arméniennes
dans une ambiance familiale.

ՔԱՋԱԼԵՐԵՑԷՔ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆ
ՈՒ ԱԶԳ. ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE—DEBAT :

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne
de Paris
17, rue Bieue — 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Մորիս տը Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է միօրեայ վարժարանին համար հետեւեալ նուիրատուութիւնները: Տիկին Օտէթ Մատէր, Պր. Սարգիս Տօնապետեան, Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղ 500-ական Ֆր., Պր. Աբրահամ Շաքամեան, Տէր եւ Տիկին Ժօէլ Մերլ, Տիկին Վեհանոյշ Կուպաթեան 300-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Շառլ Սինանեան, Տիկին Մարիամ Մարգարեան 200-ական Ֆր.:

Իսկ Տիկին Թամար Կամպարեանի մահուան առիթով, փոխան ծաղկեպսակի, եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները միօրեայ վարժարանին համար:

Սեբաստացիներու Ընկերութիւն (Տէսին), Տիկին Արաքսի Գալուստեան (Տէսին) 500-ական Ֆր., Պր. Սարգիս Տօնապետեան 200 Ֆր., Պր. Էտմոն Խողեան (Սէն – Ժերմէ) 100 Ֆր., Տիկին Մարի Գրիգորեան 200 Ֆր., Տիկին Աղաւնի Սիմոնի ,Տիկին Անգինէ Պրոնիդ 300ական Ֆր.:

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

ԱՆՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿԴ...»
Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16-ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures
Հայ Ուսանողական Տուն
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire
Մուտքը՝ 30 Ֆր.

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE
«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville
GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN

Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 3
SAMEDI
3 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.919 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.919

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 1 / 2)

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Մայիս 31-ին մեկնած է Հռոմ: Հանդիպումներ կ'ունենայ երեսփոխանական ժողովին եւ Ծերակոյտի նախագահներուն, արտաքին գործերու յանձնաժողովներու պաշտօնատարներու եւ հայ համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ: Ազգային Ժողովի նախագահը Հռոմէն կ'անցնի Ալպանիա ուր տեղի կ'ունենայ Սեւ Ծովեան տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովը, որուն կը նախագահէ Հայաստան:

Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ԵՒՍ ԱԶԱՏ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան ամբաստանեալներէն երեսփոխան Մ. Մովսիսեանի բանտարկութիւնը երկարաձգելու պահանջով զինուորական դատախազութեան դիմումը դատարանին կողմէ մերժուած է: Կը սպասուի որ ան ազատ արձակուի Յունիս 6-ին երբ կ'աւարտի բանտարկութեան պայմանաժամը:

ԱՋ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Մայիս 31-ին Սունդուկեան Թատրոնի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Աջ ուժերու Միութեան համաքոյթը: Այդ Միութեան մէջ ընդգրկուած են «21-ր դար», «Լիպերալ-դեմոկրատական», "Նոր Ուղի", «Ազատութիւն» կուսակցութիւնները եւ «Արմատ» կեդրոնը: Ներկայ եղած են համայնութիւններու ներկայացուցիչներ, կուսակցութիւններու ղեկավարներ: Բացման խօսքը արտասանած է Միութեան ղեկավարներէն Բ. Արարքցեան, ըսած թէ իրենց նպատակն է այդ համաքոյթին Հայաստանի իրական պատկերը եւ իրենց ծրագիրները ներկայացնել: Իրմէ ետք ելոյթ ունեցողները՝ Վ. Խաչատրեան, Դ. Շահնազարեան, Հ. Բագրատեան չեշտած են թէ երկիրը ճգնաժամէն դուրս բերելու համար անհրաժեշտ է օրինական ճամբով իշխանութեան փոփոխութիւնը: Անոնք անընդունելի համարած են Մեղրիի փոխանակման մասին ամէն խօսակցութիւն:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ ԼՈՌԻԻ ՄԱՐԶԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 31-ին աշխատանքներուն ծանօթանալու նպատակով այցելած է Լոռիի մարզը: Նախ գացած է Ստեփանաւան ուր բացումին ներկայ գտնուած է ՄԱԿ-ի միջոցներով կառուցուած առողջարանին: Ապա անցած է Վանաձոր, այցելած՝ բժշկարաններու, գիւղի շինարարութիւններու, գործատուներ, ապա Լոռիի մարզպետարանը:

Հ. ԱԼԻԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ազրպէյճանի նախագահը Մարդկային իրաւունքներու միջազգային հիմնարկի տնօրէնին հետ հանդիպումին ըսած է թէ ան արժէ չի կրնար բացայայտել իր երկրին եւ Հայաստանի կողմէ ձեռք ձրգուած փոխզիջումներուն էութիւնը: Անոնք միայն երկու կողմին համաձայնութեամբ կրնան հրապարակուիլ: Ալիեւի կարծիքով եթէ հաշտութեան համաձայնութիւն ձեռք ձգուի, դժուար է որ պայմանները երկու երկիրներուն մէջ ալ ընդունուին:

Հ. Ալիեւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Հ. Տայնի հետ, Բաքու տեսակցութեան ընթացքին յաւ յայտնած է որ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն չի կատարեր Հայ – ազրպէյճանական հակամարտութեան կարգաւորման համար իր ստանձնած պարտաւորութիւնները, Ղարաբաղի կապակցութեամբ: Ալիեւ կ'աւելցնէ որ Պուտափեշտի 1994-ի եւ Լիզպոնի 1996-ի որոշումները այդպէս ալ կը մնան:

Տայն ապահովութիւն տուած է որ պէտք եղածը պիտի ընէ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ղեկավարութեան մօտ որպէսզի չուտափոյթ կարգադրութիւն մը ըլլայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ զգալի նուազում կ'արձանագրէ Ֆրանսայի մէջ վերջին ամիսներուն: Ներկայիս 10%-էն վար է, ինչ որ մրցանիշ մըն է: Արդարեւ Մայիսին 77.000, այսինքն 3,1% նուազ գործազուրկ կար: Այս յաջողութիւնը, սակայն, սուր բանավէճերու ալ նիւթ է, քանի զանազան կողմեր կ'ուզեն իրենց վերագրել այս դրական երեւոյթը: Աշխատանքի նախարարուհին՝ Մարթին Օպրի կառավարութեան վարած քաղաքականութեան ջատագովն է, մինչ ձեռնարկութիւնները կը գտնեն որ արդիւնք է աճին եւ իրենց վարուելակերպին: Ներկայիս գործազրկութեան տոկոսը 9,8% է:

ԱՄՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ միութիւններու համագումարին նախագահը, ըստ Թուրք մամուլին, յայտնած է թէ մտահոգ են ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ տեղւոյն հայկական կազմակերպութիւններուն բուռն ջանքերուն պատճառով: Թ. Զուպուքճու աւելցուցած է թէ «Հայկական կողմը շատ հզօր է ու վկաներ, գիտնականներ, փաստաթուղթեր մէկտեղ կը դնէ, իսկ Թուրքիան պաշտպանող միակ գիտնական մը իսկ գտնել կարելի չըլլար»: Նոյն անձը ըսած է թէ ցեղասպանութեան ճանաչումին թեր քուէարկած նահանգներու թիւը սկսած է աւելնալ եւ եթէ 30-ի հասնի, հարցը կրնայ Գոնկրէսի օրակարգի նիւթ ըլլալ:

ԻԶՄԻՐԻ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանը ծայրայեղ ձախ վեց զինուորեալներ մահուան դատապարտեց Մայիս 31-ին: Անոնք ամբաստանուած էին որպէս յանցագործներ որոնք «զէնքով ուզած են քանդել սահմանադրական կարգ ու կանոնը»: Դատապարտեալները (3 կին եւ 3 այր) անդամ են Ազգային Ազատագրութեան Յեղափոխական կուսակցութեան, ծայրայեղ ձախ զաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ զանազան ոճրագործներու հեղինակ նկատուած է, նաեւ Արդարադատութեան նախարարի մը եւ քանի մը զօրավարներու սպանութեան: Ձերբակալուած էին 1998-ին, բախումի մը ատեն ապահովութեան ուժերու հետ, Տէնիզլի: Մահապատիժը չէ ջնջուած Թուրքիոյ մէջ (հակառակ Եւրոպական Միութեան պահանջին), բայց, 1984-էն ի վեր ոչ մէկ պատիժ գործադրուած է:

ՓԱՐԻԶԻ 3-րդ Թաղամասի անդոյ ընտրողներու հարցը պատճառ եղաւ որ Նոէլ Մամէռ կարգի հրաւիրուի Ազգային Ժողովի նիստին նախագահ Ֆորնիի կողմէ, նախագահ Շիրաքի հասցէին ըրած իր բացայայտ ակնարկութիւններուն համար: Միւս կողմէ, քիչ մը աւելի չփոթութիւն ստեղծելով աջի շարքերուն մէջ, Ֆ. Սեկէն օրէնքի առաջարկ մը բերաւ վերակազմելու համար ամբողջ Փարիզի ընտրողներու ցանկերը: Պատրաստուած առաջարկը պիտի ներկայացուի Յունիս 6-ին, Ազգային Ժողովի ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ խմբակի նիստին:

ԱԲԽԱԶԻՈՅ ՄԷՋ, ՄԱԿ-ի չորս զինուորական դիտեր եւ իրենց թարգմանը պատանդ բռնուած են զինեալ խումբի մը կողմէ, ըստ վրացական այդ անկախապաշտ շրջանին արդարութեան լուրերուն:

ՄՈՆԹԵՆԵԿՐՈՅԻ ՄԷՋ, առաջին անգամ ըլլալով քաղաքական սպանութիւն մը տեղի ունեցած Մայիս 31-ին: Միլօ Ճուքանովիչ, որ նախագահին խորհրդականն էր, սպաննուած է մայրաքաղաքին կեդրոնը: 38 տարեկան, Զուգիչ նախագահին խորհրդականն էր 1997-էն ի վեր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օդակայանին մաքսային պաշտօնեաները, Մայիս 28-ին, գրաւած են Էմիրաթի Ինթէրնէշընըլի վերջին տեղեկագրէն շուրջ 100 հատորներ «հակառուս քարոզչութեան» համար: Կազմակերպութիւնը ամբաստանուած է Չէչէնիոյ վերաբերեալ իր հակառուս տեղեկատուութեան համար:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ Վասըրպիլիկի մէկ մանկապարտէզին մէջ – Քինտըրկարթըն – Թունուզցի մը 24 ժամ պատանդ պահեց 25 մանուկներ եւ երեք ուսուցչուհիներ, տարձանակի, դաշոյնի եւ ձեռնառումբերու սպառնալիքի տակ: Յունիս 1-ին, ոստիկանութիւնը յաջողած էր համոզել զինք թանկան որ հեռատեսիլի լրագրողներ կ'ուզեն հետը հարցազրոյց մը ընել, որ պիտի սփռուի աշխարհի բոլոր կայաններէն: Համոզուած էր եւ ոստիկաններ, որպէս լրագրող ծպտուած, մօտեցած էին եւ դամբարայի մը ընդմէջէն մէկը կրակած էր Թունուզցիին վրայ, որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր գլուխէն: «Կը բացատրէի» որ – նման պարագաներու միշտ հոգեբանական բացատրութիւններ կը տրուին – գրկուած էր իր չորս զաւակներէն վեց տարիէ ի վեր: Ամէն պարագայի մէջ ծանօթ ալքոլամոլ էր, յաճախ յիմարանոց մտած – ելած եւ այլն, եւ այլն:

ԳՈՒՊԱՅԻ մանուկին հարցը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տխուր Թերթօնը 6 տարեկան մանուկի մը քաղաքական շահագործման, նոր հանգրուանի մը հասած էր Յունիս 1-ին, երբ Աթլանթայի Դաշնակցային Ատեանը իրաւունք տուաւ հօրը եւ ամերիկեան կառավարութեան, մերժելով ամերիկաբնակ ազգականներու քաղաքական ապաստանի դիմումը: Բայց եւ այնպէս հարցը չէ փակուած, ազգականները կրնան իրաւական նոր ձեւակերպութիւններ գտնել եւ դիմել մինչեւ Գերագոյն Ատեան վերաքննութիւն պահանջելով:

ԼԱՄԻԱՅԻ (Յունաստան) վերաքննիչ Ատեանը 20-էն 7 ամիս բանտարկութեան խզեցուց ծագումով Թուրք Մեհմետ Էմին Աղայի պատիժը: Ենթական դատապարտուած էր այն մեղադրանքով որ ապօրինի կերպով միւֆթիի պաշտօնը կը վարէր, մինչ, 1990-էն ի վեր, Յունաստանի կառավարութիւնը ինք կը նշանակէ միւֆթիները: Մեհմետ Աղա հօրը որպէս ժառանգորդ կը պահանջէր այդ պաշտօնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՄԸՄ - ՖՐԱՆՍ-Ի «ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

ՀՄԸՄ – Ֆրանս-ի համապատութային մրցաշարքի (ֆութպոլ եւ պասքէթ պոլ) հինգշաբթի, Յունիս 1-ի արդիւնքներն են. –

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ա. խումբ. –
ՀՄԸՄ – Ֆրանս – ՀՄԸՄ – Վալանս 2 – 3
ՀՄԸՄ – Ֆրանս – ՀՄԸՄ – Լոնտոն 3 – 1

Բ. խումբ. –
Ա – ԷՍ – Օ – Արմէնիէն – ՀՄԸՄ – Ֆրանս (պատանիներ) 4 – 0
Ա. – ԷՍ – Օ – Արմէնիէն – ՀՄԸՄ – Հոլանտա 5 – 0

ՊԱՍՔԷԹ ՊՈԼ

ՀՄԸՄ – Ֆրանս (ա) – Ժ-Ի-Ա-Փէ 103-27
ՀՄԸՄ – Լոնտոն – ՀՄԸՄ – Ֆրանս 51-49

Շ. Ո.

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

— • —

ԱՂԱՍԻ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՅԱՂԹԵՑ

Մինչ առաջին շրջանին, Մայիս 31-ին, Աղասի 6-7, 6-3, 6-4 կը յաղթէր Ֆրանսացի Տիւֆիւրի, յաջորդ օրը՝ Յունիս 1-ին, վերջնապէս կը պարտուէր: Ալոփաք՝ Քուչերա 2-6, 7-5, 6-1, 6-0 փայլուն յաղթանակ մը կը տանէր անցեալ տարուան մեծ յաղթողին վրայ, ինք որ համաշխարհային դասաւորման մէջ 65-րդ տեղը կը գրաւէ: Աղասի ոտքէն վիրաւորուած էր եւ բարոյապէս ալ յուսալքուած: Այնքան ազդուած էր, որ խաղի վերջաւորութեան չէ իսկ պատասխանած լրագրողներու հարցումներուն, ինչ որ կրնայ իրեն մինչեւ 75 հազար փրանքի տուգանքի մը նստիլ: Արցունքոտ աչքերով հեռացած է խաղավայրէն: Իրեն համար, Յունիս 1-ին, վերջ կը գտնէր Ռոլան Կառոսի մրցաշարքը:

Նոյն օրը, Յունիս 1-ին Սարգսեան, որ Հայաստանը կը ներկայացնէ, կը յաղթէր Ֆրանսացի Գլեմանի 6-7 (5-7), 6-3, 2-6, 6-0, 6-4:

Մօրմէ Հայ, Մալեւա ալ (Պուլկարիա) կը յաղթէր չեխ Շլաւկովայի 7-6 (7-5), 2-6, 6-2:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (260) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –
Եղծուած հաղորդութիւնը
Գ. ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ
Փարիզ 2000
Զ. ԽՐԱԽՈՒՆԻ
Արշիլ Կորքի եւ նկարելու արարքը
Ա. ՊԷՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՏՈՒՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐԴՈՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուրեմն, մինչեւ ե՞րբ պէտք է Հայը այս կամ այն տէրութիւնների փէշերն ընկնի, երբ նոյն մեր 20-րդ դարում գոնէ երկու անգամ եւ այն էլ խոշոր հաշուով ապացուցեց, թէ ինքն ընդունակ է դիմագրաւել օտարի յարձակումը եւ նոյնիսկ պատերազմ շահել:

Բանն այն է, որ հովանաւորուելու մարմաջը ծնունդ է առել Իսրայէլ Օրիի այն պարտուական գաղափարներից, թէ հնարաւոր է հովանաւորութեամբ եւ օրոշ ջանքերով հայկական թագաւորութիւն ունենալ եւ անձամբ էլ դառնալ թագաւոր: Իսրայէլ Օրին 18-րդ դարը շփոթել էր 11-րդ դարի հետ, երբ հովանաւորութեամբ ստեղծուեց Կիլիկիոյ թագաւորութիւնը: Բայց եթէ 18-րդ դարում էր արդէն բացառւում հովանաւորութիւնը, մի՞թէ այնքա՛ն գետնաքարշ ենք, որ չենք տեսնում մեր դրանը չոքած 21-րդ դարը:

Բանից պարզւում է նաեւ, որ երրորդ անգամ եւս Ռուսաստանի գիրկն ընկնելը նպատակայարմար է այնքանով, որքանով Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ երբեք պատերազմ չի եղել: Բայց դարձեալ վատ յիշողութեան հետեւանքով մոռանում ենք, որ դա ոչ թէ փոխադարձ սիրոյ արդիւնք է (որպիսին մարդկանց միջեւ նոյնքան անհնարին եւ ընդհանրապէս ՁԻ ԼԻՆՈՒՄ ժողովուրդների միջեւ), այլ պարզապէս այն դարերում, երբ ձեւաւորւում էր ռուսական տէրութիւնը, Հայաստանն այլեւս գոյութիւն չունէր, արդէն բաժանուած էր Թուրքիոյ ու Պարսկաստանի միջեւ: Եւ այս վերջինիս հետ պատերազմելով է, որ 1827-ին Ռուսաստանը գրաւեց արեւելեան Հայաստանը, եւ կանգուածային ու սովորական ճանապարհով հայաթափեց պարսկահայաստանի պատմական մեր տարածքները:

Եւ կարծել, թէ Գերմանիայի յարաբերութիւնները Վրաստանի հետ ընդամէնը Շեվարդնաձէի նկատմամբ երախտագիտութեան հետեւանք է, նշանակում է դարձեալ մոլորեցնել մարդկանց, որոնք չատ լաւ գիտեն, որ եթէ Գերմանացին իր վերամիաւորման համար շնորհակալ է որեւէ մէկին, ապա անձամբ Գորբաչովին:

Յետոյ, մենք այնպիսի անկում ապրեցինք, որ թէ՛ բարոյական, թէ՛ հոգեւոր, եւ թէ՛ տնտեսական առումով գտնւում ենք աշխարհի յետնախորշերից մէկում: Բայց նոյն մեծամիտ ու ինքնահաւան կեցուածքով չարունակում ենք մեր պարտուողական քայլերը: Եւ անխնքնասէր հովանաւորեալի վիճակ երազելը արդարացնել առնուազն Եւրոպական Միութեան օրինակով: Ընդ որում այս համեմատութիւնը գրեթէ տասնամեակի պատմութիւն ունի: Քարոզիչները, սակայն, ի զուր են որտեղից որտեղ ընդհանուր եզրեր փորձում գտնել ժամանակակից աշխարհի ամենազարգացած երկրների եւ քանդուած կայսրութեան բեկորների միջեւ: Այդպիսի եզրեր գոյութիւն չունեն:

Գաւառամիտ այս մտածողութեամբ Հայերն էլ իրօք կարծում են, թէ վերականգնուելու ճիգեր կատարող կայսրութեան բեկորները առնուազն Եւրոպական տէրութիւններ են՝ իրենց հզօր մշակոյթով ու տնտեսութեամբ: Եթէ նոյնիսկ մի պահ որպէս ճշմարտութիւն ընդունենք այս միամիտ համեմատութիւնը, ապա նորից անհասկանալի է, թէ ի՛նչ գործ ունի Ռուսաստանը նման միութեան մէջ: Միացեալ-Նահանգները Եւրոպայի Միութեանը որեւէ մասնակցութիւն չունեն կարծեմ: Եւ այդ ո՞ր եւրոպական տէրութիւնը կը հանդուրժի նման մի մասնակցութիւն:

Գանք համայնավարութեան, որ այս պետական կոմունիզմն է: Հարկ է, որ իրերը կոչենք իրենց անուններով: Մեզ փորձում են միամտացնել, թէ «համայնավարութիւնը պատմութեան գիրկն է անցել», երբ յայտնի է, որ խնդիրը ռուսական գաղութարարութիւնն է: 19-րդ դարի ռուսական գաղութարարները Առաջին աշխարհամարտը տանուլ տալով, որոշեցին կայսրութիւնը փրկել մի նոր դիմակով, որն էր կոմունիզմի կամ «յառաջադիմութեան» դիմակը: Ճիշդ նոյն հնարամտութեամբ կարողացաւ ճողոպրել նաեւ Թուրքիան, որն այսօր էլ ամէն կերպ փորձում է ներկայանալ դեմոկրատական դիմակով միատարր տէրութիւն, որտեղ Հայերն էլ, Քիւրտերն էլ, մնացեալ փոքրամասնութիւններն էլ Թուրք են:

Բրեստ – Լիտովսկի հաշտութիւնը չունչ առնելու ժամանակ տուեց Ռուսաստանին, որ հազիւ երկու տասնամեակ անց սկսեց վերականգնել իր կորցրած տարածքները: Բանն այնտեղ հասաւ, որ գաղութային տիրապետութիւնը տարածուեց դէպի Արեւելեան Եւրոպա եւ ընդվզումի իւրաքանչիւր փորձ ճզմւում էր հրասայլերի թրթուրների տակ՝ Փրակա եւ Պուտափեշտ, իսկ «սովետական ժողովրդի ինտերնացիոնալ պարտքը» կատարւում էր Գուպայից մինչեւ Աֆղանստան, և այսօրուան Ռումանիայի, Եթովպիայի եւ յարանման միւս երկրների ողբերգական վիճակի համար աշխարհը պարտական է ռուսական մեծապետականութեանը:

Գաղութատիրական Ռուսաստանը փրկելու նպատակով 1991-ին ժամանակաւոր նահանջ տեղի ունեցաւ ճիշդ դարասկզբի ձեռագրով: Մոսկուան նորից դիմակափոխուեց եւ փորձեց աշխարհին հաւատացնել, թէ ինքն այլեւս նախկին Արջը չէ, այլ դարձել է մի Քոթոթ, որը նոյնիսկ երեխաների սիրելին կարող է լինել: Սակայն տէրնուտէրը վերականգնեց կայսրութիւնը մի նոր անունով, միացուեցին Ներքին նախարարութիւնները, բանակը, կենտրոնացուեց տնտեսական կառավարումը, միաժամանակ կազմակերպուեց հայաթափումը:

90-ականների սկզբին ունէինք բնականոն մի երկիր դառնալու բոլոր հնարաւորութիւնները, սակայն մերձաւորթեան հանրապետութիւնների ընթացքով գնալու փոխարէն Հայաստանը մնաց Ռուսաստանի փէշերից կախ: Հայը դեռ չգիտէր, թէ ինչ բան է անկախութիւնը, երբ Հայաստանի պետական մտաւորականները սկսեցին բարձրաձայն երազել ու կարօտել «իրենց իմպերիան»:

Յիրաւի, ճշմարիտ է այն կարծիքը, թէ այլեւս վաճառելու բան չի մնացել: Բայց քանի որ մնացած վաճառքի ապրանքն էլ իմանց համօզմամբ հինգ տոլարանոց կանայք են, ապա կարելի՞ է արդեօք համաձայնել այն տարբերակին, թէ պէտք է ծախու հանել նաեւ երկիրը, պապենական հողը, որտեղ ամփոփուած են նախնիների աճիւնները: Եւ ընդհանրապէս այդ ո՞ր Անգլիաներում, Ֆրանսաներում, Հոլանտաներում կամ Իտալիաներում եւ այլուր գին ունեցող կանայք չկան: Եւ մի՞թէ մեր ազգային թշուառութեան պատճառը այդ է, ինչը երբեք օտարոտի չի եղել նոյնիսկ սովետական իշխանութեան երեսպաշտական բարոյականութեան տասնամեակներին: Հինգ տոլարանոց կանայք որպէս քսանհինգ ռուբլիանոցներ են եղել եւ բնական է, որ այսօր էլ կան, լինելու են նաեւ վաղը, երբ, վստահ եմ, յաղթահարելով ամէն տեսակի քաղաքական խաղերի գայթակղութիւններ, Հայը իր սեփական ուժերով կը կանգնի սեփական ոտքի վրայ:

Վերջապէս, այդ ի՞նչ երեւանեան անբուժելի հիւանդութիւն է, որ երբ ամէն անգամ խօսք է բացւում որեւէ երկրի հետ բնական փոխյարաբերութիւնների մէջ մտնելու մասին, տէրնուտէրը քննարկւում է այդ երկրին ինչ-որ ձեւով ենթարկուելու տարբերակը, որն էլ իմաստուն կեցուածքով փորձում են բացատրել Հայաստանի աշխարհագրական անյարմար տեղադրութեամբ: Կարծես աշխարհի միւս երկրները որպէս կանոն՝ բացառիկ աշխարհագրական առաւելութիւններ ունեն կամ ընդհանրապէս ազգային ազատագրութեան նախապայմանը աշխարհագրական դիրքն է:

Ի վերջոյ, մէկ-երկու յստակեցում կամ ճշգրտում:

Դէպի ո՞ւր է հոսում հայաթափումի գետը: Հոսում է դէպի Ռուսաստան: Հայաթափումի այս ծրագիրը մշակուել ու իրականացուել է 60-ական թուականներէն ի վեր, երբ հայ տղամարդիկ «խոպան» էին գնում սկզբում իրենց ընտանիքը պահելու, եւ մի քանի տարի անց էլ իրենց ռուսական ընտանիքին նուիրելու համար: Տարօրինակն այն էր, որ նոյն այդ տարիներին ամբողջ Սփիւռքի ուշադրութիւնը կենտրոնացած էր կոմունիստական ռեժիմից մազապուրծ մի քանի հազար Հայերի «հայրենիքը լքելու» քարոզչական մեղադրանքին, իսկ երբ տասնեակ ու հարիւրաւոր հազարներով Հայերը կորչում էին անծայրածիր Ռուսաստանում՝ ոչ ոքի տագնապ չէր պատճառում: Ձէր տագնապում նոյնիսկ «հայրենասէր» մտաւորականութիւնը, քանի որ հէնց այդ մտաւորականների համար էր Սովետական Միութիւնը մեծ հայրենիք, իսկ Հայաստանը փոքր: Եւ հայ պանդուխտների սփռումը կայսրութեամբ մէկ՝ ոչ ոքի չէր անհանգստացնում, քանի որ հայրենիքի մէջ էին, «մեր մեծ հայրենիքի»:

Հայաստանում մարդը զրկուած է աշխատելու իրաւունքից և այս հանգամանքը մտածուած ու ծրագրուած է, քանի որ առանց այդ իրաւունքի մարդը եւ նրա զաւակները ապագայ չունեն: Երկրից դուրս եկողները ոչ թէ տնտեսական բարեկեցութիւն են որոնում, այլ ապագայ:

Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումից ի վեր անցած տասնամեակի ընթացքում ոչ միայն Միջազգային Արժութային Դրամատունը, այլեւ Սփիւռքահայութիւնն է հարիւր միլիոնաւոր տոլար ուղարկել հայրենիք: Այս միջոցներով երկիրը կարող էր բարգաւաճել, բայց կանգնած ենք աղէտին դէմ դիմաց եւ ձեռներս նետում ենք ռուսական փրկութերին: Ընդ որում, Հայրենիքին օգնութեան հասնելը այնպէս չեղեց մեր ուշադրութիւնը, որ արդէն մէկ տասնամեակ է, ինչ ոչ ոք ուշադրութիւն չի դարձնում, թէ որպիսի արագութեամբ է աւազի պէս մեր մատների արանքով հոսում վերջանում ինքը՝ Սփիւռքը իր դպրոցներով, իր հայեցիութեամբ, իր ինքնութեամբ: Եւ ամէնից սոսկալին այն է, որ արդէն կարծիքներ են մշակւում, թէ միեւնոյն է Սփիւռքը մեռնելու է, ուրեմն մեր ջանքերն ուղղենք Հայաստանը փրկելու գործին:

Սակայն իմ խորին համոզմամբ իրականութիւնը այլ է:

Ձնայած պաշտօնական քարոզչութեան, թէ Սփիւռքը պահողը Հայաստանն է, իրականութեան մէջ միշտ էլ Սփիւռքն է եղել Հայաստանին որպէս հայեցի երկիր պահողը: Այսօր առաւել եւս, երբ մեր իսկ անշնորհքութեան հետեւանքով կրկին կանգնած ենք պատմական ու ճակատագրական նորանոր սխալների առաջ, Հայութիւնը որպէս էութիւն պահպանողը Սփիւռքն է լինելու: Եթէ կ՚ուզէք՝ Հայաստանի փրկութիւնը Սփիւռքից է գալու:

Բայց, այնուհանդերձ կա՞յ արդեօք մի այլ ելք... Արժանապատուօրէն ապրելու ելքերը չատ են, ե՛ւ բացայայտ, ե՛ւ հնարաւոր, եթէ միայն չենք որոշել ապագուլի իգանալ:

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ՞ "ԿԱՆՉ"Ի ՅՈՒՆԻՍ 4-Ի ԹԻՒԸ

Հայաստանի մանկա – պատանեկան պարբերաթերթը տարեկից է «Ցառաջ»ի. հիմնուած է անկէ երկու ամիս առաջ, 1925 Յունիս 4-ին: Պարզ է որ այդ թուականին թերթը շրջանի բոլոր իր քոյրերուն ու եղբայրներուն նման կը կրէր խորհրդային երկրին, գաղափարներուն, մօտեցումներուն, եւ այլն հզօր կնիքը: Սակայն, 1988-ի շարժումին առաջին օրերէն «Կանչ»ի էջերուն մէջ ծլած նոր շունչը, իր առողջ ու մանուանդ յուսատու բնոյթով, հետաքրքրութեան ու համակրանքի կապ մը ստեղծած էր մեր խմբագրութեան մօտ: Ցաճախ արձագանգած ենք կանչականներու հարցումներուն, մտանանչումին, ուրախութիւններուն, երբեմն նաեւ պոռթկումին, գրչի արտադրութիւններուն:

Հայաստանի պատանիներուն թերթը այսօր ալ կը պահէ իր պարունակութեան մէջ հետաքրքրականին բնոյթը: Գլխաւորաբար անոր ընթերցողներէն հասած մտանանչումներ, հարցականներ այդ տըպաւորութիւնը կը ստեղծեն: Սակայն, օգտակար ու արժէք ներկայացնող չատ ու չատ բաներու նման «Կանչ»ն ալ կը տառապի նիւթական միջոցներու տարուէ – տարի նեղցող սահմանէն: Թերթին խմբագրութիւնը յայտնի է որ չի կրնար որոշակի յաճախականութիւն մը պահել ու անոր ճակատը արձանագրուած է «մանկապատանեկան պարբերական», ըսել ուզելով որ թիւերը լոյս կը տեսնեն երբ որ կարելի ըլլայ:

Շօշափելի գաղափար մը ունենալու համար «Կանչ»ի ընթերցողներուն երկրին այժմէականութեան հետ սերտ կապին ու անոր առողջ բնոյթին մասին, կը բաւէ աչք մը նետել հասած վերջին թիւերէն Մայիս 10-ի Ա. էջին: Հոն Երեւանի թիւ 197 դպրոցին 9-րդ դասարանի աշակերտ Արշակ Սեմերճեան ամենայն պարզութեամբ հարց կուտայ. «Մարդ կա՞յ, որ ասի. "Ես չեմ կարողանում իմ ընտանիքը պահել, թող հարեւանը գայ եւ լինի իմ ընտանիքի տէրը"»: Թերթին «Շաւիղ» ակումբէն, 6-րդ դասարանի աշակերտուհի Լիլիթ Խալաթեան ալ քաղաքական բեմի նորայոյն նոյն հոսանքէն դրդուած, կը գրէ. «"Լաւ է կանգնած մեռնել, քան ծնկաչոք ապրել": Այս նշանաբանով ենք Հայերս շարժուել դարեր առաջ: Երեւի հարկ է մէկ անգամ էլ յիշեցնել որ մեր նախնիները ասպետաբար մարտնչել են յանուն հայրենիքի անկախութեան, պայքար են մղել ազատութեան համար եւ բազմաթիւ անգամ են փորձել թօթափել օտարի լուծը: Արիաբար պատերազմել են որ չընկնեն օտարի տիրապետութեան տակ, որ լինեն անկախ:

Իսկ այժմ, երբ ունենք մեր ազատ, անկախ հանրապետութիւնը, չգիտես ինչու, ցանկանում ենք ենթակայ լինել Ռուսներին: Աֆրիկեան վերջին ցեղն անգամ երազում է անկախութիւն, իսկ Հայե՞րը ... կորցնելով արժանապատուութիւնը եւ մոռանալով հերոսական անցեալը, Հայերը նախընտրում են ապրել ծնկաչո՞ք»:

Հայաստանեան իրականութեան մէջ այլեւս ո՛չ զարմանալի, սակայն ծայր աստիճան տխուր է կարդալ որ 75-ամեակի նման հանգրուանի մը սեմին, «Կանչ»ը ուրախ, հպարտ ըլլալէ առաջ ու աւելի պատճառներ ունի տագնապելու: Ռազմիկ Մուրատեան «Հայաստանի հանրապետութեան» Մայիս 17-ի թիւին մէջ կարճ գրութեամբ մը կը պարզէ այդ պատճառները: «Կանչականները ֆինանսական դըժուարութիւնների պատճառով ոչ միայն չեն կարողանայ յոբելեան նշել, այլեւ լոյս ընծայել յոբելեանական համարը» կ՚ըսէ ան: «Ֆինանսական դժուարութիւններ» կոչուածը մեծ պարտքերն են զորս թերթը ունի. ըստ գլխաւոր խմբագիր Հմայեակ Պետրոսեանի՝ անոնք կը կազմեն 1,5 միլիոն դրամէն քիչ մը աւելի: Ատիկա կ՚ընէ շուրջ 20 հազար ֆրանք: Ցաւելեալ վարձքերը եւ չարք մը օժանդակ ծախքեր գումարը կը բարձրացնեն երկու միլիոն դրամի:

Այս կացութիւնը, բնականաբար, ունի զանազան պատճառներ. անոնց ամէնէն անընդունելին պէտք է նկատել, սակայն, պետական պիւտճէէն անվճար մնացած յատկացումներու բաժինը: Անցեալ տարուան համար նախատեսուածին 60 տոկոսն վճարուած է: Թերթը 3 միլիոն 750 հազար դրամ առնելիք ունի: Եթէ այդ գումարը առնէին տրուէր «Կանչ»ին, այսօ՛ր ան այսքա՛ն ծանր կացութեան մէջ չէր գտնուեր, կը գրէ Ռ. Մուրատեան: Կացութեան ծանրութեան մասին գաղափար մը ունենալու բաւարար է կարդալ թէ «նոյնիսկ չեն փակուել անցեալ տարուայ աշխատավարձերն ու հոնորար-

(Շար. 3-րդ էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓԱԶԴՈՒ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիսի կէսին Լա Հէի մէջ 135 երկրի մասնակցութեամբ ժողով մը տեղի ունեցաւ ուր Ռուսաստանի պարտադրուեցաւ փճացնել կենսաբանական ու տարրաբանական իր զինամթերքը որ Խորհրդային Միութեան ամէնէն սարսափազդու ժառանգութեան մաս կը կազմէ: Այդ զինամթերքին պատրաստութեամբ զբաղած է «Պիոփրէփարաթ» ծրագիրը իրականացնող բանակ մը, կազմուած՝ աւելի քան հազար հոգիէ. գիտնական, բժիշկ, արհեստագէտ, մանրէաբան, եւ այլն: Անոնց տարիներու վստահօրէն կուտակուած է պատմութեան մեծագոյն կենսաբանական զինանոցը որուն պատրաստութեան մէջ դեր կատարած են պաշտպանութեան, հողագործութեան, առողջապահութեան նախարարութիւնները: Այդ զինամթերքը կը բաղկանայ թունաւոր կազերէ, ամէնէն մահացու հիւանդութիւններու մանրէներէն, ինչպէս՝ ժանտախտի, ծաղկախտի, եւ այլն: Այսօր, դոնէ պաշտօնական տուեալներով, այդ արտադրութեան վերջ տրուած է:

Անիկա, սակայն, չի բացառեր ամբողջովին արկածի մը հաւանականութիւնը: 1979-ին անուշադրութեան հետեւանքով պատահած արկած մը հարիւրաւոր մահերու պատճառ եղած է: Կայ նաեւ այդ գիտութեան ու պաշարին ցրուումի վախը: «Պիոփրէփարաթ»ի ծրագրին վերջ տրուելով, տասնեակ հազարաւոր գիտնականներ որոնք այդ մարզին մէջ կ'աշխատէին, այսօր անգործ մնացած են: Մեծ վտանգ կայ որ անոնց գիտութենէն ու փորձառութենէն օգտուիլ ուզող երկիրներ գտնուին, ինչպէս՝ Հիւսիսային Գորէան, Իրաքը, կամ Լիբիան: ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութիւնը կը ջանան կարելիութիւններ ստեղծել որոնք այդ գիտնականներուն տարբեր աշխատանք հայթայթեն, հետազօտութեան մարզին մէջ:

Վերոնշեալ զինուորական ծրագրին նախկին պատասխանատուին հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, ան պատասխանելով հարցումի մը, կ'ըսէ թէ աղէտ մը անխուսափելի չէ, քանի որ ահաբեկիչներու խումբ մը սա կամ նա ձեւով, կրնայ օր մը, օրինակ՝ ծաղկախտի մանրէ ձեռք ձգել հոնկէ ու արեւմուտք մեկնող օդանաւի մը ճամբորդները վարակել անով: Ճամբորդները արեւմտեան ոստան մը հասնելէ երեք օր ետք միայն առաջին ախտանշանները ցոյց պիտի տան, մինչ այդ վարակած ըլլալով արդէն իրենց հետ շփում ունեցած անհատներ: Ու շարժում մը ընթացքին համաճարակը անհակակշռելի բնոյթ կը ստանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մայիս 20-ին, երեկոյեան ժամը 20.30-ին Հայ Մշակոյթի Տան Ժ. Մարանճեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ռոմանի Ընկերային Միութեան «Սեւան» թատերախումբին կողմէ ներկայացում մը 19-րդ դարու պոլսահայ կեանքէ առնուած՝ Աղջիկտեսը:

Հեղինակն է Սեպուհ Թաշճեան, իսկ գլխաւոր բեմադիրը ծանօթ արտասանող Իմանուէլ Թաշճեան, որոնք իրենք եւս մաս կազմեցին խաղարկութեան, միւս դերակատարներուն հետ. կարելի է յիշել անոնց բուն անունները՝ Ստեփանի Պօնա, Սեպուհ Թօգաթլեան, Արամ Նազարեան, Շաւէ Տիգրանեան, Մարթին Պըօ, Վարուժան Օհաննեան եւ Պետրոս Ցարութիւնեան:

Պոլսահայ ոճով յարդարուած բեմին վրայ յայտնուեցան ժամանակի զգեստաւորումով ձկնորս Կարապետ աղան եւ իր կինը Սաթենի Հանըմ զրուցելով իրենց առօրեայ հոգերուն մասին:

Մինչ իրենց մէկ հատիկ աղջիկը Սիլվան դաշնամուր կը սորվէ մեծահարուստ ոսկերիչ Խաչատուր Ոսկերիչեանի տղուն:

Երկու ընտանիքները կը միանան զոյգին սիրոյ հարցը լուծելու, սակայն երկար ժամերու վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենայ դասակարգային ալրելսաւ կերպին պատճառով:

Բոլոր դերակատարները, անկեղծօրէն պատրաստօրէն եւ բնական ձեւով կատարեցին իրենց դերը:

Ներկաները ոգեւորուած անընդհատ խնդացին եւ ներկայացումի աւարտին բուռն եւ երկար ծափահարութիւններով իրենց գնահատանքը յուցաբերեցին:

Խորին շնորհակալութիւն գլխաւոր եւ բոլոր դերասաններուն որոնք կրցան փոխանցել հայ թատրոնի սէրը հանդիսականներուն:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՄՈՒՇԵՂ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մայիս 19 - 20-ին, տեղի ունեցած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի 28-րդ Ազգային Երեսփոխանական ժողովը: Բացումը կատարելով առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան անդրադարձած է կրօնական ժողովի եւ Ազգային վարչութեան միամեայ գործունէութեան եւ ընթացքի մէջ եղող աշխատանքներուն: Ազգային Վարչութեան ատենապետ Վաչէ Մանուկեան բնութագրած է տարուած աշխատանքներուն ընդհանուր շրջագիծը, շեշտելով յառաջիկային կատարուելիք աշխատանքներուն կարեւորութիւնը: Հոգաբարձութիւններու զեկուցումներէն ետք քառամեայ շրջանի մը համար առաջնորդ վերընտրուած է Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Երկրորդ օրը, ժողովը կեդրոնացած է Ազգային Վարչութեան յառաջիկայ աշխատանքներուն վրայ: Օրակարգի նիւթ եղած են Թեմին մէջ կրօնական դաստիարակութեան, 1700-ամեակի ձեռնարկներուն, Արամ Ա. Կաթողիկոսի յառաջիկայ Հոկտեմբերին Լոս - Անճըլըս այցելութեան ծրագիրները, կարգ մը եկեղեցիներու եւ վարժարաններու շինարարական ծրագիրները, արեւելահայերէն դասագիրքերու պատրաստութեան եւ վարժարանները նոր համակարգիչներով օժտելու ծրագիրը: Հուսկ՝ կատարուած են կրօնական ժողովի եւ Ազգային Վարչութեան ընտրութիւնները:

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Փասատինայի Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 7-ին, տօնուած է «Մայրերու Օր»ը, կազմակերպութեամբ Տիկնաց Միութեան եւ Ս. Գրքի սերտողութեան խմբակին: Բացումը կատարած է Վարչութեան ատենապետուհի Արփի Կիւզինեան: Բանախօսած է Գոհարիկ Սասունեան շեշտելով հայ մօր գոհաբերութեան ոգին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

նեըր»: Եւ քաել որ, ինչպէս կը գրէ Ռ. Մուրատեան, «ճանիցս յայտարարուել է թէ մանկապատանեկան մամուլը, յատկապէս «Կանչ»ը մշտական ուշադրութեան կենդրոնում է»...:

Թերթը 75 տարուան երթին մէջ 1 - 2 անգամ տեւական դադար ունեցած է, ան ալ աշխարհամարտի տարիներուն եւ 1992 - 1993 թուականներուն: Երկու պարագային պատճառները դիւրաւ հասկնալի են: Իսկ այսօ՞ր:

Պարզուած պատկերը նախ մտածել կուտայ գիրքին առընչութիւններու մասին. պետական պիւտճէին յատկացումները կրճատելու աւելի առաջնային մարզեր կա՞ն չկան, քան «Կանչ»ի հրատարակութիւնը: Ամէնէն աննշան պատրուակներով աշխարհի դէպի այս, կամ այն անկիւնը այցելող պատուիրակութիւններու թիւն ու ծախսուած գումարներուն մասին շըրջող տուեալներ առաջին պատասխան մը կրնան տալ նման հետաքրքրութեան:

Երկրորդ պարագայ մը որ այս առթիւ միտք կուգայ, «Գրական թերթ»ին կ'առընչուի. ան ալ բաւական ժամանակէ ի վեր լոյս չի տեսներ: Ընդհատումը նոյնպէս բացատրուած էր տնտեսական պատճառով: Յետոյ, օր մըն ալ, հայաստանեան լրատուներ տեղեկացուցին թէ նախագահ Ռ. Քոչարեան ինք ստանձնած է այդ թերթին ծախքը, որով կարելի պիտի ըլլայ շարունակել: Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր որքան գիտենք ոչ իսկ թիւ մը լոյս տեսաւ:

Ռ. Մուրատեան «Կանչ»ի մասին իր էջը կ'աւարտէ գլխաւոր խմբագիր Հ. Պետրոսեանի փայփայած յոյսով որ «ընդհատումը կարճ կը տեւի եւ «Կանչ»ը իր մահկանացուն չի կնքի»:

Կա՞յ 75-ամեակի առթիւ աւելի տեղին մաղթանք, քան՝ այդ յոյսին իրականացումը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

LIVRES REÇUS

DEL VENETO DELL'ARMENIA
E DEGLI ARMENI
BAYKAR SIVAZLIYAN
Regione del Veneto
Canova

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Ջանի հետ շուկայ կը տանէր սաէպ, բայց տղան, փոխանակ ուշադրութիւն ընելու առեւտուրին, աչակերտներուն կը հրամայէր, վարպետի հովեր կ'առնէր, դուրս պոռթելու կ'ելլէր եւ կամ երկու ձեռքերը գրպանը դրած վեր - վար մանկուգար յաճախորդներուն առջեւ՝ ի մեծ գայթակղութիւն հօրը, որուն անիկա խանութպանական պատշաճութեան ոգին, առեւտրական ճաշակը կը վիրաւորէր:

Մարտիկ աղային առաջին գործը եղաւ հօր մահուընէն ետք գործերուն ուղղութիւնը ձեռք առնելուն պէս՝ Սուլթան համամ մեծ խան մը շինել տալ, իր անունով՝ Սրմաքէշեան խան: Իրեն համար անհանդուրժելի էր առեւտուրը շարունակել Պէօյիւք Եէնի խանի, այն մութ, ցած, խոնաւ սենեակին մէջ, ուր նախամեծարութեամբ հաստատուած էր գործնական ու խնայասէր ոգին իր հօրը, թշնամի անէ աւելորդ դարդի, պերճանքի: Խանին շինութեանը միջոցին Մարտիկ աղա իր խանութովը չէր զբաղեր. գործառնութիւններու ուղղութիւնը գրագրին յանձնած՝ ինք միշտ կը վազէր խան՝ քննելու, դատելու, չափելու, կարգադրելու, ցուցընելու համար: Ճարտարապետ, հիւսն, որմնադիր, ընչպէր ինչե՞ր չքաշեցին Մարտիկ աղային ձեռքէն, որ յանկարծ քովդ կը տնկուէր, բարձր ու ժանիքոտ, հաւատաքննիչի պէս խոժոռ, ոստիկանի պէս հրամայական ու բիրտ ու ամէն բանի կը խառնուէր, բանի մը չէր հաւներ, կը պոռար, կը յանդիմանէր, կը սպառնար ճամբել ամենափոքր դիտողութեան, ամենադոյզն դիմադարձութեան: Հապա ճարտարապե՛տը. քանի՛, քանի՛ փոփոխութիւններու, սրբագրութիւններու ըստիպուած էր ենթարկել նախնական յատակագիծը, որ կատարեալ հաւանութիւնը ունեցած էր, սակայն, Մարտիկ աղային: Անվերջ վիճաբանութիւններ այդ քմահաճ սեփականատէրին հետ, որ ամէն առտու կը հասնէր նոր ծրագրով մը, գիւտ մը, յաւելում մը, փոփոխութիւն մը իր երեւակայոտ ու ստեղծող ուղեղին մէջ:

– Վարպետ, միտքս աղէկ բան մը եկաւ երէկ գիշեր, – կը սկսէր:

Ամէն բանէ առաջ կ'ուզէր, որ իր խանը չքեղ ըլլար, ճոխ, զարդարուն, միւս խաները նսեմացնէր, շողար, պանծար:

– Ամէն բանէ առաջ լի՛ւքս, վարպետ, – կ'ըսէր ճարտարապետին Մարտիկ աղա, որ Ֆրանսերէն այնքան գիտէր, որքան պէտք է գիտցող երեւնալու համար: – Յաճախորդը լիւքս կ'ուզէ գնելու համար:

Խանին տակը կը տարածուէր իր վաճառատունը, լայն, ընդարձակ, օդաւէտ, էն խնամուած մասը խանին:

Շէնքը վերջապէս կառուցուած, լմնցած, աւանդական մատաղը բաշխուած էր, «Սրմաքէշեան խան», «Մարտիկ Սըրմաքէշեան, վաճառատուն ձերմակեղէնի» եւ այլ բազմալեզու փորագրութիւններով, նկարատախտակներով, ոսկեզօծ ապակեգրութիւններով շէնքին ճակատը պաճուճուած, երկայն ուռեցիկ ազդեր, ռէքլամներ հրատարակուած ամէն լեզուէ լրագիրներու մէջ, ու Մարտիկ աղա նոր վաճառատունը փոխադրել տուաւ Պէօյիւք Եէնի խանի «ծակէն», իր բառովը, ապրանքները: Բայց վաճառատունը շատ խոշոր եկաւ, տպաւորութիւնը տուաւ լայն ահագին զգեստի մը՝ նիհար մարմնի վրայ ձգուած: Զայն լեցնելու համար Մարտիկ աղա առատ քանակութեամբ ապրանք գնեց՝ չնայելով ո՛չ գինին, ո՛չ տեսակին: Իր ապշած արհեստակիցներուն կը յայտարարէր.

– Ես քէյֆիս համար կ'ընեմ կոր այս արհեստը... ատեն անցընելու համար:

Ամիս մը ետքը, շուկային մէջ, իրեն ծաղրանուն մը գտած էին արդէն՝ «Միսիւ գօնթ... թիւճճար գօնթը» կ'ըսէին:

Ինք չկրնալով, չուզելով իր արհեստին պահանջումներուն ձկիլ՝ զայն տիրականօրէն յարմարցուց, հպատակեցուց իր ընդածին յատկութիւններուն: Վաճառատունը կազմակերպեց ինչպէս հրամանատար մը իր զօրանոցը կամ թագաւոր մը իր արքունիքը: Նախ, թեթեւ հասուցումով մը ճամբեց հօրը սակաւաթիւ պաշտօնեաները, բոլորն ալ շուկայի մըթնոլորտին մէջ մեծցած մարդիկ, ու իր վաճառատունը լեցուց դպրոցական կամ շրջանաւարտ երիտասարդներով, որպէսզի, կ'ըսէր, երբ «հայերէն» խօսի՝ հասկցուի իր պաշտօնեաներէն: Հինգի տեղ, որ իր հայրը ունէր, Մարտիկ աղա տասնըլեց հատ առաւ, որոնց ամէն մէկուն դատ - դատ զբաղումներ յատկացուց:

– Որչափ շատ մարդ ըլլայ վաճառատունը, այնքան շատ մարդ կուգայ դըրսէն, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա բարեկամի մը, որ այդ առասրաթիւ պաշտօնէութիւնը կը քննադատէր:

Բայց իրապէս հրամայելու, չախելու, կշտամբելու, խրատելու շատ մարդ ունենալու համար էր իր ձեռքին տակ:

Մէկ գրագիրը կը բաւէր իր հօրը. երեք հատ հաստատեց Մարտիկ աղա, առաջին գրագիրը, երկրորդ գրագիր, երրորդ գրագիր: Հոգ չէ, թէ գրելու բան չունէին: Նոյնքան գանձապետներ:

Դուռէն ներս մտնելուդ պէս դիմացիդ կը պարզուէր Փոփիքսին բիրտ հպարտութիւնը: Անիկա անուանական չէր, ինչպէս շատ մը վաճառատուներու մէջ: Խստիւ արգիլուած էր սակարկել. բան մը, որուն անընդունակ էին արդէն դըպրոցին գրասեղանները միայն տեսած երիտասարդներ: Փոփ - Ֆի՛քս. վէթոյի մը պէս այս խօսքը պէտք էր նետել ամէն յաճախորդի, որ փորձէր սակարկել, գինը գեղչել: Յաճախ Մարտիկ աղա ինքն վերապահուած ապակեայ գարդարուն առանձնասենեակէն դուրս կ'ելլէր յանկարծակի ու հասակը ցցած, շարժումը թատերական ու լայն, այս տարօրինակ երեւումէն ապշած յաճախորդներուն կը ցուցնէր ոսկեզօծ գրութիւնը.

– Հոն կարդացէ՛ք, փոփ - Ֆի՛քս, մէ՛կ խօսք, կ'ուզէք նէ...

(Շար. 12)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Le Comité du 24 Avril a reçu de la Mairie de Paris le communiqué relatif à une question-réponse, le 29 mai, lors de la séance du Conseil de Paris et relative au monument dédié aux victimes du génocide arménien.

Communiqué

Lors de la séance du Conseil de Paris du 29 mai, un vœu a été déposé par Madame Martine BILLARD, Monsieur Alain RIOU et Monsieur Jean-François BLET, élus des Verts de Paris, pour la réalisation d'un «Mémorial du génocide arménien». Comme l'a souligné Madame Hélène MACE de LEPINAY, adjoint au Maire chargé de la culture, dans sa réponse, ce vœu était sans objet, dans la mesure où la Ville est engagée depuis plus d'un an, avec le Comité du 24 Avril, dans l'implantation à Paris d'un monument en hommage aux victimes du génocide de 1915, aux Arméniens volontaires de 1914-1918 et aux anciens volontaires de 1914-1918 et aux anciens combattants et résistants d'origine arménienne morts pour la France pendant la Seconde Guerre Mondiale.

Le Président du Comité du 24 Avril, M. Alexis GOVCIYAN, a été reçu au Cabinet du Maire le 25 mars 1999. Il a été convenu avec le Comité du 24 Avril que la première démarche à accomplir était de définir le lieu d'implantation du monument, afin de pouvoir élaborer un projet en harmonie avec ce lieu. Avec l'accord unanime des membres de la Commission permanente des statues de la Ville et du maire du 8ème arrondissement, Monsieur Jean-François LEBEL, ce lieu a été fixé: il s'agit d'un espace proche de la cathédrale arménienne, située le long de la Seine, à l'angle du Cours Albert 1er et de la place du Canada.

Du reste, dès le 1er avril 1999, le Maire de Paris, Monsieur Jean TIBERI confirmait personnellement la détermination de la Ville puisqu'il déclarait dans son discours de réception en l'honneur du Président de l'Assemblée Nationale d'Arménie: «Je veux, déclarait le Maire, répondre à la demande de tous les représentants de la communauté arménienne de France, regroupés au sein du Comité du 24 Avril, d'ériger à Paris un monument en hommage aux Arméniens volontaires de 1914-1918, aux anciens combattants et résistants morts pour la France de 1939-1945, mais aussi naturellement aux victimes du génocide de 1915. Il est juste en effet que cette terre de France qui est vôtre, que vos pères ont choisie et aimée, rende hommage, à Paris, à la mémoire de vos disparus qui sont aussi les siens».

Depuis lors, les services de la Ville, ainsi que les services de l'Etat chargés de l'Architecture et du Patrimoine, ont travaillé avec le Comité du 24 Avril. La dernière réunion a eu lieu sur place le 3 février. Un projet est attendu du Comité du 24 Avril. Ce dernier a toujours affirmé que s'agissant d'un hommage national, il souhaitait que le financement se fasse par une souscription nationale. Le Maire de Paris aura naturellement à cœur, le moment venu, d'associer la Ville à cette souscription.

le 30 mai

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Խօժէնի Յովսէփեան, զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան 8–րդ տարելիցին առթիւ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի Տէր–Դաւթեան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սաթենիկ Կարապետեանի եւ զաւակներուն, Պ. Մօրիս Շառոյեանի եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանիքին Տիկին Շառոյեանի (ծնեալ՝ Կարապետեան) մահուան առթիւ: Այս առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Տիկին Զապէլ Փափազեանէ եւ 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեանէ:

MESSE DE PENTECOTE

Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean** du **HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
Vicaire Général des Arméniens du sud de la France
Accompagné par la Chorale SAHAK-MESROP dirigée par **Khatchig Yilmazian**
Repas communautaire à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

HAMAZKAINE, CHENE et la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE—DEBAT:
ARMEN LUBIN
(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien
Vendredi 9 Juin à 20h30
Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14.30-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Վարդուհի Զավուշօղլուի մահուան առթիւ.–

Նոյէ Խօզթաշ 500 Ֆր., Վարուժան Ճինկէօզ, Յովակիմ Գուլօղլու 200–ական ֆրանք, Նշան Պարտաք 400 Ֆր., Սարգիս Զէլիք 100 Ֆր., Մուրատ Մուրատեան Տիգրան Տէշճի 50–ական Ֆր., Թորոսօղլու ընտանիք 300 Ֆր., Մուրատ Գարօղլու 200 Ֆր., Նաթալի Գարուն 100 Ֆր. Սարգիս Զանկոս 200 Ֆր., Խաչիկ Գողուրթ, Համբար Ապա 100–ական Ֆր. Սիրուն Ճամուզօղլու 200 Ֆր., Զաքար Հազարմազ 300 Ֆր.:

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur
BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ

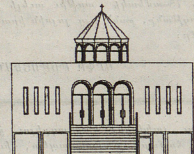
La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres
"Loussavortchi Lessaran"
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 8 JUIN à 19h
dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN

Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ 06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 4
DIMANCHE
4 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 260

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամերիկեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Տնտեսական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19·920 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.920

ԵՂԾՈՒԱԾ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՒՏՔ

Ափսոսալի է, որ Եղեռնը տակաւին չէ ունեցած աստուածաբանական իր պատասխանները, բայց յաւուր պատշաճի ճառերէ: Ցարդ մէկ Հօրմէ միայն աշխատած է զայն դնել Հաւատքի եւ մտածումի այն կրթանքին շրջանակէն ներս, եւ որ Վիգէն Կիւրոյեան անունով աստուածաբան մըն է:

Կը զարմանայ մարդ կոյր լուռթենապաշտութեան ուժին վրայ, չըսելու Հաւար ամլութեան կամ ախտին, որ մերն է:

Անկասկած, Եղեռնին պատասխանելը դիւրին բան չէ, եւ ոչ ոք միամիտ պիտի գտնուի, որ յաւակնի անոր ստեղծած անդունդը լուծելու մտքի սահմաններուն մէջ: Անիկա անլուծելի է մտածումով:

Դեռ նոր, այլապէս խորաթափանց վերլուծումի մը մէկ յայտարարութիւնը բսաւ, թէ անկարելի է աղէտի աստուածաբանութիւն մը յօրինել, այսինքն՝ աղէտը որեւէ ձեւով նախախնամութեան մը ծորդել:

Այն դէպքը վեր է մարդկային հասողութենէն, արդարեւ, ան հաւատացող

Գրեց՝

ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ըլլայ, թէ՝ ոչ. եւ ամէն ոք, սակայն, կը փնտռէ պատասխանի իր կարելիութիւնը, եւ անոր իրագործումը, եւ կամ միայն կրնայ բացակայիլ ինքնիրմէ:

Իմ այսպէս սկսիլը գուցէ յառաջացնէ այն տպաւորութիւնը, թէ կ'առաջադրեմ Եղեռնը մտածել յիշեալ կրթանքին մէջ: Բայց աճապարեմ յայտնելու, որ իմ նպատակը այս յօդուածով քննել է լոկ գործի մը աստուածաբանութեան հպող մի քանի արտայայտութիւնները, որոնք վտանգաւոր փորձառութիւն մը կը ցուցնեն:

Ու աղէտի աստուածաբանութիւնը այս գրուածի հորիզոնին կը մնայ, խիստ կը շրջագրգռէ զայն:

Ա.

ՎԵՐՆԱԳԱՏՈՒՄ ՄԸ

Երկհատոր գիրք մը կայ, զոր գրած է ողջակիզումէն վերապրած «վկայ» մը: Առաջինին թէ՛ կողքը եւ թէ անուանաթերթը սա գրութիւնը կը կրեն. Գրիգորիս Ծ. Վրդ. Պալաքեան / Հայ Գողգոթան / Դրուագներ / Հայ Մարտիրոսագրութենէն / Պէրլինէն Դէպի Զօր / 1914–1920 / Ա. Հատոր / Վիէննա / Մխիթարեան Տպարան / 1922: Երկրորդին նոյնպէս՝ թէ՛ կողքը եւ թէ անուանաթերթը կը կրեն սա գրութիւնը. Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան / Հայ Գողգոթան / Դրուագներ / Հայ Մարտիրոսագրութենէն / Բ. Հատոր / Պէրլինէն Դէպի Տէր Զօր / Փարիզ / 1959 (այս լոյս է տեսած Բիւզանդ Թօփալեանի տպարանէն, «Արաքս»էն):

Ա. Հատորը ընդգրկած է 1914–ի Յուլիսէն 1916–ի Ապրիլը երկարած, այսինքն՝ հեղինակին Պէրլինէն Կ. Պոլիս դարձի եւ աքսորի ժամանակը, իսկ Բ. հատորը, ըստ էջ 5–ին, որ անթուակիր է, 1916–ի Ապրիլէն 1919–ի Յունուարը, երբ Պալաքեան Վրդ. օսմանեան մայրաքաղաքէն անդարձ կը մեկնի:

Ա. եւ Բ. հատորներուն միջեւ հրատարակութեան թուականին հեռաւորութիւնը շատ մեծ է:

Ա. Հատորի էջ 427–ին մէջ, ուր տըրուած է հեղինակին հրատարակելի գիրքերուն ցանկը, նշուած է, թէ Բ. Հատորը մամուլի ներքեւ է: Ուրեմն, ինչո՞ւ առաջինին մօտիկատեն մը լոյս չտեսաւ անիկա: Համաձայն Փարիզի մէջ ուշ լոյս ընծայուած Բ. Հատորի անստորագիր յառաջաբանին, նիւթական դժուարութիւններ պատճառ են եղած անոր յապաղումին:

Ա. Հատորի կողքին եւ անուանաթերթին վրայ կարդացուեցաւ, թէ գործին ամբողջութիւնը կ'ընդգրկէ 1914 – 1920 ժամանակահատուածը: Նաեւ նոյնի 421–423–ին մէջ տրուած է տակաւին չհրատարակուած, այլ մամուլի տակ գտնուող Բ. Հատորին բովանդակութիւնը, ըստ որուն գործը հասած է 1920–ի Յուլիսը մինչեւ: Ա. Հատորը, ինչպէս նշեցի, երկարած է 1914–ի Յուլիսէն 1916–ի Ապրիլը, իսկ փարիզեան Բ. Հատորը՝ 1916–ի Ապրիլէն 1919–ի Յունուարը: Ա.ին ծրագիրը կատարեալ է, իսկ Բ.ին ծրագիրը, յարաբերաբար վիէննականին, անաւարտ: Փարիզ հրատարակուածին մէջ կը պակսի մաս մը՝ Դ. Մասը, որ վերջինն է. Հայոց Քաղաքական Գործունէութիւնը Փարիզի Մէջ վերնագրուած է անիկա:

Փարիզեան հրատարակութեան համար՝ քանի մը ենթադրութիւն:

Աշխատանքը պակասաւոր լոյս տեսած է կա՛մ որովհետեւ հեղինակին կողմէ վերցուած են այն մասի էջերը, որ կասկածելի է, կա՛մ հրատարակութենէն առաջ կորսուած են, որ կարելի է, եւ կամ ալ խմբագրութեան կողմէ հաշիւով մը գուցէ զեղչուած են:

Կը յուսամ, որ Վիէննայի Մխիթարեան վանքի արխիւներուն մէջ տուեալներ կան, որոնք այս ուղղութեամբ առարկայական որոշ լուսաբանութիւններ հայթայթեն: Իսկ «Արաքս» տպարանին արխիւնե՞րը...

Նկատի ունենալով, որ այս հարցը իմ առաջադրութենէն դուրս է, կը փակեմ զայն հետեւեալով:

Դ. Մասին մէջ բաժին մը եղած է Յեղին Հրաշափառ Յարութիւնը անունով: Այս ակնարկութիւնը կը կատարեմ ափսոսալով, զի կարծելով, թէ հո՛ն «յարութիւն» յղացքին վրայ բաներ մը պիտի ըլլային զիս հետաքրքրող:

«ՍՐԲԱԶԱՆ ԿՏԱԿ»
ԵՒ ՆՊԱՏԱԿ

Դրուագներու այս երկհատորը գրուած է «Նահատակութեամբ սրբացած» Հայորդիներու պատուէրներով:

Ըստ Ա. Հատորի յառաջաբանին, ամէն անոնք՝ որոնք «հայ փչալից Գողգոթայի ճամբուն վրայ» եղած են եկեղեցականին հետ, խնդրած են իրմէ, որ ողջ մնալու պարագային գրէ «տառապանքի եւ տարագրութեան իրենց անպատմելի եղեռնապատումը»: Եւ ինք անոնց տուած իր խոստումը կատարած է գրէ առնելով իրրեւ «վկայախօս» այն ճամբուն «մէկ քանի դրուագներ»ը:

Ա. եւ Բ. Հատորներու երկայնքին յականէ յանուանէ երկու հոգի յիշուած են, որոնք խնդրած են իրմէ գրել անպատմելի կոտորածին մասին եւ տարագրութեան: Մին քահանայ մը, ծանօթ Տ. Յուսիկ Քաջունի անունով, միւսը՝ նախկին կրթական մշակ մը, որ Համամճեան կոչուած է (Վարդապետը չէ յիշած այս խնդրարկուին անունը):

Նպատա՞կը: Ինչո՞ւ համար գրուած են երկու գիրքերը. պատուէրներ կատարելու եւ խոստումնե՞ր գործադրելու համար, թէ անոնցմէ զատ այլ մտքով մը նաեւ: Դարձեալ, ըստ յիշուած յառաջաբանին, գիրքերուն յայտարարուած նպատակը եղած է գիտակից պահել եկող ու անցնող ամէն հայ սերունդ հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան այն գինին, որ «մէկ միլիոնէ աւելի անմեղ զոհերու» արիւնն է: Աւելորդ է ըսել, թէ ակնարկուած ազատ եւ անկախ հայրենիքը Հայաստանի անդրանիկ Հանրապետութիւնն է:

Ըսի, յայտարարուած նպատակը, քանի որ կրօնական տարեգրը հակառակ յայտարարուած եւ ուղղակի ձեւով չներկայացուելուն՝ կայ գիրքերուն սկիզբէն մինչեւ վերջը:

ԳՐԱՌՄԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Հաւանաբար, արդէն 1916–ի գարնան, երբ Եոզկատ–Պօզանթիան ճամբուն վրայ էր իբր աքսորական, վարդապետը ունեցած է ջանքը եւ ճիգը մտքին մէջ «դասակարգելու եւ արմատացնելու» սարսափեցուցիչ դրուագներ, զորս մինչ այն տեսած էր եւ լսած:

1917–ի ամրան, երբ Ատանայէն «աւելի քան կէս ժամ հեռու(...) այգիի» մէջ կանգնած երդիքի մը տակ կ'անցընէր օրերը, ան սկսած է ափսոսալ, որ հակառակ նպաստաւոր բացառիկ պայմաններ վայելելուն, չէ համարձակած հայութեան տառապանքի պատմութիւնը գրի առնել: Թէեւ, ըստ իր իսկ ըսածին, այն ատենէն խորհած է «պաշտպել» աքսորի բոլոր գլխաւոր դէպքերը, ջանացած է հանիլ անոնց մանրամասնութիւններուն. քննած, ստուգած՝ անոնց պատճառներն ու չարժառիթները, «որոճացած» է զանոնք չարունակ եւ անգիր գրած է ուղեղին մէջ:

1918–ի Նոյեմբերին, թերեւս, Սկիւտարի Սէլամսըզ թաղի իրենց տան մէջ, ուր յաջողած էր հասնիլ իբրեւ ծպտեալ գերման զինուորական, իր ամբողջ ժամանակը նուիրած է «հայ ահաւոր նահատակութեան պատմութիւն»ը ուրուագծելու: Արդ, Ա. Հատորի յառաջաբանին մէջ, որուն տակ 1922 Օգոստոս 20–ը՝ թուական, իսկ Մանչեսթըրը վայր է նշուած, հեղինակը գրած է, թէ գինադադարէն ետք ի զուր է սպասած, որ իրմէ աւելի կարողներ գրէին «անպատմելի մարտիրոսագրութիւն»ը Հայոց ու այն գրառումը որակած՝ «դժնդակ պարտականութիւն»: Այս տեղեկութիւնը ի՞նչ կու տայ մեզի: Երկու բան. թէ իր աշխատանքը գրած է յետ սպասման, եւ թէ սպասման միջոցին խուսափած է կատարելէ զայն: Գոնէ մինչեւ Բ. Հատորի վերջաւորութիւնը, ուր նշուած է 1919 Յունուար 4–ին Կ. Պոլսէն իր անդարձ մեկնումին մասին, որեւէ ակնարկութիւն չըկայ տառապանքի ճանապարհորդակիցներուն իր տուած խոստումէն խուսափելու: Այս վերջինը ալ ազատած ըլլալու գիտակցութենէ՞ մը կու գայ, որ չուզեր վերապրիլ անցուցած ահաւոր օրերը, գուցէ:

Կ. Պոլսէն իր վերջնական մեկնումէն յետոյ ան սկսած է թերեւս գրել «Հայ Գողգոթան» գործը, մինչ այդ իր ըրած ուրուագիծերուն օգտագործումով, եթէ սխալ չէ վարկածս:

Իսկ երբ նկատի կ'առնուի այն կէտը, որ ըստ Ա. Հատորի կողքին եւ անուանաթերթին գրութիւնը կ'ընդգրկէ 1914 – 1920–ը, ուստի ենթադրելի է, թէ գրառման ընթացքը շարունակուած է: Մինչեւ ե՞րբ:

Ա. Հատորի 427–րդ էջին մէջ հեղինակին հրատարակելի գործերուն ցանկը տրուած է, եւ որոնց շարքին յիշուած է Բ. Հատորը իբր մամուլի տակ: Ասիկա կարծել կու տայ, թէ գործը իր ամբողջութեան մէջ աւարտած է եւ յանձնուած տպարանին 1922 Օգոստոս 20–էն, կամ անկէ առաջ, այսինքն՝ Ա. Հատորի յառաջաբանին թուականին կամ անկէ առաջ: Որքա՞նը. ի վիճակի չեմ ըսելու:

Բ. Հատորի 147–րդ էջին՝ գիրքին նպատակին մասին խօսքը, որ կը վերաբերի

ՓԱՐԻԶ 2000

Աշտարակը լուսացպիկ մ'է հսկայ
Որուն՝ ամէն ժամ գլուխ
Պարիկներու աներեւոյթ մատներով
Վառ լուցկիներ կը դպչին
Ու կը սկսի լուսախաղը մոգական –
Հազարումէկ միլիոնումէկ փայլ փայլ կայծեր կը թռչին
Աստեղ աստեղ կ'այրեն ճակատն յարափոփոխ երկինքին
Մարող մեռնող նշոյլներով ակնթարթ մը կը կանչին
Կուպրի նման դանդաղավազ գետի մթնած երեսին
Երբ անդին
Դարձանիւն է վիթխարի
Որ կը դառնայ նոյնճան յամր ու յամառ
 ոմանց համար դէպի վեր
 ոմանց համար դէպի վար
Եւ իր պորտէն պողպատեայ
 ճառագայթ առ ճառագայթ
 մերթ նուազող մերթ շողացող
Հուշուենկատ արեգակ մը կը հրդեհէ շառայլներով ոսկեվառ
 դէպի Կամարն Յաղթանակի հեռաւոր
Որուն՝ սակայն
կը բեկանեն նոյնհետայն
Յաւերժութեան իբրեւ վկայ հոն կանգնած
Քանի՛ քանի՛ հազարամեակ տեսած դատած կոթողին
Գագաթին դէմ սրածայր
Ու կը շեղին դէպի հողը պարտէզներուն պալատներուն մօտակայ.

Իսկ Կամարը Յաղթանակին հեռակեաց
Ուղիղ անշեղ անհաշիւ
Այգու լոյսին կը սպասէ:

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

2000 Ապրիլ 9

Ծ. Խ. – Պոլսահայ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունի ծանօթ է Փարիզ իր յաճախակի այցելութիւններով, Փարիզի հանդէպ հիացումով եւ անկէ ներշնչուած քերթուածներով: Վերջին անգամ, Մարտ ամսուան իր կեցութեան առթիւ իրեն հետ կատարուած ընդարձակ հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած էինք մեր թերթին մէջ: Վերադարձէն յետոյ մեզի ուղարկած է իր նորագոյն անտիպ քերթուածը, զոր գրի առած է փարիզեան այդ օրերու տպաւորութիւններով:

ապագայ Հայ սերունդներու վայելած ազատութեան արժէքին ու գինին, կը թելադրէ, թէ գրառումը ընթացքի մէջ է եւ կը գտնուի նախքան 1920 Դեկտեմբեր 2-ն, որ շրջանն է Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան: Եւ նկատի ունենալով, որ գիրքերուն մէջ Սովետական Հայաստանի յիշատակութիւն չկայ, ուրեմն, «Հայ Գողգոթան»ի գրի առնուիլը աւարտած է նախքան 1920-ի վերջին ամիսը կամ նոյնիսկ վերջին քանի մը ամիսը: Առարկայական եւ ճշգրիտ թուականի համար՝ կրկին կը յուսամ, որ Վիէննայի Մխիթարեան արխիւները տուեալներ կը հայթայթեն:

ՆԻՒԹԻՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ

«Հայ Գողգոթան» գործը «սեւ օրեր»ու պատմութիւն մըն է: Վարդապետ հեղինակը անով պատմած է աքսորականի եւ փախստական թափառականի իր փորձառութիւնները եւ փորձութիւնները, միաժամանակ տալով հայութեան տառապանքի «մէկ քանի դրուագները»:

Ա. Հատորը ներկայացուցած է եկեղեցականին աքսորականի կեանքը, որ պատմուած է կոտորածներու, սոսկումներու, անձկութիւններու շարքի մը վրայ:

Սկիզբը, նախօրեակ եւ վաղորդայն Համաշխարհային Ա. Պատերազմի, ի Պէրլին, ուր աստուածաբանութեան ուսանող էր Պալաքեան վարդապետ:

Ան կ՚որոշէ Կ. Պոլիս դառնալ: Դարձին իրեն կ՚առաջարկուի Երզնկայի առաջնորդական տեղապահութիւնը, զոր կը մերժէ խորհելով այն վտանգաւոր հեռանկարին մասին, որ կը սպառնար շրջանին. ռուս-օսմանեան պատերազմի մը հաւանականութիւնը կախուած կը սպասէր:

Տարածքին երկու մեծ ուժերուն միջեւ հայութիւնը կ՚երերար: Անոր վիճակը՝ տագնապալից: Օսմանի ժառանգորդներուն կողմէ Հայը կը տեսնուէր իբր քաղցկեղը կայսրութեան, ուստի անոր բնաջնջումը կը ծրագրուէր:

1915 Ապրիլ 11: Իթթիհատական կառավարութիւնը Կ. Պոլսոյ Հայոց բոլոր երեւելի գործիչները ձերբակալել կու տայ. այն դէմքերուն մէջ կը գտնուի նաեւ վարդապետը: Բանտարկութիւն, ապա՝ աքսոր. Չանկըրը:

Աքսորը Չանկըրըէն մինչեւ Իսլահիյէ կ՚երկարի ու կ՚աւարտի դէպի Ալրան փախուստի վրայ, այսինքն՝ Փոքր Ասիոյ հիւսիսէն մինչեւ Կիլիկիոյ հարաւ արեւելեան սահմանը հասած տարուայ մը ճանապարհ՝ սարսափի, արեան, դանկերու, աւերակներու, մոխիրներու դէպքերով, յիշողութիւններով, պատմութիւններով լեցուն:

Բ. Հատորը նախորդին նայած աւելի ժամանակ մը կ՚ընդգրկէ, այսինքն՝ շուրջ երկու տարի եւ տասը ամիս մը, անշուշտ ըստ հրատարակուածին, այլապէս աւելի պիտի ըլլար: Համաձայն, ուրեմն, հրատարակուածին, վարդապետը Կիլիկիոյ մէջ տեղին անդին կը փախչի, կը թափառի, կը թաքնուի, կը ծպտուի, անուն կը փոխէ: Այս միջոցին եւս կը տեսնէ, կամ ականատեսներէ եղեռնագործութիւններ կ՚իմանայ:

Այս հատորին մէջ որոշ իրադարձութիւններու նաեւ անդրադարձած է հեղինակը. անոնցմէ հարկ է է յիշել Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումը: Ասիկա կը նշեմ, պարզապէս, քանի որ «Հայ Գողգոթան»ի երկայնքին՝ հայութեան յարութիւնը անոր կապուած է նախ, այսինքն՝ յարութիւն յղացքը երկրաւոր յղում մը կը պարզէ, թէեւ անկարելի ու սխալ ալ չէ անոր ներքեւ կարդալ երկնաւոր յղում մը:

«Սրբազան կտակ»ը փակուած է՝ դէպի Կ. Պոլիս վարդապետին ծպտեալ դարձի պատմութեամբ եւ հոնկէ՝ անդարձ մեկնումին Փարիզ:

Բ.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնէութեան վաղ ժամանակներէն ձգտումը, ճիգը եւ հրաւէրը եղած է Քրիստոսի նմանելու:

Նմանութեան համար Պօղոս առաքեալ գրած է այսպէս, թէ Քրիստոսի պատկանելու կանչուածներ՝ մկրտութեամբ անոր կը միանան, «անոր մահուան հաղորդակից» կը դառնան, որ է ըսել, թէ անոր հետ միասին կը թաղուին, որպէսզի՝ ինչպէս ան «Հօր փառքով» յարութիւն առաւ մեռելներէն, նմանապէս մկրտուողները նորոգուին եւ նոր կեանքով ապրին:

Առաքեալը պարզաբանելով իր միտքը յայտնած է, թէ մկրտութեամբ իւրաքանչիւր հոգիի «հին մարդ»ը Քրիստոսի խաչակից կ՚ըլլայ, որուն հետ կը մահանայ «մեղանչական մարդ»ը ու այն մահուամբ ան մեղքէն կ՚ազատի. այս ազատումը վերջնական չէ եւ հսկողութեան կը կարօտի միշտ:

Ուրեմն, մկրտութեամբ «հին մարդ»ը կը խաչուի, կը թաղուի եւ յարութիւն կ՚առնէ Քրիստոսի նման ու «նոր մարդ» կը դառնայ, Տիրոջ կենդանի ներկայութեամբ կ՚ապրի, եւ իր «նոր» կեանքին վրայ կը հսկէ:

Առաքեալին այս խօսը հոգեւոր նմանութեան մասին է, մինչդեռ՝ «Հայ Գողգոթան»ի նմանութիւնը դիպուածային եւ թեմայական:

Ահաւասիկ, յաջորդաբար պիտի տամ վարդապետին զգացած, տեսած եւ գծած նմանութիւնը:

Երկհատորին տիտղոսէն («Հայ Գողգոթան») արդէն տրուած է Քրիստոսի հետ նմանութեան գաղափարը: Մահուան այն վայրը Քրիստոնէութեան համար դարձաւ նաեւ կեանքի նշանակ: Հայութեան մահուան համար գործածուած այն անունը՝ հեղինակին կողմէ հասկցուած է հայութեան յարութիւնը նշող արժէքով ալ. տիտղոսը այսպէս է, որ կը պարզէ երկու գիրքերը:

Երկրորդ կէտը, որմէ կը մեկնի եղեռնապատումը, կը գտնուի Ա. Հատորի էջ 76-78-ին մէջ, որ վերնագրուած է «Գեթսեմանիի Գիշերը»: Ի՞նչ պատմուած է այնտեղ:

Ապրիլ 11-ն է 1915-ի. օրը եւ պահը՝ Շաբաթ գիշեր: Քանի մը օր առաջ, Կ. Պոլսոյ հայութիւնը Զատիկը տօնած է եւ պատրաստ կը քնանայ: Մինչ Այասոֆիայի մօտ, ոստիկանական տնօրէնութեան ապարանքին մէջ, գաղտնի գործողութիւն մը կը կատարուի, համաձայն «շաբաթներ առաջ» ղրկուած հրամանագրերու: Զինուորական հանրակառքեր մայրաքաղաքին մօտաւոր եւ հեռաւոր արուարձաններէն ու թաղերէն ձերբակալեալ Հայեր կը փոխադրեն կեդրոնական բանտ: Ձերբակալումները կ՚ըլլան ըստ հրամանագրերու նշած անուններուն: Այն անունները պատրաստուած են հայ մատնիչներու կողմէ, մասնաւորաբար ոմն Արթին Մկրտիչեանի ցուցմունքներով եւ Իթթիհատական թաղային ակումբներու հովանաւորութեամբ: Բանտարկուածներուն մեծամասնութիւնը հոգեպէս կը տառապի, բռնուած է «ԱՆԾԱՆՕԹԻՆ երկիւղ»էն գլխագրումը հեղինակինն է:

Վերնագիրը բացայայտօրէն Յիսուսի չարչարանքներուն եւ յարութեան նկարագրութիւններուն առաջին պատկերին կը յղէ, որ Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ անոր անցուցած պահը կը ներկայացնէ:

Նմանութեան ի՞նչ տարրեր աչքի կը զարնեն հոս:

1.– Գիշերը, 2.– Դէպքին մօտ ըլլալը Զատկին, թէեւ Յիսուսի պարագային ապագային մէջն է տօնը, իսկ հայութեան պարագային՝ անցեալին, 3.– Մատնիչներուն սեփական շրջանակէն ըլլալը եւ նոյն շրջանակէն մասնաւոր մատնիչի մը գոյութիւնը, 4.– Ձերբակալութիւններուն ծածկաբար կատարուիլը, 5.– Ձերբակալեալներուն կեդրոնական վայր մը տարուիլը, 6.– Անծանօթին երկիւղը:

Պարզ է, որ այս կէտը տառապեալ հայութեան մէկ փոքր մասին կը վերաբերի, սակայն քանի որ ազգային կեանքի գործիչներու խաւն է եղած այն մասը, հեղինակին աչքը զայն տեսած է իբր հայութեան գլխուն եկածին սկզբնական փորձառութիւնը:

Երրորդ կէտը. ինչպէս Յիսուս, հայութիւնը եւս մղուեցաւ Աստուծոյ ըսելու. «Եթէ հնար է անցնի թող այս բաժակը մեզմէն, բայց թող քու կամքդ օրհնեալ ըլլայ...»:

Չորրորդ կէտը. ինչպէս Յիսուսի պարագային Պիղատոս անունով հռոմէացի կառավարիչ մը կար, որ ձեռքերը լուաց, նմանապէս հայութեան պարագային Պիղատոս մը գտնուեցաւ: Սակայն ի տարբերութիւն Յիսուսի արընչուած կառավարիչին, հայութեան Պիղատոսը չկրցաւ լուալ իր ձեռքերը: Ա. Հատորի էջ 232-ին մէջ գրուած է. «...Գերմանիոյ քաղաքական ու զինուորական պատասխանատու անձեր՝ ալ բոլորովին չէին կրնար լուալ Պիղատոսի նման իրենց ձեռքերը հայ անմեղ արիւնէն»:

Հինգերորդ կէտը. Յիսուսի պէս հայութիւնն ալ Գողգոթա ունեցաւ. մինչ Յիսուսի Գողգոթան բարձունք մը, իսկ հայութեան Գողգոթան, անապատ մը Տէր Զօր անունով ծանօթ: (Այս անունը աւելին է անշուշտ, քան վայրի մը անունը, եւ կը խորհրդանշէ հայութեան լքումը եւ կոտորածը):

Վեցերորդ կէտը. ինչպէս որ Յիսուսի խաչի ժամուն Աստուած լուռ մնաց, հայութեան խաչի ժամուն ալ Աստուած լուռ մնաց:

Եօթներորդ կէտը. Ա. Հատորի էջ 295-296-ին մէջ կը պատմուի, թէ բանի խլամացուած Աւշար մականուանեալ ընտանիքի մը յարկէն ներս, տան տիկինը եւ դուստրը թախանձագին կը խնդրեն, որ գիրենք խոստովանեցնէ վարդապետը եւ հաղորդէ: Ու ան կը կատարէ անոնց բարեպաշտական աղաչանքին համաձայն: Տան մէջ գինի չկար, այլ քացախ կար. ուստի յետ աղօթքի հացը քացախի մէջ կը թաթխէ եւ կը մատուցէ խնդրողներուն: Հաղորդութեան այսպէս պատրաստութեան համար խորհրդածութիւն մը կցած է ան ու ըսած հետեւեալը. «Չէ որ խաչեցեալ Յիսուսի ալ վերջին անգամ լեղի խառնեալ քացախ տուին...: Նոյն պահուն ապրած մեր կեանքը արդէն աւելի լեղի էր ու դառն քան Յիսուսի մատուցուած լեղին...»: Այս մէջբերուածին մասին պիտի անդրադառնամ:

Այս կէտին ըսելիքս այն է, որ Յիսուսի պէս հայութեան ալ «քացախ» կը մատուցուի. Աւշար մայրն ու դուստրը ցեղը կը խորհրդանշեն:

Ութերորդ կէտը. Յիսուս յարութիւն առաւ. հայութիւնն ալ յարութիւն առաւ անոր պէս: Նշեմ սակայն, որ հայութեան յարութիւնը հայրենիքի կանգնումին կապուած է, ինչպէս նախապէս ալ ակնարկեցի:

Յարութիւնը հիմքն է քրիստոնէական վարդապետութեան: «Հայ Գողգոթան»ին մէջ հայրենիքին կանգնումը հիմքն է անոր:

Իններորդ կէտը. Յիսուսի չարչարանքներուն, խաչելութեան եւ յարութեան խորհուրդը կը խտանայ Հաղորդութեան Խորհուրդին մէջ. Նմանապէս հայութեան ահաւոր փորձառութիւնը ցանկացուած է, որ խտանայ այն Խորհուրդին մէջ: Ըստ Պալաքեան վարդապետին, Եղեռնէն վերջ Հաղորդութեան Խորհուրդը մէկ յիշատակութիւն չէ, որ կը կատարէ, այլ երկու՝ նաեւ հայութեան անմեղ արեան յիշատակութիւնը:

Տասներորդ կէտը. ինչպէս Յիսուս կտակարան մը ունեցաւ, հայութեան կտակարան մըն ալ՝ «Հայ Գողգոթան» գիրքերը:

Վերջին կէտը, ինչպէս ըսի, տիտղոսին արտայայտածն է դարձեալ:

Քրիստոսի հետ նմանութեան Հայոց ընթացակերպը մարտիրոսական ընկալուած է եւ որակուած: Հատորներուն ենթատիտղոսներէն սկսեալ («Դրուագներ Հայ Մարտիրոսութենէն»), որոնք նոյնն են, էջերը հայութեան մարտիրութիւնն են դրուագած:

Մարտիրոսագրութիւնը, որուն տեղ աւելի տարածուած է «վկայաբանութիւն» բառը, քրիստոնէական գրականութեան մէջ սեռ մըն է: Ուրեմն, երբ «Հայ Մարտիրոսագրութիւն» կ՚ըսուի՝ մեր միտքը չուտով եւ նախ կ՚երթայ գիրի դաշտի մը, ուր ներկայացուած ըլլան Քրիստոսի համար իրենց կեանքերը նուիրած, կարգ մը պարագաներու մինչեւ չարչարանքներու ենթարկուած, նոյնիսկ մերթ իրենց սեփական արիւնը թափած հայ սուրբերու: Սակայն «Դրուագներ»ուն մէջ հայութեան կրած աղէտին նկարագրութիւնը ի՞նչ կ՚ըսէ:

Արդ, դրուագները «մարտիրոս» և «նահատակ» բառերը գործածելով նոյն բանը նշած են: Անոնք չեն գործածուած զուտ կրօնական նշանակութեամբ, եւ ոչ ալ առաջնահերթաբար կրօնական նշանակութեամբ, այլ՝ աշխարհային: «Սրբազան կտակ»ին մէջ շեշտուածը այն է, որ հայութեան թափած արիւնը յանուն ազգի եւ կրօնքի փրկագին է, կա՛մ հայրենիքի (այս բառը հեղինակին հայեացքին մէջ՝ «ազգ» եւ «կրօնք» եզրերը ընդգրկած է):

Երկու հատորներուն մէջ Հայոց «մարտիրոսագրութիւն»ը խտացնող օրինակ մըն է հետեւեալը, որ աշխարհային իմաստի շեշտադրումին նոր երես մըն ալ կը բանայ: Թուրք երիտասարդ մը իր հայ մէկ բարեկամին պատմած է, թէ ինք հետեւած է թուրք խուժանի մը, որ դէպի սպանդ տարուող հայ կիներու եւ աղջիկներու կարաւանի մը իր մոլեգնութիւնը կը թափէր: Ճանապարհին՝ հայ օրիորդ մը իր աչքը գրաւած է, եւ ան աղապ մը օրիորդին առաջարկած է խալամութիւնը ընդունիլ՝ հետը «նիքեահ» ըլլալու նպատակով, այսինքն՝ ամուսնանալու: Պատասխանը հրաւէր մը եղած է «Հայ» դառնալու որպէսզի ամուսնանան (այն օրերուն «Հայ ըլլալ» կը նշանակէր անդամ ըլլալ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ): Այս յանդուգն պատասխանին վրայ երիտասարդը շարունակած է տարհամոզելու փորձ մը, բայց ի զուր: Ապա ճարահատ հեռացած է: Շատ չանցած, թուրք «մսագործներ» պառկեցուցած են Հայուհին ու դանադան չարչարանքներ տալէ ու լլկելէ յետոյ զայն, ծունկի տակ առած են կոյսին կուրծքը, եւ ոչխարի նման գլուխը կտրած:

Վարդապետը իրեն պատմուածին միջ[…] մը կցած է, զոր յիշելը լոյս մը կը բերէ. «Ահա անմահ դրուագ մը Հայ կոյսերու մարտիրոսագրութենէն, որ կը գերազան[…]ցէ նոյնիսկ Հայ Եկեղեցւոյ տօնախմբած Հռիփսիմեան եւ Գայեանեան կոյսերու նահատակութիւնը եւ արժան է ապագայ իւրաքանչիւր բոլոր Հայ սերունդներու սրբութեամբ օծուն յաւերժական յիշատակութեանը եւ օրհնութեանը», Ա. Հտ., էջ 172:

Յայտնի է, որ Հռիփսիմեան եւ Գայեանեան կոյսերու նահատակութիւնը մի[…]այն եւ միայն կրօնական նախանձախնդրութեան մը կապուած է: Հայուհիին ը[…]պանութեան մէջ երկու պատճառ իրար[…] զօդուած են. 1.– Ազգային ինքնութեան նախանձախնդրութիւն մը, եւ 2.– կրօնական նախանձախնդրութիւն մը: Եր[…] կոյսը Թուրք երիտասարդին «Հայ» դառնալու կոչ կ՚ուղղէ, ըսել է, թէ կը գործածէ բառ մը որ ազգային ինքնութի[…] մը ցոյց կու տայ. նաեւ, ըստ այն ժամանակներու հասկացողութեան՝ կրօնական ինքնութիւն մը: Այս երկուքը միա[…]նաբար կը տեսնուի «Հայ» դառնալու կո[…]չին մէջ: Բայց քանի որ Հայ բառը, ըս[…] իր հարազատ առումին, ազգային ինքնութիւն մը ցոյց կու տայ լոկ, եւ քանի ո[…] ծառայած է ուրիշ առումի մըն ալ հա[…]մար որ ուրոյն անուն ունի, ուրեմն՝ ի[…] արժէքը վեր է բռնուած:

ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ԻՐ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞վ է Աստուած, կամ աւելի ճիշդ, հատորներուն Աստուծոյ մասին սահմանումը ի՞նչ է:

Էջի մը մէջ Անոր կապակցութեամ[բ] այսպէս յայտարարուած է. Եհովա կը[…]ուի, թէ Աստուած, նախախնամութի[ւն] կամ տիեզերական արարչագործութի[ւն] կոչուի, թէ նախաստեղծ կամ ստեղծ[…] գործ հիւլէ, տիեզերքը կառավարող [յա]ւիտենական ուժ մը գոյութիւն ունի, [որ] ուսողական ճշգրտութեամբ երկնային [եւ] երկրային բոլոր մարմինները կը վար[…] այսինքն՝ ամէն ինչ, որ գոյ է: Կը թու[ի] թէ անուններուն տարբերութիւնները կա[…]րեւորութիւն չեն ներկայացուցած հեղի[…]նակին. հետեւաբար՝ ըմբռնուած են այ[ն]պէս, որպէս թէ միեւնոյն բանը նշանա[…]կէին: Բոլոր անուններուն հասարակա[ց] եզր առնուած է «յաւիտենական ուժ»ը:

Այս ուժը, որուն համար սակայն վար[…]դապետը Աստուած անունը նախըն[տր]ած է միշտ գործածել, նկարագրուա[ծ] է իբրեւ լուռ մնացող: Արդ, հարց կը[…] տրուիլ, թէ եթէ Ան լուռ էր, ու[…]րեմն կը խօսէր նաեւ, ու կը լսէր, կա[մ] համր էր, եւ կամ՝ խուլ:

Դրուագներուն մէջ Աստուծոյ [լռ]ութեան կարելի բազմաթիւ անգամ [հան]դիպիլ: Հակասական տրամադրութե[ան] արտայայտութեան եկած է անիկա[…] կողմէ՝ իբրեւ լուռ, իսկ միւս կողմէ՝ [իբ]րեւ փրկութեան համար գործող:

Այս ըսուածը չօշափելի դարձնելու [հա]մար պատակով գիրքերուն քանի մը օրինա[կ]ներէն երկուքը կը յիշեմ եւ կը բաւարա[ր]ուիմ:

Նախ՝ Անոր լռութեան վերաբերեալ:

Չանկըրըի զօրանոցին մէջ, գարնանա[…]յին ցրտաշունչ փոթորիկի մը առեն, [մի] թրնչաղի պահու մը եւ մոմի տմոյն լոյ[սի] շուրջ ժամերգութիւն կը կատարուի: [Ե]րբ Կոմիտաս վարդապետ, որ բանտարկ[…]ուածներէն էր, կը սկսի մելամաղձոտ […] սրտառուչ «Տէր, ողորմեա՛» մը եղան[…]կել: Հաւաքուածներուն մէջ հեկեկանք ծայր կ՚առնէ: Լաց՝ թողուած սիրելիներու, Հայոց անիրաւութեան եւ անցեա[լ] արիւնի օրերու վրայ, որ դեռ չէր գոցուե[…]լեր դալիք «աննախընթաց նոր փոր[ձ]երիկներ»ը, երբ պիտի փորձուէր ցեղ[ին] բնաջնջումը:

Յիշուած «Տէր, ողորմեա՛»յին առի[թով] հեղինակը խորհրդածած է, թէ Ա[ստ]ուած լուռ կը մնար երգին դիմաց (էջ 103-104, Ա. Հտ.):

Ասով թելադրուածը այն է, թէ պա[…] տամունքը, որուն յիշատակելի պահ[…] կը թուի, թէ իբրեւ կոծ տեսնուած [է] երգուածը, լքուածութեան զգացումի [մէ]ջ կատարուած է ու անոր մէջ ալ մնա[…]ցած: Հոն՝ Աստուծոյ լռութիւնը որպէ[ս] լքում իմացուած է:

Անոր պատասխանելուն կ՚անցնիմ, որ[…]պէս երկրորդ քայլ:

Բ. Հատորի գրեթէ վերջաւորութեան (էջ 235) գրուած է սա. «Աստուած լսեր էր թշուառ մօրս արտասուալից աղօթքները...»:

Պալաքեան վարդապետ գերման գին[…]ուորի տարազով ծպտուած Կ. Պոլիս [դառ]նալուն, մօրը կը դառնայ: Նախքան մայրը տեսնելու երթալը՝ քրոջը տունը կ՚եր[…]թայ, որ իր անակնկալ վերադարձը չըլ[…] տանդէ մօրը հիւանդ սիրտը: Հոն կը լսէ, թէ մայրը յաճախ իր աղօթքի ժամերը կը կրկնապատկէ եղեր՝ զաւկին դարձը

փայլելու համար: Ահա, առոր հետեւած է մէջբերումը: Ուրեմն, Աստուած լուռ չէ, անպատասխան չի ձգեր աղօթքները, այսինքն՝ չի լքեր:

Այս օրինակը, որ «փրկութիւն»է եռք մտածուած է, Աստուծոյ փրկագործ ներկայութիւնը տեսած է:

Վարդապետին տրամաբանութեան մէջ, Աստուծոյ լռութիւնը, որ կրնայ իբրեւ լքուածութիւն ընկալուիլ, Անոր կողմէ լքուածութիւն չէ. Ան մշտարթուն խնամակուն է աղօթողներուն:

Աստուծոյ մասին այս ըմբռնումէն հարցեր կը ծագին, որոնց տեղը սակայն դուրս է եղած վարդապետին փորձառութեան եւ հաւատքին ծիրէն, հետեւաբար՝ իմ յօդուածի սահմանէն:

ԲԱԺԱԿԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

«Հայ Գողգոթան»ի էջերուն երեք տեղ կը հանդիպինք Ս. Հաղորդութեան Խորհուրդին: Անոնցմէ երկուքը նշանակալից են (1.– Ա. Հատորի էջ 295–296–ին, եւ 2.– Բ. Հատորի էջ 271–ին վրայ):

Անոնց անդրադառնալէ առաջ, կը կարծեմ, որ աւելորդ չըլլար այս Խորհուրդին ակնարկ մը, այլ ընդհակառակն՝ լուսաբանիչ:

Անոր հաստատումը Յիսուսի Վերջին Ընթրիքին տեղի կ'ունենայ: Այն արարքին վերաբերող հնագոյն տեղեկութիւնը կը գտնուի Պօղոս Առաքեալի Կորնթացիներուն ուղղած առաջին նամակին մէջ, անշուշտ համաձայն Ս. Գրքի արդի քննադատութեան: Ան գրած է, թէ Յիսուս իր մատնութեան գիշերը հաց առնելով ձեռքը, փառք կու տայ Աստուծոյ, կը բեկանէ զայն ու կ'ըսէ. «Այս մարմինս է, որ ձեզի համար կը բաշխուի: Ասիկա զիս յիշելու համար կատարեցէք»: Ընթրիքէն ետք նոյն ձեւով բաժակը կ'առնէ ու կ'ըսէ. «Այս բաժակը Աստուծոյ Նոր Ուխտն է, որ արիւնովս կը կնքուի: Ասիկա միշտ կատարեցէք, եւ ամէն անգամ որ անկէ ըմպէք՝ զիս յիշեցէք»: Ապա Առաքեալը յորդորած է Կորնթոսի քրիստոնեաները ըսելով, թէ ամէն անգամ որ այս հացէն ուտեն եւ բաժակէն ըմպեն՝ Տիրոջ մահը պատմեն, մինչեւ անոր երկրորդ գալուստը (Ա. Կորնթ.. 11.23–26):

Ս. Հաղորդութեան հաստատման պատմութիւնը տարբերակներ ունեցած է, որոնք Նոր Կտակարանին մէջ գրուած են: Բոլորին ալ գլխաւոր իմաստը՝ Տիրոջ մահը յիշելն է եղած, որ որպէս քաւիչ ու փրկարար մեկնաբանուած է:

Այժմ, Հայր Գրիգորիսի երկու պատմածներուն կ'անցնիմ:

Առաջինը:

Վերը մասամբ ներկայացուցի արդէն: Կազպէլ, բռնի իսլամացուած Աւշար մականուանեալ ընտանիքի մը խրճիթը կ'իջեւանի վարդապետը:

Տնակին տիկինը եւ դուստրը կ'աղաչեն, որ եկեղեցականը զիրենք խոստովանեցնէ եւ հաղորդէ: Ան կը փութայ անոնց թախանձանքը կատարել: Այն արագ ընդառաջումը «կեանքի ու մահուան շեմին վրայ» կանգնածի հոգիով կ'ընէ վարդապետը: Կը խոստովանեցնէ մայրն ու աղջիկը, ապա «յետ սրտաբուխ եւ արտասուախառն օրհնութեան» հացը քացախի մէջ կը թաթխէ եւ կը բաշխէ: Քացախի մէջ թաթխումը՝ գինիի չգոյութեան պատճառով: Հայր Գրիգորիս անմիջապէս խորհրդածութիւն մը կցած է առոր, որով ուզած է արդարացնել կանոնազանցութիւնը, այսինքն՝ գինիին փոխարինումը քացախով: Ան ըսած է, թէ խաչեցեալ Յիսուսին վերջին անգամ «լեղի խառնեալ քացախ» տուին, եւ թէ՝ այն պահուն իրենց ապրած կեանքը աւելի լեղի էր ու դառն քան Յիսուսի մատուցուած քացախը, եւ թէ՝ որովհետեւ յիշատակութիւնն էր ոչ միայն անոր կողէն թափած անմեղ արեան, այլեւ «ամբողջ հայութեան միլիոնաւոր սուրբ նահատակներուն թափած անմեղ արեան ծովերուն...»:

Բացառիկ պարագայէ մը յառաջացած բացառիկ արարք մը: Անոր քայլ մը եւս մօտենամ:

Ընծաներուն մատուցման գացող քահանան կը ներկայանայ իբր կեանքի ու մահուան սահմանին գտնուող մը, որ է ըսել՝ քահանայ մը, որ չէ կեանքին մէջ՝ ըլլալով հանդերձ, եւ չէ մահուան մէջ, այլ գրաւուած է անոր պատճառած անձկութենէն: Կեանքի ու մահուան սահման արտայայտութիւնը սոյնը կը նշէ: Ուրեմն, ընծաներուն նուիրագործումը կը կատարուի այն հոգեվիճակին մէջ, նոյնպէս մատուցումը. ընծաները եւ նուիրագործումը կեանքի հաստատ յոյսին, այլ մահուան տիրապետութեան ներքեւ ճզմուած են գրեթէ:

Խորհուրդը խանգարուած է թէ՛ զայն բաղկացնող տարրերէն մէկուն փոփոխութեամբ (որ արդարանալի է թէեւ՝ «հարկն լուծանէ զօրէնս»ի տրամաբանութեամբ), թէ՛ հոգեւորապէս, որ նիւթական տարրի մը փոփոխութեան վրայ շեղում է: Նիւթական երեսը բռնութեան մը առկայութիւնը չի յայտներ, մինչդեռ հոգեւոր երեսը բացայայտօրէն ցոյց կու տայ, եւ երկու տարրերու մէջ: Ի՞նչ կ'ըսեն անոնք:

1.– Խաչեալ Յիսուսին մատուցուած քացախը:

Մարկոսի եւ Մատթէոսի աւետարաններուն մէջ պատմուած է, թէ երբ Յիսուս խաչին վրայ էր, կէսօր ատեն խաւար կը պատէ ամէնուր, ու այս կը տեւէ մինչեւ ժամը երեք: Ժամը երեքին, ըստ Մարկոսի, ժամը երեքին շուրջ, ըստ Մատթէոսի, Յիսուս բարձրաձայն կ'աղաղակէ. «Էլի՛, Էլի՛ լա՞մա սաբաքթանի», որ կը թարգմանուի՝ «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ զիս լքեցիր»: Մօտը գտնուողներէն մէկը կը վազէ եւ սպունգ մը քացախի կը թաթխէ, եւ զայն եղէգի մը ծայրը անցընելով Յիսուսի կու տայ, որ խմէ:

Այս երկու աւետարանները չեն պատմեր, թէ Յիսուս ըմպեց իրեն մատուցուածէն, այլ կը յիշեն, թէ ան կրկին բարձրաձայն կ'աղաղակէ յետ սպունգի մատուցման եւ շունչը կը փչէ:

Յովհաննէսի աւետարանը պատմած է, թէ Յիսուս խաչին վրայէն «ծարաւ եմ», կ'ըսէ, եւ հոն կեցած զինուորներ «լեղի խառնեալ քացախ»ի մէջ սպունգ մը թաթխելով խաչուածին կ'երկարեն, որ կ'ըմպէ եւ «Ամէն ինչ կատարեալ է» կ'ըսէ:

Թէեւ Պալաքեան վարդապետի ակնարկութիւնը մեզ շիտակ Յովհաննէսի աւետարան կը տանի, քանի որ «լեղի խառնեալ քացախ»ը այն է, որ գործածած է, սակայն, բնականօրէն, օտար չի մնար միւս աւետարաններուն պատմածին, որոնք «քացախ» բառը միայն յիշած են: Բառին կից Մարկոս եւ Մատթէոս ներկայացուցած են Յիսուսի լքումի փորձառութիւնը, իսկ Ղուկաս եւ Յովհաննէս խաչեալ Յիսուսի բերանը լքումի խօսք չեն դրած: Եղեռնի «վկայ»ագիր վարդապետին գրուածները լքումի նման փորձառութիւն մը պարզած են:

Բռնի իսլամացուած մայրն ու աղջիկը, ինչպէս ըսուեցաւ, ըմբռնուած են, որպէս տիպեր «խաչեալ» հայութեան: Անոնց հետ նաեւ՝ հեղինակը: Անոնք պատմուածին մէջ խաչուած Յիսուսի պէս են զգացած իրենք զիրենք՝ լքուած մարդերէն եւ երկինքէն մանաւանդ, որուն վստահած էին:

Իսկ Հայոց փորձութեան լեղիութեան գերազանցութի՞ւնը Յիսուսի մատուցուածին լեղիութենէն:

Ըսել ուզուածը, կը կարծեմ, թէ հայութեան լքուածութեան, տառապանքին եւ արեան հեղումին զանգուածային ահաւորութիւնն է Յիսուսի լքումէն, տառապանքէն, արեան հեղումէն յետոյ: Ահա, ճիշդ այս ոգիէն կը բխի Ա. Հատորի 297–ին այն յայտարարութիւնը, թէ «այլեւս ի՞նչ պէտք կար պատարագի, քանի որ ամբողջ ազգ մը, մինչեւ օրօրոցի անմեղ մանուկը՝ պատարագուած էր տէրունիչ ու անմռունչ...»: Այս չափազանցութիւնը կը թուի, թէ չէ գիտակցած կրօնական դաշտէ իր հեռացումը: Ասկէ դառնալով գերազանցութեան խօսքին, անիկա կը նմանի Յիսուսի «Էլի՛, Էլի»ին: Տիրոջ աղաղակը Աստուծոյ է ուղղուած, իսկ գերազանցութիւնը աղաղակի տեղ անցնելով ուղղուած է Յիսուսի ինքնազոհաբերութեան, որուն փրկարար զօրութեան վստահողները լքուած էին զգացած իրենք զիրենք:

2.– Գինիէն դարձած քացախին եւ յիշատակութեան մասին:

Կանոնազանցութեան արդարացումին երկրորդ մասը:

Մինչ նախորդ արդարացումը փոխաբերական նկարագիր ունի եւ հեղուկի մը կը վերաբերի, որ դուրսի է, ուրիշներու պատրաստութիւն մը, եւ մարմնի մը կամ մարմիններու յատուկ հեղուկ չէ, իսկ ասիկա՝ երկրորդ արդարացումը, որ խորհրդանշական նկարագիր ունի եւ կը վերաբերի մարմնի մը կամ մարմիններու յատուկ հեղուկի: Քացախը կը յիշէ Յիսուսի արիւնը, եւ արիւնը՝ միլիոնաւոր զոհերու– ան կը յիշէ չարչարանք մը եւ մահ մը, առաւել՝ ժողովուրդի մը չարչարանքները եւ մահերը:

«Լեղի խառնեալ քացախ»ով յղումը Յովհաննէսի աւետարանին, կը թելադրէ թէ եղեռնեան հայութիւնը անըմպելին ըմպեց եւ փակեց զոհագործութեան ժամանակ մը: Յիսուսի զոհագործումով վերջ գտաւ զոհագործական հին ժամանակը, որ զոհերու պահանջքով եւ անհրաժեշտութեամբ կ'ապրէր, իսկ հայութեան արեան հեղումով վերսկսաւ հին ժամանակը...

Երկրորդը:

Նախքան Կ. Պոլսէն վերջնականապէս հեռանալը, Պալաքեան վարդապետ Սկիւտարի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ թաղականութենէն հրաւէր կը ստանայ պատարագելու: Կը պատարագէ: Ու այն րոպէին, երբ «Արբէք ի սմանէ ամէնեքեան, այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ վասն ձեր եւ բազմաց հեղանի ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց» նախադասութիւնները կ'արտասանէ, աչքին առջեւ կը պատկերանայ «Հայ անմեղ նահատակներ»ու թափած արիւնը, եւ կը թուի իրեն, թէ սկիհը լեցուած է «Հայ պարկեշտասուն կոյսերու եւ անմեղ մանուկներ»ու արիւնով:

Սկիհի գինիին այնպէս թուումը խորհիլ կու տայ, թէ յետ եղեռնեան երեւակայութիւն մը սեփական եւ հաւաքական, այսինքն՝ ցեղային չարչարուած, վտանգուած ինքնութիւնը սրբացնելու մղումէ է բռնուած, կլանուած է զայն մաքրելու, զայն ուրիշներէ անջատելու ուժէ մը, որպէս թէ առանց այն արարքին թափուած արիւնը լռէր ընդմիշտ, դադրէր իմաստէ. չյիշուէր, եւ այսպիսով որպէս թէ լռէր ինքնութիւնը իր կրկնակ պարագաներով, դադրէր իմաստէ, չյիշուէր, վերջանար ինքնութիւն ըլլալէ:

Այս դրուագին վրայ կը տարուիմ մտածելու նաեւ, որ Եղեռնի անհուն տառապանքը երկինքին ու երկրին միջեւ կախուած է, եւ Սրբազան Բաժակը լեցուած է հոգեբանական բարդութեամբ. հոգեւոր տարեզը բանտարկուած է Աղէտին մէջ: Պատարագիչ Հայր Սուրբին հոգին ընդհանուրինը չէ՞:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Այս յօդուածը տարաբնոյթ երկու մօտեցում կը մէկտեղէ. մին՝ գիրին (texte) շուրջ, միւսը՝ անոր որոշ մտածումին: Երկրորդին ներկայացուցածը ի յառաջագունէ կը տառապի առաջինին դիմագրաւած հարցերէն, ու անոնց պատճառով ալ՝ հաստատապէս կը մնայ սպասող աշխատութիւն մը, անաւարտ:

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻ ԵՒ ՆԿԱՐԵԼՈՒ ԱՐԱՐՔԸ

Գրեց՝
ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԵՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

Արշիլ Կորքիէն մեզի հասած առաջին իւղանկարները ցոյց կու տան իր նախընտրութիւնը նկարչական մածուկին, կենսունակ եւ անմիջական վրձնահարուածին, որոնք ժառանգուած են տպաւորապաշտ եւ բնապաշտ կերպերէն, ԺԹ. դարու վերջերուն եւ Ի. դարու սկիզբներուն լայն կիրարկում գտած: Քսան տարեկանին, Կորքիի ձեռք բերած արդիւնքները ուշագրաւ են. անոնք նկարչական խոր զգայնութիւն եւ հասկացողութիւն կը յայտնեն, նոյնիսկ եթէ Կորքիի այդ շրջանի, ինչպէս եւ յաջորդող տարիներու երկերը, իրենց նկատելի տուրքը կու տան այլազան վարպետներու:

Ընթացքը զոր Կորքի կ'որդեգրէ, կը հիմնուի այն նոյն ըմբռնումին վրայ զոր իր աշակերտներուն կը փոխանցէ երբ, 1920–ական տարիներու երկրորդ կէսին, Նիւ–Եորք դասատուի պաշտօն կը վարէ: Հանս Պըրքհարթ, մէկը անոնցմէ որոնք Կորքիի ուսմունքին հետեւած են, անոր հետեւեալ խօսքերը կը նշէ. «Երբ դադրիք սորվելէ, ասիկա որպէս արուեստագէտ ձեր վերջը կը նշանակէ: ...Օգտուեցէ՛ք այն բաներէն զորս մեծ վարպետները ամբողջ կեանք մը անցուցին սորվելու համար: Առէ՛ք անոնցմէ այն բոլորը որ կրնաք, զայն իւրացուցէք, ապա շարունակեցէ՛ք այս կէտէն մեկնելով»(1):

Ընկալման այս ձեւով, արի՝ որովհետեւ Կորքի պէտք է դիմագրաւէր պարզ կապկող մը նկատուելու հարցը, ինք ամենայն ջերմութեամբ եւ հաստատամըտութեամբ կը նուիրուի իր նախընտրած մեծ վարպետներու ուսումնասիրման: Ասիկա լոկ արտաքին երեւոյթներու վրայ հիմնուած տեսական ուսումնասիրութիւն մը չէր այլ՝ փորձառական: Իրեն համար, մեծ նկարիչի մը արարման գործընթացը ըմբռնելու եւ անոր հետեւելու լաւագոյն ձեւը անոր նման նկարելն էր, մինչեւ այն ատեն որ դեռ իրը չէր գտած: Այսպէս, այլազան վարպետներու շունչը, անցեալի եւ ներկայի, Կորքիի վաստակին ընդմէջէն այնպիսի ազատութեամբ մը կ'անցնի, որ կրնայ դիտողը զարմացնել եւ զայն մղել նկարիչին այդ շրջանի ստեղծագործական կարողութիւնները հարցականներու ենթարկելու, հակառակ անոր իմացական բարձր մակարդակին: Սակայն, այս մէկը խաբկանք է միայն, որովհետեւ Կորքի, իր կատարած ընտրութեան խոր կերպով գիտակից, նոյն ատեն քննութեան կ'ենթարկէ կարծէք դիտողին հասկացողութիւնը, այս իսկապէս իւրայատուկ ընթացքին եւ գործադրման գծով: Կեղծ երկեր չեն զորս Կորքի կը նկարէ. ընդօրինակութիւններ ալ չեն. այլ՝ ըստ այս կամ այն վարպետին ոճով նկարուած գործեր, հաւանաբար մտածելով թէ այս ընթացքը օր մը անպայման արդիւնքի մը պիտի յանգի, իր ձգտումներու աստիճանաչափին համապատասխանող:

Գաղափար մը ունենալու համար նկարելու այս ըմբռնումին Կորքիի փարելու մասին, հարկ է նկատի ունենալ այն վճռակամութիւնը որով ան իրեն ուղղուած յարձակումներուն դէմ կը դնէ, նոյնիսկ եթէ ասոնք հիւմուրով համեմուած են: Հարոլտ Ռազընպըրկ կը գրէ. «Երբ, 1937 թուականին, Փիքասոյի կարգ մը գործերը Նիւ–Եորք հասան, որոնց մէջ Սպանացին թոյլ տուած էր որ ներկը կաթկթի, ցուցադրութեան ընթացքին քանի մը արուեստագէտներ առիթը գտան Կորքիի հետ իրենց սովորական կատակը ընելու: "Ճիշդ այն ատեն երբ լքած էիր Փիքասոյի յստակ գիծերը", մէկը ըսաւ խայթող համակրանքով մը, "ան կը սկսի ներկը հոսեցնել": "Եթէ ինք կը կաթեցընէ՝ ես ալ կը կաթեցնեմ", Կորքի հպարտօրէն պատասխանեց»(2):

Անյողդողդ Կորքի կը շարունակէ այն ուղղութեամբ որ իրեն ճիշդ կը թուի: Այսպէս, երբ Փապլօ Փիքասոյի յղացքը իւրացնելէ ետք Խուան Միրոյինը կ'որդեգրէ, նախապէս տարած իր տքնաջան եւ երկար աշխատանքին արդիւնքը հետըզհետէ կը գտնէ, 1930–ական տարիներու երկրորդ կէսին ծնունդ տալով աւելի անձնական իրագործումներու, (որոնք սկիզբ կ'առնեն «Արեւամուտին մարտ՝ կրեկլի աստուածին հետ»էն եւ կը հասնին նշանաւոր «Պարտէզ Սոչիի մէջ» շարքին, անցնելով «Արկուլա»էն), որոնց մէկ մասը, որպէս խորագրային ակնարկութիւն, Հայաստան ապրած իր մանկութեան յիշատակներուն կը յղուի:

Երկարատեւ համբերութեամբ կերտուած այս նուաճումը ձեռք բերելէ առաջ, հանդրուանները որոնք քսան տարուան ընթացքին Կորքիի աշխատանքը կը բնորոշեն, իմաստալից են, ուր տարբեր յղացքներ կը գոյակցին, առանց որ Կորքի, ըստ երեւոյթին, անոնց հակասանքներուն գծով մտահոգութիւն ցուցաբերէ: Այսպէս, 1920–ական տարիներու երկրորդ կէսի ընթացքին, մէկ կողմէ կ'որդեգրէ Փոլ Սէզանի վրձնահարուածն ու համադրական կառուցականութիւնը, միւս կողմէ եւ միաժամանակ կը նկարէ գործեր զտեալ խորանարդապաշտութեան եւ Անրի Մաթիսի ոճերով: Ապա, 1930–ական տարիներուն, Կորքի կը կեդրոնանայ գըլխաւորաբար Ժորժ Պրաքի, Ֆերնան Լեժէի եւ Միրոյի նկարչական լեզուներու իւրացման վրայ, յիշելու համար միայն անոնք որոնք այդ շրջաններուն իր վրայ ամէնէն աւելի ազդեցութիւն կը բանեցընեն, Փիքասոյի կողքին:

Այսուհանդերձ, 1935 թուականի շուրջ, այն կարգ մը գործերուն մէջ որոնք յըղացուած են ըստ Փիքասոյի գծային կերպարայնութեան, Կորքիի վրձնահարուածը, փարթամ, մածուցիկ եւ յանդուգն, ոչ միայն իր վարպետութիւնն ու իր տարբերութիւնը ցոյց կու տայ, այլ նաեւ ինքնին կը դառնայ արտայայտչական տարր, զեղուն զգայութեամբ մը դրոշմուած, որ կը բնորոշէ թէ՛ նկարչական արարքը եւ թէ՛ ձեւաչերտերու ընդհանուր կերտումը: Այս գործելակերպին մասին, Կորքիի բարեկամներէն Մաքս Շնիցլըր կը յայտնէ.– «Շարունակ խաւ մը կը ծածկէր ուրիշով մը. "ձեւ. ձեւ. ձեւը պէտք է շօշափուի", կը կրկնէր: Կորքի կը սիրէր շօշափել զայն: Իր ձեւերը ապրող բարձրաքանդակներու պէս էին: ...Նկարչութեան դէմ պատերազմ հռչակած էր: Կ'աշխատէր դանակով. վրձիններով, ամէն բանով: "Պէտք է յարձակիս" կ'ըսէր, "պէտք է յարձակիս": Յաճախ կը յաղթէր, շատ անգամ կը պարտուէր. երբեմն –բայց կարճ ժամանակի մը համար– զինադադար էր»(3):

«Կերպար Խորդոմի մէջ»ի «գիշերային» ●►

տարբերակը այն երկերէն է, որոնք առաւելագոյն չափով այս գործարկումը կը ցոլացնեն: Այս նոյն կէտին մասին անդրադառնալով եւ թերեւս Կորքիի մատնանշումները նկատի ունենալով՝ Էթըլ Ք. Շուապախըր (Կորքիի աշակերտ–բարեկամուհին եւ առաջին մենագիրը), կը գրէ թէ այս մակերեսները եւ ներկանիւթին տեսքը կը թելադրեն հայկական կառոյցներու տարածուն պատերուն բարձրաքանդակները(4): Աւելին, նկատի ունենալով անոնց գերիրապաշտ բնոյթը եւ, միւս կողմէ, այս շրջանին Կորքիի արուեստին աստիճանական անձնականացումը, ան կը մատնանշէ թէ Ախթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ «սրբային եւ հեթանոսական պատկերումները, հարստացած՝ կենդանիներու եւ երկիմաստ էակներու երեւակայատիպ եւ գրաւիչ ձեւերով, թերեւս Կորքիի համար բնական դարձուցին այն ինչ որ անբնական կը թուէր արեւմուտքցիի մը· որ է՝ արտասովորը, չափազանցուածը, երեւակայականը, դիւցազներգականը»(5):

Սակայն, հակառակ այս ձեռքբերումներուն, այդ տարիներուն իրագործուած Կորքիի գործերէն ոչ մէկը կը թուի յայտնել թէ մենք կը գտնուինք նկարիչի մը դէմ յանդիման որ, քիչ ետք, նկարչական արտայայտութեան առջեւ նոր հորիզոն մը պիտի բանայ: Կորքի դեռ կը շարունակէ միրոյական ազդեցութեամբ նկարել եւ, միւս կողմէ, իրագործել պաստառներ՝ որոնք առատ ներկով ծանրաբեռնուած են, ինչպէս իր փիքասոյական գործերը: Բայց, 1941 թուականի շուրջ, Կորքիի հանդիպումը Ռոպերթօ Մաթթայի հետ (որ այլ գերիրապաշտներու նման Ամերիկա ապաստանած էր), զինք կը մղէ իր նկարչական ըմբռնումն ու տեխնիքը վերաքննելու:

Կորքի, այլազան ոճեր համարկելու իր ակնյայտ կարողութեամբ, այժմ լիովին կը նուիրուի կենսաձեւային պատկերումներու քանի որ, առանց հետամուտ ըլլալու լրիւ վերացականացման, իր աշխատանքին մէջ կ'ուզէ նաեւ մարդ էակին ակնարկութիւն մը պահել, ինչպէս Մաթթայի կը յայտնէ(6): Այս գծով, իրեն օրինակ կը ծառայեն Իվ Թանկիի, Անտրէ Մասոնի եւ նոյնինքն Մաթթայի նկարչական աշխարհները: Կորքի կը յղանայ ձեւեր, երկատիպ եւ բազմիմաստ խորհրդանշական արարածներ, որոնք փոխակերպման և ակնարկումներու իրենց յատկութեամբ, իրեն կ'ընձեռեն կարելիութիւնը ազատօրէն ներկայացնելու կեանքի այլազան երեւոյթները: Բայց եւ այնպէս, հարկ է նշել թէ կենսաձեւային պատկերման ուղղութեամբ, Կորքի արդէն գործած էր 1930–ական տարիներու սկիզբներէն իսկ, տնտեսական Մեծ Տագնապին վրայ հասնելով, 1929–ին: Այս աղէտը Կորքիի վիճակը աւելի դիւրաբեկ կը դարձնէր եւ, իր օտարականի կացութեամբ վտանգուած, ինչ որ զինք կը մըղէր ինքն իր վրայ աւելի կծկուելու: Ներկայացման եւ պատկերման այս ձեւը կատարեալ կերպով իր հոգեվիճակին կը համապատասխանէ, ինքնութեան իր հարցին, որպէս «ծպտում»ի կերպ մը գուցէ, ընկերութեան մը մէջ որ թեք կը նայէր Արեւելքէն եկող կամ եկած գաղթականներուն: Ուրեմն, երբ Կորքի Մաթթայի կը հանդիպի, կենսաձեւային պատկերման գծով ինք արդէն յառաջացած հանգրուանի մը մէջ կը գտնուի, թէկուզ Փիքասոյի եւ Միրոյի ազդեցութեամբ դըրոշմուած: Սակայն, ատակ նկարչական լեզուի մը կազմումը, որ կարենար այդ տիպի կերպարներուն ճկունութիւնը փոխանցել, որոշ ժամանակ պահանջեց, նախքան որ Կորքի հեղուկ ներկի եւ սահուն նկարչութեան դրոյթը կիրարկէ, Մաթթայի ազդեցութեան տակ:

ՈՒՐՈՅՆ ԼԵԶՈՒ

Այս նոր ընթացքով, Կորքիի առջեւ կը բացուի տեսողական եւ նկարչական աննախընթաց դաշտ մը, որ զինք կը տանի մեծ թելադրականութիւն եւ բանաստեղծականութիւն զգենող արուեստի մը, նրբութիւններով եւ ակնարկութիւններով լի: Միայն ծայրօրէն յղկուած գեղարուեստական ոգի մը եւ հազուագիւտ կերպով վայելուչ գեղարուեստական զգայութիւն մը կրնային զանոնք ձեռք բերել: Այս հոլովոյթով, Կորքի կը յայտնաբերէ ծորուն նկարչութիւնը, բիւրեղացած եւ ինքնիշխան գիծին արտայայտութիւնը, գերիրապաշտ ինքնագործական յղացքին առընչուած: Սակայն, գերիրապաշտներու երեւակայատիպ տարածութիւն–միջոցը Կորքի կը փոխարինէ նկարչականով, այսինքն՝ տարածութիւն – միջոցով մը, ուր ստեղծագործական արարումը կ'ենթարկուի նկարչական մտածողութեան կուռութեան, անոր յատուկ հրամայականներուն եւ ոչ թէ տեխնիքին նկարագրական պատկերման:

Այս բարեշրջումը քայլ առ քայլ կ'ընթանայ: Այսպէս, ըստ իր սովորական գործընթացին Կորքի, նախքան անծանօթ, նոր բնագաւառ մը մուտք գործելը կամ դէպի անյայտը ուղղուիլը, կը «յենի» վարպետի մը, որպէս առաջնորդ որ զինք հովանաւորէ, որպէս տեղուն գետին մը որուն վրայ ինք կարենայ իր ոտքը հաստատել: Այսպիսի պարագայ մը տեղի կ'ունենայ նաեւ 1942 թուականի ամրան, երբ Կորքի, իր կնոջը ընկերակցութեամբ եւ երջանկութեամբ համակուած, արձակուրդի շրջան մը կ'անցընէ իր նկարիչ բարեկամներէն Սօլ Շարիի մօտ, Նիւ Եորքէն հեռու, բնութեամբ շրջապատուած: Այս նոր առիթը պատճառ կը դառնայ որ բնութիւնը իրեն երեւի որպէս վերայայտնաբերուած հարազատ մը, իր մանկութեան յիշատակները վերակենդանացնող, հովուերգական մանկութիւն մը, Վանայ Լիճին շրջակայքը, որոնց ինք անքակտելի կերպով կապուած կը մնար: Այժմ, Գնեդթիգըթի մէջ, բնութեան առթած արբեցումէն թափանցուած Կորքի, Հաուզաթոնիք գետին ջրվէժային տեսարանէ մը նկարելու նիւթ կը քաղէ: Այս առթիւ սէզանեան ոճով կատարուած գըծանկարներէն մէկն է որ, որպէս նախափորձ, հիմք կը ծառայէ «Ջրվէժ» խորագրուած շարքին, իր նոր նկարչութեան սկիզբը հանդիսացող:

Այս գծանկարէն մեկնելով, Կորքի կ'իրագործէ առաջին իւղանկար մը, որպէս նկարելակերպ կիրարկելով քսումի դրոյթը, իրեն ընտանի: Յաջորդող հանգրուանի մը, այլ պաստառ մը կը նկարէ որուն մէջ կը ներկայացնէ նոյն բնանիւթին հիմնական ու զտուած գիծերը, որպէս վերացական թուացող անկախ էութիւններ, բայց որոնք շօշափելի կապ մը կը պահեն սկզբնական համադրումին հետ: Նոյն պաստառին մէջ, տարրերը որոնցմով տեսարանը կազմուած է, ձեռք կը բերեն յստակութիւն եւ ճշգրտութիւն, որոնց վերը կ'աւելնան երկու դերակատարներ· մին՝ արական (որ կը սերի «Գիշեր, մղձաւանջ եւ կարօտ»էն)(7), միւսը՝ կանացի, որ կ'առընչուի 1935 թըւականի շուրջ իրագործուած երկերու, որոնցմէ՝ «Անձնաւորութիւն»ը: Այս երկու էակները կրնան զոյգ մը ներկայացընել, թերեւս նոյնինքն Կորքին եւ իր կինը, իրենց արձակուրդի շրջանին: Կորքիի վարքին ինքնակենսագրական բովանդակութիւնը այլազան հեղինակներու կողմէ արծարծուած է եւ իր կարգ մը բնանիւթերը այս մէկը կը հաստատեն: Այս ծիրին մէջ, մինչեւ իսկ «Հէն»ը (այդ շրջանին մշակուած իր երկու տարբերակներով, որ Ճուլիըն Լիվիի կողմէ սխալ մեկնաբանուած է՝ իբրեւ թէ ան Կորքիի չունը ներկայացնէ)(8), մաս կը կազմէ այն բնանիւթերուն որոնք, իրենց խորհրդանշական ակնարկութիւններով, կը թուին Կորքիի կեանքին առընչուիլ(9):

«Ջրվէժ»ի նախորդ տարբերակին մէջ համադրումը աւարտական ձեւով կազմելէ եւ զտելէ ետք, Կորքի կ'անցնի շարքի վերջին պաստառի իրագործման, հեղուկ գոյներով: Երանգներու «յորձանք» մը կտաւին մակերեսը կը ծածկէ գետային տեսարանի մը խոնաւութեան զգայութիւնը չեշտող, թաւ կանաչով շրջապատուած, որ դուրս կը ցցէ կարմիրները, դեղիններն ու ճերմակը, որոնք տեսարանը կը լուսաւորեն: Այս կէտին, հակառակը կարգ մը կանխող գործերու՝ այլ նկարիչներու կողմէ իրագործուած (յատկապէս Միրոյի, Մաքս Էրնսթի եւ Մաթթայի), հեղուկ եւ հոսող գոյները կը դադրին, աւելի կամ նուազ չափով պարզ օժանդակ միջոց մը ըլլալէ (որպէս յարացուցական տարր, կամ դիպուածի եւ նկարիչին գիտակից «անհոգութեան» արդիւնք) ու կը վերածուին նըկարչական ուրոյն լեզուի: Այս իմաստով, Կորքիի վաստակը չի ներկայանար միայն որպէս իրմէ առաջ յղացուած այլազան ուղղութիւններու եւ գործարկումներու եզրայանգում մը այլ՝ որպէս աննախընթաց նուաճում, որ Մաթիսէն եւ Վասիլի Քանտինսքիէն ետք նոր սըլացք մը կու տայ գոյնի արտայայտչական կարելիութիւններուն, գոյնը որ կը շնչէ եւ կը տարածուի: Այսպէս՝ հեղուկ գոյնի հոսքը զարկ կու տայ թռիչանքի զգայութեան: Միջոցին մէջ իր թափանցումով, ան կը յառաջացնէ շարունակական բայց նոյն ատեն դադրած շարժումի մը տպաւորութիւնը, իբրեւ թէ ժամանակը կանգ առած ըլլայ: Այստեղ, նոր նըկարչութիւն մը հեղինակօրէն իր աւետումը կը կատարէ: Նկարելու արարքը, պաստառին համընդհանուր մակերեսին վրայ սփռուող, իւրաքանչիւր կէտին արտայայտչական նոյն կարեւորութիւնը կ'ընծայէ, որպէս նկարչական նորովի երկնում մը որ, Կորքիի բարեկամին՝ Ուիլիըմ տը Քունինկի, Ճէքսըն Փալլըքի, Սէմ Ֆրէնսիսի, Ճոն Միչըլի եւ այլոց գործերով, քանի մը տարի յետոյ ինքզինք պիտի պարտադրէ որպէս նկարչական նոր դպրոց մը, Վերացական Արտայայտապաշտութիւն եւ Շարժուձեւի Նկարչութիւն կոչուած:

ԱՐԴԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կորքիի նկարչական այս յայտնագործ լեզուն կը զուգահեռի Քանտինսքիի գաղափարին, զոր այս վերջինը, 1910–ական տարիներու սկիզբներուն, իր առաջին գիրքին մէջ բանաձեւած էր, սակայն՝ զայն մասնակիօրէն կիրարկած: Արդի ժամանակներու ներդաշնակութեան եւ անոր նկարչական արտայայտութեան գծով, Քանտինսքի կը գրէ·

«Համադրումը որ կը հիմնուի այս ներդաշնակութեան վրայ, յարակցութիւն մըն է գունաւորուած եւ գծուած ձեւերու, որոնք որպէս այդ, ունին անկախ գոյութիւն մը՝ յառաջ եկած Ներքին Պահանջքէն ու, անկէ ծնած համակեցութեամբ, կը կազմեն ամբողջութիւն մը՝ որ կը կոչուի նկար»:

Այս «Ներդաշնակութիւնը հիմնուած է ամէնէն առաջ հակադրումներու օրէնքին վրայ» ուր «Արտօնուած կամ արգիլուած բաղակցութիւններ, գոյներու պատճառած ցնցում, երանգի մը հնչականութեան ծածկուիլը ուրիշ երանգով մը, հակադրում մը՝ որու բերմամբ գոյն մը աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ քան ուրիշ մը, գունային բիծին շեշտաւորումը, գոյնի մը տարրալուծուիլը այլ գոյներու եւ այլոց լուծուիլը մէկ գոյնի մէջ, գծային սահմանին ի գործ դրուիլը՝ պարփակելու համար գունային բիծը որ կը տարածուի, այս բիծին զեղումը այդ սահմանէն դուրս, միջթափանցումներ· ահա այնքան կարելիութիւններ, ամբողջովին նկարչական, որոնք կ'անհետանան անհուն մանրամասնութիւններու ցանցի մը մէջ»:

Այս տեսարանը կը կազմակերպուի «շօշափելի մակերես»ին վրայ տեղադրելով այլ «մտային մակերես մը, օգտագործըւած ոչ միայն որպէս հարթ մակերես մը, այլ որպէս եռատարածական միջոց մը: Գիծին հաստութիւնը կամ բարակութիւնը, ձեւին դիրքը՝ նայած մակերեսին, ձեւի մը մասնահատումը ուրիշով մը, ահա այնքան օրինակներ որոնք ցոյց կու տան ընդլայնումը՝ որուն կրնանք ենթարկել միջոց մը՝ գծայղացքին ընդմէջէն: Գոյներ կ'ընձեռեն նոյն արդիւնքները: Զայն կիրարկելով ըստ յարմարութեան, ան առաջ կամ ետ կ'երթայ եւ պատկերը կը դարձնէ օդին մէջ ծփացող էութիւն մը –ինչ որ համազօր է միջոցին ընդլայնումին՝ նկարչութեան միջոցով»(10):

Այս զուգահեռը, առանց որ Կորքի ջանացած ըլլայ Քանտինսքիի գաղափարը բառացիօրէն ցոլացնելու, կը թելադրէ թէ, հակառակ գերիրապաշտ ինքնագործութեան հետ Կորքիի առընչութեան, յղացքը զոր կը կիրարկէ, հանդամանօրէն հակակշռուած է եւ աւելի մօտ՝ Քանտինսքիի միտքին: Իսկութեամբ, յարաբերումները զորս Կորքի կը ստեղծէ գոյներուն, անոնց եղանակաւորումներուն եւ ներթափանցումներուն միջեւ, համադրումները զորս կը կառուցէ (որոնք ընդհանրապէս կը հիմնուին նախապատրաստական մէկ կամ աւելի գծանկարներու վրայ), ցոյց կու տան իր մտահոգութիւնը դիպուածին ոչինչ ձգելու, անոր վըրայ լիովին իշխելու: Նոյնիսկ «Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը տարածուի կեանքիս մէջ»ի եւ «Մէկ տարեկան կաթնախոտը»ի նման երկեր նկատի առած (որոնց մէջ ձեւերը կը հալին եւ գոյներու անձրեւ մը կը ծածկէ պաստառներուն մակերեսը), տիրող ներդաշնակութիւնն ու նկարելու արարքը, բովանդակ միջոցին վրայ տարածուած, կը մատնանշեն Կորքիի ծայրագոյն վարպետութիւնը, հեղուկ գոյներու դիպուածային շեշտերը կամ բանումը համարկելու իր կարողութիւնը, իր կեդրոնացման ուժը՝ պաստառին դիմաց, որ կը նմանի չինացի նկարիչներու կիրարկածին, տեսարանին առջեւ երկար խոկումէ ետք, որպէս ոգեկան արարողութիւն մը: Այսպէս, ոգեկանութիւնը որ իրարու կը միացնէ անցեալի արուեստ ու ներկայի արուեստները Քանտինսքիի եւ Կորքիի, կը յառաջացնէ յաւիտենականութեան այն զգայութիւնը զոր կ'ունենանք գործերու դիմաց, որոնց տածած կախարդական «հանդարտութիւն»ը մեր առջեւ կը բանայ դուռը անժամանցին: Այս պատճառով, Կորքի կը կանխէ կարգ մը ամերիկացի եւ եւրոպացի արուեստագէտներու հետաքրքրութիւնը չինական արուեստին նկատմամբ, վրձինի ձգած հետքին տալով արտայայտչական գերագոյն կարեւորութիւն, որպէս նկարչական արարքին նշանը, որպէս նոյն արարքին, նոյն արարողութեան մարմնացումը:

1944 թուականը Կորքիի նկարչական ամենաբեղուն տարին եղաւ, որուն ընթացքին ստեղծուեցան գլուխ–գործոցներ, ինչպէս «Ծաղկած ջրաղացի ջուր»ը, «Ծըրագրել, դիւթել»ը, «Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը տարածուի կեանքիս մէջ»ը, «Մէկ տարեկան կաթնախոտը»ն, «Առողջութեան կոբեկի դաշտ»ը, «Նկար»ը եւ ուրիշներ: Այս խորագիրները բառերու յարակցութեամբ յղացուած են, Անտրէ Պրըթոնի մասնակցութեամբ, որուն Կորքի ծանօթացած էր(11): 1945 թուականի իր անհատական ցուցահանդէսի պրակին յառաջաբանը գրուած է նոյնինքն Պրըթոնի կողմէ, որ Կորքիի արուեստին նորութիւնը կ'ողջունէ, որուն «կիրարկած միջոցներուն բացարձակ բիւրեղութիւնը, ի սպաս դըրուած տպաւորութիւններու անխաթարելի թարմութեան մը եւ անսահման գեղումի մը ձիրքին, կրնայ յառաջացնել [illegible] մը՝ գիտցուածի արահետներէն դուրս եւ, լոյսի անեղծ նետով մը ցոյց տալ ազատութեան իսկական իմաստը»(12):

Սակայն, հին եւ նոր արուեստներու հանդէպ Կորքիի ցուցաբերած չեշտուած փարումը, թանձրախիտ նկարչութեան [illegible] սէրը եւ անոր երկարատեւ կիրարկումը, մեծ մասով խոհական եւ խիստ կերպով մշակուած աշխատանքի իր ընթացքը, [illegible] տարակուսանքը՝ իր աշխատանքին հանդէպ, իր հակասական ձգտումներն ու [illegible] մէջ անապահովութեան զգացումին [illegible] մատուցած ըլլալը, արգելք հանդիսացան որ ինք լիօրէն նուիրուի իր ձեռք բերած նկարչական լեզուի յաւելեալ լրումին, հեղուկ գոյներով իրագործուած: Բայց եւ այնպէս, ուղին զոր բացաւ, գերազանցօրէն բերրի էր ու նորարար, դառնալով մէկը այն սակաւաթիւ ուղենշաններէն, որոնք նկարչութեան մարզը կը [illegible]նաւորեն:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

(1) Karlen Mooradian : «GARDENER FROM EDEN», *Ararat, A Decade of Armenian-American Writings*, New York, 1969, p. 302.

(2) Harold Rosenberg : «ARSHILE GORKY : The man, the time, the idea», *Horizon Press Inc.*, New York, 196[illegible], p. 66.

(3) Mooradian, p. 305.

(4) Ethel K. Schwabacher : «ARSHILE GORKY», published for the *Whitney Museum of American Art* by *Macmillan Company*, New York, 1957, p. 54.

(5) Ibid, p. 26.

(6) «CONCERNING THE BEGINNINGS OF THE NEW YORK SCHOOL : 1939-1943», An interview with Peter Busa and Matta, conducted by Sidney Simon in Minneapolis in December 1966, *Art International*, volume XI-6, Summer 1967, p. 19.

(7) Harry Rand: «ARSHILE GORKY : THE IMPLICATIONS OF SYMBOLS», *Allenheld and Schram* (Montclair) – *George Prior* (London), 1980, p. 63.

(8) Julien Levy: «ARSHILE GORKY», *Harry N. Abrams*, New York, 1966, p. 2[illegible].

(9) Ճիմ Մ. Ճորտըն իրաւացիօրէն կը հաստատէ թէ այս բնանիւթին համադր[illegible] մը ուղղակի կը սերի «Մայր եւ երախայ» (1935–1937) պաստառէն, երբ ան 90° [illegible]պի ձախ թեքուի: Տե՛ս· Jim M. Jordan and Robert Goldwater : «THE PAINTINGS OF ARSHILE GORKY — A CRITICAL CATALOGUE», *New York University Press*, New York and London, 198[illegible], p. 340.

Թուականը, որու ընթացքին Կորքի «Հէն»ը կը յղանայ, կը համապատասխանէ իր առաջին աղջկան, Մարոյի ծնունդը կանխող ամիսներուն: Բնանիւթին այս ընտրութիւնը կրնայ տալ մը ըլլալ այս եղելութեան նուիրուած:

(10) Wassily Kandinsky : «DU SPIRITUEL DANS L'ART ET DANS LA PEINTURE EN PARTICULIER», traduit de l'allemand par Pierre Volboudt, *Denoël/Gonthier*, 1969, p. 143.

(11) Jordan, p. 446 (lettre citée d'Agnès Gorky à Jeanne Reynal du 10 janvier 1945).

(12) André Breton : «LE SURREALISME ET LA PEINTURE», *Brentano's, Inc.*, New York, 1945, p. 198.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 6
MARDI
6 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.921 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.921

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 2 / 5)

Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԵՒՍ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Յունիս 2-ին Ազգային Ապահովութեան մեկուսարանէն ազատ արձակուած է Ազգային հեռատեսիլի փոխ – տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեան որ ամբաստանուած էր Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան աջակցութեամբ : Իրմէ ստորագրութիւն առնուած է քաղաքէն չբացակայելու յանձնառութեամբ :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐՄԱՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

«Համաձայնութիւն» իրաւական եւ քաղաքագիտական կեդրոնի Յունիս 2-ի դիտահաւաքին ընկուցումով հանդէս գալով նախագահի նախկին գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան ներկայացուցած է Հայաստանի համար ապահովութեան յարմարագոյն համակարգի նիւթը : Ըսած է թէ երբ կը չէչտուի աշխարհի միաբեւեռ համակարգ մը, Կովկասի երկիրները չեն կրնար ընդհանուր համակարգի մը մէջ ընդգրկուիլ, իրենց հակամարտութիւններուն պատճառով : Ան կարեւոր համարած է որ այդ երկիրները իրենք ստորագրեն ապահովութեան իրենց դաշինքը, որուն յետոյ դրացի երկիրներ կրնան միանալ, ոչ սակայն նոյն իրաւազօրութեամբ : Իսկ ԱՄՆ-ու, կամ Եւրոպական Միութեան մասնակցութիւնը վերջին նկատած է : Խորհրդականը շեշտած է մեծ աչքերութիւններու հակասութիւններուն Հայաստան տեղափոխուելու վտանգը, յատկապէս Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն ընթացքին : Մանաւանդ որ Արեւմուտքը ներկայիս կը վարէ Հայաստանը տկարացնող քաղաքականութիւն մը : Հարաւային – Կովկասի կայունութիւնը ան կապած է երեք երկիրներուն նախ իրարու հետ գործակցութեան, ինչ որ իրականութիւն ըլլալէ հեռու է այսօր : Գիտահաւաքէն ետք Ժ. Լիպարիտեան լրագրողներու հետ զրոյցին եզրակացուցած է թէ շրջանին մէջ ապահովութեան համակարգ չի ստեղծուիր այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը լուծուած չէ :

ԱԴՐԲԵՋԱՆԷՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՓԱՔ

Ադրբեջանի ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները փափաք յայտնած են Հայաստանի ու Ղարաբաղի իրենց գործընկերներուն հետ կապերը ամրապնդելու : Այդ մասին յայտնած է Ադրբեջանի իրաւապաշտպան կեդրոնի տնօրէնը : Ան ըսած է թէ այդ կապերը կ'օգնեն երկու կողմերուն միջեւ լաւ յարաբերութիւններ հաստատելու, երկու երկիրներու միջեւ իրավիճակը կարգաւորելու եւ երկու կողմերուն գաղթականներուն թոյլ կուտան իրենց տուները վերադառնալու : Նոյն աղբիւրին համաձայն այդ կազմակերպութիւնները վախ ունին որ գործակցութեան իրենց փափաքը պաշտօնատարներու կողմէ դաւաճանութիւն կը նկատուի :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՒ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՊՕՂՈՍ ԳՈՃԱՆԵԱՆԸ

Յունիս 1-ին, Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան աբբահայրը՝ Հ. Պօղոս Գոճանեան ընդունուած է նախագահ Քոչարեանի կողմէ :

Աբբահայրը ներկայացուցած է իր միաբանութեան մշակութային եւ կրթական գործունէութիւնը :

Յայտնած է նաեւ թէ մտադիր են Հայաստանէն ուսանողներ տանիլ Վիեննա, հոն կազմակերպելու համար անոնց ուսումը :

ԱՋ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Աջ ուժերու Յունիս 2-ի հանրահաւաքին Ազատութեան հրապարակին վրայ հազար հոգի ալ չէ խմբուած : Ելոյթ ունեցողներէն Յովհաննէս Թումաջեան երեւոյթին պատճառ նկատած է իրաւապահ մարմիններու արգելիչ քայլերը : Խօսք առած են Կարապետ Կարապետեան, Շանթ Յարութիւնեան, Վիգէն Խաչատուրեան, Պետրոս Մակէեան. շեշտուած է նախագահին հրաժարականի խնդիրը եւ Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան բացայայտումին յապաղումը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ «ԷՔՍՓՕ – 2000» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հանովըրի մէջ Յունիս 1-ին բացուած «Էքսփօ – 2000» ցուցահանդէսին մասնակցած է նաեւ Հայաստան «Նոյեան տապանի հետքերով վերագտնենք Հայաստանը» վերտառութեամբ տաղաւարով մը : Անոր բացումը կատարած է արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի նախարար Կարէն Ճշմարիտեան : Ներկայ գտնուած են Հայաստանի Գերմանիոյ դեսպան Աշոտ Ոսկանեան, կազմակերպիչներ, գաղութէն ներկայացուցիչներ : Յունիս 24-ին կը նշուի ցուցահանդէսին «Հայաստանի օր»ը :

ԲՌՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԷՄ

«Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի տնօրէն Ա. Բլէեանի դատավարութեան Յունիս 1-ի նիստին հարցաքննութեան նիւթը եղած է ամբաստանեալին կեղծ վկայականներ տալու մեղադրանքը : Վկաներէն Միքայէլ Գալստեան ժխտած է իր նախաքննական ցուցմունքը, պնդելով թէ քննիչը աղաւաղած է իր միտքը : Աւելցուցած է թէ մայրաքաղաքի դատախազութեան քննիչը զինքը եւ իր զաւակը ստիպած է Ա. Բլէեանի դէմ ցուցմունք կատարելու : Հարցաքննուած միւս հինգ վկաներն ալ կրթահամալիրի նախկին շրջանաւարտներ էին : Սակայն, կարեւոր կարգ մը վկաներ որոնց ցուցմունքներէն հաւանաբար շատ բան պարզուէր, ներկայ չէին եղած դատական նիստին, որ կը շարունակուէր յաջորդ օրը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՅՑ ՈՉ ԱՐԺԱՆԱՀԱՒԱՏ ԹԻՒԵՐ

Ըստ Հայաստանի վիճակագրական ծառայութեան տուեալներուն, 2000 Ապրիլ 1-ին Հայաստանի բնակչութեան թիւն էր 3 միլիոն 804 հազար, որու 2 միլիոն 535,1 հազարը քաղաքային, իսկ 1 միլիոն 268,8 հազարը՝ գիւղական : Մայրաքաղաքին բնակչութեան որպէս թիւ տրուած է 1 միլիոն 247,8 հազար : Իսկ ամէնէն բնակեցուած մարզերն են յաջորդաբար Լոռի՝ 394,2 հազար, Շիրակ՝ 362,4 հազար եւ Կոտայք՝ 329,5 հազար բնակիչներով : Ցուցակը կը փակէ Վայոց Ձորի մարզը՝ 69,3 հազար հոգիով : «Արմէնփրէս» յայտնի թերահաւատութիւն կ'արտայայտէ այս թիւերուն նկատմամբ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի մայրաքաղաքին եւ Կոտայքի մարզին արդիւնքներուն. այս վերջինոյն համար կ'ըսէ թէ խորհրդային տարիներուն ռազմարդիւնաբերական համալիրի ձեռնարկութիւններուն մէջ աշխատողներու շնորհիւ բնակչութեան կարեւոր թիւ մը ունենալէ ետք այսօր այդ մարզը արտագաղթէն ամէնէն տուժածներէն է : Հետաքրքրական է յիշել թերեւս Մեղրիի բնակչութեան թիւն ալ որ կը կազմէ 14,4 հազար : Մեղրի քաղաքը 5,6 հազար հոգի, Ագարակ՝ 5,1 հազար, իսկ մնացեալը գիւղական բնակչութիւնն է :

Վիճակագրական ծառայութիւնը ինք իսկ կը նշէ որ Հանրապետութեան բնակչութեան իսկական թիւը զգալիօրէն պակաս է տուեալներէն, քանի որ արտագաղթի ճշգրիտ հաշուարկներ չկան : Արտահոսքի հսկայ ծաւալին մասին գաղափար մը կազմելու համար կը բաւէ առնել օդային ճամբուն օրինակը : 1992 – 99 ժամանակաշրջանին մեկնողներու թիւը 620 հազարով կը գերազանցէ Հայաստան ժամանողներունը :

ՃԱԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Յունիս 1-ին Ա. Խաչատրեան համերգասրահին մէջ սկսած է «Երեւան – 2000» միջազգային Բ. ճազի փառատօնը : Բացումը կատարած է ճազի պետական նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մարտիրոսեանի : Փառատօնին կը մասնակցին արտասահմանէն բազմաթիւ խումբեր ու մենակատարներ. Ֆրանսայէն մասնակցութիւն կը բերէ «Ճազպանտ» խումբը որուն երկու նուագողները Հայ են : Փառատօնին յատուկ հրաւիրեալն է ճազի ծանօթ արուեստագիտուհի Տաթեւիկ Յովհաննիսեան որ ներկայիս կ'ապրի Լոս – Անճըլըս :

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՄՌԱՅԼ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայաստանի 70 քաղաքացիներ ապօրինի կերպով մուտք գործած են Լեհաստան ու կը գտնուին ոստիկանական եւ մաքսային պաշտօնէութեան հսկողութեան տակ : Լուրը հաղորդուած էր Մայիս 31-ին, լեհական լրատու գործակալութեան կողմէ : Այդ Հայերէն մեծ մասը ինքնութեան թուղթ կամ անցագիր չունի : Տարուան սկիզբէն ի վեր նման պայմաններու տէր 173 հոգի, գլխաւորաբար Ռումանացի, Ուկրանացի, Հայ եւ Պուլկարացի, Լեհաստանէն արտաքսուած են : 130 Հայեր ալ գաղտնաբար Իտալիա (Անքոնա) հասած են ուկրանական ԵԱՔ 642 օդանաւով մը : Այս մասին երկարօրէն կ'անդրադառնար Վենետիկի Il Gazzettino Յունիս 3-ի իր թիւով : Թերթը կը գրէ թէ գաղտնի գաղթողները այլեւս միայն ծովու կամ ցամաքի ճամբով չեն գար, այլեւ՝ օդային : Կը նկարագրէ 130 Հայերու ոդիսական կացութիւնը : Անոնք ճամբայ ելած են ուկրանական փոքրիկ Դնեպրոպետրովսկ օդակայանէն 3 Ռուսերու ընկերակցութեամբ, հաւաքական կեղծ անցագրով մը : Ճամբորդութեան բուն նպատակը Ֆրանսա եւ Գերմանիա եղած է : Ոմանք յոյս ունէին որ կը միանան տարիներէ ի վեր գաղթած ազգականներու, ուրիշներ աշխատանք կը գտնէին : 130 Հայերը կը վերադարձուին նոյն օդանաւով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ մերժեց Շիրաքի հրաւէրը Փարիզ այցելելու, եւրոպական իր շրջապտոյտին ընթացքին : Պուտին դժգոհ է Ֆրանսայի դիրքէն Չեչենիոյ պատերազմին առընչութեամբ : Յունիս 5-ին Հռոմ հասաւ, նախապէս Մոսկուայի մէջ ընդունած էր Գլինթընը եւ 48 ժամ միասնաբար քննած էին զանազան հարցեր : Այս առա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-Ի «ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի «Սուրէն Մուրատեան» մրցաշարքի Ուրբաթ, Յունիս 2-ի արդիւնքներն են. –

ՖՈՒԹՊՈԼ

Զամեան մրցումներ
ՀՄԸՄ Վալանս – ՀՄԸՄ Լոնտոն 3 – 0
ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Պատանիներ) – ՀՄԸՄ Հոլանտա 5 – 0

Կէս աւարտականներ
ՀՄԸՄ Վալանս – ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Պատանիներ) 6 – 0
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն – ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Բ.) 2 – 0

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Գ. եւ Դ. տեղերու համար
ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Բ.) – Ժ.Ի.Ա.Փէ. 59 – 46

Աւարտական
ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Ա.) – ՀՄԸՄ Լոնտոն 69 – 44

Շաբաթ, Յունիս 3-ին վերջ գտաւ մրցաշարքը : Վերջին օրուան ֆութպոլի արդիւնքներն են. –

Ե. եւ Զ. տեղերուն համար
ՀՄԸՄ Հոլանտա – ՀՄԸՄ Լոնտոն 4 – 0

Գ. եւ Դ. տեղերուն համար
ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Պատանիներ) – ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ.) 3 – 1

Աւարտական
ՀՄԸՄ Վալանս – Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի) 2 – 2
(ՀՄԸՄ Վալանս երկարաձգումէն ետք, փէնալթիներով՝ 5 – 4 յաղթական)

Ֆութպոլի դասաւորում

1.– ՀՄԸՄ Վալանս
2.– Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի)
3.– ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Պատանիներ)
4.– ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Պահեստիներ)
5.– ՀՄԸՄ Հոլանտա
6.– ՀՄԸՄ Լոնտոն

Պասքէթպոլի դասաւորում

1.– ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Ա.)
2.– ՀՄԸՄ Լոնտոն
3.– ՀՄԸՄ-Ֆրանս (Բ.)
4.– Ժ.Ի.Ա.Փէ.

Ֆութպոլի աւարտականէն ետք տեղի ունեցաւ քոնկ-ֆուի եւ քարաթէի ցուցադրութիւն, ապա ՀՄԸՄ-ի սկաուտներու փողերախումբին ընկերակցութեամբ տեղի ունեցաւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տպաւորիչ տողանցքը եւ բաժակներու բաշխումը Գլամարի նախկին եւ այժմու քաղաքապետներուն՝ Պ. Ժ.-Փ. Ֆուշէի եւ տիկին Լամպոթի ու ՀՄԸՄ-ի Կեդր. Վարչութեան Եւրոպայի ներկայացուցիչ Հրաչ Սիսեռեանի կողմէ :

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

— ● —

Շաբաթ օր, Յունիս 3-ին, Մակնիւս Նորման (Շուէտ) պարտութեան մատնելով մրցաշարքէն դուրս ձգեց Սարգիս Սարգսեանը 6 – 4, 6 – 1, 6 – 2 :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000(*)

— • —

Եթէ Վանաձոր հանդիպելը պարտականութեան հետ կապուած էր, Երեւանէն հեռանալուս գլխաւոր նպատակը, Արագածի հիւսիս – արեւմտեան շրջանը կատարելն էր, որպէս վերջին հանգրուան Հառիճավանք հասնելու:

Վերադարձը մինչեւ Ալագեազ, նոյնն էր երթին հետ: Ապա փոխանակ շարունակելու դէպի Ապարան, շեղում կատարեցինք դէպի արեւմուտք, ինծի համար բոլորովին կոյս շրջան մը, որ հազիւ կարելի է «Թէնճ Թոմբըներով» կամ հերկիչ մեքենաներով կատարել: Գէորգ միշտ հպարտացած է որ իր «Ժիկուլին» ճիփէ մը աւելի դիմացկուն է. անգամ մը եւս փաստելու համար բանը, առանց վայրկեան մը վարանելու բռնեց փճացած, խորտուբորտ, կխաքանդ, Արագածի հիւսիսային կողերու ճամբան, որ մեծ դժուարութեամբ բայց քաջարար, իրարու ետեւէ անցանք, երբեմն Եզիտի, երբեմն զուտ հայկական լեռնադաշտային գիւղերէ, ուր ձիւնի եւ արօտավայրերու ներկայութիւնը միայն կրնար փաստել որ լուսնի վրայ չենք գտնուիր:

Արագածի չորս գագաթներն ալ փոխն ի փոխ կը յայտնուէին ճամբու ընթացքին. մինչեւ ստորոտը ձիւներու մէջ, Ծայց արդէն գարնան առաջին արեւով, գմբերու գմբերը սկսած էին երկչոտութեամբ մը բացուիլ, եւ գիւղամերձ արօտավայրերը դրասել: Տարօրինակ զգացում մը արեւոտ շրջագայութեան հետ կը բարձրանայ եւ սիրտս կ'ողողէ, ամէն անգամ որ Հայաստանի հրաշք բնութեան մէջ գտնուիմ, առանձինս: Կ'անցնինք Վարդաբլուր, Սանդեառ, Ամրէ Թազա, Հընարերդի կողքով կը մտնենք Գեղաձոր, ուր տուները, կիսով չափ թաղուած հողին մէջ, Քսենոփոնի վկայութիւնը կը հաստատեն, թէ Հայերը, Քրիստոսէ առաջ, սաստիկ ցուրտէն պաշտպանուելու եւ մշտական ջերմութիւն ունենալու համար, մեծ մասով գետնին տակ կ'ապրէին, փայտէ հիւսուած գմբէթ մը ձգելով, թթուածինի եւ լոյսի համար:

Նորաշէն, Մեծ Մանթաշի մէկ թաղամասը կարելի է նկատել: Ճամբաները այս մեծ գիւղին խոտոր կը համեմատին հոն կառուցուած եւ կառուցուող շքեղ տուներուն հետ: Ոմանք պալատի կերպարանք ունին. պարիսպներով եւ աշխատուած երկաթապատ դուռերով, խնամուած պարտէզներով, պտղատու ծառերով, երբ ծառի հետք կարելի չէ տեսնել ամբողջ ճամբու երկայնքին:

Մեծ Մանթաշի Եկեղեցին փակ էր այդ ժամուն. յայտնի է որ բանուկ էր, քանի շքեղ զանգակատունով մը զարդարուած է, հաւանաբար վերջերս վերանորոգուած:

Սարալանջի եւ Հառիճի միջեւ, տպաւորիչ են տուֆի հանքերը, որոնք վերջին այցելութեանս, լքուած էին ամբողջովին բայց հիմա մեծ մասով վերարթնցուած եւ գործօն են. այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ մերձակայ բանտի բնակիչներն են գործաւորներու գլխաւոր մասը կազմողները եւ շնորհիւ իրենց էր որ կրցանք գտնել Հառիճավանքի ուղղութիւնը: Ինչպէս միշտ, ամբողջ Հայաստանի տարածքին վրայ, գրեթէ ոչ մէկ պատմական արժէք ներկայացնող յուշարձան ունի ցուցատախտակ, նոյնն է պարագան նաեւ Արցախին: Կը հասնիս Գոշավանք, Հաղբատ, Սանահին, Տաթեւ կամ Դադիվանք եւ այլն եւ կը շարունակես ճանապարհդ, առանց անդրադառնալու որ արդէն շատոնց անցած ես փնտռածդ... Կը թուի թէ անտուկի փայտի կտոր մը առնել, ու վրան անուն մը գրելու համար ալ, Համահայկական Փոնտի տոլարներուն կարիքը կը տեսնուի: Եթէ մէկը ինծի կարենայ բացատրել, թէ Հայաստանի գիւղապետներուն եւ քաղաքապետներուն գործը ինչի՞ մէջ կը կայանայ, շատ շնորհակալ կ'ըլլամ: Յաճախ տուները ջուր չունին, ճամբաները քայքայուած, հասարակաց ծառայութիւնները անգոյ, բայց տեղի կ'ունենայ ընտրապայքար, քուէարկութիւն, նոյնիսկ բանավէճերէն ձեռքի անցնող կռիւներ, վասն ինչի՞...:

Հառիճ, օդը ցուրտ է արդէն. արեւը սկսած է դէպի հորիզոն ուղղուիլ. գիւղէրը տակաւին նուազ 7 (եօթը) աստիճան կ'ընէ: Արագածի փէշերուն ստորոտը չէր կրնար տարբեր ըլլալ: Վանքին դուռը փակուելու վրայ է երբ կը հասնինք եւ ազնիւ պարոնը, որ պահակէ աւելի բան մըն էր, մեզ կը հրաւիրէ ներս եւ կը հանգստացնէ որ որեւէ կերպով չշտապենք:

Պատմական ՀԱՌԻՃԱ գիւղը, չես գիտեր ինչպէ՞ս մինչեւ 1946 թուականը կոչուած է ՂՓՁԱՂ կամ ԿՓՁԱՂ, հակառակ որ երբեք թուրք բնակչութիւն չէ ունեցած, ինչ որ պարագան չէ կարգ մը մերձակայ գիւղերու: 1931-ի մարդահամարի տուեալներու համաձայն, ունեցած է 186 տուն, 1014 բնակչութեամբ: Կը գտնուի 2015 մեթր բարձրութեան վրայ ծ. մ. եւ ունի բազմաթիւ հնախօսական եւ պատմական արժէք ներկայացնող հարստութիւններ մօտաւորապէս երեք հազար քառ. մեթր տարածութեամբ դամբարանադաշտ, կաւէ արձանիկներ, գունաւոր խեցեղէններ, դրամներ, երկաթէ եւ ապակեղէն իրեր եւ այլն:

Ներկայ Հառիճի մեծագոյն հարստութիւնը կը կազմէ միջնադարեան վանքի համալիրը որ սկսուած Է. դարէն, կ'երկարի մինչեւ ԺԳ. դար:

Վանքի գլխաւոր եկեղեցին, կառուցուած 1201-ին Զաքարէ եւ Իվանէ Երկաբարազուկներու հրամանով, մեծ չափերով յուշարձան մըն է, խաչաձեւ, գմբէթաւոր, ճարտարապետական ներքին խաղերով ստացած է պալատային ձեւ: Եկեղեցին իր բոլոր անկիւններով, հարստացած է զիրար չկրկնող նուրբ, բարձր մակարդակի քանդակներով: Արեւմտեան ճակատին վրայ դժուար ընթեռնլի արձանագրութիւն մը, կը յիշատակէ հնագոյն (Ս. Գրիգոր) Եկեղեցիին կառուցողը, զոր հոս կ'ընդօրինակեմ, օգտուելով Ալիշանի աշխատանքէն (տես՝ ՇԻՐԱԿ, էջ 158 – Վենետիկ 1881):

– «Ես Սարգիս Ճոն շինեցի զեկեղեցիս եւ ի քրտանց իմոց ետու այլ ընծայ ի սուրբ ուխտս. եւ Հայր Համազասպ սահմանեաց որ ի Սարգսի եւ ի Բագոսի տօնի 2 օր պատարագեն զՔրիստոս յիմ անուն–»:

Վարդան պատմիչ Է. դարուն կը յիշէ այս Սարգիս Ճոնը, որմէ Ալիշան կը հետեւցնէ եկեղեցիին թուականը (Է. դար):

Պատմական տուեալներով ամենահարուստ արձանագրութիւնը կը գտնուի տաճարին հիւսիսային պատին վրայ, 1201 թուականը կրող, որմէ մաս մը արժէ մէջբերել:

– «...Ես Զաքարէ Մանդատորթա խուցէս Ամիր սպալասար Հայոց եւ Վրաց որդի մեծին Սարգսի, գանձագին արարի զհռչակաւոր սուրբ ուխտս Հառիճայի յիւր բնական հայրենատէրացն յաղագս կենդանութեան տեառն իմոյ բարեպաշտ Թամար թագուհո (Վրաստանի) եւ փրկութեան իմոյ եւ հարազատ եղբօր իմոյ Իւանէի եւ զաւակաց մերոց Շահնշահի եւ Աւագին եւ ծնողաց մերոց. շինեցի ի սմա ամրոց եւ զկաթողիկէս բազում ծախիւք եւ զարդարեցի ամենայն սպասիւք եւ սրբութեամբ. եւ զիմ գեղս որ էր մերձ ի սուրբ ուխտս զՄոկորիսն ընծայեցի սուրբ Աստուածածնիս բոլոր ամէն հողահատովն սարովն եւ ջրովն զոր բնական լեալ է. եւ ետու ջաղաց մի ի Գետիկ որ Դիւաղաց կոչի. ջաղաց մի յԱնի Գլիձորին եւ պարտէզ մի ի ծաղկաձորին, այգի մի յԵրեւան եւ այգի մի ի Թալին... գրեցաւ ի թուիս ՈԾ»: (Ալիշան–ՇԻՐԱԿ, էջ 161):

Ալիշան կը մէջբերէ նաեւ բազմաթիւ այլ արձանագրութիւններ, դամբանաքարերու, խաչքարերու, նուիրատուութիւններու, որ ես չկրցայ ստուգել, վերանորոգումի աշխատանքներուն հետեւանքով գոյացած հողակոյտերուն պատճառով: Հետաքրքրական է սա մէկը որ կը վերաբերի երաժիշտի մը 568 թուական կրող:

– «Թուին ԺԷ. Այս է շիրիմ հանգիստ եւ բնակարան Երեմիայի երաժշտի»:

Հառիճավանքի ամէնէն յատկանշական մասը, իր նմանը չունեցող հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ, գաւիթի բոլորաձեւ գմբէթն է, սրբատաշ քարերով հիւսուած, որուն վերջին ականատես վկան կարծեմ ես պիտի ըլլամ, քանի որ վերանորոգիչ յանձնախումբի «հանճարեղ պատասխանատուները» որոշում տուեր են եւ մահուան դատապարտեր այդ «Հայ ճարտարապետութեան անառակ որդին» որ յանդգներ է բացառութիւն կազմել եւ շեղիլ վեղարաձեւ գմբէթներու միօրինակութենէն... կոչ կ'ընեմ որ անմիջապէս կեցնեն այս չտեսնուած բարբարոսութիւնը եւ անշարժ պահեն այդ չքնաղ բացառութիւնը իր սկզբնական եւ հարազատ ձեւին մէջ:

Մարդ կը զարմանայ հայ ժողովուրդի «ստեղծագործ» հանճարին վրայ... այնքան կենսական հարցեր կան ներկայիս, Հայաստանի ամէն մի անկիւն, երկիրը կեանքի եւ մահուան պայքար կը մղէ ամէն օր, ամէն ժամ, ամէն վայրկեան, որքան կատաղութիւն հարկաւոր է բոլորաձեւ ծնած, դարերով բոլորաձեւ ապրած հրաշալի գմբէթ մը քանդել... տափակ, կեղծ վեղար մը հագուեցնելու համար որ իրը չէ եղած երբեք...:

* * *

Տեսարաններ կան, որոնց ակամայ հանդիսատես կ'ըլլաս, բայց պիտի նախընտրէիր երբեք չհանդիպիլ, վերացական – գաղափարական պատկեր մը պահելու համար մտքիդ մէջ: Այսպէս է կուսակցական շարժումը, դպրոցական հոգաբարձութիւնները, բարեսիրական կազմակերպութիւններն ու ընդհանրապէս ԱԶԳԱՅԻՆ պիտակին տակ ինկող բոլոր իրերն ու կազմակերպութիւնները: Հեռուէն կը խանդավառեն քեզ, կը յուզեն, բարեբախտութեան լարերդ կը թրթռացնեն ... Հազիւ մօտենաս հայկական կարծած դիմագիծդ կը դառնայ զուտ մարդկային, իր բոլոր խեղճութիւններով, պակասներով, կիրքերով, նախանձով և հերոսական դիմագիծով: Բանակ կազմող մակաբոյծներու խումբին մէջ, յանկարծ կը ցայտէ ազնուական տիպար մը, խակապէս հայրենասէր, մարդկային ընտիր յատկութիւններով օժտուած անձ մը, անձեր, որոնց շնորհիւ ոտքի կը մնայ կառոյցը, կառոյցներ եւ կրնայ երկար տասնամեակներ ապրիլ այդ ընթացքով:

Այդ գիշեր հրաւիրուած էի դատական յանձնախումբի անդամ ըլլալու, ՏՕ-ՐԷ-ՄԻ երաժշտական մրցոյթի մը աւարտական ելոյթին, որ տեղի պիտի ունենար Պետական Օփերայի մեծ դահլիճին մէջ (ինչպէս կը տեսնուի, Օփերան բանի մը սկսած է ծառայել) բերնէ-բերան լեցուած, կազմակերպուած երգչուհի Նադեժտա Սարգսեանի եւ իր ՀԱՅԵՐ խումբին կողմէ, ուր տարուան ընթացքին, շարք մը զտումներէ վերջ, մրցոյթի պիտի մասնակցէին լաւագոյն կատարողները, աւարտականի արժանացած:

Որքան ալ ջանային հեռու պահել զիս աղմկալից խմբաւորումներէ, կը զգայի որ դանդատողներու, դժգոհներու, ըմբոստացողներու խլրտում մը կար կազմակերպիչներու դէմ, ուրիշին եւ ոչ իրենց զաւկին նախընտրութիւն տուած ըլլալնուն համար: Դժուարին, շատ դըժուարին ձեռնարկ մըն էր Նադեժտայի եւ իր խմբակին կատարածը որ պատերազմի դաժան տարիներուն ալ, գեղարուեստական գործունէութեան մը երեւոյթը կըրցան վառ պահել ժողովուրդին մէջ, հեռատեսիլի միջոցով եւ շրջապտոյտներով երկրին սահմանամերձ գօտիները, որուն համար հարկ է շնորհաւորել զիրենք:

Ինծի համար, բոլորովին անփորձ նման ձեռնարկներու, բարոյական մեծ հարց մըն էր թէ ինչպէ՞ս կարելի էր դատել Սայաթ-Նովայի մեկնաբան մը, Վերտիի օփերաներէն մին մեկնաբանողի մը հետ: Ընդհանրապէս պէտք էր դատաստան մը կազմէինք՝ իրարու հետ բնաւ կապ չունեցող ժանրերու մեկնաբաններուն...:

Նման մրցոյթներու առեն է որ մարդ կը նշմարէ թէ որքան տաղանդաւոր փոքրիկներ ծնած են Հայաստանի մէջ, Անկախութենէն վերջ, հակառակ տիրող ոչ շատ անկախ մթնոլորտին: Նոյն օրն էր որ սրտի անսահման ցաւով իմացայ դատակազմի տեղացի ընկերներէս, թէ ներկայիս, Անգարայի պետական նուագախումբի լաւագոյն երաժիշտներու 30 տոկոսը կազմուած է Հայաստանէն ապաստան գտած մեր երիտասարդ տղոցմէն եւ աղջիկներէն, որոնք բնականաբար տեղացիներէն նուազ կը վարձատրըւին, բայց գոնէ գործ ունին եւ շուտով վերադարձողներ չեն թուիր, քանի սկսած են տեղացիներու հետ ընտանեկան բոյներ կազմել...: Եւ դեռ մարդիկ կան, որ կ'երազեն սովետական տարիները, այն ս... վետը որ կրցաւ 70 տարուան մէջ ըն... այն ինչ որ 2000 տարիներու ընթացքի... չէին կրցած ընել Սասանեանները, Արա... ները, Սելճուքներն ու Մոնղոլները, Պ... սիկներն ու Օսմանցիները... «Կեցցէ ս... վետական սոցիալիստական ժողովուր... ներու եղբայրութիւնը»...:

* * *

Օփերայի մօտ կ'ապրի Մատենա... բանի գիտաշխատող երիտասարդ սեր... դէն կին մը որ աւարտաճառի պատր... տութեան համար, անցեալին, հիւր... դած է եւ կը փափաքէր անպայման կր... տեսնել զիս:

Որքան կարօտցած էի հին օրերը յիշ... նող յարկաբաժին մը մտնել: Հայ նկ... րիչներու գործեր պատերուն վրայ: Բ... նասիրական հրատարակութիւններու... մը գրադարանին մէջ. ազնուակ... մայր մը, Թոռնիկով զբաղող, եւ բան... ամէր Վրացուհի մը, Իրմա, իր տան հ... Վերջինիս ներկայութիւնը մեր խօսակ... ցութիւններուն ընթացքը պարտադ... ինքնաբերաբար կեդրոնացնել հայ-վր... ցական դարաւոր յարաբերութիւններ... վրայ, սիրոյ – ատելութեան անխ... խառնուրդ մը, ծնունդ առած՝ պատմ... թիւնը մեկնաբանելու տեսանկիւնի... բերակէն: Իրմա կը պնդէր, շատ ն... րէն, որ մեր ճարտարապետութիւնը... նած է Վրաստանի մէջ, այլուրենք... բենց գիւտն է եւ ոչ Մաշտոցի, Ռ... տուի ժառանգորդները իրենք են եւ... Արմէնները եւայլն. Բագրատունի... որ դարերով պարծանքը եղած են Վր... տանի արքունի տան, կապ չունին Ա... տէրերուն հետ...: Տեսակէտներ, ո... շատ հեռու չէին ներկայ Թուրք պատմ... գրութենէն. քանի անոնք ալ, այս ամէն... կը փոխարինեն Թուրք տարրով: Թուր... քերը հիմնած են Անին, կանգնած են Ա... թամարի Ս. Խաչը, գրած են Նարեկը... եւայլն: Զարմանալի է, որքան մօ... ռանդութիւնը կարգ մը ազգեր իրար... կը մօտեցնէ...:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 9)

(*) Այս յօդուածաշարքին վերջին մասը լոյս տեսաւ Մայիս 20/21-ի մեր թիւով:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՀԱԶԴ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ

Անցեալ օր, երբ Հայաստանի հեռատեսիլը կը դիտէի, խօսնակը յիշեցուց որ Սուրբ Սարգիսի տօն է: Անակնկալի եկայ: Կնոջս ըսի.

– Այսօր Սուրբ Սարգիս է եղեր:

Անոր համար ալ ասիկա նորութիւն էր.

Սկսայ մտքիս մէջ փնտռել թէ չորս... ի՞նչ բարեկամ ունէի Սարգիս անունով. Անմիջական կամ մօտերիմ բարեկամ: Որ... պէսզի հեռաձայնը բանայի ու շնորհաւո... րէի օրուան տօնը: Չկրցայ գտնել: Մի... այն խնամիս կայ Սարգիս անունով: Ա... ալ արդէն ընտանիքէն է: Անկէ զատ՝ մէ... բարեկամ միայն կրցայ յիշել, բաւակա... հեռաւոր: Անոնցմէ կ'ըլլար հեռաձայնո... փնտռել զայն ու անուան տօնը շնորհաւո... րել: Շուրջս Սարգիս գրեթէ չէր մնա... ցած:

– Մեր բարեկամներուն մէջ Սարգիս... մնացեր, բսի տխրօրէն կնոջս:

Ան ալ հաստատեց:

– Հիմա ո՞վ իր զաւակը Սարգիս... կոչէ, բսաւ:

– Այո՛, հիմա ո՞վ իր զաւակը Սարգ... կը կոչէ:

Անկէ քանի մը օր առաջ էր: Փետրուա... 11: Կէսօրին, ժամը մէկին, երբ մեքենա... վարը բերաւ տպագրութեան յանձնուա... թերթին առաջին օրինակը, նայեցայ լր... բորդ էջին: Քանի մը մահազդներ կայի... հոն: Մահազդներ՝ Հայանուն սերե... մարդոց, մէկը մօտիկ բարեկամ: Տօքթ...

Թադէոս: Գէորգ մը: Համբարձում մը:

Մտածեցի որ այս անունները կարծես Սփիւռքի Հայոց քարտէսէն սրբուած են այլեւս: Այսօր խնկալէս ո՞վ իր զաւակը Թադէոս, Համբարձում, Գէորգ, Յակոբ, Մկրտիչ, Յարութիւն եւ այլն պիտի կոչէ: Այս անուններով մկրտուած մարդիկը այլեւս նուազիլ սկսան մեր շուրջ: Անոնք ալ զարման այնպիսիներ, որոնց տեղը նորերը չեն հասնիր: Անունները գործածութենէ կ'իյնան:

Դարձեալ նայեցայ թերթին չորրորդ էջին ու յուզուեցայ: Անկարելի էր որ չյուզուէի: Որովհետեւ անդրադարձայ որ այս մահազդները, որոնք տեղ գտած էին չորրորդ էջին վրայ, միայն մարդոց մահազդները չէին, մահազդներ էին նաեւ հայկական անուններու: Հայկական դասական անուններու: Անուններ, որոնցմով մկրտուեր, ապրեր ու մեր ազգային պատմութեան մէջ տեղ մը գրաւեր են ինչ ինչ գրագէտներ, արուեստագէտներ, գիտնականներ, սուրբեր, բարձրաստիճան հոգեւորականներ, քաղաքագէտներ, հերոսներ:

Տարիներ առաջ մարդիկ յաճախ անուան տօնախմբութեան այցելութեան կ'երթային: Սուրբ Յակոբ, Սուրբ Սարգիս, Սուրբ Գէորգ, Սուրբ Պետրոս, Սուրբ Գրիգոր: Եթէ ունէինք այս անուններով բարեկամներ, շնորհաւորական այցելութեան կ'երթայինք առանց նոյնիսկ առաջուց իմաց տալու, որովհետեւ ենթական անպայման տունը կը նստէր ու այցելուի կը սպասէր: Գիտէր որ բարեկամներ անպայման այցելութեան պիտի գային: Ուրախութիւն էր, ամբողջ օր մը, անունները բարձրացնելու ու պատուելու առիթ մըն էր:

Նուազիլ սկսան: Անուան տօնախմբութիւն կոչուածն ալ այլեւս Սփիւռքի մէջ դարձաւ միայն օրացոյցի նիւթ: Թէեւ մեր սերունդը տակաւին թերեւս կրնայ իր շուրջ համրել դասական անուններով քանի մը բարեկամներ, բայց նոր սերունդը ի՞նչ կ'ընէ: Դասարաններու մէջ այլեւս հայկական նորակերտ ո՞ր անունները մեծամասնութիւն կը կազմեն, մշակութային գործունէութեանց ցանկերուն ու յայտագրերուն մէջ ի՞նչպիսի նորայայտ անուններ պարտականութիւն ստանձնած են, եկեղեցիներու մէջ կնքահայրերը ի՞նչ նոր անուններով կը մկրտեն երախաները: Նորակերտ հայաշունչ կամ հայիմաստ անուններու կողքին օտարաշունչ ու անիմաստ ինչ անուններ կը դրոշմուին մեր երախաներուն ճակտին:

Պէտք ընդունինք որ Սփիւռքեան պայմանները ստիպեցին որ մեր ցեղակիցները տակաւ հեռանան դասական հայկական անուններէ: Քաղաքական կամ ընկերային պարագաներ մեր ժողովուրդէն պահանջեցին որ անոնք աւելի արդիական նոր անուններ փնտռեն, չինեն ու դնեն իրենց զաւակներուն հետ: Ոմանց համար եթէ սխրողութիւն էր, ուրիշներու համար ալ քմայք, արդիականանալու պահանջք մըն էր: Ոմանք ալ թերեւս կ'ամչնային դասական սովորական հայկական անուններէ, շատ հասարակ կը գտնէին զանոնք:

Պէտք ընդունինք նաեւ որ դասական անուններու կորուստը այնքան ալ կարեւոր կորուստ մը պիտի չըլլար, եթէ անուններուն հետ չանհետանար նաեւ այն ոգին որ կար այդ անուններուն մէջ: Ոգին շատ բան կը նշանակէ: Այն ոգին, որ կայ իւրաքանչիւր դասական հայկական անուան մէջ, պատմութիւն է, աւանդութիւն է, հայկական հէքեաթ է: Երանի՛ թէ կարենայինք հին դասական անուններու մէջ տեղակայուած ոգին նոյնութեամբ փոխադրել նորակերտ արդիական հայկական անուններու մէջ: Այն ատեն ոչինչ: Հոգ չէ: Մեր երախաները նոր անուններով մկրտուին, մեր սերունդները նոր պատմութիւններ գրեն, այդ նոր անուններով գիտնականներ, գրագէտներ, հոգեւորականներ հասցնեն եւ իրենց այդ նոր անուններով տեղ գրաւեն մեր պատմութեան մէջ: Այնպէս մը ընեն որ օր մը այդ նոր անուններուն առջեւ ալ «Սուրբ» մակդիրը աւելցուի եւ հայ մարդիկ դարձեալ սկսին տօնել անուան տօնախմբութիւններ:

Բայց կրնա՞նք յուսալ որ այսպիսի բան մը կրնայ իրականանալ, երբ կը տեսնենք որ մահացող ամէն անուան հետ կը մահանայ նաեւ այդ անուան մէջ թաքնուած ոգին:

Ռ. Հ.

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս 24-ին, Գրէթէյլի (Փարիզ ԺԲ.) բժշկական համալսարանին առջեւ, Մարսէյլէն Կորին (Լիոնէլ) Յովսէփեան ներկայացուց տոքթորայի իր աւարտաճառը որուն նիւթն էր. –

«Etude retrospective d'accidents coronariens aigus chez douze patients infectés par le VIH et traités par inhibiteurs de protéase».

Լ. Յովսէփեան արժանացաւ «շատ պատուաբեր» (très honorable) որակումին եւ նախատեսուած է աւարտաճառին հրատարակութիւնը:

ՊՈՆՏՈՍՑԻՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Մայիս 19-ին նշուած է Պոնտոսցիներու ցեղասպանութեան օրը. Յունաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ա. Ցոհացոփուլոս Սելանիկի մէջ ելոյթ մը ունեցած է օրուան ոգեկոչումին նուիրուած ու յայտարարած է թէ ժամանակը հասած է որ Թուրքերը ընդունին Պոնտոսցիներու եւ Հայերու ցեղասպանութիւնները:

Պոնտոսցիները Բիւզանդական կայսրութեան մաս կազմած ժողովուրդ մըն են որոնց մասին յունական քարոզչութիւնը կը շեշտէ թէ չեն պատկանիր հելլէնական ցեղին: 1981-ին Յունաստանի մէջ գործի գլուխ անցած Փասոք կուսակցութիւնը (ընկերվարական) իր քարոզչութեան հիմնաքարը ըրած է Պոնտոսի հարցը:

Հակառակ անոր որ ներկայիս Յունաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները բարեկամական ջերմ շրջան մը կ'ապրին, մէկդի ձգուած չէ պոնտոսական ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին հարցը: Նիւթը տեղ գտած է նաեւ համացանցին վրայ: Հոն կ'ըսուի թէ 1920 Յունուարին Պոնտոսի Յոյները Հայերու հետ դաշնակցութիւն մը կազմելու համաձայնութեան յանգած են: Տրապիզոնի յոյն մետրոպոլիտը Ք. Ֆիլիփիտէս եւ հայ ղեկավար Ա. Խատիսեան տուած են իրենց համաձայնութիւնը: Սակայն, երբ 1920-ին Էրզրումի մէջ Հայերը կը պարտուին Մ. Քէմալի ուժերէն, կը պարտաւորուին համաձայնագիր ստորագրելու Թուրքերուն հետ: Եւ հայեւյոյն դաշնակցութեան երազը կը թաղուի պատմութեան գիրքին մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՄԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
ԱՇԽԱՐՀԸ

ԼԵԻՈՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Երեւան, 2000

ՔՆԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
Ընտիր բանաստեղծութիւններ և պոէմներ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

«Նոր Դար» Հրատարակչութիւն,
Երեւան 2000

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ առաջին հայկական ամէնօրեայ Արմէն-Քէպէք ՀԲԸՄ Ալեք Մանուկեան վարժարանը, մայիս 13-ին տօնած է իր 30-ամեակը: Ճաշ-պարահանդէսին պատուոյ նախագահը եղած է տիկին Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան: Դպրոցին «Արշաւիր եւ Նատիա Կէօնճեան» սրահը յատուկ կերպով զարդարուած է այդ առթիւ: Հանդիսավարութիւնը կատարած է դպրոցին առաջին տարիներու շրջանաւարտներէն՝ իրաւարան մէթր Հայկ Տիգրանեան որ ողջունած է ներկաները: Առաջին խօսք առնողը եղած է Հայաստանի դեսպանատան գործավար՝ Վալերի Մկրտումեան, իրեն յաջորդած է տոքթ. Ե. Եղիայեան, որ կարդացած է նաեւ տիկին Լ. Մանուկեանի շնորհաւորական գիրը, ուր ան կ'ընդգծէր թէ վարժարանը, անկասկած, կը մնար տոքթ. Կէօնճեանի գլխաւոր իրագործումը: Այս վերջինը շնորհակալութիւն յայտնած է եւ գնահատանքի իր խօսքն ալ ուղղած է վարժարանի տնօրէնուհի՝ տիկին Վարդուհի Պալեանի: Գեղարուեստական բաժին մը ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 17-ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Ունճեան-2 վերանորոգուած յարկաբաժնին: Վերանորոգումը կատարուած է ամբողջութեամբ բարերար Վըրթանէս Սաաթճըի կողմէ: Արարողութեան ներկայ եղած են Մեսրոպ Պատրիարք, Շահան Արք. եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան ատենապետ Պ. Գրիգոր Տէօշէմէճեան: Խօսք առած է Մեսրոպ Պատրիարք որ դրուատալից արտայայտութիւններ ունեցած է Վրթանէս Սաաթճըի հանդէպ եւ օրհնած կատարուած աշխատանքը: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Ու պաշտօնեային դառնալով՝

– Տօ տ'ւանակ, չըսե՞ս:

Յաճախորդները մէկիկ – մէկիկ կը հեռանային հին տունէն, հակառակ խայծին այն ճրի սուրճերուն ու օշարակներուն, որոնք Մարտիկ աղա հրամայած էր շըռայլօրէն հրամցնել ամէն յաճախորդի: Բայց Մարտիկ աղային հոգը անգամ չէր ըլլար:

Շատ ուշ, «վիւքէլա»յի պէս կը հասնէր վաճառատուն, հաշշտապ ոտքի ելլող պաշտօնեաներուն յարգական շարքին մէջէն կ'անցնէր բարձրագլուխ ու կոկոզաւէպ, հովանոցը հրացանաձեւ ուսն ի վեր դրած ու կը մտնէր իր սենեակը, առանց բարեւելու, մինչ անմիջապէս իրեն կը հետեւէր իր անձնական ծառայութեանը միայն յատկացուած պաշտօնեայ մը:

– Աղու՛ր սուրճ մը, – կը պոռար, թէեւ պաշտօնեան ճիշդ իր քովը եղած ըլլար:

– Պարո՛ն առաջին գրագիր, – կը կանչէր:

Մերթ, պաշտօնեայ մը չուարած, կուզար իմացնել, թէ դեռ եկած չէր: Պաշտօնեաներուն մեծ մասը իր ուշ գալէն կ'օգտուէին՝ իրենք ալ ուշ գալու համար:

– Ի՞նչ, եկած չէ՞ մի՛... ի՞նչ ըսել է՝ եկած չէ:

Կը բորբոքէր Մարտիկ աղա, ոտքի կ'ելլէր:

– Եկած չէ ի՞նչ ըսել է, ճանը՛մ, – լուրը իրեն տուող պաշտօնեային կը բարկանար: – Ես հոս եկած ատենս պաշտօնէութիւնը պէտք է, որ ամբողջ ըլլայ, կը հասկնա՞ք կոր... եթէ ոչ... կը սպառնար՝ գլուխը դուրս հանելով սենեակէն:

– Գալուն պէս ինծի ղրկեցէք անպիտանը:

Հոգ չէ, թէ վերջէն կը մոռնար յանդիմանել:

– Երկրորդ գրագիրը թող գայ: Ի՞նչ վաճառում եղաւ այսօր, ի՞նչ ծախուեցաւ, ո՞վ եկաւ, յաճախորդ եկա՞ւ:

Գրեթէ միշտ այս հարցումներուն պատասխանը «ո՛չ, ոչի՛նչ» էր: Ինչ որ չէր արգիլեր Մարտիկ աղան երկար – բարակ խրատական մը կարդալու պաշտօնէին, նախ կամաց, հանդարտ, քիչ – քիչ յուզուելով սակայն, գրգռուելով իր իսկ ձայնէն, իր իսկ խօսքերէն, յաճախ մինչեւ յանդիմանական չեշտին բարձրանալու աստիճան առանց պատճառի:

– Հայտէ գնա՛, – կը վերջացնէր Մարտիկ աղա հանդիսաւոր ու ծանր, – ու ջանա ասկից վերջը պարտականութիւնդ լաւ կատարել:

Պաշտօնեան այս ձեւերուն վարժուած՝ կը մեկնէր քմծիծաղով մը:

Առտուընէ մինչեւ իրիկուն աստանկ: Հարցումներ, հարցաքննութիւններ, չախ, խրատ, հրամաններ, ճամբելու սպառնալիքներ՝ երբեք իրագործուած, ուռուցիկ ձեւերով, բարձրաձայն չեշտով մէկուն, որ հանդիսատեսներուն համար կը խօսի, բնաւ չգրաղելով առեւտուրով, երբեք չնեղուելով յաճախորդներուն հետըղհետէ չեշտուող բացակայութենէն, որոնց մեծ մասը արդէն ինք կը ճամբէր:

Իր դիտողութիւնները կ'երթային մինչեւ իր պաշտօնեաներուն հագուստին – կապուստին:

– Ատ արծաթ գնդասեղը ի՞նչ է քասփաթիդ վրայ: Լո՛ւրջ եղէք, լո՛ւրջ:

Յաճախորդներու առջեւ իր պաշտօնեաները յանդիմանելը, խայտառակելը իրե՛ն սիրելի խաղերէն մին էր, ինչպէս նաեւ յաճախորդ ճամբելը:

– Հոս ձեր գիտցած տեղը չէ... ուրիշ վաճառատուններու չի նմանիր: Կ'ուզէք առէք, կ'ուզէք մ'առնէ՛ք, մենք չենք աղաչեր հոս:

Յաճախ կ'առանձնանար իր սենեակին մէջ, որուն ապակեւոր դուռը կը կրէր բիրտ վանումը սա խօսքերուն. «Մուտքն արգիլեալ է», ինչ որ չէր արգիլեր զինքը ամէն օր հոն ընդունելէ բազմաթիւ բարեկամներ, որոնց հետ ժամերով կը խօսէր, թէեւ յեղակարծ ու բուռն ելքերով կ'ընդմիջէր խօսակցութիւնը՝ դուրսի գործերուն միջամտելու համար: Առեւտուրի վրայ չէր անշուշտ, որ կը խօսէին: Քաղաքականութիւնը մենամոլութիւնն էր Մարտիկ աղային, որ ինքզինքը քաղաքական ասպարէզին սահմանուած կը հաւատար՝ ցաւելով միանգամայն, որ Հայերը ազատութիւն չունին:

– Եթէ Հայերը ազատութիւն ունենային, – կը հառաչէր յաճախ, չեշտով մը, դէմքի արտայայտութեամբ մը, որ յայտնութիւն մըն էր հանրային մեծ ծառայութիւններուն, զոր ինք պիտի կրնար մատուցանել իր ազգին, եթէ...

Սպասելով այդ ցանկալի օրուան, Մարտիկ աղա ամենամեծ հետաքրքրութեամբ ու անյագութեամբ կը լափէր բոլոր հայ լրագիրներուն քաղաքական ու ազգային մասերը, ծայրագոյն ուշադրութեամբ կը հետեւէր դիւանագիտութեան ամէն մէկ շարժումներուն, միտքը կը խճողէր կարդացուած դէպքերով, միջադէպներով՝ իրեն վերապահելով զանոնք բացատրել, զանոնք իրարու միացնող ներքին կապը գտնել ենթադրութիւններով, մեկնաբանութիւններով ու նոյն իսկ քննադատել Եւրոպայի պետական մարդերուն արարքները: Ամենաչնչին քաղաքական դէպքէ մը խելք մը հեռու հետեւութիւններ կը հանէր, ապշեցնող եզրակացութիւններ կը քաղէր, իր ընդհանուր տեսութիւններուն կը բերէր, կը կապէր, էն պարզ անցքին տակ դիւանագիտական խորունկ մեքենայութիւն մը կը միտէր տեսնել, պետական մարդերու էն չնչին խօսքերուն տակ սպառնալիքներ, ապագայի ազդարարութիւններ ու քաղաքական անձնաւորութիւններու մահերուն մէջ՝ թունաւորումներ, հրամայուած սպանութիւններ:

Քաղաքականութիւնը, դիւանագիտութիւնը իրեն համար զաղտնիք, կնճիռ ալ չունէին բնաւ: Գուշակութիւններ իսկ կ'ընէր՝ վարդապետական անտարակուսելի չեշտով մը.

– Հապա՛, աստանկ է. Ռուսը տեսնաք ինչե՛ր պիտի ընէ...

Խօսելու, հետեւաբար մտիկ ըլլուելու բուռն մտատանջութիւններով գեռուն Մարտիկ աղա ինքզինքը շրջապատած էր փաղաքուշ բարեկամներու չքախումբով մը, որոնք իր խօսքերը, երեւակայութիւնները էն չողոքորթ հաւանութեամբ կ'ընդունէին, կը ստորագրէին՝ եթէ ոչ միամտօրէն իր սեղանին ու մառանին լայն ասպնջականութեան խաթերը համար:

(Տար. 13)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարի Պօյաճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Գէորգ Այանեանի մահուան յիշատակին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

(Շար. Ա. էջէն)

Ջին չփումը որեւէ դրական արդիւնք չէ տուած, գլխաւորաբար հրթիռներու թղթածրարի կապակցութեամբ։ Երկու նախագահները ուզեցին սակայն այն տպաւորութիւնը թողուլ որ հանդիպումը յաջողութեամբ պսակուած է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին շեշտը դնելով երկրորդական երկու համաձայնագրերու ստորագրութեան վրայ։ Մէկը զինուորական փլութոնիումի բնաջնջումին կը վերաբերէր, միւսն ալ հաստատակայ կեդրոնի մը ստեղծման շուրջ, հրթիռներու վերաբերեալ։

ՏՈՒՐԱՆԿՈՅԻ ՄԷՋ (Սպանիա) ԷԹԱ.-ն անգամ մը եւս ահաբեկչութեան դիմած է եւ սպաննած թաղապետական խորհրդական մը՝ Խեսուս Մարիա Փետրոսա Ուրքիզա, 57 տարեկան։ Յունիս 5-ին, ամբողջ Սպանիան կրկին փողոց կ'իջնէր «կը բաւէ'» բացագանչելով։ Պասք անջատողական շարժումին 5-րդ սպանութիւնն է Դեկտեմբերէն ի վեր, երբ խզեց հրադադարը։ Զոհը անդամ էր վարչապետ Ազնարի ժողովրդական կուսակցութեան։

ՌՈՒՍ հանրածանօթ ակնաբոյժը՝ Ս. Ֆիոդորով, 72 տարեկան, մեռած է թըռչնի արկածի մը հետեւանքով։ Հեղինակն էր կարճատեսութեան լազերով դարմանումի մը, որու շնորհիւ հարստացած էր։ Պահ մը նաեւ նախագահական թեկնածու եղած էր։

ՍՈՒՄԱԹՐԱՅԻ ՄԷՋ, զօրաւոր երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Յունիս 4-ին, 7,9 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ։ Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն աւելի քան 60 մեռեալ կար եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ։

ՎԷՆԹԻՄԻՑ – ԳԱԼԷ ճեպընթացը գիծէն ելաւ, Յունիս 3-էն 4-ի գիշերը Իզէրի նահանգին մէջ, Շաս – սիւռ – Ռոն։ Երկու մեռեալ կար եւ 12 վիրաւորներ։ Կասկած կայ որ չարագործ արարքի մը հետեւանք է, որովհետեւ որեւէ պատճառ չկայ նման արկածի։ 30-ամեայ կասկածելի մը դիպահ կը պահուէր։

ԾԱՆՐԱԲԵՌՆՈՒԱԾ ՆԱՒԱԿ ՄԸ ընկղմած է տօնի օր Իոնի մէջ։ 36 հոգի խըռնուած են նաւուն մէջ որ ութ հոգիի համար նախատեսուած էր։ Բազմանդամ ընտանիք մը, մեծ – մայրիկէն 80-ամեակին առթիւ, հաւաքուած էր ճաշարանը եւ ընթրիքէն առաջ, պտոյտ մը ուզած են ընել գետին վրայ։ 3 հոգի մեռած է, 80-ամեայ մեծ – մայրիկը, 57 տարեկան անձ մը եւ 6 տարու մանչուկ մը։ Ասիկա արգելք չէ եղած որ խնջոյքը շարունակուի, նոյնիսկ հրավառութիւնը։ Ճաշարանապետը, որ տէրն էր նաւակին, դիպահ կը մնար Յունիս 5-ին։

ՍԷ – ԷՆ – ԷՌ – ԷՍ-Ի (Գիտական Հետազօտութեան Ազգային Կեդրոն) ընդհ. տնօրէնուհին որոշած է ներքին քննութիւն բանալ Սերժ Թիոնի դէմ, որու ժխտական գիրքորոշումը այլեւս չուզեր անտեսել, բարոյական պատճառներով եւ նաեւ որպէսզի չկարծուի թէ բարեացակամ է անձին հանդէպ։ Ան մաս կը կազմէ Կեդրոնին 11 հազար աշխատողներուն, 1971-էն ի վեր։ Ծնած 1942-ին, ծանօթ դէմք մըն է ժխտողականութեան։ Երբ ժոսփէն Իսրայէլ կ'այցելէր, չէ վարանած յայտարարելու. – «Ընկերվարականներու անզգալի պահանջը ծռելու ամէն բանի առջեւ որ հրէական է շատ ծանօթ է», եւ այլն, եւ այլն։

UNION NATIONALE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE
DE LYON ET DES ENVIRONS

ASSEMBLEE GENERALE

Arrivé au terme de son mandat de 4 années, le Conseil d'Administration de l'U.N.E.A.A.L.E. (Union Nationale de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon et des Environs) va être renouvelé par des élections conformément aux statuts de l'Association.

Ces élections auront lieu le **25 Juin 2000** pour ce qui concerne le 1er tour, et le **09 Juillet 2000** pour un deuxième tour éventuel, dans l'enceinte de l'Espace Garbis Manoukian — 40, rue d'Arménie à Lyon 3ème.

Tout membre de l'U.N.E.A.A.L.E., de nationalité française et à jour de ses cotisations, peut se porter candidat à l'élection des membres du Conseil d'Administration.

Les candidatures sont recueillies par écrit soit par un envoi postal, soit par dépôt au siège de l'Association — 40, rue d'Arménie, 69003 LYON.

La date limite des candidatures a été fixée au **Mardi 20 Juin 2000 à minuit**, le cachet de la poste faisant foi.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան Տօնին առթիւ, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները։

Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1000 Ֆր., Տիկին Մարի Այվազեան 300 Ֆր., Տիկին Էմիլի Նարիզեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Մասսո 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր Դաւթեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 250 Ֆր., Օր. Արմէն Քիւրքճեան, Տիկին Էմէ Պէտէրեան 200-ական Ֆր., Պր. Փօլ Աւետիսեան 250 Ֆր., Տիկին Նաւէն Թօփալեան – Թուչէ 100 փրանք, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եռնճալի 150 Ֆր., Տիկին Ալլէթ Յակոբեան 250 փրանք, Պր. Ժորժ Խրլաքեան 1000 Ֆր., Օրիորդ Մարի Տոմանեան 250 փրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Պեռնար Սայրիմ 100-ական փրանք, Պր. Ժան Աճառեան 300 փրանք, Պր. Էտուար Աճէմեան, Տիկին Գ. Թեւանեան 1000-ական Ֆր., Տիկին Ռոզա Նալպանտեան 200 Ֆր., Տիկին Վահէ Պուրմայեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվէզիրեան 500 Ֆր., Պր. Տիգրան Հէքիմեան 300 Ֆր., Տիկին Անոյշ Գիրէմիտճեան 200 Ֆր., Տոքթոր Ժանին Ծապուրով 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Նալպանտեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լա Շասաներ 500 Ֆր., Օր. Մոնիք Միքայէլեան 50 Ֆր., Պր. Հրաչեայ Զուլհակեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շառլ Գազեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբիկ Գաւուքճեան 300 Ֆր., Տիկին Սըրբուհի Տիւյմէճեան, Հայկազուն Գազանճեան 100-ական Ֆր., Պր. Ժագ Այճեան 500 Ֆր., Պր. Փիէռ Գոնտածեան 200 Ֆըրանք, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գըլըճեան 100 Ֆր., Օր. Ա. Խաչատուրեան 50 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Ճէնազեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 1000 Ֆր., Տիկին Մարի – Ռոզ Զափարեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիկ Հարոյեան 500 փրանք, Պր. Վարդգէս Փափազեան 200 փրանք, Պր. Սեպուհ Գարախանեան 400 փրանք, Տէր եւ Տիկին Հ. Գեղամեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զագըճեան, Տէր եւ Տիկին Խ. Տիգրանեան 200-ական փրանք, Օր. Օտէթ Օհան 100 Ֆր., Պր. Ժպտունի, Պր. Ֆրանսուա Պուա, Տիկին Ա. Խաչատուրեան, Պր. Ժագ Պաթմանեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Յակոբեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան, Օր. Իզապէլ Պալճեան 100-ական փրանք, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 1000 Ֆր., Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Պասմաճեան 500 Ֆր., Օր. Վիրժինի Ասատուրեան 200 Ֆր., Տիկին Ալիս Մումճեան 500 փրանք, Տէր եւ Տիկին Պ. Գալտըրաղօղլու 300 Ֆր.։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville. 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
**RITES D'INITIATION
DES CHRETIENS**
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

JEUDI 8 JUIN à 19h

dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

MESSE DE PENTECOTE

Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean**
du **HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey —
SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
**Vicaire Général des Arméniens
du sud de la France**
Accompagné
par la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas communautaire
à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14.30-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :
Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris
au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

**HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES
ARMENIENS DE FRANCE**
organisent une
CONFERENCE—DEBAT :

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne
de Paris
17, rue Bleue — 75009 PARIS

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

"BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE"
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

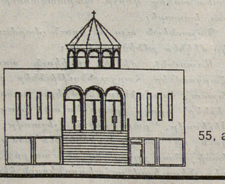
UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN

Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE
ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 7
MERCREDI
7 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.922 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.922

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ԻՐ (Չ)ՈՒԶԱԾ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

Բաւական անհանգիստ դերքի մէջ էր նախագահ Շիրաք, երբ Յունիս 5-ին պարտէր պատասխանել հեռատեսիլի Ա. և Բ. կայաններու Փ. Փուավր – տ'Արվոր եւ Գլոտ Սերիյոնի հարցումներուն: Ճիշդ 10 ամիս առաջ էր, 1999 Յուլիս 14, որ վճռապէս դէմ կ'արտայայտուէր նախագահական հնգամեայ շրջանի մը հաստատման եւ այսօր ստիպուած էր պաշտպանել այդ հնգամեակը: Դիւրին գործ չէր եւ պէտք է խոստովանիլ որ իր պաշտպանողական ալ համոզիչ չէր:

Նախագահական հնգամեայ շրջանի մը գաղափարը – եօթնի տեղ – ծագած էր Փոմփիտուի մտքին մէջ որուն կանխահաս մահը թոյլ չէր տուած որ գաղափարը կարենայ գործադրել, հանրաքուէի կամ այլ միջոցաւ: Ծրագիրը հաւանութիւնը ստացած էր Նախարարաց Խորհուրդին, բայց Ազգային Ժողովին մէջ ձախ եւ կոլիստները դէմ քուէարկած էին: Փոմփիտու ժամանակ չունեցաւ համոզելու: Անկէ ետք նախագահական բոլոր թեկնածուները, աջ թէ ձախ, ջատագոված են հնգամեակը ընտրապայքարի առեն, եւ անմիջապէս բարձի թողի ըրած, այն օրէն որ գրաւած են նախագահական աթոռը: Շիրաք, անցեալ տարի, պատասխանելով լրագրողներուն, ըսած էր որ դէմ է' եւ միշտ պիտի ըլլայ հնգամեակին, որովհետեւ սխալ մըն է: Այսօր, կուզէ հաւատացնել որ բոլորովին դէմ չէ եղած, այլ կասկած ունեցած է որ առաջարկողները յետին մտքեր ունին եւ կուզեն նախագահական վարչակարգի մը ծրագիրն ունենալ: Ինք ուրեմն կողմնակից է, պայմանաւ որ հարցը միայն ու միայն առոր վերաբերի: Կարճ ու կտրուկ (ճէf) օրինագիծ մը ինչպէս կ'որակուի եւ այդ օրինագիծը ոչ մէկ սրբագրութեան կամ յաւելուածի ենթարկուի Ազգային Ժողովի կամ Ծերակոյտի մէջ: Շիրաք կը շեշտէ՝ չդպիլ հիմնարկութեանց որոնք փաստած են իրենց դրական ընոյթը 1958-էն ի վեր, երբ Տը Կոլ պարտատել կուտար Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը: Օրինագիծը խրացուելէ ետք կառավարութեան կողմէ, պէտք է վաւերացուի երկու ժողովներուն ալ կողմէ, ապա երկու լուծում կայ: Վերջայլ կը գումարուի երկու ժողովներու բացառիկ նիստ մը (Գոնկրէ) եւ վերջնապէս կ'ընդունուի Սահմանադրութեան այդ կէտին փոփոխութիւնը կամ Շիրաք հանրաքուէի կը դիմէ: Կը թուի որ նախագահը աւելի այս լուծումին կողմնակից է եւ կ'աճապարէ, կ'ուզէ որ աշնան սկիզբն իսկ տեղի ունենայ: Այս նիւթին շուրջ տարակարծութիւն չունին նախարարապետին հետ: Ամէն պարագայի մէջ, Շիրաք կը կրկնէ որ ամէն բան կը կեցնէ, եթէ օրինագիծը դոյզն փոփոխութիւն մը կրէ, այսինքն օրինագիծը կը սահմանափակուի սա նախադասութեամբ. – «Հանրապետութեան նախագահը կ'ընտրուի հինգ տարուան համար, հանրաքուէով»:

Մայիս 10-ին է որ Ժիսքար տ'Էսթէն, վերընելու համար իր ներկայութիւնը, այս «խաղը» խաղաց աջի իր ընկերներուն: 1981-էն ի վեր Մայիս 10-ը սուգի օր է Ժիսքարի համար, որ այդ օրը իր աթոռը կը ստիպուէր զիջիլ Միթերանի: Այսօր, այդ թուականը որոշ գոհունակութիւն կը պատճառէ իրեն, քանի նեղը դրաւ Շիրաքը: «Երջանիկ եմ» կ'ըսէ, որ նախագահը զօրավիգ է այս բարեփոխումին: Եօթնամեակը փապուղի մըն է եւ երկու անգամ եօթը տարուան փապուղի մը որուն ելքը չէր տեսնուեր:

Բոլոր աջերն իսկ չեն համոզուած: Շ. Փասքուա, սկիզբէն դէմ է եւ հոն կը տեսնէ հիմնական փոփոխութիւն մը 5-րդ Հանրապետութեան հիմնարկութեանց: Փաթրիք Տէվէճեան (ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի բանբեր) կը խոստովանի որ այս հարցին մէջ ամէն մարդ կարծիք փոխած է: 1973-ին, ձախը դէմ քուէարկեց Փոմփիտուի օրինագիծին, Ժիսքար տ'Էսթէն ընթացք չտուաւ եւ թաղեց հնգամեակը, Միթերան առաջարկած էր 1981-ի իր 110 առաջարկներուն մէջ: Հիւ բաւարար չի գտներ միայն այդ հարցին փոփոխութիւնը, կ'ուզէ որ սահմանադրական այլ պատշաճեցումներ կցուին: Պայրու, ԻՒ-ՏԷ – ԷՖ-ի նախագահը նոյն կարծիքն ունի, կ'ուզէ որ բարեփոխումներ կցուին, օրինակ համեմատականի հարցը ընտրութեան համար: Ընկերվարականներու քարտուղարը՝ Հոլանտ գոհ է, «արդիականացում» կը տեսնէ այս փոփոխութեան մէջ:

Մնաց որ հանրաքուէները միշտ վտանգաւոր են: Տը Կոլ ստիպուեցաւ Գոլոմպէ քաշուիլ, երբ 1969-ի իր հանրաքուէն ձախողեցաւ, 1992-ին Միթերան ծայրը ծայրին փրկուեցաւ (Մաասթրիխթ) եւ Շիրաք ալ շատ յաջող որոշումներ տըւող մէկը չէ ընդհանրապէս: Համակեցութիւնը բաւական փաստն է: Ինք է որ 1997-ին լուծելով Ազգային Ժողովը ստեղծեց իրեն աննպաստ կացութիւն մը: Նոր հանրաքուէ մըն ալ փորձաքար մըն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ հիւսիս – արեւելքը՝ Զանքըրըի երկրաշարժ մը պատահած է Յունիս 6-ի վաղ առաւօտեան, 5,9 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ: Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն 2 մեռեալ կար եւ 27 վիրաւոր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ բնապահական եւ հընագիտական, պատմական, նաեւ մարդկային ողբերգութիւն մը կը նկատուի Եփրատի վրայ Պիրէճիքի ջրամբարին կառուցումին պատճառով ամբողջ շըրջանի մը ողողումը: Ջրամբարը մաս կը կազմէ ջրելեկտրական ծրագրի մը որուն մէջ ընդգրկուած են 22 ջրամբարներ որոնք պիտի ամբարեն Եփրատի և Տիգրիսի ջուրերը, որպէսզի կարելի ըլլայ ոռոգել երկրին հարաւ – արեւելքի հողերը: Ջրամբարին ջուրերը քանի մը ժամուան ընթացքին ջրամոյն ըրած են բնակութեան շրջաններ, հնագիտական պեղումներու գօտիներ որոնց ամէնէն ծանօթն է մասնագէտներու կողմէ «Թրքական Պոմպէյի» կոչուած հռոմէական Զէօկմա հընավայրը:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ (Չիլի) վերաքննիչ ատեանը 9-ի դէմ 13 ձայնով ջնջեց Փինոշէի անձեռնմխելիութիւնը: Այս անսպասելի որոշումը մեծ գոհունակութիւն ստեղծեց բոլոր անոնց մօտ, որոնք զոհեր տուած են մենատէրին վարչակարգին սեւ օրերուն: Փինոշէ, չդատուելու համար, դեռ կրնայ միջոցներ որոնել, օրինակ դիմել երկրին Գերագոյն Ատեանին բեկանել տալու համար վերաքննիչ Ատեանին որոշումը:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Սերպերը առկախած են որեւէ գործակցութիւն ՄԱԿ-ի հետ, կը դատապարտեն «կազմակերպուած ալպանական ահաբեկչութիւն» մը: Քաշուած են գաւառին համատեղ վարչութենէն որ ՄԱԿ-ի հովանաւորութիւնը կը վայելէր: Սերպ Ազգային Խորհուրդը պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ Նիւ – Եորք, որպէսզի Ապահովութեան Խորհուրդը քննէ կացութիւնը Յունիս 9-ին:

ՊՈՒՏԻՆ, Յունիս 5-ին, ընդունուեցաւ Պապին կողմէ, բայց, պաշտօնական հըրաւէր չըրաւ անոր, որպէսզի Մոսկուա այցելէ, ինչպէս կը սպասուէր:

ՉԵՐՆՈՊԻԼԻ հիւլէական կայանը վերջնապէս պիտի փակուի Դեկտեմբեր 15-ին: Այս որոշումը հաղորդուեցաւ Գլինթընի եւ Ուքրանիոյ նախագահ՝ Կուչմայի միացեալ զեկոյցով: 1986 Ապրիլ 26-ին է որ պայթումը կը պատահէր աւեր գործելով Կիեւի մէջ եւ այլուր: Զոհերուն թիւը երբեք չյայտնուեցաւ: Բայց, վարակուած 50 հազար հոգի կայ: Մեռեալներու թիւն ալ 15 հազար կը գնահատուի:

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ դատարանը նախկին Եուկոսլաւիոյ համար մերժեց հետապնդել ՕԹԱՆ-ը, հակառակ Մոսկուայի եւ Պելկրատի պահանջներուն: Անոնք կ'ամբաստանեն Ատլանտեան Ուժերը որ միջազգային իրաւունքը բռնաբարած են Քոսովոյի պատերազմին: Դատախազը՝ Գարլա տէլ Փոնթէ յայտարարած է. – «Հակառակ կարգ մը սխալներու, շատ գոհ եմ, որ ՕԹԱՆ-ը, գիտակցաբար, երբեք թիրախ չէ առած ոչ զինուորական կամ չարտօնուած կէտեր իր ռմբակոծումներուն ընթացքին»:

ՎԷՆԹԻՄԻՑ – ԳԱԼԷ ճեպընթացին արկածը չարագործութեան հետեւանք էր, ինչպէս սկիզբէն ալ կասկած կար: Ձերբակալուած Ալժերացին խոստովանած է, բայց, ոստիկանութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ միայն ի'ր գործն է, թէ ցանցի մը գործիքն էր: Կ'ըսուի թէ մասյին խանգարումէ կը տառապէր եւ գործադուրկ էր: Փարիզ – Լոնտոն Եւրոսթարն ալ գիծէն ելաւ Յունիս 5-ին, բայց չապալեցաւ: 13 թեթեւ վիրաւորներ կային:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ արդարադատութիւնը մեղադրած է, Մայիս 18-ին, Ուքրանիոյ նախկին վարչապետը՝ (1996 – 1997) Պաւլօ Լազարէնկօ դրամի օրինականացման յանցանքով: Գումարը կը հասնի 114 միլիոն տոլարի: Ներկայիս, որպէս կանխարգիլում, բանտարկուած է Գալիֆորնիա, բայց Զուիցերիա յանձնումը կը պահանջէ նոյն մեղադրանքով:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Ա. Մասխադով վիրաւորուած է անցեալ Հինգշաբթի, Յունիս 1-ին, ըստ ռուս զօրավար Կենատի Տրոշեւի, որուն կ'արձագանգէ Էնթէրֆաքս գործակալութիւնը: Անկախապաշտ հանրապետութեան նախագահը վիրաւորուած կ'ըլլայ կռիւներու ընթացքին:

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ (ՄԵՏԷՖ) եւ սենտիքաներու միջեւ բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը չյանգեցան և Յունիս 6-ի առաւօտեան 5-ին ընդհատուեցան: Երկու կողմէ ալ կ'ըսուի թէ խզում չկայ եւ նոր հանդիպում մը նախատեսուած է Յունիս 13-ին: Թէեւ գործատիրութիւնը փոխած էր իր առաջին առաջարկը՝ ՓԱՌԸ (օգնութեան պայմանագիր աշխատանքի վերադառնալու համար) ՓԱՌԸ-ով (օգնութեան ծրագիր աշխատանքի վերադառնալու համար), բայց եւ այնպէս արդիւնք չտուաւ: Գործատիրութիւնը որոշ պայմաններ կ'ուզէ դնել գործազուրկներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 5/6)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Յունիս 5-ին Երեւանի թիւ 1 մեկուսարանէն ազատ արձակուած է Հոկտ. 27-ի հարցով ամբաստանուած երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեան: Անոր փաստաբանը յոյս յայտնած է որ մինչեւ այս ամսուան վերջը նախաքննիչ մարմինը կը փակէ Մ. Մովսիսեանի թղթածրարը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՅԵՏԱԳԱՅ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Հայաստանի կառավարութեան եւ Համաշխարհային Դրամատան յետագայ գործակցութիւնը քննարկումի նիւթ եղած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Դրամատան ներկայացուցիչ տիկին Օ'Քոնորի Յունիս 3-ի հանդիպումին: Այս վերջինը որոշ մտահոգութիւն յայտնած է Հայաստանի տնտեսական վիճակին, բարեփոխումներու ընթացքին մասին: Նախագահ Ռ. Քոչարեան համաձայն գտնըւած է որ վերջին 6-7 ամիսներուն տնտեսութիւնը այնքան բարենպաստ ընթացք չէ ունեցած, որպէս հետեւանք ներքաղաքական կացութեան: Հաւաստած է որ քանի մը ամսէն դրական փոփոխութիւններ կը նկատուին:

ԱՌԱՔԵԼ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ (ՇՄԱՅՍ) ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Մայրաքաղաքի Էրեբունի եւ Նուպարաշէն համայնքներու դատարանը Յունիս 5-ին լսելէ ետք Առաքել Մովսիսեանի (Շմայս) վերջին խօսքը, դատավճիռ արձակած է: Մինչ ամբաստանեալը կը մերժէր իրեն դէմ եղած մեղադրանքները, դատապարտուած է երկու տարի եւ վեց ամիս բանտարկութեան, գոյքերու կէսին գրաւման պատիժներուն: Ա. Մովսիսեան կը մեղադրուէր մեծ գումարներ իւրացնելու, ապօրինի զէնք եւ թմրեցուցիչ պահելու յանցանքով:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE PARISIEN»

(6 Juin)

YOURI DJORKAEFF

Տիխէ Ռոմէն յօդուած մը գրած է Եուրի Ճորքայէֆի մասին ուր կը յիշուի նաեւ իր ծագումը՝ մօրը կողմէ Հայ, հօրը կողմէ Քալմուք: Մարզիկը կը պատմէ որ առաջին անգամ ըլլալով ընտանեօք Երեւան գացած է 1999 Սեպտեմբերին (Հայաստան – Ֆրանսա ֆութպոլի մրցում), ինչ որ իրեն համար տեսակ մը ուխտագնացութիւն եղած է: Ընդունուած է վարչապետ՝ Վազգէն Սարգսեանի կողմէ, որուն սպանութեան նկարները տեսնելով հեռատեսիլէն խորապէս ցնցուած է:

Նկար մը կ'ընկերանայ յօդուածին, ուր Ե. Ճորքայէֆ մոմ կը վառէ Երեւանի մէկ եկեղեցիին մէջ: Քանի մը տողով իր մասին կ'արտայայտուի նաեւ մեծ եղբայրը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

— • —

20 – 25 տարիներ առաջ, երբ Խորհրդային Հայաստանի յատուկ խմամքին կ'արժանանայինք որպէս հայ ուսուցիչ կամ տնօրէն, կը յիշեմ թէ ինչպիսի խոր տպաւորութիւն, կրնամ ըսել նոյնիսկ հայրենասիրութիւն կը յառաջացնէր Դիլիջանի անտառներուն տեսքը, Սուրիոյ, Իրաքի եւ Յորդանանի մեր պաշտօնակիցներուն, որոնք գալով անապատային գօտիներէ, կրնային միայն յափշտակուիլ Դիլիջանի մշտադալար անտառներուն դիմաց: Ինծի պէս «չփացած» տղայ մը որ գրեթէ Ալպեան լեռներուն ստորոտը կ'ապրի երկար տասնամեակներէ ի վեր, որոշեց Դիլիջան երթալ միայն Գոշավանքի եւ Հաղարծինի վանական համալիրները վերատեսնելու սիրոյն: Կար նաեւ ազգային դրդապատճառ մը. խօսլացի մեր հիւրերուն, որոնց մեկնումի պահը կը մօտենար, ցոյց տալ հայ ճարտարապետութեան այդ զոյգ գոհարները:

Հրաւէրը կուգար Դիլիջանի քաղաքապետին կողմէ, որուն հիւրը պիտի ըլլայինք կէսօրուան ճաշին, Հաղարծինի վանամերձ անտառին մէկ անկիւնը, ուր տեղացի մասնագէտներ լաւագոյն խորովածով եւ տեղական օղիով պիտի պատուէին մեզ:

Արամ՝ Հայաստանի Գեղարուեստի ակադեմիայի տնօրէնը, ամբողջ օրը տրամադրեց մեզի, անձամբ եւ իր հանգստաւէտ կառքով: Հրաշալի օր մըն է այսօր: Մարիօն եւ Փիլեան, անակնկալի եկած էին բնութեան արտասովոր կանանչութիւնը տեսնելով:

Պէտք է ըսել որ մեծ է հակադրութիւնը Շիրակի չոր տարածութիւններուն եւ Դիլիջանի խոնաւ, կանանչ գօտիին միջեւ:

Նախ կ'այցելենք նախասովետական շրջանէն մնացած տեղական առանձնատուներ, զուիցերական շալէներու նման, որ յատուկ գոյն մը տուած են քաղաքին, թէեւ կեդրոնական հրապարակն ու պետական շէնքերը, սովետական շրջանէն, եկած են հիմնովին խաթարելու քաղաքին եւ բնութեան անուշութիւնը:

Կը գործեն մի քանի յուշանուէրի խանութներ, ուր ծախու դրուած են փայտեայ աւանդական առարկաներ, դգալ, պատառաքաղ, կախիչ, համեմատաբար բարձր գիներով. երբ հարց տուի թէ քիչ մը բարձր են գիները, նոյնիսկ մեզի համար, ըսուեցաւ թէ ասոնք վերջին արհեստաւորներն են որ այս իրերը կը ըստեղծագործեն ... չկրցայ հասկնալ թէ հասարակ դգալ – պատառաքաղ մը չինելու համար, փայտէ, ի՞նչ գաղտնիք կայ, եւ ինչո՞ւ վերջիններն են, երբ սա ձեռքերը ծալած, պատերուն տակ պլլուած երիտասարդներէն շատերը, կրնան նոյն գործը ընել, առանց մասնաւոր համալսարանական վկայական ունենալու: Զարմանալի՛ երկիր. զարմանալի՛ մտայնութիւն: Ահա քեզի սովետական նուէր մը եւս...:

Կ'ուղղուինք դէպի Գոշավանք, Դիլիջանէն 10 հազարամեթր Արեւելք. ամէն կողմ տխուր ամայութիւն կը տիրէ. ճամբու երկայնքին հազուադէպօրէն գիւղացիներու կը հանդիպինք որ հետիոտն, անորոշ ուղղութիւններով կ'երթան. կը թուի թէ հասարակաց սպասարկութիւն գրեթէ գոյութիւն չունի: Ժամ մը առաջ խանութին մէջ խեղճուկ տիպարի մը հանդիպեցայ, որ նոյն առաւօտ իջած էր իր գիւղէն ծախելու պնելու եւ նոր ժամանած... երկու կաղապար նուիրեցի իրեն որ գոնէ մի քանի չարաթ չատիպուի քաղաք իջնել: Երբ մարդոց խօսակցութիւնները լսես, կարծես տարբեր մոլորակէ մը իջած են: Խանութը ընդարձակ տարածութիւն մը ունէր, սակայն Տիկինը որ տէրն էր, դուռը կղպած, պատուհանիկէ մը սպասարկութիւն կ'ընէր...որպէս կըրպակ: Եթէ դուռը բանար, խանութ կը նկատուէր եւ ծանր տուրքերու կ'ենթարկուէր: Հայաստանի մաքսային իշխանութիւնները ինչ լաւ սորված են իրենց դասը արեւմուտքի տնտեսական մասնագէտներէն:

Երեւանի պանդոկի մը մէջ, ծանօթացայ Փրանսացի այդ դասախօսներէն մէկուն, որուն փոքր օգնութիւն մըն ալ կատարեցի, հայերէնի վերածելով քանի մը ձեռագիր էջեր, պատրաստուած դասախօսութեան համար: Ահա մի քանի նըմոյշ:

– Եթէ պիտի խնդաս քու մեծաւորիդ պատմած զուարճալիքին համար, պէտք է աւելցնես «Այս մէկը պիտի չմոռնամ»–:

– Եթէ պիտի խնդաս քու մեծիդ մեծաւորին պատմած զուարճալիքին համար, պէտք է ըսես՝ «Այս մէկը պէտք է գրի առնեմ»–:

– Եթէ պիտի խնդաս ընկերութեան նախագահին պատմած զուարճալիքին համար պէտք է եռանդով ըսես՝ «Այս մէկր կռնակիս վրայ կտել (գծել) պիտի տամ»–:

Ահա ուրիշ նմոյշ մը բարոյախօսութեան որ կը ներածուի Արեւմուտքէն:

– Պէտք է լաւ սահել գիտնաս քու կենսագրական ծանօթութիւններուդ մէջ ո՛չ ոք գործի տէր եղած է պարկեշտ կենսագրական ծանօթութիւններ տալով...

Օրինակ – կ'ըսեն որ 20 տարի ՍԻԱ.-ի մէջ աշխատած ես, որպէս գործողութիւններու տնօրէ՞ն...

– Այո՛. եւ ինծի ըսուեցաւ ալ որ, կ'աներեւութացնես այն անձը, որ աւելին կ'ուզէ պրպտել քու կեանքիդ մասին –... եւ այսպէս բաներ: Այս դրամատիրական աշխարհի նոր բարոյախօսները, տոլարով կը վճարուին. իսկ մեր «խեղճուկ» դասատուները որ Հայաստանի դպրոցներուն մէջ «հին» տեմով կը սորվեցնեն ճըշմարտախօս, պարկեշտ, բնական ըլլալ, կը վճարուին ԴՐԱՄՈՎ, հինգ – վեց ամիս սպասելէ վերջ:

Եւ մենք հասանք Գոշ, չուրջ ութ հազարամեթր Աղստեւի երկայնքին յառաջանալով փճացած ճամբէ մը, որու բնագիրը պէտք է որ կուպր եղած ըլլայ. ապա երկու հազարամեթր աջ ծռելով, բարձրանալով դէպի վեր, հրաշալի բնութեան մը գիրկը, ուր ամէն վայրկեան կ'ուզես կանգ առնել եւ կառքին աղմուկը դադրեցնել, որ բնութեան համանուագը ըմբոշխնես, 2642 մեթր բարձր Մեծ Մայմեխ լեռնէն սահող ջուրերուն եւ գարնան լոյս աշխարհ եկած առաջին ճուտերուն ստեղծած խաղերով:

Ձեռքիս տակ ունիմ 1931 թուի մարդահամարի տուեալներ, ուր կ'ըսուի թէ Գոշ գիւղը Սեւ ծովու մակերեսէն 1200 մեթր բարձր է եւ ունի 120 ծուխ, այսինքն 663 անձ, որոնցմէ 352 այրեր եւ 311 կիներ, բոլորն ալ Հայ: Վանքին չուրջ հաւաքուած «ծերակոյտին» երբ հարց տուի, թէ քանի՞ հոգի են ներկայիս, ո՛չ ոք կրցաւ ճշգրիտ պատասխան մը տալ: Միակ կէտը ուր բոլորը համաձայն էին, այն էր թէ – ա՛խ, մարդ չմնաց գիւղում. էստ մենք ենք... – Անասուն պահելու համար խոտ պէտք է. սալեարկա (մազութ) չունենք որ տրակտորները աշխատեն. միայն ունենք լաւ խոզեր, որ ամէն ինչ ուտում են... եւ իրապէս բակերու եւ գիւղի մէջ սիրունիկ կլորիկ խոզեր եւ խոճկորներ, հարազատ բնակիչներու նման ման կուգային:

Վանքի համալիրը իշխող դիրքի վրայ կառուցուած է. քիչ վար, կայ հրապարակ մը ուր կառքերը կանգ կ'առնեն: Նարնջագոյն տփիկ (քոնթէյնր) մը, բացուած ապակեփեղկերով, յայտնի չէ թէ ինչի կը ծառայէ: Անցեալէն մնացած եւ գունաթափ զովազդներ՝ այն տպաւորութիւնը կուտան, որ թատերական ներկայացումներու հին փառքեր են. մանաւանդ մէկ հատը որ տակաւին ընթեռնլի էր՝ կ'ըսէ – ՀԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԽԱՃԱՆԻ – արդեօք Լ. Շանթի, ինծի անծանօթ, մէկ «փիէսն» է՞ր, հին աստուածն ... գիւղացիները վրաս խնդացին, ըսելով որ Հ.Յ.Դ.–ի ընտրապայքարի աղդերէն մին էր պարզապէս...:

Պրաւօ Հ.Յ.Դ. որ մինչեւ Գոշ հասեր է, եւ բաւական նուէրներ ալ բաժներ գիւղացիներուն: «Միութիւն» կուսակցութեան ներկայացուցիչները նուէր չեն բաժնած, յորդորեր են որ ամէն նուէր առնեն, բայց քուէն իրենց տան: Հարց տուի ներկաներուն, թէ իրենք որո՞ւն տուին քուէ. պատասխան – ամէնքն էլ խաբեբայ են...:

Մարիօն ամէն ինչ թարգմանել կուտար մանրամասնօրէն եւ մի քանի վայրկեան վերջ միայն, առանձին, կը խնդար բարձրաձայն: Գիտե՞ս, կ'ըսէր – յաճախ կ'ըսուի որ մանուկներու բերնէն պիտի լսես ճշմարտութիւնը. հիմակուան մանուկները այնքան խորամանկ դարձած են, որ ես պիտի ըսէի այս պարզամիտ գիւղացիներէն պէտք է լսել ճշմարտութիւնը – իրաւունք ունէր. թշուառութիւնը զիրենք այնքան զգետնած է, որ դարձած են իսկական մանուկներ, որոնց հետ թէեւ, հաճելի է խօսիլ – խնդալը, սակայն սրտիդ խորերէն կ'արտասուես այս կացութեան առջեւ:

Խումբէն, տարեց կին մը, գիւղական անպակաս շալը գլխուն, հասկցուց որ եկեղեցիի բանալիները իր մօտ են, եթէ կ'ուզենք օգտուիլ, հրամմեն իր ետեւէն: Գիւղացիներէն մին, սրամտութեամբ, բայց բարձրաձայն, խօսքը մեզի ուղղելով ըսաւ. – մեր գիւղի միակ գործ ունեցող անձը, Մարիամն է, մի կերպ նուէրներով (դրօսաշրջիկներէն) եօլա է գնում իր երեխաներով–:

Գոշավանքը, սկզբնական շրջանին կոչուած է ՆՈՐ ԳԵՏԻԿ, քանի կառուցուած է Մխիթար Գոշի կողմէ, աջակցութեամբ Իվանէ Զաքարեան իշխանի, 1188–ին, փոխարինելու համար ԳԵՏԻԿ վանքը որ հիմնայատակ կործանած էր երկրաշարժէն, եւ միայն Մխիթար Գոշի մահուընէ վերջ՝ ստացած «Գոշավանք» անունը (1213): Պատմական աղբիւրները վանքը կը յիշեն որպէս՝ վարժարան, վարժապետարան, համալսարան, ճեմարան, ինչ որ ցոյց կուտայ մշակութային մեծ կեդրոն մը ըլլալը: Կիրակոս Գանձակեցի պատմիչին համաձայն, որ ժամանակակից էր, եւ երկար տողեր յատկացուցած է Մխիթար Գոշին, իր «Հայոց Պատմութեան» գիրքին մէջ, կ'աւանդէ թէ բացի հայերէնէն հոն կ'աւանդուէին նաեւ յունարէն եւ լատիներէն, իմաստասիրութիւն, ճարտասանութիւն, երաժշտութիւն, գրչութեան արուեստ, նկարչութիւն...:

Համեմատաբար մեծ համալիր մըն է, կազմուած Ս. Աստուածածին Եկեղեցիէն (1191 – 1196), ընդարձակ գաւիթէ մը (1197–1203), Ս. Գրիգոր Եկեղեցի (1231), Գրիգոր Լուսաւորիչ մատուռ (1237 – 1241), ժամատուն (1241), եւ նշանաւոր գրատուն – զանգակատունը որուն երկրորդ յարկը կ'ամբողջացնեն (1291) Զաքիոս եւ Գրիգոր ճարտարապետները:

Գոշավանքի մէջ գրուած են բազմաթիւ ձեռագիրներ, նկարուած են մագաղաթեայ թերթիկներ, պատրաստուած դասագիրքեր վանական տարբեր դպրատուներու համար: Վերջապէս Գոշավանքը, հակառակ մոնկոլական արշաւանքներէն բազմաթիւ անգամ կողոպտուած եւ քանդուած ըլլալուն, որպէս վանք գործած է մինչեւ 1896, երբ արեւմտեան Հայաստանի մէջ, Սասունի լեռներէն մինչեւ Զէյթունի բարձունքները Կարմիր Սուլթանը՝ Աբտիւլ Համիտ, կէս միլիոնի հասնող Հայերու անմեղ արիւնը կը հոսեցնէր, որպէս նախապատրաստութիւն ԵՂԵՌՆԻՆ:

1937–ին Հայաստանի նորաստեղծ Յուշարձաններու պահպանութեան Կոմիտէն կը ձեռնարկէ Գոշավանքի համալիրին վերականգնումի աշխատանքներուն որոնք կ'աւարտին Համաշխարհային Բ. պատերազմէն վերջ 1958–61 տարիներու ընթացքին, Գասպարեանի եւ Թամանեանի նախագծերով եւ Կ. Ղափադարեանի ձեռնակցութեամբ:

Գոշավանքի մէջ պատրաստուած խաչքարերու արուեստի լաւագոյն երկու գործերը, «ասեղնագործ» կոչուած, իրենց բացառիկ նրբութեան համար, հեղինակային գործեր վարպետ Պօղոսի, որոնցմէ մին փոխադրուած Երեւանի Պատմական Թանգարան (1935), երկրորդը մնայ իր տեղը անորոշ ճակատագիրով:

Թողուցի որ ամէնքը հեռանան, ուղղուիլ դէպի կառքը, նկարելու պատրուակով պահ մը հեռացայ խումբէն եւ գմբէթաւոր զանգակատան մէջ առանձնացայ, ուր տասնեակներով վայրի աղաւնիներ բոյն դրած, ծիրտերով ծեփած են որմերը, հոն ուր պէտք է որ հարիւրաւոր ձեռագիրներ պահուած ըլլան անցեալին. քանի ծառայած է նաեւ որպէս մատենադարան ... ամբողջ մարմնով եւ զգայութեամբ կը փշաքաղուէի պահ մը մտածելով որ, հոս այս միեւնոյն տեղը անցած են մեծ իրաւագէտ եւ առակագիր վարդապետը՝ Մխիթար, պատմիչը՝ Կիրակոս Գանձակեցին, Աստուածաբան Վանական վարդապետ, հզօր իշխաններ Զաքարէ եւ Իվանէ: Այս պատերը տեսած են Դաւիթ Զորեցիի առաջնորդութեամբ ժողովրդական ապստամբութիւնը մոնկոլական տիրապետութեան դէմ 1250-ին, երկրորդ ապստամբութիւն մը, կրկին մոնկոլներու դէմ, 1259–1261 տարիներուն ... եւ 750 տարի յետոյ, Վարը գիւղին մէջ, սնունդի պակասէն դալկացած մարդիկ, ուրուականներու նման կը շրջին օրն ի բուն, որովհետեւ կարելիութիւնը չունին հեռանալու, քանի բոլորովին կորսուած են աշխարհէն: Արդեօք տեղեակ ե՞ն թէ ինչ երեւելի անձնաւորութիւններ չէնցուցած են այս վանքը, որուն ակամայ պահակները դարձած են այսօր: Անցցէ այս մէկն ալ:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 10)

76 ՏԱՐՈՒԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԻԲՐԵՒ ԱՌԱՍՊԵԼ

Հայերս առասպելներ ու անուրջներ միշտ ենք սիրել, այդպէս հեշտ է ապրել: Մհերիդ, որ քո իրական ուժն է ու հզօրութիւնը, ուղարկում ես առասպելական Ագռաւաքար ու սկսում ես անիրական երազներ հիւսել ցորենի, գարու, մասուրի, ընկոյզի, իրականում ինքդ քո երբեւէ ունենալիք հզօրութեան ու առկայ պարտութեան մասին: Այդպէս իրօք հեշտ է, գոնէ սերունդներին ես թողնում բարոյական յաղթանակների առասպել – գաղափարը: Դու մեղաւոր չէիր, քեզ յաղթեցին, դու ինչ անէիր, քեզ խաբեցին, դու ազնիւ ես, իրենք սրիկայ, դու հերոս ես, իրենք քեզ չհասկացան:

Յետոյ միշտ գալիս է ՄԷԿԸ, որ սափ՝ վերջ անուրջներուն. սկսում ենք ապրել: Սովորաբար նրան ամբողջ աշխարհը լըսում ու ընդունում է, մենք՝ երբ մեզ պէտք է: Սա էլ է հին հայկական սովորութիւն: Համարեա՝ աւանդոյթ:

1924 թ. Մայիսի 22–ին Փարիզում ծընուած մանչուկը այս ամէնը չգիտէր, իր համար աշխարհ էլ եկել նոյն այդ աշխարհի ամենագեղեցիկ ու ամենահպարտ ու ամենակարդին երկրներից մէկում: Հանգիստ կարող էր ապրել ծննդավայրը հայրենիք համարելով ու իր համար բարդոյթներ չստեղծելով: Կարող էր, բայց չարեց: Երեւի հասկացաւ, որ իր հայրենիքի առասպելները հիւանդ են, ու պէտք է նոր առասպել ստեղծել՝ յաղթական, ուժեղ, ամբողջական: Իսկ դուցէ պարզապէս ուզում էր յաղթական, ուժեղ ու ամբողջական կեանք ունենալ:

Այսօր նրան ճանաչում ու ընդունում է ամբողջ աշխարհը: Սա մի քիչ յաւակնոտ է հնչելու, որովհետեւ ամբողջ աշխարհը մի վատ սովորութիւն ունի՝ արագ մոռանալ ու մաշել իր օրուայ կուռքերին՝ պատուանդանին նորերին տեսնելու ու դահընկէց անելու: Իսկ նա լինելով կուռք դարձաւ սէր: Եւ արդէն սիրոյ դէմ աշխարհը պիտի զէնքերը վայր դնէր: Եւ թող չթուայ, թէ նշանաւոր զօրավար էր, որ յաղթել է իր դարի երկու համաշխարհային ու անթիւ լոկալ պատերազմներում, թէ մեծ ու հզօր տէրութեան մեծ ու հզօր պետական գործիչ էր, որ իր խօսքով ու գործով կասեցրել է պատերազմներ եւ յաղթանակներ բերել իր ժողովրդին ու իր երկրին: Ոչ, նա ընդամէնը ԵՐԳԻՉ է, բայց երբ նա երգում է, աշխարհը ուզում է լսել, աշխարհը սպասում է նրա երգին, թէեւ նա չունի համբաւաւոր թենորների, պասերի ու պարիթոնների հզօր ձայնը, նա չունի իրեն գրաւող ու պարտադրող հզօր յենարաններ: Նա պարզապէս ԵՐԳՈՒՄ է, եւ նրա երգը աւանդական է, առասպելական, ունկնդրին միշտ թուալու է, թէ այդ երգը իր ներսից է բխում, ինքն է երգում

ու իր մասին է երգը: Միշտ, որովհետեւ նա երգում է ՄԱՐԴՈՒ ՄԱՍԻՆ ՈՒ ՄԱՐԴՈՒ ՀԱՄԱՐ: Ուրիշ գաղտնիքներ համարեա չկան: Գաղտնիքներ, գուցէ, ընդհանրապէս չկան, որովհետեւ վաղուց անտի նրա մասին ամէն ինչ գիտեն՝ թըւերով ու անուններով, փաստերով ու դէպքերով: Եւ միայն ամենագլխաւորը չգիտեն՝ ինչպէ՞ս է նա կարողանում մընալ՝ ինչպիսին կայ: Միշտ ինքը, միշտ խրայատուկ ու միշտ անսպասելի: 76 տարեկանում նա շարունակում է երգել: Գուցէ նոյնիսկ աւելի լաւ: Որովհետեւ նրա երգը չի հնչում միայն ձայնով, նա երգում է հազարաւոր տարիների խորքից իրեն ժառանգուած ոգով ու հազարաւոր տարիներ առաջ նայելով: Եւ ոչ մի նշանակութիւն գուցէ չունի երաժշտութիւնը, ոչ մի նշանակութիւն անգամ չունեն բառերը, նոյնիսկ ինքը իր երգի մէջ դադարում է գոյութիւն ունենալ ու կարծես նրա միջոցով աշխարհում ամէն ինչ երգում է: Մասնագէտները բազում բացատրութիւններ կարող են գտնել այս երեւոյթին՝ հաւանական ու անհաւանական: Կենսագիրները բազում մեկնութիւններ են գտել ու դեռ կը գտնեն նրա տարիների, օրերի ու նոյնիսկ ժամերի համար, էլ չասած երգերի, որ հնչել են պատերազմի ժամանակ ու դիմացել են խաղաղութեան փորձութեանը: Եւ գուցէ վաղուց արդէն խորհրդանիշ ու առասպել դառնալով՝ նա դարձել է չափանիշ:

Աստանդական Հայերի ընտանիքում ծնուած Վաղինակ Ազնաւուրեանը, որ կարող էր հազարաւոր բախտակիցների պէս ապրել աննկատ ու սովորական գաղթականի կեանքով՝ չատ մեծ յաջողութիւն համարելով օտար երկրում տուն ու տեղ դառնալը, մարդամէջ ենելը՝ մոռացած ծագում ու անցեալ, հաւատամք ունենալով ներկան ու միայն ներկան, դարձաւ 20-րդ դարի ամենախրական առասպելներից մէկը՝ համաշխարհային գիտակցութեան մէջ:

Նրա բանաստեղծութիւնները նրան առաջնակարգ բանաստեղծի համբաւ բերեցին, նրա մասնակցութեամբ ֆիլմերը նրան առաջնակարգ դերասանի համբաւ բերեցին, նրա երաժշտութեամբ ֆիլմերը միշտ առանձնացան, նրա երգերը կատարելը պատիւ համարեցին առաջին մեծութեան աստղերը, գլխապտոյտ յաջողութիւնները աշխարհի դռներն էին բացում նրա առաջ, իսկ նա շարունակեց երգել, պարզապէս երգել: Եւ այսօր էլ երջանկութիւն է նրա համերգին լինելը, որովհետեւ որքան էլ ձայնասկաւառակներն ու ձայներիզները կատարեալ դառնան ու ձայնագրուածն անխաթար հաղորդեն, ամէն երգի մէջ երգի պահին նա ծնւում, ապրում ու մեռնում է վերջին հնչիւններ հետ, եւ դա նոյնպէս մասն է նրա առասպելի: Եւ նոյնիսկ տասնեակ տարիներով յայտնի երգը հնչում է առաջին ու վերջին անգամ: Իբրեւ առասպել:

Եւ նրա երգերը լսելով՝ մենք մեր մէջ, մեզ համար էլ գուցէ անըմբռնելի, կենսունակ ենք պահում հաւատը, սէրը, ճշմարտութիւնը: Ու առասպելը՝ սովորական, ամբողջական, յաղթական: Ապրելու ու յաղթելու: Ապրելու ու երգելու: Ապրելու ու հաւատալու: ...Իսկ որ Մհերը Ագռաւաքարում է, դա իր անձնական գործն է, մեր առասպելը արդէն այլ է՝ կան յաղթութեան եւ ուժի չատ աւելի ընդունելի օրինակներ: Եւ սա նոյնպէս մասն է Ազնաւուրի առասպելի: Նրա գոյութեամբ՝ նաեւ մեր կեանքի առասպելի, որ երբեւէ գրելու են պատմաբաններն ու մարդիկ, որոնց կեանքի գործը ճշմարտութիւնն ասելն է:

ԱՆԱՀԻՏ ԱԴԱՄԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Մայիս 23

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ Ի ՖՐԱՆՍԱ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Միութիւնն ի Ֆրանսա, հերթական իր Ընդհանուր Ժողովը գումարեց Փարիզ, Մայիս 20, 2000. օրակարգ ունենալով՝

– Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
– Հաշուետուութիւն,
– Խորհրդակցութիւն ապագայի մասին,
– Նոր Վարչական Խորհուրդի ընտրութիւն:

Ընդհանուր Ժողովը վաւերացուց հաշուեցոյցը եւ շնորհաւորեց հրաժարեալ Վարչութիւնը իր կատարած գործունէութեան առթիւ: Անցեալ երկու շրջաններու Նախագահ՝ 95-ամեայ Կեդրոնականցի Վահէ Ջիլինկիրեան միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Միութեան Պատուոյ Նախագահ:

Նոյն շրջաններու ամբողջական ընթացքին կատարած իր սիրայօժար գործունէութեամբ բարձրօրէն գնահատուած Գոհարիկ Գէորգեանի ուղղուեցաւ Ընդհանուր Ժողովին խորին շնորհակալութիւնը:

Նոր Վարչական Խորհուրդի անդամ ընտրուեցան՝

Վարդան Օզինեան, Արսէն Գանթարճը եւ Հայրապետ Սիրոյ – Տաղ: Ընտրըւեալ անդամները, ի ներկայութեան նախկիններուն, գումարեցին իրենց առաջին ժողովը, Փարիզ, 2000, Մայիս 30-ին, եւ ընտրեցին հետեւեալ կազմով Տնօրէն Խորհուրդը՝

– Նախագահ՝ Վարդան Օզինեան,
– Ընդհ. քարտուղար՝ Արսէն Գանթարճը,
– Գանձապահ՝ Հայրապետ Սիրոյ-Տաղ:

– Նախագահութեան խորհրդական նշանակուեցան՝ անցեալ շրջաններու Նախագահներէն Յարութիւն – Արթօ Մանուկեան եւ Ատենադպիրներէն Շաւարշ Մարտիրոսեան:

*
**

Նոր Տնօրէն Խորհուրդը որոշեց շարունակել, ըստ նախնոյն՝

– Զարգացնել հաղորդակցութեան գործունէութիւնը Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին եւ այլ հայեցի դաստիարակութեամբ գործօն բոլոր կառոյցներուն, սաներու եւ համակիրներու հետ, ընկերային եւ մշակութային մարզերու մէջ:

– Արեւմտահայերէնը պաշտպանել, պահպանել ու զարգացնել իր կարելիութեան բոլոր միջոցներով:

ՏՆՕՐԷՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Կ.Ս.Մ. Ի ՖՐԱՆՍԱ

Փարիզ, 2000, Մայիս 31

Ընդհանուր Քարտուղար Արսէն Գանթարճը, որ U.B.A.F.-ի (դրամատան) պաշտօնատարներէն է, գործով Իսթանպուլ պիտի այցելէ, Յունիսի առաջին շաբթուան ընթացքին:

Այս առթիւ, ան հանդիպումներ պիտի ունենայ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Խնամակալութեան, Հիմնադրին, Տնօրէնուհիին եւ Մայր Սանուց Միութեան վարիչներուն հետ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՆԱՏԻՊ ԳԻՐՔԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»).-

Վենետիկի Ջինի Հիմնարկը, Պետական Մարչիանա Գրադարանին Տնօրէնութիւնը միասնաբար կազմակերպած են, Վենետիկի մէջ տպուած հնատիպ գիրքերու ցուցահանդէս մը, ազգային գրադարանի վերածննդական շքեղ պալատին մէջ:

Երբ կը խօսուի Վենետիկի եւ գիրքի մասին, ինքնաբերաբար կը մտնենք նաեւ Հայերս, մեծ տեղ մը գրաւելով, քանի ոչ միայն ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ տպուած է Վենետիկի մէջ, 1512 թուականին, ձեռամբ Յակոբ ամն «Մեղապարտ» կոչեցեալ, այլ Վենետիկի մէջ գործած են մեծ թիւով հայկական տպարաններ, մինչեւ Մխիթար Սեբաստացի Աբբահօր ժամանումը, որուն շնորհիւ բովանդակ ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն Վենետիկը դարձաւ հայ տպագիր գիրքի մայրաքաղաք:

Հանդիսութեան բացումը կատարուեցաւ եկեղեցական եւ քաղաքական բարձրագոյն իշխանութիւններու ներկայութեան, Տոժերու պալատի «քուէարկութեանց» կոչուած դահլիճին մէջ, մօտ 400 հրաւիրեալներու ներկայութեան:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը կը ներկայացնէր Ընդհանուր Աթոռակալ՝ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, որուն ակնարկելով օրուան հանդիսավարը՝ տոքթոր Մարինօ Զորզի, չէչտեց թէ ինչպէս տակաւին տասնեակներով հատորներ կը շարունակուին լոյս տեսնել Ս. Ղազարի հրատարակչատունէն, հայերէն լեզուով, մինչ բոլորովին դադրած է հրեայ եւ բիւզանդական համայնքներու հրատարակչական գործունէութիւնը:

Ապա ներկաները հրաւիրուեցան անցնիլ Սուրբ Մարկոս հրապարակին միւս ափը, ուր կը գտնուի ՄԱՐՉԻԱՆԱ ազգային շքեղ գրադարանը (հարուստ հայկական յիշատակներով եւ փաստաթուղթերով) այցելելու համար ցուցադրուած հատորները, ուր ինչպէս փափ, մեծ տեղ գրաւած են հայ գիրքերը:

Ցուցահանդէսի տեւողութիւնն է երկու ամիս, Մայիս 27-էն Յուլիս 28:

Հ. Յ. Պ.

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

– Իրա՞ւ ըսիր, Մարտի՛կ էֆէնտի, ի՛նչ լա՛ւ զուշակեր ես... Նայէ՛, իմ մտքէս անցած չէր:

– Իմ աչքէս ի՛նչ կը փախի քի, – կ'ըսէր համեստօրէն:

Իբրեւ քաղաքական մարդ, հայկական խնդրով ալ զբաղեցաւ անշուշտ: Յեղափոխականներուն դէմ սկսաւ յարձակիլ այն օրէն, երբ Պապը Ալիի ցոյցէն ետք ծլած եւրոպական միջամտութեան մը յոյսը, երկար ատեն յոյսի վիճակին մէջ մնալէն վերջ, ալ՛ ցնորքի մը յիմարութիւնը սկըսաւ առնել ամէնուն աչքին: Իր բնիկած պահպանողականութեան գլխաւոր նիւթերէն մէկն ալ առ էր.

– Ի՞նչ ըրին անպիտանները ... ո՞ւր է ազատութիւն, ո՞ւր է Թագաւորութիւն... քանի՞ հոգի են, ի՞նչ են, ո՞վ են... ի՞նչ օգուտ ունեցաւ իրենց ըրածը... վնասէն զատ. խանութիս յաճախորդները կիսով չափ պակսեցան, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա՝ առիթը չփախցնելով յեղափոխականներուն կռնակը բռնցնել իր դրութեան հետեւանքները:

Բայց իր գայրոյթը գաղաթնակէտին հասաւ այն օրը, ուր իրմէ դրամ պահանջելու եկած յեղափոխականի մը հետ իր ծառաներուն, պաշտօնեաներուն հետ վարուածին պէս վարուիլ ուզելով՝ առաջին խօսքերէն իսկ անոր երեսին «Կորսուէ՛ սրկէ, ա՛նամօթ, ազգին աչքափ վընաս հասցուցիք, դեռ ստա՞կ կ'ուզէք կոր ... հիմա քեզի ոստիկանին կուտամ» պոռալէն ետքը սոխուած էր լռել եւ ուղածը տալ՝ ցուցուած ատրճանակի մը կատակ չվերցնող սպառնալիքին առջեւ տարապախհար:

– Փառաւոր կերպով վռնտեցի սրիկան, – կը պատմէր տեսարանը իր բարեկամներուն Մարտիկ աղա, – պատուական կերպով լուալէս ետքը: Ես ան անամօթներուն ստակ մի տա՛մ... ան խայտառակները չէ՞ին, որ...

Ու հարիւրերորդ անգամը ըլլալով՝ կը վերսկսէր իր փիլիպպեանը:

Մարտիկ աղա, բնականաբար, թաղականութիւն ալ ըրած էր: Սկիւտարի Նէնի Մահալլէի Եկեղեցիին թաղական եղած եղած էր, քանի մը ամիս միայն, իր տիկտաթորի վարմունքէն վիրաւորուած, կատղած պաշտօնակիցներուն թշնամական ու պաղ ընթացքին առջեւ ստիպուած ըլլալով հրաժարիլ:

Իր վաճառատան կազմակերպութեան վարչութեան՝ նոյն դրութիւնը տունն ալ: Իր ատուները ու իրիկունները յատկացուած էին տանը «փէրսոնէլ»ին, ինչպէս կ'ըսէր ինք, հրահանգմանը, հարցաքննութեանը, համարատուութեանը: Ծըշմարիտ բանակ մը ծառաներու, խոհարար, կառապան, ձիապարման, թէեւ, խօսքը մէջերնիս, երբեք չէր համարձակեր ձի նստիլ, պարտիզպան, սպասուհի, դոնապան, ո՛րքան որ կ'ուզես: Աշխատութիւնները բաժնուած էին ծառաներուն մէջ, առանձնութիւնները խատիւ արգիլուած:

– Կարգ – կանոն պէտք է, – կ'ըսէր, – ամէն մարդ իր գործը:

Ատուները կը կազմէր, ինչ որ ինք կ'անուանէր, «ծառաներու ժողով»: Մեկնելու վրայ, հովանոցին կռթնած, պարտէզին լայն բացուած դրան առջեւ, սպասող շքեղ կառքին դիմաց, բարձրաձայն իր հրահանգները կուտար, իր շուրջը, իրբեւ սպաներ իրենց պետին, բոլորուած ծառաներուն, խրատներ, հրամաններ, կարգադրութիւններ, փոփոխութիւններ: Աւարտելէ վերջ կը հարցաքննէր զանոնք իրենց օրուան ընելիքներուն վրայ, կը հաւնէր կամ կը սրբագրէր զըխի շարժումներով ու վերջապէս սա հանդիսաւոր խօսքով կը ճամբէր զանոնք.

– Ամէն կերպով ջանացէք պարտականութիւննիդ կատարել. վա՛յ ձեզի, եթէ իրիկունը պակաս բան մը գտնեմ:

Իրիկունը, հազիւ վերադարձած, լայն էնթարիին մէջ բազմոցին վրայ երկնցած, ծխափողը բերանը, գիշերուան գդակը մինչեւ խոժոռ յօնքերը իջած, մէկիկ – մէկիկ կը կանչէր ծառաները ու համարատուութեան կը սկսէր:

-- Կիրակո՛ս, ի՞նչ ըրիր, նայինք, ըսածներս ըրի՞ր:

– Այո, էֆէնտի՛, ամէնքն ալ ըրի:

– Ի՞նչպէս ըրիր, նայինք:

– Ձեր ըսածին պէս, էֆէնտի՛:

– Ես ի՛նչպէս ըսի, նայինք, դուն ի՛նչպէս ըրիր, ըսէ՛:

Ծառան կը պատմէր իր ըրածները, այսինքն Մարտիկ աղային առտուն ըսածները, զորոնք իրեն կը կրկնէր, կը վերադարձնէր՝ իբր հաւատարմօրէն գործադրուած: Ասիկա սակայն Մարտիկ աղային գործին չէր գար, որ առիթ մը կը գտնէր պոռթկալու:

– Բայց, էֆէնտի՛, դուք ըսիք առտուն:

– Ե՞ս ըսի մի... ես ատանկ բան ըսի՞ ... հա՛յտէ, կորսուէ սրւկից, անամօ՛թ:

Ասիկա՝ երբ ծուլութիւնը զինքը բազմոցին գամէ: Աւելի դէշ, երբ քննական պտոյտը սկսի պարտէզին մէջ, բանջարանոցին, ախոռներուն, ջերոցին մէջ:

– Ո՞վ քեզի ըսաւ ասիկա: Սըւոնք վերցո՛ւր սրւկից: Ծօ Սա՛րգիս, աս ինչո՞ւ հոս դրեր ես: Ձիերը ինչո՞ւ կը նիհարնան կոր: Կառքը ինչո՞ւ չէ լուացուեր:

Ինք անձամբ պտըտի թէ հարցաքննէ՝ Մարտիկ աղա միշտ դժգոհ է:

– Պարապ բան է, սասնք ամէնն ալ ճամբելու է, – կը յայտարարէ դիմացի բազմոցին վրայ նստած ծեր մօրը, – անոնցմէ խեր չկա՛յ:

Տարիներէ ի վեր կը կրկնէ այս խօսքը: Ծառաները միշտ հոն են:

Եկող – գացողները անպակաս, այնքան հրապուրուած իր աղջկան ազնուական գեղեցկութենէն, որքան իր սեղանին շըռայլ հիւրընկալութենէն: Հպարտ ու արհամարհոտ աղջիկ մը սակայն, որ չեբեւնար գրեթէ եւ որ մերժած է քանի մը առաջարկութիւններ:

– Արդեօք հօրը պէս աղջի՞կն ալ որոշած է չամուսնանալ, – դիտել կուտան չարամիտներ:

(Շար. 14)

COMITE DU 24 AVRIL 1915
RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

MANIFESTATION NATIONALE

de MATIGNON au SENAT
(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)
DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES
Anniversaire du vote de la résolution du Parlement européen le 18 Juin 1987

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

MESSE DE PENTECOTE

Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean du HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
Vicaire Général des Arméniens du sud de la France
Accompagné
par la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas communautaire
à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14.30-էն Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE—DEBAT:

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section **«Sévan»** de Vienne organise le Dimanche 18 Juin à partir de 11 heures,
au Parc de GEMENS
sa GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE
animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**,
avec la participation
des élèves de l'école de la CBAF.
— BUFFET
— STANDS
— TOMBOLA
— AMBIANCE ARMENIENNE. . .
Salle couverte en cas de pluie.

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 8 JUIN à 19h
dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur
BOGHOS NUBAR PACHA
Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise
Mercredi 14 Juin
CONFERENCE
«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Վարդուհի Զավուշօղլուի մահուան առթիւ։

Մարտիրոս Գայան 100 Ֆր., Գրիգոր Պատուականեան 500 Ֆր., Պետրոս Մարաշլը, Գումրուեան ընտանիք, Անդրանիկ Պարսադ, Նշան Գայան 200-ական ֆրանք, Վերժին Տէմիրտիեան 250 Ֆր., Ս. Բօյրազ 500 Ֆր., Արմենակ Խօզգազան, Էլմաս Իփէքճի 200-ական Ֆր., Արա Կոպոյեան, Խաչիկ Խօջէիլենկիր 500-ական Ֆր., Պրիզ Ճահպազ, Արման Հիլէրէզօ, Ա. Արբաճը 200-ական Ֆր., Աթլանթիկ Ելեկտրականութիւն 300 Ֆր., Խաչիկ Թոսուն 200 Ֆր., Արտաշ Գարագիս 300 ֆրանք, Արթիւր Արզումանօղլու 100 Ֆր., Վաղարշակ Գալճեան 250 Ֆր., Արման Տէմիրգրան 200 Ֆր., Գէորգ Ապտէմիր, Կ. Տադէսեան 100-ական Ֆր., Թորոս Պատուականեան 500 Ֆր., Գրիգոր Մուրատ 200 Ֆր., Կարպիս Գարակէօզ, Ժիրայր Գարակէօզ, Ա. Հապէս ընտանիք 300-ական Ֆր., Արթիւր Պոպինաժ 1000 ֆրանք, Հայ Արարատ 200 Ֆր., Վահէ Տիչճի 500 Ֆր., Սարգիս Մուրատեան 200 Ֆր., Գրիգոր Պարսադ 400 ֆրանք, Ոսկիան Պատուականեան 500 Ֆր., Ժան Սարոյեան 150 Ֆր., Եդուարդ Պատուականեան 1000 Ֆր., Արշալոյս Պատուականեան 500 Ֆր., Պարգեւ Տէմիրճիտիր 200 Ֆր., Եղիա Թաշճըօղլու 500 Ֆր.։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

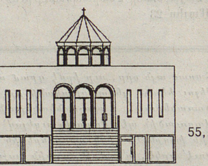
Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ ետք ժամը 14-էն, 19-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois

Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը քաջալերելու մեր աշակերտները։

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN
Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de
NERSES-BEDROS XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie
avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques
Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran
Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre
Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.
Places limitées. Les inscriptions seront closes le 30 juin
Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 8
JEUDI
8 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.923 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.923

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձին ամբաստանութեամբ արգելափակուած Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի փաստաբանը Նիկոլա Պաղտասարեան գժգոհած է որ չի կրնար բնականոն պայմաններու տակ տանիլ իր աշխատանքը։ Իր պաշտպանեալին թղթածրարին պարունակութեան ծանօթանալու առիթ չի տրուիր իրեն ու կ'ըսէ թէ ամբաստանութեան տուեալներուն տեղեկացած է մամուլի յօղուածներէ։ Բնական է որ նման պայմաններու մէջ անկարելի կ'ըլլայ ճշմարտութիւնը երեւան հանել։

Ն. Պաղտասարեան նախկին նախարարին պաշտպանութիւնը ստանձնած է անոր կնոջ դիմումին վրայ. սակայն, մէկ անգամ միայն իրեն արտօնութիւն տրըւած է Ս. Բաբայեանին հանդիպելու, ան ալ ամէնը հինգ վայրկեան ու այդ ընթացքին հազիւ կրցած է ըսել ենթակային որ ինք է պաշտպան փաստաբանը։ Երեւանէն ուրիշ փաստաբան մը եւս, Գագիկ Յակոբեան, Ս. Բաբայեանի կնոջ դիմումով ստանձնած է անոր պաշտպանութիւնը, սակայն այս վերջինը բնաւ չէ կրցած տեսակցիլ իր յաճախորդին հետ։ Միւս կողմէ, Ստեփանակերտի մէջ լուրեր կը շրջին թէ Ս. Բաբայեանի պաշտպան փաստաբանն է Գալստեան անուն մէկը, սակայն Ս. Բաբայեանի շըրջանակը յայտնած է թէ իրենք կապ չեն ունեցած երրորդ փաստաբանի մը հետ։

Ն. Պաղտասարեան Ս. Բաբայեանի հետ հանդիպումէն ետք յայտնած է թէ վըստահօրէն չի կրնար ըսել թէ ան խոշտանգումի ենթակայ եղա՞ծ էր, թէ ոչ։ Իսկ այն հարցումին թէ ինք ստանձնած պաշտպանութեան առընչութեամբ ճնշումներու, հետապնդումի առարկայ եղա՞ծ է, պատասխանած է թէ ներկայիս չի փափաքիր խօսիլ այդ մասին։

Նոյն ոճրափորձին ամբաստանեալներէն Է. Փարամազեանի (Ս. Բաբայեանի աներձագը) փաստաբանն ալ ըսած է թէ երբեք արտօնութիւն չէ ունեցած իր պաշտպանեալին հետ տեսակցութիւն ունենալու։

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Յունիս 6 / 7)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻՆ

Զինուորական դատախազութեան քըննիչ բաժնին պետը ըսած է թէ անկարելի չէ որ Հոկտեմբեր 27-ի մեղադրեալներէն երեք հոգիի՝ Յարութիւն Յարութիւնեան, Մուշեղ Մովսիսեան եւ Նայիրի Բադալեան, որոնք արդէն ազատ արձակուած են, ամբաստանութիւնները ջնջուին ու թղթածրարները փակուին։ Անոնք ըստորագրութեամբ յանձնառու եղած են քաղաքէն չհեռանալու։

ԴԺԳՈՀ ԹՈՇԱԿԱՌՈՒՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Յունիս 6-ի առաւօտուն Կապանի թոշակառուները մօտ մէկուկէս ժամ փակած են Երեւան – Մեղրի ճամբան, կասեցնելով երթեւեկը։ Անոնք պահանջած են որ իրենց վճարուին վերջին երեք ամսուան թոշակները։ Դէպքին վայրը մեկնած ու դժգոհ թոշակառուներուն հետ հանդիպում ունեցած են Սիւնիքի մարզպետը ու այլ պաշտօնատարներ։ Ընկերային հիմնադրամի մարզային վարչութեան պետը ըսած է որ նոյն օրը կը վճարուին Մարտի թոշակները, իսկ ամսուան վերջին Ապրիլինը։ Այդ խոստումներէն ետք ցուցարարները բացած են ճամբան ուր կուտակուած են գլխաւորաբար Իրանի բեռնատարները։

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ԱՃ

Վիճակագրութեան եւ վերլուծումի նախարարութեան ժողովրդագրութեան բաժնի տուեալներու համաձայն, ընթացիկ տարուան առաջին եռամսեային Հայաստանի մէջ 9794 երախայ ծնած է ինչ որ 256 ծնունդի յաւելում մըն է բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն շրջանին։ Նոյն շրջաններուն մահերու թիւն ալ նուազած է 7388-էն իջնելով 6861-ի։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ՎԵՐԱՁԵՒՈՒՄԸ

Ռուսաստանի նոր նախագահին Վ. Փութինի առաջին կարգադրութիւններէն եղաւ երկիրը բաժնել վարչական եօթը շրջանի։ Ատով Ռուսաստան ունեցաւ դաշնակցային եօթը շրջաններ, իրենց նահանգապետերով։ Անոնց ամէնէն արեւելեանը Ծայրագոյն Արեւելքի նահանգն է, Խաբարովսկ կեդրոնով, դէպի արեւմուտք երկրորդը Սիպերիան է, կեդրոնը՝ Նովոսիպիրսկ, երրորդը՝ Ուրալեանը, Եկատերինպուրկ կեդրոնով։ Արեւմտեան կողմինները շատ աւելի փոքր են տարածութեամբ. հոն կայ Հիւսիս – արեւմըտեանը որուն կեդրոնը Ս. Պետերսպուրկն է, Հարաւ – արեւելեան շրջանը բաժնըւած է Վոլկայի եւ Հիւսիսային Կովկասեանին. առաջինը կեդրոն ունի Նեժնի – Նովկորոտը, երկրորդը Տոնի Ռոստովը։ Իսկ Մոսկուան կեդրոնն է Կեդրոնական նահանգին։

Նշանակուած նահանգապետերը տեղական կառավարիչներու ձեռքէն պիտի առնեն ուժական կառոյցներու ղեկավարութիւնը. ոստիկանութիւն, հարկերու վերահսկողութիւն, պաշտպանութիւն։ Անոնք մինչեւ իսկ իշխանութիւն պիտի ունենան տեղական կառավարիչները պաշտօնազրկելու եւ Շրջանային ժողովը լուծելու եթէ անոնք դաշնակցային սահմանադրութեան դէմ որոշում տան։

Ռուս քաղաքական դէտերու կարծիքով՝ այս կարգադրութիւնը ցոյց կու տայ երկրին իշխանութեան համակարգը բարեշրջելու եւ ռազմավարական առումով աւելի անխոցելի դարձնելու մտադրութիւնը։ Ճիշդ է որ երկիրը վարչական շրջաններու բաժնելու գաղափարը նոր չէ։ Շուրջ 5 տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրուի ան։ Նախագահ Ելցին շատ կողմնակից չէր նման քայլի, քանի որ կը նախընտրէր իշխանութեան ծարաւ շրջանային ղեկավարներու զօրակցութիւնը վայելել, քան՝ ունենալ դաշնակցային ազդեցիկ հիմնարկութիւններ։ Իսկ Փութինի համար յստակ է որ անհրաժեշտութիւնը կայ իշխանութիւնը կեդրոնացնելու։ Ինք արդէն նախագահի պաշտօնակատարութեան օրերէն ձեռնարկած էր անոր կիրարկումին։ Առնուած առաջին քայլէն ետք հաւանական կը նկատուին այդ ուղղութեամբ ուրիշներ ալ, որոնք ուղղուած պիտի ըլլան պետութեան վտանգուած կառոյցը զօրացնելու։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՒՏԻՆ կը շարունակէ իր շրջապտոյտը։ Տեսնուելէ ետք Անգլիոյ թագուհիին, Գլինթընին եւ Պապին հետ, մինչեւ Յուլիսի վերջ Ռուսաստանի նախագահը պիտի այցելէ Սպանիա, Գերմանիա, Ճափոն եւ հաւանաբար Չինաստան։ Ֆրանսայի համար Փութին «ժամանակ չէ գըտած»։ Փութին չէ մոռցած Վետրինի «գաղթատիրական» որակումը Չեչենիոյ պատերազմին համար եւ Ռուսաստանի դէմ քննադատութիւնները, որովհետեւ չի յաջողիր գտնել Ֆրանսայի լուսանկարիչը որ երկար ամիսներէ ի վեր պատանդ է Չեչենիա։ Հռոմէն մեկնելէ առաջ, Փութին բացատրած է որ Պապը Մոսկուա չէր հրաւիրած սխալ չգործելու համար եւ նեղ կացութեան չմատնելու օրթոտոքս Եկեղեցին։ Փութինի դիրքը կը բացատրուի այն դժուարութիւններով որոնք կան Վատիկանի ու Ռուսաստանի օրթոտոքս Եկեղեցւոյ միջեւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարը դէմ արտայայտուեցաւ Սեկէնի առաջարկին՝ վերաքննելու Փարիզի ընտրական բոլոր ցանկերը։ Շըւէնըման նման մեթոտ մը վտանգաւոր նկատած է։ Փարիզի 1047000 ընտրողները պէտք քաղաքապետարան դիմեն փաստաթուղթերով, որոնք ապացուցը տան թէ իսկապէս ընտրող են եւ կարենան կրկին արձանագրուիլ։

ԳՐԱԳԷՏ ՌԸՆՕ ԳԱՄԻՒԻ դէմ արշաւանքը կը շարունակուի եւ բանավէճն ալ ամէն օր տեղ կը գտնէ մամուլին մէջ։ Գըրագէտը «հակահրեայ» կը նկատուի (թէեւ antisémite հակասեմական կը նշանակէ եւ այն ատեն միայն Հրեաներու չի վերաբերիր) որովհետեւ վերջերս լոյս տեսած իր օրագրին մէջ գրած է որ Ֆրանս – Գիւլթիւր ձայնասփիւռի կայանին մէջ շատ Հրեայ կայ եւ շատ յայտագրեր հրէական մշակոյթի եւ Շոահի մասին։ Իրականին մէջ, ան գրած է. – «Ֆրանս – Գիւլթիւրի Փանորամային հըրեայ աշխատակիցները քիչ մը կը չափազանցեն», այսինքն ինչպէս կը բացատրէ Ֆիկառօ (Յունիս 7) կը մեղադրէր այդ աշխատակիցները որ մշակութային ընդհանուր յայտագիր մը երբեմն կը վերածեն գրեթէ համայնական յայտագրի մը։ Ու գրագէտը ուրիշ օրինակով մը կը փոխարինէ ըսելով՝ «Մարիթիմա յայտագրին պըլթոն աշխատակիցները կը չափազանցեն միշտ Պրըթանըլի վերաբերող փաստանկարներ սփռելով» ու կ'աւելցնէ, ածականը փոխեցէք եւ այլեւս «Գամիւ հարց չկայ»։ Բայց, այս պարագային կայ եւ հրատարակիչը ստիպուած եղած է հրապարակէն քաշել հատորը։ Ֆիկառօ-ի վերոյիշեալ թիւին մէջ, Գամիւ կը ջանայ ինքզինք արդարացնել եւ կ'ըսէ թէ հրեայ ածականը ստորական իմաստ մը չունի եւ այլ տարողութիւն կը ստանայ։ Յօղուած մըն ալ ստորագրած են ԼԻՔՐԱ-յի նախագահը եւ երկու փաստաբաններ, որոնք կ'ուզեն անպայման հաստատել որ Գամիւ հակահրեայ է։

ՔՐՏԱԿԱՆ լրատուները գայրոյթով կ'արձագանգեն Թուրքիոյ վարչապետ Պ. Էճէվիթի Նորվեկիոյ այցին ընթացքին քրտական հարցի մը գոյութիւնը ուրացող կեցուածքին։ Դիտել կու տան որ մինչ ան Օսլոյի մէջ կը յայտնէր թէ թուրք – քիւրտ խտրութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ Թուրքիոյ մէջ ուր ժողովրդավարութիւնը անարգել կը զարգանայ, Պոլսոյ, Մէրսինի, Վանի եւ Ատանայի մէջ քրտական կազմակերպութիւններու պատկանող բազմաթիւ անձեր ոստիկաններու կողմէ խոշտանգուած ու հսկողութեան տակ առնուած են երբ ուզած են ՓՔՔ-ի նախագահ Ա. Էօճալանի առողջական վիճակին մասին մամուլի յայտարարութիւններ ցրուել։

ԷՐԻԹՐԷԻ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ միջեւ կըռիւները վերսկսած են, մինչ անցեալ շաբթու յայտարարուած էր որ հակամարտութիւնը վերջ գտած է։ Եթովպիական օդուժը կրկին ռմբակոծած է Պիւրէի արեւելեան ճակատը, բախումներ ալ ծայր առած են Էրիթրէի արեւմտեան կողմը։ Եթովպիացիներուն համաձայն Էրիթրէի զօրքերը նախաձեռնարկ եղած են ճակատումի։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ կառավարութեան հինգ ազատական նախարարները, որոնք հրաժարած էին, բայց վարչապետը մերժած էր («Յառաջ», Մայիս 31), Յունիս 6-ին վերջնապէս հեռացան Պուզէքի կեդրոնաջ կառավարութենէն։ Վարչապետը պարտի արագօրէն փոխարինել մեկնողները։ Արտաքին նախարարը, բացառաբար, պաշտօնին գլուխը պիտի մնայ մինչեւ Յունիս 30, բայց եւ այնպէս տագնապը կրնայ խանգարել Եւրոպական Միութեան հետ բանակցութիւնները։

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ ամբաստանեց ՕԹԱՆ-ը Յունիս 6-ին, որ քանիցս բռնաբարած է «պատերազմի իրաւունքը» Եուկոսլաւիոյ օդային իր արշաւանքին ատեն, 1999-ին։ Ռմբակոծած է ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կեդրոնները Պելկրատ ուր 16 հոգի մեռած էր։ Էմնըսթիի համար դիտակից յարձակում է ոչ զինուորական թիրախի մը վրայ։

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանը դատապարտած է Մեծն-Բրիտանիան որ արդար դատ մը իրաւունքը զլացած է Հիւսիսային Իրլանտացիի մը որ 1990-ին դատապարտուած է ոճրափորձի մը համար, բրիտանական բանակին դէմ։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, 90 տարեկանին մեռած է ծագումով հրեայ զուիցերացի փիլիսոփան՝ Ժանն Հերշ։ Ընտանիքը գաղթած էր Լեհաստանէն։ Առաջին հատորը՝ «Փիլիսոփայական պատրանքը» լոյս ընծայած է 1936-ին։ Իր ամէնէն ծանօթ գիրքն է «Փիլիսոփայական զարմանքը»։

ՓԱՐԻԶԻ արդարադատութիւնը դիմած է Ռումանիոյ արդարադատութեան որպէսզի յատուկ յանձնախումբ մը ստեղծուի որ թոյլ տայ նախկին նախագահ՝ Եոն Իլիէսքուի ունկնդրութեան, դրամի օրինականացման հարցի մը քննութեան կապակցութեամբ։ Կը կարծուի որ գործարար Ա. Գոսթէայի ֆրանսական ընկերութիւնները (Գոսթէա մեղադրանքի տակ է դրամի օրինականացման համար) ապահոված են Իլիէսքուի ընտրապայքարը 1992-ին եւ 1996-ին։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կրկին նախաձեռնարկ են Իսրայէլ – Պաղեստին խաղաղութեան գործընթացին։ Տիկին Օլպրայթ յայտարարեց թէ խօսակցութիւնները պիտի վերսկսին գալ շաբթու Ուաշինկթընի շրջանը։

ՔՈՍՈՎՈՅԻ օրթոտոքս պատրիարքին նստավայրին՝ Կրանիքայի մէջ, ձեռնառումբերով յարձակում մը գործուած է եւ 5 Սերպեր վիրաւորուած են։ Քանի մը հազար Սերպ ցոյց մը ըրած են Յունիս 6-ին բողոքելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

— • —

Կէսօրը անցած է, բայց յառաջապահ գունդ մը արդէն խորովածի կրակը վառած է Հաղարծինի վանքէն քիչ մը ցած, համանուն գետի ափին, որ Հալաբի լեռնաշղթայի հարաւային լանջերէն, մօտ 2200 մեթր բարձրութենէն կը հոսի դէպի Աղստեւ, որուն կը միանայ Դիլիջանէն ութ հազարամեթր անդին:

Ընելիք չկայ. Հաղարծինը ներկայ Հայաստանի յուշարձաններուն մէջ, բնութեան տեսանկիւնէն դիտուած, ամէնէն բախտաւորն է, նիւթապէս թաղուած ըլլալով անտառներու մէջ: Որքան հակառակութիւն Աղջոց վանքին, կամ Գլաձորին եւ Հաղարծինի միջեւ: Առաջին երկուքը ափրիկեան պապայներու նման կանգնած, առանձին բնութիւն մը կը լեցնեն: Հաղարծինը, խիտ անտառներու մէջ, բիւրեղացած վարդ մը ըլլար կարծես, ճարտարապետական աննման գեղեցկութեամբ, հիւսուած սրբատաշ քարերով, նուրբ քանդակներով, մարդկային հանճարին նուէրը Մայր բնութեան, որ ոչ միայն չի խանգարեր, այլ ընդհակառակն կ՚ամբողջացնէ զայն:

Վանքի շինութեան մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ չկան. միակ աղբիւրը Կիրակոս Գանձակեցին է որ զայն կը դնէ Գոշավանքէն առաջ, հաւանաբար 1070-ի մօտերը: Գլխաւոր եկեղեցին Ս. Աստուածածինը կառուցուած է 1072 – 1081 թըւականներուն: Աւելի հին ըլլալու է Ս. Գրիգորը (Ժ. – ԺԱ. դար): Նոյնին գաւիթը (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Սուրբ Կաթողիկէ մատուռը (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Սուրբ Ստեփաննոս Եկեղեցին (1244): Սմբատ եւ Գագիկ Բագրատունիներու դամբարանը (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին ընդարձակ ժամատունը, այժմ աւերակ, (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Կողմնակի շինութիւններ եւ օժանդակ մարմիններ, համալիրէն քիչ մը հեռու, եւ յատկապէս իր անզուգական սեղանատունը (1248), որ ճարտարապետական – կառուցողական լուծումով եւ գեղարուեստական ըմբռնումով, հայկական ճարտարապետութեան գլուխ – գործոցներէն մին է, Հաղբատի նմանօրինակ կառոյցին հետ զուգորդուած: Խաչաձեւ կամարներու չարք մը, վեր կը բռնեն 21,6×9,5 մեթր դահլիճ մը, առանց սիւներու ճարտարապետական նոր լուծում մըն է, գործ Մինաս ճարտարապետի, որ յետագային պիտի օգտագործուի մեծ չափերով, գօթական հսկայ տաճարները ոտքի կանգնելու համար:

Վարէն, ուր Հաղարծին գետակի ափին աղբիւր եւ խորովածատուն մը շինուած է երիտասարդ նահատակի մը յիշատակին, նշան կ՚ընեն որ ճաշը պատրաստ է. հոգիով միայն կարելի չէ սնանիլ, մարմինն ալ հարկ է հոգալ: Փոքր աղբիւր – յուշարձանի ջուրէն կը խմենք ամէնքս ու կը յիշենք ԱՇՈՏը որուն նուիրուած է եւ ուր իր սիրելիները արձանագրած են – ԽՄԻՐ ԱՅՍ ՋՐԻՑ – ՅԻՇԻՐ ԻՆՁ ՆՈՐԻՑ–:

Անձրեւի քանի մը կաթիլներ կը ստիպեն որ ամէնքս ծածքին տակ խմբուինք: Շուտով կը բացուին, ջուրի, գարեջուրի, զանազան հիւթերու եւ վոտքայի շիշերը, եւ կարծես, այս առաւօտէն մեր բոլոր տեսածներն ու լսածները կուլ տալու համար, առաջին բաժակները կը բարձրանան իշխանուհի Փիէռայի եւ ամուսնոյն կենացը, ապա կարգը կուգայ ինծի, ապա Հաղարծինի վանքին, ապա ամէնուս եւ արդէն երկար տարիներու ծանօթներու նման կը խօսինք ամէն ինչէ եւ ոչինչէ:

Մեր հիւրընկալները Դիլիջան կեցած գիտեն թէ օրական, մօտաւորապէս եօթը երիտասարդի դիակ կը հասնի Մոսկուայէն, Զուարթնոցի օդակայան, սպաննուած զանազան եւ զարմանազան արկածներու ընթացքին... Թէ հայկական բանակին մէջ, այնպիսի անհոգութիւն կը տիրէ, որ շատ մը երիտասարդ զինուորներ, անձնասպան կամ մարդասպան կը դառնան: Նոյնը հաստատեց Երեւանի մէջ, անուանի ծաղկավաճառ մը, որ ըսաւ – դժբախտաբար մեր գործը քալեցնողը, երիտասարդ զոհուածներու համար պատրաստուած ծաղկեպսակներն են – շատ հասկնալի է թէ ինչո՞ւ ամէն մանչ զաւակ ունեցող, կը փորձէ հեռանալ երկրէն...: Ինծի, նոյնիսկ, կարգ մը պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ մօտեցան խնդրելով որ իրենց զաւկին համար կարգադրութիւն մը ընեմ Արեւմուտքի մէջ: Կարելի չէ դատապարտել, մեզմէ ոեւէ մէկը նոյնը պիտի ընէր այս կացութեան մէջ: Զարմանալին այն է որ Հայաստանի ժողովուրդը Գորբաչովին հայհոյելու համար մէկ միլիոն զանգուած դարձած, հրապարակները կը թափէր, յեղափոխական երգերով, բայց երբ կարգը կուգայ իրենց, մարդկային, ամենատարրական իրաւունքը պաշտպանելու, արտադաղթին պատճառները կասեցնելու, գործի հնարաւորութիւններ ստեղծելու, սմքած քաշուած են իրենց պատեաններուն մէջ, եւ թոյլ կուտան որ քանի մը աւազակախումբեր, Հայաստանն իրենց կոնակէն, գաղինոներու, սըրճարաններու եւ մերսէտէսներու մէջ անցընեն իրենց կեանքը, կամ որպէս յետին լուծում կը փորձեն ամէն կերպ հեռանալ իրենց ծննդավայրէն, ուր ամէն իրաւունք պէտք է վայելեն, երթալ օտար ափեր – ապրիլ խլուրդներու նման, պահուըտած կամ մշտական հալածական վիճակի մէջ... ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ մեր ժողովուրդին:

Մարիօն, զարգացած եւ հետաքրքիր Հռոմայեցին, դիպուկ միջամտութիւններ կը կատարէր, որոնց մասին յաճախ չենք մտածեր նոյնիսկ. – Քանի երկիրը միատարր է, թուրք լրտեսներ չկա՞ն – կան, կը վխտան. պարսկական կեղծ անցագիրներով: Հրեաներն ալ սկսած են ընդյատակեայ գործունէութիւն մը, յատկապէս հեռատեսիլի անհատական կայաններ ֆինանսաւորելով, միջազգային հրէական դրամատուներու միջոցով: Կը զարմանաս թէ երէկուան երգիչը կամ խմբագիրը մէկ օրէն միւսը ի՞նչպէս հեռատեսիլի զարգացած կայանի մը «սեփականատէր» կը դառնայ եւ կը սկսի հրէական տօներու եւ աւանդութիւններու մասին խօսիլ, երկրի մը մէջ ուր անոնց թիւը 200-ը չանցնիր...

Ես ծխելը շատոնց լքած եմ, բայց ծըխախոտի տուփերուն հանդէպ յատուկ տկարութիւն մը ունիմ, մանաւանդ երբ անոնց վրայ հայերէն գրուած ըլլայ: Սեղանին վրայ զանազան մակնիշով տուփերը աչքէ անցուցած ատենս, նկատեցի որ Ամերիկեաններուն վրայ կողմնակի գրուած է ՊԱՀՊԱՆԷՔ ՁԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ, մինչ տեղականները ամէնքն ալ անխտիր կը յայտարարէին թէ ԾԽԵԼԸ ՎՆԱՍԱԿԱՐ Է ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆԸ, չարամտութեամբ ուզեցի վերլուծել այս տարբերակը եւ այն եզրակացութեան յանգեցայ որ ամերիկեան ծխողը կը պահպանէ իր առողջութիւնը, իսկ հայկականը կը վնասէ իր առողջութեան...եղիցի, եղիցի:

Վերադարձի ճամբուն վրայ, օձապըտոյտ զառիվերները կատարելէ վերջ, ամէնէն տպաւորիչը, Մուրացանի սիրած ծովակիղէն՝ Սեւանայ լիճին կապոյտ տարածութիւնն է որ ովկիանոսի տպաւորութիւն կը ձգէ, Դիլիջանի անցուկ կիրճերէն վերջ:

Փիէռային եւ Մարիոյին կ՚ըսեմ որ մի քանի ժամ հանգչին, աւելի ուշ կը հանդիպինք զիրենք դուրս հանելու համար: 48 ժամ միայն ունին Երեւանի մէջ:

Այս առաւօտուընէ Հայաստանի բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ, ծաղիկներու երթեւեկ մը կար: ԿԱՆԱՆՑ ՕՐՆ Է: Յաճախ լքուած եւ անտեսուած կիներ, այսօր իրենց մոռացկոտ ամուսիններէն փունջ մը ծաղիկ կը ստանան անպատճառ, առնուազն երեւոյթները փրկելու համար, ընկերութեան առջեւ: Այդ տպաւորութիւնը ունեցայ քանի մը յայտնի պարագաներէ դատելով: Բայց ես եւ Գէորգ ծրագրած էինք հաճելի անակնկալ մը ընել Փիէռային որ վստահաբար ոչ մէկ ակնկալութիւն ունէր:

Որոշուած ժամուն վեց հոգիով ներկայացանք, զինուած կիթառով, ջութակով, խմիչներով եւ զանազան տեսակի կերակուրներով զորս Գրետան՝ Գէորգի քոյրը, եւ Մակտան՝ իր աղջիկը պատրաստած էին: Տիկինը սուգի մէջ էր, չկրցաւ մասնակցիլ, եկած էր ընկերը՝ Գրիշան եւ աղջնակը՝ Վիկտորիան:

Որքան մեծ եղաւ զարմանքնին երբ մեր զուարթ բանակին բարի տրամադրութիւններուն տեղեակ եղան: Ո՞ր Իտալացին ուրախութիւն չի սիրեր, մանաւանդ Հռոմայեցինե՞րը: Գէորգ վարպետ կիթառիստ է, Գրիշը ջութակ եւ դաշնակ նոյն դիւրութեամբ կը նուագէ եւ Մակտան իր հրաշալի ձայնով իր շնորհաւորութիւնը կատարեց Փիէռային, նախօրէն ծանօթ եղանակով մը: Իմ պաշտօնս երկու լեզուական աշխարհները իրարու հանդուցելն էր: Բան մը որ շատ պէտք չեղաւ, քանի մը քանի եղանակներէ վերջ, բաբելոնական լեզուներով սկսած էին զիրար հասկնալ: Փիէռան շատ յուզուած էր, մինչ Մարիօն միշտ զարմացական արտայայտութիւններ ունէր. – այս ի՛նչ տաղանդաւոր ազգ էք. եփել – թափել, երգել – նուագել միեւնոյն բնականութեամբ կատարող–: Այո՛ սիրելիս. տաղանդը չէ որ կը պակսի Հայուն. ճակատագրականօրէն անբախտ է այս ժողովուրդը. անկախութիւն մը որ քացխած գինիի կը նմանի. երկիր մը որ միայն քար կ՚արտադրէ. եկեղեցի մը որ միայն հարուստներուն ետեւէն կը վազէ, կառավարիչներ որ գրպաննին լեցնելով զբաղած են, բանակ մը որ իր զօրավարները կը գլխատէ, 1500 տարուան ամէնէն ընտիր այբուբենը մէկ վճիռով կը խաթարէ, թանկարժէք մետաղային անբաւ հարստութիւններ, հազարաւոր քամիոններով եւ ոչինչով օտարներուն կը վաճառէ երբ ինք այնքան պէտք պիտի ունենայ անոնց փութով, անգիտակից ղեկավարներ՝ որ իրենց ժողովուրդը իր դարաւոր թըշնամիին հանրակառքերով կը տեղահանէ երկրէն եւ փոշիի նման կը ցանէ աշխարհով մէկ, առանց դոյզն հետաքրքրութիւն մը ցոյց տալու անոնց ճակատագրին:

Մարիօ, ի՞նչ ընենք տաղանդը երբ չես կրնար զայն օգտագործել, կամ երբ միայն օտարները կ՚օգտուին անկէ: Բաց քարտէսդ. կա՞յ աշխարհ մը ուր երեւելի Հայ մը չըլլայ, սկսինք Լիզպոնէն հասնելու համար Լաս-Վեկաս: Ամիս մը առաջ, Ֆիրէնցէի նեղ փողոցներէն մէկուն մէջ հանդիպեցայ Հալէպ ծնած հայ տղու մը, փիլիպպեացի, երեք ձագուկներով եւ տիկնով, որ այդ երկրին մեծահարուստ – բարերարներէն մին է եւ մեծ կղզիներէն միոյն կառավարիչ ... ի՞նչ օգուտ: Անցեալները երեւելի հրեայ տնտեսագէտ մը ինծ վստահեցուց որ Միացեալ – Նահանգներու մէջ մեծ է թիւը դրամատուներու հայ տնօրէններու. ի՞նչ օգուտ: Կ՚ըսեն որ ներկայիս մէկ միլիոն հայութիւն կայ Մոսկուայի մէջ, ամէն մակարդակի, մեծահարուստէն սկսած մինչեւ մեծ ակադեմիկոսը. ի՞նչ օգուտ. երբ դպրոց մը չեն կրցած բանալ տակաւին: Կ՚ըսուի որ համեմատած իր թիւին, չկայ ազգ մը որ Հայերու չափ միլիոնատէրեր ունենայ. ի՞նչ օգուտ: Հայրենիքի մէջ ժողովուրդը ուտելու հաց չունի: Ամէն օր նաւերով հարիւրաւոր Ալպանացիներ եւ Քիւրտեր, առանց թուղթի դաղտագողի, Իտալիոյ ծովափները կը նետուին, կը ստանան սնունդ, պաշտպանութիւն, դրամ. առաջին անգամ ըլլալով հասաւ նաեւ 60 հոգինոց հայկական թշուառ, խարուած խումբ մը, օրինաւոր վիզաներով, եւ 24 ժամուան ընթացքին երկրէն դուրս նետուեցաւ որպէս անբաղձալի տարր... սիրելի Մարիօ, այս է տաղանդաւոր Հայուն ճակատագիրը...:

Իտալացիներուն վերջին օրն է. անպայման պէտք է պետական Թանգարան եւ պատկերասրահ այցելել: Լաւ օր ընտրած ենք: Պատկերասրահի տնօրէնը ընտիր ցուցահանդէս մը կազմակերպած է Մարտիրոս Սարեանի 100-ամեակին առիթով: Ինք չկայ. ափսոս. կ՚ուզէի որ հիւրերս անպայման ճանչնան այդ սքանչելի մարդը որ Շահէ Խաչատուրեան կը կոչուի: Շատեր զինք չեն սիրեր Հայաստանի մէջ. նախ որովհետեւ «իրենցմէ» չէ, ապա է, Հալէպէն գաղթած է. հոդ չէ թէ հո Հայաստանի մէջ սնած ու մեծցած է: Շահէն պարկեշտ է, նուիրուած ամբողջութեամբ իր գործին. իր կեանքը Սարեանի Թանգարանն է, պետական պատկերասրահն է: Եթէ հոն ըլլար, անպայման ձեռքը մուրճ մը պիտի ըլլար եւ ինք սան գուխի մը վրան նկար մը ամրացնելու... այս է Շահէն. արտասահման կը վազ հայ նկարիչները ծանօթացնելու, նո նկարներ ձեռք ձգելու, Հայոց Մայրաքաղաքի Թանգարանային պաշարը աւելցնելու: Շատեր զինք չեն սիրեր. կը սխալին. կը նախանձին. կ՚արժեզրկեն, յաճախ կը բամբասեն. բայց ինք հոն է. անայլայլ կը շարունակէ իր գործը. հեռատեսիլի կայաններէն հայ նկարիչներու մասին անդադար մեկնաբանութիւններ կուտայ. հետաքրքրութիւններ կ՚արթնցնէ արուեստի մասին, երբ մարդոց մէջ ամէն հետաքրքրութիւն մեռնելու վրայ է: այս է Շահէ Խաչատուրեանը: Ոմանք զինք չեն սիրեր. շատեր զինք շատ կը սիրեն:

Եթէ Շահէն հոն ըլլար, այս անգամ իրեն պիտի ըսէի որ ատենն է որ երիտասարդացնէ Թանգարանի, պատկերասրահի հըսկիչներուն բանակը... գիտեմ որ մարդասիրական զգացումներէ տարուած պահուած են մօրս տարիքով կիներ, որոնք ձեփներով, սանտուխչներով զինուած, իւրաքանչիւր պատուհանին առջեւ, անդա բան մը կրծելու վրայ են. գիտեմ ոչինչ թոշակ մը կը տրուի անոնց ծառայութեան համար. թող ազնիւ բերար մը հոգայ այդ ոչինչ թոշակը ազատ արձակէ այդ անուշիկ, թա ակռաներով մայրիկները, որպէսզի իր կեանքին վերջին տարիները խաղաղութեամբ, իրենց թոռնիկներուն հետ անցնեն եւ տեղ բացուի երիտասարդ հալի օրիորդներու, ուսում տեսած, րոնք անգործ, օրն ի բուն, ընկերուհիներու հետ, ձեռք – ձեռքի մտած, կը թափառին Երեւանի փողոցներուն մէջ:

Իտալացիները տպաւորուած էին ա անսպասելի ճոխութենէն. բացի ռուսական եւ հայկական հաւաքածոներէն, կարելի է տեսնել ֆլաման եւ իտալական վերածնունդի վարպետներ, բաւական չափ թիւով: Երկուքին ալ զարմացա հայեացքներուն մէջ կը կարդայի միեւնոյն հարցականը. – Ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել այսքան մշակութային հարստութիւն՝ երկրի մը մէջ, ուր աղքատութիւնը, թշուառութեան հասնելու աստիճան, տիրական է ամէն կողմ. Հայկական առեղծուած:

Պատմական բաժինը ձեւաւորման թացքի մէջ է: Տնօրէնուհին, Տիկին նելկա Գրիգորեան, հին ծանօթ մը, ցատարար, մեզի կը բանայ, աշխատանք մէջ գտնուող սրահներ, ուր յայտնի թէ նոր ձեւաւորումներով, այդ բաժին պիտի դառնայ միջազգային մակարդ ներկայանալի անկիւն մը: Տրամաբականկան կարգով, պէտք չէր երկու բաժինները իրարու խառնելու պատկերասրահ պատմական Թանգարան: Իւրաքանչիւրը արժանի է իր առանձին պալատն ունենալու, ամէն քաղաքակիրթ երկրի նման, ուր կարելի ըլլայ շատ բան ցուցադրել, փոխանակ պահեստանոցներու խոնաւութեան մէջ փտնելու:

Քրօնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆԱԳԻՐՔ[1]

Յայտնի երեւոյթ մը պէտք է նկատել նման գիրքի մը հրատարակումը պուլկարահայ իրականութեան եւ պուլկարական հասարակական – մշակութային կեանքին մէջ: Ան միակն է իր բնոյթով որպէս առանձին ուսումնասիրութիւն հայկական անուանագիտութեան մէջ (օնոմաստիքա) այստեղի պայմաններուն համար: Կասկածէ դուրս է, որ անոր հեղինակը՝ Յակոբ Օրմանճեան, հանրածանօթ թարգմանիչ հայկական գրականութեան, ուսումնասիրող ու հրապարակագիր, բարի գաղափարը ունեցած է իր այ հատորով պուլկար պաշտօնական իշխանութիւններուն, գիտնականներուն եւ վարչական հիմնարկներուն առձեռն բանալի մը տրամադրելու հայկական անուններու: Նման ձեռնարկի մը անհրաժեշտութիւնը առկայ էր, մանաւանդ երբ նկատի առնուի այն շփոթութիւններն ու սխալագրութիւնները պուլկար միջավայրին յատուկ: Անոնց կարելի է հանդիպիլ հայկական անուններու բերանացի ու գըրաւոր գործածութեան պարագային պաշ-

(Շար. 11)

կարական լեզուական միջավայրին մէջ։ Հայկական անուանագիրքը օգտակար ուղեցոյց մըն է նաեւ երիտասարդ հայ ընտանիքներուն համար, որոնք ազգային գիտակցութեամբ տղոցրուն, կը փափաքին իրե՞ց զաւակներուն համար հնչեղ ու բովանդակալից անուն մը ընտրութիւնը ընել։ Գիրքը կը թօյլատրէ նման ընտրութիւն, քանի ամէն մէկ անուան մեկնաբանումը կայ, մատչելի ըլլալու նպատակով՝ տրուած պուլկարերէն լեզուով։ Ամէն մէկ անուն ներկայացուած է այստեղ նաեւ հայատառ, որուն կը յաջորդէ պուլկարերէնի ձեւը։

Յակոբ Օրմանճեան նախաբանին մէջ մասնաւոր կը չեշտէ, որ իր գործին համար որպէս սկզբնաղբիւր ծառայած է Երեւանի մէջ 1981 թուականին հրատարակուած «Անուանագիրք»ը Կ. Գ. Դուրգարեանի հեղինակութեամբ։ Առանց գոհանալու միայն այս աշխատութեամբ, ան դիմած է նաեւ Հրաչեայ Աճառեանի Անձնանուններու բառահատոր բառարանին եւ այլ աղբիւրներու։ Հեղինակը այս ձեւով ընդլայնած է անուններու ցանկն ու անոնց բացատրութիւնները եւ ստեղծագործ վերաբերում ցոյց տուած իր ձեռքին տակ եղած գրաւոր անուններու։ Այսպէս, ան գիտակցօրէն խուսափած է չափազանց անգործածելի դարձած կարգ մը անուններէ ինչպէս՝ Ալխազ, Ամոս, Անդիոք, եւ այլն։ Առանց կարգին կ'արժէ յիշել թէ անուանացանկէն դուրս մնացած են խորհրդային վարչակարգի օրով Հայաստանի մէջ հնարուած որոշ չինծու անուններ՝ Լենդրոշ (Լենինեան դրօշ), Վիլեն, (սկզբնատառերը Վլադիմիր Իլիչ Լենին), Մէլս (սկզբնատառերը Մարքս, Էնկելս, Լենին, Ստալին) եւ այլն։

«Հայկական անուանագիրք»ը ըստ անուանացանկերու՝ արական ու իգական, կը պարունակէ 856 անուն. 512 արական եւ 344 իգական։ Սակայն միայն մէկ մասը հայկ. ծագում ունի, իսկ միւս մասը կէսէն աւելի օտար ծագումով է, մուտք գործած հայ ազգի անուանական ոլորտը անոր գոյութեան ընթացքին օտարազգի շրջապատի ազդեցութեան տակ։ Պէտք չէ բացառել եւ քրիստոնէութեան թափանցումը Հայոց մէջ եւ անոր ընդունումը 301 թուականը որպէս պետական կրօն, ինչպէս նաեւ միջազգային յարաբերութիւններու եւ նոր ժամանակներու տարբեր ազգերու մշակութային հոսանքներէն ազդուած։ Ուստի անընական պէտք չէ նկատել ներգրաւումը այս Անուանագիրքին մէջ եւ տարբեր ծագումով անուններու՝ եբրայերէն, պարսկերէն, արաբերէն, յունարէն, թրքերէն եւ այլն։ Այստեղ կարելի է հանդիպիլ անուններու, որոնք աւելի յատուկ են արեւելահայութեան եւ գրեթէ անգործածելի՝ արեւմտահայութեան կողմէ, սակայն ասիկա լոկ հաստատում մըն է եւ բացասական պէտք չէ համարիլ, քանի ընդհանուր հայութեան կը պատկանին եւ հատուածական ուղղուածութիւն դուրս կը մնան։

«Հայկական անուանագիրք»ի քննումը ցոյց կու տայ թէ ան կը բաղկանայ երկու գլխաւոր բաժիններէ։ Առաջին բաժին՝ արական անուանացանկ եւ անուններու բացատրական մասը։ Անուանացանկը եւ բացատրուած անունները ներկայացուած են հայերէն ու պուլկարերէն այբուբենով, մինչ տուգարանութիւնը միայն պուլկարերէն լեզուով է, քանի որ գիրքը հասցէագրուած է ինչպէս պուլկարախօս Հայերու, այնպէս եւ Պուլկարներու լայն շրջանակին համար։ Երկրորդ բաժինը կը պատկանի իգական անուններուն, նոյն դասաւորմամբ եւ յաջորդականութեամբ, ինչպէս եւ արական բաժինը։

Յակոբ Օրմանճեան իր աշխատութեան մէջ հայերէն անուններու պուլկարերէն տառադարձութիւնը պատշաճեցուցած է ըստ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հնչիւնաբանութեան, յղացում մը, որ ճիշդ է, նկատի առնելով տարկայական պայմանները։ Պէտք է ափսոսալ, որ կիւրեղեան այբուբենը հայկական որոշ հնչիւններու համար համապատասխան տառանիշեր չունի, յատկապէս Խ (խէ), Ղ (ղատ) ու Ռ (րէ) եւ այդ պատճառով որոշ հայկական անուններ, որոնք այդ տառերը կը պարունակեն, ճշգրիտ ձեւով կարելի չէ պուլկարերէն տառադարձել եւ արտաբերել։ Եւ անտեղի պիտի ըլլար գրքի հեղինակին նկատողութիւն ընել, որ տառադարձեր չէ օգտագործած գանոնք արտայայտելու ուղղութեամբ, քանի որ պուլկարական ուղղագրական կանոններուն կողքին վաւերացում չէ գտած։ Առհասարակ այդ խնդիրը պուլկարական ու հայկական լեզուաբանութեան մասնագէտներէ կամ անով զբաղողներու տեսադաշտէն հեռու մնացած է (2)։ Հարեւանցի միայն նշենք որ Խ-ի, Ղատ-ի ու Րէ-ի համար կիւրեղեան համապատասխան տառադարձեր օգտագործուած են, որոնք համազօր են լատիներէն տառադարձերու KH, kh, GH, gh ու R, Z (3)։

Այսքան օգտաշատ ու գործնական աշխատութեան մէջ կը փափաքէի ցոյց տալ սակայն որոշ ուղղագրական վրիպակներ՝ հեղինակային կամ համակարգչային, որպէսզի գայն օգտագործողները նկատի ունենան. Պողոս՝ փոխանակ Պօղոսի (էջ 37), Վռամշապուհ՝ փոխանակ Վռամշապուհի (էջ 45), Տոնապետ՝ փոխանակ Տօնապետի (էջ 46), Առաքել՝ փոխանակ Առաքելի, Զորաւար՝ փոխանակ Զօրավարի, (էջ 13 ու 50), Հաբեթ՝ փոխանակ Յաբեթի (էջ 15 ու 70), Հուսիկ փոխանակ Յուսիկի, Յոնիկ՝ փոխանակ Ջօնիկի, եւ այլն։ Իգական անուններու մօտ նոյնպէս են նման վրիպումներ. օրինակ՝ Հեռնազ՝ փոխանակ Հերնազի, Նուրիջա՝ փոխանակ Նուրիճայի, Ցիւանիկ՝ փոխանակ Հիւանիկի, Հիւլիանէ՝ փոխանակ Յուլիանէ կամ Յուլիանէի եւ այլն։ Առանց կարգին նկատելի են նոյն անուններու տարբեր ուղղագրութիւնը՝ Վէհանուշ – Վեհանոյշ (էջ 86 ու 95), Վէրգինէ – Վերգինէ, Վէրժին – Վերժին նոյն էջերուն վրայ, ուր ճիշդ գրութիւնը երկրորդ ձեւն է, եւ այլն։

Բացատրական բաժնին մէջ միայն առանձին անուններ կը կարօտին վերանայման ու ճշգրտման։ Անոնց կողքին յիշենք Սարիկ անունը որ հեղինակը «սար» բառին փաղաքշական ձեւը կը նկատէ, մինչ ըստ մեզի, ան թրքական անուն մըն է, որ երեւան կուգայ նաեւ այլ թրքական անուան մէջ «Յախսարիկ» (Զալը գուշու) թրքերէն որ նաեւ վէպի մը վերտառութիւնն է։ Վանինէ անունը գրքին մէջ տրուած է որպէս յառաջացած «վանել» բառէն, բայց աւելի հաւանական է զայն կապել Վան քաղաքի անուան հետ, ինչպէս որ գոյութիւն ունի արական «Վանիկ» անունը։

Անուններու ստուգաբանութեան պարագային ոչ ամէն անգամ հնարաւոր է ճիշդ ու անվիճելի պատասխան մը գտնել, որ նաեւ բառերուն ալ կը վերաբերի։ Եւ եթէ հաս ու կենտ սրբագրումներու կը հանդիպինք ներկայ «Հայկական անուանագիրքին» մէջ, պէտք է ներողամտութեամբ ընդունիլ։ Գործ մը, որ այնքան պրպտումներու եւ ճշտումներու հետ կապուած է, անկարելի է որ խուսափի որոշ անճշտութիւններէ։ Ինչ կը վերաբերի ուղղագրական վրիպումներուն, հաւանաբար ատիկա յառաջ եկած է պաշտօնական սրբագրիչի մը բացակայութեան պատճառով։

Նշումները զոր ըրինք, ամենեւին չեն նուազեցներ այս գրքին արժէքը եւ պիտանիութիւնը. կ'ուզենք շնորհաւորել անոր հեղինակը՝ Յակոբ Օրմանճեանը, որ նախաձեռնած է նման յոգնատանջ եւ պատասխանատու գաղափարի մը իրականացումին, ներկայանալով նիւթը կազմողը, ընտրութիւն կատարողը եւ թարգմանիչը։

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Մայիս 22, 2000

ԾԱՆՕԹ. –

(1) Յակոբ Օրմանճեան, «Հայկական անուանագիրք», Փլովտիւ 2000։ Հրատարակութիւն «Արմէնթուր», Մատենաշար «Լոյս», թիւ 5, 123 էջ։ Մեկենասութիւն՝ «Բարեգործական»ի, մասնաճիւղ Փլովտիւ։ Գեղարուեստական ձեւաւորում՝ Անի Պապիկեանի։

(2) Այդ հարցի շուրջ տես՝ իմ յօդուածը «Կիւրեղեան այբուբենի կարելիութիւնները արեւմտահայերէնի հնչիւնաբանութեան տառադարձման ու գրադարձման (Թրանսքրիփսիոն) կապակցութեամբ», վահան, Փլովտիւ, թիւ 17 / 3-05-2000։

(3) Լատիներէն տառադարձերու գործածութիւնը եղած է պուլկարահայ առաջին «Յոյս» թերթի լատինատառ հրատարակութեան ժամանակ՝ 1884 թ. տէր ու խմբագիր՝ ռումանահայ Անդրանիկ Իւանիսեան (Եռանէսքու, Ա.), «Պուլկարահայ պարբերական մամուլ» Ներսէս Գասապեան, 1956 (պուլկարերէն լեզուով)։

ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԻ Ս. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Մայիս 26) կը տեղեկացնէ թէ Սիվրիհիսարի (Էսքիշէհիր) քաղաքապետարանը որոշած է նորոգել ու թանգարանի վերածել Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին որ տարիներէ ի վեր լքուած է կիսաքանդ վիճակով։ Քաղաքապետարանը դիմած է Մշակոյթի նախարարութեան որ հաւանութիւն յայտնած է։

Եկեղեցիին ճակատի հայերէն արձանագրութիւնը կ'ըսէ թէ եկեղեցին Ներսէս Վարժապետեան Պատրիարքին օրով կառուցուած է 1881-ին, «շնորհիւ ազգայնոց ձեռնտուութեան»։ Ցատակագիծը պատրաստած է Փանայոթ անուն յոյն ճարտարապետ մը։

Թերթը նոյն առիթով կը յիշեցնէ թէ Հայերու հոն բնակութիւնը սկսած է բիւզանդական շրջանէն. նախ մօտակայ Հային գիւղը հիմնած են, ապա 1650-ին Սիվրիհիսարի մէջ Ս. Աստուածածին եկեղեցին կառուցած։ Ունեցած են երկու հայկական վարժարան։

Սիվրիհիսարի բնակիչ հայութեան թիւը ԺԹ. դարու կէսին 4000 է, դարավերջին 6000-ի կը բարձրանայ։ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մօտը 1883-ին կը կառուցուի Ներսէսեան վարժարանը եւ բաղնիք մը։ 1911-ին նոյն վայրին մէջ «Անահիտ» անուն շաբաթաթերթ մըն ալ լոյս կը տեսնէ ու թատերախումբ մը կը գործէ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴ

ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

Վեհարթ հրատարակչատուն, Միացեալ – Նահանգներ, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Մարտիկ աղային էն մեծ հաճոյքը ատ է, սեղանին վրայ թէ սրահին մէջ գինքը շրջապատուած տեսնել բազմաթիւ ունկնդիր զլուխներով, խօսիլ, ճառել, ենթադրել, խորհրդածել քաղաքականութեան վրայ, հեռագիրներուն վրայ, ազգային խնդիրներուն վրայ, սրբագրել ուրիշին կարծիքը, հեղինակն՝ երբ անիկա արտայայտուած է իր խօսքերէն անջատ կերպով, բռնապետական ու դիւրագրգիռ՝ երբ իրենին դիմադրուի.

– Աս ի՛նչ պարապ խօսք է, ճանը՛մ... սխալիս կոր... աս ատանկ չէ՛, նայէ, խնդիրը ի՛նչ է։ կամ՝

– Աս ի՛նչ տղայական ենթադրութիւն է... դուն իմ լսածս նայէ... աս ի՛նչ ապուշ խօսք է։

Բարկանալու շատ տրամադիր, բարկութիւնով մը, որ կը բռնկի ու կը մարի յարդի կրակի մը նման, որ կը ցայտէ ու շուտ կ'իջնէ Սէյցի Ջրի փրփուրին պէս։

Երբեմն Մարտիկ աղան սանկ խօսքեր ունի.

– Ի՛նչ խելացի մարդ է պէ՛... մարդը բոլոր քամծներուս իրաւունք տուաւ։ Ես ատա՛նկ մարդիկը կը սիրեմ։

Ցերեկ մը յանկարծ ընդհանուր հանդարտութեան մէջ պայթեցան Օգոստոսի դրօշակեան ռումբերը, Ջարդի արիւնոտ ցայտերով, ահաւելի ժայթքումներով, հայ սրտերու մէջ խելացնոր սարսափի արձագանգումներով։ Մարտիկ աղա, մազապուրծ պրծած մահուան վտանգէն, ընտանիքով Մեծ Կղզի ապաստանեցաւ։ Ամիս մը հոն կենալէն վերջ, որու միջոցին մտքէն չէր անցներ հրամայել, յանդիմանել, չախել, խանութ, տուն, կալուած, ամէն բան Պոլիս ձգելով՝ շունչը Աղեքսանդրիա առաւ, ուր հասնելուն պէս, երկարատեւ ծոմապահութեամբ մը ալ աւելի գրգռուած խօսելու, շարժելու պէտքէն մտրակահար՝ կը դիմէր գաղթականներու կեդրոն դարձած եկեղեցին, ուր գինքը տեսանք արդէն։

Դ.

– Զարուհի, սա կէռխօնը հօս աղէկ չերթար կոր... վարագոյրը քիչ մը վար առ... արդեօք պակաս բան մը կա՞յ... չորս կողմդ աղէկ նայէ՛...

Նուրբ իրանը հպարտօրէն ուղիղ, գլուխը թեթեւակի ետեւ, Տիկին Պէյլէրեան՝ վարդագոյն ճերմակ դէմքով կին մը, սիրուն, ջղային, տենդոտ ու խուզարկու ոգեւորութեամբ մը կը պտտէր Շէրիֆ Փաշա փողոցին վրայ նայող ափարթըմանի մը ընդարձակ հիւրասրահին մէջ, որ հանդիսաւոր ընդունելութեան մը պատշաճ՝ պաշտօնական կերպարանքը հագած էր. իր արդէն պերճ կահաւորումը պարագայական յաւելումներով շեշտուած, բոլոր լոյսերը վառած, լայնանիստ թաւշեպատ թիկնաթոռները, սօֆաները իրենց ճերմակ ծածկոցներէն ազատած, աթոռները գինուորական շարքի մը մէջ սպասող, պատուհանները ու հաղորդակցութեան դռները լայնարաց։

– Չէ, ամէն բան տեղն է, – պատասխանեց նոյնպէս նիհար աղջիկ մը, պզտիկ սիրուն դէմքով, որ արագաշարժ ու թեթեւ սենեակին մէջ կը դառնար։ – Ջելլայ նորէն հայրս ներս մանէ անցած գիշերուան պէս, – աւելցուց աշխոյժ շարժումով մը մօրը դառնալով, որ դէմքի բաւական զոհ արտայայտութիւնով մը հայելիին մէջ կը դիտէր ինքզինքը, ետնի՝ առէս գետինը կ'անցնիմ։

– Վո՛ւյ, աղէկ ըսիր, ըսելու է իրեն, որ պառկի...

– Ո՞վ պիտի ըսէ, կ'ելլայ, կռիւ կ'ընէ։

Պէյլէրեան ընտանիքին կողմէն գիշերային երկսեռ հաւաքումներու համար որոշուած Կիրակի իրիկուններէն մէկն է. մայր ու աղջիկ, հագուած – զարդուած, կը պտըտին լուսաշող սրահին ու սենեակներուն մէջէն, որոնց արդուզարդին կուտան նկարչի մը վրձինի վերջին կատարելագործող հարուածները իր աւարտած կտաւին, քննելով, սրբագրելով, շտկելով։ Հազիւ երեք ամսէ ի վեր Աղեքսանդրիա հաստատուած ընտանիք մը՝ Պէյլէրեաններ, տարօրինակպէս հիւրասէր ու ցուցամոլ, ընդունելութիւններու եւ այցելութիւններու մենամոլութենէն վարակուած եւ որ յաջողած էր տեսակ մը տենդոտ փրօփականտով, ամէնուն նկատմամբ փութկոտ, հրաւիրող, հաճոյակատար ձեւերով, ու քիչ մըն ալ շնորհիւ Գրիգորեաններու, իրենց հետ բնակող ընտանիքի մը, որուն ծանօթները իրն ալ եղած էին, իր սալօնը քաշել փայլուն ընկերութիւն մը, որ կը բաղկանար թէ՛ Պոլսէն գաղթած էն պատուաւոր, ընտանիքներէն, թէ՛ բընիկ Հայերէ, որոնց նորեկներուն նկատմամբ ցոյց տուած արհամարհական վերապահումը կրցած էր հրապուրել։ Զարանճի բամբասանքներ կը շրջէին քաղքին մէջ այս ընտանիքին վրայօք, որուն կինը եւ աղջիկը, հաւասարապէս սիրուն, իրենց աշխոյժ ու համարձակ վարմունքով չար լեզուներուն եռանդը կը քաջալերէին։

– Զարուհի՛, դուն է... հիւր եկաւ, վազէ՛, ձգէ հիմա ատիկա...

– Օ՛, հրամմեցէք, հրամմեցէ՛ք...

Հիւրեր ներս կը մտնեն, կին մը եւ մարդ մը, կը բարեւեն։

Տիկին Պէյլէրեան, իր էն շնորհալի ժպտուն դէմքով, կը նստի հիւրերուն դիմացը, մինչ Զարուհի, փութկոտ, նորեկ տիկնոջ կ'օգնէ գլխարկը հանելու։

– Ի՞նչպէս էք, Սարգի՛ս էֆէնտի, ի՞նչպէս էք, Տիկին Վասիլիկ։

– Է՛հ, փառք Աստուծոյ, սանկ – նանկ կ'երթանք կոր։

Պոլսեցի հարուստ վաճառական Սարգիս էֆէնտի Խապառաճեան եւ իր կինը։ Շատ յարմար լծուած զոյգ մը։ Մարդը՝ կարճահասակ, գիրուկ, խոշոր լեռնոտ գլուխ մը, ժայռի պէս յամառ ճակատ, հաստ խնոտ պեխեր, կախուող կոր քիթ։ Խոպոտ, պարարտ ձայնին եւեւէջներուն, մարմնին շարժումներուն, ձեւերուն մէջ՝ որոճացող կենդանիներու դանդաղութենէն, կոշտութենէն, պնդագլխութենէն բան մը։ Սրդէն գլուխը միրճած իր լայն ու ծայրացից ուսերուն մէջտեղ, յիշեցընելով եգի մը գլուխը՝ համբեր էր լուծին տակ, որուն իր ուսերը շրջագիծը կը ձեւացնեն։

(Շար. 15)

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔ
RETOUR A SAINT-THADEE

Ուխտագնացութիւն Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքերը. այցելութիւն Սալմաստ, Որմի, Մակու, Ծործորի եկեղեցին, եւ այլ վայրեր. այցելութիւն Նոր Ջուղա (Սպահան). պատրաստութիւն Ատրպատականի հայկական յուշարձաններու պահպանման նոր ծրագրերուն:

Pèlerinage aux monastères de Saint-Thadée et de Saint-Etienne Protomartyr. Visite de Salmast, d'Ourmia, de Makou, de l'église de Dzordzor, et d'autres localités. Visite de la Nouvelle Djoulfa (Isfahan). Préparation des nouveaux programmes de restauration des monuments d'Arménie Perse.

ՅՈՒԼԻՍ 25–էն ՕԳՈՍՏՈՍ 8 ԿԱՄ 15
DU 25 JUILLET AU 8 OU AU 15 AOUT

Tarifs : de Paris à Paris (adulte/enfant, deux/trois semaines, avec/sans La Nouvelle Djoulfa) : de 5.500 F à 8.800 F

CLOTURE DES INSCRIPTIONS: LE 16 JUIN

Conditions de participation et renseignements :
TERRE & CULTURE-FRANCE : ☏ 01 42 33 08 98 — Fax : 01 42 33 17 71.

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ/Campagnes d'été

1. **Restauration du monastère de Saghmossavank (Rép. d'Arménie), IIIe année.**
Du 3 au 24 ou 31 Juillet, et du 31 Juillet au 21 ou 28 Août.
2. **Réhabilitation des édifices publics de Karintak (Rép. d'Artsakh), IVe année: Ecole maternelle / Réhabilitation de l'hôpital de Chouchi (OTC-UMAF), Ière année: mission préparatoire.**
Mêmes dates.

Forfait prévu pour les séjours de 2 mois. Possibilité de participer fin Juillet au pèlerinage de Saint-Thadée depuis Erevan.

COMITE DU 24 AVRIL 1915
RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

MANIFESTATION NATIONALE

de MATIGNON au SENAT
(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)
DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES
Anniversaire du vote de la résolution du Parlement européen le 18 Juin 1987

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

TEBROTZASSERE
EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique:
EVELYNE ALTOUNIAN
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN
SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL
MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS
DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☏ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

Colonie de Vacances

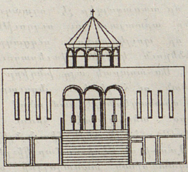
organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : **2.600 F** + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN
Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

HAMAZKAINE, CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE—DEBAT:

ARMEN LUBIN
(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien

avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ ետք ժամը 14–ին, 19–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois
Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը քաջալերելու մեր աշակերտները:

MESSE DE PENTECOTE

Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean** du **HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
Vicaire Général des Arméniens du sud de la France
Accompagné par la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**
Repas communautaire à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14·30–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur
BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h, sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE
«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☏ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ կարպիս Տալպաքրանճօղլուի *մահուան առթիւ. –*

Նոյէ Խօղթաշ 500 Ֆր., Արման Տէմիրճեան 200 Ֆր., Ժագ Սարոյեան 150 Ֆր., Թորոս Տէտէեան 500 Ֆր., Զաքար Հաղապմազ 300 Ֆր., Անդրանիկ Թորոսօղլու 200 Ֆր., Պարգեւ Տէտէեան 400 Ֆր., Վարդավառ Տիչճի 200 Ֆր., Տիգրան Տիչճի 100 Ֆր., Յարութիւն Մուրատեան 300 Ֆր., Ժիրայր Գարակէօզ 200 Ֆրանք, Աննա Գարաթէփէ 100 Ֆր., Խաչիկ Թոսուն, Պետրոս Մարաշլը 200–ական Ֆրանք, Ներսէսեան ընտանիք 1000 Ֆր., Ստեփան Սահակեան 300 Ֆր., Գումրուեան ընտանիք, Սուրէն Ճամուչօղլու 200–ական Ֆրանք, Մուկլա ընտանիք 300 Ֆր., Ժան Տալպաս 800 Ֆր., Արտա Չիչէք 300 Ֆրանք, Մուրատ Արբաճի 100 Ֆր., Մուրատ Բուլուր 300 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 9
VENDREDI
9 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար · 1·400 Ֆ · — Վեցամսեայ : 725 Ֆ ·
Արտասահման : Տար · 1·650 Ֆ · (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ · (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·924 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75' ANNEE — N° 19.924

ԹՈՒՐՔԵԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ վերջին շրջանին կարեւոր տեղ կը գրաւէ Իրանի հետ յարաբերութիւններու լարումը. ան արդիւնք է, ըստ Անգարայի, կրօնական մոլեռանդութիւնը Թուրքիոյ մէջ ալ տարածելու Թեհրանի ջանքերուն: Անոր ապացոյց կը նկատուի անցեալ 10 – 15 տարիներուն Թուրքիոյ մէջ լուսամիտ շարք մը մտաւորականներու – լրագրող, դասախօս, եւ այլն – սպանութեան մէջ Թեհրանի գործօն դերը: Այդ դերին մասին խոստովանութիւններ եղած են Անգարայի մէջ ձերբակալուած իրանցի գործակալներ:

Երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ լարուած վիճակը մինչեւ իսկ հարցականի տակ դրած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նոր Նախագահին՝ Ա. Ն. Սէզէրի Տնտեսական գործակցութեան կազմակերպութեան ժողովին մասնակցելու համար Թեհրան երթալու պարագան: Հանրային կարծիքին մէջ թեր ու դէմ տեսակէտներու բախումէն ետք, Թրքական մամուլը կը տեղեկացնէ թէ Ա. Ն. Սէզէր Թեհրան պիտի չերթայ. ինք պիտի ներկայացնէ պետական նախարար մը: Այս վերջինը յայտնած է թէ նախագահը պաշտօնապէս իր «խճողուած ժամանակացոյց»ին պատճառով ջնջած է Թեհրան մեկնումը, սակայն քաղաքական շրջանակներ կը պնդեն թէ ան պաշտօնը ստանձնած օրէն յայտնած էր թէ Իրան պիտի չերթայ ու չէ փոխած իր որոշումը:

«Հիւրրիյէթ»ի Թղթակիցը Փարիզի մէջ հանդիպում ունեցած է Իրանի նախկին նախագահ Պանի Սատրի հետ որ ըսած է թէ Իրանի մէջ կը գործէ արտասահմանի մէջ ահաբեկչական արարքներ ծրագրող յանձնախումբ մը. այդ յանձնախումբին արարքներէն յիշած է Իրանի ընդդիմադիր քիւրտ ղեկավար Ա. Ղասըմլոյի սպանութիւնը:

«ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՔՈՐԱԿՑԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ»

Կ'ԸՍԷ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՀԻՒՎԱՐ

«Ֆրանսա 2000» տօնավաճառին առթիւ Պոլիս գացած է Ֆրանսայի Արտաքին Առեւտուրի նախարարը որուն հետ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է «Սապահ» թերթին Յունիս 8-ի թիւին մէջ: Ֆրանսայի նախարարը կ'ըսէ թէ մեծապէս տպաւորուած է թրքական տնտեսութեան արդիականացումէն եւ Եւրոպայի անդամակցելու փափաքէն: Թուրքիոյ նկատմամբ Ֆրանսայի մեծ հետաքրքրութիւնը կը բացատրէ արտածումի, ներածումի մեծ ծաւալով, սակայն, նաեւ պատմական կապերով, մշակոյթներու հասարակաց տարրերով եւ բարեկամութեամբ:

Պատասխանելով Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան Ֆրանսայի ներկայացուցած կարեւորութեան մասին հարցումի մը, Ֆ. Հիւվար կ'ըսէ. «Թուրքիոյ անդամակցութեան ի նպաստ մեր նեցուկը Հելսինքիի մէջ առաջին արդիւնքը տուաւ: Յուլիսէն սկսեալ Միութեան Ֆրանսայի նախագահութեան շրջանին այդ նեցուկը պիտի շեշտուի: Անդամակցութեան անցքի շրջանին Թուրքիոյ ճամբայ ցոյց պիտի տանք ու քովը գտնուինք»:

Նախարարը ըսելէ ետք թէ Ֆրանսա ու Թուրքիա «հրաշալի» յարաբերութիւններ ունին, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը կարեւոր կը նկատէ աշխարհաքաղաքական տեսակէտէն: Կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը դիւրացնելու համար մշակութային, վարչական, մաքսային ու այլ ընկերութիւններու հիմնումը օրակարգի նիւթ է: Ֆ. Հիւվար կը հաստատէ որ Եւրոպական Միութեան Ֆրանսայի Նախագահութեան շրջանին գործնապէս պիտի սկսի Թուրքիոյ անդամակցութեան պատրաստութիւնը:

«Ֆրանսա 2000» արհեստագիտութեան ու ճարտարարուեստի տօնավաճառին 170 ընկերութիւն մասնակցած է. այդ թիւը կրկինն է 1996-ի տօնավաճառին մասնակիցներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՔՐՈՍՈՖԹ, բանակարգիչի հսկան, դատապարտուեցաւ ծանր պատիժի մը Ուաշինկթընի դատաւորին՝ ճեքսընի կողմէ: Ծանօթ է որ 20 ամիս է կը տեւէր դատին հարցաքննութիւնը եւ ԱՄՆ-ու ու աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւած էր: Ամբաստանութիւնն այն էր որ Միքրոսոֆթ չարաչարած է իր մենաշնորհի դիրքը աշխարհի մէջ, բռնաբարած է հակաթրըսթ օրէնքը եւ ուրեմն «պատմական» որակուած հրամանագրով մը դատաւոր ճեքսըն վճռեց ընկերութեան երկուքի բաժանումը: Տէրը՝ Պիլ Կէյթս որոշած է վերաքննութեան դիմել, ինչ որ թոյլ կուտայ իրեն քանի մը տարի ալ քաշքշել վճիռին գործադրութիւնը: Դատաւորը կ'ըսէ թէ «Միքրոսոֆթ վստահութեան արժանի չէ» եւ կը շեշտէ որ ընկերութիւնը կը մերժէ ընդունիլ որ օրէնքին դէմ գործած է: Բաժանումի պարագային, Միքրոսոֆթ ծնունդ կուտայ, մէկ կողմէ ընկերութեան մը մասնագիտացած Ուինտոզ ապրանքներու ճիւղին մէջ եւ միւս կողմէ այլ անկախ ընկերութեան մը որ կը ստանձնէ Միքրոսոֆթի միւս գործունէութիւնները, ինչպէս Լոժիսիէլներու եւ համացանցի կապուած սպասարկութիւններու բաժինը: Միքրոսոֆթի տէրը՝ Պիլ Կէյթս աշխարհի ամէնէն հարուստ անձն է: Միքրոսոֆթը հիմնած է 19 տարեկանին, 1975-ին, ընկերոջ մը՝ Փօլ Ալընի հետ: 2000 Յունուարին իր հարստութիւնը 90 միլիառ տոլար կը գնահատուէր բայց 50 միլիառի ինկած է, բաժնեթուղթն ալ 110 տոլարէն իջած է 70 տոլարի այս օրերուն:

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՏԱՌ ոստիկանական վէպի ամէնէն հանրածանօթ հեղինակը Սան – Անթոնիոյի հայրը, մեռաւ 78 տարեկանին Զուիցերիա, Յունիս 7-ին, յաջորդ օրն ալ կը թաղուէր Իզէրի նահանգի իր ծննդավայրը: Սիմընոնի հետ, ամէնէն մեծաքանակ արտադրողը եղած է, 1949-էն, երբ առաջին հատորով մը ծընունդ կուտար իր հերոսին՝ Սան – Անթոնիօ: Այս առաջին գիրքը սակայն խակական ֆիասքօ մը պիտի ըլլար: Յաջողած էր թէեւ հարազատօրէն ֆրանսացի հերոս մը ստեղծել իր առկոյով, բառախաղերով, սրամտութիւններով, որոնցմէ ոմանք անցած են ամէնօրեայ խօսակցութեանց մէջ: 270 միլիոն օրինակ ծախուած է իր գիրքերէն աշխարհի ամէն կողմը:

ԳՐՈԶՆԻԻ որբանոցի մը տնօրէնուհին՝ Բայլա Կասայեւս կը խոստովանի որ ուսամէտ են ու կը բացատրէ. – «Ամուսինս կորսնցուցի, երկու տղաքս մեռած են, նաեւ որովհետեւ Չէչէնները լաւ ատանդութիւններ ունին եւ թէ պատերազմը, խալամականութիւնը քանդելու վրայ են այդ բոլորը: Աւելի լաւ է ենթակայ իշխանութեան մը, որ կը վճարէ մեր աշխատավարձքերը քան նախորդը որ ոչինչ կուտար: Աւելի լաւ է Ռուսերուն հետ ապրիլ քան լեռնականներու օրէնքին տակ, իմրակներու տիրապետութեան տակ: Օտարները չեն հասկնար որ տարբերութիւններ կան Չէչէններու միջեւ»:

ՉԻՉԷՆԻՈՅ մայրաքաղաք՝ Գրոզնիէն քսան քիլոմեթր հեռու՝ Ալխան – Եուրթ անձնասպանական ոճրափորձ մը գործած են երկու չէչէն կիներ, բեռնատարով մը խուժելով ռուսական զինուորական կայանէ մը ներս: Ըստ Չէչէններու 27 ռուս զինուորներ մեռած են, ըստ Ռուսերուն՝ 2: Ժամը 14-ի շուրջ է որ երկու կիներ, որոնցմէ մէկը պատերազմիկ Արբի Բարայեւի զարմուհին, պայթուցիկներով լեցուն բեռնատարով մը մտած են զինուորական կայան մը:

ԱԹԷՆՔԻ մէկ արուարձանին մէջ, Յունիս 7-ին, երկու անծանօթներ կրակ բացած են Մեծն – Բրիտանիոյ զինուորական կցորդին վրայ, որ վիրաւորուած է:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ ՄԷՋ անձնասպանական ոճրափորձի մը հետեւանքով, 21 հոգի մեռած է որոնց մէջ ճարտարարուեստի նախարարը: Ըստ ոստիկանութեան ահաբեկիչը մաս կը կազմէ «սեւ վագրերուն» որ քամիքազ մարմին մըն է եւ կը գործէ Թամուլ Ազատագրական Շարժումին համար: Արարքը տեղի ունեցած է «Հերոսներու Օրը» (Յունիս 7) որ կ'ոգեկոչէ Սրի Լանքեան բանակի եւ Թամուլ ըմբոստներու մեռեալները:

ՓՔՔ-ի նախագահ Ա. Օճալանի փաստաբանները անոր առողջական վիճակին վատթարացման պատճառով պահանջած են որ Իմրալը կղզիէն այլ տեղ փոխադրուի: Արդարադատութեան նախարարութեան Պատիժներու եւ բանտերու բաժնին պատասխանատուները մերժած են եղած դիմումը: Ա. Օճալանի պաշտպան փաստաբանները կը պատրաստուին Մարդկային իրաւունքներու միջազգային Ատեանին ու միջազգային այլ կազմակերպութիւններու դիմել նոյն հարցով:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Միջազգային Կոմիտէն հրապարակ հանեց գիրք մը որ կը պարունակէ անունները 3367 հոգիի անհետացած Քոսովոյի մէջ 1998 Յունուարի եւ 2000 Մայիսի միջեւ: Մեծ մասը Ալպանացի են: Դեռ կան 370 անձեր ալ, գլխաւորաբար սերպ եւ ցիկան որոնք առեւանգուած են Քոսովոյի ազատագրութեան բանակին (ՈՒՉԷՔԱ) կողմէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը յայտնած է որ առնուազն 11 ոճրային կառոյցներ կը գործեն երկրին մէջ, կըռթնած 243 կազմակերպութիւններու որոնք աւելի քան 5000 գործօն անդամ ունին: Ինչ որ աւելի մտահոգիչ է, այն է որ այս զօրաւոր մաֆիաները իրենց գործունէութիւնը տարածած են 44 երկիրներու մէջ:

ՀՈՆԵՐՈՒ Թագաւորին՝ Ատտիլասի պալատը պիտի վերակառուցուի Հունգարիոյ Թափիոզէնթմարթոն քաղաքը եւ 750 հազար տոլար պիտի արժէ: «Աստուծոյ պատուհասը» ասիացի իր ձիաւորներուն հետ Եւրոպա խուժեց Ե. դարուն եւ տեղաւորուեցաւ Հունգարիա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՏԵՆՓՐԵՍ

(Յունիս 7 / 8)

Օ- ԷՍ - ՍԷ - Ը-Ի ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Երեւանի մէջ արդէն կը գործէ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի գրասենեակը որուն ղեկավարն է դեսպան Ռոյ Ռիւ: Կը ծրագրուի Սեպտեմբերին հոն կազմակերպել շրջանի ապահովութեան ու կայունութեան խնդիրներուն նուիրուած գիտաժողով մը: Գրասենեակը ունի աշխատանքի խումբ մը, կազմուած՝ միջազգային աշխատանքի կազմակերպութիւններու եւ ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ դեսպանատուներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ: Խումբին գլխաւոր նպատակն է թափապէս կաշառակերութեան դէմ պայքարին մէջ Հայաստանի տրուած միջազգային օգնութիւնը համակարգել:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 7-ին Երեւանի Ճատրակի Տան մէջ սկսած են աշխարհի առաջնութեան եւրոպական 5-րդ ընտրաշրջանի մրցումները. կը մասնակցին Հայաստանը, Յունաստանը, Կիպրոսը, Եուկոսլավիան, Ալպանիան, Վրաստանը եւ Թուրքիան ներկայացնող 30 մարզիկներ: Լաւագոյն չորս արդիւնքներու տէրերը աշխարհի առաջնութեան մասնակցելու իրաւունք պիտի ունենան: Հայաստանէն կը մասնակցին վարպետներ՝ Ռաֆայէլ Վահանեան, Արտաշէս Մինասեան, Աշոտ Անաստասեան, Սմբատ Լպուտեան, Լեւոն Արոնեան, Կարէն Ասրեան, Արշէն Եղիազարեան, Տիգրան Նալբանդեան:

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երգահան Ա. Խաչատրեանի ծննդեան 97-րդ տարին նշուած է Երեւանի պանթէոնի անոր շիրմին տրուած այցով եւ տուն – թանգարանին մէջ աւանդական դարձած միջոցառումով. անոր ընթացքին Երեւանի երաժշտական դպրոցներու 19 աշակերտներ ներկայացուցած են իրենց ստեղծագործութիւնները:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՆՈՒԷՐԸ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հայաստան այցելած խումբ մը Գերմանացիներ Յունիս 7-ին Մատենադարան այցելած ու Նորոգութեան արհեստանոցին անհրաժեշտ նիւթեր յանձնած են տնօրէնութեան, Պէրլինի պետական գրադարանին կողմէ: Գերմանացի այցելուները մեծապէս գնահատած են Մատենադարանի արհեստանոցին մէջ տարուած աշխատանքը որուն մասնագէտները Նոր Ջուղայի վանքին մէջ փճանալէ փրկած են 700 ձեռագրեր, իսկ անցեալ տարի նման օգնութիւն ցոյց տրուած է Հալէպ գտնուող 167 արժէքաւոր ձեռագրերու:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ՝ ՍԵՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Թեհրանի առաջնորդարանին Ազգային ներկայացուցչական ժողովը Յունիս 6-ին ժողով գումարած ու Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանը յաջորդ ընտրած է Արքեպիսկոպոս Արտակ Մանուկեանի որուն վախճանումէն ետք կը կատարէր արդէն Տեղապահի պաշտօնը:

Ինչպէս աւանդութիւնը կը պահանջէ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը երեք անուններէ բաղկացած ցանկ մը յղած է ժողովին որ նկատի առնելով Սեպուհ Եպիսկոպոսի տեղապահութեան շրջանին արձանագրած յաջողութիւնը, քուէները կեդրոնացուցած է անոր անունին վրայ:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԸ ԵՒ «ԻՆՉՈ՞Ւ»ՆԵՐՈՒ, «ԻՆՉՊԷ՞Ս»ՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Նախիջեւանը հայկական կորսուած հողերուն կարեւոր մէկ պատառն է. գրեթէ երկուորեակ եղբայրը Արցախին: Անոր նման հայկական պատմութեան ու մշակոյթի անջնջելի կնիքով դրոշմուած, անոր նման օտարացումի նոյն ճամբուն բռնադատուած շրջան է որ յաճախ նիւթ չի դառնար առօրեային փուշերով խճողուած մեր իրականութեան մէջ: Արցախէն հիմնական տարբերութիւնը կը կազմէ այսօր այլեւս ամբողջովին հայազուրկի պարագան որ թէ՛ պատճառը, թէ՛ արդիւնքն է անոր առ այժմ յաջողած օտարացումին:

«Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնը, օգտուելով Նախիջեւանի հայկական ամէն մէկ բնակավայրն ու կոթողը – ամրոց, տաճար, վանք, խաչքար, սեպագիր արձանագրութիւն, եւ այլն – ճանչցած, ցանկագրած, լուսանկարած ու անոնց տիրութեան համար պայքարի դրօշ պարզած նախիջեւանցիի մը Փարիզ ներկայութեան առիթէն, երեկոյթ մը կազմակերպած էր, Մայիս 31–ին: Երեկոյթ որ եղաւ ուսանելի, ցնցող, զարմացնող ու յարգանք պարտադրող:

Քանի մը օրով Փարիզի այցելու այդ Նախիջեւանցին կը կոչուի Արգամ Այվազեան: Անուն մը որ շատերու մտքին մէջ կ'արթնցնէ Նախիջեւանի մասին հատորներու հեղինակ մը: Անձնապէս ծանօթ չէ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցիին, Ն. Ֆրէնկեան սրահը բերնէ բերան լեցուած ներկաներու մեծ մասին: Այն տիպարներէն չէ որոնց ժամանումը – նոյնիսկ ամէնէն պատեհապաշտական առիթով – կը ծանուցուի նախապէս, հայկական շրջանակին կարելի բոլոր միջոցներով ու ընդունելութիւններ, հանդիպումներ, տեսակցութիւններ կը կազմակերպուին անոնց համար, շատ անգամ շեշտումի արժանի որակ մը յայտնաբերելու յոյսով: Նախիջեւանի այս «տէր»ը շրջապատին ու քիչ մը ամէն պարագայականի նկատմամբ անփոյթ ըլլալու չափ անայլայլ խաղաղութեան մը տէր մէկն է. խաղաղութիւն մը որ սակայն վճռակամութեան ամեհի լեռներ կը պարզէ: Տարիներու, տասնամեակներու աշխատանքով գրեթէ անկարելի գործ ընելէ ետք ժամանակին, եկուոր տիրակալին յափշտակիչ գործունէութեան դէմ, եկած է Փարիզ, միջազգային ուշադրութեան յանձնելու հայ Նախիջեւանին այսօր ամէնէն վտանգուած ժառանգութիւնը: Հանդիպումներ ունեցած է ԻւՆԵՍՔՕ–ի պատասխանատուներուն հետ, ապահովելու համար անոնց հետաքրքրութիւնն ու գործօն միջամտութիւնը, որպէսզի ադրբեջանական քանդումի ալիքը կասի ու Նախիջեւանի տարածքէն հոն ապրող Հայերէն ետք չանյայտանայ անոնց դարաւոր ժառանգութիւնն ալ: Խօսքը կը վերաբերի գլխաւորաբար Ջուղայի պատմական գերեզմանատան «խաչքարերու անտառ»ին որուն քանդումին լուրերը միջոց մը առաջ մեծ վրդովում պատճառեցին հայկական շրջանակներու:

Բացման խօսքով կազմակերպիչ միութեան նախագահը Գեղամ Գեւոնեան ներկայացուց օրուան հիւրը, ապա շեշտեց իրենց համար երկրին ու մշակոյթին անանջատելի բնոյթը. երկիրը այն է որուն սահմանները միայն պետականը չեն, այլ ան կ'ընդգծէ մեր պատմական տարածքը, իր ամբողջութեան մէջ, բառ[illegible] ան: Տեղեկացուց ԻւՆԵՍՔՕ–ի մօտ տարուած աշխատանքին, աւելցնելով որ միջազգային կազմակերպութիւնը քննութեան խումբ մը պիտի ղրկէ հոն, եղածը, կատարուածը տեսնելու եւ տեղեկագրելու նպատակով: Ցետոյ քանի մը լուսապատկերներով ցոյց տուաւ «Երկիր եւ մշակոյթ»ի տարած աշխատանքները, Հայաստանի, Արցախի, Քեսապի մէջ. եկեղեցւոյ, մանկապարտէզի, դպրոցի, հայկական թաղի վերականգնում, ուժերու եւ միջոցներու ներած չափով:

Խօսք առնելով Արգամ Այվազեան նախ ըսաւ թէ պատմական Հայաստանի հինգ գաւառներու տէր Նախիջեւանը հայկական մշակոյթի փայլուն կեդրոններէն է ամենահին ժամանակներէն ի վեր: Մակերես 5263 քառակուսի քիլոմեթր է, ունի 250 – 260 հազար բնակիչ: Մաս կազմած է ուրարտական թագաւորութեան, ապա գտնուած՝ հայկական Երուանդունի, Արտաշէսեան թագաւորութիւններու եւ միջնադարու տարբեր վարչական միաւորումներու իշխանութեան տակ: 1828–ին Հայաստանի հետ միացած է Ռուսաստանին, ապա 1849 – 1918 մաս կազմած Երեւանի նահանգին: 1918 Դեկտեմբերին Նախիջեւանի գաւառները Հայաստանի կը միացուին ու կը մնան այդպէս մինչեւ 1920: Այդ թուականին հակառակ որ Ադրբեջանի Յեղափոխական Կոմիտէն Նախիջեւանը, Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը որպէս Հայաստանի մաս կը յայտարարէ, գրեթէ անմիջապէս Թուրքիոյ ճնշումով կը պահանջէ Ղարաբաղն ու Ադրբեջանը միացնել իրեն: Այդ կարգադրութիւնը կ'ըլլայ 1921 Մարտ 16–ի ռուսեւթուրք համաձայնութեամբ: 1923ին Նախիջեւան Ադրբեջանի մէջ ինքնավար մարզի, յետոյ, 1924–ին, ինքնավար հանրապետութեան օրինավիճակ կը ստանայ:

Այս փախճանին մէջ ապահովաբար իր դերը ունեցած է Հայաստանի առաջին հանրապետութեան շրջանին Նախիջեւանի մէջ հայկական իշխանութիւն եւ ներկայութիւն հաստատելու ջանքերուն ոչ լըման յաջողութիւնը: Հակառակ որ Նախիջեւան 1919–ին նահանգի կը վերածուի, նախիջեւանցի Գ. Նժդեհ ալ նահանգապետ կը կարգուի, Ա. աշխարհամարտին աւարտին բրիտանական հովանաւորութեան կ'ենթարկուի, իսկ յետոյ, երբ Հայաստանէն կ'անջատուի, կը սկսի աստիճանաբար զեղչուիլ հայ բնակչութեան թիւը:

Այդ բնակչութիւնը որ ԺԸ. դարու վերջին տասնամեակներուն 55 – 60%–ի համեմատութիւն ունեցած է, ԺԹ. դարէն սահմանային շրջանները Պարսկաստանի տեղաւորած մահմետական տարրերով սկսած է պակսիլ. յաջորդած են 1905–ի եւ 1918–ի հայկական կոտորածները, խորհրդային շրջանին տարուած հայաթափումի քաղաքականութիւնը: Այդ բոլորին որպէս հետեւանք, 1980–ական թուականներուն մնացած 7 – 8 հազար Հայերէն 1989–ին մնացած էին միայն 3 հազարի չափ, իսկ այսօր գրեթէ ոչ մէկ հայ կայ հոն:

Ա. Այվազեան ցոյց տալով Նախիջեւանի հայկական յուշարձաններուն քարտէսը, ըսաւ թէ շուրջ 4500 է անոնց թիւը: Խորհրդային շրջանին ամէնէն հիներէն շատեր քանդուած են:

Պատմութեան մասին այս ներածականէն ետք ան լուսապատկերներու միջոցաւ լայն պատուհան մը բացաւ ներկաներուս առջեւ, գաւառէ – գաւառ, սարէ – սար, յուշարձանէ – յուշարձան տանելով իր հետքերուն հեւ ի հեւ հետեւող լսարանը: Բնութեան տեսարաններ, վանքեր, եկեղեցիներ, գերեզմանոցներ, բերդերու, կամուրջներու մնացորդներ, խաչքարեր յաջորդեցին իրարու, որպէս լուռ վկաները ու վերապրողները՝ լքումի, յափշտակելու, քանդումի, ուրացումի երկարատեւ հոլովոյթին որ Նախիջեւանի բաժինը եղած էր: Դիտեցինք խրոխտ կանգնած Տապանասարը ուր Ն. Ք. առաջին հազարամեակէն ժայռապատկերներ գտնուած էին, Մաշտոցի անձաւ կոչուած վայրը ուր ճգնած էր հայ տառերու գիւտարարը, նոյնանուն գիւղին Ս. Գրիգոր վանքը (Ե. դար): Ցետոյ՝ պատմական Ագուլիս քաղաքին ընդհանուր տեսքը, Ս. Թովմայի վանքը Նաղաշ Յովնաթանի որմնանկարներով, Ս. Ստեփանոս վանքը, Գողթն գաւառի եկեղեցիներ, վանքեր որոնց մէջ կային անշուշտ գոմի վերածուելու անխուսափելի ճակատագիրը կրածներ...:

Տպաւորիչ էր դիտել Ցղնայի մէջ Կոմիտաս Վարդապետի պապերուն տան աւերակները, տեղւոյն կիսաքանդ եկեղեցին, վանքը, յետոյ՝ Վիշապասարը որուն բարձունքին վրայ շրջանի սեպագիր առաջին արձանագրութիւնը կրող տախտակներ գտնուած էին: Անդին՝ Շահապոնքի Ս. Աստուածածինն էր, վերադիր նոյնանուն բերդը ուր Գրիգոր Տաթեւանցի իր «Գիրք հարցմանց»ը գրի առած էր:

Նախիջեւանեան այս ինքնատիպ «շըրջագայութեան» վերջին հանգրուանը կազմեց Ջուղան որուն բնակարաններէն ոչինչ մնացած էր, կային միայն եկեղեցիի, գերեզմանատան, քարվանսարայի մնացորդներ: «Խաչքարերու անտառ» որակուած այդ գերեզմանատունը տարածուած էր երեք բլուրներու վրայ ուր մինչեւ այսօր կը մնային հազարաւոր խաչքարեր: Ա. Այվազեան ըսաւ թէ ԺԷ. դարուն շրջանը այցելող մը աւելի քան տասը հազար խաչքարի գոյութիւն նշած էր հոն: Անոնց համատարած ցրումին մէջ կարելի էր տեսնել զանազան դարերու տարբեր ոճերով, տարբեր մեծութիւններով քանդակուածներ, կանգուն մնացածներուն քով տապալած, հողին մէջ թաղուած, կիսով քանդուածներու մեծ թիւով: Ադրբեջանական վերջին քանդումէն առաջ որուն վկաներն էին իրանեան սահմանէն առնուած երկու լուսապատկերներ, այդ «անտառ»ը մեծագոյն հարուածը ստացած էր 1903 – 1904–ին, Երեւան – Բաքու երկաթուղիին շինութեան ընթացքին որ կ'անցնէր Արաքսի ափէն, եղծելով նոյն գերեզմանատունը կազմող բլուրները. հինգ հազար խաչքարեր կոտրտուած, կոտրատուած ու որպէս շինանիւթ գործածուած էին երկաթուղիին համար: Տակաւին կարելի էր տեսնել այդ նպատակով կոտրատուած խաչքարերու բեկորներ, ցրուած ասդին – անդին. Ա. Այվազեան կ'ըսէ թէ ներկայիս Ջուղայի մէջ մնացած խաչքարերուն թիւը 3500–էն աւելի է: Ինք աւարտած է Ջուղայի աւելի քան հազար արձանագրութիւններու ցանկը որ կը սպասէ հրատարակութեան: Անոնց ամէնէն հինը [illegible] պատկանի ԺԲ. դարուն:

Ա. Այվազեան իր խօսքը աւարտեց [illegible] դեկացնելով որ երեք – չորս տարիէ ի[illegible] Հայաստանի մէջ կը գործէր Նախիջ[illegible]նահայերու միութիւնը, ունէր իր [illegible] թը. մաղթեց որ ինչպէս այսօր Արցախ[illegible] Նախիջեւանն ու Արեւմտահայաստան[illegible] վերջին թիւն հողն ալ տեսնէինք հայ[illegible] պատկան դարձած, որպէսզի չապրէին միայն նկարներ դիտելով:

Արգամ Այվազեանի աշխատանքը որ[illegible] քան հետաքրքրական, նոյնքան յարգանք պարտադրող է, յատկապէս այն տեսա[illegible] կիւնէն որ անգամ մը եւս կը շեշտէ մեծ[illegible] իւրայատուկ երեւոյթ մը. մինչ [illegible] մութիւններ տարուած են ինքնացուց[illegible] դրութեան մղումով, անդին՝ միակ անձ[illegible] մը ջանքով ահագին ու անփոխարինելի գործ կը կատարուի: Այդպէս եղած է անցեալին, այդպէս է այսօր եւ հաւանա[illegible] բար վաղն ալ տարբեր պիտի չըլլայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԿԵԴՐՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱՖՂԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Հայկական ամէնէն հին եւ այժմ անշըքացած գաղութներէն է Աֆղանիստանի գաղթօճախը, որ զարգացման, բարգաւաճման ու անկման երկար ու շատ հետաքրքրական պատմութիւն մը ունեցած է: Հետաքրքրական է մանաւանդ այն իրողութիւնը, որ շատ մեծ թիւով Հայեր ժամանակի ընթացքին ձուլուած ու խառնուած են տեղացիներուն՝ իրենց կնիքը դնելով աֆղան ժողովուրդի ցեղային կազմին վրայ: Այսպէս, աֆղան ամէնէն մեծ, ազդեցիկ, զօրաւոր ու տարածուած ցեղախումբերէն Ղիլզայներուն, ինչպէս նաեւ երկրին արեւելեան Նուրիստանի անառիկ լեռներու կարգ մը ցեղախումբերու մէջ պահուած են հայկական ծագման աւանդութիւններ:

⁂

Հայեր ներկայ Աֆղանիստանի սահմաններէն ներս հաստատուած են տակաւին Արշակունեաց թագաւորութեան ժամանակներէն՝ Գ. դարէն սկսեալ, երբ հարիւր հազարաւոր Հայեր բռնագաղթուեցան դէպի Սասանեան կայսրութեան տարբեր շրջաններ եւ յատկապէս արեւելեան ծայրամասերը՝ ներկայ Աֆղանիստանի սահմանները:

Ցետագային, ԺԴ. դարուն, Լենկթիմուրի արշաւանքներուն ժամանակ մեծ թիւով Հայեր եւ Ասորիներ գերեվարուեցան եւ տարուեցան ներկայ Աֆղանիստանի Քապուլ եւ Գանտահար քաղաքները եւ երկրին հիւսիսային շրջանները: Աւանդութեան համաձայն, հայ գաղթականները այնքան շատ եղած են, որ յետագային առանձին ցեղախումբ կազմած են եւ Ղիլզայ (Ղալզայ, Ղլզայ) անունով ճանչցուած են: Աւանդութիւնը կը շարունակէ ըսելով որ Ասորիներուն թիւն ալ շատ եղած է եւ անոնց անունով ալ երկիրը Աֆղանիստան կոչուած է:

Դէպի Աֆղանիստան գաղթականական յաջորդ ալիքը ծայր առաւ ԺԷ. դարու կէսէն ետք, երբ Քապուլ եւ Գանտահար, տարանցիկ առեւտուրի ճամբուն վրայ գտնուելով՝ առեւտրական կեդրոններ դարձան եւ հայ առեւտրականներ, գըլխաւորաբար Ջուղայեցիներ գացին ու հոն հաստատուեցան:

Աֆղաններ, միր Մահմուտի գլխաւորութեամբ ներխուժեցին Իրան, 1722–ին գրաւեցին Սպահանը, քանդեցին քաղաքը եւ վաթսուն հայ արհեստաւորներ իրենց ընտանիքներով Աֆղանիստան փոխադրեցին: Քանի մը տարի ետք Նատիր Շահ վերագրաւեց Սպահանը, Աֆղանները Իրանէն դուրս քշեց եւ մտաւ Աֆղանիստան, եւ երկու հարիւր հայ ընտանիքներ իրեն հետ տանելով զանոնք Քապուլի մէջ բնակեցուց: Նատիր Շահ յետագային տասնեակ հազարաւոր Հայեր եւ Վրացիներ բռնագաղթի մղեց եւ քշեց դէպի Աֆղանիստան, ուր անոնք տարբեր գիւղերու մէջ բնակութիւն հաստատեցին եւ հայ իրականութենէն բոլորովին հեռու ու մեկուսացած՝ արագօրէն ձուլուեցան:

Քապուլի Հայերը Պալահիսար փողոցին վրայ, Ծալալապատ ամրոցի դարպասին մօտ 1737–ին եկեղեցի կառուցեցին, որմէ ետք, 1763–ին հոն ղրկուեցաւ Անանիա վարդապետ, այս հեռաւոր, մեկուսացած ու անծանօթ երկրի նորահաս հայ սերունդին մայրենի լեզուն սորվեցնելու, հայութիւնը համախմբելու, եկեղեցիներ կառուցելու եւ հաւաքական կեանքի պայմաններ ստեղծելու համար, բայց Քապուլի ճամբուն վրայ վախճանեցաւ: Յաջորդ տարին ղրկուեցաւ Գրիգոր Սանահնեցի վարդապետ, որ կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, երկու եկեղեցի կառուցած է:

Աֆղանիստանի համայնքը Նոր Ջուղայի թեմին կապուած էր, բայց հայկական իրականութենէ հեռու եւ ընդհանրապէս առանց հովիւի, իրենց հոգեւոր կարիքներուն համար յաճախ միսիոնարներուն դիմած են:

Այնուհետեւ, քաղաքական վերիվայրումներու պատճառով Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի միջեւ հաղորդակցութիւնը դժուարացաւ եւ ճամբաները անապահով դարձան, որուն պատճառով Աֆղանիստանի հայութիւնը բոլորովին առանձնացաւ:

Բայց այնուհետեւ Կեդրոնական Ասիա[illegible] Աֆղանիստանի կապող ճամբաները ապահով դարձան, եւ հայ առեւտրականներ դարձեալ սկսան կապեր հաստատ[illegible] Աֆղանիստանի քաղաքներուն հետ:

Հակառակ այս իրողութեան, սակայն հայութիւնը, ցրուած՝ այդ ընդարձակ երկրի տարբեր շրջաններուն մէջ, առանձնացած ու ինքնամփոփ, հայութենէ ընդհանուր առմամբ քրիստոնեայ աշխարհէն կտրուած, շատեր ժամանակի ընթացքին իսլամացան, ոմանք ալ գլխաւորաբար Քապուլի մէջ կեդրոնացած կաթոլիկ միսիոնարութեան միացան եւ [illegible] կորսնցուցին իրենց ազգային ինքնութիւնը:

Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոս [illegible]

բեր ասիթներով փորձեց հոգեւորականներ ղրկել Աֆղանիստան, բայց ապարդիւն: Ի վերջոյ Ռուսիոյ Հայոց առաջնորդ Յովսէփ Արքեպիսկոպոս Արղութեան Աստրախանէն երկու հոգեւորականներ ղրկեց Քապուլ, բայց անոնց գործունէութեան մասին յստակ տեղեկութիւններ կը պակսին:

1775-ին Լահորէն եւ ապա նաեւ Շահճհանապատէն բազմաթիւ Հայ գինագործներ տեղափոխուեցան Քապուլ, աֆղանական բանակին զէնքեր պատրաստելու եւ զինման աշխատանքները յառաջ մղելու համար:

ԺԸ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԹ. դարուն սկիզբը Քապուլի մէջ երեսուն – քառասուն տուն Հայեր կային, աւելի փոքր թիւով ալ՝ Գանտահարի մէջ, իսկ մնացեալ վայրերու Հայերու մասին տեղեկութիւններ կը պակսին, եւ հաւանաբար արդէն անոնք այդ ժամանակ այլեւս ձուլուած էին:

Պատուելի Ժոզէֆ Ուոլֆ 1832-ին Քապուլի Հայերուն՝ չորս այրերու եւ տասներկու կիներու ու փոքրիկներու քարոզեց Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ: 1839-ին, երբ անգլիական բանակը լորտ Քինի հրամանատարութեան տակ քալեց Քապուլի վրայ, բանակին հովիւը՝ պատուելի Փիկոթ հայ երկու մանուկներ մկրտեց: Այնուհետեւ, զօրավար Նօթի բանակին քարոզիչը՝ պատուելի Ալէն երեք ուրիշներ ալ մկրտեց: Այնուհետեւ ալ Քապուլէն հայ երկու երիտասարդներ Փեշաւարի մէջ (ներկայ Փաքիստանի մէջ) մկրտուեցան:

1840-ական տարիներու ընթացքին, երեսուն տուն Հայեր կային Քապուլի մէջ: Իսկ Փեշաւարի կաթոլիկ միսիոնարութեան 1870 – 1871 տեղեկագիրին համաձայն, տասներկու հայ քրիստոնեաներ կային Քապուլի մէջ, վեց արական եւ տասներեք իգական:

Յիշենք նաեւ, որ ԺԹ. դարու ընթացքներով, մօտաւորապէս երեք հարիւր Հայեր կային Չինաստանի սահմանամերձ եւ մետաքսի առեւտուրի ճամբուն վրայ գտնուող Ղաշկար քաղաքին մէջ:

Կղզիացած ու լքուած Աֆղանիստանի հայ գաղութին կեանքը այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ ԺԹ. դարու վերջաւորութիւնը, երբ Աֆղանիստանի ղեկավար ամիր Ապտուր Ռահման խան 1896-ին Կալկաթայի հայ համայնքին հրաւէր ուղղեց, որ գան ու Քապուլ հաստատուին: Բայց շատ չանցած, հաւանաբար Սուլթան Համիտի պահանջին վրայ ան երկրէն արտաքսեց Հայերը: Քապուլի հայ գաղթականները 1897 Փետրուարին Փեշաւար անցան, որմէ ետք այլեւս հայութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ չկան Աֆղանիստանի մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ Լիբանահայ Գրական Շրջանակի Կեդրոնին մէջ, Մայիս 7-ին, նախաձեռնութեամբ Շրջանակի վարչութեան տեղի ունեցած է լսարանային հանդիպում մը «Մեր Տունը կարգի դնելու ժամանակը» նիւթին շուրջ: Հրաւիրուած դասախօսն էր Տոքթոր Երուանդ Քասունի: Ան, իր խօսքին սկիզբէն ճշդած է որ գլխագիր Տունը՝ Սփիւռքն է, որ կը սկսի մեր սեփական տուներէն եւ լեզուն ալ կը սկսի տունէն: Դասախօսը շեշտը դրած է Սփիւռքի չահագրգռող հարցերուն վրայ՝ լեզու, խառն ամուսնութիւն, դպրոց, ուսուցիչի տագնապ եւ այլն: Աւարտին տեղի ունեցած է հարց – պատասխանի բաժին մը:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ (Յունաստան) «Մեսրոպեան փարոս»ի մէջ, Մայիս 6-ին, նախաձեռնութեամբ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ Հ. Գթ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան, տօնուած է Հ.Օ.Մ.-ի 90-ամեակը: Հանդիսութեան նախագահած է եւ բացման խօսքը արտասանած Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի՝ Նուէր Տէրեան որ նաեւ հակիրճ պատմականը ըրած է կազմակերպութեան, ծանրանալով անոր ազգօգուտ գործունէութեան վրայ: Այս առթիւ, օրհնութեան գիրեր ղրկած էին Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսները, Թեմիս առաջնորդը: Հ. Օ. Մ.-ի Կեդրոնական վարչութեան անդամ Կիւլա Գասպարեանի ողջոյնի խօսքը կարդացած է Մարկրիտ Գոստիկեան: Հ.Յ.Դ. Յունաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Շահան Ֆարաճեան: Թաղային Խորհուրդի ողջոյնի խօսքը բերած է Սեպուհ Գասպարեան: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Պէյրութէն յատկապէս հրաւիրուած, Լ.Օ.Խ.-ի Շրջ. Վարչութեան անդամուհի՝ Նելլի Վէքիլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 14-ին տեղի ունեցած է Մայրերու Օրը կազմակերպութեամբ՝ Հ.Օ.Մ.-ի Ռուբինա մասնաճիւղին: Օրուան հանդիսավարը եղած է Վրէժուհի Տէրվիշեան որ, նախ, հակիրճ պատմականը ըրած է Մայրերու Օրուան, պաշտօնապէս հռչակուած 1914-ին, նախագահ Ուիլսընի կողմէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Գեղարուեստական բաժնի մը աւարտին, հանդիսավարը կարդացած է օրուան բանախօսին՝ Վեհանոյշ Թեքեանի խօսքը, բանախօսը անհանգստութեան պատճառով չէ կրցած ներկայ ըլլալ: Վերջաւորութեան պատուուած են մայրեր: Նաեւ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 9-ին ալ, «Երէցներու ընկերակցութիւնը» տօնած է Մայրերու Օրը: Բացման խօսքը արտասանած է Ռազմուհի Շահինեան: Խօսք առած է ԱՄՆ-ի Արեւելեան Շրջանի եւ Գանատայի առաջնորդ՝ Օշական Արք. Չոլոյեան: Օրուան բանախօսը եղած է Հ.Օ.Մ.-ի ամէնօրեայ վարժարանի տնօրէն Րաֆֆի Տուտագլեան: Ներկայացուած է «Եօթանասուննոց փեսացուն»: Պաշտօնական բաժնէն ետք խրախճանք տեղի ունեցած է:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ՄԷՋ, Մայիս 13-ին եւ 14-ին տեղի ունեցած է Գանատայի բազմամշակութային Խորհուրդի երկամեայ ընդհանուր ժողովը, ուր ներկայ եղած է Հայ Ազգային Դաշնակցութեան երեք հոգինոց պատուիրակութիւնը յանձինս՝ Արիս Պապիկեանի, Արթին Յակոբեանի եւ Յակոբ Զազմազեանի: Երկու օրերու ընթացքին քննուած են բազմաթիւ հարցեր, հուսկ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւնը: Փոխ – նախագահ՝ Արթի Յակոբեան նախագահ ընտրուած է, թեկնածու էին նաեւ Թուրքացի մը եւ Արաբ մը:

''ԱԿՆ''Ը ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Մայիս 28-ին, Փարիզի ԱԿՆ հոգեւոր երաժշտութեան խումբը, Թորինօի մօտերը գտնուող եւ Ժ. – ԺԳ. դարերուն կառուցուած Սուրբ Միքայէլ վանքի Եկեղեցիին մէջ, Արամ Քերովբեանի ղեկավարութեամբ կատարեց Musica instrumentum Coeli միջազգային փառատօնին բացման ներկայացումը: Երեկոյթի կազմակերպման մէջ գործօն մասնակցութիւն բերած էր Վենետիկի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Հիմնարկը: Հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր վանքի մեծ եկեղեցին, եւ հարիւրի շուրջ ունկնդիրներ ալ դուրսը հաւաքուած, բարձրախօսներէ կը հետեւէին ներկայացումին: ԱԿՆ մեծ յաջողութեամբ ներկայացուց՝ շարականներէ եւ այլ եկեղեցական երգերէ կազմուած իր յայտագիրը, որ ունկնդիր բազմութեան համար հանդիսացաւ ոչ միայն բարձրորակ երաժշտական վայելքի, այլ յատկապէս հոգեւոր ապրումի առիթ մը: Խումբին մեներգչուհին էր՝ Վիրժինիա Քերովբեան: Նախատեսուած էր՝ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութենէն Հ. Վրթանէս Ուլուհոճեանի մասնակցութիւնը որպէս մեներգիչ, սակայն անհանգստութեան պատճառով Հ. Վրթանէս չկրցաւ մասնակցիլ ներկայացումին: ԱԿՆ խումբը յայտագիրը ներկայացուց իր ուրայատուկ մեկնաբանութեամբ, հիմնուած՝ աւանդական միաձայն երգեցողութեան վրայ: Ըստ երեւոյթին, ԱԿՆ-ի աշխատանքը նաեւ ոչ – Հայերու ալ հետաքրքրութիւնը կը շարժէ, քանի որ Ֆրանսացի մը, Ժոսլէն Լակարիկ, և Պելժիացի մը, Ժոէլ Մայէօր, կը մասնակցէին որպէս ձայնապահ: Ձայնապահներու շարքին էր նաեւ ծանօթ դերասան՝ Սիմոն Աբգարեան: ԱԿՆ-ի միւս երգիչներն էին՝ Գարին Ալլահվերտեան, Արմինէ Գրիգորեան, Էտմոն Զարզարեան, Յարութիւն Խաչատուրեան, Յասմիկ Հրաչեան, Ժիրայր Զօլաքեան եւ Արեւ Տէրտէրեան: Վստահաբար Իտալիոյ մէջ ալ անհամբերութեամբ պիտի սպասուի ԱԿՆ-ի անդրանիկ խտացեալ սալին, որ լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբերին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ՎԱՒԵՐԱԳՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆ

Լրատու տեղեկատու

ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ «ՄԻՒԶԻՔ» ԿԱՅԱՆԷՆ

Հայկական եկեղեցական երգերու ուսումնասիրութեան «ԱԿՆ» կեդրոնը կը տեղեկացնէ թէ իր աշխատանքներուն եւ հայկական երաժշտութեան մասին շուրջ տասը վայրկեանի տեսագրութիւն մը տեղ պիտի գտնէ հաղորդալարային «Միւզիք» կայանին «Զիքա» յայտագրէն որ կը տեւէ ժամ մը: Յայտագիրը կը ներկայացուի երկու մասով եւ հայկական բաժինը կը գտնուի Բ. մասին մէջ: Ա. հեռասփռումը տեղի կ'ունենայ Յունիս 11, Կիրակի, ժամը 19-ին: Ապա «Զիքա»յին երկու մասերը փոխն ի փոխ կը սփռուին

Յունիս 8, 15, 22, 29 Հինգշաբթի օրերը, ժամը 19-ին,

Յունիս 11, Կիրակի, ժամը 8·40, 19, 22·40, 2·45-ին,

Յունիս 18, Կիրակի, ժամը 9, 19, 22·40, 2-ին,

Յունիս 25, Կիրակի, ժամը 9, 19, 23·05, 1·15-ին:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Իր քովը տատղուած է կինը, նմանապէս գէր, պայթող այտերով, կրկնակ ծնօտով, յոյլ ծիծերը մսէ ծրարներու պէս նստած ուռած փորին վրայ, ու թեւերը կուրծքին վրայ ծալուած: Իր ձեւերը, ընչաք տեսակ մը գոռոզութիւն, եսեմութիւն ունին ու շրթունքներուն քովերը՝ արհամարհոտ ծալքեր՝ երբ խօսի: Միշտ իր վրայ, տանը վրայ, պերճանքի, ճոխութեան, ծախքի վրայ, հարուստ մէկու մը հետ ամուսնացած աղքատ դասակարգի աղջկան մը շատ պարծենկոտութիւնը, մեծքիթութիւնովը մեծարանող մը, մինչ իր ամուսինը՝ ճակտին քրտինքովը, գրկանքներու, նուաստացումներու շնորհիւ, ժամանակով, համբերութեամբ ու կծծիութեամբ հարստացած մէկը, ամէն տեղ, ամէնուն գործի, դրամի վրայ խօսող, խնայողութիւն քարոզող, «ժամանակներուն» դէշութեան վրայ ողբացող, «յիմար ծախքեր» ընելէ սարսափող, նոր տեսած մէկու մը նախ իր գործը հարցնող, միայն առուտուրի մարդերուն պատիւ ընող, անգործներուն, դրագիրներուն, «գրող կարդացողներուն» կռնակ դարձնող...

– Գո՛րծ, գո՛րծ... դրա՜մ, ամէն բան դրամով կ'ըլլայ...

Կ'ըսէին այդ մարդուն համար, թէ գոհ չըլլալով գաղթականներուն ի նպաստ թաղականներուն կողմէն իրեն եղած խնդիրքներուն կոշտ մերժումով մը պատասխանելէ՝ իրեն բան գործ ըրած էր իր ծանօթները համոզել, որ չեւլէն տառնկ խենթութիւն մը ընեն:

– Ստակ տալու ատե՞ն է հիմա... ո՛վ գիտէ, ի՞նչ պիտի ըլլանք... ամէն մարդ ինքզինքը մտմտալու է:

– Կարծեմ կանուխ եկանք, – ըսաւ տիկին Խապաաճեան:

– Ձէ՛, ինչո՞ւ, – բողոքեց տանտիրուհին քաղաքավարօրէն, – ճիշդ ատենն է:

– Ժամը քանի՞ն է որ, Սարգի՛ս աղա:

– Ժամացոյցս տունը մոռցեր եմ, – յայտարարեց վաճառականը՝ գլուխը կախ ու ձեռքերը ծունկերուն կռթնցուցած:

– Ա՛խ, աս ի՛նչ դժուար բան եղաւ, – հառաչեց տանտիրուհին տիկին Վասիլիկին դառնալով՝ յօնքերու ու շրթունքի հպարտօրէն խղճալի ծամածռումով մը...

– Պոլիս երկու ժամացոյց ունենալիքէն հոս մէկ հատ մը չունինք... Տիգրան աղային ըսի, որ կա՛մ հոստեղէն գնէ, կա՛մ Պոլիս գրէ, որ ղրկեն...

– Իրաւ, – չեշտեց տիկին Խապաաճեան գլխու զոռող կոտրտուքով մը, –մենք ալ կարասիի կողմանէ շատ նեղութիւն կը քաշենք կոր... ան կիւզէլիմ կարասիներս, հայելիները, ժամացոյցները, պլոտները, քանաբէները, բոլորն ալ Պոլիս մնացին... Թող որ ասկէ առնել պիտի տամ, – աւելցուց անհոգ շեշտով մը...: Դուք նորէն բաւական շտկեր էք:

– Ձէ՛, դո՛ւք ալ, աս ի՞նչ է որ... Պոլիս տեսնայիք, հինգ սենեակ...

– Պապամ, – ընդմիջեց անդլէն Սարգիս աղան, – հիմա կարասի առնելու ատեն չէ՛... եղածովը գոհ ըլլալու է... Ամէն մարդ ինք գիտէ իրեն եղած վնասը:

– Հայա՛, – մէջը նետուեցաւ անդլէն Զարուհի իրանի աշխոյժ մերձեցումով մը, – Սարգիս էֆէնտին իրաւունք ունի... ես ըսի մամայիս, բայց մտիկ չըրաւ...

Տանտիրուհին յանդիմանական խոժոռնայուածք մը ուղղեց աղջկանը, որ լռեց կարմրելով:

– Սարգիս էֆէնտի Խապաաճեան և իր կինը, պարոն Ստեփան Մարկոսեան, պարոն եւ տիկին Գալաֆեան, հրամմեցէ՛ք, նստեցէք...

Ստեփան Մարկոսեան, երեսուն տարեկան երիտասարդ մը, Պոլիս՝ դրագիր, հոս՝ անգործ: Զարդացած կ'ըսեն զինքը· ինչ որ կը նշանակէ մեր մէջ ֆրանսերէն գիտնալ: Գիրք մըն ալ հրատարակած է տառնով, «18 նորավէպք, թարգմանեալք ի գաղիերէնէ», զոր ինք կը յիշէ միայն: Զուարճալի է տեսնել, թէ ի՛նչպէս գիրութիւնը, ինչպէս ձիւնը հողինները, հարթած, կակուղցուցած է այդ մարդուն քով մարդկային մարմնին խորտուբորտութիւնները, գրեթէ արդուկած է անոր շրջագիծը, սրունքները անչափօրէն լայնցուցած՝ մինչեւ գանոնք հասցնելու ստոծան փորին ցցուածքին, մսի ծալքերուն մէջ անհետացնելով վիզը, գլուխը՝ առանց փոխանցումի՝ շարունակութիւնը ընելով մարմնին մնացորդ մասին, զոր յաջողած է այսպէս վերածել մսի, ճարպի կոյտի մը՝ կլոր ու ծանր, տիկ ու գլան, եգիպտական կարճ վարունգի կամ դդմակի ձեւով:

Հակառակ ասոնց, Մարկոսեան ոսկեթել ակնոց դրած է՝ կարծես փափաքելով իր մարմնին կոշտութիւնը, թանձրութիւնը սրբագրել ակնոցին թեթեւ, ազնուապետական նրբութիւնովը, եղի մը պէս, որ ուզած ըլլար, սնափառօրէն, ձիու մը վայելուչ աչապանները հագնիլ:

– Աս ի՛նչ գիրութիւն, պարո՛ն Ստեփան:

– Գէրութիւն ըսէք աւելի, տիկի՛ն, – կը ճարէ նրբօրէն խոշոր մարմինը ընդհանուր ծիծաղի մը մէջ:

– Նէ՞ վար, նէ՞ եօք պագալըմ, իշլէրտէն նէ՞ հապէր, – կը խոկայ խոշոր կարճվիզ ձայնը Սարգիս աղային:

– Նէ՞ օլաճագ, պիլտիկին կիպի, – կը պատասխանէ Գալաֆեան:

Գէր մըն ալ աս: Արջի ու խոզի խառնուրդ մը: Էն ցայտող բանը իր մէջ իր գլուխն է, ահագին բազմահատոր գլուխ մը, խոշոր ձմերուկի մը ձեւով, գրեթէ առանց վզի փակցուած կարճոտ պատկառելի մարմնի մը՝ տակառաձեւ ցցուած փորով մը բեռնաւորուած: Խծուծէ յօնքեր, մացառոտ պեխեր, լայնչի, մեծափոր քիթ մը, խոշոր աչքեր ուռած, ցցուած ակնագունտերով, ահագին խորշոմներով խորխորատուած դէմք մը. ձայնը ասոնց համեմատ: Կինը իրմէ միայն անունը ունի: Ծանր, կոշտ, լայնփոր բաներու այդ դէզը ամուսնացած ջիղերու նիհար ծրարիկի մը, կնկան պչրող մարմինի մը հետ, քիչ մը անցած գեղեցկութիւնով, անհանդարտ, աշխոյժ, որ կը սրնգէ ու կ'այծուղրաէ այդ խոշոր, թրմբուլիկին, այդ դամէշին քով:

– Է՛, տիկի՛ն Գալաֆեան, Աղեքսանդրիան ի՞նչպէս գտաք:

(Շար. 16)

Տէր եւ Տիկին Արման Խաչատուրեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պէրնար Մանուկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Թէրզեան և զաւակները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՊԱՐՍԱՄ ԹԷՐԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 7-ին, 93 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունիս 9, ժամը 14·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Monsieur et Madame Armand Katchadourian et leurs enfants,
Monsieur et Madame Bernard Manoukian et leurs enfants,
Monsieur et Madame Jacques Terzian et leurs enfants
ont la douleur de vous faire part du décès de leur père et grand-père

BARSAM TERZIAN

survenu le 7 Juin 2000 dans sa 93ème année.

Les obsèques auront lieu le Vendredi 9 Juin à 14 heures 30 en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste,
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

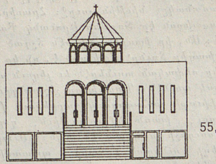
Le présent avis tient lieu de faire-part.

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN

Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

**LA TURQUIE MASSACRE, LE SENAT ENTERRE
LE COMBAT CONTINUE !**

MANIFESTATION

POUR LA RECONNAISSANCE DU

Génocide Arménien

DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES
de MATIGNON au SENAT
(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)

Comité du 24 Avril / Comité de Défense de la Cause Arménienne
Communautés grecque et chypriote

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'armé-nité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

ALFORTVILLE	Mme Zabounian	01. 43. 76. 50. 52
ARNOUVILLE	Mme Kaldjian	01. 39. 85. 05. 71
ASNIERES	Mme Danoux	01. 42. 42. 85. 87
BAGNEUX	Mme Pekmezian	01. 46. 63. 10. 48
CHAVILLE	Mme Der Kaloustian	01. 47. 50. 64. 37
ISSY-LES-MOULINEAUX	Mme Papazian	01. 46. 42. 90. 68
PARIS	Mlle Karanfilian	01. 42. 46. 88. 36
SEVRAN	Mme Bachayani	01. 48. 24. 46. 57
DECINES	Mme Dolmadjian	04. 78. 49. 26. 66
LYON	Mme Aghayekian	04. 78. 45. 17. 55
GRENOBLE	Mme Saboundjian	04. 76. 49. 17. 16
VALENCE	Mme Baron	04. 75. 40. 12. 49
VIENNE	Mme Raymond	04. 74. 85. 18. 58
ST-MAURICE	Mme Goubatian	04. 78. 55. 28. 82
VAULX-EN-VELIN	Mme Djanikian	04. 78. 80. 27. 43
MARSEILLE	Mme Avedian	04. 91. 87. 13. 48

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour : du 27 juillet au 19 août 2000
Prix : 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է : Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր :

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն : Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով :

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն) : Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային :

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն :

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան :

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով :

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան) :

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւն, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերախումբը, ակումբական եւ մարզական շարժումները :

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար :

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14·30-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.925 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.925

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

[illegible]

(Յունիս 8 / 9)

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի մահափորձին ամբաստանութեամբ 16 ձերբակալուածներէն 9-ը կը գտնուին Ներքին գործերու նախարարութեան նախաքննական մեկուսարանը: Յունիս 8-ին լրատուներու ներկայացուցիչներու առիթ տրուած է հանդիպելու, տեսակցութիւն ունենալու բանտարկեալներուն հետ: Անոնք մէկ առ մէկ ներկայացած են մեկուսարանի պետին աշխատասենեակը եւ ընդհանուր առմամբ գոհունակութիւն յայտնած բանտին ղեկավարութենէն, պայմաններէն. բաց են սակայն թէ իրենք զիրենք մեղաւոր չեն նկատեր կատարուածին մէջ:

«Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼՂՀ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Յունիս 8-ին «Ի պաշտպանութիւն ԼՂՀ» կոմիտէն որուն մաս կը կազմեն Դեմոկրատական, Ռամկավար, Հնչակեան ու այլ կուսակցութիւններ, ԱԺՄ-ն, Սահմանադրական Իրաւունքի Միութիւնը, ԳԻԱրքմ-ը եւ այլ կազմակերպութիւններ, ժողովը գումարած են Համալսարանի մեծ դահլիճին մէջ: Հրաւիրուած, սակայն ներկայ չեն եղած իշխանութեան ներկայացուցիչներ: Կոմիտէի նախագահ Արամ Սարգսեան ժողովը բացատրած է նշել որ Ղարաբաղի հարցին ներկայի փուլին կրնան այնպիսի առաջարկներ ըլլալ որոնք չընդունելու պարագային հաւաքութիւնը պատրաստ պէտք է ըլլայ դիմադրելու: Ելոյթ ունեցողները ծանրացած են Մինսկի խումբին առաջարկներուն վրայ, մերժելով տարածքի փոխանակման ամէն մարկած: Ներկայի իշխանութիւնները քննադատուած են իրենց արտաքին կրաւորական քաղաքականութեան համար: Ժողովը ընդունած է բանաձեւ մըն ալ որ կը ներկայացուի իշխանութիւններուն ու ՄԱԿ-ին, Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ին, միջազգային այլ կազմակերպութիւններու:

ԼՂՀ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌՆՉՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 9-ին Ստեփանակերտի մէջ կը բացուէր նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին գործուած մահափորձին երեք ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը: Սէյրան Առստամեան, Անորէյ Աւշարեան եւ Արայիկ Վարդանեան, երեքն ալ մաս կը կազմէին գլխաւոր ամբաստանեալ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի թիկնազօրքին: Անոնք գլխաւորաբար ամբաստանուած են գումարներու իւրացման եւ զէնք պահելու յանցանքով:

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան ԱՄՆ-էն վերադարձին Մոսկուա հասած է Յունիս 6-ին ու հանդիպումներ ունեցած տեղւոյն գաղութին ներկայացուցիչներուն ու Ռուսաստանի քաղաքական մարզի պաշտօնատարներու հետ: Յունիս 7-ին ան Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին նիւթով տեսակցութիւն ունեցած է Ռուսաստանի մարտավարական հետազօտութեան հիմնարկի պատասխանատուներուն հետ. հիմնարկ որ խորհրդականի եւ ուղեցոյցի դեր կը կատարէ ռուսական կառավարութեան մօտ: Պատասխանելէ ետք Ղարաբաղի մասին իրեն ուղղուած հարցումներու, Ն. Մելքումեան գլուխ-գլխի տեսակցութիւն մը ունեցած է հիմնարկին տնօրէնին հետ:

Նոյն օրը նախարարուհին հանդիպում ունեցած է Դումայի փոխ-նախագահ Արթիւր Չիլինկարովի ու բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներու հետ: Դումայի դէմքերուն հետ հանդիպումները շարունակուած են յաջորդ օրն ալ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Իտալական «Իլ Ճիորնօ» օրաթերթը իր Մայիս 28-ի թիւին մէջ, Աբրուցեան լեռներու սահմանային անցքերու մասին գրութեան մը մէջ, կը խօսի Կրոզիօ շրջանին մասին որ հինէն ի վեր ճամբաներով կապուած էր Վենետիկի հետ եւ Տոժի կառավարութեան կը հայթայթէր [illegible] ծառերու փայտի տեսակ մը որ կը գործածուէր առագաստանաւերու կայմի եւ կոնտոլներու շինութեան մէջ: 1600-ին պատահած ժանտախտ մը կը մահացնէ Կրոզիօ շրջանին գրեթէ բոլոր կիները, մինչ այրերը կը գտնուէին Վենետիկի փայտի գործատունութեան մէջ: Անոնք յուսահատ, կը դիմեն Տոժին որ իրենց կորսնցուցած կիները փոխարինէ տեղացի կիներով: Տոժը վարձատրելու համար գիւղը եւ ապահովելու համար փայտի ներածումը ապագայի համար, իրենց կը յանձնէ խումբ մը հայուհի ստրուկներ, վերակազմելու համար իրենց ընտանիքները:

Այսօր ալ, կը գրէ յօդուածագիրը, հոն տեսանելի է արեւելեան ցեղի մասնայատկութիւնը. սեւ եւ գրեթէ նշաձեւ աչքեր, թուխ մորթ եւ գլուխի տարբեր անձերու մօտ յատուկ գլխատուրում որ կը յիշեցնէ անցեալի յատկութիւնները:

«Լա Սթամփա» օրաթերթը, Յունիս 3-ի իր թիւին մէջ, Գլանտէսթինի, այսինքն «գաղտնիներ» կամ «ծածուկներ» գոյականացած ածականները կը գործածէ որակելու համար առանց արտօնութեան Իտալիա եկած հայ գաղթականները, որոնց մասին գրած էր նաեւ «Իլ Կածեթթինօ»ն նոյն օրը (Յառաջ», Յունիս 6):

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի, Յունիս 13ի թիւ) մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունիս 14:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Յունաստանի զինուորական կցորդը որ վիրաւորուած էր Յունիս 8-ին մահափորձի մը ատեն Աթէնքի մօտ, մեռած է հիւանդանոց փոխադրուելէն ետք: Ոստիկանութիւնը կը կասկածէր որ «Նոյեմբեր 17» ահաբեկչական խումբին արարքն ըլլայ եւ յաջորդ օրն արդէն «Նոյեմբեր 17» ստանձնած է մահափորձը: Հիմնուած 1975-ին, «Նոյեմբեր 17» մարքսիստ խմբակ մըն է եւ ըստ ոմանց որոշ մեղսակցութիւններ կը վայելէ: Յունական «Գանար Անչէնէ»ն՝ Փոնթիքի (Մկնիկը) հարցազրոյց մը հրատարակած է Աթէնքի ՍԻԱ-ի նախկին պետ՝ Ճէյմս Ուըլլի հետ, ուր ան կ՚ըսէ «կը խորհիմ որ յոյն կառավարութեան անդամներ կան որոնք կը ճանչնան Նոյեմբեր 17-ի խմբակին կարգ մը անձերը», ինչ որ բաւական ծանր ամբաստանութիւն մըն է: Խումբին անունը կը համապատասխանէ 1973-ին Փոլիթէքնիք վարժարանի ուսանողներու ըմբոստութեան, խեղդուած արեան մէջ (34 մեռեալ): «Նոյեմբեր 17»ը գլխաւորաբար աշխարհակալութեան դէմ է, յեղափոխութիւն կ՚ուզէ: Ցարդ իր սպաննած անձերուն մէջ կան չորս Ամերիկացի դիւանագէտ եւ սպայ եւ երկու Թուրք դիւանագէտ: Անգլիա ահաբեկչութեան դէմ պայքարող յատուկ յանձնախումբ մը ղրկեց Աթէնք: Վարչապետ Սիմիթիս իր ցաւը յայտնեց այդ բարբարոս արարքին համար: Արտաքին նախարար՝ Փափանտրէու ալ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ իր ճիգերը անխնայ պայքարելու համար ահաբեկիչներու դէմ:

ՉԷՉԷՆԻԱՆ ուղղակի Կրեմլինի վարչական ղեկավարութեան տակ դրաւ Պուտին, Յունիս 8-ին յատուկ հրովարտակով մը: Այս ձեւով Պուտին կը ջնջէ որեւէ ինքնավարութիւն եւ ձեռք կ՚առնէ ըմբոստ հանրապետութեան առօրեայ մատակարարութիւնը, զինուորական եւ ոչ զինուորական բոլոր մարզերուն մէջ: Զինուորական մը, զօրավար Կազանցեւի յանձնուած է հակակշռել այդ վարչութեան պետը որպէս. – «Նախագահական ներկայացուցիչ Հիւսիսային Կովկասի մէջ»:

ՓԱՍՔՈՒԱ սկսաւ արդէն նախագահական հնգամեակի դէմ իր արշաւանքը: Իր կուսակցութեան՝ «Համախմբում Ֆրանսայի համար» հաւաքոյթին ընթացքին, Յունիս 8-ին, հրաւիրեց իր կուսակիցները որ մարմիններ կազմեն՝ «ո՛չ հնգամեակին» արշաւանքի մը ձեռնարկելու համար: Ինք կողմնակից է ոչ նորոգելի եօթնամեակի մը:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ Օրէնքի Յանձնախումբը, Յունիս 8-ին, միաձայնութեամբ ընդունեցաւ նախագահական հնգամեակին վերաբերող օրինագիծը, մերժելով 62 սրբագրութիւններ զոր ներկայացուցած էին ձախ արմատականները, կանաչները, Քաղաքացիներու Շարժումը (Շըվէնման) եւ Իւ - Տէ - Էֆ-ը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ատլանտեանի ծովափները այնքան ալ վտանգաւոր չեն, յայտարարեց կառավարութիւնը առաջքն առնելու համար այն խուճապին որ ստեղծուած էր Առողջապահութեան ընդհանուր տնօրէնութեան մէկ շրջաբերականին առթիւ: Հոն կ՚ըսուէր թէ կարգ մը ծովափներ կրնան փակուիլ ապահովութեան համար, Էրիքայի ստեղծած աղէտը հիմնովին մաքրուած չըլլալով, նոյնիսկ խիւրդի վտանգի խօսք կար:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ կրկին՝ ռմբակոծած է Իրաքեան կայանները, ի պատասխան, ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, իրաքեան կրակոցներու արգիլուած գօտիին մէջ: 1991-էն ի վեր, Ծոցի պատերազմէն, 36-րդ զուգահեռին վրայ արգիլեալ գօտի մը հաստատուած է զոր Պաղտատ չի ճանչնար եւ որ արդէն տեղ չէ գտած ՄԱԿ-ի բանաձեւերին մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պարաք շատ նեղ կացութեան մատնուած է համախմբումին տապալումէն ի վեր: Յունիս 7-ին, Քնէսէթը (Խորհրդարան) իր տարակարծութիւնը յայտնեց իրեն հանդէպ: Պարաք նոր համախմբում մը գտնել եւ Մա'արեւ հանրածանօթ խմբագիրներէն մէկը կը գրէ. – «Իրեն կը մնայ ընտրել գոլերային, փորոտութեան եւ փզըրխագիւրին միջեւ»: Աշխատաւորական վարչապետը խոստացած է պաշտօնազրկել 6 նախարարներ որոնք իրեն դէմ քուէարկած են, հաւանութիւն տալով կանխահաս ընտրութիւններու ծրագրին: Հրէական Հոգեգալուստի (Շաւուոթ) երկար շաբաթավերջը առիթ պիտի ըլլայ բանակցութիւններու եւ սակարկութիւններու:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ զինուորական դատարանին առջեւ բացուած է հարաւային Լիբանանի բանակին (իսրայէլամէտ) դատավարութիւնը: Կը թուի որ արդարադատութիւնը որոշ բարեացակամութիւն ցոյց պիտի տայ այն զինուորականներուն նկատմամբ որոնք ինքնաբերաբար յանձնուած են: Տարբերութիւն մը կը դրուի անոնց միջեւ. կան որ կամովին գործակցած են Իսրայէլի հետ եւ Ցահալ (իսրայէլեան բանակ) մտած եւ միւսները որոնք բռնի տարուած են:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ եզրին Սերպիոյ հարաւ-արեւելքը, հինգ սերպ ոստիկաններ վիրաւորուած են, որոնցմէ մէկը ծանրօրէն, պայթումի մը հետեւանքով: «Ցամաքային ապահովութեան գօտի»ն հաստատուած էր զինուորական համաձայնագրի մը հիման վրայ ստորագրուած ՕԹԱՆ-ի եւ Պելկրատի կողմէ, 1999 Յունիս 9-ին:

ՍՈՒՐԻԱՅԻ զօրավար մը սպաննուած է իր բնակարանին բաղնիքին մէջ, հակառակ անոր որ շէնքը զինուորականներու պաշտպանութեան տակ էր: Զօր. Խալիլ Խեսէր պատասխանատու էր Դամասկոսի համալսարանականներու զինուորական մարզումէն:

ԹՈՒՐՔ ոստիկանութիւնը Փալլօ Փիքասոյէն պաստառ մը գտած է Իզմիր եւ վեց հոգի ձերբակալած, որոնց երկուքը Սուրիացի են: Մաս կը կազմեն արուեստի գործերու մեծ շահատակութեան մը: Կասկածելիները ձերբակալուած են, երբ կը փորձէին պաստառը ծախել 6,5 միլիոն տոլարի: Փիքասոյի 1908-ի մէկ գործն է որ ագարակապանուհի մը կը ներկայացնէ:

14 ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐ որոնք գաղտնաբար զրահապատ վակոնով մը փորձած էին Ֆրանսա մտնել, յայտնաբերուած են Պուրկ-ան-Պրէս: Կը թուի որ Քիւրտ են եւ քաղաքական ապաստանի դիմում ըրած են:

ԹՈՒՐՔ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ երեք անդամները 6 ամիս, յետաձգումով, բանտարկութեան դատապարտուած են Վերսայլի ոճրական դատարանին կողմէ, որովհետեւ առեւանգած եւ արգելափակած էին իրենց չափահաս աղջիկը եւ յարձակումներ գործած անոր Մօրիսեցի բարեկամին վրայ: Չէին ընդունած իրենց 22 տարեկան աղջկան կապը անոր հետ: Պարտին նաեւ 10 հազար Ֆր. հատուցում վճարել անոր:

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԱՂ ԵՒ ԿՈՒԶ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Վերջին տարիներուն ցեղասպանութեան նիւթին առնչութեամբ հետաքրքրական հոլովոյթ մը ուշադրութիւն կը գրաւէ: 1915-ին կատարուածին ցեղասպանական բնոյթին ճանաչումին ուղղուած ընթացիկ ջանքերու, աշխատանքներու, ցոյցերու լուսանցքին մէջ տեղ կը գտնէ նիւթին մասին «հայեւթուրք երկխօսութիւն» ծաւալելու ձգտումը: Երկխօսութիւն որուն շրջանակը կը գետեղուի «գիտական» որակուած գետնի մը վրայ, երեւութապէս՝ յստակ կերպով անջատուած քաղաքականէն: Հանդիպումներ, մինչեւ իսկ «աշխատանքային նիստ»եր, «գիտաժողով»ներ տեղի կ'ունենան հոս ու հոն, որոնց Թուրք համալսարանականներ, կամ հայկական խնդրին հետապնդումը բան - գործ ըրած ու որպէս այդ հանրային կարծիքէն որոշ ճանաչում գտած տիպարներ կը մասնակցին. իսկ հայկական կողմին մէջ անուններ, որոնց յաճախ աւելի ծանր կը կշռեն ակադեմական պատկանելիութեան մը պիտակները:

Այս երեւոյթին վերջին օրինակը արձանագրուեցաւ անցեալ Մարտին Շիքակոյի համալսարանին մէջ ուր աշխատանքի եօրեայ հանդիպումով մը քով քովի եկան ԱՄՆ-էն ու Թուրքիայէն Թուրք պատմաբաններ եւ ԱՄՆ-էն փրոֆ. Ռոնըլտ Սիւնի, Նիւ - Եորքի «Զօհրապ» կեդրոնէն Արամ Արքուն, Միչիկընի համալսարանէն փրոֆ. Գէորգ Պարտաքճեան, նաեւ Հայաստանի նախագահի նախկին խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան: Ելոյթներուն յաջորդած վիճարկումին մասնակցեցան այլ համալսարաններէ տարբեր դէմքեր ալ:

Աւելորդ չէ ընդգծել թէ նոյն եօրեային նիւթը «Հայերու ցեղասպանութիւն»ն էր, ամենայն յստակութեամբ: Իսկ այն պատճառը որ աւելի քան երկու ամսուան հեռաւորութենէն այսօր, ատոր անդրադարձին կը մղէ, հարցազրոյց մըն է, լոյս տեսած Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին մէջ (Յունիս 2). կատարուած է խմբագիր Հրանդ Տինքի կողմէ, Շիքակոյի եօրեային մասնակից Թուրք փրոֆեսէօրներէն Սելիմ Տէրինկիլի հետ: Նորութիւն չըլլալով հանդերձ, հետաքրքրական է տեսնել թէ որքա՛ն կարեւոր է ճեղքը ««Հայերու ցեղասպանութեան» նիւթով հանդիպումի գացած եռթակային այդ տարրերին ու համոզումներուն - աւելի ճիշդը՝ որպէս համոզում արտայայտածին - միջեւ: Այդ ճեղքը լաւագոյնս կը խտացնեն Թուրք պատմաբանին հետեւեալ խօսքերը. «Ապրուածը ողբերգութիւն մը, դժբախտութիւն մըն է: Ամբողջ ժողովուրդի մը աշխարհագրական տարածքէ մը ջնջումը այս երկրին բոլոր ժամանակներու մեծագոյն կորուստներէն մէկը կը նկատեմ. սակայն այսօր նստիլ ու ատիկա նացիական Գերմանիոյ հետ նոյնացնել գիս մեծապէս կը վրդովէ»:

...«Կը շեշտեմ թէ ժողովուրդ մը իր դարաւոր բնակավայրէն ջնջուած է ու ատիկա ասրասփելի բան է: Սակայն, որպէս պատմաբան, հարկ է երեւոյթը դիտել ու զայն արժեւորել ինքն իր մէջ: Ես այն համոզումը ունիմ որ ցեղային հիմով կատարուած բան չէ ան»:

Ցեղասպանութեան մը մասին համալսարանական աշխատանքի եօրեայէ մը վերադարձած պատմաբանին այս կարգի համոզումներուն յենարան ճարելու միտող այլ արտայայտութիւններուն անցնելէ առաջ, կ'արժէ անդրադառնալ նաեւ քանի մը հարցականներու որոնք անխուսափելի են նման նախաձեռնութիւններու առնչութեամբ:

Այդ հարցականներուն գլխաւորը «ինչո՞ւ»ն է բնականաբար Ինչո՞ւ կը նախաձեռնուի նման մտասնական հանդիպումներու, երբ ամէնէն նախնական կէտը փաստօրէն համախոհութեան առարկայ չէ մասնակիցներուն միջեւ: Ի՞նչ արդիւնք կ'ակնկալուի երկխօսութենէն մարդոց հետ որոնք կը սկսին «այո՛, այո՛»ներով, աւարտելու համար «եւ սակայն..»ով մը:

Երեւոյթէն անդին որ «հայեւթուրք երկխօսութիւն» մը, անկախ իր միջուկէն, «յաջողութիւն» կը նկատուի որոշ հասցէներու համար, կատարուածին մէջ կայ առաջին սուր տուեալը, այն որ Թուրք պատմաբանին իսկ խօսքով՝ «իր դարաւոր բնակավայրէն ժողովուրդի մը ջնջումը» նման ճապկումներով, կամացուկ մը, քաղաքականին մարզէն կը փոխադրուի դէպի պատմականը: Եւ ատիկա, յանուն՝ ճկունութեան, անելէն ելքի փնտռտուքի, եւ այլնի նման այժմէական տարազներու...:

Մարդերու այս շատ ճարպիկ ու շատ բացայայտ նպատակով չփոթէն ետք, անխուսափելի է հարցումը թէ, եթէ նիւթը պատմական է, ինչի՞ կը ծառայեն նման երկխօսութիւններ, եթէ ոչ այն պատկերը տալու թէ լուծեան պատը սկսած է տեղի տալ ու Հայերն ու Թուրքերը կրնան քով - քովի խօսիլ, խօսակցիլ: Այդ պատկերը նաեւ յարմարագոյն գետինը կը տրամադրէ շփոթելու համար զոհն ու ոճրագործը, քանի որ ներկան զանոնք վերածած է «խօսակից»ներու: Ու ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի, սատանձնումի խնդիրը կ'ըլլայ հասարակաց օրակարգի մը նիւթը, դադրելով Թուրքիոյ կրթական, ներքին հարցը ըլլալէ: Մինչդեռ, նուազագոյն անկեղծութիւնը կը պահանջէր որ 1915-ի մասին մտածելու, խօսելու, վիճարկելու տրամադիր Թուրք հեղինակութիւններ, Թուրք պաշտօնական դիրքերու եւ դէմքերու հետ երկխօսութեան նստէին նախ, քանի որ պատը այդ կալուածին մէջ բարձրացած է:

Թուրքիան իր լռութենէն, մերժումէն, խուսափումէն դուրս ելածի տպաւորութիւնը ստեղծելու միտող ճապկումներու այս ցանցին մէջ ինչպէ՞ս կը բացատրուի հայկական մասնակցութիւնը: Հարցում որուն պատասխանը միակ մակարդակով մը փորձել տալ, բաւական միամտութիւն է վտանգաւոր: Կայ, անշուշտ, նման հանդիպումներով թրքական ծանօթ կաղապարները խախտելու, «բարեփոխեալ»ու հասկնալի անկեղծ մտադրութիւնը: Ի վերջոյ, բոլոր դռները փակել, ամէն նախաձեռնութեան դէմ, որոշ է որ յաւերժական տեղքայլ կը նշանակէ: Սակայն, երբ երկխօսութեան սեղաններուն Թուրքեր կուգան մասնակցիլ հարցը իր հունէն հանելու եւ շատ աւելի «անմեղ» տարբեր հուն փոխադրելու յայտնի նպատակով, անկեղծութենէն տարբեր ազդակներ ալ կը յայտնուին հայկական մասնակցութեան մէջ:

Կայ, բնականաբար, գործի վրայ երեւալու, մանաւանդ՝ հայկական իրականութեան մէջ ընդունելի որեւէ մասնակցութիւն բերելու անյաջողութեամբ շարժողներու խումբ մը. ան կը կարծէ գործունէութեան բացառիկ դաշտ մը ձեռք ձգած ըլլալ: Այս խումբին մէջ գտնուողները յաճախ իրենց զօրակից ունին տգիտութեան գործօնն ալ որ անմիջական գործակից է պատեհապաշտութեան: Երբ չես գիտեր, տուեալներն ալ չունիս գիտնալու, սորվելու թէ բանն ինչո՛ւմն է, տոն քիչութեան փոքր բարեխառնութիւն մը կը բաւէ ազգային մտաւորականի, գործիչի, անխախտելի նախաձեռնարկի մորթին մէջ մտնելու: Բնական է որ այս տարրին համար բնաւ կարեւոր չէ թէ իր քայլերուն հետեւանքը ի՛նչ կ'ըլլայ 85 տարուան ընդհանուր հարցի մը հոլովոյթին համար:

Կայ, անշուշտ, աւելի սարսափելին ալ որ մեր իրականութեան համար ո՛չ աննախադէպ է, ոչ ալ վերջին երեւում. ան գոյութիւնն է իբրեւ թէ «քաղաքական» ազդակներով շարժողներու որոնց իրական մղիչ ուժը կ'ամփոփուի անձնական շահերու գլուխով:

Դրական բան մը ըրած ըլլալու անկեղծ մօտեցումէն մինչեւ դրամի մտահոգութիւն, անցնելով՝ տգիտութեան, պատեհապաշտութեան կայաններէն, բաւական հարուստ դաշտ մը կ'ընծայուի «ցեղասպանութիւն» կոչուածը այլ եւ այլ դաշտեր փոխադրելու նպատակը ունեցողներու: Իսկ այս պայմաններով, ո՞վ, ո՞ր դիրքին տէրերն են պախարակելիները:

Հ. Տինքի հարցազրոյցին մէջ Թուրք պատմաբանին կարգ մը մտածումները յստակ վկայութիւնն են հայկական մասնակցութեան բազմազանութեան: Ուշագրաւ է, օրինակ, անոր ըսածը թէ Հայաստանէն մարդիկ հրաւիրուած ըլլալով հանդերձ, ոչ ոք մասնակցած էր. նոյնպէս՝ «Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի, Վահագն Տատրեանի նման մեծ անուններ, վճռապէս մերժած էին նման հաւաքոյթի մասնակցիլ»:

Գետիններու շփոթը ամէնէն լաւ կը մատնէ Ս. Տէրինկիլի հետեւեալ դրսեւորութիւնը. «Զգացինք թէ հայկական կողմ ու թրքական կողմ գոյութիւն չունէր, միասնական ծրագրի մը հետամուտ էինք ու նոյնիսկ կը յառաջանայինք դէպի հասարակաց նպատակ մը: Շատ զգածուեցանք ատկէ: Անցեալին եղածը եղած է, այսօր միասնաբար պէտք է յառաջանանք, ատիկա շատ կարեւոր է: Անցեալին կապուած մնալ բնաւ ճիշդ բան չէ: Պատմաբաններու պարտականութիւնն է հոն, ըստ իս, թէ՛ հաշուեյարդար մը ընել, թէ՛ հաշտուիլ»:

Զրոյցին մէջ Ս. Տէրինկիլ ըսելէ ետք թէ հայութիւնը իր գիւղերէն քիչ մը հեռուն անասուններու պէս մորթուած է, Յատուկ կազմակերպութեան հրոսակները լեռներէն իջած ու լրացուցած են անկատարը, եւ այլն, եւ նաեւ թէ «գրաւոր ձեւով չիրահանգուած ու Իթթիհատականներու յատուկ հսկիչներուն կողմէ տեղական պաշտօնէութեան փոխանցուած ու անմիջապէս յետոյ փճացուած հրամանագրեր կան», կը յիշէ զանոնք գործադրելու մերժումով մահուան դատապարտուած Օսմանեան պաշտօնեաները, զինուորականները. կը յիշէ նաեւ Հայերու, հայ որբերու կեանքը փրկած մահմետականները, որոնք իրեն կը ներկայանան ժողովուրդի մը բնաջնջումին հաւասարազօր ծանրութեամբ ու կ'եզրակացնէ թէ հարցը «երկու տարածք ունի եւ որպէս պատմաբան, իրենք պարտաւոր են երկուքն ալ նկատի ունենալու»:

Երկու տարածքներուն ալ յարգանքի այս ըմբռնումը, սակայն, արդելք չէ եղած որ նոյն պատմաբանը կարենայ Ապտիւլհամիտի շրջանին մասին գիրք մը գրել ուր «յատուկ կերպով հայկական հարցը գոյութիւն չունի» ինչպէս կ'ըսէ ինք: Ու իր այդ կեցուածքով իր անձը կը գետեղէ խումբի մը մէջ որ «կը փորձէ քննադատական մօտեցում ունենալ»...: Մինչեւ իսկ կը խոստովանի որ որեւէ վնաս չի տեսներ անցեալի եղերական բոլոր այդ պատահարները յիշելուն եւ ընդունելուն մէջ: Նոյնիսկ ատիկա դարմանի կարելի ճամբայ մը կը նկատէ:

Հ. Տինք - Ս. Տէրինկիլ զրոյցին մէ[ջ] ուշագրաւ երկու կէտեր կ'առանձնանա[ն]: Մէկը Ժ. Լիպարիտեանի ելոյթէն մէ[ջ] բերուած հարցում - պատասխան մըն է, միւսը՝ զրուցավարին վերջին հարցում[ը]: Առաջինը հայեւթուրք երկխօսութ[եան] երեւոյթին հակադրուող, զայն մերժ[ող]ներու յամառ գոյութեան առնչուած գեկուցարերը ակնարկելով այդ խումբ[ե]րուն հարց տուած է թէ «ինչո՞ւ [...] լուծումին փոխարէն խնդիրը կը [...] խընտրեն» ու ինք պատասխանած է [...] հարցումին. «որովհետեւ իրենց ապր[...] տը ատկէ է»: Լաւատեղեակի այս ախ[...] բոշումը կը բաժնէ նաեւ Թուրք պատմ[ա]բանը, ի՛ր շրջանակին համար, ըսել[ով] «կարծեմ նոյն բանը կարելի է մեզի հա[...] մար ալ ըսել»:

Ինչ կը վերաբերի Հ. Տինքի վերջ[ին] հարցումին, ան կ'ըսէ թէ նոյնիսկ ընդու[...] նելով որ Հայեր որոշ շրջանի մը մէջ [...] դալեցին օսմանեան պետութեան, Ռուս[...] սերու հետ գործակցելով, եւ այլն, ինչ[...] պէս պէտք է բացատրել ամէն կողմէ Հա[...] յերու տարագրութիւնը որուն համար [...] ուրիշ պատճառ պէտք է գոյութիւն ու[...] նեցած ըլլար: Ս. Տէրինկիլ շատ տեղ[...] նկատելով հանդերձ հարցումը, կ'ըսէ [...] ինք ատոր պատասխան չունի: Այս[...] կարգին հարց կուտայ թէ ինչո՛ւ Գ[...] սայէն, Ռոտոսթոյէն ալ մարդիկ տե[...] հանուած, աքսորուած են: Ու գր[...] կ'աւարտի անոր եզրակացութեամբ. [...] տեւանքը այն եղած է որ Անատոլ[...] ամէնէն արդիւնաբերող, աշխատ[...] տարրերէն մէկը կորսնցուցած է ու [...] փոխարժէքը մինչեւ այսօր կը վճարե[...]:

Նկատի ունենալով հայեւթուրք երկ[...] խօսութեան հետամուտ հայ, թուրք [...] այլ անձնաւորութիւններու, հաստատ[...] թիւններու տարուէ տարի աշխուժացող ընթացքն ու միւս կողմէ՝ ուղղակի [...] տարուածին ճանաչում բերելու հայկ[...] կան «յամառութիւնը», կազմակերպ[...] լու իմաստութեան նշանները, ամէն[...] անմիջական եզրակացութիւնը կը [...] վախի զգացումին. արդեօք մեր յա[...] դումներով, անճարակութեամբ [...] հասած ներքին նոր պառակտումի, [...] բեւեռացումի մը չեմին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԿԵԴՐՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱՖՂԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՁՈՒԼՈՒԱԾ ՈՒ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐ՝ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այսօր անհաւանալի իրողութիւն է, որ դէպի Աֆղանիստան հայկական գաղթականական զանգուածային հոսանքներուն պատճառով մեծ թիւով Հայեր, հայկական իրականութենէն բոլորովին կտրուած, այդ հեռաւոր, առանձնացած եւ դժուարամատչելի երկրին մէջ մնացած եւ ժամանակի ընթացքին իրենց ինքնութիւնը կորսնցուցած, ձուլուած ու կորսուած են աֆղան բազմացեղ եւ բազմալեզու ժողովուրդին մէջ, կազմելով առանձին ցեղախումբեր:

Աւանդականօրէն հայկական ծագում ունեցող այդ ցեղախումբերէն գլխաւորը Ղիզլպաշներն են, որոնք իրենց մարդաբանական կազմով, առանձնայատկութիւններով ու լեզուով ազգագրական ուրոյն խմբաւորում են:

Պատմական տարեգրութեանց համաձայն, Լենկթիմուրի արշաւանքներուն ժամանակ, ԺԴ. դարուն, մեծ թիւով Հայեր գերեվարուեցան եւ տարուեցան դէպի ներկայ Աֆղանիստանի լեռնադաշտերը, Քապուլի, Գանտահարի եւ Աֆղանական Թուրքեստանի շրջանները:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, որ Լենկթիմուրի տարած գաղթականները լեռնադաշտերուն մէջ կ'ապրէին եւ խաշնարածութեամբ կը զբաղէին, եւ իրենց կենդանիներուն կաթով ու միսով կը սնանէին: Տարի մը, երբ անոնց հոգեւոր հովիւը Մեծ Պահքին կ'արգիլէ կաթնեղէն եւ մսեղէն ուտել, ժողովուրդը դժգոհութիւն կը բարձրացնէ եւ իսլամութիւնը կ'ընդունի:

Աւանդութիւնը կը շարունակէ՝ ըսելով, որ անոնք Ղիզլպաշ (Ղալզայ, կամ Ղըլզայ) անունով առանձին ցեղ մը կազմեցին:

Ղիզլպաշներու մասին ժամանակակից ուսումնասիրութիւններ կ'ըսեն, որ անոնք հին արեւելեան ցեղ մըն են: Ուսումնասիրողներու որոշ կարծիքի մը համաձայն, անոնց խառնուած են հին հեփթաղներու սերունդներ: Ղալզայ փաշթուներէնով կը նշանակէ Ղալի զաւակ, իսկ դըլ գող կը նշանակէ: Մախզան-ի Աֆղանիի մէջ պահուած աւանդութեան մը համաձայն, անոնք փաշթուններու աւանդական նախահայր Քայսի զաւկին՝ Գիթանի աղջիկէն՝ Մաթոյէն սերած են:

Ղիզլպաշները զօրացան ԺԷ. դարուն եւ այդ ժամանակ ալ անոնք իրենց մրցակից Ապտալի ցեղախումբէն ընդարձակ հողեր գրաւեցին Գանտահարի շրջանին մէջ: Արդիւնքն Ապտալիները շահ Աբասի ժամանակ Հերաթի շրջանը գաղթեցին:

Գանտահարի շրջանի Ղիզլպաշներու ցեղապետ Միր Ուայս 1707-ին ապստամբեցաւ Պարսիկներուն դէմ, սպաննեց շրջանին կառավարիչը եւ անկախութիւն հռչակեց: Ան մահացաւ 1715-ին, եւ որոշ պատերազմներէ ետք անոր յաջորդեց գաւա-

կը՝ Մահմուտ: Ան իր ուժերով յառաջացաւ դէպի Իրանի խորերը եւ 1720-ին գրաւեց Ղերմանը, իսկ 1722-ին ալ Սաֆաւիներու մայրաքաղաքը՝ Սպահան: Ղիլզայներ Պարսկաստանը կառավարեցին Մահմուտի եւ Աշրաֆի գլխաւորութեամբ, մինչեւ 1730, երբ Նատիր շահ դուրս դրաւ զանոնք Պարսկաստանէն: Այնուհետեւ Ղիլզայները տկարացան եւ անոնց մրցակից Աբտալիները, Ահմատ շահի գլխաւորութեամբ զօրացան եւ տարբեր ցեղախումբեր միաւորելով՝ ներկայ Աֆղանիստանի պետութեան հիմը դրին. այնուհետեւ Աբտալիները Տուրրանի անունով ճանչցուեցան:

Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոս (1763 – 1780) կը յիշէ, որ Գանտահարի Հայերը Լենկթիմուրի օրով գերեվարուած են: Արդեօք այս հաստատումը վկայութի՞ւն մըն է, որ այդ ժամանակ հայկական գաղութ կար Գանտահարի շրջանին մէջ, եւ կամ ակնարկութիւնը կ՛երթայ Ղիլզայներո՞ւն, իբրեւ Հայեր:

Ղիլզայներ 1803-ին օգնեցին շահ Շուճայի, Քապուլի գրաւման կռիւներուն: Այնուհետեւ Ղիլզայ ցեղապետներ խնամիական կապեր հաստատեցին իշխող Տուրրանի ցեղախումբին հետ:

Ղիլզայ ցեղախումբի ուժեր 1880-ին Գանտահարէն Քապուլ ճամբուն վրայ կռուի բռնուեցան բրիտանական ջոկատի մը հետ, եւ ծանր պարտութիւն կրեցին: Նոյն տարին, 1880-ին, Տուրրանի ցեղախումբի պետերէն Ապտուր Ռահման խան կեդրոնական Ասիա աքսորէն վերադարձաւ եւ ինքզինք Քապուլի ամիր հռչակեց: Այնուհետեւ, 1881 Ապրիլին Բրիտանացիք վերջնականապէս քաշուեցան Գանտահարի շրջանէն:

Այս պայմաններուն տակ Ղիլզայներ 1886-ին ապստամբեցան՝ նպատակ ունենալով տապալել ամիր Ապտուր Ռահման խանը եւ զայն փոխարինել Այուպ խանով: Ըմբոստութիւնը հետզհետէ լայն ծաւալ առաւ եւ Ղիլզայներ ամէն ուղղութեամբ ասպատակութիւններ կատարեցին, մինչեւ որ զսպուեցան եւ կարգ ու կանոն հաստատուեցաւ:

Այդ օրերուն եւրոպական թերթերու թղթակիցներ, որոնք անձամբ կը գտնուէին դէպքերու վայրերը, միաբերան հաստատեցին, որ Ղիլզայները, որոնք այն ժամանակ տասը հազար ընտանիք կը հաշուէին, ունին հայկական ծագում ունին: Անգլիական թերթերէն մէկուն թղթակիցը, իբրեւ հաւաստի ապացոյց, կը յիշէ Ղիլզայներու ազգագրական կենցաղի բազմաթիւ սովորութիւններ, որոնք իրենց վրայ հայկական դրոշմ կը կրեն. հիւանդներու եւ խմորի վրայ խաչանիքելու սովորութիւնը, ուխտատեղիներու կամ տան մէջ խաչով նշան դնելը եւ այլն: Լրագրողի պնդումով, Ղիլզայները իրենք կ՛ընդունէին, որ իրենց նախնիները Հայեր եղած են:

Րաֆֆի իր «Կայծեր», վէպի երկրորդ հատորին մէջ կը յիշէ Աֆղանիստանի մէջ հայ բոշաներու ցեղի մը գոյութիւնը: Այսօր հաստատ իրողութիւն է, որ հոն յիշուած բոշա պառաւ Սուսանը, որ յետոյ Հայաստան անցաւ, իսկական դէմք է, եւ 1880-ական տարիներուն Բերկրիի մօտակայ Սուրբ Յովհան Որդւոյ վանքին հոգաբարձու եղած է: Հետաքրքրական է, որ արդեօք Րաֆֆիի յիշած այդ հայ բոշաները նոյնինքն Ղիլզայնե՞րն են:

Անգլեւաֆղանական պատերազմին ժամանակ, 1919-ին, Ղիլզայներու պետերէն Մահմուտ Քարիմ խան Կիրճայլ աֆղան բանակի զօրավար հռչակուեցաւ եւ արդի Աֆղանիստանի պետութեան հիմնադիրներէն դարձաւ:

«Նէշընըլ Ճէոկրաֆիք»ի թղթակից Թոման Խպըրքրոմպի, Աֆղանիստան իր այցելութեան ժամանակ, երկրի կեդրոնական լեռներուն վրայ հանդիպեցաւ Ղիլզայներուն եւ հիւրասիրուեցաւ այն ժամանակ 111 տարիքը բոլորած Մահմուտ Քարիմ խանի վրաններուն մէջ: Ան կը պատմէ, որ իննսուն հոգի հաշուող եւ վեց վրաններէ բաղկացած Մահմուտ Քարիմ խանի գերդաստանը 50 ուղտ, 12 էշ, 5 ձի եւ 600 ոչխար ունի: Խպըրքրոմպի աշնանային անոնց քոչերուն ընկերացաւ մինչեւ Գանտահարի մօտերը: 1968 Սեպտեմբերի «Նէշընըլ Ճէոկրաֆիք»ի թիւին մէջ հրատարակուած իր յօդուածին մէջ Խպըրքրոմպի կ՛ըսէ, որ այդ թափառաշրջիկները տարեկան մօտաւորապէս հազար մղոն ճամբայ կը կտրեն, ամրան եղանակը երկրին կեդրոնական Նաուարի լեռներուն վրայ կ՛անցընեն, իսկ ձմեռը՝ երկրին հարաւ – արեւմտեան Ռեկիստանի, Տաշթ-ի Մարկոյի եւ Կարմաէլի անապատները:

Ղիլզայները, մօտաւոր գնահատումներով, ներկայիս հարիւր հազարներ եւ մինչեւ երկու միլիոն հոգի կը հաշուեն. անոնց մեծամասնութիւնը թափառաշրջիկներ են, ոչխար, այծ եւ ուղտ կը բուծանեն եւ քանի մը ձողերու վրայ լարուած այծի մազէ սեւ վրաններու տակ կը բնակին. մնացեալները նստակեաց երկրագործներ են: Անոնք ծանօթ են նաեւ քուչի անունով, որ քոչուոր կը նշանակէ:

Ցեղախումբը գլխաւոր երկու հատուածներու եւ տարբեր ճիւղաւորումներու բաժնուած է, այսպէս. ԹՈՒՐԱՆ, որուն ճիւղաւորումներն են՝ Հոթաք եւ Թոխի: ՊՈՒՐՀԱՆ, որ գլխաւոր երկու հատուած ունի. Իսափ (Եուսուֆ), որուն ճիւղաւորումներն են՝ Սուլայման Խէլ, Ալի Խէլ եւ Աքա Խէլ, եւ Մուսա, որուն ճիւղաւորումներն են՝ Սահաք, Անտէր եւ Թարեքի:

Յիշենք նաեւ, որ Թուրան հատուածին միացած են Խարոթի եւ Նասէրի ցեղախումբերը:

Աֆղան ժողովուրդին մէջ հայկական ծագման վերաբերեալ տուեալներ կան նաեւ երկրին արեւելեան Նուրիստանի բնակիչներուն մէջ, որոնք մինչեւ ԺԹ. դարու վերջաւորութիւնը իսլամ չէին եւ այդ պատճառով ալ քաֆիր (անհաւատ) կը կոչուէին. բայց 1896-էն անոնք նըւաճուեցան եւ պարտադրաբար իսլամացուեցան, որմէ ետք անոնց շրջանը Նուրիստան (լոյսի երկիր) կոչուեցաւ:

Պատմական տուեալներու համաձայն, այս շրջանի բնակիչները իրենց գլխուն վրայ խաչի նշան կը կրէին. Յիսուսեան կաթոլիկ կրօնաւորներ տեղեկանալով այս իրողութեան, ԺԷ. դարուն միսիոնարութեան ձեռնարկեցին անոնց մօտ: Կ՛ենթադրուի, որ անոնք մեծ մասամբ Հայերու, ինչպէս նաեւ Յոյներու սերունդներ են:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՒՐՈՒՉԷՇՄԷԻ (Պոլիս) Մայիս 21-ին Երեւման Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան տօթիւ կրօնական արարողութեան աւարտին, ներկաները բարձրացած են եկեղեցւոյ յարակից սրահը ուր պատրաստուած էր մատաղօրհնութեան սեղան, որու նախագահած է Շահան Արք.: Ուղերձով մը հանդէս եկած է Տիկին Հերմինէ Սվաճեան եւ գեղարուեստական յայտագիր մը ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 7-ին, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Պոլսահայ Միութեան ՄԷԿ մշակութային յանձնախումբին եւ մասնակցութեամբ չորս մը մշակութային միութիւններու եւ «Ապագայ» շաբաթաթերթին, գինեձօն մը տեղի ունեցած է թատերագէտ, բեմադիր եւ դերասան՝ Դաւիթ Խվերեկլեանի չորրորդ հատորին՝ «Միշտ ... Թատերական ճամբուս վրայ» գիրքին հրատարակութեան առթիւ: Հանդիսավար՝ Տիկին Վարդանոյշ Գարանֆիլ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է օրուան մեծարեալը: Ելոյթ ունեցած է Դ. Խվէրեկլեանի վաղեմի գործակիցներէն՝ Յակոբ Գոճեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Համբարձում Անտոնեան որ ծանրացած է նոր հատորին բովանդակութեան վրայ: ՄԷԿ-ի ատենապետ՝ Սարգիս Ղ. Սարգիսեան իր կարգին շնորհաւորած է մեծարեալը: Այս վերջինը շնորհակալութեան իր խօսքը արտասանած է: Վերջաւորութեան հայ կաթողիկէ հովուապետ՝ Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեան օրհնած է հատորը եւ շնորհաւորած հեղինակը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի «Մէքըլն» հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 28-ին, նշուած է Հայաստանի անկախութեան 82-րդ տարեդարձը, շուրջ 1000 հոգիի ներկայութեան: Բացումը կատարած է Հ.Ե.Դ. Կեդր. Վարչութեան անդամ Մելքոն Մելքոնեան: Բանախօսած է Հայաստանի նախագահի խորհրդական Ռաֆիկ Դաւոյեան: Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է խրատարան Արսէն Դանիէլեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Մարի-Ռոզ Արուէֆեան (արտասանութիւն), փողային համոյթ մը, Համազգայինի «Անի» պարախումբը եւ երգիչ Ներսիկ Իսբիրեան:

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Գալիֆորնիոյ նահանգային ծերակոյտը, Մայիս 24-ին, գրեթէ միաձայնութեամբ վաւերացուցած է օրինագիծ մը, որ հայկական ցեղասպանութեան զոհերու ապահովագրութեան հատուցումներուն պայմանաժամը կ՛երկարաձգէ: Սոյն օրինագիծին իւրացումը կարեւոր քայլ մը կը նկատուի հայկ. ցեղասպանութեան օրերուն գոյութիւն ունեցող կեանքի ապահովագրութեան հատուցումները հետապնդելու համար, որպէսզի անոնք փոխանցուին համապատասխան կողմին: Օրինագիծը այժմ պիտի փոխանցուի նահանգային խորհրդարան:

ՀԱՅ ՍԵՒ ԳՕՏԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՃԱՇԸ

Լոս-Անճըլըսի «Օճախ» ճաշարանին մէջ Մայիս 21-ին տեղի ունեցած է Հայ Սեւ Գօտիներու Միջազգային Ակադեմիայի անդրանիկ ճաշը, որուն ընթացքին Հայաստանէն, Ֆրանսայէն եւ Լիբանանէն ժամանած մարզիչները, իրենց ղեկավարին՝ Կարօ Քէպապճեանի հսկողութեամբ, կատարած են չի-քունկի եւ քունկ-փուի մարտարուեստի ցուցադրութիւն մը: Ձեռնարկը վարած է Արօ Զափարեան: Խօսք առած են ակադեմիայի հիմնադիր Կարօ Քէպապճեան եւ Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան: Եղած նուէրներէ գոյացած է տասը հազար տոլար, ի նպաստ Հայ Սեւ Գօտիներու Արցախի մասնաճիւղերուն:

ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՄԵՆԱԹԱՏՐՈՆԸ

Փասատինայի Հ.Բ.Ը.Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, Մայիս 21-ին, տեղի ունեցած է դերասանուհի Անահիտ Թոփչեանի մենաթատրոնը, կազմակերպութեամբ Թ. Մ. Միութեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին: Արուեստագիտուհին հանդէս եկած է իր ամուսնոյն՝ Ալեքսանդր Թոփչեանի «Փառանձեմ Թագուհի» եւ իր գրած «Անհասցէ Տիկինը» մենատրամաներով:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Պէտք է ըսել, թէ Հայերը, գիրենք յատկանշող ճկունութիւնովը նոր երկրի մը սովորոյթներուն, բարքերուն յարմարելու, ինքզինքնին «ալաֆրանկա» քաղաք մը տեսնելնուն պէս ինչ – ինչ նորութիւններ մտցուցած են իրենց ընկերային կեանքին մէջ՝ ջանալով զայն կարելի եղածին չափ ձեւել եւրոպականին վրայ: Անոնցմէ մէկն էր անշուշտ աղաներուն, էֆէնտիներուն՝ պատոններու ու խանըմներուն՝ տիկիններու վերածուիլը, ճիշդ, ինչպէս որ ֆէսերը գլխարկներու փոխուած, թրքական ժամերը եւրոպական եղած էին ու մականուններէն շատերը հայացած:

– Ան Պոլիս էր ..., հո՛ս անանկ բան չկայ ... հապա՛, հոստեղ աստանկ է ... հոստեղի սովորութիւնը աս է, ամէնքն ալ իրարու նորաձեւութեան դասեր կուտան, նոր քաղքին բարքերը, սովորոյթները կը ծանօթացնեն իրարու:

– Շատ աղուոր է, շատ սիրեցի, – պատասխանեց Տիկին Գափաֆեան, զոր Պոլիս պարզապէս Զապէլ հանըմ կը կոչէին, – փողոցները, շէնքերը, մօտիկութիւնը ... շատ աղուոր քաղաք է, օդն ալ աղուոր է. Պոլիս «շատ տաք է» կ՛ըսէին Աղեքսանդրիոյ համար, բայց ընդհակառակն:

Հայերէն մաքուր խօսելու ձգտում մըն ալ երեւան եկած էր, մանաւանդ կիներուն քով: Անշուշտ տիկին մը պէտք չէ, որ խօսի հանըմի մը պէս: Հայերէնի տգիտութիւնը, սակայն, յաճախ այդ ճիգը կը վիժեցնէր արտասանութեան եւ լեզուի ձախողութիւններու, ծիծաղելի սխալներու մէջ:

– Եթէ ինծի հարցնէք, – ըսաւ Մարկոսեան ձեռքովը ակնոցը շտկելով քթին վրայ, – այս քաղաքին ազատութիւնը ամէն բան կ՛արժէ:

– Այո, անշուշտ, – ըսին քանի մը ձայներ:

– Կ՛ըսեն թէ, – յարեց Տիկին Խապաճեան, – Գահիրէն ասկէ աղուոր է... իրա՞ւ է արդեօք ... Հա՛, դուք գացած էք Գահիրէ, Տիկին Գավաֆեան, ի՞նչպէս գտաք «վերը»:

Տիկին Գավաֆեան շուարած երեւոյթ մը առաւ.

– Շիտակը, Գահիրէն ուրի՛շ, աս քաղաքը ուրի՛շ. Գահիրէն ուրի՛շ աղուորութիւն ունի, աս ուրիշ տեսակ աղուորութիւն...

Ասիկա նուիրագործուած բանաձեւն է. Գահիրէն տեսնող գաղթականները ուրիշ բառերով չէն բացատրեր Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ տարբերութիւնը:

Ուրիշ հրաւիրեալներ կը հասնէին: Սրահը կը լեցուէր տակաւ. աղմուկը, ոգեւորութիւնը կը շատնար: Տանտիրուհին քիչ մը հպարտ, լուրջ, բարձրագլուխ, վերապահ կէս – ժպիտով մը կ՛ընդունէր հիւրերը սրահին դռնէն, մեծ տիկնոջ մը պէս. իր աղջիկը, Թեթեւ, խոլ, թռչող շարժումներով ընդառաջ կը վազէր, կը խօսէր բարձրաձայն, կը խնդար, հիւրերը ներս կը բերէր, անոնց շուրջը կը դառնար փութկոտ, խրախճանքի մը պէս մէկ խօսք մը, ժպիտ մը, ծիծաղ մը կ՛ուղղէր, մէկէն միւսին կը վազէր, ասոր հետ խօսքը չաւարտած անդիինին պատասխան մը կամ հարցում մը կը նետէր արագ, համարձակ, ժպտուն, այնքան էրիկմարդոց, որքան իր սեռակիցներուն հետ:

Նիհարներ ալ եկած էին: Բերայի երիտասարդ վաճառական մը, որ ՝այս տեղ նոր գործ մը բացած էր. քամուած – աճռուած լաթի պէս չոփ չոր, խառնծիլի պէս կռնծած, մսերը ոսկորներուն փակած մարդ մը, կարծես պանկէ դէմքով, Տոմիէի անմահ Ռոպէր Մաքէրին ընկերինը յիշեցնող ճիտով մը: Սեւ սեւ փոսացած աչքեր, որոնք կը նային ինչպէս գիրնեբը կը ծակեն: Իր կինը՝ նիհար ու անոյշ:

Քիչ մը անդին, պարոն եւ տիկին Գըրիգորեան, Պէյլէրպեյինէն հետ բնակող ընտանիքը. մարդը՝ բարձրահասակ, նիհար, Ոսթրոկոտ մը, կզակոսկրի ձեւ ունեցող երկայն անկինաւոր երեսով մը, կռուած մօրթով, շեղջ ճակտով ու ետեւ փախող մազերով: Քառասուննոց ակնոցաւոր տանտի մը, շիք սեթեւեթեալ, որուն կնկան ցամքած, թոռմած, խոշոր, տգեղ բերանով մը ճեղքուած դէմքը, ուր աչքերուն աղուոր, աշխոյժ երիտասարդութիւնը կը վիճի, կը բողոքէ մնացած մասին թոմթոկած պառաւութեանը դէմ՝ խրատունք տալ կը թուի խպլիկնալու, քծնելու կիներուն, աղջիկներուն բոլորտիքը՝ թափած ակռաները մէջտեղ հանող շինծու ժպիտներով:

Հոս, քով – քովի նստած են տիկին եւ օրիորդ Սէմէրճեան. մայրը՝ պառաւ, խորշոմած դէմքով կին մը. աղջիկը՝ գունագեղ, տոոյգ ու զուարթ. երեւակայեցէ՛ք սմքած, թոմթոկած թուշեր՝ կրուած ձմերուկի մը կարմիր, կայտառ երիտասարդութեանը քով: Ֆրանսուհիի, Հելլէնուհիի պչրոտ աշխոյժ շարժումներով, շարաճճի ժպիտներով նուրբ, շատ գեղեցիկ աղջիկ մը, օրիորդ Սէմէրճեան, փայլըշտակայ մարմինով, ճիտի պէս նեղ մէջքով, անթերի ճաշակով մը հագուած:

(Շար. 17)

COORDINATION POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Communiqué de Presse

Reconanissance du génocide arménien: les citoyens français d'origine arménienne lancent un appel aux grands électeurs

Le 21 mars 2000, les sénateurs français ont refusé, par 171 voix contre 130, d'examiner la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien de 1915, pourtant adopté à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998. Après la Conférence des Présidents, la Haute Assemblée a cédé à son tour aux pressions de la Présidence de la République et du Gouvernement, soucieux de maintenir les bonnes relations commerciales de la France avec la Turquie.

Cette décision cynique révolte l'ensemble des démocrates. Elle bafoue une fois de plus la mémoire des 1,5 millions d'Arméniens victimes du premier génocide du XXème siècle.

Les citoyens français d'origine arménienne ne peuvent considérer ce choix indigne de la France, comme une décision définitive.

Convaincus que la majorité des parlementaires de l'opposition s'est pliée à une discipline de vote, les responsables de la communauté arménienne interpellent, maintenant, les grands électeurs.

Par un courrier, la coordination pour la reconnaissance du génocide arménien de 1915, leur demande d'intercéder auprès des sénateurs de leur circonscription, afin qu'ils reconanissent à leur tour, 85 ans après les faits, la réalité du génocide arménien.

Adressée à 9000 élus, une lettre a été envoyée à l'ensemble des députés, des sénateurs, des conseillers généraux et régionaux ainsi qu'aux maires et aux conseils municipaux de 912 villes de plus de 1000 habitants. Ainsi, chaque homme politique pourra s'engager personnellement en signant un «appel au devoir de mémoire», invitant les sénateurs, à voter la proposition de loi.

Comme la justice est l'affaire de tous, la reconnaissance du génocide arménien dépend du courage de chaque républicain !

Paris, le 7 Juin

COORDINATION POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN
Comité du 24 Avril (Regroupement des Associations Arméniennes de France)
— Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA)

Անի եւ Սիլվեսթր Մայխեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԺԵՐՄԷՆՆ ՄԱՅԽԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Շիրինեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունիս 15, ժամը 14·30-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝ 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris *ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը, ժամը 16·30-ին:*

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

8, avenue Paul-Adam, 75017 Paris

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

LA TURQUIE MASSACRE, LE SENAT ENTERRE LE COMBAT CONTINUE !

MANIFESTATION

POUR LA RECONNAISSANCE DU

Génocide Arménien

DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES

de MATIGNON au SENAT

(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)

Comité du 24 Avril / Comité de Défense de la Cause Arménienne Communautés grecque et chypriote

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation

Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**

Participation : 300 F

Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ԼՐԱՏՈՒ

«Բանաստեղծութեան Շուկային» որ տեղի կ'ունենայ Յունիս 14-էն 18, Փարիզ Սէն - Սիւլփիս հրապարակը կը մասնակցին Ֆրանսայի մէջ օտար բանաստեղծներ: Այս տարի, մասնակցողներու կարգին են Հայաստանէն՝ Լեւոն Խեչոյեան եւ Դաւիթ Մուրատեան:

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել
01 - 44 - 32 - 05 - 90

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN

présente

Liz Sarian

à l'**Audiorium du Parc CHANOT à Marseille**
avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**

le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30

Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Du 12 au 28 juin :

- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔ
RETOUR A SAINT-THADEE

Ուխտագնացութիւն Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքերը· այցելութիւն Սալմաստ, Ուրմի, Մակու, Ծործորի եկեղեցին, եւ այլ վայրեր· այցելութիւն Նոր Ջուղա (Սպահան)· պատրաստութիւն Ատրպատականի հայկական յուշարձաններու պահպանման նոր ծրագրերուն:

Pèlerinage aux monastères de Saint-Thadée et de Saint-Etienne Protomartyr. Visite de Salmast, d'Ourmia, de Makou, de l'église de Dzordzor, et d'autres localités. Visite de la Nouvelle Djoulfa (Isfahan). Préparation des nouveaux programmes de restauration des monuments d'Arménie Perse.

ՅՈՒԼԻՍ 25-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 8 ԿԱՄ 15
DU 25 JUILLET AU 8 OU AU 15 AOUT

Tarifs : de Paris à Paris (adulte/enfant, deux/trois semaines, avec/sans La Nouvelle Djoulfa) : de 5.500 F à 8.800 F

CLOTURE DES INSCRIPTIONS: LE 16 JUIN

Conditions de participation et renseignements :
TERRE & CULTURE-FRANCE : ☎ **01 42 33 08 98** — Fax : **01 42 33 17 71.**

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ/Campagnes d'été

1. **Restauration du monastère de Saghmossavank (Rép. d'Arménie), IIIe année.**
 Du 3 au 24 ou 31 Juillet, et du 31 Juillet au 21 ou 28 Août.
2. **Réhabilitation des édifices publics de Karintak (Rép. d'Artsakh), IVe année: Ecole maternelle / Réhabilitation de l'hôpital de Chouchi (OTC-UMAF), Ière année: mission préparatoire.**
 Mêmes dates.

Forfait prévu pour les séjours de 2 mois. Possibilité de participer fin Juillet au pèlerinage de Saint-Thadée depuis Erevan.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 14
MERCREDI
14 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.926 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.926

ԱՍԱՏԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱՆ ՇԻՐԱՔ, ԱՐԱՄ Ա., Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոյնիսկ 70 տարեկանի սեմին, Հաֆէզ էլ-Ասատի մահը կանխահաս է, քանի մարդը, իր բացասական կողմերով հանդերձ, տիրական դէմք մըն էր Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ եւ այսօր, բացէն անդին պարապ մը ստեղծուեցաւ իր կորուստով:

Հաֆէզ էլ-Ասատ զոհ գնաց սրտի տագնապի մը, Շաբաթ, Յունիս 10-ին: Հիւանդ էր տարիներէ ի վեր, կը տառապէր շաքարախտէ: Ծնած էր 1928-ին Քարտահա ուր և պիտի թաղուի: Կը պատկանէր ալեւիներու խմբակի մը, որ սիւննիներու համար հերետիկոսներ են: Ալեւիներու զարթօնքը սկսաւ Ֆրանսական հոգատարութեան օրերուն: Զօր. Վէյկան իրենց շնորհեց յատուկ վարչական ինքնութիւն մը: Պատանի Հաֆէզ չէր կրնար չզգալ այս ընթացքէն եւ գիւղին նախակրթարանը ֆրանսերէն կը սորվէր:

Ֆրանսան, կը գրէ Գլօտ Լորիէօ (Ֆիկարօ, Յունիս 12), այս առթիւ, – «սրբեալը գործեց, խորհրդակցութենէ ետք, Ալեքսանտրէթի Սանճաքը տալու Քեմալի Թուրքիոյ» եւ կ'աւելցնէ. այս հակառակ դէպքերով կը բացատրուի Հաֆէզ էլ-Ասատի երկդիմի դերը Ֆրանսայի հանդէպ: Ընթասպայի աստիճանով կ'աւարտէր զինուորական վարժարանը 1955-ին: Այդ տարիքին արդէն քաղաքականութեամբ կը զբաղէր, կը նախագահէր «Սուրիացի ուսանողներու համագումարին»: 1962-ին, ձախողած փուչ մը ետք, բանտն է, Դամասկոս: Ազատ արձակուած կը դառնէ այլ սպաներու հետ, մէկ, երկու, երեք անգամ: Բայց եւ այնպէս, կ'անցնի բանակին գլուխը եւ Պաաս կուսակցութեան ղեկավարութեան անդամ է: Իշխանութեան գլուխ պիտի անցնի 1970 Նոյեմբեր 13-ին, պետական հարուածով, որ կը տապալէ նախագահ Աթասին: 1971 Մարտին նախագահ կ'ընտրուի: Անկէ ի վեր բռնութեամբ, անողոք մենատէրի մը նման կը վարէ երկիրը: Խորամանկ է, նաեւ իմաստուն, խելացի վտանգաւոր բանակցող մը՝ Արեւմուտքի համար:

1976 Ապրիլ 12-ին, Սուրիա կը միջամտէ Լիբանան, ի պատասխան քրիստոնեաներու հրաւէրին: 1977-ին, Սուրիա կը խզէ Եգիպտոսի հետ, իբրեւ հետեւանք նախագահ Սատաթի Երուսաղէմ այցելութեան: Կապը կը վերահաստատուի 12 տարի ետք: 1983-ին, Հաֆէզ էլ-Ասատ սրտի առաջին տագնապ մը կ'ունենայ, մահաքունի մէջ է քանի մը ժամ եւ եղբայրը՝ Ռիֆաթ կը ջանայ ձեռք առնել իշխանութիւնը:

1990 Օգոստոսին Ծոցի պատերազմն է. Սուրիա միջազգային հաւաքականութեան կողքին է Իրաքի դէմ: 1994 Ապրիլ 29-ին Իսրայէլ խաղաղութեան ծրագիր մը կը ներկայացնէ Կոլանի վերաբերեալ, հանգրուան առ հանգրուան: Սուրիա կը մերժէ, Կոլանի ամբողջական վերադարձը նախապայման դնելով: Նոյն տարին Գլինթըն Դամասկոս կ'այցելէ:

Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ, այսօր, ամէն բան կը փոխուի: Տղան, ակնաբոյժ Պաշար էլ-Ասատ, որ անմիջապէս բանակին գլուխը նշանակուեցաւ եւ շատ հաւանաբար նախագահ ալ ընտրուի քանի մը օրէն, նոյն խառնուածքը, ուժը եւ անհատականութիւնը չունի, մինչ Ռիֆաթ կը յայտարարէ որ օրինաւոր յաջորդը ինք է եւ պատրաստ է յեղափոխութեան դիմելու:

Եղբօրը արկածալի մահն է որ Պաշարը դրաւ յաջորդի այս դիրքին մէջ, այլապէս ոչինչ զինք կը պատրաստէր այս պաշտօնին: 34 տարեկան, կոչուած էր բժշկական ասպարէզի, ինչ որ պատճառ եղած է որ մինչ յիշուի «տոքթորը» մակդիրով: 1994-էն ետք է, երբ եղբօրը մահէն ետք, որ տիրական դէմք մը դարձաւ, բայց եւ այնպէս անծանօթ մը կը մնայ եւ յայտնի չէ թէ ի՛նչ դեր պիտի կարենայ խաղալ Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ: Հայրը եզակի դէմք մըն էր: Ինչպէս Լը Մոնտ կը շեշտէ իր խմբագրականին մէջ (Յունիս 13) պէտք չէ անտեսել թէ Հաֆէզ էլ-Ասատ կրցաւ իր երկրին ապահովել կայունութիւն մը, բայց այդ բռնաւ իր ժողովուրդին պարտադրելով իր խմբակին մենատիրութիւնը: Արգելք եղաւ որ Լիբանան, 80-ական թուականներուն, առանձին հաշտութիւն մը կնքէ Իսրայէլի հետ, բայց այդ ալ եղաւ իր «հոգատարութեան» տակ առնելով ամբողջ երկիրը, ուր դեռ այսօր 35 հազար սուրիացի զինուոր կայ: Սուրիա, նաեւ դեր խաղացած է ահաբեկչական բազմաթիւ արարքներու մէջ, սկսելով Լիբանանի Ֆրանսայի դեսպանին սպանութեամբ, 1981-ին: Ասատ ջարդել տուած է նաեւ 1982-ին քանի մը հազար հայրենակիցներ Համայի մէջ: Այս եւ այլ պատճառներով Մոնտի խմբագիրը անտեղի կը գտնէ որ այսքան մեծ յուզումով ողեկոչուի Ասատի մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Երեքշաբթի, Յունիս 13-ին, նախ Դամասկոս, ապա թաղումը տեղի կ'ունենար Ասատի ծննդավայրը՝ Քարտահա: Արարողութեան ներկայ կ'ըլլայ նախագահ Շիրաք, արեւմտեան միակ ղեկավարը: Ներկայ կ'ըլլան նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա. պատուիրակութեամբ մը, նախագահ Ռ. Քոչարեան պատուիրակութեամբ մը, Ասատի թշնամին՝ Արաֆաթ, Իրանի նախագահը՝ Խաթամի, Եգիպտոսի, Թուրքիոյ նախագահները եւ բազմաթիւ պատուիրակութիւններ:

Ի դէպ, Շիրաքի մասնակցութիւնը պատճառ եղած է որ բանավէճ մը ծագի Փարիզ, ուր Ֆրանսա-Իսրայէլ Ալիանսը բուռն կերպով կը բողոքէ որ Շիրաք երթայ յուղարկաւորութեանը «մեր ժամանակներու վատթարագոյն բռնատէրներէն մէկուն»:

Ասատի մահէն անմիջապէս ետք փոփոխութիւն կատարուեցաւ Սահմանադրութեան մէջ 40 տարեկանէն 34 տարեկանի իջեցնելով նախագահ ընտրուելու տարիքը, որպէսզի այդ կարելիութիւնը ունենայ Պաշար:

Արամ Ա., նախքան Դամասկոս երթալը Ժընեւէն, ուր կը նախագահէր Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, հեռագրով մը ցաւակցութիւն յայտնած է Ասատի տղուն, շեշտելով թէ հայրը եղած էր հայ ժողովուրդի անկեղծ բարեկամ մը: Արդարեւ, իր իշխանութեան տակ, Սուրիոյ հայ գաղութը մասնաւոր դժուարութիւններ չէ ունեցած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՍ ՖԼԷՕԹԻՕ, ֆրանսական մամուլի նկարահանը, որ ութ ամիս է պատանդ էր Չէչէնիա, ազատ արձակուեցաւ, անակնկալօրէն Յունիս 12-ին, որ ազգային տօն է Ռուսաստանի համար: Անմիջապէս ընդունուեցաւ նախագահ Պուտինի կողմէ, ինչ որ ուրիշ անակնկալ մըն էր: Յունիս 13-ին, դեռ ծանօթ չէին թէ ինչ պայմաններու տակ կատարուած է այս ազատ արձակումը: Սկիզբը Չէչէնները հսկայ փրկագին մը կը պահանջէին:

ՊՈՒՏԻՆ չէչէն մուֆթի Ախմատ Կատիրովը նշանակեց Չէչէնիոյ կառավարիչ: Յունիս 9-ին, Ռուսաստանի նախագահը իր երկրին վարչական իշխանութեան տակ դրած էր Չէչէնիան եւ այս նշանակումով Կատիրով «Չէչէն Հանրապետութեան գործադիր իշխանութեան պետը» կը դառնայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 10/13)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ազգ. Ժողովին Յունիս 9-ի արտակարգ նիստին ծաւալուն ելոյթով մը հանդէս եկած է վարչապետ Ա. Մարգարեան, ներկայացնելու համար իր կառավարութեան գործունէութեան ծրագիրը: Որպէս առաջնային մտահոգութիւն շեշտած է երկրին մէջ տիրող բարոյա-հոգեբանական մթնոլորտը որ արմատական բարելաւման կը կարօտի: Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործութիւնն ալ ապագայի նկատմամբ հաւատքն ու վստահութիւնը քանդած ըլլալով, նոյնքան կարեւոր նկատած է ան քաղաքական կեանքի առողջացումը: Խոր բարելաւման կարօտ է տնտեսական կացութիւնը. 2000 Ապրիլ 1-ի տուեալով իրենց պայմանաժամին չվճարուած պարտքերը հասած են 124 միլիառ դրամի (աւելի քան 200 միլիոն տոլար): Ներածումներու ծաւալը եռապատիկն է արտածումներուն:

Պիւտճէի եկամուտներուն կիսկատար հաւաքը, կուտակուած պարտքերը, արտասահմանէն ֆինանսաւորումի նուազումը պետական պիւտճէին մէջ շուրջ 45 միլիառ դրամի ճեղք մը գոյացուցած են: Վարչապետը այլ անկատարութիւններու կարգին յիշած է հանգստեան թոշակներու, կենսաթոշակներու վճարումին անբաւարար բնոյթը. Յունիս 1-ի կացութեամբ անվճար մնացած է շուրջ 5,2 միլիառ դրամի պարտք, մարզերուն մէջ վերջին քանի մը ամսուան թոշակները չեն վճարուած:

Այս վիճակին որպէս արմատական դարման, Ա. Մարգարեան հարկաւոր նըկատած է պետական կառավարման համակարգի արմատական բարելաւում, յատկապէս կաշառակերութեան եւ խմբակայնութեան դէմ պայքարը:

Նոր կառավարութեան ծրագիրը կը նախատեսէ 2001 թուականին մարդահամար կատարել:

Միջին եւ փոքր ձեռնարկատիրութեան նպաստելու յատուկ վերաբերում ցոյց պիտի տրուի, որպէսզի աշխատատեղիներ ստեղծուին ու պակսի գործազուրկներու թիւը: Բարեփոխութիւններու պիտի ձեռնարկուի հարկային ու մաքսային ոլորտներուն մէջ: Ուշադրութիւն պիտի դարձուի քիմիական եւ լեռնահանքային համալիրներուն զարգացման. նաեւ ոսկերչութեան, ադամանդագործութեան եւ շինանիւթերու արդիւնաբերութեան:

Կառավարութիւնը տակաւին կը նախատեսէ համահայկական համալսարանի ստեղծում որ առիթ կու տայ օգտուելու արտասահմանի հայ լաւագոյն մասնագէտներու կարողութենէն: Սփիւռքի հետ կապերու զարգացումն ալ տեղ գտած է ծրագրին մէջ, յատկապէս տեղեկատուական միասնական դաշտ ձեւաւորելու, երկրին ընկերա-տնտեսական խնդիրներուն լուծումին Սփիւռքի Հայութեան ներգրաւումը իրականացնելու նպատակով:

Ծրագրին վերջին տողերուն մէջ Ա. Մարգարեան տեղ տուած է Աղէտի գօտիին վերականգնումի նիւթին ալ, ըսելով որ ան կը շարունակէ առաջնային խնդիր մնալ: Հոս եւս ծրագրուած է դարմանի շարք մը միջոցներու ձեռնարկել:

Վարչապետին ներկայացուցած այս ծրագիրը ընդունուած է յաջորդ օրուան նիստին:

ԼՂՀ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Մարտ 22-ի գործով ձերբակալուածներէն առաջին երեքին –Սէյրան Աւագեան, Անդրէյ Աւշարեան եւ Արայիկ Վարդանեան– մասին Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանը Յունիս 8-ին մէյմէկ տարուան բանտարկութեան վճիռ արձակած է: Իրենց պատիժը պիտի կրեն ուղղիչ աշխատանքի հիմնարկութեան մէջ:

ԼՂՀ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ստեփանակերտի մէջ, Ազգ. Ժողովի Յունիս 18-ի ընտրութեան որպէս թեկնածու արձանագրուած 62 հոգիէն վեցը Յունիս 8-ին հրաժարած են իրենց թեկնածութենէն, ինձի բարձրացնելով հրաժարեալներու թիւը: Ներկայի կացութեամբ 56 թեկնածու մնացած է, պայքարելու համար մայրաքաղաքի երեսփոխանական 11 աթոռներուն համար: Ընտրարշաւը առայժմ կ'ընթանայ առանց օրինազանցութեան:

ՇՈՒԷՏԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿՆՃԻՌԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Շուէտի Հայաստանի դեսպանը Ս. Հիտմէն Երեւանի մէջ Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ հանդիպում մը ունեցած է ու ներկայացուցած Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին իր երկրին տեսակէտը: Ըսած է թէ լուծումին դեղագիրը ունեցողները Հայաստանն ու Ազրպէյճանն են: Ապա աւելցուցած է թէ շրջանի տնտեսական զարգացումը չի կրնար քաղաքական լուծումին պատանդը ըլլալ: Երեւանի մէջ Շուէտի միշտութեան օրերու կազմակերպումին առթիւ դեսպանին հետ, որուն նստավայրը Մոսկուա է, Երեւան ժամանած է շուէտական պատուիրակութիւն մը:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆութպոլի Եւրոպայի մրցաշարքը սկըսաւ Յունիս 10-ին: Առաջին արդիւնքներն են. –

Բ. ԽՈՒՄԲ. – Պելժիա – Շուէտ 2 – 1, Թուրքիա – Իտալիա 1 – 2:

Դ. ԽՈՒՄԲ. – Ֆրանսա – Դանիա 3 – 0, Հոլանտա – Չեխիա 1 – 0:

Ա. ԽՈՒՄԲ. – Գերմանիա – Ռումանիա 1 – 1, Փորթուկալ – Անգլիա 3 – 2:

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

Ռոլան Կառոսի մրցաշարքը վերջ գտաւ Յունիս 10-ի եւ 11-ի աւարտականներով: Կիներու մէջ յաղթեց Ֆրանսուհի (մասամբ թէեւ Ամերիկուհի) Մարի Փիըս, այրերու յաղթականն էր Պրազիլացի Կուսթաւօ Քուէրթէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

— • —

Յաւալի է որ, Թանգարանը օրուան մէջ այցելու չունի, գրեթէ: Անհրաժեշտ է որ ան մտնէ դպրոցական ծրագիրներու մէջ եւ քաղաքէն եւ գաւառներէն խումբ-խումբ աշակերտներ այցելեն: Տպուի թերթիկ մը, զանազան լեզուներով եւ բաժնուի այցելուին: Մթութեան մէջ մնացած կրպակ մը, ուր կը ծառայէ շատ ազնիւ օրիորդ մը, ունի մի քանի ողորմելի գիրքեր եւ քարտեր, մասամբ արտասահման տպուած, որ ոչ մէկ կերպով կ'արդարացնեն, հարուստ Թանգարանի եւ պատկերասրահի մը առկայութիւնը: Հայաստան, այլեւս ունի տպագրական այդ կարողութիւնը եւ կառավարութիւնը, կրնայ փոքր պիւտճէ մը յատկացնել անոր, առանց սնանկութեան դուռը հասնելու...:

Թանգարանի մուտքի կամարակապին տակ կը գործեն երկու սրճարան: Պահ մը կանգ կ'առնենք սուրճի մը համար: Քովի սեղանէն բարձրաձայն խօսակցութիւն մը, երկրապահի եւ սփիւռքահայու մը միջեւ, ուշադրութիւնս կը գրաւէ՝ անզգալաբար: Հայաստանցին կը գանգատէր իր խօսակիցին, թէ երկար ատեն է թօշակ չէ ըստացած եւ մտադիր է հեռանալ երկրէն, ինչպէս ըրած են իր ընկերներէն տասնըերկու հոգի: – Այս երկիրը երկիր չէ – կը պոռար գրեթէ – դարձած է արկածախնդիրներու որջ – տարիները գալիս մեր աղջիկները վերցնում տանում են, աղամարդ չկայ որ մի բան անի. թքել եմ ես մեր անկախութեանը... – մթնոլորտը տաքնալու վրայ էր: Գուցէ գաւաթ մը աւելի սահած էր կոկորդէն. վճարեցինք ու հեռացանք ուղղուելով մօտակայ Արովեան փողոց, Սայաթ – Նովայի խաչմերուկ, ուր մեզի կը սպասէր փառաւոր անձնաւորութիւն մը, Հենրիկ Իգիթեան, հիմնադիրը եւ տնօրէնը մանկական նըկարչութեան նուիրուած միջազգային Թանգարանին, առաջինը իր տեսակին մէջ, եւ վստահաբար նաեւ լաւագոյնը:

Նախ կը մտնենք իր գրասենեակը, ընդարձակ սրահ մը, մանուկներու եւ լաւ նկարիչներու գործեր, սեղաններուն վըրայ, բազկաթոռին, գետինը, պատերուն երկայնքին շարուած. մաս մը խաւաքարտէ շրջանակներու մէջ առնուած, ցուցադրութեան պատրաստ: Նախ Ուաշինկթըն, ապա Պէյրութ պիտի ցուցադրուին հայ մանուկներու գործեր, Ս. Գիրքի զանազան դրուագներ ներկայացնող մեծադիր նկարներով: Իտալացիները ափ ի բերան կը մնան. նման բան չենք տեսած կը կրկնեն: Հենրիկ ցոյց կուտայ, նոր լոյս տեսած գունաւոր հատոր մը, ամբողջովին պատկերազարդ, Թումանեանի հէքեաթներէն ներշնչուած. եւ ուրիշ մը, եւ դարձեալ ուրիշ մը. ամէնը այս տարուան ընթացքին պատրաստուած: Հենրիկ հանգիստ չի կրնար մնալ. պէտք է շարժի անդադար. կազմակերպէ, ճամբորդէ, ներկայացնէ: Իրեն նման քանի մը հոգի են ամբողջ Հայաստանի մէջ որ նախարարութեան մը գործունէութիւնը կը տանին:

Կ'անցնինք Թանգարան: Ընդարձակ է. երկու յարկի վրայ. ամէն ազգ ունի իր անկիւնը. ինչպէ՞ս այսքան նկար կրցեր է հաւաքել, կը զարմանաս, ոչ միայն, կը հպարտանաս ալ միւս կողմէն, որ նըման անձեր հայ մշակոյթի դրօշը կրցածնին չափ բարձր կը բռնեն: Ունի հզօր ձայն. բարձրաձայն կը խօսի եւ դիւրաւ կ'ընդունի իր սխալը, եթէ իսկապէս գործած է, այլապէս անտեղիտալի է եւ վճռական:

Հենրիկ Իտալացիներուն ուղղելով խօսքը, կը վստահեցնէ որ աշխարհի մեծագոյն հանճարները իրենք են, եւ թէ ինք, վերջերս պտըտելով իրենց արուեստի գլխաւոր կեդրոնները՝ Վենետիկ, Ֆիրենցէ եւ Հռոմ, աւելի եւս համոզուած է բանին: Տեսակցութիւնը կ'անցնի շատ հաճելի, եւ մեր քայլերը կ'ուղղենք դէպի Սարեան Թանգարան:

Շահէն ճամբորդ է, բայց Վարպետը հոն է իր սքանչելի պաստառներով, ժամանակագրական կարգով, կոկիկ դասաւորուած: Իջեւանի շրջանէն երկու ուսանողուհիներ մեզ կանխած են: Կը զարմանամ թէ ինչպէս ամէն նկարի առջեւ կանգ կ'առնեն ուշադրութեամբ զննելով ամէն մանրամասնութիւն:

– «Եթէ Հայաստանը տեսած չըլլայի, կ'ըսէ Մարիոն, պիտի չհաւատայի որ նման վառ գոյներ կրնան գոյութիւն ունենալ պաստառի մը վրայ – այս մարդը որքան խոր կերպով թափանցեր է իր երկրին ոգիին մէջ. հրաշք արուեստագէտ մըն է»–: Շահէն ներկայ ըլլար որքա՜ն պիտի ուրախանար:

Փիէռան գնդասեղ կը խնդրէ Գէորգէն եւ կ'ուղղուինք «պարսկական շուկայ»: Միայն տեղացի մը կրնար գտնել որ Վերնիսաժի պարտէզին եւ Տիգրան Մեծ փողոցին միջեւ, երկար – բարակ անցքի մը մէջ, ժողովրդական այնպիսի շուկայ մը ծնած է, որուն նմանը, վերջին անգամ Պէյրութ տեսած եմ, մօտաւորապէս 40 տարի առաջ, եւ զարմանալիօրէն կը կոչուէր «Հայերու շուկայ»:

«Պարսկական շուկայ»ին մէջ տունի վերաբերեալ ամէն ինչ կարելի է գտնել, ասղի եւ թէյի տեսակներէն մինչեւ Թայւանի մէջ պատրաստուած մանկական աժան խաղալիքներու բազմաթիւ նմոյշներ: Շուկային կէսը ըրած էինք, բայց գնդասեղ չկար... զարմանալի երեւոյթ: Մէկը միւսին կը ղրկէր, ըսելով որ քովինս կրնայ ունենալ. եւ ոչ ոք ունէր: Մարիօն իտալական իր հիմուրով կերպընկալէ ամաններ ծախող երիտասարդէ մը հիւլէական ռումբ ուզեց եւ անակընկալի եկաւ երբ մեր երիտասարդը նոյնքան հիմուրով – սպասէ – ըսաւ – երթամ կտորները միացնեմ...:

Մայրս միշտ կը կրկնէ որ Գազանճեաններու հետ ազգականական կապեր ունիմ. երբեք չեմ հասկցած կապին տեսակը, բայց Մայքը Գազանճեան է եւ շատ համակրելի անձ մը որուն ճաշերը, թերեւս, ամէնէն ջերմութեամբ պատրաստուածներն են: Նալպանտեանի վրայ իր ԿԵՆԱՑ ճաշարանը, բերնին համը գիտցողներուն ժամադրավայրն է:

Վերջին գիշերն է Մարիոյին եւ Փիէռային, կ'ուզեմ պատուել զիրենք, վըստահ եմ որ շատ պիտի ախորժին:

Երբ անրաժանելի չորսերս կը ժամանենք, ներսի սենեակը գրաւուած է արդէն, Նիւ-Եորքի հնչումով խումբէ մը, որ դժուար չըլլար գուշակել. անոնք Մայքին հաստատուն հիւրերն են, երբ Երեւան գտնուին:

Յած պատերը ծեփուած են տաղանդաւոր նկարիչներու գործերով, որ ոչ մէկ կապ ունին Հայաստանի դասական նկատուած արուեստագէտներու հետ: Մայք, ընտանեկան, ցեղային ըսեմ, աւանդութիւն մը յարգելու համար, պէտք է միշտ խմած ըլլայ, առանց ինքզինք կորսնցնելու. զինք կը պահէ յարատեւ զուարթ, ժպտուն եւ արթուն. հաճելի է իսկապէս ԿԵՆԱՑ ճաշարանը իր մեծ խընամքով պատրաստուած ճաշերով:

Կարգը երեւանցի զոյգին էր: Երիտասարդը վառվռուն մէկն է. այնքան արագ կը սահեցնէ նախադասութիւնները որ մեծ կեդրոնացում կը պահանջէր ինծմէ. բարեբախտաբար, Գէորգ դժուարին անցքերու կրկնումով, կրցաւ պատմութիւնը ամբողջացնել: Զոյգ մը երեւանցի հարսանիքի մը հրաւիրուած են. լաւ մը զըւարճանալէ վերջ կը վերադառնան տուն եւ տնեցիները հետաքրքրուած հարց կուտան թէ ի՞նչպէս անցաւ: – Սքանչելի՜, հրաշալի՜, ափսոս որ մէկ հատ Հայ չըկար, սաղ աղբար էին...:

Նկատած եմ որ Արեւմտահայը հազիւ շաբաթ մը Երեւան մնայ, երկուշաբթի օրուընէ, կը սկսի արեւելահայերէն խօսիլ... մինչ Արեւելահայը երեսուն տարի ալ Պոլիս կամ Պէյրութ ապրի, կը շարունակէ իր արեւելահայերէնով բարբառիլ... Այս երեւոյթը Զահրատին ներկայացուցի անցեալ Մայիսին, ուզելով հասկնալ թէ ինք ի՞նչ կը մտածէ: –Մտածելիք բան չկայ, ըսաւ, մենք աւելի խելացի ենք եւ վերջ:

Ռուսերէնի գործածութիւնը, հեռատեսիլի առօրեայ ունկնդրութիւնը, այնպիսի ահռելի չափերով ազդած են Հայաստանցիին առոգանութեան վրայ, որ երբ հայկական կայան մը բանաս եւ ուզես բան մը հասկնալ, առնուազն հինգ վայրկեան պիտի դնես ստուգելու համար թէ խօսնակը հայերէ՞ն թէ ռուսերէն կը խօսի... անդրադարձա՞ծ էք որքան քթային դարձած է նոր սերունդին հնչիւնը, ուր վտանգ կայ որ վիէթնամերէնի հետ շփոթուի. ոչ ձայնաւորները ձայնաւոր մնացած են, ոչ ալ բաղաձայնները բաղաձայն, կարծես բաւարար չէր մեսրոպեան ուղղագրութեան աղճատումը, հիմա ալ Դանիէլ Վարուժանի եւ Մեծարենցի հրաշալի լեզուն դարձած է քթային անճոռնիութիւն մը որմէ սկսած եմ բան չհասկնալ...: Գրեթէ ամէնքն ալ նոյն բառամթերքը, շարադրութեան նոյն ձեւը, նոյնիսկ ձայնային միեւնոյն եւեւէջները կը գործածեն, հանդիսաւոր բեմերէն, հեռատեսիլի կայաններէն, խրախճանքի սեղաններու վրայ, Ջաւախքի Ծըխալթիփիլա գիւղէն մինչեւ Մեղրիի շըրջանի Ագարակ գիւղը: Եթէ լաւ ուշադրութիւն դարձնելու ըլլաք, նոյնն է պարագան նախկին խորհրդային բոլոր հանրապետութիւններուն, սկսելով մեր դըրացի Վրաստանէն մինչեւ Պերինկի ծովի դեղին ցեղերը: Ասոր, ժամանակին կ'ըսէին՝ «Ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական». վստահ եմ որ մարդ բան չէ հասկցած մինչեւ այսօր. արդէն հասկնալ կարեւոր չէր, հարկ էր թութակի պէս կրկնել, անշեղօրէն կենսագործելու համար Խորհ. Միութեան Կեդր. Կոմիտէի որոշումները...:

Առ հասարակ հեռատեսիլ նայող չեմ, բայց երբ Հայաստան գտնուիմ, ինքզինքըս յաճախ կը բռնադատեմ օրական պահ մը տրամադրելու անոր, քանի իսկական կեդրոնաձիգ պատկերներու շարք մըն է որ ազգի մը մշակութային, տնտեսական, առօրեայ հարցերն ու մտահոգութիւնները քու դէմդ կը նետէ, փոքր պաստառի մը վրայ, սենեակիդ մէջ հրամցնելով քեզի: Այս տեսանկիւնէն դիտուած, այնքան ալ արհամարհելի չէ:

Երկու օր առաջ, պատանի մը, անչափահաս տարիքի, հօրը ինքնաշարժով դպրոցական աղջնակի մը բախած էր ու սպաննած տեղւոյն վրայ. վիվլուկը մեծ էր: Թղթակից մը արթնութիւնը կ'ունենայ միւսներէն առաջ պատանին հարցաքննելու ոստիկանատան մէջ, ուր արգելափակուած եւ նաեւ ապաստանած էր, չխոշտանգուելու համար կատղած թաղեցիներէն: Զանազան հարցումներու մէջ սա մէկը գիս ապուշեց.

– Ինքնաշարժ վարելու արտօնութիւն չունէիր – ինչո՞ւ փողոց ելար հօրդ կառքով:

– Առաջին անգամ չէր. ի՞նչ ընեմ եթէ պատահեցաւ...

– Բայց դուն երիտասարդ կեանք մը խլեցիր, չէ՞ս ցաւիր ըրածիդ համար:

– Մտանաւոր չըլլի ես. եղած չեղածը աղջնակ մըն էր...

Կը պատահի որ երբեմն ես ալ չարաճճիութիւններ ընեմ, մանաւանդ երբ արձակուրդի մէջ ըլլամ, կամ ճամբորդութեան. ասոնցմէ ամէնէն զուարճալին կը սկսի երբ գրողի մը, գիտնականի մը, արուեստագէտի մը կարծիքը հարցնեմ ուրիշ գրողի, կամ գիտնականի, կամ արուեստագէտի մասին... եթէ խօսակիցս մտերիմդ է անպայման կը պատասխանէ, –անասունին մէկն է: Երբեմն նաեւ – Իշուն մէկն է...: Եթէ նոր ծանօթացած ես հետը, կամ մօտիկութիւն ցոյց չես տար, պատասխանը կ'ըլլայ՝ – Ոչինչ: Գալով այս նշանաւոր ՈՉԻՆՉին, ես անոր մոգական ուժը համազօր կը նկատեմ Քուազիմոտոյի նշանաւոր երկու բառ[…] քերթուածին՝ «Մ'իլլումինօ Տիմմէնսօ»: «Անհունով կը լուսաւորուիմ», որուն համար ան արժանացաւ գրականութեան Նոպէլեան մրցանակին: Ձեմ գիտեր ինչո՞[…] դեռ մարդ չէ առաջարկած, յետ մահու Նոպէլեան մրցանակ տալ այս հանճարեղ սովետական գիւտին՝ ՈՉԻՆՉին, որ Մ[…]ութեան բոլոր լեզուներով թարգմանուա[…] եւ գործածուած է 70 տարի, միլիոնաւոր անձեր փրկելով աքսորէ եւ գնդակահարութենէ...

– Ի՞նչպէս ես: Եթէ «լաւ» ըսէ[…] խօսած պիտի ըլլայ: Եթէ «վատ»՝ Սի[…]բիր կ'աքսորուի: Ուրեմն ՆԻՉԵՒՕ, Ո-ՉԻՆՉ... կրնաս ամէն ինչ հասկնալ եւ հասկցնել, առանց կեանքդ վտանգելու:

– Գործերը լա՞ւ են:

– Ոչինչ:

– Գո՞հ ես մեր կուսակցութենէն:

– Ոչինչ:

– Թոշակդ բաւարա՞ր է:

– Ոչինչ...

Եւ այս ՈՉԻՆՉ «վիրուսը» մտած է […] դուրս չելլեր մեր ոսկուն ցորենի ար[…] մեր հարուստ լեզուն որ հազարումէկ […]ջոցներ ունի մարդկային ամէնէն նուր[…] տրամադրութիւնները արտայայտելու […] սովետական Հայուն մէջ դարձած է […]ՉԻՆՉ... երկաթէ դիմակի նման ագուցուած անոնց դէմքին, առանց երբեք կարենալ թափանցելու թէ ի՞նչ ծածկուած է անոր ետին: Հոն հրդե՞հ կայ... թէ մե[…]խի՞ր յիշատակ...:

Հայաստանցին կարգ մը չհամոզուած բառեր ունի որոնց ինք չի հաւատար, ոչ ալ դիմացինը, բայց անպայման կը գործածէ. – Տեսնո՞ւմ ես այս տղամարդը, ԱՂԲԵՐՍ է», նոյնիսկ եթէ ժամ մը առաջ կռուած են, կամ ալ քիչ վերջ պիտի կռուին:

Եթէ նախադասութիւնը ՑԱՒԴ ՏԱՆԻՄ–ով սկսի, գիտցիր որ եւեւէն անպայման բան մը պիտի ուզէ, կամ առաջարկէ, կամ թելադրէ: – Ցաւդ տանեմ ախպեր ջան, մի բան ունեմ... կը վերցնե[…] ինձ 50.000 ոչ տաս (ի հարկէ տոլար) էդ գաւոտը կը վերցնենք... միայն Արժէքի գիտակցութիւնը գրեթէ չկայ, 50–էն յանկարծ 20–ի կ'իջնեն, այդ ալ […]դաւ, հինգով կը գոհանան: Իտալացի գործարար մը, որ քանի մը տարիէ ի վեր կ'աշխատի Հայաստանի «պիզնեսմէն»ներուն հետ, որ տուն–տեղ ըրած, տարիներու կէսը Երեւանի մէջ կ'անցընէ, – Չկրցայ ասոնց հասկցնել, ըսաւ, որ մենք դրամ փողոցներէն չենք հաւաքեր եւ տալէն առաջ պէտք է գիտնանք թէ ո՞ւր եւ ինչո՞ւ կու տանք. հեռատեսութիւն բնաւ չունին. կարեւորը հիմա ձեւով մը շահիլ... վերջը ինչ ուզէ ըլլայ: Այս պատճառով վստահութիւն չեն ներշնչեր:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 12)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆԸ, ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

«Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւն»ը, Յունիս 4–ին, 10–րդ շարքին Բ. խաղով փակեց 1999 – 2000 շրջանի թատերական ընթերցումներու ծրագիրը: Փարիզի ուսանողական ոստանի Հայ Տան սրահին մէջ խումբը ներկայացուց Հայաստանէն Աննա Պետրոսեանի երեք արարով «Հանիր, խնդրում եմ, դիմակս...» թատերգութիւնը: 1974–ին գրուած գործը որ երկու տարի ետք հրատարակուած է «Սովետական գրականութիւն» ամսագրին մէջ, նիւթ կ'ընէ կեղծիքի վրայ հիմնուած յաջողութեան, պատեհապաշտութեան ստեղծած մղձաւանջային կացութիւն մը:

1935–ին Գիւմրի ծնած հեղինակը որ թատրոնին հետ աւելի անմիջական կապի տէր մէկն է որպէս դերասանուհի, այս խաղով ուզած է խորհրդային կարգերու դատափարակութեան պատճառած հոգեկան խաթարումները շեշտել. սակայն, յաճախ բարոյախօսական, մարդկայնական, խրատական միջուկով պատգամներու միջամտութիւնը անտեղի կերպով կը ծանրաբեռնէ բնագիրը, արդար յոգնութիւն պատճառելով դիտողին: Մանաւանդ երբ այդ բաժինները կը կրկնուին բազմաթիւ անգամներ, արդէն երկար թատերգութիւնը բոլորովին կ'երկարի ու արդիւնքը դժուար է դրական նկատել երբ ներկայացումն ալ ընթերցումի ձեւով կ'ըլլայ, ոչ թատրոնի համար նախատեսուած սրահի մը մէջ:

Խաղին դերերը ստանձնած էին Ժիրայր Զոլաքեան, Թորոս Գովթիկեան, Նայիրի Յովսէփեան, Աստղիկ Շինկիթեան, Արմինէ Գրիգորեան, Ռուբէն Քրքպէշեան: Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Նոյեմի Իւսէֆի. փորձերը վարած էին Արփի Յովհաննիսեան եւ Ժ. Զոլաքեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան հռչակման օրը Մայիս 28-ը այս տարի նշուեցաւ մասնաւորաբար նոյն օրը ի Պէրլին, ՀՀ Պէրլինի նոր դեսպանատան պաշտօնական բացման առթիւ, Կիրակի, 2000 Մայիս 28-ին:

Հանդիսութեան ներկայ էին ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան մեծայարգ Պր. Աշոտ Ոսկանեան եւ դեսպանատան իր աշխատակիցներէն բացի, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պէքճեան իր քով ունենալով Հիւսիսային Հայ համայնքներու հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանը, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ տարբեր հայ համայնքներու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ շուրջ հարիւրյիսուն հոգի:

Հանդիսութիւնը սկսաւ Պէրլինի դեսպանատան պարտէզին մէջ, ուր յարգելի դեսպանն ու համայնքներու ներկայացուցիչները առանձին առանձին խօսք առնելով նշեցին Մայիս 28-ի թուականը եւ վեր առին անոր պատմական արժէքը: Յայտնեցին նաեւ ուրախութիւն, որ այսպիսի թուականի մը կը զուգադիպի բացումը դեսպանատան նոր շէնքին, որ տեղւոյն գաղութին համար գործամարտի որպէս կռուան կը հանդիսանայ: Արտասանուած խօսքերը ծաղկեցուց օփէրայի երգիչ պարիթոն Հայկ Տէյրենեան:

Հանդիսութիւնը շարունակուեցաւ դեսպանատան շէնքի մուտքի մասը, ուր կը ծածանէր Հայկական Եռագոյնը: Այստեղ Գարեգին Արք. կատարեց դրօշակի յատուկ օրհնութեան կարգը եւ դեսպան Աշոտ Ոսկանեանի հետ միասնաբար վեր բարձրացուցին զայն, ներկաներու բուռն ծափահարութեանց ներքեւ: Ապա ներկաները հիւրասիրուեցան գաղութի տիկնանց կողմէ պատրաստուած ճաշերով:

• Երեքշաբթի, Մայիս 30-ին Պէրլինէն յիսուն քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Փոցտամ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Եոհաննէս Լէփսիուսի տան բացումը, ուր հաստատուած է այժմ հայ-գերմանական կաճառը: Առաջնորդը իր հետ ունենալով տեղւոյն հովիւը Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան ներկայ գտնուեցաւ հանդիսաւոր այս բացումին, որուն մասնակցած էին բացի կաճառի վարչութեան անդամներէն ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Աշոտ Ոսկանեան, որ խօսք առաւ այս առթիւ, Հալլէ քաղաքի Աստուածաբանութեան համալսարանի դասախօսներու կողմը՝ գլխաւորութեամբ փրոֆ. Հերման Կոլցի, որ միեւնոյն ժամանակ Լէփսիուսի արխիւներու պատասխանատուն է: Ներկայ էին նաեւ գերմանացի մասնաւորականներ, պետական ներկայացուցիչներ եւ հայ ու գերմանացի հասարակութիւն մը:

Այս կաճառին մէջ պիտի պահուին Լէփսիուսի արխիւները, եւ այս տունը պիտի գործածուի որպէս հայ-գերմանական ուսմանց կեդրոն, ինչ որ հայ ժողովուրդի փաստաբան եւ բարեկամ Լէփսիուսի փափաքը եղած է: Տան գտնուած փողոցը անուանուած էր Եոհաննէս Լէփսիուս եւ որուն բացումը 1998-ին կատարած էր Գարեգին Ա. Երջանկայիշատակ Հայոց Հայրապետը:

• Գարեգին Արք. Պեքճեան ընդառաջելով Ղպտի Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Ամպա Տամիանի հրաւէրին, ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի անդամ Ալպէր Սէվինչի Յունիս 1-ին, ի Տիւսէլտորֆ, ներկայ գտնուեցաւ հանդիսաւոր պատարագին, որ կազմակերպուած էր յատկապէս մեծ հանդիսաւորութեամբ՝ Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի, մանուկ Յիսուսի եւ Յովսէփի Եգիպտոս փախուստի 2000-ամեակի առթիւ:

Պատարագէն յետոյ Եկեղեցւոյ մէջ երգուեցան սրբազան ընտանիքին ի պատիւ փառաբանութեան երգեր եւ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը Եգիպտաբանութեան ու Ղպտաբանութեան մասնագէտ փրոֆէսէօր Տօքթոր Էմմէլի կողմէ: Ապա Առաջնորդը հրաւիրուեցաւ բացումը կատարելու Եգիպտոսէն յատուկ բերուած մանրանկարչական ցուցահանդէսի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ ճակատը զարդարող խճանկարի բացման արարողութեանց:

ԴԻՐԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Յունիս 2, 2000

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 27-ին, 76 նորագիրներ մտած են Հ.Յ.Դ. շարքերը: Կնքահայրը եղած է Տիգրան Ճինպաշեան որ իր խօսքը ուղղելով նորագիրներուն անդրադարձած է դաշնակցականի բարոյական էութիւնը կազմաւորող արժէչափերուն եւ ի մասնաւորի դաշնակցականի զոհաբերութեան ոգիին: Նկատի ունենալով որ երդման արարողութիւնը կը զուգադիպէր Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման տարեդարձին եւ Դրոյի աճիւններու Հայաստան փոխադրուելուն, նորագիրներու սերունդը կոչուած է «Դրոյի սերունդ»:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԷԼԼԱԴԱ ԶԱԽՈՅԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Փրէսպիթերեան Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 12-ին, տեղի ունեցած է Էլլադա Զախոյեանի երգահանդէսը, ի նպաստ Շուշիի Երաժշտանոցին: Բացումը կատարած է Շուշիի Երաժշտանոցի յանձնախումբի անդամ Վրէժ Աղաջանեան: Երգչուհին հրամցուցած է հայ եւ օտար երաժիշտներու ընտիր գործերու փունջ մը, ընկերակցութեամբ Լեւոն Աբրահամեանի (դաշնակ) եւ Ռուբէն Այթունեանի (սրինգ):

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Փրէսպիթերեան Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 21-ին, տեղի ունեցած է «Լուսաւորիչ» երգչախումբին անդրանիկ համերգը: Արդարեւ, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակը Արեւմտեան Թեմին մէջ արժանաւորապէս նշելու եւ կազմակերպուած ձեռնարկներուն փայլ տալու նպատակով, անցեալ տարի կազմուած էր՝ շրջանի եկեղեցիներու դպրաց դասերու մասնակցութեամբ միացեալ երգչախումբ մը, զոր Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան կոչած էր «Լուսաւորիչ»: Բացման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Ջիֆթճեան: Յայտագրի առաջին բաժնին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Կոմիտաս Քէչիշեանի, մեկնաբանած է Եկմալեանի մշակումով պատարագէն մասեր, երգեհոնի ընկերակցութեամբ փրոֆէսէօր Լեւոն Աբրահամեանի: Մէջընդմէջ պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները երգած են Երեւանէն հրաւիրուած Վալէրի Յարութիւնեան, ինչպէս նաեւ Գրիգոր Վրդ. Ջիֆթճեան եւ Ռազմիկ Քահանայ Խաչատուրեան: Երկրորդ բաժնին՝ հոգեւոր երգերէ ետք, մեկնաբանուած են հայրենասիրական կարգ մը երգեր՝ «Պլպուլն Աւարայրի», «Լռեց: Ամպերը եկան», Դաւիթ Բէկ օփերայէն «Աշուղի արիան», «Հայրենիքիս հետ» եւ այլն: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը: Համերգը աւարտած է «Կիլիկիա» երգի մեկնաբանութեամբ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԸ ԿԸ ՏԱՔՆԱՅ

Անցեալ ամառ երկու Գանատացիներ որոնք որսի ելած էին սառցակոյտի մը վրայ, 12 հազար տարի առաջ մեռած մէկու մը մումիացած դիակը գտան: 90-ական թուականներու սկիզբին ալ Ալպեաններու մէջ նախապատմական շրջանի ուրիշ ապրողի մը դիակը գտնուած էր: Գիտնականները այս գիւտերը հետեւեալ ձեւով կը մեկնաբանեն. «մեր նախնիները սառերէն դուրս կուգան, ըսելու համար մեզի թէ երկրագունդը կը տաքնայ»: Արդէն վերջին շրջանին գիտնականներն ալ ուշադրութեան կը յանձնեն նոյն պարագան: Խաղաղականի մէջ սառնակոյտներու հալելուն հետեւանքով բարձրացած ջուրերուն տակ մնացած են երկու կղզիներ: Այսուհանդերձ, կառավարութիւնները կը յապաղին լուրջ միջոցներու ձեռնարկելու: «Կը սպասեն որ ջուրերը իրենց ոտքերէն վեր բարձրանա՞ն» հարց կուտայ Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ»ը:

Երկրագունտին ջերմացման երեւոյթը ցոյց տալու համար պատրաստուած քարտէս մը խմբած է վերջին տասնամեակներուն, կամ դարու մը ընթացքին սառնակոյտերու կորսնցուցած ծաւալին չափերը: Եւրոպայի արեւմտեան Ալպաններուն սառոյցի ծածկոյթը 1850-էն ի վեր կիսով բարակցած է. Հիւսիսային բեւեռի սառնակոյտերը իրենց ծաւալին մօտ 40%-ը կորսնցուցած են վերջին երեք տասնամեակին ընթացքին. Հիւսիսային Ամերիկայի Մոնթանայի հանրապարտէզին սառնակոյտերուն թիւը 1850-ի 150-էն 50-ի իջած է այսօր ու վախ կայ որ մինչեւ 2030 թուականը անոնցմէ ոչ մէկը մնայ: Քարտէսին մէջ տեղ գտած են Կովկասի լեռներն ալ որոնց սառնածածքին ծաւալը վերջին դարուն ընթացքին կիսով փեղչուած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾՊԻՏ

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ

Գրողների Միութիւնից յայտնում են, որ եւս մէկ մեծ գրող՝ Վանիկ Սիրադեղեանը գնաց ու էլ ետ չեկաւ:

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ՀԵԳՆԱՆՔԸ

Կառավարութիւն քանդողն ինքը կ'ընկնի կառավարութեան մէջ:

ՄԵՐՍԵԴԵՍ ՌՈԲԵՆՑ

Իշխանութիւնները ոչ մի գործ չունեն անելու, մերսեդես ու դեն են ընկել:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Կառավարութեան ծրագիրը տպուելու է «Եթերում» կամ «TV ալիքում», քանի որ մէկ շաբաթից աւել չի գործում:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ

Երկրապահները հիմա ասում են՝ ղարաբաղցու վերջին խելքը իմը լինի:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Ծխող իր քովը նստած է օրիորդ Գրիգորեան, լեցուն միսերով, հայկական տիպարով թուխ աղջիկ մը, խոշոր աղւոր աչքեր աղեղնաձեւ թաւ յօնքերու տակ, պատկերի մը պէս խելօք, հանդարտ, ամօթխածութեան սեղմիրանին մէջ խեղդուած, աչքերը վար, լուռ ու մունջ:

– Տեսէք ի՛նչ է խնդիրը, օրիո՛րդ. ես անցեալ տարի Աղեքսանդրիա եկայ երբ կանչուեցայ տեղւոյս ազգային երկսեռ վարժարանին: Հոգաբարձութեան հետ մէկ տարուան պայմանագիր մը կնքեցի: Արդ, արձակուրդին, ես Պոլիս մեկնեցայ, եւ հոգաբարձուները խոստացան ինծի պայմանագիրը վերանորոգել: Պոլիս հասնելէս ամիս մը վերջը նամակ մը առի, որով կը ծանուցանէին ինծի, թէ պաշտօնիս մէջ վերահաստատուած եմ ընդհանուր հաւանութեամբ: Սակայն...

Պարոն Արամ Սեղբոսեանն է, որ կը խօսի օրիորդ Սէմէրճեանին հետ: Կարճահասակ, մանրուկ, ճզմած մէկը, մեր այն զարգացածներէն, որոնք սալոնի տըղայ ալ են: Հանդերձեղէնի վաճառատունէ մը եւ սափրիչի խանութէ մը միանգամայն կարծես դեռ նոր դուրս ելած: Անկոցով, անշուշտ: Մազերը ալապոս սանտրուած, պեխերը նրբոլորուած ու սրածայր: Երկու մատ ճակատ եւ խոշոր բերան: Ամբողջութեամբ խպլիկ մը: Ցաւիտենական յանկերգով մը, զոր կը կրկնէ առանց ձանձրանալու, եթէ ոչ ձանձրացնելու, ատ տղան կ'անցնի Աղեքսանդրիոյ հայ ընկերութեան մէջէն՝ փաստաբանի աշկերտի պերճախօսութիւն մը հրամցնելով ունկնդիրներուն:

Ցոյցէն տարի մը առաջ Աղեքսանդրիա կանչուած իբրեւ ուսուցիչ, տարեշրջանէն վերջ Պոլիս վերադարձած արձակուրդը հոն անցընելու համար, մէյ մըն ալ յանկարծ Հոգաբարձութենէն նամակ մը կ'ընդունի՝ պայմանագրին վերանորոգումը ծանուցանող նամակէ մը մէկ ամիս ետք, ըսող իրեն, թէ ա՛լ յոյսը կտրելու է Աղեքսանդրիոյ վարժարանին վրայէն: Ցոյցը տեղի ունեցած էր, ու փախստական ուսուցիչներ, կ'երեւայ թէ, Աղեքսանդրիոյ հոգաբարձուներուն աչքը մտնելով՝ կերի այդ հարուածը կուտային իրեն: Ամիսի մը չափ, մեր ուսուցիչը, այդ նամակները ձեռքը իր զայրացած ցաւին աղաղակները Պոլսոյ հայ ընկերութեան չորս արձագանգներուն տարածելէ, իրեն ծանօթ ամէն տուներուն մէջ պատմելէ ետքը «իր իրաւունքները պաշտպանելու, այդ ապօրինաւոր զեղծումին դէմ բողոք բանալու համար» շոգենաւ կը նետուի ու Աղեքսանդրիա հասնելուն պէս կը վերսկսի իր Պոլսոյ խաղը՝ հանդիպողին պատմելով իր գլխուն եկածը, իրեն դէմ եղած սոսկալի անիրաւութիւնը, ժամերով, միեւնոյն ոճով:

– Ըրածնին պարզապէս խայտառակութիւն է, օրիո՛րդ: Ի՞նչ, ինծի նամակ կը գրեն, կը ծանուցանեն, թէ պայմանագիրը վերանորոգուած է, եւ վերջն ալ կ'ելլեն, այդ նամակը կը գրե՛ն ... ասիկա աններելի վիօլասիոն մըն է, օրիորդ... ասիկա մեծապէս կը վտանգէ իմ շահերս: Ահաւասիկ ինծի գրած նամակնին, եթէ կ'ուզէք կարդամ, տեսէ՛ք՝ իրաւունք ունի՞մ, թէ՞ ոչ...

Պարոն Սեղբոսեան գլանիկը պնակին վրայ կը հանգչեցնէ ու տենդոտ ձեռքերով բաճկոնին ներքնագրպանէն թուղթերու խառնաղէզ մը հանելով՝ կը սկսի մէջը փնտռել:

– Հոգ չէ՛, պարո՛ն Արամ, – կ'ըսէ օրիորդը, – կարդալու պէտք չէ...

Քիչ մը հեռուն սօֆային վրայ նստած է Գուէտի Լինէի պաշտօնեայ մը, լուրջ, ծանրաբարոյ յաղթանդամ մէկը, պարթեւահասակ, լեհանձն ու բաց դէմքով, բարութեան ու խելացութեան խառն արտայայտութեամբ մը փայլող: Ամէնէն յարգուած այն յարգանքով, որով ստորին, սովորական մարդիկ դատապարտուած են իրապէս բարձր մտքով եւ սրտով էակներու առջեւ խոնարհելու: Իր կինը, շատ գեղեցիկ, հոմէական կիսադէմքով, ազնուական անուշութեամբ եւ որ իր քողին ետեւէն թափանցիկ շղարշի կտորի մը մէջ դրուած փօնտաններու փափուկ, վարդագոյն, շողեղէն ցոլքերը ունի:

Այս քիչ – շատ միեւնոյն ընկերական դաստիարակութիւնը ունեցող, քիչ – շատ իրար հասկցող անձերուն տաք ընտանութեանը մէջ անհաշտ խաղ մը կը դնէ սա անկիւնը, թիկնաթոռի մը ծայրը ամըշկոտօրէն կծկուած երեսուն տարեկան մէկը, ամէնէն հեռու, կարծես աքսորուած, այդ ընկերութեան պարիան կարծես, այնչափ անդթօրէն կը զլացուի իրեն ո՛եւէ ուշադրութիւն:

(Շար. 18)

Պ. Ժագ Վերժէ եւ զաւակը՝ Ֆիլիփ,
Ռոզին եւ Վահան Նաւասարդեան եւ զաւակները՝ Սեւան, Նայիրի, Գարին, Անահիտ եւ Ժոզէֆ Սիրիքա,
Տէր եւ Տիկին Ժերար Խաչատուրեան,
Տէր եւ Տիկին Մանուկ Խաչատուրեան,
Տիկին Տանիէլ Լըքօք
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՄԱՌԼԷՆ ՎԵՐԺԷԻ

(Ծնեալ՝ Խաչատուրեան)

մահը որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 10-ին, 63 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունիս 15, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Ուէ-մի-լէ-Շըվրէօզի գերեզմանատունը, ուր թաղումը տեղի կ'ունենայ ժամը 15-ին:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Նաւասարդեան եւ Խաչատուրեան ընտանիքներուն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու եւ տնային մաքրութիւն ընելու համար աշխատանք կը փնտռէ հայաստանցի կին մը:
Հեռաձայնել՝ Յասմիկ Մալջեանի
01 – 34 – 53 – 08 – 86

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Յունիս 19
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՅՍԱՆԱՑՆ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section **«Sévan»** de Vienne organise le Dimanche 18 Juin à partir de 11 heures,

au Parc de GEMENS
sa GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE
animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**,

avec la participation
des élèves de l'école de la CBAF.

— BUFFET
— STANDS
— TOMBOLA
— AMBIANCE ARMENIENNE. . .

Salle couverte en cas de pluie.

«ՆԱՐԵԿ»ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՃԱՇ

Շաբաթ, Յունիս 17

Salle Paroissiale de St.-Gratien
6, Boulevard de la République — SAINT-GRATIEN

Ժամը 18-էն սկսեալ
Ներկայացում «Նարեկ» դասընթացքի մանուկներու եւ աշակերտներու կատարումով:
Ժամը 20-ին
Ճաշ – Հանդիպում ծնողքներու, բարեկամներու եւ «Նարեկ» Ընկերակցութեան նախկին աշակերտներուն եւ պատասխանատուներուն հետ:
Ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտ վերապահուած:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, անհրաժեշտ է մուտքի տոմսերը ապահովել հեռաձայնելով. –
01 – 34 – 12 – 84 – 45

Ճաշագին 100 Ֆր., 50 դպրոցականներու համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ ետք ժամը 14-ին, 19-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois
Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր քաջալերելու մեր աշակերտները:

MAISON NATIONALE ARMENIENNE

Société Anonyme en Liquidation Amiable
Au capital de 100.000 Francs
Siège de la Liquidation : 41, rue du Four — 75006 PARIS

R.C.S. PARIS B 612 018 366
Numéro de gestion 61 B 1836

AVIS DE CONVOCATION

Les actionnaires sont avisés qu'ils sont convoqués en Assemblée Générale Mixte,
Le Jeudi 29 Juin 2000, à 12 heures, au siège de l'ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE, à PARIS (75008), rue Jean-Goujon n° 15,

A l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

- **Examen des procédures judiciaires en cours,**
- **Approbation du procès verbal de l'Assemblée Générale Mixte du 30 Juin 1999,**
- **Demande d'apports en comptes-courant aux Actionnaires pour le financement des besoins de la Liquidation,**
- **Rapport de gestion sur les comptes annuels de l'exercice clos le 31 Décembre 1999,**
- **Rapports général et spécial du Commissaire aux Comptes sur les comptes dudit exercice,**
- **Approbation des comptes,**
- **Affectation des résultats,**
- **Quitus au Liquidateur,**
- **Fixation des honoraires du liquidateur pour l'exercice 1999,**
- **Approbation, s'il y a lieu, des opérations pouvant tomber sous le coup de l'Article 101 de la Loi du 24 Juillet 1966,**
- **Perspectives de clôture des opérations de liquidation amiable,**
- **Questions diverses.**

Tout actionnaire, quel que soit le nombre de ses actions, a le droit d'assister à cette Assemblée, de s'y faire représenter par un autre actionnaire ou par son conjoint, ou de voter par correspondance.

Une formule unique de vote par correspondance ou par procuration sera remise ou adressée à tout actionnaire qui en fera la demande par lettre recommandée avec accusé de réception, auprès de Maître Régis VALLIOT, Liquidateur Amiable, au plus tard, six jours avant la date de la réunion.

Les votes par correspondance ne seront pris en compte que pour les formulaires complétés et signés, parvenus à la Société trois jours au moins avant la date de la réunion.

Le texte des résolutions proposées à l'adoption de l'Assemblée et les documents prévus par la Loi seront tenus à la disposition des actionnaires en l'Etude de Maître VALLIOT.

Régis VALLIOT
Liquidateur Amiable nommé judiciairement
41, rue du Four
75006 PARIS

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 15

JEUDI
15 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.927 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.927

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃԻՐԷՆՓՕՐՆՍ ›

(Յունիս 13/14)

Հ. ԱԼԻԵՒԻ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ

Յունիս 13-ին Ռուսաստանի Բաքուի դեսպանատան մէջ ընդունելութեան մը ներկայ գտնուելով նախագահ Հ. Ալիեւ յայտարարած է թէ Պուտինի ընտրութեամբ իսկական կարելիութիւններ կը բացուին եւ թէ Ռուսաստան կարեւոր դեր կրնայ կատարել հաշտարար ընթացքին մէջ: Շեշտած է թէ մեծ մասով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումէն կախում ունի երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւններու զարգացումը:

«ԱԶԳ. ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Յունիս 13-ին տեղի ունեցած է «Ազգ. Առաջադիմութիւն» կուսակցութեան համագումարը. ան հիմնուած է 1994-ին, ՀՀՇ-էն բաժնուողներու խմբակի մը կողմէ: Ելոյթ ունեցողները ծանրացած էն երկրին ներկայի կացութեան վրայ ու նշած թէ ճգնաժամը կը յաղթահարուի փտահութիւն վայելող իշխանութեան միասնական ջանքերով ու օրինականութեան, արդարութեան պայմաններու ըստեղծումով:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՆԵՐԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Յունիս 9-ին, կաշառք առնելու պահուն ձերբակալուած են Երեւանի Կեդրոն համայնքի գլխաւոր ճարտարապետ Արամ Արսէնեան եւ ճարտարապետական վարչութենէն Կարէն Նազարեան: Երեւանցիի մը երեք հազար քառ. մեթր տարածքով հող մը յատկացնելու համար անոնք 50 հազար տոլար կաշառք պահանջած են, բայց յատկացուելիք հողին տեղը փոխուած է եւ 500 քառ. մեթրնոց նոր վայրի մը համար պահանջուած է 10 հազար տոլար որուն հինգ հազարը առնելու պահուն ձերբակալուած են:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Պ. ԳԼԻՆԹԸՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 27-ին Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում կ'ունենայ նախագահ Գլինթընի հետ, քննարկելու համար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման եւ Կովկասի երկիրներուն միջեւ տնտեսական կապերու վերահաստատումին ԱՄՆ-ու օժանդակութեան կարելիութիւնները: Նախագահ Ռ. Քոչարեան կը ծրագրէ նաեւ հանդիպում ունենալ փոխ-նախագահ Ալ Կորի հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Յունիս 7-8 Ալպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ տեղի ունեցած Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական ժողովին Հայաստանէն մասնակցած է Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ԱՒԵԼԻ ԳՈՐԾՕՆ ԴԵՐ ՊԷՏՔ Է ԽԱՂԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԻՋԵՒ»

Կ'ԸՍԷ Է. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Ծօրճ Պուշի նախագահութեան շրջանին, Է. Ճէրէճեան դեսպան էր Դամասկոս, իսկ այսօր Ճէյմս Պէքըր Գ. հանրային քաղաքականութեան Հիմնարկի տնօրէն (Թեքսաս): Ան կը խորհի որ «ժամանակը եկած է որ ամերիկեան դիւանագիտութիւնը բարեշրջուի: Ոստիկանի կամ դիւրացնողի դերէն պէտք է անցնինք միջնորդի դերին: Ցաւալի է որ կարելիութիւն մը վրիպեցաւ Ժընեւի վեհաժողովին (Հաֆէզ էլ-Ասատ – Գլինթըն): Ասատի կողմէ վաւերացուած համաձայնութիւն մը կարեւոր կ'ըլլար իր յաջորդին համար»: Ճէրէճեան համոզուած է որ Իսրայէլ – Սուրիա բանակցութիւնները խոչընդոտողը Ասատի թշնամանքը չէր: Ձախողեցան ապահովութեան եւ ջուրի կենսական մանրամասնութիւններու պատճառաւ: Քաղաքական համաձայնութիւն մը ձեռքի տակ էր, բայց հարկ էր ամերիկեան աւելի հաստատ քաղաքականութիւն մը, լուծում մը պարտադրելու համար երկու կողմերուն: Գլինթըն պէտք է միջնորդի դեր կատարէ արդար լուծում մը սահմանէ նկատի առնելով բոլորին շահերը: Պէտք է քաղաքական համարձակ քայլեր առնէ, այդպէս ըրին Նիքսըն եւ Քիսինճըր 1974-ին, Քիփուրի պատերազմէն ետք:

Մոնտի Թղթակիցը Փաթրիս տը Պէր երկար կ'անդրադառնայ Ճէրէճեանի տեսակէտներուն (Մոնտ, Յունիս 14): Ան կը խորհի որ ժամանակ պէտք է որպէսզի Դամասկոսի իշխանութիւնը ամրապնդուի, բայց լաւատես է Պաշար էլ-Ասատի նկատմամբ «որ 6 տարի է կը պատրաստուի»: Ըստ իրեն, 1986-էն ի վեր ոչ մէկ փաստ կայ որ Սուրիա դեր ունեցած է ահաբեկչական արարքներու մէջ: Ինչ որ հարց է, այն ապաստանն է կամ նեցուկը, որ կը շնորհուի կարգ մը ահաբեկչական խմբակներու, ինչպէս՝ Հեզպոլլահին: Ինք հանրապետականներու մօտ անձ մըն է եւ Պուշի ընտրութեան պարագային, նոր կառավարութիւնը աւելի ռազմագիտական մօտեցում մը պիտի ունենայ, իրաւարարի դեր կատարէ, եթէ մինչեւ այդ համաձայնութիւն մը գոյացած չըլլայ:

GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

STELE A LA MEMOIRE DU GENOCIDE AUX LILAS

Protestation de l'ambassadeur de Turquie

réponse exemplaire du maire

M. Sönmez Köksal a jugé opportun de protester contre l'inauguration d'une sculpture à la mémoire des victimes du **«soi-disant génocide arménien» (sic)** par une lettre adressée à M. Le Maire Jean-Jack Salles. Que dit-il ? Rien de nouveau. C'est la sempiternelle kyrielle «d'arguments» frisant le ridicule depuis des décennies, pour expliquer que **«les événements survenus lors de la Première Guerre Mondiale dans l'Empire Ottoman, à la lumière des circonstances dans lesquelles ils ont eu lieu, ne peuvent en aucun cas être qualifiés de génocide».**

Nous reproduisons ci-dessous la réponse exemplaire de M. Le Maire, réponse qui devrait servir de leçon non seulement à M. l'Ambassadeur, mais aussi et surtout au pays qu'il représente.

Monsieur l'Ambassadeur,

Votre courrier m'est bien parvenu et je l'ai lu avec la plus extrême attention.

En réponse, je tiens à vous faire part de ma grande surprise et de ma profonde indignation devant le peu de respect que vous réservez aux grands principes qui animent la République Française.

Je voudrais en premier lieu évoquer le principe qui me tient le plus à cœur et que l'on doit à une loi de 1884 : la totale liberté des communes et leur complète autonomie de décision et de gestion.

Mais, à vous lire, j'ai l'impression que tout cela vous est parfaitement étranger.

En second lieu, il me semblait que les représentations diplomatiques accueillies sur le territoire national s'interdisaient toute ingérence dans les affaires intérieures de notre pays. J'avais également cru comprendre que les diplomates respectaient un certain devoir de réserve.

Faut-il déduire de votre lettre que ces règles élémentaires en vigueur en France, pays des droits de l'homme, vous laissent totalement indifférent ?

Vous assurant par ma part de mon indéfectible attachement aux valeurs démocratiques de la France,

Je vous adresse, Monsieur l'Ambassadeur, mes salutations.

Le Maire
JEAN-JACK SALLES

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՀՄԵՏ ԱԼԻ ԱՂՃԱ, Պապին դէմ մահափորձէն 19 տարի ետք (1981 Մայիս 13), ներման արժանացաւ Իտալիոյ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ եւ յանձնուեցաւ Թուրքիոյ: Աղճա իտալական բանտէն անցաւ Պոլսոյ մէկ բանտը, քանի ի բացակայութեան, 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր «Միլլիյէթ»ի տնօրէնին՝ Ապտի Իփէքճիի սպանութեան համար, 1978-ին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ապտելազիզ Պութեֆլիքա Փարիզ ժամանեց Յունիս 14-ին եւ ընդունուեցաւ բացառիկ պատիւներով: Օրլի օդակայանը զինք դիմաւորեց նախագահ Շիրաք, ապա Պութեֆլիքա Ազգ. Ժողով առաջնորդուեցաւ, իրիկունն ալ պետական մակարդակի ճաշ մը կը տրուէր Ելիզէ իրեն ի պատիւ: Այսքան պատիւ պատճառ է նաեւ կարգ մը շրջանակներու բուռն քննադատութեանց: Հինգ կանաչները որոշած էին բացակայիլ Ազգ. Ժողովի նիստէն: Կան այլ բազմաթիւ բողոքներ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբ մը որոշած է Գերագոյն ատեանին առջեւ քաշել նախկին վարչա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Le Président du Sénat attend un geste des Turcs à la manière de Willy Brandt

Krikor Amirzayan nous communique les informations suivantes en rapport avec la visite qu'a effectuée M. Christian Poncelet à Valence le 8 Juin dernier. —

Le Président du Sénat, Christian Poncelet, venu à Valence pour l'assemblée générale des maires de la Drôme, ne s'attendait sans doute pas à un accueil aussi impressionnant des Arméniens de Valence. Dès sa descente du TGV venant de Paris, Jeudi 8 Juin à 20h10 Christian Poncelet fut interpellé par une cinquantaine d'Arméniens rassemblés sur le parvis de la gare avec des écriteaux sur lesquels on pouvait lire **«La Turquie masacre ! Le Sénat enterre»** ou **«La Turquie piège la France».** Accompagné par deux sénateurs de la Drôme ainsi que le préfet du département, Jean Fidini, Christian Poncelet qui entendit les cris de **«Justice pour le peuple arménien»** lancé par les manifestants, se dirigea vers eux.

«Monsieur le Président, la France s'honorerait de reconnaître le génocide arménien de 1915» lançait aussitôt Sarkis Jamakordzian, Président du Centre d'Etudes Arméniennes de Valence. Ch. Poncelet répondait aussitôt : **«Je crois que dans cette affaire, il faut aussi prendre en compte la situation là-bas. Je suis allé en Arménie et en Géorgie, il y a beaucoup de difficultés à régler (...) Vous savez, les Turcs frappent à la porte de l'Europe. Mais il faudra qu'ils fassent un geste avant d'entrer. Souvenons-nous que Willy Brandt s'est agenouillé à Varsovie..».**

Մարտիրոսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Նոյն ժողովին Հայաստան ըստանձնած է յառաջիկայ վեցամսեային նախագահութիւնը: Խորհրդարանական յաջորդ վեհաժողովը տեղի կ'ունենայ Երեւանի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԻԵՒԻ

Ազրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւ Թեհրանի մէջ ուր մասնակցած է տնտեսական գործակցութեան կազմակերպութեան վեհաժողովին, ըսած է թէ Իրան կրնայ կարեւոր դեր ստանձնել շրջանի հակամարտութիւններուն կարգաւորման մէջ: Ան խօսած է նաեւ Հայաստանի հետ հաշտութեան եւ գործակցութեան ի նպաստ, շեշտելով որ ատիկա կարելի է միայն իր երկրին տարածքին ամբողջականութեան վերահաստատումով ու գաղթականներուն վերադարձին պայմանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՉԻԼԻԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Հայաստանի Չիլիի դեսպանը Արա Այվազեան որուն նստավայրը Պուէնոս-Այրէս է, Յունիս 5-7 այցելած է Սանթիակօ, երկրին նախագահին իր հաւատարմագիրը յանձնելու: Նոյն առիթով ան հանդիպումներ ունեցած է Չիլիի Արտաքին գործերու փոխ-նախարարին, ապա, Յունիս 7-ին, հաւատարմագիրը յանձնելէ ետք նախագահ Ռ. Լակոսին, հանդիպում ունեցած է նաեւ սպայակոյտի պետ, փոխծովակալ Է. Գույումճեան-Պերկամալիի ու հայ գաղութին ներկայացուցիչներուն հետ:

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԳԻՏԷՐ ՈՐ ՅԱՋՈՐԴԸ ԻՆՔՆ Է

Այս խորագրով «Առաւօտ» օրաթերթը (Յունիս 1) տեղ տուած է ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի կնոջը՝ Իրինա Բաբայեանի կողմէ Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած բաց նամակին: Ս. Բաբայեան որ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին գործուած ոճրափորձին որպէս հեղինակ ամբաստանուած է, աւելի քան երկու ամիսէ ի վեր բանտարկուած է. բանտարկութեան պայմանները, ինչպէս յայտնի կ'ըլլայ իր փաստաբանին վերջին տեղեկատուութեններէն, բաւական անբնական են, ամէն առիթով ժողովրդավար կարգերու եւ մարդկային իրաւունքի յարգանքի նախանձախնդրութիւն յայտնող երկրի մը համար: Կարդալով Ս. Բաբայեանի փաստաբանին գանգատը, մարդ կը դժուարանար հաւատալու թէ մինչեւ իսկ արգելք դրուած էր իր պաշտպանեալին հետ տեսակցելու անոր ամէնէն տարրական փափաքին: Եւ խորհիլ որ պետական ղեկավարի մը կեանքին դաւելու ամբաստանութեամբ ձերբակալուած նախարարի մը միայն հինգ վայրկեան արտօնուած էր հանդիպում ունենալու իր պաշտպան փաստաբանին հետ:

Այս կացութիւնը գլխաւոր դրդապատճառն է Ի. Բաբայեանի Բաց նամակին: Ան սկսած է վախ զգալ որ թէ՛ Ռ. Քոչարեանի, թէ՛ իր ամուսնին եւ բոլոր միւս երիտասարդներուն իրենց գեղեցկագոյն տարիները նուիրած նպատակները ապարդիւն կ'անցնին: Մաղթելով հանդերձ սխալիլ, կը շեշտէ այն պարագան միայն որ ինք Ռ. Քոչարեանի կը կը դիմէ ոչ թէ որպէս ամուսնին հետ պատերազմ մղած աւագ մարտական ընկերոջ, այլ՝ «Հարեւան երկրի նախագահ»ի. ու տակաւին կը նկատէ «արդէն մեծ կորուստ, ոչ միայն Արցախ աշխարհի ու մայր Հայաստանի համար, այլեւ ողջ հայութեան»:

Ի. Բաբայեան յետոյ կը ծանրանայ իր ամուսինը վարկաբեկելու նպատակով յարուցուած աղմուկին վրայ, որուն ետեւին կը նշմարէ «նորաթուխ ղեկավարներ»: Կ'ըսէ թէ Ս. Բաբայեան մեծ յարգանք ու հեղինակութիւն կը վայելէր յատկապէս մարտիկներու շրջանակին մէջ եւ «28 տարեկանում զօրավարի կոչումը ինքն իրեն չշնորհեց»: Զինք կը ներկայացնէ որպէս հարցերուն պարզ ու շիտակ մօտեցող մարդ, աւելցնելով. «այդ շիտակութիւնն էր հաւանաբար պատճառը որ չնահանջեց իր գաղափարներից, չընդունեց ազգային ընտրանիի առաջարկած խաղի կանոնները»: Այս մատնանշումով կ'եզրակացնէ թէ Ս. Բաբայեանի «գլխին սեւ ամպեր էին կուտակւում» եւ տակաւին պարզ էր բոլորին, ամէնէն առաջ ալ՝ ենթակային: Կը յիշեցնէ թէ Հայաստանի վարչապետ Վ. Սարգսեանի մահէն երկու օր առաջ թերթի մը տուած հարցազրոյցին ընթացքին ըսած էր. «Չեմ կասկածում որ յաջորդը ես եմ լինելու»:

Երբ նիւթը կ'առնչուի Վ. Սարգսեանին, կ'արժէ փակագիծ մը բանալ, անդրադառնալու համար ուրիշ նամակի մը որ նոյն Ս. Բաբայեանին կողմէ ուղղուած է Վ. Սարգսեանի եւ կը կրէ 1998 Մայիս 26 թուականը: Այդ նամակը եւս լոյս տեսած է նոյն թերթին մէջ (Մայիս 13): Անով ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարը կը ներկայացնէ եւ կը բացատրէ իր հրաժարականը: Դիմած է Վ. Սարգսեանին, որ իրեն համար միակ «պաշտօնական գերիշխանութիւնը եւ հեղինակութիւնը» եղած է: Անոր կը գանգատի զինք խարողներէ, իրեն չվստահողներէ, որոնց հետ չի կրնար շարունակել աշխատիլ: Բաւական ծանրակշիռ է զուգահեռը որ կը տրուի հետեւեալ տողերով. «Իմ գործունէութեան ընթացքում, ցաւօք, միանգամից չորս հակառակորդների եմ դիմակայել. ա) Թուրքը, բ) ԼՂՀ իշխանութիւնները գ) Հայաստանի իշխանութիւնները, դ) Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը»: Իր մեծագոյն մտավախութիւնն է այն որ «կարող ենք անդառնալի կորուստներ տալ (եթէ արդէն չենք տալիս) Արցախի գերխնդրում: Հրադադարից յետոյ անցած չորս տարում շուրջ 300 յաղթող տղերք են հեռացել այն հողի սահմաններից, որ այնպէս անձնուրաց պաշտպանել են: Միթէ՞ սա չի տագնապի ամենաբարձր ազդանշանը»:

Ս. Բաբայեան Վ. Սարգսեանի կը յայտնէ թէ կը յաւակնի վարչապետութեան «պատասխանատուութեան եւ պարտականութիւնների», քանի որ կը տեսնէ Արցախի համակողմանի յառաջընթացի, տնտեսութեան զարգացման յստակ ճանապարհը: Եւ երբ իր դէմ խոչընդոտ կը յարուցուի, կը հետեւցնէ թէ կամ Վ. Սարգսեան իր վարչախումբով չի տեսներ այդ ճամբան, կամ չեն ուզեր Արցախի հզօրացումը, կամ տեսնելով հանդերձ, չեն հանդուրժեր իր հզօրացումին. ուստի կը հրաժարի:

Նամակին մէջ շատ իրատես կանխատեսում կը մատնեն հետեւեալ տողերը. «Վախենամ մինչեւ իսկ սեփական ու այլոց խղճերի հետ նկատուող գործարքների տօնավաճառը, ազգի առջեւ պարտքի եւ իշխանական իրաւունքների միջեւ փոխ-զիջումների բարգաւաճող անուրդը վերածին մի «գեղեցիկ» օր էլ այնպիսի սահմանային զիջման պարտադրանքի՝ թէկուզ Արցախի հարցում, որ ցաւ ի սիրտ զգաք, որ ինքներդ էլ արդէն մենակ էք մնացել, ասես ոչ մի թիմ, չակերտաւոր, թէ անչակերտ, գոյութիւն չի էլ ունեցել...»:

Ս. Բաբայեանի անձին ուղղուած անվստահութեան, վարկաբեկումի քաղաքականութեան մը առաջին այս մատնանշումը արդէն երկու տարուան անցեալ ունի: Իսկ Արցախի հարցով անոր նախատեսած զիջումներու պարտադրանքը ցնցող է երբ նկատի առնուին Մեղրիի առընչուած տարածքի փոխանակման լուրերը որոնք վերջին շրջանին անպակաս են հայկական լրատուիչներու էջերէն: Մնացեալին, Վ. Սարգսեանի օր մը մինակ մնալուն վտանգը արդէն յայնօրէն գերազանցուած է Հոկտեմբեր 27-էն ի վեր...:

Ս. Բաբայեանին կինը իր ամուսինը թիրախ առնող ընթացքները մատնանշելով, Ռ. Քոչարեանի միջնորդութեամբ ներելու քայլ մը չէ որ կ'ակնկալէ: Հարկաւոր կը նկատէ յանցաւորներուն պատժուիլը «նախագահ լինի, զօրավար թէ մուրացկան»: Կ'ուզէ միայն գիտնալ թէ Ռ. Քոչարեան ինչո՞ւ չի փափաքիր իմանալ իր նախկին զօրավարին, իր կողմէ «ազգային հերոս»ի կոչում ստացած անձին գործած արարքին իսկութիւնը: Հարց կուտայ թէ «Մի՞թէ Սամուէլի ճակատագիրը չի անհանգստացնում ձեզ գոնէ այն չափով, ինչ չափով ուշադրութիւն էք նուիրում Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերի մէջ մեղադրուողների ճակատագրերին»: Այս հետաքրքրութեան ետին կայ այն կասկածը որ իր ամուսինը «արդէն կենդանի էլ չէ»: Կը յիշեցնէ շրջող լուրերը թէ ան ինքզինք կախած էր խուցին մէջ: Կամ ալ հաւանական կը նկատէ որ անոր պատճառուած մարմնական վնասները կը բուժեն, հետքերը անհետացնելու համար: Մանաւանդ որ ձերբակալութեան օրէն ի վեր Ս. Բաբայեանի առողջական վիճակին մասին ոչ մէկ լուր հաղորդուած է: Նամակը կ'աւարտի միակ խնդրանքով որ Հայաստանէն փորձագէտներու իրաւասու խումբ մը ղրկուի Ստեփանակերտ, տեղեկանալու համար որ ամուսինը ողջ է: Նաեւ, Ի. Բաբայեան յոյս կը յայտնէ որ Ռ. Քոչարեան կը յանձնարարէ Ս. Բաբայեանի գործին քննութիւնը կատարել Հայաստանի զինուորական դատախազութեան «որն աւելի օրինական է»:

Ի. Բաբայեանի բաց նամակը կը նորոգէ Մարտ 22-ի պատահարին Ս. Բաբայեանի մեղսակցութեան նկատմամբ Սփիւռքի մէջ իսկ արթնցած հարցականները: Մանաւանդ երբ հոն կը խօսուի ԼՂՀ մօտակայ ընտրութեան անոր սպասուող յաջողութեան մասին: Ռ. Քոչարեան կը հակազդէ՞ Ի. Բաբայեանի բաց նամակին եւ կը ձեռնարկէ՞ իրմէ ակնկալուած քայլերու. «կարենալ»ու խնդիր մըն ալ կա՞յ իրեն համար թէ ամէն բան միայն կամենալու հարց է: Եւ ըսել որ քիչ ժամանակ մնացած է ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութեան: Եթէ բաց նամակը որեւէ հակազդեցութիւն չունենայ, քիչ մը աւելի պիտի չհիմնաւորէ՞ Ս. Բաբայեանի մեղսակցութեան կասկածները եւ ընտրական յաջողութեան վարկածները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԱՐԵՒ»Ի ԱՐԱԲԵՐԷՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԸ, ԵՐԿՈՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ...

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթին արաբերէն ամսական «Յաւելուած»ին հրատարակութեան Բ. տարեդարձին առթիւ գրի առնուած մեր քննական ակնարկը (տե՛ս «Թերթատելով եգիպտահայոց «Արեւ» օրաթերթին արաբերէն յաւելուածը», «Յառաջ», Փետրուար 4 – 5, 2000) ունեցաւ երկու գրաւոր արձագանգ: Մին՝ նամակի ձեւով յղուած մեր հասցէին, միւսը, որպէս յօդուած հրապարակուած՝ նոյնինքն «Արեւ» օրաթերթին մէջ:

Երկու արձագանգներն ալ արժանի են նկատողութեան, ամէն բանէ առաջ այն պարզ պատճառով՝ որ անոնք բնական երկարաձգումն են մամուլի մէջ տպուած ընթացիկ յօդուածի մը, յետոյ, որովհետեւ անոնք կը բերեն փաստը՝ թէ Հայ թերթին ընթերցողը կարծուածին չափ ալ կրաւորական չէ: Հարկ եղած պարագային կրնայ արձագանգել, տեսակէտ պարզել:

Անպատասխան չթողելու համար զանոնք, բայց նաեւ հպելու համար հայ մամուլը չահագրգռող կարգ մը հարցերու, տարբեր՝ սա քանի մը նշումները:

Ա.) – ՆԱՄԱԿ՝ «ՍՓԻՒՌՔ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

Պէյրութի «Սփիւռք» պարբերականին խմբագրութեան կողմէ յղուած նամակի մը մէջ, գիտել կը տրուի մեզի, որ «Արեւ»ի արաբերէն Յաւելուածին նուիրուած մեր վերոյիշեալ յօդուածին մէջ անգիտացած ու մոռացութեան մատնած ենք Հայկական Ժողովրդային Շարժման արաբերէն պաշտօնաթերթը՝ «Սատա Արարատ», որմէ լոյս ընծայուած է 8 թիւ, շուրջ տասնամեակ մը առաջ: Խմբագրութիւնը համոզում կը յայտնէ, թէ այդ պարբերաթերթը «Փաստօրէն նախադէպն էր «Արեւ»ի արաբերէն Յաւելուածին»:

Խնդրոյ առարկայ մեր գրութեան մէջ, շատ հպանցիկ ակնարկով մը յիշատակած էինք հայ պարբերական մամուլի կարգ մը օրկաններուն կից հրատարակուած արաբերէն քանի մը «յաւելուած»ներ կամ «էջ»եր միայն, առանց երբեք ունենալու յաւակնութիւնը՝ մատենագիտական ամբողջական ցանկ մը ներկայացնելու: «Սատա Արարատ»ն ալ վրիպած էր մեր գրչէն, թերեւս այն պատճառով որ ձեռքի տակ օրինակներ չունէինք: Հիմա, երբ զայն հրատարակողները բարեհաճօրէն ուղարկած են մեզի իրենց թերթին լոյս ընծայուած 8 թիւերը, մեզի կը մնայ սրբագրել այդ ակամայ «բացթողում»ը, ի պէտս՝ հայ պարբերական օտարալեզու մամուլի պատմութեան:

«Սատա Արարատ»

«Սատա Արարատ» (Արարատի Արձագանգ») արաբերէն պարբերաթերթը լոյս տեսած է Պէյրութ, 1990 – 1992 թուականներուն, Հայկական Ժողովրդային Շարժումի նախաձեռնութեամբ եւ ճիգերով: Այս Շարժումը, պաշտօնապէս հիմնըւած՝ 1989-ին, սովորաբար կը նկատուի Հ. Ա. Հայ Գաղտնի Բանակի «միթիք»ը կրող քաղաքական թեւ մը, մասնաճիւղեր ունենալով տարբեր գաղութներու մէջ (Յունաստան, Իրան, Ֆրանսա, նաեւ՝ Հայաստան) եւ տարոյն մեթոտներով քարոզչական գործունէութիւն տանելով ի նպաստ Հայ Դատին: Պէյրութի մէջ սեփականատէրն է «Սփիւռք» պարբերաթերթին, որուն էջերէն կ'արտայայտէ իր ազգային – քաղաքական ըմբռնումն ու «Հաւատոյ հանգանակ»ը:

«Սատա Արարատ»ի անդրանիկ թիւը լոյս տեսած է 1990 Մայիսին: Հոն, առաջնորդող կարճ խմբագրականի մը մէջ կ'ըսուի, թէ ցայսօր «արաբական աշխարհի բնակչութեան մեծամասնութիւնը քիչ բան գիտէ հայութեան մասին»: Ատոր պատճառ ցոյց կը տրուի «Հայ զանգուածներու ինքնամեկուսացումը, բայց նաեւ հեռացումը՝ արաբ ժողովուրդներու լայն խաւերուն հետ շփում հաստատելու պատեհութեններէն»: Թերթը իր գլխաւոր առաքելութիւնը կը նկատէ խթանել հայ – արաբ բարեկամական յարաբերութիւնները ու ծանօթութիւններ փոխանցել արաբ ընթերցողին՝ հայութեան անցեալին ու ներկային մասին:

Իր այս առաքելութեան հետամուտ, «Սատա Արարատ» 1990-ին հրապարակ հանած է 4 թիւեր (Մայիս, Յուլիս, Հոկտեմբեր, Դեկտեմբեր): Յաջորդ տարի լոյս ընծայուած է միակ թիւ մը (Հոկտեմբեր 1991), իսկ 1992-ին հրատարակուած 3 թիւերը (Մարտ, Յուլիս եւ Նոյեմբեր) հանդիսացած են «Արարատ»ի վերջին «արձագանգ»ները...: «Թերթը դադրած է ակամայ, նիւթական դժուարութեանց պատճառով», ինչպէս գիտել կը տրուի մեզի յղուած նամակին մէջ:

«Սատա Արարատ»ի իւրաքանչիւր թիւը անփոփոխ կերպով կը բաղկանայ 16 էջէ (20×27½): Մնայուն սիւնակներ յատկացուած են խմբագրականներու, արաբ մտաւորականներու հետ հարցազրոյցներու, Հայկական Ժողովրդական Շարժումի մամլոյ հաղորդագրութիւններուն, ու մանաւանդ՝ Հայոց մասին արաբերէնով լոյս ընծայուած գիրքերու ծանօթացումին, որ այս պարբերականին ամէնէն օգտաշատ, եզակի ու հետաքրքրական բաժինն է: Յօդուածներն ու տպագրուած նիւթերը (որոնք յաճախ կը յատկանշուին ծայրայեղ դիրքորոշումով ու տեսակէտներով) առհասարակ անստորագիր են, ինչ որ ենթադրել կու տայ, թէ ամբողջ հրատարակութիւնը արդիւնքն է հաւաքական ճիգի ու աշխատանքի:

Բ) – «ԱՐԵՒ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթը «գոհունակութեամբ» արտատպելէ ետք մեր վերոնշեալ յօդուածը (տե՛ս. թերթին Մարտ 1-2-3 յաջորդական թիւերը), իր խմբագրին Յովհ. Տէր-Պետրոսեանի գրչով կը կատարէ կարգ մը նշումներ, կ'անդրադառնայ «Յաւելուած»ին ծննդոցին, կը ջանայ սահմանել անոր հրատարակութեան տուն տուող պատճառները (տե՛ս. օրաթերթին Մարտ 27-28-ի թիւերը):

Յօդուածագիրը, որ ընդհանրապէս համաձայն է մեր տեսակէտներուն ու լիովին կը բաժնէ ամսագրին բարգաւաճման համար մեր բերած առաջարկները, տարակարծիք կը մնայ միակ կէտի մը շուրջ. – կը խորհի, որ Յաւելուածը լայն չափով տեղ պէտք է տայ նաեւ զուտ արաբական նիւթերու, քանի «եթէ նիւթերը մեծ մասամբ վերաբերին Հայերուն, հետաքրքրութիւն պիտի չարթէ արաբ ընթերցողներուն մօտ»:

Մեր կարծիքով, այս տեսութեան ճիշդ հակառակն է որ ի զօրու է: Թերթի մէջ, որ թղթատարով ձրի կ'ուղարկուի որոշեալ հասցէներու (ընդհանրապէս մտաւորական շրջանակներ), եգիպտացի, սուրիացի կամ պաղեստինցի արաբ ընթերցողը շահեկանութիւն պիտի չգտնէր Ումմ Քալսումի կամ Գահիրէի արձաններուն մասին գրութեան մը մէջ, որքան պիտի գտնէր հայկական թեմաներու պարագային, որոնք անծանօթ հորիզոններ պիտի բանային իր առջեւ: Մանաւա՛նդ՝ եթէ այդ նիւթերը մօտէն կամ հեռուէն առընչուին հայ – արաբ յարաբերութեանց շրջանակին, որ դարերու վրայ երկարող անցեալ մը ունի ու այսօր ալ առկայ է՝ արաբական երկիրներու մէջ հայկական գաղութներու գոյութեամբ իսկ:

Յովհ. Տէր-Պետրոսեան կը շեշտէ, «Արեւ»ի արաբերէն Յաւելուածին նպատակը փրոփականտ ընել չէ, այլ հայկական եւ եգիպտացի արժէքներու փոխադարձ ծանօթութիւն տալն է հաւասարապէս: Այլ խօսքով, երկու ժողովուրդներու մշակութային եւ այլ արժէքները մէկզմէկու ծանօթացնել:

Բայց միայն այդքա՞ն:

Արաբ հայասէր խմբագրի մը ղեկավարութեան յանձնուած ու անսայթաք պարբերականութեամբ հրատարակուող ամսագիր մը, որ իր տեսակին մէջ ալ եզակի կը մնայ այսօր, կրնա՞յ ինքզինք զրկել հայութեան եւ հայկական արժէքներու մասին պարկեշտ քարոզչութիւն (թո՛ղ ըսենք՝ «փրոփականտ») ընելու օրինաւոր իրաւունքէն: Նմանօրինակ գնահատելի հրատարակութեան մը նիւթական, բարոյական եւ այլ դժուարութիւնները վարպետօրէն բառնալէ ետք՝ ճի՞շդ է սահմանափակել անոր իսկական առաքելութիւնը կամ լայն

տակոս մը զեղչել անոր հայկական պարունակէն…: Ամէն պարագայի մէջ, նկատելի է որ Յաւելուածին պատասխանատուները (Պր. Պերճ Թերզեանի գլխաւորութեամբ) չինչ քայլեր սկսած են առնել բաղձալի ուղղութեամբ, եւ ամսագրին վերջին երկու թիւերը (Մարտ–Ապրիլ 2000) դրական փոփոխութեանց լուրջ ապացոյցներ կու տան…:

Իր նշեալ յօդուածով, «Արեւ»ի խմբագիրը կ'անդրադառնայ նաեւ շատ կարեւոր հարցի մը, որ թէեւ մեր արծարծած նիւթէն դուրս է, բայց եւ այնպէս տեղ գտած է իր գրութեան վերջաբանին մէջ:

Արդարեւ, Յովհ. Տէր–Պետրոսեան ափսոսանքով գիտել կու տայ, թէ «Արեւ»ի արաբերէն երկամեայ Յաւելուածը աւելի ծաղկուն ու բովանդակալից պարբերական մը դարձած է, քան անոր ծնունդ տուող հայատառ նոյնանուն 85–ամեայ օրաթերթը, որ այսօր զրկուած է իր հիմնական յեցակներէն՝ աշխատակիցներէն: Ան կ'ըսէ, թէ այսօր «Եգիպտոսի մէջ մէկ կամ երկու յառաջացած տարիքի յօդուածագիրներ մնացած են, նոյնն է պարագան կարգ մը գաղութներու մեր բարեկամ յօդուածագիրներուն», եւայլն: Ուրեմն, գիտել կու տայ ան ամենայն անկեղծութեամբ, «ստիպողաբար կը դիմուի կարգ մը գաղութներէ ստացուած քանի մը թերթերէ կարգ յօդուածներու արտատպումին, նկատի չառնելով անոնց որակը, պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը, ինչպէս սովոր են ընել սփիւռքահայ շատ մը օրաթերթեր ու պարբերաթերթեր»… (ընդգծումները՝ մեր կողմէ, Լ. Տ.): Յետոյ հաստատելէ ետք, որ «օրաթերթ պահելը ներկայ պայմաններուն շատ դժուարացած է եւ Սփիւռքի տարածքին մատի վրայ կը համրուին որակաւոր գրողներ», կը կրկնէ բոլորին ծանօթ իրականութիւնը՝ թէ «սփիւռքահայ մամուլը արագօրէն կը նահանջէ»:

Գաղտնիք չէ, որ սփիւռքահայ մամուլը արագընթաց (կամ դանդաղընթաց) նահանջ մը կ'ապրի, օրէ–օր քիչ մը աւելի արիւն կորսնցնելով ու հետեւողականօրէն բաներ մը զեղչելով իր երբեմնի փայլուն դիմագիծէն: Հայ մամուլի օրկաններ կ'ապրին իրենց երաշտի տարիները: 60, 70 կամ 80 տարուան անցեալ ունեցող մեր թերթերը երբեք չե՛ն այն, ինչ որ էին 20, 30 կամ 40 տարի առաջ: Անհետացած գրագէտ–խմբագիրներուն, հմուտ յօդուածագիրներուն եւ հաւատաւոր ընթերցողներուն տեղ նորեր չեն հասնիր դժբախտաբար: Բայց այս տխուր երեւոյթին դիմաց՝ երբ հայ խմբագիրը կամայ–ակամայ ստիպողութեան տակ կը մնայ արտատպումներով լեցնելու իր էջերը, փափաքելի պիտի ըլլար որ առնուազն կատարուէր գէթ որակաւոր ու բովանդակալից յօդուածներէ: Զարմացնող վրդովեցուցիչ է լսել հայ խմբագիրի մը բերնէն՝ թէ այդ արտատպումները կը կատարուին «նկատի չառնելով անոնց որակը, այլ պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը»: Եղա՞ւ այսպէս:

Ինչպէ՞ս պէտք է մեկնաբանել պաշտօնութեամբ գրուած տխրօրէն տխուր նման հաստատում մը…:

Ճշմարտութեան դէմ դաւաճանած պիտի ըլլանք՝ եթէ պնդենք թէ սփիւռքահայ մամուլին մէջ արտատպումի արժանի այժմէական գրութիւններ չկան: Մեր մամուլին մէկ քանի անուները, ի պատիւ իրենց խմբագիրներուն, ամէնօրեայ հետեւողականութեամբ դեռ կը շարունակեն հետաքրքրական նիւթեր արծարծել իրենց էջերուն մէջ: Եթէ կարելիութիւնն ստեղծուէր Սփիւռքի մէջ կեանքի կոչելու բացառաբար ու միմիայն որակեալ արտատպումներ հիւրընկալող չարաթաթերթ մը (ֆրանսական Գուրիէ էնթէրնասիոնալին նմանողութեամբ), վստահաբար հայ ընթերցողը իր ձեռքին մէջ պիտի ունենար հաճելի ընթերցում մը պարգեւող հետաքրքրական թղթածրար մը: Սակայն, երբ անտարբերութիւնն ու ճաշակի խաթարումն է որ իրենց թեւերը կը տարածեն հայ խմբագրատուներու վերեւ, այն ատեն՝ հայատառ թերթին ընթերցողն ալ ստիպուած կ'ըլլայ դէմ յանդիման մնալ այնպիսի յօդուածներու, որոնք «Արեւ»ի խմբագրին իսկ բառերով՝ գրաշարին յանձնուած կ'ըլլան «պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը»…:

Լ. Տ.

Հալէպ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԻՒՆԷՍՔՕՅԻ պալատին մէջ, Մայիս 16–ին տեղի ունեցած է ԼՕԽ–ի հիմնադրութեան 70–ամեակի հանդիսութիւնը, նախագահութեամբ Լիբանանի նախագահին կնոջ՝ Տիկին Անտրէ Լահուտի, հովանաւորութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ կազմակերպութեամբ ԼՕԽ–ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) Շրջ. վարչութեան: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է, արաբերէն, Ռէն Քիւսան – Պապիկեան: Ապա, խօսք առած է երեսփոխան Ժագ Ջուխատարեան որ արաբերէն ներկայացուցած է ԼՕԽ–ի 70–ամեայ գործունէութիւնը, որու յաջորդած է, անգլերէն, ՀՕՄ–ի Կեդրոնական վարչութեան ատենապետուհին՝ Մարօ Մինասեան: Փօղոս Սնապեան, հայերէն, շեշտած է հայ կնոջ գործունէութեան անհրաժեշտութիւնը ազգային կեանքի մէջ: Ողջոյնի եւ գնահատանքի խօսքը բերած է ընկերային հարցերու նախարարութեան ընդհանուր տնօրէնուհի՝ Նաամաթ Քընաան: ԼՕԽ–ի Շրջ. վարչութեան ատենապետուհի Անայիս Շամլեան ԼՕԽ–ի յուշանուէրներ յանձնած է Տիկին Լահուտի եւ Մարօ Մինասեանի: Գեղամ Եպիսկոպոս կարդացած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը ու փոխանցած նաեւ իր խօսքը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Իտալահայ նամականի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝

ԱՐՄԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՌՈՄԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
ԵՒ ՀՌՈՄԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Ազգային Ժողովի նախագահ՝ Արմէն Խաչատրեան Հռոմ ժամանեց Յունիսի սկիզբը ուր պիտի տեսակցէր Իտալիոյ քաղաքական անձնաւորութիւններու հետ:

Հինգշաբթի, Յունիս 1, հանդիպում ունեցաւ Իտալիոյ Խորհրդարանի նախագահ՝ Լուչիանօ Վիոլանդէի հետ, ապա Իտալիոյ Ծերակուտական Խորհուրդի նախագահ՝ Նիքոլա Մանչինոյի, ինչպէս նաեւ Արտաքին գործոց նախարարութեան ենթանախարար Ումպէրթօ Ռանիէրի: Այս վերջինը նկատեց թէ Իտալիան որպէս նախագահ, իր կարելին պիտի ընէ որպէսզի Հայաստանը շուտով մաս կազմէ Եւրոպայի Խորհուրդին: Ռանիէրի փափաք յայտնեց որ աւելի ջանք տարուի որպէսզի Լեռնային Ղարաբաղի հարցին համար արագ լուծում մը գտնուի եւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները առաւել եւս բարելաւուին. այս ուղղութեամբ նախագահ Խաչատրեան խոստացաւ իր կարելին ընել որպէսզի խաղաղութիւնը հաստատուի կովկասեան երկիրներու մէջ:

Այս հանդիպումին ընթացքին իտալացի քաղաքագէտը վստահեցուց թէ Եւրոմիութենական բոլոր կառոյցներու մէջ Իտալիան սատար պիտի կանգնի Հայաստանի, անոր զանազան առաջարկներուն եւ յարաբերութիւններու զարգացման մէջ: Ապա Իտալիան հաստատ աջակցութիւնը յայտնեց Հայաստանի Եւրոպայի Խորհուրդի անդամակցութեան դծով: Նշուեցաւ նաեւ թէ Իտալիան իր դեսպանութիւնը պիտի ունենայ Հայաստանի մէջ, մօտ ապագային:

Ազգային Ժողովին նախագահը այցելեց նաեւ Հռոմի մարզի եւ քաղաքի կարեւոր անձնաւորութիւններ, որոնցմէ յիշենք Սիլվանօ Մոֆֆա՝ նախագահ Հռոմի մարզին, Ալպէրթօ Պասքուչի՝ նախագահ Հռոմի մարզի խորհուրդին:

Կիրակի, Յունիս 4–ին՝ Ազգային Ժողովի նախագահը այցելեց Հռոմի Սուրբ Նիկողայոս Հայոց Եկեղեցին, ընկերակցութեամբ դեսպան՝ Պր. Գագիկ Պաղտասարեանի եւ Ազգային Ժողովի անդամներու եւ այլ անձնաւորութիւններու: Համբարձման տօնին առթիւ Կիրակնօրեայ պատարագի ընթացքին, Հայր Եղիա Թադադիր Ծայրագոյն Վարդապետ Եղիայեան՝ Մեծաւոր Լեւոնեան Հայ Վարժարանի, իր քարոզին մէջ բարի գալուստ մաղթեց հիւրին եւ շքախումբին: Ան ողջունելէ ետք հիւրերը մաղթեց որ նոր նախագահը համատեղ բերէ հայ ազգի ներկայացուցիչները եւ վերահաստատէ խաղաղութիւնը վերջին դէպքերէն ետք, ազգային ժողովասրահէն ներս, ու հայ ազգը վերարժեւորուելով վերադառնէ իր տեղը այլ խաղաղ երկիրներու կողքին:

Պատարագէն ետք հանդիպում ունեցաւ Հռոմահայ գաղութին հետ: Ներկայ էին Պր. Միշէլ Ճէնճի եւ Ռոպէր Աթարեան նախագահ եւ փոխ – նախագահ Հռոմի Հայութեան յանձնախումբին, ինչպէս նաեւ գաղութիս այլ ներկայացուցիչները: Բարի գալուստի խօսքը ուղղեց Տիկին Սոնիա Նիւրբէթլեան, ապա զանազան հարցումներ եղան նախագահին, որոնք կը հայէին արտագաղթի մանաւանդ եւ տնտեսական դիւրաբեկ վիճակին:

Նախագահը բարեացակամօրէն պատասխանեց եւ իրապաշտ կերպով պարզեց Հայաստանի մէջ հայութեան սպառնացող այլ եւ այլ վտանգները: Անդրադարձաւ նաեւ թէ ինք ալ երեք փամփուշտներ կը կրէ իր մարմնին մէջ, եւ հրաշքով վերապրած է այդ արիւնալի դէպքէն որ պատահեցաւ Խորհրդարանէն ներս:

Ապա դրականօրէն պարզեց տարուած աշխատանքները եւ ապագայի ծրագիրները, շեշտելով մանաւանդ տնտեսական զանազան լուծումներէն՝ գործ հայթայթելու աշխատանքը ըսելով՝ «գործարան մը որ քսան գործաւոր ունի, եթէ կարենայ պահել զանոնք, ան պահած կ'ըլլայ քսան ընտանիք»:

Ապա բոլորը միասին հիւրասիրուեցան Լեւոնեան վարժարանի սեղանատան մէջ, կէսօրուան ճաշին համար: Բաժակաճառով Ազգային Ժողովի նախագահը Մեծաւոր Վարդապետին մաղթանքին պատասխանեց վստահեցնելով թէ Հայ ազգը պիտի վերադառնէ իր միութիւնը եւ Հայաստան աշխարհը իր խաղաղութիւնը, եւ բոլորէն խնդրեց ուժերը միաւորել, ծառայելու համար հայ ժողովուրդին:

Նախագահը արձանագրեց հետեւեալը՝ Վարժարանիս ոսկեմատեանին մէջ՝ «Երջանիկ եմ Հռոմում հայրենակիցներս տեսնելու ու զգացումներս միախառնելու կապակցութեամբ. Հզօր հաւատով, մայրենի լեզուով ու մշակոյթով պահպանէք ձեր ինքնութիւնն ու անհատականութիւնը: Մինչ հպարտ ու երջանիկ զգանք մէկս միւսով» Արմէն Խաչատրեան՝ Հ. Հ. Ազգային Ժողովի Նախագահ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌԱՍՏԱՂԻՆ ՄԻԽՍ ԿՈՂՄԸ
(վէպ)

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Պոլիս, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Իր փութկոտ, սիրուն ձեւերը ապահած էր օրիորդ Պէյլէրեան այդ հիւրին, զոր անակնկալ անդ հովանաւորելի շարժումով մը ընդունած էր, իրեն համար, ներկայացումի ձեւակերպութիւնները զանց առնուած էին: Տանտիրոջ՝ Տիգրան աղային բարեկամներէն մէկը, որ ասոր հօրը եղբօրը վրայ յանդգնած էր գալ: Արդուզարդը, շարժումները, խօսուածքը, երբ դիպուածաւ խօսէր կամ խօսք ընդունէր, ամէն բան իր մէջ կը մատնէին պոլսական քիչ – շատ եւրոպականացած սալոններուն մէջ ստարամուծուած գործի մարդ դասակարգին հեզօրութիւնները, թօթով ճարտարութիւնները, նորընծայի ամչկոտ անվարժութիւնները, նեղուածքը:

Իբրեւ թէ եւրոպական ճաշակով հագուած, բայց անանկ անճարակութիւններով, մանրամասնութիւններու անանկ անհամաձայնութիւններով, ծիծաղելի հակասութիւններով, որ մարդ կը փորձուէր, այդ անհեթեթ հագուածքին առջեւ, խորհիլ դաղիերէն նոր սորվող տղաքներուն, որոնց այդ լեզուաւ գրութիւններուն մէջ դժուարագիւտ ցանցառ բացառութիւններ, ճիշդ ասութիւններ, յուցամոլ ոճարանութիւններ կը շաչեն եւ թօհաֆ մը կը ցցուին մնացած մասին անճարակ, միամիտ ու սխալ շարադրութեանը մէջէն:

Շալվարի, լայն պարեգօտի ընդարձակ ազատութեանը համար ստեղծուած գեղջուկ մարմին մը, որ իր չիլ քալուածքով սրունքներով, իր ծռութիւններով, կոշտ խորտուբորտութիւններով, իր ահագին ոտքերով կը բողոքէր զգեստին բռնաբոսիկ չիքութեանը, նեղիչ անձկութեանը դէմ:

Տեսնելու էր խեղճին տանջանքը, երբ անոյշ կամ որեւէ ըմպելի մը հրամցուէր իրեն: Անուժ՝ նոյն իսկ մերժելու, ամօթէն՝ յուզումէն ճախող բան մը ընելու վախէն, ձեռքերը իրար կ'անցնէին, կը շուարուէին, անուշին բեռաէն ձեռքը կը տոտնար վայրկեաններով՝ անկարող փրցնելու, կը ոգնէր, կը խլէր, կը թոթուէր, աղտոտ գդալ մը կ'առնէր կամ աղտոտ դգալը մաքուրներուն մէջ կը ձգէր, ջրի կամ ըմպելիքի գաւաթ մը առած ատեն՝ ուրիշ մը տապալելու կ'ելլար…

Ու բոլոր ասոնք չարաճճի նայուածքներու տակ, խեղդուած քրքիջներու մէջտեղ, որոնց զուշակումը իր յուզումը կը կրկնապատկէր:

– Շատո՞նց է, որ հոս էք, – կը հարցնէ միւսիւ Մարտիրոսին՝ Թուլիկ, թօնթոշիկ միսերով, խնդումերես դաւառացի սպասուհիի դէմքով կունտիկ խաթուն կին մը, որ մայրն է քիչ մը հեռուն յաղթականօրէն բազմած՝ ազնուական, բարի դէմքով, ամիրայական ձեւերով, մոխրացած մազերով տեղացի հայու մը, թաղական ու անդամ Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին, գաղթականներուն համար էն անձնուիրութեամբ աշխատողներէն մէկը:

Շուարած՝ մարդը նախ չորս կողմը կը նայի, տեսնելու համար, թէ ո՞վ իրեն խօսք կ'ուղղէ:

– Այո՛, … բան … չէ… աս վերջին դէպքերէն ետք եկած եմ, մարիկ, – կ'ըսէ վանեցիի զօրաւոր շեշտով մը:

– Քաղաքը ի՞նչպէս գտաք:

Իր պատասխանը փնտռել ու գտնալէն վերջը, երբ միւսիւ Մարտիրոս կ'ուզէ գայն հաղորդել բարեխիղճ խաթունին, ասիկա իրմով չի զբաղիր ա՛լ:

Ցանկարծ ծիծաղներու ընդհանուր շըշուկ մը, չարաճճի քթթումներու ազդարարութիւն մը կը պտուտի սրահին մէջ, բերնէ բերան, աչքէ աչք:

– Օրիորդ Սարաֆեա՛նն է, Օրիորդ Սարաֆեանը … Ո՞վ է… Խո՛ւլն է, խո՛ւլը…

Խումբէ խումբ, հիւրէ հիւր, Զարուհի կը վազէ, կը հասկցնէ, տեղեկութիւններ կու տայ.

– Իշտէ … մեր վերի ափարթըմանին աղջիկը, միւսիւ Սարաֆեանին քոյրը… խուլ է…

– Ամենեւին չի՞ լսեր:

– Բնաւ … ի՛նչ կ'ուզէք՝ ըսէք:

– Վա՞յ … – կ'ընեն բազմաթիւ քրքիջներ:

Օրիորդ Սարաֆեան, քսանուն տարեկան կոյս մը, ներս կը մտնէ, կը մօտենայ հիւրերուն, ձեռուընին կը թօթվէ Միսի մը ուժգնութեամբ – ներկայացումի պէտք չկայ անշուշտ – ու կը նստի աթոռի մը վրայ, սիրունի, հաճելիի յաւակնող ժըպիտով մը, որ իր ժօռատ ատամնաշարքին ցիցերը կը ցուցնէ, ծամածռումի մը մէջ կը ճմրթկէ իր երկայն, ցամաք, խոշոր ծալքերով հերկուած, ահագին ցայտող քիթով մը պատշգամուած, անթառամ տգեղութեամբ դէմքը, քանի որ տգեղութիւնը միայն չի թոմիր ու կը գարգանայ յարափթիթ:

Ծիծաղները կը պոռթէին հիմա արձակ – համարձակ, ցաւակցական խօսքերով:

– Ի՞նչպէս եղեր է… մե՛ղք:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

պետ՝ Մ. Երլմազը եւ Փոխադրութեանց իր նախարարը՝ Նեճաէթ Մէնզիրը: Անոնք կ'ամբաստանուին որ իրենց արժէքէն վար գիներով արտօնագիրներ ծախած են առձեռն հեռաձայնի երկու անհատական ցանցերու: Որոշումը պէտք է սակայն վաւերացուի երեսփոխանական ժողովին կողմէ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ շուրջ բանավէճը շատ սուր բնոյթ առած է Քուշնէրի (ՄԱԿ-ի վարչական պատասխանատու) եւ ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց տեղեկաբերին՝ Տինսթպերի միջեւ: Այս վերջինը չի խնայեր իր քննադատութիւնները եւ միջազգային հաւաքականութեան ձախողութիւնը բազմացեղ ընկերութիւն մը վերակազմելու: Քուշնէր, Յունիս 12-ին այնքան բարկացած է որ հրաւիրած էր ենթական (որ Չէխ է) որ բերանը գոցէ: Ան ալ պատասխանած է. «Երբեք չեմ գոցեր, երբեք չեմ գոցած երբ բանտ գացի, երբեք չեմ գոցած երբ լրագրող էի եւ պիտի չգոցեմ որպէս յատուկ տեղեկաբեր»: Իրեն համար, Քուշնէր լայնօրէն պատասխանատու է կացութեան եւ «ՄԱԿ-ը, ՕԹԱՆ-ը, Եւրոպական Միութիւնը կը վարկաբեկուին եթէ այս կացութիւնը պահպանուի»:

ՇԻՐԱՔԻ ներկայութիւնը Հաֆէզ էլ-Ասատի յուղարկաւորութեան կը շարունակէ բուռն քննադատութեանց տեղի տալ: Նոէլ Մամէռ չի վարանիր «այդ սրիկան» (գրաֆիկ) որակելու Ասատը, մինչ ընդհանրապէս կ'այպանուի նախագահին ներկայութիւնը Հեզպոլլահի կողքին, ընդհանուր կարծիքն այն է որ կարելի էր աւելի ցած մակարդակի պատուիրակութեամբ մը գոհանալ, ինչպէս ըրին արեւմտեան այլ երկիրներ:

ՓԻՌՆԿԵԱՆԿԻ մէջ տեղի ունեցաւ Յունիս 12-ին, Հարաւային եւ Հիւսիսային Գորէաներու նախագահներուն՝ երկու քիմերու պատմական հանդիպումը: Երկուքն ալ վճռած են որ այս առաջին հանդիպումը յաջողութեամբ պսակուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ձերբակալուած է անկախ մամուլի կարեւորագոյն խումբին, Մետիա Մոսթի տէրը՝ Վ. Գուսինսկի, ծանօթ հակառակորդ Կրեմլինի: Ամբաստանուած է իշխանութեան չահագործման եւ աւելի քան 10 միլիոն տոլարի գողութեան համար:

ՓԻԷՐ ԿԻՏՈՆԻ, ընկերվարական ամէնէն հաւատաւոր ղեկավարներէն մէկը, մեռաւ Յունիս 13-ին, 58 տարեկանին: Ծանօթ էր նաեւ իր համակրական դիրքին համար Հայերու հանդէպ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 13-ին, Ռոթերտամի մէջ, Գ. խումբէն Նորվեկիա 1 – 0 յաղթեց Սպանիոյ, իսկ Եուկոսլաւիա եւ Սլովենիա 3 – 3 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեցին:

Առժամեայ դասաւորմամբ, Ա. խումբին գլուխն է Փորթուկալ 3 կէտով, Բ. խումբին՝ Պելժիա 3 կէտով, Գ. խումբին՝ Նորվեկիա 3 կէտով, Դ. խումբին՝ Ֆըրանսա 3 կէտով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյս Գապաճեանի մահուան առթիւ, Սթաթեան ընտանիքը 600 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, անոր թարմ յիշատակին:

Տէր եւ Տիկին Ժ. Նիքոլա, Տիկին Ամթրիտ Լօրան իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ա. Խաչատուրեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Պ. Մանուկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժ. Թէրզեանի եւ զաւակներուն, իրենց սիրեցեալ հօր եւ մեծ-հօր՝ Պարսամ Թէրզեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկի 700 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի «Ակնունի» մասնաճիւղը (Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյ) խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Թէրզեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն Պարսամ Թէրզեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղի անդամական բացառիկ ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 20.30ին՝ Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրան Կիւզէլպօտուրի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Վահէ Խօզթէյին 200-ական Ֆր. նուիրած են Իսիի Թարգմանչաց Վարժարանին և Coopération-Arménie-ին:

[illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

«Ժէօ տը Փօմ»ի(*) ազգային ցուցասրահին մէջ, Մայիս 31-էն սկսած է հայկական եւ վրացական ֆիլմերու փառատօն մը որ կը տեւէ մինչեւ Յունիս 21: Հայկական բաժինը (Յունիս 13-21) կազմուած է Ա. Եգոյեանի, Հ. Մալեանի, Ս. Աւետիքեանի, Ժ. Քէպատեանի, Ֆ. Դովլաթեանի, Բ. Յովհաննիսեանի, Ա. Փէլէշեանի, Ե. Զանիկեանի եւ Ռիչի Լիւչիի, Դ. Սաֆարեանի գործերով: Ցայտագրին մէջ առնուած ֆիլմերէն մէկ քանին են «Օրացոյց» (Ա. Եգոյեան), «Նահապետ»ը (Հ. Մալեան), «Աշնան արեւ»ը (Բ. Յովհաննիսեան), «Սկիզբ», «Եղանակները» (Ա. Փէլէշեան), «Վերադարձ դէպի Խոստումի» (Ե. Զանիկեան եւ Ռիչի Լիւչի):

(*) 1, Place de la Concorde, 75008 Paris; ☎ 01. 47. 03. 12. 50.

«ՆԱՐԵԿ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՃԱՇ

Շաբաթ, Յունիս 17

Salle Paroissiale de St.-Gratien
6, Boulevard de la République — SAINT-GRATIEN

Ժամը 18-էն սկսեալ
Ներկայացում «Նարեկ» դասընթացքի մանուկներու եւ աշակերտներու կատարումով:

Ժամը 20-ին
Ճաշ - հանդիպում ծնողքներու, բարեկամներու եւ «Նարեկ» Ընկերակցութեան նախկին աշակերտներուն եւ պատասխանատուներուն հետ:
Ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտ վիճակախաղ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, անհրաժեշտ է մուտքի տոմսերը ապահովել հեռաձայնելով. - 01 – 34 – 12 – 84 – 45

Ճաշագին 100 Ֆր., 50 դպրոցականներու համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section «Sévan» de Vienne organise le Dimanche 18 Juin à partir de 11 heures,
au Parc de GEMENS
sa GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE
animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**,
avec la participation
des élèves de l'école de la CBAF.
— BUFFET
— STANDS
— TOMBOLA
— AMBIANCE ARMENIENNE. . .
Salle couverte en cas de pluie.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Յունիս 19
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՍԱՆԱՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.
- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թողէսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ ետք ժամը 14-ին, 19-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois
Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր քաջալերելու մեր աշակերտները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Կարպիս Տալպաքքալօղլուի մահուան առթիւ. –

Արտաշ Գարագիւ 300 Ֆր., Համբարձում Ապա, Յարութիւն Արզումանօղլու, Հայ Արտաշատ 200-ական Ֆր., Գեղամ Գավունճու 250 Ֆր., Համլէթ Աթանասեան 200 Ֆր., Արշակ Չիլ 100 Ֆր., Թորոս Պատուականեան 200 Ֆր., Հրաչ Գումրու 100 Ֆր., Վահէ Տիշճի 300 Ֆր., Բարսեղ Քէչիչօղլու, Սիմոն Ալճը, Սարգիս Մուրատեան 200-ական Ֆր., Խաչիկ Խօզթաշ 100 Ֆր., Անդրանիկ Պարոն 200 Ֆր., Ռուբէն Պատուականեան, Ռիչէլ Պարտադ եւ Տիկին Բիմէնդէլ Ֆըռուազ 500-ական Ֆր., Կարպիս Սանդրեան 200 Ֆր., Յարութիւն Հայթոյ 100 Ֆր.:

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔ
RETOUR A SAINT-THADEE

Ուխտագնացութիւն Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքերը. այցելութիւն Սալմաստ, Որմի, Մակու, Ծործորի եկեղեցին, եւ այլ վայրեր. այցելութիւն Նոր Ջուղա (Սպահան). պատրաստութիւն Ատրպատականի հայկական յուշարձաններու պահպանման նոր ծրագրերուն:

Pèlerinage aux monastères de Saint-Thadée et de Saint-Etienne Protomartyr. Visite de Salmast, d'Ourmia, de Makou, de l'église de Dzordzor, et d'autres localités. Visite de la Nouvelle Djoulfa (Isfahan). Préparation des nouveaux programmes de restauration des monuments d'Arménie Perse.

ՅՈՒԼԻՍ 25-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 8 ԿԱՄ 15
DU 25 JUILLET AU 8 OU AU 15 AOUT

Tarifs : de Paris à Paris (adulte/enfant, deux/trois semaines, avec/sans La Nouvelle Djoulfa) : de 5.500 F à 8.800 F

CLOTURE DES INSCRIPTIONS: LE 16 JUIN

Conditions de participation et renseignements :
TERRE & CULTURE-FRANCE : ☎ 01 42 33 08 98 — Fax : 01 42 33 17 71.

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ/Campagnes d'été

1. **Restauration du monastère de Saghmossavank (Rép. d'Arménie)**
IIIe année.
Du 3 au 24 ou 31 Juillet, et du 31 Juillet au 21 ou 28 Août.
2. **Réhabilitation des édifices publics de Karintak (Rép. d'Artsakh)**
IVe année: Ecole maternelle / Réhabilitation de l'hôpital de Chouchi (OTC-UMAF), Ière année: mission préparatoire.
Mêmes dates.

Forfait prévu pour les séjours de 2 mois. Possibilité de participer fin Juillet au pèlerinage de Saint-Thadée depuis Erevan.

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

LA TURQUIE MASSACRE, LE SENAT ENTERRE LE COMBAT CONTINUE !

MANIFESTATION

POUR LA RECONNAISSANCE DU

Génocide Arménien

DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES
de MATIGNON au SENAT
(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)
Comité du 24 Avril / Comité de Défense de la Cause Arménienne
Communautés grecque et chypriote

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 16
VENDREDI
16 JUIN
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.928 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.928

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 14/15)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԲՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Յունիս 13-ին հանդիպում ունեցած է ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղար Ճ. Ռոպերթսընի հետ, գլխաւորաբար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին: Հայաստանի նախարարը խօսակիցին ուշադրութեան յանձնած է երկու երկիրներու նախագահներուն փոխըմբռնումներու պատրաստակամութիւնը: Քննարկուած են յառաջիկայ Սեպտեմբեր 28-ին Ռոպերթսընի Հայաստան այցին մանրամասնութիւնները: Նոյն օրը Վ. Օսկանեան հանդիպում ունեցած է Պելժիոյ Ծերակոյտի հայեւպելժ բարեկամութեան խումբին ղեկավար Ֆ. Մահուի հետ:

ՄԻՋԱԴԷՊ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՎՐԱՍՏԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Հայաստան – Վրաստան սահմանագլխուն վրայ միջադէպ մը պատահած է, Ախալքալաքէն խումբ մը Հայերու Հայաստանէն Վրաստան վերադարձին ընթացքին: Մաքսային վրացի պաշտօնեայ մը խոշտանգած է 70 տարեկան Հայուհի մը, ինչ որ պատճառ եղած է որ տեղացիներ կրակի տան մաքսատունը: Ախալքալաքցի Հայերու խումբ մըն ալ դիմած է շրջանի վարչական կեդրոնը, պահանջելով որ նըւազին Հայաստան – Վրաստան սահմանագլխուն մաքսային կէտերը:

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Ուժանիւթի մարզին մէջ զեղծարարութեան, գէշ մատակարարման որպէս հետեւանք 1992-1999 շրջանին շուրջ 200 միլիոն տոլարի վնաս կրած է երկիրը, ըստ խորհրդարանական յատուկ յանձնախումբին տեղեկատուութեան: Այդ գումարը Հայաստանի այս տարուան պիւտճէին 40%-ը կը կազմէ:

Յունիս 14-ին, Խորհրդարանին արտակարգ նիստին 37 էջնոց տեղեկագիրը ներկայացուցած է յանձնախումբին նախագահ Դաւիթ Լոքեան (Հ.Յ.Դ.): Վեց ամսուան հետազօտական աշխատանքով հաստատուած է որ յիշեալ տարիներուն 25 միլիոն տոլարի արժէքով ներածուած 350 հազար թոն հեղուկ վառելանիւթը երբեք չէ հասած Հայաստան: Իսկ 1993-94-ին ներածուած 224 հազար թոնին համար վըճարուած է 11 միլիոն տոլար եւ ոչ թէ 29 միլիոն, ինչպէս յայտարարուած է առենին: Լ. Տէր-Պետրոսեանի վարչախումբը կ'ամբաստանուի նաեւ Վերակառուցման ու Զարգացման Եւրոպական Դրամատան կողմէ եղած 60 միլիոն տոլարի յատկացումին 12 միլիոնը չարաշահելու յանցանքով:

Տեղեկագիրը որ նման բազմաթիւ այլ պարագաներ խմբած է, կատարուածին գլխաւոր պատասխանատու կը նկատէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի շրջանի վարչապետներէն Հ. Բագրատեանը որ մերժած է եղած ամբաստանութիւնները:

Յանձնախումբը ճշդած է որ 1992 – 94 տարիներուն Հայաստանի մէջ աւելի ելեկտրականութիւն արտադրուած է, քան այսօր, մինչ օրական միայն քանի մը ժամ հոսանք կը տրուէր բնակչութեան, իսկ այսօր երկիրը օրը 24 ժամ ելեկտրականութիւն ունի:

Դ. Լոքեանի տեղեկատուութենէն ետք Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Տ. Թորոսեան ըսած է թէ կատարուածին պատասխանատուները պէտք է հաշիւ տան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը Ապտելազիզ Պութեֆլիքա, Յունիս 14-ին, Փարիզ ժամանելէն քիչ ետք, մուտք գործեց Ազգային Ժողով որ կէս առ կէս պարապ էր: Աջի բազմաթիւ երեսփոխաններ նախընտրած էին բացակայիլ, բայց կանաչները, բացի Մամէրէն, հոն էին: Ֆրանսի հաշտութեան եւ եղբայրութեան կոչերէն ետք, Պութեֆլիքա ելոյթ ունեցաւ ֆրանսերէն: Ան յիշեց «գաղթատիրութեան բարոյական պարտքը, անջնջելի եւ անժամանցելի» ու շեշտեց թէ պէտք չէ բարձի թողի ընել, անունը չտալով, Ալժերիոյ պատերազմը, գայն նշելով իր անունով: Պութեֆլիքա դատապարտեց նաեւ միջազգային հաւաքականութեան անտարբերութիւնը, չըսելու համար բարեացակամութիւնը, կոյր ահաբեկչութեան հանդէպ: Այս խօսքերով, Ալժերիոյ նախագահը խնդրոյ առարկայ կ'ընէր արեւմըտեան Պետութիւնները որոնք հարկ եղածին չափ չեն օգնած Ալժերիոյ ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարին մէջ: Նոյն իրիկունը սեղանի ճաշ մը կը տրուէր Ելիզէ 130 հիւրերու մասնակցութեամբ: Հրաւէրը մերժած էր Իզապէլ Աճանի եւ պատճառները կը բացատրէր հարցազրոյցով մը Լիպերասիոնի (Յունիս 15): Դերասանուհիին հայրը ալժերացի է, մայրն ալ գերմանուհի: Պութեֆլիքայի այս վիճայարոյց այցելութիւնը ցոյցի մըն ալ առիթ տուաւ Ազգ. Ժողովին առջեւ, ուր հաւաքուած էին անհետացած Ալժերացիներու ընտանիքները: Ասոնք կը բողոքէին նաեւ Ֆրանսայի դէմ զոր մեղսակից կը նկատեն: Շիրաք ջանք չի խնայեր յարաբերութիւնները բարելաւելու համար, որովհետեւ, կ'ըսէ, «հաւատք ունինք Ալժերիոյ ապագային նկատմամբ եւ մեր ձեռնարկութիւնները պատրաստ են ներդըրումներ կատարելու»: Այդ առընչութեամբ, Պութեֆլիքա գործատէրերու հետ հանդիպում ունէր Յունիս 15-ին:

ԵՐԵՔ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐ պիտի ստորագրեն գործատիրութեան (ՄԵՏԷՖ) հետ համաձայնութիւնը գործազրկութեան Սնտուկին (ԻՒՆԷՏԻՔ) նոր կարգադրութեան կապակցութեամբ: Այս սենտիքաներն են . – Սէ - էՖ - Տէ – Թէ, Սէ – Ժէ – Սէ եւ Սէ – էՖ – Տէ – Սէ. Սէ – Ժէ – Թէ եւ էՖ – Օ մերժեցին: 2001 Յունուար 1-էն, երբ կը գործադրուի ՓԱՐ-ը (աշխատանք փնտռելու օժանդակող ծրագիր), գործազուրկը կրնայ, 6 ամիս ետք, սեղմումներու ենթարկուիլ եթէ այդ շրջանին մէկ կամ աւելի առաջարկներ մերժած է. Նախ հատուցումը 20% կը զեղչուի, ապա կրնայ բոլորովին ջնջուիլ, հուսկ իր անունը կը ջնջուի Ա – էն – Փէ – Է-էն: Տարի մը ետք, գործազուրկը, եթէ միշտ աշխատանք չէ գտած, այլ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

ՎԼ. ԳՈՒՍԻՆՍԿԻԻ ձերբակալութիւնը (Յունիս 13) մեծ աղմուկ կը հանէ Մոսկուայէն դուրս ալ, գլխաւորաբար Ուաշինկթըն: Ենթական միայն տէրն ու տիրականը չէ Ռուսաստանի մամուլի մեծագոյն խումբին՝ Մետիա-Մոսթին, այլեւ զանազան այլ հանգամանքներ ունի, ի շարս որոնց նախագահն է ռուս Հրեայ Գոնկրէին եւ փոխ-նախագահը Համաշխարհային Հրեայ Գոնկրէին: Ռուսաստանի մեծ ռաբունին՝ Ատոլֆ Շայեւիչի համար՝ «Գուսինսկիի ձերբակալութիւնը նոր հանգրուան մըն է հրեայ համայնքը քանդելու նպատակին մէջ»: Այդ ուղղութեամբ նամակ մըն ալ գրած է Պուտինի: Բանտային իշխանութեանց համաձայն, Գուսինսկի դժգոհելու պատճառ չունի, հետատեսիլ մը ունի իր տրամադրութեան տակ եւ խուցի ընկերներն ալ «կրթուած» մարդիկ են: Բուտիրկիի բանտը համբաւաւոր է թէեւ, որովհետեւ բանտարկեալները խռնուած են փոքր խուցերու մէջ (30 հոգի 10 հոգինոց խուց մը) եւ հերթականութեամբ կը քնանան: Գուսինսկի տեւականօրէն կը քննադատէր Կրեմլինը եւ կը յայտարարէր. – «Երբեք չեն կրնար պարտադրել որ լքեմ Մետիա-Մոսթը, այլապէս կը նշանակէ որ բռնատիրական Պետութեան մը մէջ ենք»:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, քանի մը տասնեակ հազարաւոր օրթոտոքսներ ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար կրօնքի արձանագրութեան ջնջումին դէմ անձնագիրներուն վրայ: Յունաստանի ամենազօր օրթոտոքս Եկեղեցին բազմաթիւ հաւաքոյթներ կազմակերպած էր, բայց, չյաջողեցաւ եւ կառավարութիւնը ջնջումը որոշեց:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE PASSANT ORDINAIRE»

(Juin/Juillet 2000)

"ԱՆԱՏՈԼԵԱՆ ՊԱՏՈՒՄՆԵՐ"

Ֆիլիփ Վիթըլիէ 1915 Ապրիլ 24-ը նիւթ ընող գրութեան մը մէջ ուր կը համառօտէ այդ թուականին ու յետագայ ամիսներուն կատարուածը, կը մէջբերէ ամերիկացի դեսպանին հանդիպումի զրուցը Իթթիհատի կառավարութեան ղեկավարներուն հետ: Դեսպանը նուրբ լեզու մը գործածելով կը փորձէ մարդկայնական լարի մը հպիլ. կ'ըսէ թէ իր կարծիքով Ներքին գործոց նախարարութիւնը կոտորածներուն պատասխանատուն չէ, թէ կառավարութիւնը նման բան հրահանգած չէր կրնար ըլլալ եւ ուստի կարելի չէ զիրենք այպանել, թէ անոնց ենթակայ դասը բացայայտօրէն չափազանցած է տրուած հրահանգին կիրարկութիւնը: Էնվէր գլուխը կը բարձրացնէ, հաստըկելով դեսպանին թէ խաղաղ ու բարեկամական վիճարկումի գետին մը պատրաստելու անոր խոհեմութիւնը ոչ մէկ բանի կը ծառայէ: «Կը սխալիք հիմնովին, կ'ըսէ, մենք երկրին բացարձակ տէրերն ենք: Ամենափոքր նպատակն իսկ չունիմ ամբաստանելու ենթականերուս վըրայ եւ պատրաստ եմ ստանձնելու ամբողջ պատասխանատուութիւնը»:

Ֆ. Վիթըլիէ կ'աւարտէ իր գրութիւնը անդրադառնալով 85 տարի ետք նոյն պատահարին ճանաչում չտալու Ֆրանսայի Ծերակոյտին յամառութեան:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. խումբին մէջ, Յունիս 14-ին, Իտալիա փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ Պելժիոյ դէմ 2 – 0 արդիւնքով եւ խումբին առժամեայ դասաւորման գլուխն է 6 կէտով եւ արդէն որակուած է քառորդ աւարտականներուն համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԼԻԲԱՆԱՆ՝ ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԶՕՐՔԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Հարաւային Լիբանանը որ վերջին շրջանին միջին-արեւելեան քաղաքական հոլովոյթին հիմնաքարը եղաւ, բազմաթիւ հարցականներու ծնունդ կու տայ, իսրայէլեան զօրքերու հոնկէ մեկնումէն ետք: «Նիւ-Եորք Թայմզ»ը Իսրայէլի գրաման տակ մնացած այդ գօտին կը նմանցնէ իսրայէլեւարաբական փորձարանի մը ուր Իսրայէլ եւ Սուրիա կրնային ճակատիլ պարբերաբար, նուազեցնելու համար կուտակուած ճնշումը, սպաննելով Լիբանանցիներ, փոխանակ իրար սպաննելու: Հարաւային Լիբանանի իսրայէլեան գըրաւումին շնորհիւ արաբական կառավարութիւնները կրնային աչք փակել երկրին մնացեալ մասին Սուրիոյ կողմէ գրաւումին: Թերթին թղթակիցը կ'ըսէ թէ եթէ Հարաւային Լիբանանը գոյութիւն ունեցած չըլլար, Արաբներն ու Իսրայէլացիները պէտք է վարձէին Կիպրոսը, նոյն գործունէութիւնը հոն տանելու համար:

Այսօր հետաքրքրականը յետագայի զարգացումներն են. Իսրայէլացիներու մեկնումով Սուրիա կորսնցուցած է Լիբանանի ճամբով այդ երկրին վնասելու կարելիութիւնը, ուստի կորսնցուցած իր ազդեցութեան մեծ մասը: Կամ կրնայ պատերազմ յայտարարել Իսրայէլի դէմ, ամէն բան կորսնցնելու վտանգը աչք առնելով, կամ կը նախընտրէ խաղաղութիւնը, Կոլանի մասին Երուսաղէմի պատրաստած պայմանները ընդունելով: Լիբանանէն Իսրայէլացիներուն մեկնումէն ետք Սուրիա բաւական դժուարութիւն պիտի ունենայ արդարացնելու իր զօրքին հոն ներկայութիւնը, իսկ արաբական միւս երկիրներուն համար ալ, աւելի դժուար պիտի ըլլայ բացատրել թէ ինչո՛ւ իրենց ընդունելի չեղաւ Իրաքի կողմէ Քուէյթի գրաւումը, երբ լռեցին Լիբանանի Սուրիոյ կողմէ գրաւումին:

Հարցականներ կան Հեզպոլլահի յետագայ գործունէութեան մասին ալ. վըտարելով Իսրայէլը, անոր վարկանիշը բարձրացած է: Կրնայ, կա՛մ Երուսաղէմի ուղղուած իր յարձակողականը շարունակել մինչեւ որ Իսրայէլի կողմէ փչրուի ամբողջովին, կամ կրնայ իր զօրութիւնը ներքին քաղաքականութեան մէջ գործադրել, աւելի իշխանութիւն ձեռք ձգելու եւ երկրին ղեկավարութեան մասնակցելու համար:

Նոր ուղղութիւն որոշելու դիրքին մէջ է նաեւ Իրան. եթէ Հեզպոլլահը մղէ Իսրայէլի հետ պատերազմելու, հաւանական է որ կորսնցնէ Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու եւ միջազգային համայնքին նեցուկը. իսկ եթէ շարունակէ զօրակցիլ Հեզպոլլահին որ Լիբանանի մէջ ան առաւել ազդեցիկ ուժի վերածուի, մրցակցութեան դիրքի մէջ կը գտնուի Սուրիոյ հետ:

Վերջապէս, եթէ իսրայէլեւլիբանանեան սահմանագիծը կայունանայ, Պարաք պիտի եզրակացնէ թէ միակողմանի նահանջը լաւագոյն լուծումն է նաեւ Այսըրյորդանանի հարցին համար: Կրնայ գիծ մը քաշել իր յարմար գտած տեղէն ու լքել Պաղեստինցիներուն հետ համաձայնութեան գաղափարը: Իսրայէլացիներուն Հեզպոլլահի կողմէ ուժի գործադրութեամբ Լիբանանէն արտաքսումէն ետք, Արաֆաթ շատ դժուարութիւն պիտի ունենայ տարածքներ զիջելու Իսրայէլի կամ համաձայնելու փոխադարձ զիջումներու, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց բնոյթը: Այդ կացութիւնը Արաբներու առջեւ շատ խղճալի վիճակի մը պիտի մատնէ զայն: Եւ բսել որ Հարաւային Լիբանանը կորսուած անկիւն մը կը նկատուէր շատ շատերու կողմէ:

ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋՐԱՄԲԱՐԸ ԵՒ ՄՈՄԻԱՆ...

Ոչ մէկ կասկած կայ որ դիպուածի անհամ կատակ մըն էր որով նոյն մամուլին նոյն օրուան էջերուն մէջ, նոյն նիւթին մասին տեղ գտան իրարու տրամագծօրէն հակասող տուեալներ: Խօսքը կը վերաբերի Թրքական մամուլին Յունիս 8–ի թիւերուն ուր Ֆրանսայի Արտաքին Առեւտուրի Նախարար Ֆրանսուա Հիւվարի հետ կատարուած հարցազրոյց մը լոյս տեսած էր («Յառաջ», Յունիս 9), Պոլսոյ մէջ «Ֆրանսա 2000» տօնավաճառին բացումին առթիւ: Տօնավաճառը կը միտի արհեստագիտական ու ճարտարարուեստական բաւական սերտ կապերը ա՛լ աւելի զօրացնել երկու երկիրներուն միջեւ. մասնակից 170 ընկերութիւններուն մէջ են Ֆրանսայի ամէնէն ծանօթ հաստատութիւնները:

Այսքանը որեւէ երկու երկրի յարաբերութիւններուն համար ամէնէն բնական երեւոյթի մը կ'առընչուի, քանի որ կ'ապրինք աշխարհի մը մէջ ուր շուկան ու տնտեսականն են ամենազօրը, ամենափառաւորը, ամէն, ամէնը...: Նման շըրջարկի մը մէջ դիպուածին առաջին քարը զետեղած է, անգիտակցաբար, Ֆրանսայի Նախարարը, առեւտրական սերտ փոխյարաբերութիւնները շեշտելէ ետք հարկն ալ տեսնելով աւելցնելու որ երկու երկիրները –Ֆրանսա եւ Թուրքիա– ունին նաեւ պատմական կապեր, մշակոյթներու հասարակաց տարրեր եւ հետեւաբար ու բնականաբար, բարեկամական յարաբերութիւններ: Այս բոլորը՝ հաւաստելու համար որ Ֆրանսա անկեղծօրէն կողմնակից է Թուրքիան եւրոպացի տեսնելու ու անմիջապէս որ Եւրոպական Միութեան շրջանային նախագահութիւնը ձեռք առնէ Յուլիս 1–էն, գործնապէս պիտի զօրակցի Թուրքիոյ անդամակցութեան հոլովոյթին. մանաւանդ որ արդէն Փարիզի նպաստաւոր ջանքերը իրենց առաջին պտուղը տուած են Հելսինքիի մէջ ուր տասնամեակներու սպասումէն ետք Անգարա վերջապէս տիրացաւ թեկնածութեան թեկնածուի օրինավիճակին:

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ մշակութային հասարակաց մը տեսնելու Ֆ. Հիւվարի լաւատեսութիւնն է որ երկու ծանր հարուած ստացած է, իր հարցազրոյցին լոյս տեսած օրուան Թրքական մամուլին երկու հրապարակումով երկու պարագաներ որոնք ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ ամբողջ աշխարհին ականջն ի վար կը հերքեն Ֆրանսայի Նախարարին բարեմըտութիւնը:

Առաջինը արդէն Թուրքիոյ սահմաններէն գանցած ու հասած է միջազգային մեծադոյն լրատուութիւններուն, հնագիտական շրջանակներուն, գայթակղութեան, զայրոյթի ալիքներ պատճառելով: Հարցը կը վերաբերի ամբարտակի մը շինութեամբ հնագիտական մեծարժէք շրջանի մը ջուրերուն տակ մնալու հեռանկարին: «Հեռանկար» բառն ալ սխալ է արդէն, երբ հռոմէական այդ հնավայրէն որ կը գտնուի Այնթապի արեւելքը, Եփրատի ափին, ամբարտակին ջուրի մակարդակը միայն քանի մը մեթր վար է:

Ինչպէս գրած է «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթը, աղէտը ծանօթ էր տասը տարի առաջ իսկ. նոր միայն լրատուներու հետաքրքրութեան կ'արժանանայ, երբ գրեթէ ընելիք ոչինչ մնացած է: Ինչպէս կ'ըսէ Թուրք լրագրողը, հնավայրը ջրամոյն ըլլալէ փրկելու միակ ճարը կասեցնելն է ջուրին ողողումը, ինչ որ ամսական 30 միլիոն տոլարի կորուստ կը նշանակէ: Ո՞վ յանձն կ'առնէ նման հաշուեցոյց վճարել: Ան հարկաւոր կը նկատէ նաեւ որ Խորհրդարանը հարցաքննութիւն բանայ պատասխանատուներու անպատասխանատուութիւնը ճշդելու համար: Այսուհանդերձ, վստահ է որ հռոմէական հնավայրը պիտի չփրկուի ջրամոյն ըլլալէ:

Նիւթը արձագանգ գտած է արտասահմանեան լրատուներէն ալ. «Նիւ–Եորք Թայմզ»ը պարզելով կատարուածը, կու տայ հնավայրին հակիրճ պատմականը, պատկերազարդ յօդուածով մը: Լուսանըկարները ցոյց կու տան գունաւոր խճանկարներէն օրինակներ: Զէօկմայէն որ որակուած է «Երկրորդ Պոմպէյին», մինչեւ այսօր 14 խճանկար, 60 հազար սեբամիքէ կնիք, արձաններ, արծաթէ եւ պղնձէ մօտ չորս հազար դրամներ գըտնուած են: Հռոմէական այդ բնակավայրը երկու հազար տարուան անցեալի տէր է: 70 հազար բնակիչ ունեցած է Մեսաքսի ճամբուն վրայի իր դիրքով, որպէս խարիսխ ծառայած հռոմէական լեգէոններու: Հնավայրին պեղումներուն մասնակցած հնագէտներ կը շեշտեն խճանըկարներուն արտակարգ ճոխութիւնը, նուրբ աշխատութիւնը: Բոլորն ալ համաձայն են որ մեծ ամօթ է նման շրջանի մը զոհաբերումը երբ հոն կը գտնուի «անգնահատելի գանձ» մը:

Անշուշտ կան նոյն ցաւը եւ ամօթը բաժնող Թուրքեր ալ, ինչպէս վերոնշեալ լըրագրողը, կամ պատմաբաններ, եւլն.: Սակայն, «անգնահատելի գանձ»ին ճակատագիրը որոշելու մէջ անոնք չեն խօսք ունեցողները: Նման վճիռներ կ'արձակուին այդ բնոյթի գեղեցիկին, արժէքաւորին անտարբեր ատեաններու մէջ ուր չափանիշերը ամբողջովին ուրիշ հիմեր ունին: Կայ, անշուշտ Թուրքիոյ պարագային յաճախ շատ բան բացատրող վարկածն ալ թէ փողոցէն գտնուածն ու ճակտի քրտինքով ձեռք ձգուածը երբեք նոյն արժէքը չեն կրնար ունենալ...:

Սակայն, այս բոլորէն շատ աւելի յատկանշական տուեալ մըն է որ Ֆրանսայի նախարարին մատնանշած մշակութային հասարակացին դէմ կ'աղաղակէ: Յունիս 8–ի Թուրք մամուլը նոյնպէս պատկերազարդ սիւնակներու մէջ տեղ տուած է ջըրամոյն ըլլալու սոյդ վտանգին ենթակայ հնավայրին, արձագանգելու համար Թուրքիոյ Կապալառուներու միութեան նախագահին վճիռին: Միութիւնը նոր – նոր իսկական անդամ ընդունուած է Շինութեան ճարտարարուեստի Եւրոպայի դաշնակցութեան ու այդ առիթով սարքըւած մամուլի ասուլիսին Թուրք նախագահը Գատիր Սէվէր յայտարարած է. «Պատմական երկիր մը ջրամոյն ըլլալով Թուրքիա ոչինչ կը կորսնցնէ»: Ապա աւելցուցած ալ է. «Թուրքիոյ մէջ այնքան մեծ թիւով պատմական արժէքներ կան որ...: Այս մէկուն պէս հարիւրաւորներ, հազարաւորներ կան» («Հիւրրիյէթ», Յունիս 8):

Բոլոր անոնք որոնք այս արժեւորումին մէջ պիտի նշմարեն փողոցէն գտնըւածին ու քրտինքով ձեռք ձգուածին տարբերութիւնը, Թրքական մամուլին նոյն օրուան թիւերէն երկրորդ դրուագին տեղեկանալով պիտի տեսնեն թէ շատ լաւատեսութեամբ շարժած են: Երկրորդ դրուագը նոյնքան եւ աւելի խրայատուկ ընթացքի մը վկայութիւնը կը բերէ, նըկատմամբ՝ ո՛չ հռոմէական, ո՛չ հելլէնական կամ հայկական հնութեան մը. այլ՝ ուղղակի Թրքակա՛ն, սելճուկեան:

Հոս ալ նիւթը Կեսարիոյ գիւղերէն մէկուն մէջ գտնուած սելճուքեան պէյի մը աճիւնին մասին է: Թրքական թերթերուն Կեսարիոյ թղթակիցները տեղեկացուցած են որ մօտ հազարամեայ այդ աճիւնը մոմիա մը եղած է. գիւղին ներկայի բնակիչները ո՛վ գիտէ որ ներշնչումով, այդ մոմիային դերբնական զօրութիւն մը վերագրած են ու որպէս «դարման» գործածելու համար բզիկ–բզիկ ըրած պէյին ըղմբոսուած դիակը: Կտրած են ձեռքերը, քաշած, հանած ատամները ու զանոնք աղալէ, փոշիի վերածելէ ետք, խաշած, այդ ջուրը խմցուցած են ամուլ կիներու: Թերթերը կ'ըսեն թէ մոմիային ամէն մէկ մասը տարբեր հիւանդութեան մը դարման ընդունուած է եւ ըստ այնմ օգտագործուած...:

Ահա՛, այս տարրերով «մշակոյթ»ի տէր երկրին հետ է որ Ֆրանսայի նախարարը մշակութային ընդհանրութիւններ կը նշմարէ ու զանոնք Թուրքիոյ զօրակցելու ազդակ կը նկատէ: Իրաւացի է տեսակէտը թէ նման պատրանքներ փարատելու միակ ճամբան Թուրքիոյ անյապաղ անդամակցութիւնն է Եւրոպական Միութեան: Բան մը որ գոնէ որոշ չափով պիտի դիւրանայ, եթէ չարունակուի Ֆրանսայի նեցուկը: Ատիկա արտայայտելու համար արտաքին առեւտուրի նախարար մը կրնայ անպատեհութիւն չտեսնել. սակայն, անհրաժեշտ է որ մշակոյթի նախարարութիւնը այսօրուընէ անհրաժեշտ քայլերու ձեռնարկէ, սկսելով Լուվրի Թանգարանին եգիպտական սրահներէն, Ֆրանսայի հետ մշակոյթի ընդհանրութեան տէր վաղուան եկուորներուն հաւանական գրոհին դէմ պահպանելու համար մոմիաները բանակը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ (Ե.Հ.Մ.Ֆ.) Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՓԵՇՏԱ («Յառաջ»). –

Ուրբաթ, Յունիս 9–ի երեկոյեան ժամը 8–ին, պաշտօնապէս բացումը կատարուեցաւ Ե.Հ.Մ.Ֆ.–ի Բ. խորհրդակցական ժողովին, Հունգարիոյ մայրաքաղաք Փեշտայի շքեղագոյն պանդոկներէն «Մերքիւր»ի համագումարի սրահներէն մէկուն մէջ, ի ներկայութեան մօտ 100 հիւրերու եւ պատգամաւորներու, որ 13 գանազան միութիւն կը ներկայացնէին:

Շաբաթ, Յունիս 10–ի առաւօտեան ժամը 10–ին, պաշտօնական բեմը գրաւած էին 10 անձնաւորութիւններ, որոնցմէ առաջինը Պ. Ալեքս Աւանեսեան, բացումը կատարեց, հայերէն լեզուով (թարգմանուեցաւ հունգարերէնի), որպէս նախագահ Հունգարիոյ Հայ Ազգ. Ինքնավարութեան, եւ կազմակերպիչ խորհըրդաժողովին, ողջոյնի զուտ խօսքեր ուղղելով ներկաներուն: Նախագահը կարեւոր նկատեց այս հանդիպումը կազմակերպելու համար Հայաստանի եւ Արցախի օգնութիւն եւ պահպանելու համար հայ ինքնութիւնը Սփիւռքի մէջ:

Ապա խօսք առաւ Հունգարիոյ Արտաքին գործերու Նախարարութեան ներկայացուցիչը, անդրադառնալով երկու ազգերու պատմական կապերուն ու շեշտեց թէ իր երկիրը զօրավիգ կը կանգնի հայ դատին:

Երրորդ խօսք առնողը եղաւ Ջիւան Մովսէսեան, Հայաստանի Արտաքին գործերու Նախարարութեան Սփիւռքի վարչութեան պետ, որ երկու կարեւոր ընթերցումներ կատարեց. առաջինը Վարդան Օսկանեանէն (Արտաքին գործերու նախարար), ուր կը շեշտուէր Սփիւռք – Սփիւռք գործակցութեան կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայրենիք – Սփիւռքի կարեւորութիւնը, երկրորդը կոչ մըն էր Արցախի նախագահ Ա. Ղուկասեանէն՝ օգնելու իր երկրին:

Դոնչեւ Տոշօ, որպէս Նախագահ Հունգարիոյ Ազգային Փոքրամասնութեանց Վարչութեան, բացատրեց գործելակերպը իր վարած վարչութեան եւ թէ ինչպէս Հայերը մեծապէս կ'օգտուին անկէ:

Հինգերորդ խօսք առնողը եղաւ Տաւարչ Քոչարեան, Հայաստանի Ազգ. Ժողովի Գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի մնայուն յանձնաժողովի Նախագահ, որ անհրաժեշտ նկատեց արդիական ձեւով կազմակերպուիլ, չկրկնելու համար անցեալի սխալները:

Գարեգին Բ.ի կողմէ խօսք առաւ Վիէննայի Առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան, որուն համար Ֆորումը կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միասնութեան մէջ: Սփիւռքը պէտք չէ սահմանափակուի տնտեսական օգնութիւն միայն հայթայթելով, այլեւ իրաւունք պէտք է ունենայ իր կարծիքն ալ տալու:

Եփրեմ Արք. Թապաքեան, որպէս ներկայացուցիչ Արամ Ա. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, կարդաց Ֆորումին ուղղուած նամակը, մաղթելով որ ան հետապնդէ նաեւ Հայ Դատը:

Խօսք առաւ նաև Մեծն–Բրիտանիոյ Ծերակոյտի անդամ պարոնուհի Գ. Գոքս, ակնարկելով իր ծանօթ Բաց Նամակին, կրկին շեշտեց ներկաներուն թէ կայ մօտալուտ վտանգ մը պատրաստութեան մէջ, Աֆղանիստանի, Չէչէնիոյ, Ադրբեջանի եւ այլ իսլամ մուճահիտիններու կողմէ, Արցախի բոյը հրահրելու, որուն պէտք է պատրաստ ըլլայ Հայութիւնը, նախ վերահաստատելով ժողովրդավարութիւն եւ արդարութիւն Հայաստանի եւ Արցախի մէջ, աւելցնելով թէ ինք կը հաւատայ հայ ժողովուրդին դարաւոր իմաստութեան եւ կը յուսայ որ այս տագնապի շրջանը փութով կ'անցնի: Ապա առաջարկեց 2001 թուին Լաչինի նորաշէն եկեղեցիէն մինչեւ Շուշի ուխտագնացութիւն մը կազմակերպել Տիրամօր հրաշագործ նկարով, աշխարհին ցոյց տալու այդ հողին հայկականութիւնը – քըրիստոնէութիւնը:

Ողջոյնի խօսքէն աւելի վերլուծում կատարեց Ջիւան Թաթլեան, Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանը Ալբա– բիոյ, Հունգարիոյ եւ Չեխիոյ: Ուզեց ո դանազանենք Ազգ – Պետութիւն գաղափարները. մեր մտահոգութիւնը Պետութեան գոյատեւումն է: Ըստ (համոզուա՞ծ)՝, թէ Հայաստանի մէջ այսօր աւելի ժողովրդավարութիւն կայ քան Սփիւռքի կազմակերպութիւններուն մէջ, ուր շատ աննշան տեղեր եւ թերթեր կըրնան ազատ կարծիք յայտնել, միւսները ենթարկուած են, ամէն տեսակէտով:

Ներկայիս Հայաստանի դէպքերը, շա բնական կը գտնէ ինք, եւ որպէս փաստ բերաւ Միացեալ–Նահանգները, ուր անկախութեան հռչակումէն 80 տարի յետոյ, տեղի ունեցած է կատաղի քաղաքացիական պատերազմ, Հիւսիսի եւ Հարաւի միջեւ... այնքան համոզիչ էին իր խօսքերը որ ներկաներէն շատեր կարծեցին որ Միացեալ–Նահանգներու դէպքերը անցեալ Հոկտեմբերին տեղի ունեցա են(՞):

Հուսկ խօսք առաւ Ֆորումի ընդհանուր քարտուղար՝ Թորոս Սագըրեան, շեշտեց թէ Ֆորումի նպատակն է միացեալ ճակատ մը ստեղծել Սփիւռքի մէջ հիմնուած ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ, համախմբելով մ տնտեսական, մշակութային, գիտակ կազմակերպութիւնները մէկ նպատակ հետապնդելու՝ ծառայել ազգին, Սփիւռք եւ Հայրենիքի մէջ:

Իր խօսքերուն մէջ, ընդհ. քարտուղար յիշեց Ցեղասպանութեան 85–ամեակը, քրիստոնէութեան դարձի 1700 եւ Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադրութեան 300–ամեայ տարեդարձները:

Վերջ գտաւ յայտագրին այս մասը արձանագրութիւններով եւ ողջոյն խօսքերու նուիրուած ելոյթներով:

⁂

Կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին բուն աշխատանքները սկիզբ առին, Պ. Սագըրեան ներածական խօսքերէն վերջ:

Օրուան խորհրդաժողովը վարելու բաժնուեցաւ Պ. Խաչատուր Պատալեան փոխ–նախագահ Հունգարիոյ Հայ Ա Ինքնավարութեան. նոյնպէս ընտրուեց զոյգ քարտուղարներ, գիրար լրացն Տիկին Ժագլին Ագնաւուրեան եւ Հ Յարութիւն Պզտիկեան:

Խօսք առաւ Ֆորումի ընդհ. քարտուղարը եւ ներկայացուց երկամեայ գործունութեան արդիւնքը, Պրիւքսէլի առաջ հաւաքոյթէն մինչեւ օրս:

Ապա, Պ. Վաչէ Կասպար (Ժընեւէն) որպէս գանձապահ, տնտեսական վիճակի մասին խօսեցաւ եւ Պ. Քիլիրեան (Ժընեւէն) կատարեց մանրամասն հաշուետուութիւնը Ֆորումի երկամեայ գործունութեան:

Ֆորումը իր երկամեայ գոյութեան ընթացքին, մշակած եւ պատրաստած էր նաեւ կանոնագրի մը նախագիծը, որուն ուսումնասիրութեան եւ վաւերացման նուիրուեցան օրուան մնացեալ ժամերը:

Եղած բազմաթիւ միջամտութիւնները կը միտէին աւելի յստակացնել եւ զանազան երկիրներու կացութիւններուն յարմարցնել կանոնագիրք մը որ հիմք պ ծառայէր Եւրոպայի տարածքին գտնւող բոլոր երկիրներուն ալ, ուր կազմակերպուած հայ գաղութ մը գոյութիւն ունի:

Դժուարին գործ մը, զոր Պ. Անդրանիկ Ագնաւուրեան եւ Պ. Թորոս Սագըրեան մեծ ճարտարութեամբ առաջ կը տանէին: Օգտակար եղան նաեւ Ջիւան Թաթլեան դեսպանին իրաւագիտական միջամտութիւններն ու անդրադարձութիւնները, ցոյց տալով նուրբ քաղաքագիտական հասկացողութիւն:

Այս նիստին ընթացքին, ուր կը տիրէր ընդհանուր գիտակից հասունութիւն եւ փոխադարձ գիջողութեան համար մթնոլորտ, որպէս ազատ ունկնդիր, խօսք առաւ Պոսթընէն Պ. Ճէք Մեծորեան, անգլերէնով, յիշեցնելու համար որ Հոկտեմբերին Երեւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ Ա.Ի.Վ.Ա.–յի (Հայ Կանանց Միջազգային Կազմակերպութիւն) գ. հա-

մայրաքաղաքը, Լոնտոնէն, Փարիզէն վերջ. 3-400 հայ կ'ինէրու մասնակցութեամբ:

Կարդացուեցան նաեւ շնորհաւորագրերը, բացակայ Ուկրանիոյ, Խաւոնիոյ, Լիթուայի, Շուէտի միութիւններուն եւ առեղծուեցաւ փոքր յանձնախումբ մը՝ ներկայ եկեղեցականներէ կազմուած, ընտրիր Հայերէնի վերածելու օրուան մշակուած դժուարին նախադասութիւնները:

Որպէս վերջակէտ օրուան աշխատանքներուն, տեղւոյն կազմակերպիչները հիւրերը երկու հանրակառքերով պտըտցուցին իրենց սքանչելի քաղաքին տեսարժան վայրերը եւ օրը փակուեցաւ Դանուբի վրայ, յատուկ կերպով վարձուած, ծփացող նաւու մը մէջ երաժշտախառն ընթրիքով, ուր հայերէն խմբական երգերն ալ անպակաս եղան:

Կիրակի, Յունիս 11-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին սկիզբ առաւ Գ. օրուան առաջին նիստը:

Ընդհանուր քարտուղար Պ. Թորոս Սաղրեան (Ժընեւէն), ներկաներուն ուրախութեամբ յայտարարեց թէ կան Ֆորումին մաս կազմել փափաքող դիմումնագիրներ:

Խօսք տրուեցաւ Պ. Կարէն Միքայէլեանին (Մոսկուայէն), որ փափաք յայտնեց որ Համայն Ռուսաստանի Հայկական Գոնկրէսն ալ, զոր ինք կը ներկայացնէ, անդամակցի Ֆորումին: Ըսաւ թէ իրենց նպատակը, 70 տարուան քանդիչ գործունէութենէն վերջ (Համայնավարութեան), ուր ոչ թէ չքացած է միայն ՀԱՅ մարդը, այլ գոյութիւն չունի նոյնիսկ ՌՈՒՍ մարդ, այլ ամէնքն ալ դարձած են ՀՕՄՕ ՍՈՎԻԷԹԻՔՈՒՍ, մարդկութենէ դուրս բան մը (իր բառերն են), որուն համար իրենք կ'աշխատին ազգային ինքնութեան եւ գիտակցութեան տարրական գաղափարները մտցնել: Մոսկուայի մէջ, ըսաւ, մէկ միլիոն այս տեսակ անդէմ Հայեր կան, որոնք չեն գիտեր իրենց ինչ ըլլալը. երբեք չբաղդատէք Միջին-Արեւելքի գաղութներին հետ:

Ներկաները միաձայնութեամբ ընդունեցան անդամակցութեան առաջարկը:

Երկրորդ դիմումնագիրը կու գար Կիպրոսէն, որուն միակ Հայ երեսփոխանը, Պ. Գալայճեան, որ Հայ գաղութը կը ներկայացնէ, ներկայացուցիչ ղրկած ըլլալով Պ. Կարապետ Տաքէսեանը, առաջարկ կը ներկայացնէր անդամակցելու Ֆորումին:

Ներկաները քիչ մը վիճելէ վերջ Կիպրոսի ներկայացուցչութեան մասին, մեծամասնութեամբ ընդունեցան անդամակցութեան առաջարկը, որմէ վերջ Պ. Տաքէսեան համառօտ, բայց ճշգրիտ ներկայացումը կատարեց կիպրահայ գաղութին եւ յատկապէս Մելգոնեան Հաստատութեան ուր ինք կը պաշտօնավարէ որպէս փոխ-տնօրէն:

Առաւօտեան նիստը փակուեցաւ նոյն պանդոկին մէջ ճաշով մը:

Կէսօրէ վերջը սահմանուած էր գործնական քայլեր առնելու, նշանակելով Գործադիր Մարմնի թեկնածուները, տարեկան պիւտճէի վաւերացում, յաջորդ խորհրդաժողովի տեղի ընտրութիւն եւն.:

Նոյն գիշերը կար նաեւ հաճելի անակնկալ մը, ներկայ գտնուիլ հունգարական ազգային երգի-պարի համոյթի ելոյթին:

Համագումարին առիթով, Երկուշաբթի, Յունիս 12, առաւօտեան ժամը 10-ին, արդէն իսկ Երեւանէն ժամանած, սփիւռքին, նոր վարդագոյն տուֆէ խաչքարի զետեղում կը կատարուէր, եկեղեցական իշխանութիւններու ներկայութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒԺԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբի ժրաջան անդամուհիներու կազմակերպած օթոքարի երկօրեայ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 20 եւ 21-ին: Առաւօտ կանուխ, առաջին ժամերուն խանդավառ մթնոլորտ ստեղծուած էր Փարիզի Մայր Տաճարին առջեւ: Նախ ներկաները բարի գալուստի ջերմ խօսքերով ողջունեց Հոգեւոր Հովիւ Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան եւ ժամը 8.30-ին եկեղեցւոյ մէջ գոհաբանական աղօթք արտասանեց վիճակիս Հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազգաշեան: Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի «Պահապան Ամենայնի» սրտառուչ աղօթքով ողջերթի խօսքին մէջ ան մաղթեց բոլորին «Աստուծոյ օգնականութեամբ անվտանգ ճամբորդութիւն»: Ժամը 9-ին, օթոքարը ճամբայ ելաւ, մինչ կէս ճամբան, դադարի ընթացքին Տիկնանց յանձնախումբը նախաճաշի հիւրասիրութեամբ պատեհութիւնն ստեղծեց ներկաներուն իրարու ծանօթանալու եւ վերջապէս ապահովելու հաճելի պահեր յառաջիկայ երկու օրերուն:

Ժամը 12.30-ին հասանք Պրիւժ քաղաքը: Կէսօրին՝ ճաշի սեղաններու շուրջ բարեկամական մթնոլորտի մէջ կը սահէին ժամերը: Ցայտագրին համաձայն, ճաշէն յաջորդեց Պրիւժ քաղաքի այցելութիւնը ընկերակցութեամբ ուղեկից-բացատրող կնոջ մը: Այս առիթով, մասնաւորաբար մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին բազմաթիւ հնախօսական եւ պատմական արժէք ներկայացնող եկեղեցիները եւ հարուստ տուեալներով արձանագրութիւնները՝ եկեղեցիներու մուտքի կամարներուն վրայ: Հաճելի ճամբորդութենէ ետք երեկոյեան հասանք պանդոկ, որ կը գտնուի Ս. Մարիամ Մագդաղենացի եկեղեցիէն ոչ շատ հեռու: Ժամը 21-ին ժամադրուած էինք Հայ Տուն ընթրիքի. առաջին առիթով մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ սրահի պատերուն վրայ նկարներ՝ երջանկայիշատակ հայրապետներու, մէկ այլ անկիւն նկարը Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, ազգային Եռագոյն դրօշակը: Այս ամբողջը վստահօրէն ստեղծեց հարազատ տան մէջ ըլլալու զգացումը: Տեղին է յիշել, չէնքի միւս յարկերը կը ծառայեն որպէս դեսպանատուն: Ընթրիքը սկսաւ քահանային արտասանած սեղանօրհնէքի աղօթքով, որուն յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն: Ապա գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, նուիրուած բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանին: Վստահաբար շատեր այդ պահուն ինծի նման հարց տուին իրենք իրենց, թէ մեծանուն բանաստեղծը ինչ կապ ունի Պելժիոյ հետ: Շուտով Աւետիս քահանայ հասկնալի պարզ լեզուով ու սպառիչ բացատրութիւններով գոհացուց ներկաներուն հետաքրքրութիւնը, նկարագրելով թէ ինչպէս 1958 Փետրուար 9-ին Արեւմուտքի ամէնէն չքեղ մաքի կաճառներէն մէկուն մէջ, Հայ ուսանողներու ջանքերով Վարուժանի պղնձեայ դիմաքանդակը զետեղուած է Կանթի համալսարանի գրադարանին մէջ: Այդ օր տարագիր բանաստեղծը կ'ունենար իր խորհրդանշական գերեզմանը, որուն այցելելու պատեհութիւնը պիտի ունենային գալիք սերունդները՝ վերջապէս Հայը:

Նոյն առիթով Կանթի համալսարանական ոստանը տեղ կը յատկացնէր նահատակ բանաստեղծի մը եւ անոր վաստակի գնահատանքով կը մեծարուէին հայ բանաստեղծութիւնը, հայ մշակոյթը եւ հայ ազգը ընդհանրապէս: Հանդիսութեան աւարտին, Աւետիս քհնյ. շեշտեց հայրենիքին, եկեղեցւոյ ու մշակոյթին ամուր կապուած մնալու անհրաժեշտութիւնը, որմէ ետք արտասանուեցան Վարուժանի գողտրիկ բանաստեղծութիւններէն փունջ մը՝ «Անդաստան», «Կարօտի Նամակ», «Ջօն», յաջորդաբար տիկիններ Սեդա Զիլինկիրեանի եւ Սանոյին Աչճեանի կողմէ: Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէկ կարեւոր իրադարձութիւնը վերապրած ըլլալու գոհունակութեան ըզգացումներով վերադարձանք պանդոկ:

Կիրակի, Մայիս 21, Տօն Երեւման Ս. Խաչի: Կը մեկնինք Ս. Մարիամ Մագդաղենացի եկեղեցին ներկայ գտնուելու կիրակնօրեայ պատարագին: Ինչպէս գիտենք բոլորս, հայ ժողովուրդը թափառական ժողովուրդ մը եղած է դարերէ ի վեր, սակայն միշտ անաղարտ պահելով իր ազգային դիմագիծն ու հաւատքը: Ամէն տեղ կառուցած է եկեղեցի, դպրոց: Ընթերցողներու յիշողութիւնը թարմացնելու համար փորձենք տեղեկութիւններ տալ այս եկեղեցւոյ մասին: Ան կառուցուած է Քրիսթոֆ Խաչիկ Խաչիկովի գլխաւոր բարերարութեամբ, կնքահայրերու նուիրատուութեամբ եւ ժողովրդային հանգանակութեամբ: Հիմնարկէքը կատարուած է 1986 Նոյեմբեր 16-ին, ձեռամբ Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազգաշեանի: Եկեղեցին օծուած է 1990 Մայիս 6-ին, ձեռամբ երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, մասնակցութեամբ՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին եւ վիճակիս առաջնորդ Գիւտ Արք.ին: Եկեղեցւոյ ճարտարապետն է Հայկ Մարտիկեան:

Ժամը 10.30-ին, պատարագին մեզմէ շատեր առաջին անգամ ըլլալով ներկայ կը գտնուէին այս եկեղեցին: Օրուան պատարագիչ Աւետիս քահանան իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ Խաչի տօներուն, մասնաւորաբար շեշտը դնելով օրուան տօնին վրայ ու պատմականը ընելով: 351 թուականին Երուսաղէմի մէջ Կիւրեղ Հայրապետի օրով, օր ցերեկով երկինքին մէջ երեւաց լուսապայծառ Խաչին նշանը, ինչպէս որ օրուան շարականը կ'երգէ. «Ի յերկնից երեւեալ նշանն յաղթութեան...»: Ի տես զարմանահրաշ այս երեւոյթին, ժողովուրդն ու եկեղեցականները եկեղեցի մտան Աստուծոյ գոհութիւն ու փառք մատուցանելու համար: Պատարագի վերջաւորութեան, պատեհութիւն ունեցանք ներկայ հայրենակիցներուն հետ ծանօթանալու, ապա հեռացանք եկեղեցիէն անմոռանալի յիշատակներով: Երեկոյեան ուշ ժամերուն կրկին նոյն ժամադրավայրը՝ Փարիզի եկեղեցւոյ առջեւ, հրաժեշտ առինք իրարմէ, մինչեւ նոր հանդիպում...

Թղթակցութեան վերջաւորութեան թոյլ տուէք մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնել Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբին այնքան տպաւորիչ եւ յաջող կազմակերպած ճամբորդութեան համար, մաղթելով նոյն խանդավառ եռանդով շարունակել իրենց ծառայութիւնը ի սէր հայ ազգին, եւ պայծառութիւն՝ եկեղեցւոյ ընտանիքին:

ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՄԸ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Նստաւ չնստաւ, սկսաւ խօսիլ ու ա՛լ վայրկեան մը չլռեց ամբողջ երեկոյթին տեւողութեանը: «Մեղք, ի՛նչպէս եղեր է» մը քակեց իր շատախօսութեան ծրարը՝ սրթունքին շարժումներէն մերթ խօսքը դուշակելու յատկութիւնը ունենալով: Սկսաւ պատմել, թէ ի՛նչպէս խուլ եղեր էր: Ընդհանուր անուշադրութեան մէջ, որին խօսակցութիւններու աղմուկին մէջէն անդադար կը տրտնջար, կը սաղմոսէր իր ջղային, ճզդած գլխաձայնը, փոթ ու տձեւ բզզին մը բառերու, անիմաստ չեշտով, այլայլած արտասանութիւնով: Կը պատմէր, թէ ինչպէս օր մը պոռոյթի գացած էր, յուրտ օդ մը... ի՛նչպէս, ի՛նչ պարագաներու մէջ, որո՛նց հետ վաստկած էր իր խլութիւնը ... թէ ո՛ր թռիչքներուն դիմած էին - թէ՛ Պոլիս, թէ՛ հոս - թէ ի՛նչ դեղեր առած էր, ու ի՛նչ եղած էր արդիւնքը: Կը պատմէր ու կը պատմէր, կը կրկնէր, ետ կը դառնար, կը վերսկսէր՝ առանց կանգ առնելու: Ծիծաղելի ու ողբալին էր ասիկա: Ո՞վ մտիկ կ'ընէր իրեն, որո՞ւ հետ կը խօսէր:

Քիչ - շատ ամէն մարդ, քիչ - շատ ամէն մէկուն հետ: Հիւրախումբին ամէն անդամները իրեն առժամանակեայ ունկնդիր եղան, փոխն ի փոխ, մէկիկ-մէկիկ: Վա՛յ անոր, որ ծիծաղկոտ հետաքրքրութեամբ կամ պատահաբար համարձակէր իրեն նայիլ: Անմիջապէս կը բռնուէր ու համակերպելու էր մտիկ ընել, մինչեւ որ ուրիշ անխոհեմ մը գար, կարթէն բռնըւէր: Աչքերը պինդ գամած իր մէկ հատիկ ունկնդրին վրայ, վախնալով, որ չպրծի ձեռքէն, խուլը կը խօսէր, կը խօսէր... Եթէ դիպուածաւ կամ ուրիշ ունկնդիրներու ի խոյզ, օրիորդ Սարաֆեան աչքը զատէր իր ունկնդրէն, ասիկա անմիջապէս, առիթէն օգտուելով, գլուխը ուրիշ կողմ կը դարձնէր: Անանկ որ, երբ ճարահատ խուլը իր նախկին որսին դառնար, մարդ չէր գտնար: Առանց շըւարելու, նեղուելու, ան կը շարունակէր խօսիլ, օդին մէջ, միեւնոյն ատեն, սակայն իր խուզարկու աչքը պտըտցնելով բոլորակի դէմքերուն վրայ, դիպուածաւ կամ դիտումով իրեն ուղղուած ուշադրութեան նայուածքէ մը օգուտ քաղելով՝ անխոհեմին կառչելու համար: Յաճախ ունկնդրին տանջանքը կը յաւերժանար, խեղճը կ'աղաղակէր.

«Ազատեցէ՛ք զիս ինծի... Աստուծո՛յ սիրուն»: Այսպէս կարդաւ իրարու կը փոխանցէին, ճիշդ կ'ընէին զայն, ազատումի, սփոփանքի բացականչութիւններով ու հեգնական շնորհաւորութիւններով բռնուողին հասցէին:

- Քիչ մըն ալ դուն քաշէ, էօ՜ֆ, իմ խերս անիծուեցաւ պէ՛:

Երեկոյթը իր փայլին մէջն էր, թէեւ դեռ կարեւոր հրաւիրեալներու կը սպասուէր: Զանազան խումբեր կազմուած էին ինքնաբերաբար. կիները, աղջիկները, մէկ կողմ, երիտասարդները անոնց մօտիկ. լուրջերը, չափահասները, գործի մարդիկը մէկդի քաշուած: Ամէնքն ալ կը խօսէին բարձրաձայն, խումբերը յաճախ կը խորհրդակցէին, խօսքեր, քրքիջներ, կատակներ կը նետէին իրարու: Բայց այդ զանազան խումբերուն կենդանի կապը, միացման գիծը օրիորդ Պէյլէրեանն էր, դրեթէ միշտ ոտքի վրայ, յարաշարժ, աշխոյժ, շաղփաղփ, հիւրերուն մէջ սպրդող, դարձող, վազվռտող ամէնուն հետ համարձակ, ամէնուն հետ միեւնոյն ազատութեամբ խօսող, ժպտող, խնդացող, յեղակարծ անհետացումներով ու դահավէժ մուտքերով: Շատ բաներ կ'ըսէին այդ տարօրինակ արարածին համար, որուն մանաւանդ կը մեղադրէին իր տկարութիւնը երիտասարդներուն համար, թէեւ իրաւ է, թէ երիտասարդներուն հետ այնպէս կը վարուէր, ինչպէս իր ընկերուհիներուն հետ: Խանգարուած զսպանակէ մը շարժող տեսակ մը մեքենայ կարծես, կաչաղակի պէս չանչան, ձուկի պէս անհանդարտ, անդադար խօսող, մտքէն անցածը անխորհրդաբար դուրս թափող, բան մը պահելու, ծածկելու անկարող, գաղափարէ գաղափար, խօսքէ խօսք ցատքռտելով, ինչպէս ճընճղուկ մը թառէ թառ, մշտահոս ալիքի մը մէջ անկապակից, անհեթեթ, իրարու հետ չկապուած խօսքերու, ծայրայեղ խօլ շարժումներու, լիակորդ անպատկառ քրքիջներու, յեղակարծ անշարժառիթ կայքերով, շունչ առնելու համար կարծես, նորէն սկսելու, նետուելու, թռելու համար բառերու, շարժումներու ուռւն յորձանքի մը մէջ, որ կը պտուտկի, կը դառնայ՝ թղթի, կտաւի, փետուրի կտորներու փոշեխառն թռիչքի մը պէս՝ փողոցին մէջ հովէն խօլաբար պարող, շփոթ ու տակնուվրայ:

Ցարախաղ դէմք մը, որուն աշխոյժ, գուարթ կենսունակութիւնը ոչ մէկ խորունկ զգացում կու գայ երբեք իր երազանքով կեցնել, ոչ մէկ մտածում իր պագած լրջութիւնով:

- Օ՜, պարո՛ն Սուրեան, ատ ո՞ւր էք, ատ ո՞րչափ ուշացաք... ըսինք, որ ա՛լ չի գար...

«Սուրեանն է, Սուրեանն է» - շշուկը պտըտեցաւ:

Ամէն գլուխները դարձան:

- Սուրեանը ո՞վ է... ի՞նչ անուն է ատ...

- Իշտէ, Սուր... այսինքն «խըրճ»... Պոլիս Գըրճեան էր տէ, Սուրեան ըրաւ... - Հասկցուց չգիտցողներուն օրիորդ Պէյլէրեան ու աշխոյժ դարձով մը նորեկին ընդառաջ վազեց:

Սեւ հագուած չիք երիտասարդ մը ներս մտաւ, գլխագիրի մը պէս հանդիսաւոր ու ուղիղ:

Տանտիրուհին, իր վերապահումէն անջատուելով, չեշտուած յարգանքի ու համակրութեան նշաններով դիմաւորեց նորեկը:

- Աս որչափ ուշ մնացիք, պարո՛ն Սուրեան:

- Կամքէս անկախ պատճառաւ մը ուշացայ, տիկի՛ն, տեսէք, պատմեմ ի՛նչ պատահեցաւ:

(Շար. 20)

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

**APPEL
AU PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE
ET AU PREMIER MINISTRE
POUR LA RECONNAISSANCE
PAR LA FRANCE
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915**

18 juin 1940:
Appel à la résistance du Général de Gaulle à tous les Français.

18 juin 1987:
Appel du Parlement Européen et vote d'une résolution des pays membres reconnaissant le génocide arménien commis par le gouvernement Jeune Turc.

18 juin 2000:
Appel des Français d'origine arménienne, des communautés grecque et chypriote, des défenseurs des Droits de l'Homme, aux autorités françaises et au Sénat pour l'adoption de la proposition de loi: **«La France reconnait publiquement le génocide arménien de 1915»** déjà votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998.

Deux ans plus tard, le processus législatif est toujours bloqué

Le **18 juin 2000**, nous lançons un **appel** à Monsieur le Président de la République pour que le négationnisme de l'Etat turc ne l'emporte pas sur les valeurs d'éthique, de morale et de justice qui font la grandeur de la France. Aucune raison économique ne saurait aller à l'encontre de la vérité et du Droit à la Mémoire.

**Monsieur le Président de la République, permettez à chaque sénateur le choix de sa conscience.
Que chacun puisse s'exprimer en toute liberté.**

Le **18 juin 2000**, nous lançons un **appel** à Monsieur le Premier Ministre pour que conformément à ses prérogatives institutionnelles, il inscrive l'examen de la proposition de loi à l'ordre du jour prioritaire du Sénat.

**Monsieur le Premier Ministre, vous vous étiez engagé à faire reconnaître le génocide arménien.
En conformité avec vos engagements faites le geste que tous les défenseurs des Droits de l'Homme attendent.**

Le DIMANCHE 18 JUIN à 15h

MANIFESTATION

**POUR LA RECONNAISSANCE
DU GENOCIDE ARMENIEN
DE MATIGNON AU SENAT**

Rendez-vous à l'angle du Bd Raspail et de la rue de Varenne

**CDCA — Comité de Défense de la Cause Arménienne
COMITE DU 24 AVRIL —
Regroupement des Organisations Arméniennes de France**

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
**KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN**
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

**Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ**

Երկուշաբթի, Յունիս 19
*ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՅՍԱՆԱՑՆ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ*
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐ

Ուրֆացի ծնողքի զաւակ պարոն մը Հայրենակցական կապեր հաստատելու, հանդիպումներ ունենալու համար կը փնտռէ Ուրֆա ծնած Հայեր, կամ անոնց զաւակներէն անձեր:

Հեռաձայնել Պ. Օնոսեանին. –
01 · 47 · 36 · 18 · 09

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղի ամ– ղամական բացառիկ ընդհ. ժողովը Ե– րեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 20·30ին՝ Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թա– դէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի հանդէսը Կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ ետք ժամը 14–ին, 19–րդ Թաղամասի քաղա– քապետարանի շքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois
Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը քաջա– լերելու մեր աշակերտները:

«ՆԱՐԵԿ»ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՃԱՇ

Շաբաթ, Յունիս 17

Salle Paroissiale de St.-Gratien
6, Boulevard de la République —
SAINT-GRATIEN

Ժամը 18–էն սկսեալ
Ներկայացում «Նարեկ» դասըն– թացքի մանուկներու եւ աշակերտնե– րու կատարումով:
Ժամը 20–ին
Ճաշ – հանդիպում ծնողքներու, բարեկամներու եւ «Նարեկ» Ընկերակ– ցութեան նախկին աշակերտներուն եւ պատասխանատուներուն հետ:
Ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտ վիճակախաղ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, անհրաժեշտ է մուտքի տոմսերը ա– պահովել հեռաձայնելով. –
01 – 34 – 12 – 84 – 45
Ճաշագին 100 Ֆր., 50 դպրոցա– կաններու համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.
• **2 animateurs (garçons)**
Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire
le Vendredi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.
Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN
SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL
MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS
DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկ– րորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցե– րեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պա– հանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէ– նով:

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդա– վայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յու– նարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրան– սերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշա– կերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւան– դութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշներու եւ մակար– դակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–*ի (Սովորական մակարդակ) եւ* «A» Level–*ի (յառաջացած մակարդակ),* IGCSE–*ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան* TOEFL, SAT I–*ի* և SAT II–*ի պատրաս– տութեան:*

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւրոպական համալսարաններու ընդուն– ման պայմաններուն համապատասխան ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը սոսյ(?) շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ու– նենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շա– րունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաս– տանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գոր– ծունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողե– րախումբը, լրագիրը, թատերական, սկաուտական եւ մարզական շարժումնե– րը:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորու– թիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանա– սէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(Attn Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.929 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.929

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՒՆԻՍ 18

Ապրիլ 24-ի Կոմիտէն համախմբուելու եւ բողոքելու նոր կոչ ուղղած է Ֆրանսայի Հայութեան։ Պէտք է դժգոհութիւնը արտայայտել ու կրկին պահանջել որ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին կիսատ ձգուած ընթացքը աւարտին բերուի։ Նոր ցոյցի մը որոշումին իբր ազդակները զոյգ են. առաջինը՝ Ծերակոյտին յամառ մերժումն է, անշուշտ, երկրորդը՝ նախորդ ցոյցերով գաղութին արտայայտած պոռթկումին թուական փաստը։ Այս վերջին պարագան յատուկ իմաստ կը ստանայ գրեթէ ընտրութիւններու շարքի մը նախօրեակին գտնուող երկրին համար։ Ընտրութիւններու արդիւնքներուն հաշիւներուն լծուած պատասխանատուներ բնականաբար քաջատեղեակ են թէ հայ գաղութը քուէարկողի թիւով այժմ կը պահէ իր առաւելութիւնը, բաղդատած՝ Թրքականին։

Այս պարագան կը պարտադրէ Յունիս 18-ին առնուազն կրկնել նախորդ ցոյցերուն մասնակցութեան պատկերը. որպէսզի քուէարկողի մեր զանգուածը դադրի անդէմ, անորոշ բազմութիւն նկատուելէ ու հասկցուի որ ան ունի ձայնը իր յարմար դատած ուղղութեամբ գործածելու, կամ չգործածելու ներուժը։ Այս առումով աններելի է յոգնութեան, թերահաւատութեան նշան ցոյց տալ, եթէ չենք ուզեր որ ձեռք ձգուածն ալ վտանգուի թուլութեան պահու մը մեղանչումով։

Մնացածը՝ թէ Ֆրանսա պէտք չէ տեւէլ ուշացնէ ճանաչումը չզաւելու համար բարոյականի, արդարութեան նման արժէքներու իր հաւատարմութեան, թէ տնտեսականը պէտք չէ երբեք չըջանցէ իրաւունքին ու յիշողութեան պարտքը, եւն., պարագայականին կրկնութենէն անդին չի տանիր մեզ։ Աշխարհի հզօրներուն սեղանակից Ֆրանսան մեր յիշեցումին պէտք ունի՞ իր արժանաւորութեան պահպանումին համար։

Հասած ենք տեղ մը ուր ամէն փաստ ու փաստարկութիւն շահերը կը զետեղեն չափանիշի դիրքին վրայ։ Անտեսել այս տուեալը, մոլորումի ու աւելորդ յոգնութեան բոլո՛ր ճամբաները կը բանայ մեր առջեւ։ Ամենայն պարզութեամբ բռնեցաւ, դրուեցաւ թէ Ֆրանսայի տնտեսական ակնկալութիւններու քարը նետուած է ճանաչումի կառավարութենէն Ծերակոյտ տանելիք ճամբուն վրայ։ Միւս կողմէն՝ Թուրքիա աւանդական իր կեցուածքին վերջին տարիներուն աւելցուցած է «երկխօսութեան» մարտավարութիւն մը որուն վերջին օրինակը տրուեցաւ Շիքակոյի համալսարանին մէջ («Յառաջ», Յունիս 10/11). յաճախ մեր անդիտութեամբ, անհեռատեսութեամբ, կամ անուղղակի մեղսակցութեամբ բանուող այդ մարտավարութեան հետ Անգարա, սակայն, նոյնիսկ չի կրնար հանդուրժել ֆրանսական գերեզմանատան մը մէջ 1915-ի զոհերուն համար յուշակոթողի մը զետեղումին...։

Նման պայմաններու մէջ հաշիւը -մե՛րը- ճիշդ ընելու նուազագոյն պարտքն է որ կը դրուի մեզմէ ամէն մէկուն խղճին ու մտքին առջեւ։ «Բայց»եր, «սակայն»ներ, «թէեւ»ներ միայն ու միայն կ'առաջնորդեն սխալ ու որոշ տեղ մը հասած գործը կէս ձգելու։

Իսկ նման պարագայի, ամէնէն դժբախտը կ'ըլլայ չարունակել նոյն թափով մեղադրել Անգարան, Փարիզը, Ուաշինկթընը եւ բոլոր միւսները որոնք յանցաւորներու անփոփոխ մեր հաշիւներուն կայմած են մինչեւ այսօր։

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՅ «ԵՒՐԱՍԻԱ» ԺՈՂՈՎԻՆ

Հայաստանի նախկին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան Պոլսոյ մէջ, Յունիս 8-9-ին մասնակցած է «ԻԱ. դարուն ապահով Եւրասիա մը» գիտաժողովին, որուն ներկայ եղած է Ազրպէյճանէն նոյնպէս նախագահի նախկին խորհրդական Վ. Գուլիզադէ։ Յունիս 9-ին, Ժ. Լիպարիտեան հեռատեսիլի ՍԻ – ԷՆ – ԷՆ կայանի թրքական բաժինէն ալ մասնակցած է յայտագրի մը, պատասխանելով Հայաստանի ու Ղարաբաղի հարցին մասին հարցումներու։ Ժ. Լիպարիտեան ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27-ին Ազգ. Ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչական արարքը անկայունացուցած է երկիրը ու ցնցած համակարգը։ Այսօր քաղաքական դաշտին մէջ նոր միաւորութիւններ, բաժանումներ կ'արձանագրուին, բայց անոնք ծրագիրներու եւ գաղափարներու հիմով չեն ըլլար, այլ՝ կ'ըլլան իշխանութեան լծակներու եւ անձերու շուրջ։

Անցնելով Ղարաբաղի խնդրին, Ժ. Լիպարիտեան յայտնած է թէ կը չարունակէ պահել առաջին օրուան հաւատքը թէ Հայաստանի տնտեսական վերելքին եւ ընկերային կայունութեան, նաեւ դրացիներուն հետ բարւոք յարաբերութիւններուն համար ամէն բանէ առաջ հարկաւոր է լուծում գտնել անոր։ Լ. Տէր-Պետրոսեանի չրջանին եղած է պահ մը երբ կողմերը չատ մօտեցած են լուծումի, սակայն դիմացինէն աւելի դէջում ձեռք ձգելու քաղաքականութիւնը արգելք եղած է վճռական հանգրուանին։ Իսկ բանակցութիւններու ներկայի կայուն վիճակը անորոշութեան մը փաստը կու տայ, թելադրելով սպասել։

Ժ. Լիպարիտեանի համոզումով՝ ժամանակին անցքը չի նպաստեր երկու երկիրներուն ալ. թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ազրպէյճան, թէ՛ Ղարաբաղ կը տկարանան մինչ այդ ու կորուստներ կ'ունենան։

Լուծումի համար ամէնէն կարեւորը կը նկատէ Հայաստանի, Ազրպէյճանի, Ղարաբաղի բանակցութիւնները, քանի որ արտաքին միջնորդներու միջամտութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ անոնք ալ իրենց հարցերը բերեն նոյն սեղանին վրայ ու Ղարաբաղի հարցին ընդմէջէն, ջանան գտնել լուծել։

Խօսելով Թուրքիոյ դերին մասին, նախկին նախագահի նախկին խորհրդականը ըսած է թէ ան Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապ չունեցող միակ երկիրն է։ Լ. Տէր-Պետրոսեանի օրով իրենք որպէս դրացի երկիր, փորձած են անոր հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները բարելաւել, թէեւ կան լուծումի կարօտ հարցեր. բայց Թուրքիա սահմանը փակելով ու դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ղարաբաղի խնդրով պայմանաւորելով, ըստ Ժ. Լիպարիտեանի կարծիքին՝ չրջանին մէջ իր ազդեցութեան նուազեցումին պատճառ եղած է։ Նաեւ զօրացուցած է Հայաստանի այն հասուածը որ կ'ուզէ Թուրքիան որպէս թշնամի տեսնել։ Մինչդեռ, եթէ երկու երկիրները պաշտօնական յարաբերութիւններ ունենային, Թուրքիա աւելի կը նպաստաւորուէր ու աւելի դրական ուժ մը կը նկատուէր։ Ժ. Լիպարիտեան ըսած է. «Անշուշտ դուք ձեզ Ադրբեջանի ձեր զարմիկներուն աւելի մօտ կը զգաք եւ բնական է որ Հայաստանի նկատմամբ վերապահութիւններ ունենաք, սակայն ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ խնդրին մէջ չգտնուիք ու որեւէ ազդեցութիւն չկարենաք բանեցնել»։

ՄԱՄՈՒԼ

«L' A R C H E»
(Juin 2000)

Պարբերականը կ'անդրադառնայ Իսրայէլի Կրթական նախարարին որոշման Հայոց ցեղասպանութիւնը դասաւանդելու իսրայէլեան դպրոցներուն մէջ, Թուրքիոյ հակազդեցութեան եւ բողոքին, Թուրք նախարարներու բացակայութեան Անգարայի Իսրայէլի դեսպանատան ընդունելութեան ազգ. տօնին առթիւ եւլն. եւլն։ Կ'ըսէ նաեւ թէ անոնք որոնք դէմ են Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Քնէսէթին (Իսրայէլի Խորհրդարան) կողմէ, կ'առարկեն, բացի Իսրայէլ – Թուրքիա յարաբերութիւններու հարցէն, որ նման ճանաչում մը պիտի վնասէ Հրեաները հարուածող Շոահի իմաստին։ Թերթը կ'աւելցնէ սակայն թէ նման տեսակէտ մը հերքուեցաւ Եատ Վաշէմի, -Երուսաղէմի Հիմնարկը-, կողմէ։ Հիմնարկը ողջունելով Եոսի Սարիտի (Կրթական Նախարար) նախաձեռնութիւնը, պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը յայտարարեց. – «Եատ Վաշէմ չի խորհիր որ նման քայլ մը կրնայ վնասել Շոահի ուսումնասիրութեան, ընդհակառակն»։

⁂

«LE PARISIEN»
(16 Juin)

LE 18 JUIN DES ARMENIENS

Օրաթերթը կը գրէ թէ հակառակ Էլիզէի եւ Քէ տ'Օրսէի ճնչումին (նախանձախնդիր խնայելու թրքական իշխանութիւնները) Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Համակարգումը ցոյց մը կազմակերպած է Կիրակի, Յունիս 18-ին Մաթինեոնէն Ծերակոյտ։ Կ'աւելցնէ որ Յունիս 16-ի առաւօտը, Համակարգումը կ'ընդունուէր Գիյօ Էսթիէի կողմէ, նախագահ Ծերակոյտի ընկերվարական խումբին։

⁂

Աւելցնենք որ Համակարգումը մեծ ազդ մը հրատարակած էր Մոնտի Յունիս 16-ի թիւին մէջ որ կոչն էր նախագահին եւ վարչապետին ուղղուած (տե՛ս. «Յառաջ», Յունիս 16)։

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ՅՈՒՆԻՍ 28-ԻՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԿՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ծերակոյտի ընկերվարական խումբի նախագահը՝ Գիյօ Էսթիէ, Յունիս 16-ի առաւօտը ընդունելով Ապրիլ 24-ի Կոմիտէն, յայտնած է թէ Կիրակի. Յունիս 18-ին պիտի դայ կազմակերպուած ցոյցին, ուր պիտի յայտարարէ թէ Ծերակոյտը Յունիս 28-ին, «Անմիջական վիճարանութեան» պիտի դնէ կրկին Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին արձանագրութիւնը իր օրակարգին։

ՖՐԱՆՍԱԽՕՍ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՆ Ա. ԲԱՂԴԵԱՆ ԵՒ Ն. ԷԼՈՅԵԱՆ

Փարիզի Օթէլ-տը-Վիլին մէջ, Յունիս 15-ին եւ 16-ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսախօս կամ մասնակի Ֆրանսախօս քաղաքներու համաժողովը։ Մասնակցեցան 92 քաղաքապետեր կամ ներկայացուցիչներ, մեծամասնութեամբ ափրիկեան քաղաքներէ։ Մասնակիցներու կարգին էին Երեւանի քաղաքապետ՝ Ա. Բաղդեան եւ տեղակալը։ Իսկ Մոնրէալի քաղաքապետութիւնը կը ներկայացնէր Նուչիկ Էլոյեան։

L'Histoire humiliée au Sénat

PHILIPPE VIDELIER

NDLR. — Philippe Videlier, historien au C.N.R.S. nous transmet, à fin de publication, un article qu'il avait envoyé au «Monde» (*Rubrique Horizons-Débats*) *au lendemain du refus du Sénat d'inscrire la reconnaissance du génocide arménien à son ordre du jour.* «Le Monde» *ayant* «laissé sa réponse en suspens, pour finalement... ne rien passer» *comme le précise M. Ph. Videlier, à la veille de la manifestation du 18 Juin, il nous a paru opportun de publier cet article dans nos colonnes.*

⁂

Quelques semaines avant le 85e anniversaire du génocide des Arméniens, le Sénat a refusé d'examiner la proposition de loi votée unanimement par l'Assemblée nationale : «La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».

Ce fut un jour de deuil pour tous ceux, Arméniens ou non, qui gardent en eux une parcelle de l'humanité anéantie par le gouvernement «Jeune-Turc» sur les plateaux d'Anatolie et dans les déserts de Mésopotamie. Il faut en convenir avec désolation: par 172 voix contre 130, la Haute Assemblée a décidé que la République française ne reconnaissait pas le génocide des Arméniens et n'avait pas à le reconnaître. Des esprits légers penseront que l'offense faite au passé doit se mesurer à l'aune de la politique et que, charité bien ordonnée commençant par soi-même, mieux vaut ne pas donner à l'Etat turc des raisons de gâter des relations économiques prometteuses. Car en vérité, et chacun le sait, le résultat du vote ne révèle qu'une sordide affaire d'intérêts. L'Etat turc est négationniste, relativement à sa propre histoire, et la France entretient avec cet Etat des relations commerciales de haut niveau. Tout a son prix. Renault, Alsthom, Framatome, Carrefour... se déclinent indifféremment en français et en turc. Doit-on renoncer à un tel bénéfice pour les un million et demi de morts du premier génocide du siècle et pour ceux qui s'en soucient encore ?

Mais il en va des institutions comme des individus : il ne leur est guère possible d'avouer que, sur la morale, la politique fait primer l'intérêt. Ainsi le Sénat a cru devoir enrober sa décision honteuse d'un argumentaire plus élevé: «La Constitution n'autorise pas le parlement à qualifier l'Histoire». L'argument est fallacieux autant qu'il est in-

(Suite Page 4)

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՊԷՏՔ Կ'ՈՒՆԵՆԱ՞Ն

Արտագաղթին մասին, լայն չափով ծանօթ, այլ՝ ցնցող տեղեկութիւններով լեցուն գրութիւն մը ստորագրած է Լիլիթ Գրիգորեան «Ազգ»ի Յունիս 3-ի թիւին մէջ: Հոն խմբուած են վերջին շրջանի ամէնէն մտահոգիչ այդ երեւոյթին առընչութեամբ Երեւանի կարգ մը դեսպանատուներէն եւ տեղական վարչութիւններէ քաղուած տուեալներ: Դեսպանատուները կը պատկանին այն երկիրներուն որոնք գլխաւոր տեղերը կը գրաւեն Հայաստանէն մեկնողներուն ընտրած թիրախներու ցանկին վրայ. Ռուսաստան, Ֆրանսա, ԱՄՆ: Մեկնողներու համար նախընտրելի հանգրուաններ ըլլալով հանդերձ նաեւ Յունաստանը եւ Գերմանիան, անոնց հիւպատոսարանները մերժած են թուական տուեալ ներկայացնել:

Ցնցող առաջին մատնանշումը այն է որ «1991–99 Հայաստանը լքել են 1 միլիոն 360–400 հազար Հայեր, կամ աւելի»: Այս թիւերը ճիշդ է որ առենէ մը ի վեր արդէն բերանացի շրջանառութեան մէջ էին, սակայն, միշտ կար չափազանցութեան մը լուսանցքը. մինչդեռ, տրուած այսպէս, լուրջ թերթի մը Ա. էջէն, թերահաւատութեան լայն տեղ չեն ձգեր: Ու այս պարագան միտք կը բերէ «Արմէնփրէս»ի վերջին օրերու լրաչարէն այն մէկը որ Հայաստանի բնակչութեան թուային տուեալներ կ'ամփոփէր, հետեւեալ շատ խօսուն վերնագիրով. «Հայաստանի բնակչութեան պաշտօնական բայց ոչ արժանահաւատ թիւեր»: Հոն ըսուածին համաձայն, բնակչութեան ընդհանուր թիւը 3 միլիոն 804 հազար էր, թէեւ վիճակագրական սպասարկութիւնը ինք իսկ կը նշէր որ իսկական թիւը զգալիօրէն աւելի պակաս է («Յառաջ», Յունիս 6):

Ըսուածին կատարեալ զուգահեռ կը կազմէ Լ. Գրիգորեանի մատնանշումը թէ արտագաղթի պաշտօնական տուեալները իրականութեան համեմատ համեստ են. Վիճակագրական նախարարութեան համաձայն 1991–98 տարիներուն 610 հազար հոգի մեկնած է, սակայն, կը հետեւի տեղեկութիւնը թէ այդ թիւը միայն օդային ճամբով մեկնածներուն կը վերաբերի: Մինչդեռ, մինչեւ 1992-ի կէսերը մեկնումի նախընտրուած ճամբան Երեւան – Թիֆլիս երկաթուղին էր:

Գիտութեան ակադեմիայի Տնտեսագիտութեան Հիմնարկի տնօրէն Վլ. Խոջաբէկեան կ'ըսէ թէ 1998-ին ժողովուրդը անգամ մը եւս հիասթափութիւն ապրեցաւ, տեսնելով որ տնտեսական վիճակի բարելաւման միտում անգամ չկայ: Կը հետեւի արտագաղթի ամէնէն ծանրակշիռ պարագային նշումը, թիւէն առանձնացնելով որակի կորուստը. «Գիտական ոլորտի աշխատողների թիւը 1990-ի համեմատ 46 հազարից 1998-ին արդէն իջել էր 17 հազարի» ու ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով կը կրկնուի ծանօթ ճշմարտութիւնը թէ «Աղքատ երկրները, ինչպիսին Հայաստանն է, քադրեր են պատրաստում հարուստ երկրների համար»: Երկրին եթէ ոչ միակ, գլխաւոր «հարստութիւնը» որ խելացի ու հեռատես իշխանութիւններու մեծագոյն խաղաթուղթը պիտի ըլլար, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, –80%–, բռնած է Ռուսաստանի ճամբան: Այդ երկիրը դիմողներու որպէս ընդհանուր թիւ ալ կը տրուի 700 հազարէն մէկ միլիոն: Տեղեկութիւնը տրուած է Ռուսաստանի գաղթի գրասենեակին ղեկավարին կողմէ:

Ռուսաստանէն ետք յօդուածագրին հետաքրքրութիւնը կ'ուղղուի Ֆրանսայի Երեւանի հիւպատոսարանը: Հոնկէ կ'ըսեն թէ իրենք վիճակագրութեամբ չեն զբաղիր, այսուհանդերձ, Լ. Գրիգորեան կը տեղեկանայ թէ 1999-ին Ֆրանսա մուտքի արտօնութեան համար կրկնապատիկ դիմում եղած է, քան՝ 1998-ին: Հիւպատոսարանի պաշտօնատար մը կ'ըսէ թէ 1999-ին վեց ամիս հետեւողական կերպով հաշուառում կատարուած է դէպի Գերմանիա եւ Աւստրիա տանող եւրոպական սահմանակէտի մը վրայ. այդ ընթացքին 10 հազար հայ անցած է հոնկէ եւ միայն 10-էն երեքը վերադարձած: Իսկ նման սահմանակէտերու թիւը մեծ է Եւրոպայի մէջ:

Վերջին շրջանին զգալի կերպով մեծցած է ԱՄՆ քաղաքացի ըլլալու դիմում ներկայացնող Հայերու թիւը: Մեծցած է նաեւ այդ ճամբով մեկնողներու թիւը: ԱՄՆ մեկնելու համար կայ կրին քարտ ստանալու ձեւն ալ. ատոր համար «դիմումներ ներկայացնողներ եւ ամենաշատ ստացողները աշխարհի բոլոր ժողովուրդներէն, Հայերն են». 1999-ին այդ քարտին միջոցով 1750 հոգի ԱՄՆ մուտքի արտօնութիւն ստացած է: Կան տակաւին աշխատանքի եւ զբօսաշրջական վիզաները: Քանի որ Հայաստան լաւ մասնագէտներ շատ ունի, աշխատանքի ճամբով մեկնողները քիչ չեն. 1999-ին 350 հոգիի պարագան եղած է ատիկա: Իսկ զբօսաշրջական նպատակով 1998-ին վիզայի 11 հազար դիմում եղած է, յաջորդ տարի՝ արդէն 27 հազար: Վերջիններէն 12.264 հոգի ունեցած է ԱՄՆ մուտքի այդ արտօնագիրը: Հիւպատոսը կ'ըսէ թէ իրենց հաշիւներով անոնց 25–30 տոկոսը չէ վերադարձած:

Արտագաղթի աղէտին մասին արտասահմանեան այս տեղեկատուութիւնը հաստատող ու լրացնող տուեալներ կու տայ «Արմէնփրէս»ի Յունիս 9-ի լրաչարը, Տաւուշի շրջանէն. 90-ական թուականներուն սահմանամերձ այդ գօտիէն մարդիկ կը հեռանային կրակոցներու, ռմբակոծութեան պատճառով. այսօրուանը՝ ընկերային «պատերազմ»ն է: Իջեւանցիները, օրինակ, համոզուած են որ այս տարուան առաջին հինգ ամիսներուն 250–300 ընտանիք Ռուսաստան մեկնած է. աւելի քան 30 հազար բնակիչի տէր Դիլիջանը գրեթէ կէսով պարպուած է, Բերդէն արտասահման մեկնած է երիտասարդներու գերակշիռ մասը, վերջին երեք տարուան ընթացքին քաղաքին բնակչութենէն 40 տոկոս զեղչելով: Մարզին գրեթէ բոլոր վայրերուն պատկերը նոյնն է, «մինչդեռ ըստ պաշտօնապէս վկայակոչուող թուերի, մարզում այժմ բնակւում է աւելի քան 150.000 մարդ»...:

Մեկնումի ծաւալուն երեւոյթին մէջ թուականէն զատ ուշագրաւ են երկու պարագաներ. առաջինը իրատեսութեան պակասը, կամ ինքնախաբէութիւնն է, երկրորդը՝ նպատակին տանող միջոցներու անայլեւայլ կիրարկումը: Երկուքն ալ կը գործեն ի վնաս ենթակային:

Նախ, կայ այն անիրական համոզումը թէ դուրսը դրախտ է. կարելի է շատ դիւրութեամբ գործ գտնել ու փայլուն շահ ապահովել: Կայ, անշուշտ, նաեւ ճարպիկներու հեռանկարը որուն մէջ փայլուն շահը տեղ ունի, առանց անպայման գործ գտնելու ստիպողութեան...: Թէ՛ Ռուսաստանի, թէ՛ ԱՄՆ-ու եւ թէ Ֆրանսայի հիւպատոսարաններու պատասխանատուները կը մատնանշեն այս պարագան ու անոր առընչուած քայլերը որոնց կը դիմեն մեկնումի թեկնածուները: Ե. Զերնեցով կ'ըսէ թէ պէտք է խորտակել արտասահմանի մասին մարդոց անիրական պատկերացումները որպէսզի մեկնելէ ետք յուսախաբ չըլլան: Ֆրանսայի հիւպատոս Ժ. Ֆոլօ կը յիշեցնէ թէ դուրսը կարելի է Հայաստանի չափանիշով մեծ շահ ունենալ, սակայն, տեղւոյն վրայ մեծ չեն այդ գումարները:

Ինչ կը վերաբերի միջոցներու, առաջին նշուածը կեղծ փաստաթուղթերը, կեղծ հրաւէրներն են: Ֆրանսայի հիւպատոսարանը սկսած է մանրակրկիտ կերպով քննել բոլոր վաւերագրերը եւ «տասնէն երեքը միայն իրականութեան կը համապատասխանեն» կ'ըսէ Ժ. Ֆոլօ ու կը շարունակէ. «եթէ հաւատանք ներկայացուող տեղեկութիւններուն, Հայաստանի մէջ բոլորը բարձրագոյն կրթութիւն ունեն, առնուազն՝ գլխաւոր տնօրէն են, կամ գլխաւոր հաշուապահ»:

Նոյնն է ԱՄՆ-ու հիւպատոսին ըսածը թէ Հայերը յաճախ սխալ տեղեկութիւն կը ներկայացնեն իրենց աշխատանքին մասին ու կը մերժուին:

Լ. Գրիգորեանի էջին մէջ մեկնումներու առընչութեամբ կան այլ տեղեկութիւններ ալ. ան կ'ըսէ թէ ըստ Վիճակագրութեան նախարարութեան ուսումնասիրութիւններուն, ընտանիքով արտագաղթողները երկու երրորդ համեմատութեամբ աւելի են առանձին արտագաղթողներէ: Իսկ անհատական պարագաներուն մէջ այրերու թիւը կիներուն կրկնապատիկն է: Այս համեմատութիւնը յանգած է այն հետեւանքին որ միջին տարիքի ամէն հազար կիներու փոխարէն կան 750–800 այրեր:

Մեկնումներու երեւոյթին մէջ «դրական» նկատուած կէտ մըն ալ մատնանշուած է: Վլ. Խոջաբէկեան անդրադառնալով տնտեսական գործօնին, կ'ըսէ թէ մեկնողները մեծամեծ գումարներ կը ղրկեն Հայաստան: Եթէ այդ գումարները չըլլային, «Հայաստանում մնացած բնակչութիւնն այսօրուայ աղքատ վիճակից կը նետուէր թշուառութեան գիրկը»: Ճիշդ է որ իրականութեան մեծ բաժին կայ այս հաստատումին մէջ. Ռուսաստանի մինչեւ ամէնէն կորսուած անկիւնները մեկնած հայր մը, եղբայր մը, զաւակ մը, յաճախ փրկութեան միակ լաստը կը հանդիսանան մնացողներու համար: Թէեւ, պէտք չէ մոռնալ որ այս «փրկութիւն»ը շատ անգամ բաւական սուղ կ'արժէ մարդկային, ընկերային տեսակէտէ: Կը քանդուին ընտանիքներ, զաւակներ կը մեծնան հայրերու բացակայութեան երեւակայելի ու աներեւակայելի հետեւանքները կրելով, եւլն.: Հակառակ այս բոլորին, տեղին է հարցումը. «եթէ չգնային, ի՞նչ էր լինելու Հայաստանի վիճակը»:

Գրութեան միջուկին հետ երեւութապէս անմիջական կապ չունենալով հանդերձ, հոն տեղ գտած ամէնէն ծանրակշիռ նշումը կը վերաբերի ԱՄՆ-ու մեկնող Հայերու համեմատութեան որ «ամէնէն բարձր»ն է բոլոր ժողովուրդներուն մէջ: Կարելի՞ է կարդալ նման տողեր ու չյիշել Մեղրիի մասին վերջին շրջանին տարածուող շշուկները որոնց մաս կը կազմէ պնդումն ալ թէ ԱՄՆ լայն բացած են քսակը, Մեղրեցիները իրենց բնակավայրէն մեկնումի մղելու համար: Բ... ւական դիւրաւ հասկնալի բան է որ ... մայացած հող մը զիջումի սակարկութեան մէջ նոյն արժէքը պիտի չունենայ որքան՝ բնական կերպով բնակիչներով պահածը: Իսկ այս վերջինները կարելի է մեղադրել հողին տէր կանգնելու ... բացումով, երբ քուէներով, փառքով, ... խանութեամբ այդ տիրութեան կոչուածները հազիւ թէ դիտողի դեր կը կատարեն տնաքանդ այդ հոլովոյթին մէջ:

Լ. Գրիգորեան մասնաւոր կերպով ... չեշտեր այս կէտը. սակայն, բացայայտ է որ մտահոգութիւնն ու զայրոյթը նիւթին առընչուած բոլո՛ր պարագաները ընդգրկելու չափ լայն են: Ատոր փաստը ամփոփած է վերջաբանի հետեւեալ տողերով. «Մտածո՞ւմ ենք որ այսօրուայ ներքաղաքական կռիւների, տնտեսական հանճարեղ ծրագրերի "որոնումների" հի... քը կարող է յանկարծ արգելակուել մի պարզ արտայայտութեամբ. աւերակների վրայ ո՞ւմ թագաւորեմ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ե.Հ.Մ.Ֆ. Ի Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Տարակոյս չկայ որ Հունգարիոյ հայ գաղութի պատասխանատուները, արեւմտեան ամէնէն յառաջացած ընկերութիւններու կատարելութեամբ պատրաստած էին Եւրոպայի Հայ Միութիւններու Ֆորումի (Ե.Հ.Մ.Ֆ.) համագումարը, կատարած էին մեծ ծախքեր, ընտրած լաւագոյն պանդոկներէն մին, ներգրաւած տեղւոյն իշխանութիւնները:

Առաջին հարցումս կ'երթայ Հունգարիոյ կառավարութեան, որ անշուշտ պիտի չկարդայ գրածս, բայց թող մնայ հայ մամուլին մէկ անկիւնը որպէս չարընգալից փաստ հին եւ նոր աշխարհներու բարոյական ըմբռնումներուն եւ տարբերութեան:

Հունգարիոյ եւ Հայերու պատմութեան քիչ մը տեղեակ եմ, «Բազմավէպ»ի ընթերցումներէն, ուր ատենին, հունգարահայ գիտնական զոյգ Մխիթարեան միաբաններ Հ. Անդրէաս եւ Ղուկաս Ֆոկոլեան, երկուքն ալ հունգարացի, բաւական գիտական եւ պատմական նիւթեր հրամցուցած են հունգարահայ պատմութեան մասին, որ սկիզբ կ'առնէ Անիի կործանումի թուականներէն (1100) եւ կ'երկարի մինչեւ հունգարահայ ինքնավար համայնքները Թրանսիլվանիոյ եւ այլ հունգարական կեդրոններուն մէջ ուր Մխիթարեանները Եւրոպայի առաջին հայ վարժարանները բացած են նախ Պաշֆալով (Եղիսաբէթուպոլիս – 1746-ին –, Վարպաթին 1749-ին, Ֆրումոսա 1797-ին): Այդ թուականներուն Հայերը կը վայելէին կատարեալ ինքնավարութիւն, ունենալով ներքին դատարաններ, ղեկավարներ, օրէնսգիրք եւայլն: Հունգարիան կը նկատուէր ամէնէն ժողովրդավար թագաւորութիւնը, որուն Հայերը տուած են մշակոյթի, գրական եւ ազգային դիմադրական փայլուն դէմքեր:

Այս համագումարը սկզբնական ծրագիրով նախատեսուած էր պաշտօնապէս բանալ Հունգարիոյ Ազգ. Խորհրդարանի շքեղ շէնքին մէջ, ինչպէս եղաւ առաջին համագումարը Պրիւսէլի մէջ, Եւրոպական Ազգերու Միութեան Խորհրդարանին մէջ:

Վերջին վայրկեանին, կազմակերպիչներուն ըսուեցաւ որ այդ հարցը մոռնան, Խորհրդարանը չի կրնար Հայերուն համագումարին համար տրամադրուիլ, սակայն... Պետութեան ներկայացուցիչը եկաւ փաստելու թէ հունգար Պետութիւնը Հայերուն կողքին է(՞): Կողքի՞ն է թէ ԿՈՂԻՆ:

Համագումարի ընթացքին քանի մը անգամ հանդիպեցայ բաւական կոկիկ հայերէնով արտայայտուող հունգարացիի մը որ ըսաւ թէ աշակերտն է Հայագէտ Շուշին, հունգարացի անշուշտ, եւ թէ... հայագիտական ամպիոնը վերցուած է համալսարանէն որովհետեւ կարգ մը «Թիփանեանց»ներ դէմ կը կենան: Դարձեալ հարց կու տամ, մեր կողքի՞ն է, թէ ԿՈՂԻՆ...:

Վերջին եւ ամէնէն ցաւալին, ըսուեցաւ թէ Հունգարիոյ գաղութը 15–20 հազար անձերէ բաղկացած է: Այդ համագումարին ներկայ էին առաւելագոյն 5 կամ 7 Հունգարահայ...: Ցաւուկէն ընտրուած էր շաբաթավերջ, որպէսզի ամէնքը կարենային մասնակցիլ: Մաղթենք որ այս չըլլայ արեւելեան պլոքի գաղութներուն պատկերը:

Ներկայ էի Եւրոպայի Հայ Միութիւններու Ֆորումի Հիմնադիր նիստին, Պրիւսէլի մէջ եւս 1998 թուին, ուր ներկաները, առնուազն չորս անգամ աւելի էին եւ ամբողջական հաւանութեան հաստատումներով հեռացան հոնկէ:

Հարց կու տամ. ի՞նչն է որ արդէն կը հանդիսանայ Ֆորումի ծագումին, կամ առնուազն անոր տեղքայլին: Պատասխանատուները չե՞ն խորհիր որ երկու տարին շատ երկար ժամանակ է (հայկական եռուն կեանքին մէջ) կանոնադրութեան մը ծրագիրը պատրաստելու եւ յստակ ուղեգիծ մը տալու Ֆորումին: Նկատի պէտք է ունենալ որ ամէն գաղութ ունի իր կազմակերպուած միութիւնները ու օրէնսգիրքը, շատ անգամ հինէն եկող, եւ չի կրնար հանդուրժել փլու ծրագրի մը, անորոշ կանոնագրի մը, մինչեւ որ հոն չգործեն միջազգային իրաւագէտներ եւ դիւանագէտ մտքեր, ... կրնար դառնալ Եւրոպայի Հայ Միութիւնները ներկայացնող Մարմին մը: Ուստի անհրաժեշտ է այս ուղղութեամբ աշխատիլ որպէսզի համոզիչ եւ գրաւիչ դառնայ:

Եթէ Ֆորումը Եւրոպական Ազգերու մօտ ճանաչում չունենայ, ճշդեմ, Եւրոպական Ազգերու Միութենէն ճանաչում չունենայ, ինչպէս է Միացեալ-Նահանգներու մէջ Ամերիկահայ Գոնկրէսը եւն. կը մնայ միութիւններու մէջ միութիւն մը. ոչ աւելի: Ուստի կազմելու է փութով կանոնագիրք եւ աշխատիլ այդ ուղղութեամբ. այն ատեն միայն բոլոր հայ միութիւններն ալ անսակարկ կ'անդամակցին:

Մօտէն հետեւած ըլլալով անոր հիմնադիր քանի մը անդամներու նուիրումին եւ մաքուր գաղափարախօսութեան, յարգանքով կը խոնարհիմ անոնց գործին առջեւ եւ բոլոր սրտով կը մաղթեմ որ միութիւնները լուրջի առնեն ՖՈՐՈՒՄ(ի) այս հրաշալի գաղափարը, ձեռք երկարեն, զարգացնեն, կատարելագործեն ... կարեւորը թռիչքը չփախցնելն է. ... Եւրոպայի մէջ արդէն գոյութիւն ... երկու միլիոն Հայեր Մոսկուայէն Լ... տոն. քաղաքական ուժ մը կը ներկայացնենք: Ո՞վ կրնար մտածել որ օր մը Փա... րիզ պիտի կարենար 15–20 հազար Հա... նետել փողոց, Ցեղասպանութեան ճանաչում պահանջելու: Բնաւ կարեւոր չէ թէ Ֆրանսան ճանչցա՞ւ թէ ոչ (մինչ... Միացեալ-Նահանգները հրաման ... իրմէ ալ կախում չունի), կարեւորը ... է որ աշխարհը եւ մանաւանդ Ֆրանսան տեսաւ թէ Հայեր կան իր երկրին մէջ որ վաղը քուէ կրնան տալ ասոր կամ անոր: Ահա այս է Ֆորումի ուժը:

Հ. Ց. Գ.

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 2000

Երկրորդական ուսման ընթացքի պսակում կամ անցագիր բարձրագոյն ուսումներու, Պաքալօրէան նաեւ անցքի քննութիւն մըն է պատանեկութենէ, աշակերտութենէ դէպի չափահասութիւն:

Քիչ մը պատմութիւն:

Պաքալօրէան սահմանուեցաւ 1808-ին, Նափոլէոնի օրով, բերանացի, հաւաքական եւ միայն Փարիզի համար: 1812-ին տարածուեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: 1821-ին դարձաւ անհատական քննութիւն: 1830-ին ներածուեցաւ առաջին գրաւոր նիւթը՝ գրութիւն և լատիներէն: 1874-էն 1902 շարք մը բարեփոխումներ աւելի արդիական դիմագիծ տուին Պաքալօրէային՝ սահմանում գիտական Պաքալօրէայի եւ ընտրովի նիւթերու -սահմանում Պաքալօրէայի երկու մասերուն, առաջին մասը Ա. դասարանի աւարտին որ տեւեց մինչեւ 1969- նոյնպէս սահմանում Սեպտեմբերի նստաշրջանին՝ որ ջնջուեցաւ նոյնպէս 1969-ին: 1945-ին, հաստատուեցան մանկավարժական և տնտեսական ճիւղերը: 1959-ին՝ մարզանքը: 1964-ին նիւթերը ապակեդրոնացան: 1968-ին սահմանուեցաւ Թէքնոլոժիք Պաքալօրէան: 1970-ին, ներածուեցան երաժշտական եւ գեղարուեստական ընտրովի նիւթերը: 1985-ին հաստատուեցաւ Արհեստագիտական Պաքալօրէան: Վերջին բարեփոխումը եղաւ 1993-ին, ընդհանուր Պաքալօրէայի երեք սեռիներու բաժանումով՝ գրական, գիտական եւ տնտեսական: Առանց մոռնալու 1969-ին, ֆրանսերէնի քննութեան սահմանումը Ա. դասարանի աւարտին: Եւ 21-րդ դարը անպայման պիտի բերէ նոր բարեփոխումներ:

Պաքալօրէայի 2000-ի նստաշրջանը 644 հազար 128 թեկնածուներու համար, պատմական մրցանիշ մը, սկսաւ Յունիս 14-ին իմաստասիրութեան պարտականութեամբ եւ կը տեւէ մինչեւ Յունիս 23: Թեկնածուներուն 53%-ը կը ներկայանան ընդհանուր Պաքալօրէային, 29%-ը Թէքնոլոժիք Պաքալօրէային եւ 18%-ը՝ արհեստագիտականին:

Քանի մը թիւեր հայերէնի քննութեան, էքս Մարսէյլ Ակադեմիայի մէջ, քննիչ՝ փրոֆ. Ռոպէր Տէր-Մերկերեան:

Մարտ 30-ին, որպէս ընտրովի նիւթ (գրաւոր) ներկայացած են ութ աշակերտ: Յունիս 6-ին, Ա. կամ Բ. լեզու, պարտաւորիչ եւ բերանացի, եօթը թեկնածու: Յունիս 19-ին, Ա. կամ Բ. լեզու, պարտաւորիչ եւ գրաւոր, ութ աշակերտ: Նաեւ մէկ թեկնածու Թէքնոլոժիք Պաքալօրէային եւ երկու արհեստագիտական սեռին մէջ: Եթէ աւելցնենք որ չորս նոյն աշակերտ Ե՛ւ գրաւորին, Ե՛ւ բերանացիին կը ներկայանան, ընդհանուր թիւը քսաներկու է: Անցեալ տարի երեսուն էր: Ոչ միայն թիւը կը նուազի, այլ նաեւ մակարդակը կը հետեւի այդ աստիճանական անկումին:

Ո՞ւր կ'երթանք: Եւ ո՞վ կը մտահոգուի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութիւնը Խաչատուր Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի ստորաբաժանումներէն մէկը եղող Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնի հետ համատեղ կը կազմակերպէ Սփիւռքահայ ուսուցիչներու վերապատրաստման դասընթացքներ, նախակրթարաններու համար Յուլիս ամսուն, միջնակարգ եւ բարձրագոյն վարժարաններու համար՝ Օգոստոսին: Դասընթացքներու պատասխանատուն է ըՍփիւռք Կեդրոնի տնօրէն բանասիրական գիտութիւններու տոքթ. փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը:

Դասընթացքներու առարկաներն են Արեւմտահայ լեզուի ուսուցման մեթոտ (խօսակցական լեզու եւ գրաւոր լեզու), Գրականութիւն, Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւն, Գրաբար, Ազգագրութիւն, Ձեռարուեստ, Երաժշտութիւն, Նկարչութիւն, Կրօնք, Մանկավարժութիւն:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան արեւմտահայերէնով, Հայաստանի եւ ըՍփիւռքի լաւագոյն մասնագէտներու ներգրաւմամբ: Առ այդ, Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս հրաւիրուած է սոյն դասընթացքներուն, սփիւռքահայ ուսուցիչներուն ներկայացնելու համար իր հիմնադիր եւ նախագահ, Տիկ. Հիլտա Գալֆաեան-Փանոսեանի հեղինակած հայերէնի լսատեսողական (օտիովիզիւէլ) մեթոտը՝ որպէս հայ լեզուի դասաւանդման արդիական ձեւ:

Նախակրթարաններու եւ միօրեայ վարժարաններու ուսուցիչներուն, ինչպէս նաեւ հայերէնի ուսուցիչ բոլոր փափաքողներուն համար սքանչելի առիթ մըն է առիկա, ճանչնալու համար հայերէնի ուսուցման արդիւնաւէտ ձեւ մը, ինչպէս նաեւ օգտուելու՝ մնացեալ առարկաներու ուսուցման ձեւերէն:

Կեցութեան պայմանները, դասընթացքներու ուսումնական ծրագրերը եւ դասացուցակը ստանալու համար դասընթացքներուն մասնակցիլ փափաքող ուսուցիչները իրենց դիմումները շուտով պէտք է ներկայացնեն Հայաստանի Հանրապետութեան Փարիզի Դեսպանութեան,

9, rue Viète — 75017 Paris

եւ կամ, նկատի առնելով ժամանակի կարճութիւնը՝ ուղղակի Սփիւռք Կեդրոն, փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանին՝

☎ (00.3742) - 55.58.30

E-mail: spyurksd@acc.am

կամ ալ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութիւն, Սփիւռքի բաժին, Պ. Նուրի Նալոյեանին՝

Tél/fax : (00.3742) - 58.13.91,

խնդրելով փոխանցել Պ. Ս. Դանիէլեանին:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ.Բ.Ը.Միութեան «Տէմիրճեան» կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 21-ին նշուած է Հ.Բ.Ը.Միութեան Պօղոս Գ. Կարմիրեան վարժարանի 25-ամեակը, կազմակերպութեամբ յոբելենական մարմնին եւ հովանաւորութեամբ Հ.Բ.Ը.Միութեան Լիբանանի Շրջանային յանձնաժողովին: Նախագահած է բարերար Մարիժան Գէորգ Կարմիրեան, ներկայ եղած են Զբօսաշրջութեան եւ Կենսոլորտի նախարար՝ Արթիւր Նազարեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի Շրջանաւարտից Միութեան ատենապետ՝ Հրաչ Սեփեթճեան, շեշտելով թէ Սփիւռքի մէջ հայկական վարժարաններու պահպանումը կը նշանակէ հայակերտում, մարդակերտում, Հայ Դատ եւ Անդրանիկեան ոգի: Վարժարանի նախկին տնօրէն Յովհ. Թապագեանի ողջոյնի խօսքը կարդացած է Լիտա Գարամանուկեան, որու յաջորդած է վարժարանի տնօրէնուհի Անժէլ Ճանճանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին կոնդակը կարդացած է Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան: Այս 25-ամեակին առթիւ, տեղի ունեցած է նաեւ ցուցահանդէս մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի «Լ. Շանթ» մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Մայիս 25-ին բացուած է «Թորոս Ռոսլին» կերպարուեստի ակադեմիայի տնօրէնութեան կազմակերպած միջդպրոցական գեղանկարներու ցուցահանդէսը: 26 հայկական վարժարաններու ներկայացուցիչներու լաւագոյն գործերը ցուցադրուած են կեդրոնին չորրորդ յարկը: 5-էն 15 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու գործերու մրցումը 3 թեմաներու շուրջ եղած է. «Կարմիր գլխարկիկը», «Բնութեան մէջ պտոյտ մը՝ ինքնաշարժով» և «Աքուարիումի ձուկերը»: Նախասիրութիւնը կեդրոնացած է մեծ մասամբ «Բնութեան պտոյտ»ին եւ «Ձուկերու ապակեայ աւազան»ին վրայ: Ցուցահանդէսին բացման խօսքը արտասանած է Լուսիկ Սմուճեան բացատրութիւններ տալով ցուցահանդէսին կազմակերպման եւ բնոյթին մասին եւ շնորհակալութիւն յայտնելով ուսուցիչներուն, դատական կազմին, Ֆաբրիանօ հաստատութեան որ կը հովանաւորէր ցուցահանդէսը: Փակման խօսքը արտասանած է յանուն դատական կազմին Րաֆֆի Ձերչեան ֆրանսերէն եւ հայերէն: Ապա կատարուած է մրցանակներու բաշխումը:

ՀՌՈՄԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Մանուէլ Եպիսկ. Պաթագեանի, Մայիս 14-ին, սարկաւագ ձեռնադրուած է Մանուէլ Պաղտասարեանը, որ այսուհետեւ կը կրէ Բարսեղ անունը: Արարողութեան ներկայ եղած են հայ գաղութի անդամներ, Հայաստանի դեսպանը՝ Գագիկ Պաղտասարեան, Հ. Լ. Զէքիեան, Յիսուսեան միաբանութենէն՝ Հ. Վինչենցօ Փոճճի եւ Հ. Իմոն Ֆարահեան, ինչպէս նաեւ Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու միաբանութեան ընդհ. մեծաւորուհին՝ մայր Արմինէ Մարկարոսեան: Մայիս 28-ին ալ, տեղի ունեցած է կիսասարկաւագութեան տուչութիւն Պերճ Սապեհի, Վարդան Շահինի եւ Պետրոս Պետրոսեանի: Առնցմէ Պերճ եւ Վարդան մաս կը կազմեն Զմմառու կաթողիկոսական Արծիւեան միաբանութեան, իսկ Պետրոս՝ Վրաստանէն, Սալեզեան կրօնաւորներու միաբանութենէն է:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Լեւոն Սուրեան շատ մը յատկութիւններու կը պարտի այն շողոքորթ ընդունելութիւնը, համակրական հետաքրքրութեան շարժումը, որ սրահին մէջ դիմաւորեց իր գալուստը: Էն փայլուն ներկայացուցիչներէն է իր սերունդին, «ուսումնական» եւ սալոնի տղայ միանգամայն:

Սուրեան տիպարը կրնայ համարուիլ պրգացումով քիչ-շատ ապիկուած այն երիտասարդներուն՝ մտքի աշխատութեամբ ու խօսելու դիւրութեամբ մը օժտուած, որ փայլելու, ուշադրութիւն գրաւելու տենչ մը կ'երկրորդէ, որոնք ամէն տեղ ազատ մուտք ունին, սալոններու, հաւաքումներու, երեկոյթներու մէջ կը գահակալեն, ուր միայն կրնան, կ'ուզեն խօսիլ, ուր գրեթէ միշտ կը հանեն սրամիտ խօսքերու, պատմելիքներու նախապատրաստուած պաշարով մը: Ունկնդիրները կը զբաղեցնեն իրենցմով, իրենց զգացումներով, գաղափարներով, իրենց կեանքէն դէպքերով, իրենց պատահած էն չնչին բաներուն պատմութիւնով, որոնց շատ կարեւոր պատահարներու համեմատութիւններ կու տան: Ամէն տեղ, կը կրկնեն միեւնոյն բաները, սրամտութիւն կամ պատմութիւն, անոնք, որ ամէնէն աւելի յաջողութիւն գտած են: Գրեթէ ամէն բանի վրայ որոշ գաղափարներ ունին, ամէն հարցումի, դիտողութեան անմիջական կտրուկ պատասխան մը՝ պատրաստ իրենց մակերեւութային մտքին մէջ, միջոցը գիտեն ամէն բանի վրայ խօսելու առանց բան մը ըսելու եւ հանդիսաւորօրէն, նորահնար, անձնական խօսքերու պէս կը կրկնեն գրքերու մէջ գող սորված պատրաստ խորհրդածութիւններ, հինաւուրց ճշմարտութիւններ, հասարակ տեղիքներ: Առնք, ամէն բանէ աւելի նախանձախնդիր ընդհանուր ուշադրութիւնը իրենց խօսքերուն լծելու, բնաւ չեն հանդուրժեր որեւէ մրցակցութիւն, որքան որ ալ տկար ըլլայ ան. շատ դժգոհ, երբ կ'ընդմիջեն զիրենք կամ կը փորձեն ունկնդիրներ խլել իրենցմէ, շատ մտացիր կերպով մըտիկ կ'ընեն իրենց ուղղուած խօսքերը, որոնց չեն պատասխաներ, իսկ եթէ շահ մը չտեսնեն, առիթ մը չգտնեն հոն փայլելու, բոլորովին զբաղած խօսելու, միշտ, միայն իրենք, իրենց քաշելու աչքերն ու ականջները, մանաւանդ իգական սեռին՝ յաճախ, անախորժ ընդմիջող մը, լուրջ, իրաւացի դիտողութիւն մը, ակնարկութիւն մը ընող մը վրէժլուծելով խայթող սրամտութիւնով մը, որ պատասխան մը չէ իրենց ուղղուած խօսքին եւ զոր կ'ըսեն դառնալով ոչ քեզի, որ զայն գրգռեցիր, այլ միւսներուն, զոր կը խնդացնեն ի վնաս եւ ամօթ քեզի:

Աս պատկերը գրեթէ ճիշդ էր Սուրեանի համար, որ կրնար քանի մը կէտեր ջնջել անկէ եւ անձնական յատկութիւններ աւելցնել անոր, ինչպէս իր խելացի ու խորամանկ ըլլալը՝ այդքան տխմարութիւնները քիչ մը փրկող: Բայց խելացիին տխմարութիւնը կը սկսի այն վայրկեանէն, երբ կ'ուզէ խելացի երեւիլ, փայլիլ: Յեղափոխական եղած ըլլալու առաւելութիւնն ալ ունէր Սուրեան, առաւելութիւն, որուն կը պարտէր իր երեքամսեայ նշանաւոր բանտարկութիւնը՝ Աղեքսանդրիոյ ամէն ընտանիքներէն ճանչցուած տեղն ի տեղօք, գլխաւոր առանցքը գրեթէ իր խօսակցութեան, դրամայլուխը, մայր նիւթը, անսպառ, անվերջ, ամէն տեղ քանի մը անգամներ կրկնուած, յեղյեղուած, ծամծմուած, միշտ յաւելումներով, փոփոխութիւններով ու հակասութիւններով ալ: Իր յեղափոխականութիւնը բացատրուի թերեւս սա բանով, թէ ինք յեղափոխուհիներու հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու սահմանուած է եղեր Պոլսոյ Դաշնակցական Կոմիտէին կողմէ, որուն ներկայացուցիչն է, կ'ըսէին, Աղեքսանդրիոյ մէջ:

Աւելի երկար, քան միջակ հասակով, նուրբ, բայց առնակազմ երիտասարդ մըն էր Սուրեան, եռանկիւնաձեւ երկար դէմքով, նոխազի մօրուքով վերջաւորուած. պզտիկ բարակ քիթ մը, որուն քովերէն նրբոլոր պեխեր կը պծուէին, ծայրերը թեթեւակի վեր դարձուած, աչխոյժ, սեւ աչքեր ակնոցին ետեւէն պըճըլտացող, մեծ խնամքով սանտրուած, երկճղուած փայլուն մազեր: Ամբողջութեամբ համակրելի սիրուն երես մը, կանոնաւոր դիմագծութեամբ, վարդագոյն ու մաքուր, սեղմիրանի սիրտերը բաբախեցնելու ընդունակ:

Անթերի հագուած մը, պչրացող աղջըկան զգեստազարդարանքի մը պէս կոկիկ, կանոնաւոր, շտկուած: Լայն լանջաշապիկի մը ճերմակ դատարկը կուրծքին վրայ շաչող՝ զգեստին սեւ հանդիսաւորութեանը մէջտեղ:

Նստելուն պէս Սուրեան սկսաւ խօսիլ: Կը խօսէր, ինչպէս հագուած էր: Խօսուածքը իր հագուածքին հանդիսաւոր, պաշտօնական կիրակնազգեստումը ունէր, յաւակնոտ: Անթերի կերպով կանոնաւոր խօսուածք մը քերականական, լաւ կոճկուած, արդուկուած նախադասութիւններով, կիրակնափայլ յղկուած բացատրութիւններով, բառերով, անփոշի, խողանակուած, առանց որեւէ արատի, ճմկրթկումի ու տեղ-տեղ ֆրանսերէնով անուշահոտուած՝ ֆրանսերէնը անհրաժեշտ մասը կազմելով մեր «զարգացած»-ներուն խօսակցութեան:

(Շար. 21)

(Suite de la Première Page)

digne. Nul ne demande au Sénat de «qualifier» l'histoire, car l'histoire du génocide arménien est faite, établie et reconnue. Depuis quatre-vingt-cinq ans, les témoignages, les documents ont été présentés au monde. Le 16 octobre 1915, Lord Bryce exposait devant la Chambre Haute britannique la relation des événements survenus au cours des mois précédents dans l'ancien Empire ottoman : «Je regrette de dire que les renseignements qui me sont parvenus de plusieurs sources tendent à montrer que le nombre de ceux qui ont péri des différentes façons dont je parlerai est fort considérable(...) Il en est ainsi parce que le crime a été soigneusement prémédité et que les massacres ont été perpétrés systématiquement et d'après une politique impitoyable que l'on n'avait pas encore vue chez les Turcs». Le Lord anglais concluait par un appel à l'insurrection morale des nations : «Il y a certains crimes que l'opinion publique du monde, ainsi insultée, ne saurait tolérer». La même année, en Allemagne, pays allié à la Turquie dans le premier conflit mondial, le pasteur Johannès Lepsius, missionnaire protestant, faisait circuler un **Rapport sur la situation du peuple arménien de Turquie**, suivi en 1919 par la publication de documents diplomatiques accablants regroupés depuis sous le titre **Archives du génocide arménien.** En 1919, parurent également les Mémoires de l'Ambassadeur américain Henry Morgenthau. Le représentant des Etats-Unis rappelait, dans son récit de la tragédie, une conversation qu'il eût avec Talaat Pacha, ministre de l'intérieur du gouvernement Jeune-Turc, «l'instigateur le plus acharné des souffrances de ces pauvres gens» : «Pourquoi vous intéressez-vous aux Arméniens, me demanda-t-il ? Vous êtes juif et ces gens sont chrétiens. Les Mahométans et les Juifs s'entendent on ne peut mieux. Vous êtes bien considéré ici, de quoi vous plaignez-vous? — Vous semblez ne pas comprendre, répondis-je, que je ne suis pas ici en qualité de Juif, mais comme ambassadeur américain. (...) Je ne m'adresse pas à vous au nom d'une race ou d'une religion, mais simplement au nom de l'humanité». Après l'effondrement du régime Jeune-Turc, ses principaux chefs, réfugiés à Berlin, furent néanmoins jugés par un tribunal militaire turc et condamnés à mort par contumace. Personne, alors, ne songeait à nier l'évidence étalée sous les yeux de l'univers. Mustafa Kemal, lui même, témoigna en 1919 devant le tribunal militaire de Constantinople : «Nos compatriotes ont commis des crimes inouïs, eu recours à toutes les formes concevables de despotisme, organisé la déportation et le massacre (...) Ils ont mis les Arméniens dans des conditions insupportables, comme aucun peuple n'en a connu de toute son histoire». A la suite de l'attentat qui coûta la vie au génocidaire Talaat Pacha en 1921, un autre procès, celui du justicier, eut lieu à Berlin : il fut acquitté en raison des crimes commis par Talaat Pacha.

Le mardi 21 mars de l'année 2000 fut un jour triste car, au Sénat, l'Histoire a été humiliée. L'énormité négationniste de l'Etat turc, construite à partir des années trente en osmose avec un nationalisme triomphant, n'a droit de cité nulle part dans le monde des historiens. Or, en prétendant justifier une décision politique immorale par une référence à la qualification de l'Histoire, les sénateurs ont donné une sorte de consistance aux prétentions turques à réécrire le passé. Les historiens ne peuvent accepter que leur discipline soit appelée au secours d'une si honteuse falsification. En 1936, un Autrichien relayait la thèse turque avec des arguments puisés dans l'esprit du temps : «L'Histoire, disait-il dans une envolée idéologique caractéristique, n'admet point d'être jugée selon les principes de la justice humaine. Le glaive du Droit frappe les coupables, mais le glaive de l'Histoire frappe les faibles». On sait trop bien ce qu'il advint peu après des faibles en Autriche, en Allemagne et dans le reste de l'Europe. Mais justement, le droit et la morale des nations ont fait quelques progrès depuis les années trente. Du moins peut-on l'espérer. Dans une contribution au mensuel **Passages,** M. Jacques Chirac écrivait en 1993 : «C'est précisément notre devoir et notre honneur de démocrates que de croiser le fer, sans trêve, contre cette partie sombre de nos civilisations. Ce combat porte un nom, un beau nom, celui d'humanisme». Peut-on laisser croire que ces mots forts seraient chargés de sens pour les citoyens ordinaires et dénués de portée pour les représentants de la Nation ? Il ne s'agit pas, en réclamant du Parlement le vote d'une loi reconnaissant la réalité du génocide arménien de lui demander de «qualifier l'Histoire» : les historiens l'ont fait amplement et, pour toute personne civilisée et honnête, il est hors de doute que le sort réservé aux Arméniens en 1915 s'appelle un génocide. Par le vote d'une telle loi, il était seulement demandé à la République de faire œuvre de justice et de vérité.

L'hypocrisie, le mensonge même de l'argument sénatorial se trouve souligné par le fait que, le 5 octobre 1999, six mois avant de déclarer «inconstitutionnelle» une «qualification de l'Histoire», le Sénat a adopté sans modification et en première lecture la proposition de loi de l'Assemblée nationale consacrant l'expression «guerre d'Algérie» pour les «opérations effectuées en Afrique du Nord» dans le code des pensions militaires, afin de satisfaire les anciens combattants. Quarante après les événements, l'opinion s'est réjouie à juste titre de cette reconnaissance tardive du réel. N'est-ce pas «qualifier l'Histoire» que de reconnaître qu'il y a eu une guerre en Algérie ? Mais à cause des pressions de la Turquie, quatre-vingt-cinq ans après la tragédie, l'anéantissement des Arméniens ne pourrait pas être qualifié de génocide ? Faut-il alors rappeler que dans la banlieue lyonnaise, à Décines où est aujourd'hui érigé un monument aux victimes du génocide arménien, le premier «Mort pour la France» de juin 1940 s'appelait Garabed Der-Boghossian ? Faut-il rappeler que fut collée sur les murs de Paris une affiche rouge qui stigmatisait le nom de Missak Manouchian, fusillé par les nazis en février 1944 ? «Je suis sûr, écrivait Manouchian quelques heures avant de mourir, que le peuple français et tous les combattants épris de liberté sauront honorer notre mémoire dignement». Tout récemment, une brochure éditée par la très officielle Délégation à la Mémoire et à l'Information historique du Ministère de la Défense rappelait le parcours de Missak Manouchian, «né le 1er Septembre 1906 dans une famille de paysans arméniens du petit village d'Adyaman, en Turquie. A huit ans, il perd son père, tué par des militaires Turcs. (...) Missak gardera toujours le souvenir du martyre arménien, ce qui le rapprochera, vingt-cinq ans plus tard de ses camarades juifs de la résistance en France». La brochure a pour titre: **L'Affiche rouge, victoire posthume.** Par son vote, le Sénat a infligé à la mémoire de Missak Manouchian et de Garabed Der-Boghossian une terrible défaite posthume et à la République un camouflet. Ce fut un triste jour, le mardi 21 mars de l'année 2000 où, au Sénat, l'Histoire, celle des Français aussi, a été humiliée.

PHILIPPE VIDELIER
Historien au C.N.R.S.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ վերջ կու տայ հիւլէական ուժի գործածութեան ոչ զինուորական նպատակներու: Կառավարութիւնը եւ ճարտարարուեստի մեծերը պատմական համաձայնագիր մը ստորագրեցին, 18 ամիններու բարդ բանակցութիւններէ ետք: Համաձայնագիրը 32 տարուան միջին ժամանակաշրջան մը կը նախատեսէ 19 կեդրոններուն համար: Վերջինը պէտք է գադրի բանելէ 2021-ին: Գերմանիա ճարտարարուեստական առաջին մեծ պետութիւնն է որ նման որոշում մը կու տայ:

ԺԻՒԼ ՌՈՒԱ, ծանօթ հեղինակը «Արեւի Ձիեր»ուն, մեռաւ 92 տարեկանին: Ծընած էր Ալժերիա եւ կանուխէն բանակ մըտած, յետագային ընտրելով օդուժը: 46 տարեկանին կը քաշուէր սակայն եւ կը նուիրուէր գրականութեան: Թղթակցութիւններ կատարած է Զինաստանի եւ Լի-բանանի մասին: Հեղինակն է նաեւ կինըմէջի կենսագրութեան մը:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ երկու Սերպ եւս ըսպաննուած են, երրորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած, երբ իրենց կառքը օդը ելած է հակահրասայլ ական մը պատճառաւ: Հակասերպ արարքները կը բազմանան:

ԻՒՄԱՆԻԹԷԻ լրագրողները անվստահութեան բանաձեւ մը քուէարկած են թերթին տնօրէնութեան եւ խմբագրութեան նկատմամբ, որովհետեւ խուճապի մատնուած են կարգ մը տեղեկութիւններու պատճառաւ, ըստ որոնց թերթին նիւթական դժուարութիւնները պիտի յանգին կարգ մը միջոցներու, ինչպէս պաշտօնազրկումներ, շաբաթաթերթին ջնջումը, օրաթերթին էջերու նուազումը եւն. եւն.: Ներկայի տպաքանակն է 53.000, հակառակ կրած փոփոխութիւններուն:

ԵՒՐՈ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. Խումբին մէջ, Յունիս 15-ին, Այնտհովըն (Հոլանտա), Թուրքիա եւ Շուէտ հաւասար՝ 0 – 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեցին: Խումբին գլուխն է Իտալիա, վերջին են Շուէտ եւ Թուրքիա:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղի անդամական բացառիկ ընդհ. ժողովը Երեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 20.30ին՝ Centre Administratif d'Asnières:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Vendredi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29-ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր Եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25-ին, Կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը հոգելոյս

Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ա.

Երախտաշատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ս. Զամալեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Վալանթին Մուրատեանի եւ Քրիսթին Կարապետեանի, նաեւ Մուրատեան եւ Պալապանեան ընտանիքներուն, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝ Գոգօ Մուրատեանի կանխահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ եւ 300 Ֆր. կը նուիրէ Նոր Սերունդի Տէսինի մասնաճիւղին:

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ս. Զամալեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ծաղիկ Մանուկեանին, իր եղբօր՝ Խաչիկ Դաւիթեանի մահուան առթիւ եւ 300 Ֆր. կը նուիրէ Տէսինի Պատանեկան Միութեան:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 20
MARDI
20 JUIN
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկայ առաւել)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաւել) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.930 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.930

ՅՈՒՆԻՍ 18-Ի ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՅՑԸ

Անգամ մը եւս պատասխանելով Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին կոչին, շուրջ հինգ հազարոց բազմութիւն մը մեծով ու պզտիկով փողոց իջած էր Յունիս 18-ին, հակադրելու համար Ծերակոյտին յամառ մերժումին ու պահանջելու որ խորհրդարանական արձակուրդէն առաջ, ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը արձանագրուի օրակարգին վրայ: Այս անգամ թափօրին մաս կը կազմէին Կիպրացիներ, Յոյներ ալ, թէ՛ որպէս զօրակցութիւն, թէ յիշեցնելու համար աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր անլոյծ մնացած Կիպրոսի հարցը, Եոսպոյններ, Նախկին թագմիկներու, կիպրական, Եւրոպական Միութեան դրօշներն ու բազմաթիւ պաստառներ կրելով բազմութիւնը ճամբայ ելաւ վարչապետարանին գտնուած փողոցին անկիւնէն, ուղղուելով դէպի Ծերակոյտ: Առաջին շարքին վրայ տեղ գտած էին ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր — ծերակուտական, քաղաքապետ-, մտաւորականներ, ինչպէս՝ տոքթոր Իվ Թէրնոն, Հելէն Սարափեյլեան եւ ուրիշներ:

Լոզունգներ արձակելով, երգերով, շուրջ երկու ժամուան ընթացքով մը թափօրը հասաւ Լիւքսամպուրկի պարտէզին առջեւի Է. Ռոսթան հրապարակը ուր խօսք առին քաղաքական դէմքեր, Ապրիլ 24-ի Կոմիտէէն ներկայացուցիչներ եւ տոքթոր Ի. Թէրնոն:

Առաջին ելոյթը ունեցաւ համայնավար խմբակէն ծերակուտական Հելէն Լիւք որ անգամ մը եւս սերտ զօրակցութեան արտայայտութիւններով չէշտեց ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին անհրաժեշտութիւնը. ըսաւ թէ այդ ուղղութեամբ կան որոշ յոյսեր, քանի որ կարգ մը ծերակուտականներ կը թուին որոշած ըլլալ դրական քուէ գործածել: Աւելցուց թէ մինչեւ վերջնական յաջողութիւն պիտի տանին իրենց պայքարը եւ լաւատեսութեան պատճառներ կը տեսնէ Հայաստանի Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յունիսի վերջ Փարիզ ժամանումին կարենալ յայտնելու թէ ճանաչումի նիւթը արձանագրուած է Ծերակոյտի օրակարգին:

Իրեն յաջորդեց Ծերակոյտին ընկերվարական խմբակի նախագահ Գլօտ Էսթիէ որ նոյն տրամադրութեամբ արտայայտուեցաւ, չէշտելով որ ճիշդ չէր ամբողջ Ծերակոյտին վերագրել մերժողական կեցուածք, քանի որ հոն մեծամասնութեան թիւն էր որ այդ դիրքէն կը յայտնուէր: Ինք եւս յայտնեց յոյսը արձակուրդէն առաջ ճանաչումի նիւթը օրակարգին վրայ արձանագրուած տեսնելու:

Ցեղասպանութեան մասին ուսումնասիրութիւններուն չափ իր զօրակցութեամբ ծանօթ տոքթոր Իվ Թէրնոն յիշեցուց, հակառակ Թուրք պատմաբաններու ջանքերուն, ցեղասպանութեան բազմաթիւ երկիրներէ գտած ճանաչումը, մաղթելով որ Թուրքիա եւս առանց աւելի յապաղելու վերջ տայ ուրացումի կեցուածքին եւ ճանչնայ իրականութիւնը (իր խօսքը քովի սիւնակին մէջ):

Խօսք առնելու հրաւիրուեցաւ Լաւրենտի Բարսեղեան եւս որ տնօրէնն է Երեւանի ցեղասպանութեան Թանգարանին. ան նախ յիշեց Անաթոլ Ֆրանսի խօսքը թէ ժողովուրդ մը որ կը մերժէ մեռնիլ, չի մեռնիր. ապա ծանրացաւ զօրաւոր յիշողութեան տէր ըլլալու հայկական յատկանիշին վրայ ու կոչ ըրաւ չընկճուելու, յարատեւելու:

Կիպրացի եւ յոյն ներկայացուցիչները անդրադարձան Կիպրոսի Թրքական ուժերու կողմէ 1974-ի գրաւումին, 100 հազար Թուրք գաղթականներով կղզիին ժողովրդագրական պատկերը փոխելու փաստին, անհետ կորսուած անձերու որոնց փնտռտուքին համար Թրքական կողմը գործակցութեան ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց կուտար:

Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին Մարսէյլի մասնաճիւղէն Ֆիլիփ Գրիգորեանի ու Ժագ Տօնապետեանի տեղեկատուական ելոյթներէն ետք, Ծերակոյտի նախագահին գրասենեակին տնօրէնին Ա. Մէարի կողմէ ընդունուած պատուիրակութիւնը վերադարձաւ ցոյցի հրապարակը: Նախ խօսք առաւ Հայ Դատի յանձնախումբի նախագահ Արա Գրիգորեան, ապա Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին նախագահ Ալեքսի Կէօվճեան: Առաջինը կրկնեց նախապէս ալ յայտնուած լաւատեսութիւնը որ թելադրուած էր իրենց հանդիպումէն եւս: Ա. Կէօվճեան նոյն տրամադրութեամբ ըսաւ թէ Յունիս 28-ի նիստին ծերակուտականները պիտի քուէարկէին հետեւելով միայն իրենց խղճին, համոզումին ձայնին, զերծ՝ Էլիզէի ու Մաթինեոնի թելադրանքներէն:

Արձակուրդի արդէն սկսած շրջանը, տարապայման տաքը, դպրոցներու չվերաձգուած հանդէսները ու թերեւս Ապրիլ 24-ի ցոյցէն աղէն անցած ոչ երկար ժամանակը հաւանօրէն իրենց դերը ունեցան ցուցարարներու թիւին անկումին մէջ: Սակայն, ինչպէս ուշադրութեան յանձնեց Ա. Կէօվճեան, պատանիի մը կրած պաստառը չյուսահատելու լուրջ դրամագլուխ էր, հետեւեալ արձանագրութեամբ. — «Ես՝ Հայ ծագումով չորրորդ սերունդի ֆրանսացիս, կը սպասեմ որ Ծերակոյտը ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը»:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«Լիպէրասիոն» (Յունիս 19) կ'արձագանգէր ցոյցին, յայտնելով թէ ըստ ոստիկանութեան 2000 էր մասնակիցներու թիւը եւ 7000 ըստ կազմակերպիչներուն: Կը ճշդէր թէ ցոյցը բողոք մըն էր Ծերակոյտին դէմ որ «կը թաղէր» ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը:

«Ֆիկարօ» ցոյցին լուրը հաղորդած էր Յունիս 17-ի իր թիւով:

«Փարիզիէն» ալ Յունիս 17-ին կ'արձագանգէր ցոյցին, յիշելով դրդապատճառը: Կ'անդրադառնար նաեւ Գլօտ Էսթիէի յայտարարութեան ըսելով թէ ան հաստատած է որ «ոչինչ որոշուած է ինչ կը վերաբերի նոր վիճարկումի մը»: Կը գրէ թէ ըստ Երեւանի 1,3 միլիոն Հայ սպաննուած է եւ թէ Անգարա կը ժխտէ ցեղասպանութեան բնոյթը եւ միայն 300 հազար զոհերու մասին կը խօսի:

PARIS, 18 JUIN

Intervention d'Yves Ternon

En reconnaissant le génocide arménien et en recommandant à la Turquie d'en faire autant, le Parlement européen a, le 18 juin 1987, amorcé un processus lourd de sens. Devant l'incapacité des historiens turcs de s'incliner devant les preuves accumulées, les politiques prenaient le relais de l'université pour dire les faits, tant ceux-ci étaient évidents. C'est ce qu'ont bien compris les parlements de plusieurs pays d'Europe qui se sont prononcés sur cette question. Chypre l'avait déjà fait en 1982. La Douma russe le fit en 1995, le parlement grec en 1996, le sénat belge en 1997 et le parlement de Suède en 2000. C'est par dizaines que des maires ont affirmé leur conviction que les Arméniens avaient en 1915 été les victimes d'un génocide. Par son vote du 29 mai 1998, l'Assemblée nationale française s'était inscrite dans cette logique. Un seul article de loi témoignait de la volonté des députés de notre pays de dire l'histoire quand la vérité est malmenée et que cette violence blesse la mémoire des peuples. La ratification de cette loi bute maintenant sur un obstacle. Une faible majorité de sénateurs a, le 21 mars de cette année, demandé qu'on ne lui pose pas une question qui dérangeait les pouvoirs, une question à laquelle ils auraient presque tous, ils l'ont reconnu, répondu positivement. Les prétextes avancés furent fallacieux et changeants au fil des explications fournies et il semble que le vote de groupe n'a pas exprimé le sentiment réel de nombreux sénateurs.

En nous rendant de Matignon au Sénat, nous faisons symboliquement la démarche institutionnelle qui consiste à transmettre du gouvernement à la Haute Assemblée ce projet de loi, en la priant, dans la dignité mais avec la force que confère la charge de la vérité, d'accepter de répondre, en son âme et conscience, si ce seul article de loi exprime bien sa conviction profonde. Cette question, je le répète, est posée à des hommes politiques parce que les historiens turcs n'ont pas les moyens d'en débattre librement avec leurs collègues des démocraties et que la corruption des esprits gagne même des milieux universitaires. C'est le rôle des hommes politiques, comme c'est celui des juristes, de faire connaître publiquement la vérité quand on la dérobe aux citoyens. En se prononçant sur cet événement historique, en disant qu'un génocide a bien été perpétré contre les Arméniens en 1915 —on sait bien où et par qui; inutile de le mentionner—, les sénateurs français feront œuvre de paix. Ils permettront la reprise d'un processus qui ne s'achèvera que lorsque le peuple turc sera prêt à affronter son passé et qu'il saura que le génocide arménien, ce crime commis jadis sur son territoire par des citoyens ottomans contre d'autres citoyens ottomans, est un moment de son histoire. Il lui faudra aussi réaliser que, depuis trois-quarts de siècle, son gouvernement et ses historiens le trompent effrontément en présentant une version mensongère de ce passé, et que les cris et les gesticulations de ses diplomates n'ont pas de sens car la vérité est comme l'eau qui s'écoule: elle finit toujours par trouver sa voie. Alors seulement le tabou du génocide arménien sera levé et la Turquie pourra demander pardon non seulement au peuple arménien, mais à tous les peuples de la terre, car un Etat qui, par son silence et sa négation, a couvert un tel crime, absolu et imprescriptible, ne peut vivre en harmonie avec les autres nations qu'en assumant la charge écrasante de ce difficile aveu.

Nous demandons aux sénateurs français de mesurer l'importance de cet enjeu et de lever enfin, en acceptant de se prononcer sur ce projet de loi, l'obstacle mis en travers du chemin de la vérité.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 17 / 19)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ ԵԼԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան որ սրունքներէն լրջօրէն վիրաւորուած էր Մարտ 22-ի մահափորձին, Յունիս 16-ին ապաքինած, դուրս եկած է հիւանդանոցէն: Երեւանի Միքայէլեան վիրաբուժարանին մէջ վիրահատուելէ ետք ան ապաքինման երկար շրջան մը անցուցած էր նոյն հիմնարկին մէջ:

ԻՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԽՈՇՏԱՆԳՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տգեղ պատահար մը արձանագրուած է Երեւանի օդակայանը Յունիս 8-ին երբ ապահովութեան պաշտօնեայ մը խոշտանգած է Իրանի Երեւանի դեսպանը: Այս վերջինը ընկերացած է իր երկրին մէկ փոխ-նախարարին որ Հայաստանի տնտեսութեան, ճարտարարուեստին նուիրուած եռակողմ հանդիպումէ մը իր երկիրը կը վերադառնար: Թռիչքը յապաղում ունենալով իրանցի դիւանագէտը օդանաւէն դուրս ելած է, ինչ որ պատճառ եղած է ապահովութեան պաշտօնեային հետ բախումին: Ճարտարարուեստի նախարար Դ. Զատոյեան ըսած է թէ կառավարական յանձնախումբ մը կազմուած է միջադէպին մասին քննութիւն կատարելու համար: Իրանի դեսպանը որեւէ մեկնաբանութիւն չէ կատարած պատահարին մասին:

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ

«Ընդդէմ իրաւական բռնութեան հիմնադրամ»ի նախագահ Լարիսա Ալավերտեան Յունիս 16-ի մամուլի ասուլիսին ըսած է թէ 1999 – 2000 շրջանին Հայաստանի յանձնուած են 15 հոգի, Ատրպէյճանին՝ 7: Ընդհանրապէս Ատրպէյճան գտնուող գերիները աւելի երկար ժամանակ պահուած են հոն, քան՝ Հայաստան հասածները: Անոնք կը պահուին նաեւ մասնաւոր անձերու մօտ որոնք երբեմն փրկագին ալ կը պահանջեն: Ներկայիս 17 հոգի այդ ձեւով կը մնայ Ատրպէյճանցիներու քով: 1991-էն ի վեր Ատրպէյճանէն Հայաստան եւ Ղարաբաղ վերադարձած են աւելի քան 1800 հոգի, իսկ Ատրպէյճանին յանձնուած է ատոր կրկնապատիկը, կամ եռապատիկը: Այսօր Հայաստանի մէջ մնացած է միայն 7 ռազմագերի:

Ա. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յունիս 16-ի հրամանագրով Արտաշէս Թումանեան նշանակուած է նախագահի աշխատակազմի ղեկավար: Ան կը վարէր Արտաքին փոխ-նախարարի պաշտօնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԹԷՖԼԻՔԱ մեկնեցաւ Ֆրանսայէն Յունիս 17-ին, այցելութիւն մը կատարելէ ետք Վէրտէօն, խոնարհելու համար 1914 – 1918-ի ալժերացի զոհերուն շիրիմներուն առջեւ: Իր ելոյթին մէջ, չխնայեց Ֆրանսայի որմէ պահանջեց արտակարգ, բացառիկ, ոչ բնական յարաբերութիւններ, այլապէս, ըսաւ, կը գործակցինք աշխարհի մնացեալ մասին հետ: Ֆրանսա որոշեց Ալժերիոյ 400 միլիոն ֆրանք պարտքը վերածել ներդրումներու: Նոյն օրը ջարդ մը եւս գործուած էր Ալժերիա, 13 մեռեալ կար եւ 42 վիրաւոր:

ԳՐՈԶՆԻԷՆ 25 քիլոմեթր հեռու, Ուրուս – Մարթան չէչէն իմամ մը սպաննուած է: Ան կողմնակից էր Չէչէնիոյ նշանակած նոր ղեկավարին՝ մուֆթի Ախմատ Կատիրովի:

ՊՈԼՍՈՅ Պայրամփաշա բանտին քրէական յանցագործներու բաժնին մէջ ըմ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

— • —

Ընդհանրապէս, այն բոլոր օտարները որ մեր հայրենիքին հետ գործ ունին, միեւնոյն գանգատը յայտնած են ինծի, ըլլան անոնք գործարար, գիտաշխատող կամ հիմնարկի պատասխանատուներ: — Պայմանագրութիւններ կը ստորագրես կամ համաձայնութիւններ կ'ընես մէկու մը հետ, ամիս մը վերջ կը վերադառնաս որ արդէն ՁԿԱՑ... նախագահական հրամանագրով «Ազատուել է պաշտօնից»... ձեր նախագահը ուրիշ գործ չունի՞: Ի՞նչպէս կրնայ երկիր մը զարգանալ երբ ամէն շաբաթ նախարար պիտի փոխէ: Այդ նախարարը ե՞րբ ժամանակ կ'ունենայ տօսիէները քննելու եւ լուծում առաջարկելու: Բնականաբար պիտի ջանայ գրպանը լեցնել յաջորդը չեկած:

Իսկ եթէ այդ է փոփոխութիւններու նպատակը... (՞): Անցնինք:

Մեր պապերը երբ Տէր Հօր կը ներկայանային խոստովանելու իրենց մեղքերը, որ չարաճճիութիւններ էին բաղդատմամբ թոռնիկներու կատարածին, վերջաւորութեան տպրակը թօթվելու մտադրութեամբ, կ'ըսէին — ՁՈՐՆ ԱՍԵ՞Մ ԵՒ ՁՈՐՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՄ—:

Այս առաւօտ Իտալացիները մեկնեցան. Գէորգ խնդրեց ազատ ըլլալ, ընտանեկան գործեր մը կարգադրելու համար: Օդը պայծառ է. Արարատը մինչեւ մէջքը ձիւնածածկ կը ժպտի հորիզոնին վրայ: Կ'որոշեմ ամբողջ օրը առանձին անցընել: Անպատում թեթեւութիւն մը կը զգամ: Ինչ լաւ բան է եղեր առանձնութիւնը:

Անկիւնի կրպակէն, սովորական 10 օրաթերթերը կը գնեմ, ուշ կամ կանուխ աչքէ անցընելու համար. իրականին մէջ մէկ երկուքը թերթատելէ վերջ, մեկդի կը շպրտեմ. անոնց բովանդակութիւնը սկսած է ջղայնութիւն պատճառել. բոլոր նիւթերն ալ անձնական բնոյթ կը կրեն. այսինչը այնինչին սուտ ես ըսեր է, միւսը բարկացեր դատ բացեր է. հրապարակի մը անկիւնը երկու-երեք հոգի ցոյց ըրեր են, թաղապետը խոստացեր է գոհացում տալ անոնց. կը մէջբերեմ մի քանի տիտղոս, լաւագոյն գաղափար մը կազմելու համար Հայաստանի մամուլի բարձր մակարդակին մասին.—

— Փրփուրներից կոչելու փորձ:

— Որքան շատ լինեն երկրում գեներալները, այնքան աւելի կը սարսափեն թըշնամիները (երեւակայեցէք...):

— Ո՞ւմ է ձեռնտու ցեխ շպրտելը—, Արդարադատութեան նախարարը Սոֆիա Լոբէնը չի որ իրան սիրեմ (՞):

— Գեներալիտետի պերճանքն ու թըշուառութիւնը—, Հանուէք, միայն թէ գեղեցիկ:

— Երեւանում բացուեց BMW-ի եւ Land Rover-ի վաճառքի ու սպասարկման կենտրոն:

— Վէց անձնասպան 15 օրում:

— Խանութները փակւում են կամ վերածւում կրպակի:

— Գլինթընը մտադիր է լուծել Կիպրոսի հարցը, եւլն. եւլն...:

Առաջին դիտողութիւն. Հայաստանը կը սկսի Երեւանով եւ կը վերջանայ Երեւանով: Ոչ մէկ ակնարկ շրջաններու եւ ժողովուրդի մասին, գաղթողներու մասին, մուրացիկներու մասին, որ «Արմենիա»յի առջեւ անցնող-դարձող օտարականի կը կպչին մինչեւ որ բան մը փրցնեն: Ոչ մէկ ակնարկ ջուրի մասին որ անկախութենէն 10 տարի վերջ տակաւին կեդրոնական Երեւանի մէջ կաթիլներով կը հասնի: Ոչ մէկ ակնարկ անիրաւ բանտարկեալներու մասին որ հակառակ բոլոր միջազգային օրէնքներու, կալանաւոր կը մնան, պարզապէս իմանց հաճոյք պատճառելու համար: Ոչ մէկ ակնարկ այս կամ այն մաֆիայի մասին որ յանկարծ խանութդ կամ գրասենեակդ կը ներկայանան եւ կը ստիպեն որ պարպես զայն կամ առաւելագոյնը՝ իրենց ծախես, որովհետեւ իրենց չէֆը պէտք ունի... մամուլին հոգը չէ թէ Հայաստանի դպրոցներուն մէջ հազարաւոր աշակերտներ ամէն օր «Օ-fուլ տէփթէրի» կը գործածեն իրենց Հայոց լեզուի պարտականութիւնները կատարելու... Եթէ Օշականի դամբանը բանալու ըլլանք, վստահ եմ որ Ս. Մեսրոպի աճիւնները հոն պիտի չգտնենք. ան գիշերանց գաղթած է Հալէպի կամ Պէյրութի հայ մանկապարտէզի մը բակը, լաւագոյն օրերու սպասումով, Հայրենիք վերադառնալու համար:

Խորհրդարանի շէնքին առջեւէն իջնելով, ուշադրութիւնս կը գրաւեն խումբ մը անձեր որ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանատան առջեւ, առանց մեծ յոյսի, պոչ բռնած են եւ զարմանալիօրէն դեսպանատան հայ պահակները ամերիկեան սթիլ մը առած են, կարճ թեւերով, մաքուր գլխարկով, սպիտակ — կապտաւուն արդուկուած շապիկներով եւ քաղաքավար: Քիչ մը վարը, անկիւնը Այլխանեան փողոցին, մինչեւ վերջերս կրպակ մը կար ուսկից մանր գնումներ կ'ընէի յաճախ: Ան ալ փակեր-գացեր է: Գրողներու Միութեան շէնքէն քայլ մը առաջ կերպընկալէ նախապատմական անասունի մը շուրջ լուրջ-լուրջ մարդիկ հաւաքուած են: Թատրո՞ն է, մանկական ցուցահանդէ՞ս. ոչ մին, ոչ միւսը. Նորբէլուկ ԼՈՏՈյի կեդրոն, Երեւանի նոր կուռքը...: Անկիւն չհասած, ուր Սիւսէրի նոր գրասենեակը բացուած է, կար ՊԻՆԿՕ անունով ճաշարան մը որ լաւ սպասարկութիւն ունէր: Չկայ... եւ այսպէս ոտքերս զիս կը նետեն Օփերայի հրապարակ, ուր մեծ-հայրիկներ կը հսկեն իրենց երջանիկ թոռնիկներու խաղերուն, վազվզուքին, սահնակին, գնդակին: Մեծմայրիկ մը համբերութեամբ կը սպասէ որ արեւածաղիկ գնեն իրմէ, փայտէ ձիփարձողը ճիգ մը կը թափէ մանուկները իրեն քաշելու, ծառերուն տակ, անկիւնները բացուած սրճարանները երիտասարդ զոյգեր եւ գործի մարդիկ սուրճ եւ գոփացուցիչ կը ճաշակեն:

Թումանեանի եւ Սպենդարեանի գեղեցիկ յուշարձանները, որ գլխաւոր զարդն են Օփերայի հրապարակին, արդէն անգլերէն եւ ռուսերէն կաւիճներով մրոտած են, Փարիզի արձանները կարգ մը պատերուն նման, իսկ Օփերայի մայր շէնքին աջ անկիւնը գծուած են անճոռնի մանուկ մը առանց մարմնի, ծիծաղող գլուխ մը, անիշխանական նշան մը, նետահար սիրտ մը եւ առագաստի նմանող բան մը որ ձուկ ալ կրնայ ըլլալ: Անկիւնադարձին, գլխաւոր մուտքին ճիշդ հակառակ կողմը, առնէ մը ի վեր գիշերավայր մը կը գործէ. մասնագէտները կ'ըսեն որ «հրաշալի բան մըն է»:

Մարիոյին եւ Փիէռային նման, կարգը իմս էր գլուխս ձեռքերուս մէջ առնելու եւ մտահոգուելու: Ցո՞ երթաս երկիր Հայոց: Եթէ Արեւմուտքի մէջ, լաւ կամ նուազ լաւ յեղաշրջումները, տասնամեակներու ընթացքին տեղի կ'ունենան, Հայաստանի մէջ երեւոյթը սարսափազդու է, քանի այս ամէնը կարճ եղանակի մը ընթացքին սկսած են տեղի ունենալ: Սրճարան չունեցող երկիրը, մէկ ալ տեսնես դարձած է աշխարհի ամենախիտ գավիթներու տարածութիւնը: Միջին հաշուով, ամէն 50 մեթրին գազինօ, խաղավայր, բախտախաղի կեդրոն եւ այլ կասկածելի կեդրոններ բացուած են, ուր գիշեր-ցերեկ, համազգեստաւոր դռնապաններ կը հսկեն, առձեռն հեռաձայնը անպակաս:

Նստարանի մը վրայ նստած, ուշի ուշով չորս կողմս դիտած ատեն, յանկարծ անդրադարձայ որ այս փառաւոր տարածութիւնը, Օփերան շրջապատող, հասարակ կուպրով ծեփուած է, եւ այդ ալ քանի տեղերէ վիրաւոր: Պարտէզը ունի գեղարուեստական ճաղեր, փողոցի մայթը՝ սիրուն սալիկներ, իսկ հրապարակը՝ փողոցի կուպրով պատուած է, եւ երբ մտածես որ բացօթեայ բոլոր ձեռնարկները, պետական կամ ոչ, հոն տեղի կ'ունենան, պարզապէս կը զարմանաս այս անփութութեան համար: Հայաստանի մէջ, միակ հարստութիւնը, որ քարեղէն միատեղ գումարուած աշխարհի բոլոր պահեստներէն առատ է, քարն է, իր բազմազան տեսակներով: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս հրաշալի համալիրը չէ սալայատակուած մասնաւոր գծագրութեամբ մը...:

Երեւանի մէջ, առանց բացառութեան, ամէն օր ձեռնարկ մը կայ, թատրոն, համերգ, ցուցահանդէս, բանախօսութիւն... բայց ոչ մէկ պաշտօնական հաղորդում անոնց մասին: Ո՛չ թերթերէն, ո՛չ ձայնասփիւռէն, ո՛չ հեռատեսիլի կայաններէն, կրնաս ծրագիրներու մասին տող մը գտնել: Բացէ՛ք որեւէ թերթի վերջին էջը — ժամանցի խաղեր, առողջապահական, «վաճառւում է», իմանք նաեւ կիսամերկ նկարներ կը զետեղեն, էջը ամբողջացնելու համար, բայց ոչ ոք կը խօսի քաղաքի մշակութային ծրագիրներուն մասին... տարօրինակ կացութիւն է: Երբ հարց տաս թէ ինչպէ՞ս կարելի է ծրագիրներէն գաղափար մը կազմել, առանց այլայլելու պատասխանեցին — Կը գնաս, Օփերայի շուրջ կը ֆռրաս: Էնտեղ ամէն ինչ գրուած ա:

Եկած եմ Օփերա. դուրս կ'ելլեմ ճաղերէն եւ կը սկսիմ «ֆռրալ». իսկապէս պաշարիչ տեսարան է, որ չգիտեմ ի՞նչպէս, ցարդ վրիպած է աչքերէս: Ընդհանրապէս երկու մեթր ու աւելի բարձրութիւն ունեցող, լաթէ եւ ամուր խաւաքարտէ պաստառներու վրայ, ձեռքով պատրաստուած, գունաւոր եւ մեծատառ ծուծագներ են որ կարելի է հեռուէն ալ ընթեռնուլ: Շատ հետաքրքրական է. գրի կ'առնեմ.

— Կոմիտասի անուան կամերային երաժշտութեան տուն: Քարարէ սոնկս...

— Սունդուկեանի անուան ակադեմական թատրոն: Աւելորդ մարդը — Հին Աստուածներ — Ռուզան...

— Ֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճ: Համաշխարհային ճանաչուած աճպարար՝ Ռաֆայէլ...

— Երեւանի պետական կամերային թատրոն: Տիտանիկ, կարարէ, անտրկրաունտ...

— Երեւանի քաղ. Հրաչեայ Ղ. դրամատիկական թատրոն: Մեծ յուսթիս... Յուլիոս Կեսար...

— Ազգային Օփերայի դահլիճ: Գա... պետական անսամբլ — Սուրէն Զանգ... եան...

— Ալ. Սպենդարեանի անուան օպերայի եւ բալետի թ.: Բարեկամութիւն հա... մայթ...

— Արամ Խաչատ. համերգասրահ: Երեւանի սիմֆոնիկ նուագախումբ — Կարէն Երէցեան...

— ՄՀՀ Համերգային դահլիճ: ԹԱՐ... ո՞վ է նա... — Գաբրիէլ եւ իր գողութիւնները...

— Արամ Խաչատ. համերգասրահ: Կր... նական երաժշտութիւն. Լորիս Ճգն... ուրեան... եւլն. եւլն... Թող մարդ ... գանգատի որ ծրագիրները յայտնի ... Թող դուրս ելլէ՛ իր տունէն. նստի՛ ... Թուղային մինիպիւսը, իջնէ՛ Օփեր... կարդա՛յ պաստառները, կրկին առնէ՛ ... Թուղային մինիպիւսը, վերադառ... տուն, պատրաստուի՛ եւ մասնակցի՛ ... նախընտրած յայտագրին (՞): Վարպե... մէկը, այդ մեծադիր պաստառներ... անկիւնը, տեղ-տեղ համակարգիչով պա... րաստուած, յայտարարութիւններ կպց... ցած է, տարօրինակ բովանդակութեամբ ... — ՀՀ այն քաղաքացիները, որոնք ցան... կանում են 2000 թ. մշտական բնակու... թիւն հաստատել ԱՄՆ-ում, կարող են դի... մել "Աստղիկ եւ Եղբայրներ" փաստաբա... նական գրասենեակ: Հեռախօս, հասցէ, եւլն.:

Օփերան շրջապատող գովազդները նը... կատի առած են նաեւ մայրաքաղաքին մէջ օրէ օր աճող օտարները եւ անոնցմէ մեծ... մաս մը գրուած է անգլերէնով ալ:

Քրօնիկագիր՝
ԵՒՄԵՆԻՍ

(Շար. 13)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ - ԱՐՄԷՆ ԼԻՒՊԷՆ ԵՐԵՒՈՅԹԸ

Երկու լեզուով մշակուած գրականութեան մը ընդմէջէն զոյգ ինքնութիւն մատնող հայ գրողին նուիրուած ձեռնարկ մըն էր Յունիս 9-ի երեկոյթը որ Համազգայինի, Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան եւ Շէնի կողմէ կազմակերպուած էր, վայր ունենալով Փարիզի Մշակոյթի Տան սրահը:

Այդ գրողը հայ ընթերցողին Շահան Շահնուր անունով ծանօթ արձակագիրն էր, հեղինակը՝ «Նահանջը առանց երգի» վէպին որ 1930-ական թուականներուն նկատուած էր Սփիւռքի վէպը: Անոր մասին խօսելու հրաւիրուած էր Գրիգոր Պըլտեան: Հայ գրողին վաստակը ունէր ֆրանսագիր բաժին մըն ալ որուն համար ան գործածած էր Արմէն Լիւպէն ծածկանունը: Այդ վաստակին մասին արտայայտուելու պարտականութիւնը բատնձնած էր ծաղումով մարոքցի ֆրանսագիր հեղինակ՝ Սալիմ Ժէ: Անոր մօտ Ա. Լիւպէն բանաստեղծին ստեղծած մեծ հետաքրքրութիւնը արդէն գաղափարը ներշնչած էր նման երեկոյթի մը:

Սրահը ամբողջութեամբ լեցուցած ներկաներուն նախ խօսք ուղղեց Գր. Պըլտեան (ֆրանսերէն) որ շեշտեց հայ գրողին մօտ զոյգ ինքնութեան արտայայտութիւնը: Բուն անունով Շահնուր Քէրէսթէճեանի գրական վաստակին մէջ յստակ անջատումով կը ներկայանային այդ զոյգ ինքնութիւնները. ան Շ. Շահնուր անունով ստորագրած էր միայն արձակ էջեր, իսկ Ա. Լիւպէն անունով՝ գրեթէ միայն բանաստեղծութիւններ, գրուած՝ ֆրանսերէն: Հետաքրքրական այլ պարագայ մըն էր նաեւ այն որ հայերէն արտադրութեան մէջ հեղինակը շատ քիչ կը խօսէր ֆրանսագիր բանաստեղծին մասին եւ փոխադարձաբար:

Գր. Պըլտեան տուաւ կենսագրական նշումներ. բսաւ օրինակ թէ Շահնուր իրեն տիպար ընտրած էր մօրեղբայրը՝ Թէոդիկը որուն աքսորականի շրջանը կը նոյնացնէր Պոլիս ապրած մղձաւանջային գիշերուան մը հետ:

Ս. Ժէ ըսելէ ետք թէ Հանրի Թոմա... միջոցով ճանչցած էր Ա. Լիւպէնի գոր... ծը, յիշեցուց թէ 2003-ին անպայման... պէտք էր նշել անոր ծննդեան հարիւր... ամեակը: Ծանրացաւ ֆրանսագիր բա... նաստեղծին վաստակին վրայ որ յա... ճախ եղերական երանգներով էր, բայց... նաեւ երգիծական: Շեշտեց այդ էջերու... մէջ Ա. Լիւպէնի ծննդավայրին -Պոլիս... վերքի մը, հաւաքական տառապանքի մ... վայրը ըլլալու պարագան: Ցիշեց անոր... գործին նուիրուած ուսումնասիրութիւն... ները, առանձնացնելով Գր. Շահինեան... աշխատասիրութիւնը: Ըստ թէ Ա. Լի... պէնի բանաստեղծութիւնը թրծուած է... անոր մարմնական ցաւին, առանձնու... թեան, առողջարանէ առողջարան փո... խադրութիւններուն դառնութեամբ բայ... նաեւ ունէր երգիծական ներշնչումով գր... առնուած քերթուածներ:

Ապա մեծապէս տպաւորուած խօսեցա... Ա. Լիւպէնի նամակագիրի ուշագրա... յատկանիշին մասին: Ըստ թէ շատ ար... ժէքաւոր հատոր մը կ'ըլլայ անոր նա... մականին, ժամանակակից ֆրանսացի գր... րողներու —Մ. Ժագոպ, Հ. Թոմա, Ս... Ֆոլէն, եւլն.— հետ թղթակցութիւնը ամ... փոփող:

Ս. Ժէ իր դասախօսութիւնը յաճա... ընդմիջեց Ա. Լիւպէնի բանաստեղծու... թենէն, նամակներէն էջերու ընթերցու... մով ինչ որ անմիջականութիւն մը, հա... ղորդականութիւն մը ստեղծեց ունկն... դիրներու հետ որոնք մեծ հետաքրքրու... թեամբ հետեւեցան երեկոյթին: Իր խօս... քը աւարտելէն ետք Ս. Ժէ ներկաներ... փափաքողներ ալ հրաւիրեց շարունակելու... Ա. Լիւպէնի քերթուածներէն ընթերցու... մը, ձայնը փոխանցելով լսարանին: Ս... ու Գր. Պըլտեան յետոյ պատասխանեցի... Շ. Շահնուրի ու Ա. Լիւպէնի կեանքին... գործին առընչուած հարցումներու:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԷԼԻԶԱՊԷԹ Բ. ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԴԵՍՊԱՆ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆԸ

ԻՐԵՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՈՂՋԵՐԹԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Յունիս 2-ին, Անգլիոյ Էլիզապէթ Բ. Թագուհին յատուկ հրաւէրով մը ընդունած է Հայաստանի Անգլիոյ մօտ առաջին դեսպան եւ նախկին վարչապետ տոքթ. Արմէն Սարգսեանը: Մէկ ժամ տեւած անձնական խօսակցութեան ընթացքին, տոքթ. Արմէն Սարգսեան երախտագիտութեամբ անդրադարձած է 9 տարիներ առաջ Լոնտոնի մէջ հայկական առաջին դեսպանատան բացման կարեւորութեան եւ Հայաստանի առաջին նախագահ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Լոնտոն անդրանիկ այցելութեան, Անգլիոյ կառավարութեան պաշտօնական հրաւէրով: Տոքթ. Արմէն Սարգսեան շնորհակալութիւն յայտնած է Էլիզապէթ Բ. Թագուհիին Անգլիոյ մատուցած նիւթական հսկայ օժանդակութեան 1988-ին Հայաստանի երկրաշարժի ծանր օրերուն եւ Պայրըն դպրոցին ու հիւանդանոցի մըն ալ կառուցումին համար: Իր կարգին Թագուհին մեծապէս գնահատած է տոքթ. Արմէն Սարգսեանի դեսպանութեան շրջանին արձանագրուած դիւանագիտական բեղմնաւոր գործունէութիւնը Անգլիոյ եւ Եւրոպայի այլ երկիրներուն մէջ:

Բարեկամական խօսակցութեան վերջաւորութեան յուշանուէրով մը պատուած է զինք, առողջութիւն եւ յաջողութիւն մաղթելով իրեն: Հոս կարեւորութեամբ պէտք է արձանագրել որ Թագուհիին եւ տոքթ. Ա. Սարգսեանի բարեկամական կապերը սկսած են տարիներ առաջ, երբ ան դեռ դեսպան չէր նշանակուած եւ Գէմպրիճի համալսարանի աստղագիտութեան դասախօս էր:

Նոյն գիշերը Իլինկ Թաղամասի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպուած էր հրաժեշտի եւ ողջերթի յայտագիր մը Ա. Սարգսեանին համար, Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդին կողմէ:

Պ. Րաֆֆի Սարգիսեան բարի գալուստի խօսք արտասանեց 300-ի հասնող ներկաներուն եւ արագ ակնարկ մըն ալ ըրաւ Հայաստանի ներկայ քաղաքական եւ տնտեսական կացութեան մասին: Պ. Կարպիս Եսայեան համայնքին անունով ողջերթ մաղթեց Ա. Սարգսեանին եւ դրուատեց դեսպանին մտաւորական կարողութիւնը, դիւանագիտական սուր դատողութիւնը եւ արձանագրած հայանպաստ յաջողութիւնները:

Շառլ Մալաս անգլերէնով բացատրեց ներկայի հայ երիտասարդութեան ունեցած սէրն ու հետաքրքրութիւնը հանդէպ մայր հայրենիք: Ըսաւ որ ինքզինք չափազանց հպարտ կը զգայ հայկական ինքնութեամբ: Եղիշէ Արք. Կիզիրեան բարձր գնահատեց ողջերթի եւ հրաժեշտի երեկոյթին գաղափարը եւ վեր առաւ տոքթ. Արմէն Սարգսեանին բազմակողմանի արժանիքները:

Ա. Սարգսեան ծափահարութիւններու մէջ բարձրախօսին առջեւ գալով ըսաւ ներկաներուն. — «Սիրելի բարեկամներ, ես որոշեցի որ անձամբ իմ երախտագիտութիւնս յայտնեմ ձեզի. որքան ալ շնորհակալական նամակներ ուղարկեմ իւրաքանչիւրիդ, ինծի համար նոյնը չէ, որքան այս մտերմիկ շրջանակը»: Յետոյ 16 տարիներ ետ երթալով պատմեց թէ ինչպէս Անգլիա եկաւ որպէս Գէմպրիճի համալսարանի աստղագիտութեան դասախօս: 1985-ին Նուպար Կիւլպէնկեան սրահը դասախօսած է աստղագիտութեան մասին, ստուար թիւով Հայերու եւ օտարներու ներկայութեան: Այն օրերուն արդէն սկսած է մօտէն հետաքրքրուիլ եւ կապ պահել Անգլիոյ Հայութեան եկեղեցական եւ ազգային հաստատութիւններուն հետ:

Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն ետք, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրով Անգլիոյ Հայաստանի դեսպան նշանակուելէ ետք, պաշտօնական այցելութեամբ մը ներկայ կ'ըլլայ Ամերիկա, ՄԱԿ-ի շէնքին վրայ հայկական Եռագոյնին բարձրացման պատմական արարողութեան: Ա. Սարգսեան Հայաստանը նմանցուց երախայի մը եւ ամբողջ հայ ժողովուրդը՝ Սփիւռք եւ Հայրենիք, անոր ծնողքները, հոգատարները: Կոչ ըրաւ ներկաներուն որ Սփիւռք – Հայրենիք յարաբերութիւնները աւելի արագ զօրացնեն ու մանուկ Հայաստանը դառնայ զօրաւոր պետութիւն մը, միջազգային արդիական պայմաններով:

Իր եւ ընտանիքին կողմէ ջերմապէս շնորհակալութիւն յայտնեց Անգլիոյ Հայութեան, նիւթական եւ բարոյական անվերապահ օգնութեան համար առաջին դեսպանատան բացման առթիւ:

Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդը նաեւ Անգլիոյ Հայութիւնը մեծապէս գնահատելով տոքթ. Ա. Սարգիսեանին հայանպաստ դիւանագիտական գործունէութիւնը եւ գաղութին հետ սերտ կապերը, անոր նուիրեց արդիական Ատլաս քարտէսը:

Վերջաւորութեան Ա. Սարգսեան յայտնի յուզումով Եռագոյն դրօշակը վեր բռնած, քանի մը քայլ աւելի մօտեցաւ ժողովուրդին եւ բարձրաձայն ըսաւ. — «Այս օրհնուած դրօշակը ծածանեցաւ առաջին դեսպանատան վրայ. ես զայն ձեզի կը նուիրեմ որպէս մեր ազգային միասնութեան խորհրդանիշը: Անցեալ եւ ապագայ յաղթանակներուն ու նաեւ խորհրդանիշ իմ խոր համոզումին՝ որ ըՍփիւռք եւ Հայրենիք մէկ են»:

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՖԱՐԵԱՆ

«ԵԻՐՕ 2000» ԳՐԱԿԱՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ՀԱՅ ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐԸ

Բ. Հազարամեակի աւարտը նշելու նպատակով Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ եւ Եւրոպական Միութեան հովանաւորութեամբ «Եւրօ 2000» գրական ճեպընթաց մը մեկնած է Լիզպոնէն, որպէս խորհրդանիշ ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութեան, համերաշխութեան: Մասնակից 48 երկիրներու շարքին է Հայաստանը ուրկէ երկու գրողներ՝ Դաւիթ Մուրատեան եւ Լեւոն Խեչոյեան իրենց ուղեկից ու թարգման Դաւիթ Մաթեւոսեանի հետ այդ ճամբորդութեամբ Փարիզ հասան Յունիս 11-ին:

Յունիս 13 Երեքշաբթի անոնք կարճատեւ այց մը տուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը ուր զրոյցին գլխաւոր նիւթը եղաւ նոյն ուղեւորութիւնը: Դ. Մուրատեան, Լ. Խեչոյեան եւ Դ. Մաթեւոսեան գրական ու հետաքրքրական նախաձեռնութիւն կը նկատէին գրական ճեպընթացի մը կազմակերպումը որ առիթ կու տար զանազան երկիրներու գրողներուն միջեւ անհատական հաղորդակցութիւն ստեղծելու: Ատիկա կարեւոր ազդակ էր Գ. Հազարամեակի Եւրոպայի ձեւաւորման հեռանկարին մէջ ուր մարդկայնական, մշակութային արժէքներու տեղը պիտի որոշուէր առաւելապէս մտաւորական տարրին կողմէ: Նաեւ կարեւոր էր Արեւելք – Արեւմուտք հասկացութեան նորովի ձեւաւորումը, նոր երկիրներու, նոր գաղափարներու ընդգրկումով:

Հայաստանցի գրողները ամէնէն աւելի տպաւորած էր տեսնել թէ ճեպընթացին ուղեւոր 108 գրողներուն մէջ կային Հայաստանին քաջածանօթ դէմքեր: Կար, օրինակ, սպանացի Գ. Գասարէս որ գտնուած ալ էր Հայաստան ու մեծապէս տպաւորուած հայկական ճարտարապետութենէն: Կար սլովաք գրող Թ. Եան որ Չարենցի սլովաքերէն հրատարակութեան գործին մասնակցած էր ու Աբու Լալա Մահարիէն տողեր կ'արտասանէր: Ուղեւորներէն մէկն էր լատվիացի գրող Մ. Զակլայսը որ հին ծանօթ մըն է Հայաստանի ու քանիցս գրած անոր մասին: Հետաքրքրական եղած էր բելառուս բանաստեղծի մը հետ Հայաստանցի գրողներուն հանդիպումը. այդ բանաստեղծը հատուածներ կ'արտասանէր Մանտէլշթամի Հայաստանին ձօնած էջերէն, աւելցնելով որ Մանտէլշթամի նման մէկը եթէ իր երկրին մասին ալ երկու տող գրած ըլլար, ինք շատ երջանիկ պիտի զգար ինքզինք: Ուղեւորներէն վրացի գրողի մը ձեռքն ալ տեսած էին Գ. Սունդուկեանի թատերգութիւններէն մէկուն հատորը:

Գրական ճեպընթացը զանազան քաղաքներու մէջ երկօրեայ, եռօրեայ կայքերով կը հասնի Ս. Պետերբուրգ ու վերադառնայ Եւրոպա ուր վերջին հանգրուանը կ'ըլլայ Պերլինը: Յետագային չորս լեզուով կը հրատարակուի հատոր մը «Նոր Եւրոպան» խորագրով. ամէն մասնակիցի տասը էջ կը յատկացուի այդ թեմայով գրութիւններու համար:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ Կլորիա Թատերասրահին մէջ, Մայիս 28-ին տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 82-րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է օրուան նախագահը Քերովբէ Էքիզեան: Օրուան բանախօսը եղած է Սերգօ Գույումճեան: Ելոյթ ունեցած են դեսպան Արմէն Պետրոսեան, տոքթ. Արմէն Տէրեան: Հ.Յ.Դ. Երիտասարդականին կողմէ ուղերձով մը հանդէս եկած է Արմիկ Պարազեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 20-ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Սողոմոն Թեհլիրեան կոմիտէութեան Սիմոն Եահնէեան խումբին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 82-րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարն էր Զարեհ Տէրվիշեան: Հայ Հորիզոն հեռատեսիլի պատասխանատու Սուրէն Չէքիճեանի պատրաստած տեսերիզով ցոյց տրուած է Մայիս 28-ի առիթով Հայաստան տեղի ունեցած հայկ. բանակի տողանցքը:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Տէմիրճեան» կեդրոնին մէջ, Մայիս 11-ին, նշուած է Հ.Բ.Ը. Միութեան Դարուհի Յակոբեան վարժարանի 60-ամեակը, նախագահութեամբ Զբօսաշրջութեան եւ Կենսոլորտի նախարար՝ Արթիւր Նազարեանի: Լիբանանի, Հայաստանի եւ Հ.Բ.Ը. Միութեան փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Դարուհի Յակոբեան եւ Յովակիմեան-Մանուկեան վարժարանի տնօրէն՝ Ժիրայր Դանիէլեան: Իրեն յաջորդած է Դարուհի Յակոբեան վարժարանի եւ Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանի նախկին տնօրէնուհի Սօսի Պետիկեան: Հ.Բ.Ը. Միութեան կրթական յանձնախումբի խօսքը փոխանցած է Մկրտիչ Պուլտուքեան: Դ. Յակոբեան վարժարանի շրջանաւարտներէն խօսք առած է Նուարդ Մատոյեան-Տարագճեան: Հանդիսութեան աւարտին Գեղամ Եպիսկ. կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը Դ. Յակոբեան վարժարանի 60-ամեակին նուիրուած:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

— Ինչպէս, տիկի՛ն Պէյլէրեան, — սկսաւ մոլի ընելու վարժուած մէկու մը բարձրաձայն, հեղինակաւոր շեշտով. Սուրեան յօժարաւ իր նախադասութիւնները կը սկսէր կամ կ'ընդհելուզէր զանազան մակարոյծ բառերով, բացատրութիւններով, օրինակի համար՝ ապահովաբար, կը հաւատեմ ձեզ, հաւատացէք որ... իբրեւ թէ խօսքը տանտիրուհիին ուղղելով, մինչ իրօք բոլոր հիւրերուն համար կը խօսէր, որոնք արդէն իր գալէն ի վեր խօսակցութիւնները դադրեցուցած, իրմով կը զբաղէին, բացի մէկ քանի հոգիէ, ինչպէս Զիլինկիրեանը, որ հնչակեան ըլլալուն զինքը արհամարհել կը ձեւացնէր եւ որուն Սեղբոսեան, յաղթական հակառակորդի մը գալէն նեղացած, կը պատմէր պայմանագրին յաւիտենական պատմութիւնը, յուզուած՝ բաց նամակ մը երերցնելով ձեռքին մէջ:

— Ի՛նչ խայտառակութիւն է ըրածնին, բողոքեմ պիտի...

Եւ Խապառաճեանը, որ Սուրեանը զէկ, զիւպալէ կ'անուանէր եւ որ գաւառացիին հետ դրամի վիճաբանութեան մը բռնուած էր՝

— Պարո՛ն... 20 ֆրանքը 80 ղրուշ ողջ չըներ, խաբեր են քեզի, անգլիական ոսկին 25 ֆրանք 25 սանթիմ է... հաշիւը ընեմ տէ, նայէ... 30 փարայի չափ խաբուեր ես, ուշադրութիւն ընելու է հոս, հա՛, կը խաբեն...

— Ինչպէս, տիկի՛ն Պէյլէրեան, կը հաւատեմ ձեզ, թէ այս գիշեր ուշանալուս պատճառը, հակառակ կանուխ գալու խոստումիս, զոր տուի անցեալ գիշեր, — հոս, ձայնին մէջ շեշտ մը, որ ստորակէտի մը կամ բութի մը կը նմանէր, — կամքէս բոլորովին անկախ պարագաներու պէտք է վերագրել:

Ու սկսաւ մանրապէպ մը պատմել՝ ունկնդրութեան ծիծաղներով ընդմիջուած: Աւանակով Նեղոս գացեր էին պօթռոֆատի մը համար... հոն, անգլիացի զինուոր մը, կլոր ու տափակ գլխարկը գըլուխը դրած, «ինչպէս կափարիչ մը քիւփի մը վրայ»...

Այս նմանութիւնը քրքիջ մը առթեց, որուն չմասնակցեցան քանի մը հոգիներ, որոնք արդէն առիթը ունեցած էին խընդալու առէկ եւ մէյ մըն ալ ինք, իր սովորութիւնը ըլլալով խնդացնել առանց աւրելու իր ակադեմական գրաբար լըրջութիւնը:

— Կ'երեւայ, թէ գինով էր... ճիշդ աւանակին ետեւը նստած էր... ինչ որ ինծի նմանցնել տուաւ զինքը ու աւանակը «դրսի» շոգենաւի մը, որուն ծխնելոյզը ետեւէն եղած ըլլար...

Ահագին քրքիջ մը ողջունեց այս երկրորդ նմանութիւնը, կ'երեւի, թէ անտիպ...

— Իրաւ անանկ է... ճիպ ճիշդ... ատ ի՛նչ թօհաֆ տղայ է...

Շատ լուրջ, կարծես օտար այս խընդուքին, իր ներքին գոհունակութիւնը մատնող աչքի աննշմարելի քթթումով մը միայն, Սուրեան կը շարունակէր պատմութիւնը՝ թիկնաթոռին վրայ լայնօրէն տարածուած, իրանը ետեւ ու մերթ մատներովը պեխերուն ծայրերը ոլորելով: Ամենափոքր մանրամասնութիւնները կ'ընդլայնէր եւ չնչին, աննշան կէտերուն վրայ հաճոյակատարօրէն կը ծանրանար՝ ջանալով բառերու առատութեամբ նիւթին կծծութիւնը դարմանել, ամլութիւնը ազօղել խօսքի յուսահատեցնող դանդաղութեամբ մը, որ անհամբերութենէն կ'եռացնէր օրիորդ Զարուհին, հետաքրքիր, աչքերը խոշոր բացած, «է՛, վերջը՛, է՛, վերջը՛»ներով մտրակելով Սուրեանը, որ առանց հոգ ընելու կրիայի իր գնացքը, կ'երթար, կը ծամծմէր, իր նախադասութիւնները կը կոկէր, կը խնամէր մակբայներով, շաղկապերով, սեռի խնդիրներով, քերականական ամէն երկրորդականներով կը խճողէր, կ'երկարէր, երբեմն ալ կանգ առնելով՝ ծխելու կամ փնտռելու համար: Կէս ժամ պատմեց չնչին դէպք մը, զոր քանի մը բառով կարելի էր ամփոփել: Բայց ո՛րչա՛փ խնդացուց ընկերութիւնը, յաճախ թերեւս ինք ալ զարմանալով, թէ ինչո՛ւ կը խնդան: Երբեմն Մարկոսեան, նախանձէն անշուշտ, կը ջանար կտոր մը ուշադրութիւն փրցնել. կ'ընդմիջէր, կը փորձէր սրամիտ խօսք մը սպրդեցնել. ոչ ոք սակայն կը զբաղէր իր սրամտութիւններով, որոնք կը բռնկէին թրջուած լուցկիներու պէս. այդ տոնձութեան հանդէպ Սուրեան շրթունքի արհամարհոտ եւ դժգոհ միանգամայն կծկում մը ունէր:

— Այո, պարո՛ն, վար ինկայ, — պատասխանեց անգամ մը Մարկոսեանին, որ կատակ մը յանդգնած էր Սուրեանին՝ բախման պատճառով աւանակէն վար իյնալուն վրայ, — բայց ապահովաբար չեմ մաղթեր, որ դուք իմ տեղս եղած ըլլայիք ձեր մարմինով...

Խոշոր ծիծաղ մը փրթաւ այս հեղինակութեան, որ Մարկոսեանը պապանձեցուց, պայթած օդապարիկի մը պէս ամքեցուց, մինչ Սուրեան, հակառակորդը կիցի հարուածով մը տապալելէն գոհ, յաղթական կը շարունակէր: Պատմութեան վերջին լռութիւն մը տարածուեցաւ սենեակին մէջ. միջնարարի պէս բան մը, զոր կը խանգարէր միայն թաւ ձայնը Խապառաճեանին՝ Գավաֆեանին հետ խօսող.

— Սուլթան Համիտը ի՞նչ յանցանք ունի, յանցանքը մերինն է...

Սուրեան ոտքի ելաւ ու մէկ ձեռքը տափատին գրպանը, միւս ձեռքով գլանիկին մոխիրը անտարբերօրէն թօթվելով պնակի մը մէջ, առանց նայելու իր ունկնդիրներուն՝ շատ հանդարտ շեշտով մէկուն, որ պարզ բան մը կ'ըսէ կամ արտակարգ յայտնութիւն մը, որուն յառաջ բերելիք ահագին տպաւորութեանը վըրայ վստահ է.

— Գիտէ՞ք, — ըսաւ, — սուլթան Համիտը ինչպէս մեծ մարդ է...

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

բաստութիւն մը ծագած է Յունիս 16–ին, որու հետեւանքով առնուազն հինգ մեռեալ կար։

ՍԵՐԲ գլխաւոր ընդդիմադիրը՝ Վուք Տրասքովիչ թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ իրեն դէմ գործուած մահափորձէ մը, Յունիս 16–ին։ Արարքը գործուեցաւ Մոնթենեկրօ եւ ձերբակալուեցան չարագործներն ու օժանդակողները։ Տրասքովիչի կնոջ համաձայն այս ամբողջին ետին Միլոսեւիչը կար։

ԷՌ – Փէ – ԷՌ–ի Ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Յունիս 17–ին։ Միչէլ Ալիօ – Մարի կարգաց Շիրաքի ուղերձը։ Ան կոչ կ'ընէր, որպէսզի իրեն զօրավիգ ըլլան նախագահական հնգամեայ ժամանակաշրջան սահղծելու համար։

Վլ. ԳՈՒՍԻՆՍԿԻ մեղադրուած է, բայց ազատ արձակուեցաւ եւ Յունիս 16–ին ելաւ Բուդիրկայի բանտէն։ Ըստ իր փաստաբանին, մեղադրանքին համաձայն, Մետիա – Փոսթ սահղծուած է Պետութեան վնասելու ոճրային նպատակով։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունիս 16–ին, Պրիւժի մէջ, Դ. խումբէն Ֆրանսա 2 – 1 յաղթեց Չեխ Հանրապետութեան եւ որակուեցաւ քառորդ աւարտականներուն համար։ Ֆրանսայի կէտերը նշանակեցին Թիէրի Անրի ըի եւ Եուրի Ճորքայէֆ։ Նոյն օրը Հոլանտա 3 – 0 յաղթեց Դանիոյ, Ռոթերտամի մէջ եւ որակուեցաւ։

ՇԱԲԱԹ, Յունիս 17–ին, Ա. խումբէն Անգլիա եւ Գերմանիա հանդիպում ունէին Շառլըռուայի մէջ։ Նախորդ իրիկուն արդէն ծանր միջադէպեր ծայր տուած էին Պրիւսէլի մէջ, ուր բրիտանացի խուլիկաններ աւեր գործեցին։ Շուրջ 900 ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ բազմաթիւ Անգլիացիներ արտաքսուեցան Պելժիայէն։ Բայց, մրցումին օրն ալ կարելի չեղաւ բախումներուն առաջքը առնել, Գերման եւ Անգլիացի բաւական խըմած յայտնաբերուած էին եւ ապահովութեան ուժերը միջամտեցին փոթորարգոյնին առաջքն առնելու համար։ 450 ձերբակալութիւն կատարուած էր։ Պելժերը կ'այպանէին անգլիական իշխանութիւնները որ թոյլ տուած են ծանօթ խուլիկաններու մեկնումին։ Կիրակի օր, ԻՒԷՖԱ–ն արտակարգ նիստ գումարեց եւ ծանր ազդարարութիւն մը ըրաւ Անգլիոյ եւ սպառնաց խումբը արտաքսել եթէ նոր միջադէպեր պատահին։

Անգլիա 1 – 0 յաղթեց Գերմանիոյ, ինչ որ տասնամեակներէ ի վեր չէր պատահած միջազգային հանդիպումներու մակարդակին։

Նոյն օրը Փորթուկալ 1 – 0 յաղթեց Ռումանիոյ եւ որակուեցաւ։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունիս 18–ին, Լիէժի մէջ, Եուկոսլաւիա յաղթեց Նորվեկիոյ 1 – 0, իսկ Սպանիա 2 – 1 յաղթեց Սլովենիոյ։

Առժամեայ դասաւորումով, Ա. խումբին՝ Եուկոսլաւիա (4) եւ Դ. խումբին՝ խումբին՝ Իտալիա (6 կէտ), Գ. խումբի՝ Եուկոսլաւիա (4) եւ Դ. խումբին՝ Ֆրանսա (6)։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 24,

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԳՐԻԳՈՐԻ
ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵԼԱՆՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կիրակի, Յունիս 25,

Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՏ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ.
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաղթանք կը կատարուի վասն Սուրբ Էջմիածնի։

COMMUNIQUE

DES PARENTS ET DES ANCIENS ELEVES DU COLLEGE SAMUEL-MOORAT

PAR SOLIDARITE A LA MANIFESTATION du 18 juin par le Comité du 24 avril la fête champêtre annuelle de l'école prévue le 18 juin a été décalée au 25 juin **afin d'être nombreux devant le Sénat.**

Nous invitons tous **les parents, les anciens, les amis...** à venir le 25 juin à partir de midi **pour notre**

FETE CHAMPETRE

dans les jardins du Collège
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
QUE LA FETE COMMENCE
SPECTACLE DES ENFANTS
CHANTS, DANSES, THEATRE, MARIONNETTES...
Buffet, Khorovadz, Merguez,
Frites, Bar, Kermesse . . .

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Samedi 24 Juin à 20 heures

à la Maison de la Culture — 17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29–ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց։

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր Եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25–ին, Կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը հոգելոյս

Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ա.

Երախտաշատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ։

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պարսամ Թէրզեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de **l'ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin** à **14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN

présente

Liz Sarian

à l'**Audiorium du Parc CHANOT à Marseille**
avec la participation de la Chorale **SAHAK - MESROP**
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**

le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30

Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Du 12 au 28 juin :

- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance**
- **Surprises**
- **Buffet**
- **Jeux**
- **Concours** : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN
SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL
MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS
DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ 01 43 81 01 72
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois)

Imprimé sur les Presses du Journal **«HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 21
MERCREDI
21 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԴ. ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.931 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.931

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Լ.Ղ.Հ.

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Յունիս 18-ին, ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութեան 33 շրջաններէ մասնակցած են 113 թեկնածուներ: Անոնց 25-ը առաջադրուած էին կուսակցական նախաձեռնութեամբ, 88-ը՝ անհատական: Ամէնէն տարեցը 76 տարեկան էր, ամէնէն երիտասարդը՝ 26: Թեկնածուներէն 106-ը բարձրագոյն կրթութեան տէր էին, 13-ը՝ կիներ: Շուրջ 77 հազար քուէարկողներէ մասնակցութեան տոկոսը եղած է 56,7%: ԼՂՀ Խորհրդարանը ունի 33 երեսփոխան:

Տեղացի ու արտասահմանցի 53 լրագրողներ ու 14 անկախ դիտեր հետեւած են ընտրութեան ընթացքին ու վկայած որ ամէն բան անցած է օրինաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Թեկնածուներու մեծագոյն խումբը ներկայացուցած է Հ.Յ.Դ.-ն (21 թեկնածու): Նախնական արդիւնքներու համաձայն Արցախի Ժողովրդական Շարժումը առաջին դիրքի վրայ է 13 երեսփոխաններով, Հ.Յ.Դ. ունի 9 ընտրեալ, իսկ Արմենական Կուսակցութիւնը՝ 1: Վերջնական արդիւնքները կը հրապարակուին Յունիս 21-ին:

Նախագահ Ա. Ղուկասեան որ ընտրութեան նախօրեակին Երեւանէն վերադարձած էր Ստեփանակերտ, քուէարկած է իր բնակարանը տարուած շրջուն քուէատուփի մը միջոցով: Նոյն ձեւով քուէարկած են Շուշիի բանտին կալանաւորները:

Յունիս 18-ի ընտրութիւնը երրորդն էր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ ՌՈԼԱՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ Հ.Յ.Դ. ՇԱՐՔԵՐԷՆ

Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի որոշումով Մշակոյթի նախարար՝ Ռոլան Շառոյեան հեռացուած է Հ.Յ.Դ. շարքերէն: Մարմնին ներկայացուցիչը՝ Արմէն Ռուստամեան այդ առթիւ բացատրութիւններ տուած է, ուր կ'ըսէ ի միջի այլոց. —

«Նախորդ կառավարութեան մէջ դաշնակցական Ռոլան Շառոյեանի ներկայութիւնը ներկայացուեց իբրեւ Դաշնակցութեան կողմից պատասխանատուութեան ստանձնում. սա այն պարագային, որ Դաշնակցութիւնը վերջինիս թեկնածութիւնը չէր առաջադրել: Մեկնելով այս որդեգրած քաղաքական գործելակերպից Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմինը որոշեց չառաջադրել Ռոլան Շառոյեանի թեկնածութիւնը ու միաժամանակ վերջինիս տեղեակ պահել, որ նա հաշուի առնի այս մօտեցումը եւ ձեռնպահ մնայ նոր կառավարութեան կազմի մէջ ընդգրկուելուց: Սակայն Ռոլան Շառոյեանը, իր պատճառաբանութիւնները բերելով, այդուամենայնիւ սեփական նախաձեռնութեամբ ստանձնեց Մշակոյթի նախարարի պարտականութիւնները: Լինելով քաղաքական կուսակցութիւն՝ Դաշնակցութիւնը աչքի է ընկել իր կազմակերպական կառոյցի ամրութեամբ եւ կայունութեամբ: Նրա բոլոր անդամները, անխտիր, հաւասար են Հ. Յ. Դ. ծրագրի եւ կանոնագրի առջեւ: Սա նաեւ կենսագրութիւն եւ աւանդոյթ ունեցող որեւէ լուրջ քաղաքական կազմակերպութեան սկզբունքն է: Գերագոյն Մարմինը, պարտականութիւն ունենալով վարելու Հայաստանի կազմակերպութեան քաղաքականութիւնը, ճշդելու նրա մարտավարութիւնը, պարտաւոր է նաեւ ապահովել կանոնագրի անվերապահ կիրառումը: Սրա հիման վրայ, Գերագոյն Մարմինը որոշեց Հ. Յ. Դ. շարքերից հեռացնել Ռոլան Շառոյեանը»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 19 / 20)

Լ Ղ Հ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԵԼՈՅԹԸ

Երեւանի մէջ բուժումը աւարտելէն ետք ԼՂՀ նախագահը Ստեփանակերտ վերադարձին հեռատեսիլէն հանդէս եկած է ժողովուրդին ուղղուած դիմումով: Ըսած է թէ շատ անգամ Արցախցիին պարտադրուած լուծումները հրադադարի տարիներուն անպատժելի միջավայրի մը առաջնորդած է ու ծանր հարցեր ստեղծած: Փոհունակութիւն յայտնած է որ թէեւ Մարտ 22-ի ողբերգութեան դնով, յաջողած են յաղթահարել անարդարութեան մեծ շրջանը ու այսուհետեւ Արցախի մէջ ոչ ոքի իրաւունք կը տրուի ուրիշի մը տէրը ըլլալու եւ բռնութեամբ, սպառնալիքի միջոցով կեղծ յարգանք վայելելու: Իր անձին դէմ գործուած ահաբեկչութեան մէջ ապահովութեան մարմիններու թերացումը մատնանշելով հանդերձ, Ա. Ղուկասեան նոյն ատեն ընդգծած է ահաբեկչութեան դիչերը եւ յաջորդող օրերուն կառավարութեան եւ իրաւապահ մարմիններուն յստակ գործողութիւնները, գնահատելով զանոնք:

Ան Արցախի գլխաւոր խնդիրը համարած է սեփական հողին վրայ աշխատանքի պայմաններու ստեղծումը որուն ոչ մէկ տեսակէտ կրնայ պարտադրուիլ, քանի որ Ղարաբաղ մտադիր չէ շեղելու անկախութեան ճամբէն: Ա. Ղուկասեան ըսած է. – «Պատրաստ ենք իրաւահաւասար յարաբերութիւն հաստատել բոլոր երկրների հետ ու լուծել Ադրբեջանի հետ ամէն տարակարծութիւն եթէ նրա ղեկավարները պատրաստ լինեն դրան»:

⁂

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Յունիս 18-ին, Հայաստան – Թուրքիա սահմանագիծին վրայ ռուս զինուոր մը սպաննուած է: Սահմանապահ Ռուսին վրայ Թրքական կողմէն եօթը կրակոց ուղղուած է: Տեղւոյն ռուսական ուժերու պետ զօր. Մ. Նայմիլօ մեկնաբանելով պատահարը, գրգռութիւն որակած է զայն: Միջադէպը տեղի ունեցած է Արմաւիրի սահմանապահ Ջոկատի տեղամասը. Թուրք զինուորներ Ա. Զիաբլիկովը ոչ ծառայողական հանդիպումի մը մղած են ու խաբուած զինուորականին վրայ կրակած են երբ այս վերջինը առանց զէնքի ու համազգեստի մտած է Արաքս գետը: Քրէական գործ յարուցուած է եւ հետաքննութիւն բացուած: Գրգռութիւններու եւ զէնքի ապօրինի գործածութեան համար Թրքական կողմին բողոք ներկայացուած է:

⁂

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ախալքալաքցիները առարկած են ռուսական զինուորական խարիսխները այդ շրջանէն փոխադրելու որոշումին դէմ, քանի որ իրենց նիւթական բարօրութիւնը կապուած է այդ խարիսխներուն: Հոն որպէս վարձկան աշխատելու, կամ զանազան ծառայութիւններ ստանձնելու շնորհիւ կ'ապրի աւելի քան 70 հազար հոգի: Առկէ զատ, շրջանի Հայերը որոնք ընդհանուր բնակչութեան 90%-ը կը կազմեն, չեն մոռցած Թուրքերու 1920-ական թուականներու ասպատակութիւնները: Ռուսական խարիսխներու փոխադրութեամբ այդ շրջանի Հայերը կը մտահոգուին որ Թուրքիոյ սահմանը կը պահպանուի միայն վրացի սահմանապահներու կողմէ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Քաղաքական գիտաժողովի մը առիթով Պոլիս գտնուած միջոցին «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթը հարցազրոյց մը ըրած է Հայաստանի նախագահի նախկին խորհրդական Ժ. Լիպարիտեանի հետ: Գլխաւոր նիւթը եղած է Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու մարզը:

Ժ. Լիպարիտեան ըսած է թէ Թուրքիա կարեւոր առիթ մը փախցուցած է Կովկասի մէջ ազդեցութիւն տարածելու համար, մերժելով բնականոն յարաբերութիւն հաստատել Հայաստանի հետ: Աւելցուցած է թէ անոր այդ յամառութիւնը նաեւ կը զօրացնէ Հայաստանցիին այն համոզումը թէ Թուրքիա Հայերու յաւերժական թշնամին է եւ Հայաստանի համար որեւէ լաւ բան ընել պիտի չուզէ: Այս համոզումին մէջ Ղարաբաղի հարցով Բաքուի զօրակցելու տեսակէտն ալ մեծ դեր չի կատարեր, քանի որ Հայերը կը հաստատեն թէ եթէ այդ պատճառաբանութիւնը գոյութիւն ունենալ չզայր, Թուրքիա ուրիշ պատրուակ մը կը գտնէ Հայաստանին չմօտենալու համար:

Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խորհրդականը յիշած է թէ անոր նախագահութեան օրով գործած էր բոլոր դրացիներուն հետ լաւ յարաբերութիւն հաստատելու կեցուածքը որ կարգ մը շրջանակներու դժգոհութիւն պատճառած էր. այսօր անոնք տեսնելով Անգարայի ընթացքը, իրաւացի կը գտնեն իրենց դժգոհութիւնը: Ժ. Լիպարիտեան կը խոստովանի որ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կիրարկած շրջափակումը անթերի չէ, բայց պէտք է նկատի ունենալ երկու կողմին եւ նաեւ Ադրբեջանի, առեւտուր ընելու փոխադարձ փափաքը:

⁂

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐ ՄԸՆ ԱԼ ՓԱԿՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 27-ին Ազգային Ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչութիւնը նախաքննող մարմինը որ զինուորական դատախազութիւնն է, յանցանքի բացակայութեան պատճառով փակած է հեռատեսիլի փոխ – տնօրէն Յ. Յարութիւնեանի թղթածրարը: Ան կը մեղադրուէր կատարուածին օժանդակելով ու ձերբակալուած էր Յունուար 5-ին: Յունիս 2-ին ազատ արձակուած էր երկրէն չհեռանալու յանձնառութեամբ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆՈՎԸՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հանովըրի «Էքսփօ – 2000» ցուցահանդէսին Հայաստանի օրուան (Յունիս 24)

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԻԷՆՆԱԼԷԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). –

Մասնակցիլ Վենետիկի միջազգային արուեստի եւ ճարտարապետութեան ցուցահանդէսներուն սեփական տաղաւարով, ամէնուն չէ տրուած. հարուստ ազգերու մենաշնորհ է, քանի միայն մեծ ազգերն են որ հոն ունին իրենց սեփական տաղաւարը: Խորհրդային Միութեան տաղաւարը, վերադարձած ըլլալով Ռուսաստանին, մնացեալ 14 հանրապետութիւնները դուրս մնացած են մասնակցելու կարելիութենէն, կամ ստիպուած են շատ մեծածախս գիներով միջոցներ վարձել, կարենալ մասնակցելու Վենետիկեան աշխարհահռչակ միջազգային երկամեայ

Հայաստանի հանրապետութիւնը, առանց միայն հարուստ ըլլալով, այս ՉՈՐՐՈՐԴ անգամն է որ կը ստեղծէ իր սեփական տաղաւարը, շնորհիւ Մխիթարեան Միաբանութեան յօժարակամ տրամադրած (անշուշտ ձրի) տարածութիւններուն, երկու անգամ Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի պալատին եւ այս երկրորդ անգամը Ս. Ղազարի Մայրավանքին մէջ:

Ճարտարապետ Արա Զարեանի եւ Աշոտ Գրիգորեանի յանձնակատարութեամբ պատրաստուած, Մայրավանքի Ստեփան Սրապեան սրահը, դարձած էր Երեւան քաղաքի նոր ծրագիրները ներկայացնող սքանչելի ցուցասրահ, որուն բացումը կատարուեցաւ Յունիս 19-ին, ի ներկայութեան Երեւանի քաղաքապետ Պր. Ա. Բաղդեանի, փոխ – քաղաքապետ՝ Նարեկ Սարգսեանի, դեսպան Պր. Գագիկ Պաղտասարեանի, ճարտարապետ հեղինակ՝ Լեւոն Վարդանեանի, սփռւոր՝ Գարեգին Նուշիկեանի եւ Երեւանեան յանձնախումբի քանի մը այլ անդամներու, Վենետիկէն, Փատովայէն, Միլանոյէն ծանօթ ազգայիններու, եւ Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Տեղապահ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի որ ի բացակայութեան Աբբայի, բարի գալուստ մաղթեց մեծարգոյ հիւրերուն եւ յայտնեց Միաբանութեան եւ միաբաններուն ուրախութիւնը, փառաւորուած տեսնելով հայ մշակոյթը, միջազգային մակարդակով ցուցահանդէսներու մասնակցելով, ակնարկելով նաեւ այն համազգային շուքով պատրաստուող համաժողովին եւ տօնակատարութիւններուն, որ Հայրենիքը կը պատրաստէ, գլխաւորութեամբ Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի, Հոկտեմբեր ամսուն մայրաքաղաք Երեւանի մէջ, նուիրուած Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնարկութեան 300-ամեակին:

Քաղաքապետ Բաղդեանի, շնորհակալական խօսքերէն վերջ, ներկաները հրաւիրուեցան, վանքի կանաչապատ եւ ծաղկաւէտ պարտէզին վրայ, ուր թեթեւ քաղցրեղէններ եւ զովացուցիչներ պատրաստուած էին:

Առաջին անգամ ըլլալով, Հայրենի հիւրերը, մինչեւ իրենց վերադարձը, կրցան հիւրասիրաբար բնակիլ վանքի նորոգուած յարկաբաժիններուն մէջ, եւ այդ առիթ տուաւ որ միաբանները կարենան աւելի մտերմիկ հանդիպումներ ունենալ եւ օգտակար տեղեկութիւններ քաղել Երեւանի եւ ընդհանրապէս Հայաստանի շինարարական ծրագիրներու մասին:

Վենետիկի ճարտարապետական Պիէննալէ ցուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Նոյեմբեր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

— • —

Գեղարուեստական միակ նորութիւնը Օփերայի շրջափակին մէջ, վերջերս զետեղուած Արամ Խաչատրեանի յուշարձանն է, դէպի Բաղրամեան փողոց նայող: Արամ Խաչատրեանը մօտէն ճանչցած ինծի նման անձի մը համար, բաւական անհարազատ թուեցաւ: Արամ՝ այնքան մաքուր, մանկական, բարի հոգի մը ունէր, որ ըստ իս, երբեք չի համապատասխաներ կարմիր բանակի զօրավարի նմանող այս քանդակին…:

Կ'անցնիմ Կաֆէ, պարտէզին մէջ. սուրճ մը կ'ապսպրեմ. դէշ չէ. կը խմուի: Սպասարկող կինը շատ ժամանակ չի դներ հասկնալու համար որ «արտասահմանից եմ»: Վրաս քիչ մը գոյն կար. արեւուակնոց, լուսանկարի գործիք, գունաւոր շապիկ եւ առանց համազգեստի (սեւ) եւ փողկապի (սեւ) երեւանցիներուն պէս եւ մանաւանդ արեւմտահայերէն խօսող: Ես երբեք չեմ փորձեր լեզուս փոխել, նոյնիսկ երբ չհասկնան, մի քանի անգամ կը կրկնեմ, մինչեւ որ հասկնան: Եթէ Հայ են, պէտք է հասկնան, իսկ եթէ չեն հասկնար, թող երթան հայերէն սորվին… Ուրեմն կինը, հրաման խնդրեց որ վայրկեան մը կողքս նստի «մի հարց տալ»: Սիրով, ինչո՞ւ չէ: – Ինձ կարո՞ղ էք մի հասարակ գործ ճարել ձեր երկրում, գամ աշխատեմ: Ախր երեխայ ունեմ չեմ հասցնում…: Եւ աչքերը լեցուեցան: Ես ի՞նչ կրնամ ընել, սիրելի քոյրիկ, քու պետութիւնդ պէտք է ընէ այս գործը: Համբերէ. կը լուանանք: Մեծ արկածախնդրութիւն է օտար ափեր նետուիլը. մենք վարժ ենք ատոր. դուք կը կորսուիք. մենք Սփիւռքի զաւակ ենք. ամէն տեղ կրնանք լողալ. դուք կը խեղդուիք:

Սուրճս կէս թողած, հեռացայ, չկարենալով գոհացնել խեղճ կինը եւ ո՞վ գիտէ իրեն նման քանի քանիներ պիտի չկարենամ գոհացնել. երբ մէկ հայրենադարձողի համար այնքան կ'ուրախանամ, ինչպէ՞ս դիւրութիւն ընծայել ուրիշի մը որ հայրենադաղթ ըլլայ: Շէյքսփիրեան ողբերգութիւնն է մէջս մարդկայինի եւ ազգայինի յաւիտենական պայքար՝ Արարիչէն «նուէր» տրուած՝ Հայերուն: Հայրս ոտէպ կը կրկնէր.– Հայ ըլլալը դիւրին չէ: Եւ ես միշտ կը վերագրէի տառապանքի բաժինին. ջարդերն ու կոտորածները վերջացած են, դարձած ենք ամբողջական քաղաքացիներ մեր ծննդավայրերուն. ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլայ Հայ ըլլալը… Եւ սակայն… դժուար է որովհետեւ միայն նիւթական կեանքը չէ որ պիտի ապահովենք: Ունինք հազարամեակներէն եկող հարուստ հաւատք, մշակոյթ որ ոգեղէն կեանքը կը կազմեն, այդ կեանքն է որ վտանգուած է միշտ, միւսէն աւելի, մանաւանդ արեւմտեան մշակոյթներու մէջ խեղդուած, յարատեւ պայքար կը պահանջէ մեզմէ, կենդանի պահելու այդ ոգեղէն կեանքը: Ուրեմն իրաւունք ունէր հայրս կրկնելու.– Հայ ըլլալը դիւրին չէ: Եւ այնքան ցաւալիօրէն ճիշդ է, որ շատ-շատեր չդիմանալով այս յարատեւ ճիգ պահանջող պայքարին, կը հրաժարին պարզապէս իրենց հայութենէն: Զըկայ, բառին մաքուր իմաստով, Հայ մը, որ ներքնապէս չապրի համլէթեան այս կացութիւնը, իր կեանքի ընթացքին:

Քայլերս ինքնաբերաբար կ'ուղղուին դէպի Հրապարակ. ուրիշ տեղ չկայ երթալիք: Երեւան շատ ընդարձակ է տարածութեամբ եւ շատ աղքատ՝ կեդրոնով: Առէք Փարիզը: Ամէն թաղամաս իր կեդրոնը ունի, Մոնմարթրէն մինչեւ Լատինական թաղամաս, Թրոքատէրօ, Սէն Միշէլ եւ միւսները: Երեւանէն վերցուր Աբովեանն ու Հրապարակը, կը դառնայ մէկ միլիոննոց ննջարան: Բոլոր պանդոկները փոքր շրջանակի մէջ խտացուած են, նոյնպէս թատրոններն ու համերգասրահները: Եթէ ամէն թաղամաս, շրջան կամ մասի (երեւանեան բառով) մանրաքաղաք մը չդառնայ, ձախողած բան մը դուրս կու գայ: Երեւանի ճարտարապետները թող այս կէտը նկատի առնեն, ինչպէս ըսած էր Թամանեան, որմէ վերջ, սրբապղծութիւններ տեղի չեն ունեցած:

Ճամբու երկայնքին ուշադրութիւնս կը գրաւէ ծաղկավաճառներու արտասովոր բազմութիւնը: Ծաղիկներ որ աժան չեն. գրեթէ արեւմտեան աշխարհի գիներով: Երեւանի բոլոր անկիւնները, երեւելի Բրաբիոնէն զատ, մայթերու վրայ բացուած են բազմաթիւ ծաղկավաճառներ որոնք, անտարակոյս, ունին համապատասխան գնորդներ: Շատ մը կեդրոններ, Երկրապահներու խումբին կը վերագրեն, որ երկիրը թողած, ծաղիկներ, քարիւղի կայաններ եւ այլ տեսակի մրթերանոցներ կը պահեն: Աւետարանին մէջ անցք մը կայ, ուր այս եւ նման կացութիւնները յստակ բացատրուած են.– Ունեցողը շատ աւելի պիտի ունենայ: Իսկ ողորմելին որ չունի, կամ քիչ ունի,– եղածն ալ պիտի առնուի ձեռքէն: Ներկայ Հայաստանի մէջ, Աւետարանի այս խօսքերը հաւնողներուն եւ գործադրողներուն թիւը օրէ օր կը շատնայ: Աչքը լոյս Աւետարանականներուն…:

Ծաղիկի «հիւանդութիւնը» մասնաւորապէս տարածուած է հանդէսներու, բեմերու վրայ, յաճախ այնքան չափազանցուած, որ կատակերգութեան կը վերածուի:

ՏՕ – Րէ – Մի մրցոյթին օրը, երբ տարեկան աղջնակ մը այնքան ծեփեցին ծաղիկներով, որ խեղճը սարսափահար, բեմին վրայ լքեց ամէն ինչ եւ ներս փախաւ…: Սովորութիւն է. մեծ ու պզտիկ բեմ կը բարձրանան, իրենց սիրած արուեստագէտին ծաղկեփունջեր նուիրելու. եւ քանի որ հանդէսները շատ են եւ արուեստագէտները՝ առատ, Հայաստանի ծաղիկները դարձած են անբաւարար եւ ամէն շաբաթ մեծաքանակ ծաղիկ կը ներածուի Հոլանտայէն եւ այլ երկիրներէ: Զարմանալի է որ ցարդ մարդ չէ մտածած Կանաչներու Կուսակցութիւն մը հիմնել Հայաստանի մէջ…:

Օփերայէն մինչեւ Հրապարակ, քաղաքին սիրտը կը համարուի. կան պալատանման, տուֆակերտ շքեղ շէնքեր, մաս մը նկարիչներու տրուած, տեսնին, պետական գործիչներու, հիմնարկներու. յանկարծ կը բացուի պարապութիւն մը երկու շէնքերու միջեւ, կը յայտնուին, բառին բուն իմաստով խրճիթներ, թիթեղածածկ, փայտի կտորներով կարկըտուած, որոնք ամբողջական քառակուսի թաղամաս մը կը կազմեն: Հարց կու տաս թէ ի՞նչպէս մնացեր են 70 տարի քաղաքին սրտին վրայ, Թումանեանի, Պուշկինի, Արամի, Ամիրեանի, Աբովեանի նման փողոցներու վրայ որ բարձր շէնքի մը պատշգամէն Սան փաւլոյի «ֆաւէլա»ները կը յիշեցնեն: Նոյն ժամանակամիջոցին, խեղճ ու անկազմակերպ երկիրներու մէջ՝ Կիպրոս, Լիբանան, Յորդանան եւն. խրճիթները վերացան, նոր քաղաքներ կանգնեցան առանց հիւլէական ռումբը պատրաստող գիտնականներն ունենալու: Փառք Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան(՞)…:

Անգործութիւնը, հետզհետէ ժամանցի արեւելեան «վարինտ»ը կը զարգացնէ մայրաքաղաքի գրեթէ բոլոր շրջաններուն մէջ. Նարտիի խաղը, մանաւանդ ճատրակը շատ տարածուած են: Բակերուն մէջ, մայթերուն վրայ, սովորական դարձած է, դէմ-դիմաց նստած խաղացողներու հանդիպիլ: Աղմկարար չեն. հաճելի է դիտելը. յաճախ պտուղի կամ կանանչեղէնի սեղանով կը վերջանայ: Զարմանալի համերաշխութիւն կայ ընկերներու եւ դրացիներու միջեւ: Իրարու օգնելու, ձեռք մը տալու պատրաստակամութիւն մը որ օրինակելի է: Կռիւ մը երբեք առաջ չերթար, քանի միջամտութիւնը կը հասնի կայծակի արագութեամբ, վերջնական հաշտութեան պայմանով: Երանի պետական խաւերուն մէջ ալ թափանցեր այս ոգին:

Առանց անդրադառնալու մտած եմ արդէն Աբովեան փողոց: Աբովեանի հաճելի մասը կը սկսի Սայաթ-Նովայի անկիւնադարձէն եւ կը հասնի Հրապարակ: Տակաւին է եւ կը մնայ մայրաքաղաքին ամէնէն ջերմութիւն ունեցող փողոցը: Դժբախտաբար մի քանի ապակեպատ նոր շինութիւններ սկսած են արդէն պաղ ջուր թափել տաքուկ Աբովեանին վրայ: Կրօնական հարցերու վարչութեան իւրայատուկ, մօրէսք ոճով պատմական շէնքին կպած, բարձրացած է երկնագոյն ապակիով անդէմ շէնք մը. խաղավա՞յր, սըրճարա՞ն, գաղինօ՞, որ հիմնովին խանգարած է փողոցին տեսքը: Անդին, Սուքիասեան եղբայրներու վերանորոգած Սիլ կեդրոնը, կրնայ օրինակ ծառայել Աբովեանի բոլոր սեփականատէրերուն, թէ ինչպէս կարելի է նոր ձեւով օգտագործել հին շէնք մը: Նոյնը կարելի է ըսել Իտալացիներուն վերանորոգած Երեւան պանդոկին համար: Թոյլ պէտք չէ տալ որ այդ պատմական սիրուն փողոցը, որուն սալայատակն ու ածուներն անգամ անցեալին միշտ յատուկ խնամք վայելած էին, դրամատիրական ընչաքաղցութեան զոհը դառնայ: Պէտք է փրկել Աբովեանը:

Ամէն այցիս, մարդաշատ տեղեր, վերնիսաժի անցքերուն մէջ, Աբովեանի Հրապարակի վրայ, կը հանդիպէի 10 տարեկան տղեկի մը, որ թմբուկի մը կերակցութեամբ եւ ապաւինած իր ան չափ ձայնին, գիւղական անհասկնալի ռերով երգեր երգելով կը յաջողէր օր պահիկը ապահովել: Ամէն հանդիպելուս անպայման պէտք է վարձատրէի զինք: Ոչ կը մուրար, ոչ ձեռք կ'երկարէր: Տ ւի՞ր, կ'առնէր, չտուիր կը ժպտէր: Ի մէջ կը տեսնէի իմ մանկութիւնս. երբ մեծ թիւով հիւրեր հաւաքուէին մեր տունը, ինքզինքս աշուղ կը յանկարծակա նէի եւ պնակ մը շրջեցնելով հիւրերուն մէջ, մանրուքներ կը հաւաքէի, ամէնուն ծիծաղին արժանանալով, որպէսզի փոք րիկ քրոջս պաղպաղակ կարենամ նուի րել…:

Քրօնիկագիր՝
ՆԻՍԵԲԻՍ

(Շար. 14)

ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ ՈՐԴՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՎՃԱՐ…

ԽՄԲ. – Այս յօդուածը լոյս տեսած է Մարտ 21ին, Երեւան հրատարակուող Նովոյէ Վրեմիայի (ռուսերէն) մէջ եւ կը կրէ Վալերի Գասպարեանի ստորագրութիւնը: Նիկոլ Աղբալեանի որդին՝ Ռուբէն Աղբալեան, որու կը վերաբերի գրութիւնը, արտասահման ղրկած է յօդուածին թարգմանութիւնը որպէսզի ան լոյս տեսնէ սփիւռքահայ մամուլին մէջ:

Նախկին Կրուպսկայայի անուան դըպրոցն այժմ կոչւում է երբեմնի առաջին Հանրապետութեան Կրթութեան նախարար Նիկոլ Աղբալեանի անուամբ: Նրա անուամբ ընտրեցին կոչել նաեւ Երեւանի պետական համալսարանի ուսանողական միութիւնը: Աւելի դէպքում «իրենց» Աղբալեան անուամբ սիրում են պարծենալ նաեւ դաշնակցականներն ու նրանց մամուլը: Հող չէ, թէ իրականում ինչպէս է գոյատեւում 84-ամեայ համաքաղաքացի Ռուբէն Աղբալեանը՝ հանրաճանաչ Նիկոլ Աղբալեանի որդին:

Վերջերս «Նոր ժամանակ» («Նովոյէ Վրեմիա») թղթակցին յաջողուեց հանդիպել Ռուբէն Աղբալեանին՝ Գիտնականների Տանը բացուած անվճար ճաշարանում, որտեղ բացի նրանից արդէն վեցերորդ ձմեռն է, ճաշում են 150 թոշակառուներ եւ Աջափնեակի որբեր: Նրանք անվճար սնւում են 76-ամեայ Կերհարտ Մայէրի անուան գերմանական մարդասիրական կազմակերպութեան շնորհիւ: Թոշակառու մայոր Աղբալեանը «պարտըւած թշնամուց» ստացած օգնութիւնից աւել բան չէր էլ կարող ակնկալել: Թերեւս նա դէմ չէր Գերմանիայի նախկին զինուոր եւ Կարմիր Խաչի կամաւոր Մայէրի անձնական նախաձեռնութեանը: Յաճախ երկու զինուոր ընկերները զրուցում են մի սեղանի շուրջ՝ մի աման ապուր ուտելիս եւ յիշում անցած ժամանակները, պատերազմը: «Դաշնակցական նախարարի» որդուն դպրոցում ամէն տարի Նոյեմբերի 29-ին՝ Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատման օրը, դասարանից դուրս էին հրաւիրում: 7-րդ դասարանում նա ձանձրացաւ եւ նախընտրեց յետագայում հեռակայ սովորել: Ընտանիքում էլ աշխատուժի կարիք կար: Նիկոլ Աղբալեանի կնոջը՝ Հրաչիին «դուրս հրաւիրեցին» ամերիկեան դպրոցից, ուր դասաւանդում էր: 1934-ին նրան նոյնիսկ ձերբակալեցին, բայց վախեցան «գործ սարքելու»: Իսկ Աղբալեանի աւագ որդուն՝ Մուշեղին «յաջողութեամբ բանեցին» հակախորհրդային մի կազմակերպութեան իբրեւ անդամ, Կարէն Կամսարեանի, Արփարդ Կանայեանի եւ առաջին Հանրապետութեան այլ հանրայայտ գործիչների ազգականների հետ միասին: Կարելիայի աքսորից վերադառնալուց յետոյ Մուշեղը բնակուեց Օրջոնիկիտապնդում էր Ռուբէնին ամբողջ կեանքի վերջ: «Հայր-նախարար»ի բիծը հետապնդում էր Ռուբէնին ամբողջ կեանքում: 14 տարեկանից Երեւան-Ա Ջրանցքում նա խրուած էր սեւ աշխատանքի մէջ: Իսկ երեկոյեան եռանկիւն փութիւնից իր գիտելիքներն էր կիրառ շինութեան ղեկավարի հետ: Մելիորա տեխնիկումում (Ջրային տնտեսութեա տեխնիկում) որտեղ հեշտութեամբ ը դունուեց. Ռուբէնին յաջողուեց սովոր ընդամէնը մէկ կիսամեակ: Իմանալ Ռուբէնի կենսագրական որոշ մութ գծեր նրանք արագ դուրս թողեցին տեխնիկ մից: Այդժամ նա աւարտեց նորմաւորմ դասընթացը եւ գնաց աշխատելու տա րանում: 1936-ին նա սկսեց սովոր Թիֆլիսի կապի ինստիտուտի նախապա րաստական բաժնում, սակայն յա դիմորդին այդպէս էլ չյաջողուեց կապ ւոր դառնալ: Վիրաւորուած եւ չարացա նա էքստեռն յանձնեց Պոլիտեխնիկ ին տիտուտի մուտքի քննութիւնները, ամենազարմանալին այն է, որ ոչ միայ ընդունուեց, այլեւ շինարար-հիդրոտե նիկի դիպլոմ ստացաւ հէնց 1941-ի Յ նիսի 23-ին, պատերազմի նախաշեմի Համակուրսեցիներին ուղարկեցին տա բեր զինուորական ակադեմիաներ, Աղբալեանը մնաց «դա սաորովէ պարիժենիա» (յատուկ հրահանգի սող): Նրան ճանաչողները, գերա վազորդին եւ դահուկորդին, Երեւա պասքէթպոլի եւ վոլէյպոլի թիմային խա բի խաղացողին խորհուրդ տուեցին կա մաւոր գրուել: Այսպէս, Ռուբէն Աղբալ եանն ընկաւ ինքնաձիգորդների յատ ջոկատ, որպէս կրտսեր լեյտենանտ: Պ տերազմը սկսելով Կիեւի շտապում՝ վային սպան գրոհել է Տալին, Տան Կոնինիու, Շտոլմենտ եւ Ռաստոկ: Հ տախուզական դասակի հրամանատա պարգեւ չի ստացել եւ կոչում ստանա համար չի էլ շտապել: Ինչպէս յետագ յում բացատրեց «յատուկ բաժնի» մի խատակից՝ ամէն ինչ կապուած էր ն դաշնակցական լինելու հետ: Այնուա տեւ Աղբալեանին թողեցին ծառայելու Պալթֆլոթում (Պալտիկական նաւատ միղ) նոյնիսկ պատերազմի աւարտից յ տոյ: Յետագայում դիվիզիայում գ ունել է անձնակազմի ֆիզիքական պ րաստուածութեամբ: Սպորտի տուն նախագծել եւ կառուցել Պալթիկա ինչպէս նաեւ մոտորանաւատների մար միջոցառումների դահլիճ: Երբ լատակեց 1961-ի խրուշչովեան զօր ման հրամանը, ինժիներ-մայոր Աղ եանը քաղաքացիական կեանքին վե դարձողներից առաջինն էր, հակառ այն բանին, որ 25 տարուայ ստաժ նեցող թոշակառու դառնալուն մի էր մնացել: Ի դէպ, Աղբալեանը, նաւատորմի միակ սպայ-շինարարն էր որը «զօրացրուեց» (23,5 տարուայ կէտային ծառայութիւնից յետոյ): պատմութիւնը կրկնուեց Հայաստանում

1976-ին, թոշակի անցնելուց մի առաջ Ռուբէն Աղբալեանը «լքեց» նախ գծային ինստիտուտը. գլխաւոր ինժ ներն ունէր «պարտիական» անցեալ: Բ

ՄՈՆԱՔՈՅԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԶԵՂԾԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՆԴՐՈՅ ԱՌԱՐԿԱՅ ԵՆ Ս. ԽԱՉԻԿԵԱՆ, ԻՇԽԱՆ ՌԷՆԻԷ, ԲԱՅՑ...

Մոնաքոյի դրոշմաթուղթերու հարցը բաւական մեծ համեմատութիւններ առած է եւ առաջին արձագանգը եղաւ Լը Մոնտ (Յունիս 11/12) բաւական լայն տեղ տալով: Կրասի հարցաքննիչ դատաւորը՝ Միրսխանօ քննութեան տակ առնելու համար կանչած էր իշխան Ռէնիէի հարստութեան մատակարարը՝ Անտրէ Փալմերօ որ նաեւ նախագահն է Մոնեկոյի Դրոշմաթուղթի գրասենեակին: Փալմերօ պիտի հետապնդուի «զեղծարարութեան մեղսակցութեան» համար, հաւաքածոյի դրոշմաթուղթի վաճառքի քննութեան կապակցութեամբ:

Վեց տարի է որ քննութիւն բացուած է Կրասի դատաւոր՝ Ժան-Փիէր Միրսխանոյի կողմէ դրոշմաթուղթերու լայնածաւալ զեղծարարութեան մը համար: Փալմերոյի հետ, կը հետապնդուի նաեւ դրոշմաթուղթի Գրասենեակին տնօրէնուհին ալ՝ տիկին Գասթելլինի որ յայտարարած է թէ ոչ մէկ կապ ունի այդ խնդիրին հետ:

Դատաւորը կ'ուզէ ճշդել այս երկու անձերուն խաղացած բուն դերը Մոնաքոյի դրոշմաթուղթերու հարցին մէջ, մեծարանքի անարժէք դրոշմաթուղթեր, հրատարակուած Մոնաքոյի պետութեան կողմէ նոր դրոշմաթուղթերու հրապարակման առթիւ: Մասնագէտներ կարեւորութիւն չեն տուած, անարժէք գտնելով զանոնք, բայց դրոշմաթերթերը առաջարկուած էին բարձր գիներով, սիրողական հաւաքածոյի տէրերուն: Գանձի ժանտարմներու հետապօտական գունդը հաստատած է որ 1991-էն 1996, Իշխանապետութիւնը (Մոնաքօ) վաճառած էր այդ դրոշմաթերթերը ծանօթ դրոշմավաճառի մը՝ Սարգիս Խաչիկեան աւելի քան 14 միլիոն ֆրանքի: Կը թուի, որ այս վերջինը չարաշահումներու շղթայի մը առաջին օղակն է: Ս. Խաչիկեանի տունը խուզարկելով, ոստիկանները 14,6 միլիոն ֆրանքի չէքերու պատճէններ գտած են, ուղղուած «Մոնաքոյի իշխանին» անունին: 1999 Մարտ 30-ին, Փալմերօ երբ կը հարցաքննուէր դատաւորին կողմէ, ընդունած է որ իշխան Ռէնիէ, իր անհատական հաշուին վրայ գանձած էր այդ վաճառքէն գոյացած գումարը: Փալմերոյի համաձայն, իշխանը այդ գումարը օգտագործած էր գնելու համար հազուագիւտ դրոշմաթուղթեր, որոնց աշխարհի լաւագոյն հաւաքածոյին տէրն է:

Դատաւոր Միրսխանօ խորհած է կանչել նաեւ Մոնաքոյի իշխանը, բայց հրաժարած է, հաստատելէ ետք թէ ըստ Մոնաքոյի Սահմանադրութեան, ցկեանս անձեռնմխելիութիւն կը վայելէ: Հարցապնդումը սկսած էր 1994 Սեպտեմբերին, երբ քանի մը տասնեակ անհատներ, թոշակառուներ, մնայուն եկամուտ ունեցողներ Գոթ տ'Ազիւր հաստատուած, բողոք ներկայացուցած են Կրասի բարձրագոյն դատարանին: Բոլորն ալ իրենք զիրենք խաբուած կը նկատէին անարժէք դրոշմաթուղթերով: 1999 Փետրուարին 1221 հոգի բողոք տուած էին խաբեբայութեան, 1991-էն 1996, 231,1 միլիոն ֆրանքի դրոշմաթուղթ գնած էին: Քննութիւնը երեւան կը հանէր որ անոնք տպուած էին (Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը տպարան չունենալով) Ֆրանսական Ազգ. Աշխատանոցներուն մէջ, Փէրիկէօյի մօտերը (Տորտոներ): Մոնաքօ Ֆրանսական թղթատարին 3,63 Ֆր. կը վճարէր ամէն մէկ դրոշմաթերթի համար, յետոյ կը ծախէր (մենաշնորհեալ) Ս. Խաչիկեանի, ամէն մէկը 200 Ֆր.ի: Այս վերջինն ալ, իր կարգին, 400 Ֆր.ի կը ծախէր իւրաքանչիւրը, գործարար անձի մը որ մասնագիտացած էր դրոշմաթուղթերու առեւտուրին մէջ: Այս վերջինը, Ժ. Լերիթիէ կ'առաջարկէր հաւաքածոյ ընողներու, զանոնք ներկայացնելով որպէս հասութաբեր ներդրումներ: Ամէն մէկ դրոշմաթերթ, այս ատեանին հասած, 1.000-էն 2.000 Ֆր.ի կը ծախուէր: Երբ հաւաքորդները փորձած են վաճառել, անդրադարձած են որ արժէք չունին: Մեղսակցութեան համար, վերոնշեալներէն զատ, ուրիշներ ալ քննութեան տակ առնուած են:

Այս պատմութեան կ'արձագանգէր Գանար-Անշէնէ (Յունիս 14), իսկ Էքսփրէս (Յունիս 15/21) որ լայն տեղ տուած էր Կրիմալտիներու իսկական հարստութեան, Սագօ Խաչիկեանէ նամակի մը պատճէնն ալ հրատարակած էր, ուղղուած Փալմերոյի, նաեւ դրոշմաթուղթերու նկարները: Կուտար նոյն եւ աւելի մանրամասնութիւններ ալ:

Թ. Ա. Թ.

պարագրքոն սկսուեց, երբ իր թէ մոռացութեան մատնուեցին խորհրդային երեւոյթները... եւ այդ ամառ Ռուբէն Ագրալեանին հրաւիրեցին ուսխորհուրդի՝ իր հօր անուան նստաշրջանին: Պատերազմի չքանչանը տեսնելով վեթերանի կրծքին՝ նստաշրջանի մասնակից անմօրուս հայրենաէրներից մէկը ծամածռեց դէմքը, թէ՝ ձեր ինչի՞ն են պէտք այդ երկաթի կտորները: Հրաւիրեցին նաեւ Կրուպսկայայի դպրոց, որը արդէն վերանուանուել էր հօր անունով: Ցաւօք՝ քչերն էին տարրական երեկոյին, որ ինչ-որ բան գիտէին Նիկոլ Ագրալեանի մասին:

Ռուբէն Ագրալեանը գոյատեւեց բարեգործական Կարմիր Խաչի օգնութեան շնորհիւ: Անոնց համար նա այժմ պարտական է գերմանացի Մայերին: Իսկ այն, որ իրենով չեն հետաքրքրւում «իր» իսկ ազգակիցները, մեր դժուարին ժամանակների հետեւանքն է: Ամէն դէպքում՝ Ռուբէնը չի համակերպւում անուշադրութեանը: Հաստարակութիւնը նրան չի խնայել: Ոչ անցեալում, ոչ ներկայում:

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԻՆԸ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ֆրանսական դեսպանին առաջարկով խումբ մը հայ դպրոցականներ՝ Գիւմրիէն Մարթէն Փաշայեանի եւ Երեւանի ֆրանսական երկու դպրոցներէն, իրենց երեք պատասխանատուներով՝ Թուաբանագէտ Պ. Թովմա Թովմասեանի, Օր. Իսկուհի Յարութիւնեանի (ֆրանսերէնի ուսուցչուհի) եւ Յովիկ Պլպուլեանի (ֆրանսերէնի ուսուցիչ) Կրընոպլը եկան Մայիս 11-ին, քաղաքիս Լիսէ Լէ զ'Օ Գլէրի տնօրէնութեան ալ օժանդակութեամբ:

Խումբին պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր Մշակոյթի Տան փոխ-նախագահուհի տիկին Մոնիք Ադամեան, շրջապատուած տնօրէն Պ. Աշոտ Յակոբեանէ եւ Մշակոյթի Տան ժրաջան անդամներէն, որոնք ջերմ ընդունելութեամբ դիմաւորեցին զանոնք:

Այսպէս, Հայաստանցի աշակերտները երեք շաբթուան տեւողութեան ֆրանսերէնի դասընթացքի մը հետեւեցան վերոնշեալ լիսէին մէջ, որու տնօրէնն է Պ. Մորօ: Տղաքը շաբթուան ընթացքին գիշերօթիկ կը մնային դպրոցը իսկ շաբաթավերջերուն կը հիւրասիրուէին հայ եւ ֆրանսացի ընտանիքներու կողմէ:

Կրընոպլի քաղաքապետարանին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ այս առթիւ, ուր քաղաքապետի խորհրդական տիկին Մ. Մարտիրոսեան քաղաքապետին անունով բարիգալստեան խօսք արտասանեց իրենց եւ քաջալերեց զիրենք: Իր կարգին խօսք առաւ ուսուցիչ Թ. Թովմասեան եւ շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետարանի համայն կազմակերպիչ յանձնախումբին, Հայ Մշակոյթի Տան ղեկավարներուն եւ հիւրասիրող լիսէին տնօրէնութեան:

Հիւրերը ունեցան նաեւ զանազան հանդիպումներ եւ այցելեցին Կրընոպլի եւ շրջանի տեսարժան վայրերը: Ներկայ գտնուեցան Մշակոյթի Տան գեղարուեստական ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ Ռոմանէն եկած Հայկ. Թատերախումբին ներկայացման:

Իրենց վերադարձի նախօրեակին, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ իրենց ի պատիւ ողջերթի երեկոյթ մը կազմակերպուեցաւ, որուն ներկայ եղան նաեւ ֆրանսական լիսէին տնօրէնութիւնը, երախաները հիւրասիրող ընտանիքները եւ գաղութիս Հայերը: Կատարուեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մը. տեղւոյն «Երեւան» Նուագախումբին ընկերակցութեամբ երգիչ Գրիգոր Պաղտասարեան, ինչպէս նաեւ մենապարուհի Աննա Եղոյեան ու հիւր տղաքը հայրենաշունչ ու ուրախ մթնոլորտ ստեղծեցին:

Երկուշաբթի, Մայիս 29-ին, խումբը մեկնեցաւ յուզուած ու խորապէս տպաւորուած անմոռանալի յուշերով:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

CD Reçus

CONCIERTO PARA VIOLIN Y ORQUESTA

MOVIMIENTOS CONTRASTANTES

Symphonisches Orchester Zürich
Chef : Daniel Schweizer
Soliste : Rafael Gintoli

TERZIAN

Production et distribution exclusive
Disques DOM,
4.6, Rue du Donjon, 94300 Vincennes

ENCUENTROS... CON EL TANGO

ALICIA TERZIAN

Marta Blanco (*mezzo*)

Daniel Binelli (*bandonéon*)

Production et distribution exclusive
Disques DOM,
4.6, Rue du Donjon, 94300 Vincennes

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Պաղ լռութիւն մը. ապշումը մէկուն, որ յանկարծ մութին մէջ կը մխրճուի, ուր կը փորձէ տեսնել աչքերը խոշոր բանալով. պատասխանը եղաւ այս յայտարարութեան, որ ունկնդիրներուն հասկացողութենէն վեր կը մնար, օդին մէջ առկախ:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, պարո՛ն Լեւոն, — ըսաւ Զարուհի աչքերը զարմանքէն բացած, — սուլթան Համի՞տը...

— Անշուշտ, — ընդմիջեց Սուրեան, — գիտեմ, որ այս ըսածս ձեզի քիչ մը տարօրինակ պիտի թուի... բայց արդէն ինծի արտառոց, փառատոքսալ մէկն է... կ'ըսեն... իսկապէս սուլթան Համիտը մեծ մարդ է... այսինքն...

Ու սկսաւ բացատրել: Սուրեան մենախօսութիւնը ունէր երբեմն իր ռամիկ ունկնդիրները ապշեցնել, գայթակղեցնել, ուղեղը, անոնց խելքին տարօրինակ եւ բեւեռող կարծիքներով, սովորաբար, եթէ ընդլային երկար-բարակ փնտռուած, խորհուած աշխարհանութիւններ, զարավերջեան գիւղին ապատախոհութեան ծամծմուած, ծթռած հասարակ տեղիքները, զոր երեւիլ ուզողները կապկօրէն կը շաղկեն ու քիչ-շատ քաղքենի միջավայրերու մէջ անփառօրէն կը պարզեն՝ տարօրինակութեան ուժգնակի մը, չես գիտեր ինչ զարմանալի մը պէս: Ատիկա ալ քիչ չէր նպաստեր Սուրեանին հմայքը աւելցնելու Աղեքսանդրիոյ հայ ընկերութեան աչքին:

— Աս խօսքս, — շարունակեց Սուրեան՝ ծուխի շնչառք մը արձակելով դանդաղօրէն, — զարմանալի պիտի թուի մանաւանդ իմ բերնիս մէջ, որ յեղափոխական մըն եմ կամ եղած եմ եւ որ սուլթան Համիտին կը պարտիմ իմ երեքամսեայ բանտարկութիւնս:

Հետաքրքիր մրմունջներ բարձրացան:

— Ի՞նչ, երեք ամիս բա՞նտ պառկած է:

— Հապա՛, — ըսաւ Զարուհի, — երեք ամիս, տեսնէք ինչեր եկած են գլխուն, բանտին մէջ: Ինք պատմէ թէ, մտիկ ընէք...

— Իրա՞ւ, բա՞նտ պառկած էք, պարո՛ն Սուրեան, — հարցուց օրիորդ Սէմէրճեան աշխոյժ շեշտով մը...

— Այո՛, — ըսաւ Սուրեան լուրջ ու ծանր:

Հարցումներ կը տեղային ամէն կողմէ: Նոյնիսկ խնդրեցին իրմէ պատմել: Քանի մը վայրկեան նազ ընելէ ետք Սուրեան հաւանեցաւ:

— Տեսէ՛ք ինչպէս եղաւ, պատմեմ:

Ու սկսաւ, ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով, պատմել իր բանտարկութիւնը, օրագիրի մը բծախնդրութեամբը, մանրամասնումովը:

— Բարեւ ձեզ, տղանե՛ր...

Խռպոտ ձայն մը եկաւ սրահին դռնէն, ուր ակնարկները ուղղուեցան:

Կարմիր գիշերազգեստով, խոշոր, ուռած մարդ մը՝ այրած երեսով, գունտ ճակատով, Պիսմարքեան բիրտ դիմագծութեամբ, ներս մտաւ: Հիւրերէն ոմանք զարմացած, ուրիշներ խնդուքի ձեւեր առին, մինչ թեթեւ կարմրութիւն մը շոգիի մը պէս կը բարձրանար տիկին եւ օրիորդ Պէյլէրեանին այտերուն վրայ:

Մէկէն խօսակցութիւնները դադրեցան, ամուկը լռեց՝ այդ անակնկալ երեւումին ապշութեանը մէջ:

— Հրամմեցէ՛ք, Ստեփա՛ն աղա, հրամմեցէ՛ք, — ըսաւ Խապառաճեան տաճկերէն:

— Չէ՛, ես սանկ աղէկ եմ, — ըսաւ տիկնոջ ամուսինը, որ գետինը գորգին վրայ փռուելով, կռնակը թիկնաթոռի մը կռթնցուց ու երեսը Խապառաճեանին դարձուց՝ «է նէ՞ վար նէ խօք պաղալըմ»ով մը:

— Աղջի՛կ, սա լուցկին հօս տուր, — հրամայեց՝ գիշերազգեստին խոշոր, պարկաման գրպանէն ծխախոտի տուփ մը հանելով:

— Ճանըմ, Ստեփա՛ն աղա,, ինչո՞ւ աթոռին վրայ չես նստիր, թօհաֆ բաներ կ'ընես, — յանդիմանեց նուրբ ձայնը տիկին Պէյլէրեանին՝ դէմքը ամօթէն կարմրած:

— Կնի՛կ, դուն քու գործդ նայէ՛:

Շատ ճարտարօրէն Սուրեան, արդէն իր ունկնդիրներուն շեղած ուշադրութիւնը վերաշահելու փափաքով, պատմութիւնը շարունակել սկսաւ՝ մոռացում բերելու համար կարծես այդ զաւեշտական երեւումին վրայ այնքան անհամաձայն սենեակին ու հիւրախումբին սեթեւեթեալ պաշտօնականութեանը հետ: Ստեփան աղա, բարի ու ողջամիտ մարդ մը, անկեղծ, քիչ մը բիրտ ու յօժարաւ քֆրող, որ Սուրեանը չէր սիրեր, Խապառաճեանին հետ գործի վրայ խօսակցութեան մը բռնուեցաւ իր ժողովրդական հում բացատրութիւններու խրապաշտ ցցունքովը մարմնացած, կէս չինական, կէս պարսկական զգեստի մը պէս գունածեփուած, կոշտօրէն պատկերուած խօսուածքովը, մինչ իր խռպոտ ձայնին ու Սուրեանին ողորկ ու բարակ շեշտերուն մէջտեղէն կը բզզար օրիորդ Սարաֆեանին ազազուն գլխաձայնը.

— Հոս, Տօքթոր Լանկրատոյին գացի... երկու ամիս նայեցաւ, բայց օգուտ մը չըրաւ:

Քրքիջներ, բացագանչութիւններ, զուարթութեան թռիչներ կ'ընդմիջէին, կը կէտկէտէին Սուրեանին պատմութիւնը: Արդէն գիտելի է, որ քաղքենի երկսեռ հաւաքումներու յատկանշականն է կատակաբանութիւնը, ծիծաղը, մեծ-մայր խաղը, զոր միանուագ համարձականդ կ'երգեն ամէն դէմքերը, ամէն բերանները, որ իր քմահաճ ոստոստուն ալիքներուն մէջ կ'ընդխառնէ, կը ներդաշնակէ դէմքերուն, ձայներուն, ձեւերուն բոլոր հակասութիւնները, այլասեռութիւնները զուարթութեամբ մը, որ ժպիտ մը կը դնէ արդէն ամէն դէմքերուն վրայ իբրեւ նախապատրաստութիւն մը ծիծաղին, որ հրթիռներու փունջի մը պէս կը վառի, կը բռնկի, անձէ անձ, խումբէ խումբ կը վազվզէ, կը ցատքրտէ ո՛րեւէ առիթով մը, յաճախ առանց պատճառի, անցնող շունչի մը, քթթող ակնարկի մը, իրարու վերադարձուած աննշան խօսքի մը, կատակի մը պատեհութեամբը, արդէն ծիծաղով մը արտասանուած երիտասարդէ մը, որ կ'ուզէ հաճելի ըլլալ խնդալով ընդունուած աղջիկէ մը, որ կ'ուզէ պչրիլ, ամէնքն ալ, այր թէ կին, աղջիկ թէ երիտասարդ, տրամադիր, պատրաստ խնդալու, գիտակից գեղեցկացնող յատկութեանը ծիծաղին, ձայնաշարը այդ հաւաքումներուն, թաւալող, ոստոստուն, կարճատեւ լռութիւններէ վերջ ա՛լ աւելի ուժով բռնկող, եւ ուր էրիկմարդոց թաւ ու թուխ բամբը կանացի հնչութիւններու վճիտ ու յնծուն բիծծիքաթօներովը կը կայծկլտայ:

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

ներկայ կ'ըլլայ պաշտօնական պատուիրակութիւն մը, բաղկացած նախարարներէ, երեսփոխաններէ, մշակոյթի գործիչներէ, դիւանագէտներէ, եւ այլն: Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճշմարիտեան:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 29-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Մահուան 29-րդ տարելիցին առթիւ Յունիս 17-ին գրողներ, հիւրեր, մերձակայ գիւղերու բնակիչներ – Երեւանէն, Ջաւախքէն, Ղարաբաղէն, Շիրակէն, եւ այլն – այցի գացած են Պարոյր Սեւակի շիրմին: Գրողներու Միութեան պատուիրակութեան ղեկավար Ս. Ափինեան ելոյթ ունեցած է, ըսելու համար որ մամուլի որոշ անուններ, հեռատեսիլի կայաններ կը վարկաբեկեն ազգային շահերը եւ ինք «մենամարտ ու ճակատամարտ» յայտարարած է անոնց: Յիշած է չեխ քննադատի մը արժեւորումը թէ եւրոպական քերթողութիւնը անելի առաջ գտնուած էր եւ Պ. Սեւակը եղաւ ելքի ճամբայ ցոյց տուողը:

Բանաստեղծին անունով ստեղծուած բանաստեղծութեան մրցանակը նոյն օրը յանձնուած է Արարատի Բաղրամեան գիւղէն Կամօ – Մանասէ Աղաբեկեանին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՎՐԻ ՄԷՋ, Յունիս 18-ի գիշերը, հոլանտական սառնարան – բեռնակառքի մը եղեւ 58 դիակներ յայտնաբերուած են, չմեկնելով մաքսային պաշտօնեաներ որոնք ընթացիկ քննութիւն մը կը կատարէին: Բեռնակառքը Պելժիայէն կուգար եւ 58 անձեր (54 այր եւ 4 կին) ծածուկով տանելու, գաղտնաբար Մեծն – Բրիտանիա կ'ուղէին մուտք գործել: Երկու հոգի ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած են եւ ոստիկանութիւնը անոնցմէ կ'ակնկալէ տեղեկութիւններ: Խիստ հսկողութեան տակ են, վախ կայ որ չինական կանգը որ կը կազմակերպէ նման «ճամբորդութիւններ» փորձէ սպաննել որեւէ չխօսին: Կը պարզուի որ բոլորն ալ Չինացի են: Այս ողբերգութիւնը կրկին հրապարակ կը դնէ Մեծն – Բրիտանիոյ ապաստանի իրաւունքի հարցը: Թղթածրարներու թիւը կրկնապատկուած է Անգլիոյ մէջ եւ 1998-էն 1999 հասած է 71.000-ի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կրօնից տեսուչը Մ. Ն. Եըլմազ Յունիս 16-ին ընդունուած է Յովհ. Պօղոս Բ. Քահանայապետին կողմէ: Հանդիպումին շեշտուած է միջկրօնական երկխօսութեան զարկ տալու, սովի ու անհարեկչութեան պարագաներուն դէմ միասնաբար պայքարելու հրամայականը: Տեսուչը Պապը Թուրքիա հրաւիրած է, սակայն, ան պատասխանած է որ քրիստոնէութեան 2000-ամեակի նշումներուն պատճառով այս տարուան ժամանակացոյցին մէջ չի կրնար տեղ տալ նման այցի: Տեսակցութեան ընթացքին Յովհ. – Պօղոս չէ մոռցած ըսելու թէ Թուրքիան մեծ պետութիւն մըն է, Աթաթիւրք ալ կարեւոր ղեկավար մը...:

«ԻՍՐԱՅԷԼ ԹՐՔ. ՋՈՒՐ ՊԻՏԻ ԽՄԷ», կը խորագրէր Լիպերասիոն Յունիս 20-ին, արձագանգ հանդիսանալով այն համաձայնագրին զոր Իսրայէլ եւ Թուրքիա ստորագրած են Յունիս 19-ին, ըստ որուն Իսրայէլ պիտի կարենայ խմելիք ջուր ներածել: Համաձայնագիրը կը վերաբերի 50 միլիոն խորանարդ մեթր ջուրի որ պիտի փոխադրուի նաւով:

ԵԹՈՎՊԻԱ ԵՒ ԷՐԻԹՐԷԱ խաղաղութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են, երկու տարուան պատերազմէ ետք: Այդ շրջանին մեռեալներու թիւը քանի մը տասնեակ հազարի հասած է եւ մէկ միլիոնի՝ տեղահանուած բնակչութեան թիւը:

ԺԱՔ ՏԸԼՈՐ, եւրոպական յանձնախումբին նախկին նախագահը, դէմ արտայայտուեցաւ նախագահական հնգամեայ շրջանին: Ան կողմնակից է ոչ-նորոգելի եօթը տարուան շրջանի մը:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ապահովութեան սպասարկութիւնները չորս օրաթերթ եւ երեք պարբերական գրաւած են, այն ամբաստանութեամբ որ նախատեսած են Հաֆէզ էլ-Ասատի յիշատակը: Հրապարակէն քաշուած են Լիպերասիոն, Լը Մոնտ, Հէրըլտ Թրիպիւն, Ֆայնանշիըլ Թայմզ, Էքոնոմիսթ, Թայմ եւ Նիւզուիք:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի, Յունիս 19-ին, Բ. խումբէն Թուրքիա 2 – 0 յաղթեց Պելժիոյ եւ իր պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով որակուեցաւ քառորդ աւարտականներուն համար: Այսպէսով Պելժիա դուրս կը մնայ մրցաշարքէն, ինչ որ նաեւ առաջին անգամն է որ այս հանդրուանին կը պատահի կազմակերպիչ երկրի մը:

Նոյն օրը, Իտալիա 2 – 1 յաղթեց Շուէտի: Խումբին գլուխն է Իտալիա 9 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Թուրքիա 4 կէտով:

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

1976 ———— 2000

Repas Anniversaire

Vendredi 23 Juin à partir de 20h30

Orchestre arménien

P.A.F. : 150 F.

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne — Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens
de France et la Maison de la Culture
Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

A l'occasion de la Fête de la Musique

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

vous convie à la

SOIREE SPECIALE
ELEVES DE L'UGAB

le Mercredi 21 Juin à 17h30

Au programme :
Chopin
Mozart
Beethoven

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(métro Courcelles)

Renseignement :
01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 24,

ՏՕՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ
ՄԵՐՈՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵԼԱՆՈՅՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կիրակի, Յունիս 25,

Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՅԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ.
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաղթանք կը կատարուի վասն Սուրբ Էջմիածնի:

COMMUNIQUE

DES PARENTS ET DES ANCIENS ELEVES DU COLLEGE SAMUEL-MOORAT

PAR SOLIDARITE A LA MANIFESTATION
du 18 juin par le Comité du 24 avril
la fête champêtre annuelle de l'école
prévue le 18 juin a été décalée
au 25 juin
afin d'être nombreux devant le Sénat.

**Nous invitons tous
les parents, les anciens, les amis...**
à venir le 25 juin à partir de midi
pour notre

FETE CHAMPETRE

dans les jardins du Collège
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
QUE LA FETE COMMENCE
SPECTACLE DES ENFANTS
CHANTS, DANSES, THEATRE, MARIONNETTES...
Buffet, Khorovadz, Merguez,
Frites, Bar, Kermesse . . .

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas

La Section «Agnouni» d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire
le Samedi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.
Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : 01.47.99.41.19
Mme Margot Kaichian : 01.47.99.92.35.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29-ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր Եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25-ին, Կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը Հոգելոյս

Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ա.

Երախտաշատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la M.C.A.
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TEBROTZASSERE
EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

**MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS**

DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ 01 43 81 01 72
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 22
JEUDI
22 JUIN
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.932 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.932

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՎՐԻ բեռնակառքի մը մէջ յայտնաբերուած 58 Չինացիներու դիակները կը շարունակեն խոր վրդովում պատճառել։ Անգլիական ոստիկանութիւնը կը հարցաքննէ հրաշքով ողջ մնացած երկուքը, որոնք պատմած են իրենց ոդիսականը։ Պարզուած է որ բոլորն ալ 20 տարեկանի շուրջ են։ Բեռնակառքի վարորդը ձերբակալուած էր, Ռոթերտամի մէջ ալ (բեռնակառքը Հոլանտայէն կուգար) [illegible]ները ձերբակալուած են։ Այս պատմութիւնը կը շահագրգռէ եւրոպական բոլոր երկիրները, որոնք պէտք է գաղթողներու եւ գաղտնի գաղթողներու [illegible] հարցերը լուծեն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը՝ Վոլֆկանկ Շիւսէլ կրնայ գոհունակութեամբ վերադառնալ Վիէննա Ֆէյրայի (Փորթուկալ) վեհաժողովէն։ Վերջին պահուն ընդունեցաւ համաձայնութիւն մը տուրքերու եւրոպական դրութեան մը մասին, այսինքն վերջ տուաւ վէթոյի իր սպառնալիքին, որու փոխարէն Եւրոպա պիտի մեղմացնէ պատժական միջոցները զորս առած էր Աւստրիոյ դէմ, ծայրայեղ աջին ներկայութեան պատճառաւ կառավարութեան մէջ։ Համաձայնութիւնը սակայն, խորքին մէջ, յանձնառութեան բնոյթ ունի միայն։ Կը նախատեսուի երկար գործադրութիւն մը գալիք երկու տարիներու ընթացքին։ 2002-ին է միայն, որ 15-երը, նոր վիճաբանութիւններէ ետք, կրնան վերջնական ուղեգիծ մը ընտրել, որ օրէնքի ուժ ունենայ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ Սնտուկին (Իւնէտիք) վերաբերող նոր կարգադրութիւնը, զոր հրապարակ դրաւ գործատիրութիւնը, ստորագրուեցաւ միայն 2 սենտիքաներու կողմէ (5-ի վրայ) բայց, իրաւական գետնի վրայ համաձայնագիրը ի զօրու է։ Աշխատանքի նախարարուհին

(Շար. ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(21 Juin)

Les Turqueries de Chirac

Երգիծական շաբաթաթերթը անգամ մը եւս կ'անդրադառնայ Շիրաքի թրքասէր քաղաքականութեան եւ անոր ճիգերուն որպէսզի Ծերակոյտը չքննէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը։ Ան կը գրէ. —

Avant la fin de la session parlementaire, le gouvernement devrait accepter que le Sénat examine la proposition de loi, déjà votée par les députés, qui reconnaît le génocide perpétré par les Turcs envers les Arméniens.

Jusqu'à maintenant, le gouvernement Jospin, encouragé par Jacques Chirac, qui a toujours beaucoup aimé la Turquie, s'y était refusé.

Ce virage cache un coup de vice qu'un collaborateur du Premier ministre résume ainsi : **«Si Chirac, qui a toujours eu une position pro-turque, veut empêcher l'adoption de cette proposition de loi, qu'il le fasse et qu'il s'arrange avec ses amis sénateurs !».**

Et puis, les marchés d'armes (hélicoptères et chars) que la France voulait passer avec la Turquie lui ayant finalement échappé, le gouvernement peut maintenant s'offrir le luxe de faire de la morale pour pas trop cher.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 20/21)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, ՎՐԱՍՏԱՆԻ, ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Յունիս 20-ին, Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած են Հայաստանի, Ռուսաստանի, Վրաստանի ու Ադրբեջանի նախագահները, գլխաւոր նիւթ ունենալով Հարաւային Կովկասի կացութիւնը։ Չորս նախագահները քննարկած են շրջանին մէջ գործակցութեան եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի հարցերը ու կողմնակից գտնուած կապերը զարգացնելու. անոնք համաձայնած են նաեւ որ յետագայ հանդիպումներ տեղի ունենան Արտաքին գործերու նախարարներու միջեւ։ Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանով այդ առիթով յայտնած է թէ առանց Հարաւային Կովկասի հակամարտութիւնները հարթուելու, դժուար է խօսիլ շրջանին կայունութեան մասին։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԳԼԽԱՒՈՐ ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ԻՐ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27-ին Ազգ. Ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչութեան գլխաւոր մեղադրեալներէն Նայիրի Յունանեան գլխաւոր դատախազին, Ներքին գործերու եւ Ազգային Ապահովութեան նախարարներուն հետ հանդիպումին ըսած է թէ շարք մը մեղադրեալներու հասցէին ամբաստանութիւններ ըրած է ծեծի ու խոշտանգումներու տակ։ Սակայն, գլխաւոր դատախազին յանձնարարութեամբ կատարուած քննութեամբ պարզուած է որ ծեծի, կամ խոշտանգումի պարագաներ չեն եղած ու Ն. Յունանեան իր յայտարարութիւնները ըրած է պաշտպան փաստաբանին ներկայութեան։ Դատախազը մերժած է իր խոստովանութենէն հրաժարելու Ն. Յունանեանի դիմումը։

«ՓԷՌՆՕ - ՌԻՔԱՐ»Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵՆԷՆ

Երեւանի քոնեակի գործատան սեփականատէր «Փէռնօ-Ռիքար» ընկերութեան Հայաստանի գործունէութեան մասին մամուլի ասուլիս մը տուած է տնօրէն Փ. Լաուէչ։ Ըսած է թէ մինչեւ տարեվերջ առնուազն 20 երկիր պիտի արտածուի իրենց արտադրութիւնը. այդ երկիրներու կարգին են Իսրայէլ, Լիբանան, Ղազախըստան, Գանատա, Միացեալ-Նահանգներ, Ճափոն։ Ծրագրուած է ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ ծանուցումներ ընել, Ֆրանսայի եւ Գանատայի մէջ ալ ապրանքի ցուցադրութիւն։ Արենի գիւղին մէջ խաղող գնելու կեդրոն եւ տակառագործարան հիմնելու համար գործատունը Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատունէն 20 միլիոն տոլարի վարկի համաձայնութիւն ստացած է։ Սակայն, վաճառանիշերու հարցերու պատճառով այդ համաձայնութիւնը չի ստորագրուիր։ Օրինակ, Երեւանի գործատան պատկանող «Ախթամար», «Դուին», «Նայիրի» ու այլ մակնիշներով քոնեակներ հայկական կեղծ ընկերութեան մը կողմէ Ռուսաստանի մէջ պաշտօնապէս արձանագրուած են։ Տնօրէնը պնդած է որ միջազգային օրէնքներու կը հակասէ «Կրէյթ Արարատ» վաճառանիշին գործածութիւնը Հայաստանի մէջ։ Մինչեւ որ այս հարցերը չկարգաւորուին, խաղող գնելու եւ մթերելու ծրագիրները կարելի պիտի չըլլայ գործադրել։

ՋԱՒԱԽՔՑԻՆԵՐԸ ՊԱՐՏ ԵՆ ՎՐԱՑԵՐԷՆ ՍՈՐՎԻԼ

Սամցխէ - Ջաւախքի շրջանին Վրաստանի նախագահի լիազօր Գ. Բարամիձէն տեղւոյն վարչակազմին հետ ժողովի մը միջոցին յայտնած է թէ ոչ վրացի ղեկավարները պէտք է անպայման վրացերէն գիտնան։ Երեք տարի պայմանաժամ տրուած է այսօր վրացերէն չգիտցող պաշտօնատարներու որոնք այդ պայմանաժամին աւարտին պիտի պաշտօնազրկուին եթէ վրացերէն սորված չըլլան։

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՀԱՐՑ ԲԱՔՈՒԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ադրբեջանի Ազգ. Ժողովին երկու երեսփոխաններ փորձած են շահարկել Վրաստանի մեծ համեմատութեամբ հայաբնակ Ախալքալաքի շրջանին մէջ վերջերս արձանագրուած միջադէպերը։ Անոնք յայտարարած են թէ Ախալքալաքի Հայութիւնը հողային պահանջներ ունի Վրաստանէն։ Վրաստանի Խորհրդարանի հայ երեսփոխան Մելիք Ռայիսեան «սադրանք» որակած է այդ յայտարարութիւնները, ժխտելով զանոնք։ Աւելցուցած է թէ Ախալքալաքի վերաբերեալ խնդիր մը չի կրնար դրուիլ Ադրբեջանի Խորհրդարանին իրաւասութեան մէջ։

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Յունիս 18-ին, Վանաձորի կայարանին մօտի հրապարակին վրայ, որուն տրուած է Վազգէն Սարգսեանի անունը, բացումը կատարուած է անոր պղնձէ յուշարձանին։ Ներկայ եղած են Լոռիի մարզպետարանէն, պետական եւ զինուորական ղեկավարութիւններէ ներկայացուցիչներ, հիւրեր, Վ. Սարգսեանի հարազատ մարդիկ։ Քանդակը գործն է Սարգիս Ղարիբեանի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ՀԱՄԱՌՕՏ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ Գ. ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսած է Հայկ. Համառօտ Հանրագիտարանի Գ. հատորը։ «Կոտայք»էն «Նոր Դար» կ'ընդգրկէ շուրջ երեք հազար էջ։ Ամենածաւալուն յօդուածը «Հայաստանի Հանրապետութիւն» խորագրուածն է որ կու տայ վերջին շրջանի իրադարձութիւնները։ Հոն տեղ գտած են Ղարաբաղի շարժումը, Հայաստանի հանրային-քաղաքական կազմակերպութիւնները, գործիչներ, եւլն.։ Կան նաեւ յօդուածներ Արագածոտն, Արարատ, Արմաւիր, Գեղարքունիք, Լոռի, Կոտայք մարզերուն մասին։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մոսկուայի մէջ Յունիս 16-ին բացուած է Ռուսաստանի Հայերու Միութեան հիմնադիր համագումարը, երկրին 44 շրջաններէն 172 պատուիրակի ներկայութեան։ Դումայի փոխ - նախագահ Արթուր Չիլինկարով որ նախագահած է համագումարին, ըսած է թէ ան պատմական պատահար է Ռուսաստան բնակող Հայերու կեանքին մէջ։ Նոր միութեան համագումարը ողջունած են Ռուսաստանի ու Հայաստանի նախագահները, Ռուսաստանի վարչապետը, Մոսկուայի քաղաքապետը, Ռուսաստանի պատրիարքը եւ այլ դէմքեր։

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան վարիչ մարմինը եւ Երեւանի կազմակերպութիւնը Յունիս 16-ին Գիտութեան ակադեմիային մէջ հաւաքոյթով մը ոգեկոչած են 1915 Յունիս 15-ին Պոլսոյ մէջ նահատակուած Հնչակեան 20 ղեկավարներուն յիշատակը։ Ելոյթ ունեցողները նշած են 20 կախաղաններուն գաղափարականը, թելադրելով որ ներկայ պայմաններուն մէջ հայ ժողովուրդը համախմբուի իր նպատակներուն հասնելու համար։

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգային Ժողովի զանազան խմբակցութիւններ, անոնց ներկայացուցիչները գրեթէ միօրինակ հակազդեցութիւն ունեցած են խորհրդարանական յատուկ յանձնախումբին յատկապէս 1992 – 1995 շրջանին ուժանիւթի մարզին չարաշահումներուն մասին պատրաստած տեղեկագրին։ «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութենէն Ալեքսան Կարապետեան ըսած է թէ տեղեկագրին հրապարակումէն ետք հարկաւոր է որ պատասխանատուները հաշիւ տան։ Հ.Յ.Դ.-էն Արմէն Ռուստամեան համոզուած է որ եթէ տեղեկագրին փաստերը չհրապարակուին իրաւապահ մարմիններուն կողմէ, ատիկա աւելի մեծ յանցանք կ'ըլլայ։ «Կայունութիւն» խմբակի անդամ Վարդան Գրիգորեան եւս կը սպասէ որ յանձնախումբին սկսած գործը տրամաբանական աւարտին հասնի, քանի որ ատիկա «ժողովրդի վերջին ու միակ մնացած յոյսն է»։

Թերահաւատութեան տէր յայտնուած է «Հայաստան» խմբին նախագահը Միհրան Մալխասեան որ վստահ չէ թէ կատարուած ուսումնասիրութեան փաստերով իրաւապահ մարմինները կրնան գործը մինչեւ վերջ տանիլ։

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՄԵՆՔ՝ ՀԱՅԵԼԻԻ ՄԷՋ ԴԻՏՈՒԱԾ

Քանի մը շաբաթ առաջ նախագահի նստավայրին եւ Ազգային Ժողովոյ շէնքերուն առջեւ Թունդ - Թունդ կ'ելլէին Հայոց սիրտերը խօսքերու եւ կոչերու շաչիւնէն։

Հայու սեւ աչքերով ժպտերես այս հարսն ալ կը ջանայ Թունդ - Թունդ հանել յաճախորդին սիրտը։ Turquie. Un coup de cœur pour toujours կը կարդացուի գունագեղ որմնազդին վրայ՝ իր կանակին ետեւը։ Ջալէլ Թրքական օդային ընկերութեան տոմսակները կը ծախէ։ Եւ ոչ միայն Թրքական, այլեւ զուիցերական եւ աւստրիական։

Կը ծախէ ու աղէկ կ'ընէ, որովհետեւ իր հացն է անիկա։

Կռունկ անունով գովազդի ամսաթերթը ինչո՞ւ զետեղած է Ջալէլին ծանուցումը։ Ասկէ անմիտ հարցո՞ւմ. որովհետեւ Ջալէլ վճարած է Կռունկին։

Հայ նպարավաճառի մը քով մտէք, ո՞ր երկրին ապրանքը կը տեսնէք դիզուած պատէ պատ։ Կրնա՞ք ըսել. խանութպան, մի՛ չահիր։

Հիմա ձեզի պզտիկ խաղ մը առաջարկեմ, անուանափոխութեան խաղը։ Վայրկեանի մը համար Ջալէլը Ժիլ Վայնըշթայն թող կոչուի, Կռունկի խմբագրապետին անունը Ժագ Շիրաք ըլլայ, իսկ հայ նպարավաճառինը՝ Պեռնար Լէուիս։

Օգտակար խաղ մըն է, որովհետեւ թէ՛ տրամաբանօրէն դատել կը սորվեցնէ, թէ՛ սիրտը Թունդ - Թունդ կը հանէ։

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՌՆԻ-2000

— • —

Այս տարի իմ փոքրիկ հերոսս չկայ. ոչ մէկ տեղ հանդիպեցայ անոր. բան մը պատահած չըլլայ … արդեօ՞ք գաղթած է. կը նախընտրեմ այս վերջին վարկածը:

Արտաքին Գործոց Նախարարութեան մայթին վրայ, կայ ուրիշ «աշուղ» մը, տարիքը առած, որ կատարեալ ջութակահար մը կը թուի ըլլալ: Ընդհանրապէս կը նուագէ դասական կտորներ, բայց հազիւ հեռուէն նշմարէ «արտասահմանցի» մը ոտնաձայնը, կը դադրի ամէն եղանակ, ու կը սկսի լացակումած ԿՌՈՒՆԿԸ… ամէն անգամ որ պատրաստուած եմ ձեռք մը երկարելու իրեն, այս երես-փոխանութիւնը նկատելով, ընկրկած եմ եւ հեռացած: Ես կը կարծեմ որ ամէն մարդկային արարք որոշ բարոյականութիւն մը պէտք է ունենայ. մինչեւ իսկ մայթին վրայ նուագողինը:

Հրապարակի շատրուաններու եզերքը ամէն դասակարգի մարդիկ տեղ գրաւած անոյշ - անոյշ կը խօսին իրարու հետ: Երիտասարդ - երիտասարդուհիներ, դըպրոցական, գինուորական, պապ ու թոռնիկ, եւ խումբ մը ալեհեր մարդիկ: Ամէնէն յարմարը իրենք են. կը մօտենամ ու տեղ կը գրաւեմ իրենց կողքին: Անուշիկ ծերեր են, դրեթէ չեն խօսիր. քաղաքացիի երեւոյթ չունին: Պահ մը վերջ հարց կուտամ թէ ուկի՞ց են: Իրաւունք ունէի Արտաշատցիներ էին. այս առաւօտուընէ եկած էին ընդունուելու նախարարէն, ծերութեան թոշակի պատմութեան մը համար, եւ տակաւին չէին ընդունուած, եւ նստած աւազանին եզերքը, յոյս ունէին որ կրնան կանչուիլ… այս պարագաներուն համար, Իտալացիները հրաշալի բացատրութիւն մը ունին որ կ'ըսէ. - Արածէ, ով ձի, աճածէ … օր մը խոտերը կը բուսնին - …:

Սովետական շրջանին, տարօրինակ տիպարներ կ'ըլլային, որ ամէն անկլինադարձիդ դէմդ կ'ելլէին: Ուշ կամ կանուխ կը գիտնայիր որ քեզի սահմանուած «պահապան հրեշտակն է» որ մութը չկոխած տեղեկատուութիւն պիտի ներկայացնէ իր «շէֆին»: Անգամ մը կը յիշեմ, Անի պանդոկին ընդունելութեան սրահին մէջ, արուեստագէտի մը հետ կը խօսէի, յանկարծ ոտքի կանգնեցայ, ուղիղ մարդուն վրայ քալեցի եւ հարց տուի թէ ի՞նչ կ'ուզէ ինծմէ: - Աղբեր ջան, թող որ պաշտօնս ընեմ, սրանով եմ ապրուստ ճարում - եւ անկէ վերջ առանց խօսելու բարեկամներ դարձանք: Ներկայիս, տարօրինակ տիպարուհիներ կը նշմարեմ, որ օրուան ժամերուն համաձայն, հագուստ եւ տեղ կը փոխեն եւ երբեմնի «պահապան հրեշտակներու» նման ամէն անկլինադարձին դիմացդ կ'ելլեն: Եթէ ոտքի կանգնիմ եւ ուղիղ իր վրայ քալեմ հարցնելու թէ ի՞նչ կ'ուզէ գիտեմ իր պատասխանը: Այդ պատճառով, երբեք ոտքի չելայ, վրան չքալեցի եւ չհարցուցի թէ ինչ կ'ուզէ, եւ մենք բարեկամներ չդարձանք:

Ասոնք արհեստաւոր, վարպետ, փորձառու դասակարգը կը կազմեն. առանձին կրնան մորթերնին ազատել: Դժբախտաբար, հետզհետէ, բազմանալու վրայ են նորելուկներ ալ, դեռ դպրոցական տարիքի, որոնց գիշերները կարելի է հանդիպիլ քաղաքի կարգ մը փողոցներու երկայնքին, փողոցային երիտասարդներու խիստ հսկողութեան տակ: Եթէ պետութիւնը այս նոր աղէտին առաջքը չառնէ անմիջապէս կը կարծեմ որ հրաշագործ ԱՐՄԷՆԻՔՈՒՄԻ ամբողջ արտադրութիւնը Հայաստանը պիտի չբաւարարէ…:

Կէսօրը շատոնց անցեր է: Արմէնիա պանդոկի կողքին, Շահումեան փողոցին վրայ, լիբանանեան ճաշարան մը կայ, ուր վախ չկայ թունաւորուելու, քանի կանաչեղէնն է գլխաւոր սպասարկուող բաժինը: Փորձառուներ զգուշացուցած են զիս, որ անծանօթ տեղեր միս չուտեմ. առողջապահական քննութիւն գրեթէ չկայ. հիւանդ անասուններու վաճառքը դարձած է սովորական: Մաքուր եւ հաճելի է միջավայրը. կը սպասարկեն երիտասարդ օրիորդներ, ամօթխած եւ յարգալիր: Սեղաններուն մեծ մասը գրաւուած է, լաւ նշան, եւ տեղացիներուն չափ, արտասահմանցի կայ:

Օրուան ընթացքին, ամէն ոք իր հետաքրքրութիւններն ու զբաղանքն ունի, կը կարծես որ միակ այցելուն ես քաղաքին: Կէսօրին, երբ կարգը հասնի ուտելու, կ'անդրադառնաս յանկարծ որ, ուրիշ զբօսաշրջիկներ եւ արտասահմանցիներ ալ կան, քեզմէ զատ, յաճախ սպասուածէն աւելի: Շատեր կը շարունակեն իրենց գործին վերաբերեալ խօսակցութիւնները, ճաշի ժամուն ալ: Ուրիշներ կը նախընտրեն օրուան նիւթէն դուրս գալ եւ խօսիլ ընդհանուր տպաւորութիւններու մասին: Սա մէկը, օրինակի համար, որ կողքս նստած է, եւ ուժեղ ձայն ունի, կը պանդատի սրբազանի մը մասին, որ կաշառք առնելով, թոյլ կուտայ աղանդաւորներու գործունէութիւնը իր թեմէն ներս: Անհաւատալի է. քիչ մնաց պիտի միջամտէի որ նման սուտեր չխօսի: Յանկարծ անկապ կերպով, նիւթը փոխուեցաւ եւ հասանք Խորհրդարանը, որուն հեռախօսային ցանցը կտրած է (Արմէնթէլը) մէկ ամիս է արդէն, որովհետեւ վճարումները չէ կատարած… ասիկա հաւատալի էր: Պետութիւնը դըրամ չունի, հեռաձայն վճարելու, ճամբաները նորոգելու, նոր հանրակառքեր բերելու, բայց պետական անձերը, ներառեալ երեսփոխանները, ունին ձեռքի հեռախօսներ, պողոտային վրայ սպասող շքեղ կառքեր, վարորդներով, սիրուն պարտէզով «Տաչա»ներ, Ջրվէժի մէջ, կամ Սեւանի շուրջ, եւ այլն…:

Նոյն սեղանին վրայ, շատ մաքուր հայերէնով, երիտասարդ մը, որ կրնար Պոլսէն կամ Հալէպէն ըլլալ, կը գանգատէր իր տեղացի ընկերոջ, որ իրենց գործածած շարք մը բառերէն բան չի հասկնար: Փաստելու համար ըսածը, գրպանէն թըղթիկ մը հանեց եւ սկսաւ կարդալ - Աւտոտեխսպասարկում - վիճպետվարչութիւն - հայ ջրխեղդփրկարմ - լենտրոշ - լենաէր - վիլէն - նինել…: Դիմացինը, հին յիշատակներով արթընցած մէկու մը պէս, սկսաւ ծիծաղիլ - իրաւ, կարծես դար մը անցեր է. որքան սորվմիտ էինք - սկսինք վերջինէն: Նինել-ը կարդա՛յ արաբերէնի նման, աջէն - ձախ, կը ստանաս Լենին… Վի-լեն-ը (յուսամ ֆրանսերէնի հետ կապ չունի) կը նշանակէ Վլատիմիր Իլլիչ Լենին… Լեն-աէր-ը կ'ըլլայ Լենինեան աէր… Լենդրօշն ալ Լենինեան դրօշ, դուն մոռցար ՄԷԼՍ-ը Մարքս, Էնկելս, Լենին - Ստալին…, ակնթարթ մը, ուզեցի հայաստանցի քաղաքացի նկատել ինքզինքս, եռանդուն «ակտիվիստ», սորվմիտ մը, ի՞նչ կըրնայի հնարել որ լաւ պաշտօն ստանայի: Գտայ, ՌՕՔՕ - ՍԵՐՍԱՐ…: Լուծեցէ՛ք հանելուկը:

Խօսակցութիւնները հաճելի էին եւ սրտբաց. լիբանանեան համով օղին իր բաժինը ունէր անտարակոյս մթնոլորտի զուարթութեան մէջ. միակ խանգարող տարրը, որ կեդրոնացումս յրուեց եւ չկրցայ խօսակցութիւններուն կապը պահել, անտանելի երաժշտութիւնն էր. հայերէն բառերով, թրքերէն եղանակով երգերու շարք մը, որ յաջորդեցաւ, ի վերջոյ, զիս փախցնել տալ այդ հաճելի ճաշարանէն:

Ճամբան քալած ատենս կը մտածէի, տխրութեամբ, թէ ինչպէ՞ս կարելի է այսքան կարճ ժամանակուան մէջ, իյնալ խորունկ անդունդ … երաժշտական ճաշակը նկատի առնելով: Ո՞ւր չքացան Աշոտ Սաթեանի, Կարօ Զաքարեանի, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի, Յովհաննիսեանի, չըսելու համար Արտաշէս եւ Արամ Խաչատուրեանի, Առնօ Բաբաջանեանի եւ միւս բոլոր «մոռցուած» երգահաններուն հայկական շունչով եւ մեղեդիով հիւսուած երգերը: Երգարանակ եւ երգերէկ ծախող երիտասարդէ մը ԼՈՒՍԻՆԷի պատարագի երգերը խնդրեցի: Պահ մը շփոթած կեցաւ. - Ո՞ր Լուսինէն հարցուց: Ես ի՞նչ գիտնամ որ նոր Լուսինէներ բուսած են եւ ալաթուրքա խըռախճանքի երգեր կ'երգեն: Իմ ուզածս չկար. բայց «միւս» Լուսինէէն՝ առատօրէն…: Մեր Փաւառօթթին, ներկայիս, կը կոչուի Արամ Ասատրեան, որուն մասնագիտութիւնն է, կրցածին չափ ալա - թուրքա երգել, որպէսզի հարսանիքներու, պարպուած գլուխներով կիներն ու երիտասարդները, կարենան պարել: Եւ որովհետեւ մեր ազգային աւանդութեան մէջ, քիչ են այդ ռիթմով երգերը, ուրեմն, դուն բաց թրքական հեռատեսիլ կամ ձայնասփիւռ, ձայնագրէ՛, թարգմանէ՛ կամ յարմարցո՛ւր հայաստանահայերէն անճոռնի բառեր, փող առաջ օ՛ն, նոր «Հայկական ձայներիզ մը» լոյս աշխարհ կը տեսնէ, մեծ ուրախութիւն Հայաստանի, Կովկասի եւ Լոսի հայրենակարօտ հայութեան … որ «Սալլա՛, սալլա՛ մէնտիլի»ի - եղանակով, կ'երգեն ու կը պարեն - շարժի՛ր, շարժի՛ր թաշկինակը - … առանց կարմրելու, գանելու, պժգալու… արդեօ՞ք, արդեօք, արդեօք, արդեօ՞ք … նոյն ազգին կը պատկանինք: Ալթօ Կապրիէլի, իր նշանաւոր բառգիրքին մէջ, ԱԶԳ բառին դիմաց կը գրէ - անհատներու խմբակ, որ միեւնոյն ծագումը, միեւնոյն լեզուն, պատմութիւնը, կրօնքն ու բարքերը, ունին, նոյնիսկ եթէ քաղաքականօրէն միացած չեն: Թողունք քաղաքականը, որ յաճախ բաժանում եղած է, բայց սա այսօրուան Հայաստանցիները, ե՞ն կամ չե՞ն, Հայկի, Գրիգոր Լուսաւորչի, Մեսրոպ - Մաշտոցի եւ Խաչատուր Աբովեանի շարաւիղները որոնց թողած հարուստ ժառանգութիւնը բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսէ մեզի եւ բաց է դարերով:

Գանձասարի երիտասարդ եւ հայրենասէր վանահայր՝ ՏէրՅովհաննէս քահանայ Յովհաննիսեանի խորհրդածութիւնը զիս շատ տպաւորեց, - եթէ տարի մըն ալ անկախութեան շարժումը ուշանար, ամբողջութեամբ կրնայինք թրքանալ Արցախի տարածքին, որովհետեւ, այնքան սովորական դարձած էին, խառն ամուսնութիւնները, որ յայտնի չէր թէ գիւղերուն մէջ, ո՞վ էր Ազէրի Թուրքը, ո՞վ Ղարաբաղցի Հայը… - Հայաստանի մէ՞ջ ալ այդպէս էր արդեօք … ա՞յդ է պատճառը որ Սփիւռքի առողջ մեծ մասին տեսակէտները խոտոր կը համեմատին ներկայ Հայաստանցիին մտայնութեան հետ: - Խորհուրդ բազում տրամութիւն շատ - կ'երթամ դէպի Աշտիշատ - պիտի ըսէր բարեկամս Զուլալ, դառն քմծիծաղով մը:

Լսած էի որ, կայ կեդրոն մը Երեւանի մէջ, վերջերս տեղափոխուած աւելի մատչելի տեղ, ուր կարելի է օրուան բոլոր ժամերուն, տուն գնել եւ տուն ծախել:

Վարձակառք մը զիս ուղղակի հոն … առաջնորդեց: Ծախելիք տուն չունէի, … ալ, առ այժմ, գնելու տրամադրութի… Յաւիտեանս խղճի խայթ պիտի զգա… եթէ ուզեմ մարդոց ամենանեղ այս պա… րագային, օգտուելով իրենց ծայր … տխճան թշուառութենէն, տիրանալ … տանիքի մը վերջին սեփականութեան … ոչինչ ճիգով, չնչին գումարով: Տես… րանը դերիրապաշտ պատկեր կը պարզէ… Պիտի ուզէի երբեք տեսած չըլլա… Տխուր դէմքեր. չածիլուած երեսն… այրեր, կիներ, երիտասարդներ, ծեր… առանց մեծ աղմուկի, թուղթի պա… ռիկներ կախած կուրծքերուն վրայ, … ուականի նման կը դառնան, առանց … ճապարանքի, դանդաղ շարժումներ… ի վիճակի յաճախորդ մը գտնելու իր… յարկաբաժինին, որոնց միջին գումա… երեքէն տասը հազար տոլարի վրայ … երբ այդ գումարով, Արեւմուտքի մէ… պատ մը չես կրնար նորոգել:

Ամէն անգամ, գաղթելու թեկնածու… րը չեն որ կը դիմեն այս գործողութեան… յաճախ հրաժարելով իրենց լաւ բն… կարանէն, նուազ լաւ երկու միջակ բն… կարանի տէր կրնան դառնալ եւ իրե… հասուն զաւակը ամուսնացնել, կամ … ւելեալ գումարը գործածել տարի մը եւ … ապրելու…: Բնականաբար ունինք ընկե… րային հարցերու նախարարութիւն մը … որ կ'ենթադրեմ, տեղեակ է այս ողբե… գական վիճակին, եւ կը խորհի փութա… արմատական լուծումներ գտնե՞լ: Եր… ժողովուրդ մը, իր ձեռքերով կը սկսի … շինած բոյնը քանդել, նշան է թէ Ա… ՆՈՒՍ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԻՔՆ ՈՒՆԻ…

Տուն վերադարձիս, Տիկին մը հիւ… սրահին մէջ ինծի կը սպասէր: Ըսաւ… որ պիտի հանդիպի. չէր ըսած ժամ… Յաւեցայ որ սպասցնել տուած եմ. բայ… ինք ուրախ էր զիս տեսնելով: Լսած… եղեր (չեմ գիտեր ո՛ւսկից) որ նկարչու… թենէ կը հասկնամ: Զէր եկած հարցնե… լու թէ իր զաւակը տաղանդ ունի՞ կամ… ոչ. այլ համոզուած էրատոր: Եկած էր … խորհուրդ հարցնելու թէ Եւրոպայի ո՞ր … ակադեմիան կրնամ տեղաւորել զինք… երեւակայեցէք որքան մեծ էր պատասխա… նատուութիւնս: Բնականաբար 12-ամեայ … պատանիի մը համար, շատ մանկական … էին տեսած փորձերս. ինչպէ՞ս ըսել … առանց սպանական դդեակ մը քանդելու:

Քրօնիկագիր՝
ԽԻՍԵՐԺՈՍ

(Շար. 15)

ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆ, ԻՐ «ՕՐՕՐ»Ը ԵՒ ՑԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Կար ու չկար՝ Բարսեղ Կանաչեան տաղանդաւոր հայ երգահանը կար: Օր մը, այսինքն 1913-ին, Գամառ - Քաթիպայի «Քոնն եղիր բալաս» վերնագրով գողտրիկ բանաստեղծութեան բառերէն ներշնչըւած՝ Բարսեղ Կանաչեան յօրինեց սքանչելի մեղեդի մը: «Օրօր» անունով երգի վերածուած այս կտորը անմիջական յաջողութիւն գտաւ, հրատարակուեցաւ, երգարաններու մէջ տեղ գտաւ, եւ որովհետեւ գլուխ - գործոց մըն է, մինչեւ այսօր կը հմայէ ու յաւիտեանս պիտի հմայէ ունկնդիրները:

Օր մըն ալ, այսինքն վերջերս, Միացեալ - Նահանգներու Փենսիլվանիա նահանգին մէջ լոյս տեսաւ Ամերիկահայ երաժշտահան Ռիչըրտ Եարտըմեանի (1917 - 1985) յօրինումները պարունակող CD (խտացեալ սալ) մը ուր, այլոց շարքին, տեղ գտած է նաեւ Armenian suite կտորը, որու բաղկացուցիչ եօթը մասերէն վեցը՝ Կոմիտասի ձայնագրած ժողովրդական պարերու վերծանում - դաշնաւորումներ են, իսկ եօթներորդը՝ Բարսեղ Կանաչեանի ստեղծագործած «Օրօր»ն է, թէեւ դաշնաւորման մէջ մասնակի փոփոխութիւններով, բայց ճիշդ ու ճիշդ նոյն թեմայով:

Ըստ CD-ին ընկերացող բացատրագրին, Ռ. Եարտըմեան այս Armenian suite-ը գրած է 19 տարեկանին:

Հասկնալի կը գտնեմ, որ հայկական մեղեդիները ամերիկեան միջավայրին ծանօթացնելու փափաք ունեցող երիտասարդ երաժշտագէտը օգտագործէր Կոմիտասի շնորհիւ կորուստէ փրկուած մեր ժողովրդական եղանակները եւ Բարսեղ Կանաչեանի համընդհանուր յաջողութեան արժանացած «Օրօր»ը: Հասկցած եմ նաեւ, որ եթէ Ռ. Եարտըմեան ողջ ըլլար այս CD-ի հրապարակման առիթով, անպայման պիտի պահանջէր որ Կոմիտասի ու Բ. Կանաչեանի անուններ… հոն յիշուին իր անուան հետ՝ առ նուազն … ինչպէս սկզբնաղբիւրները Armenian suite-ի իր դաշնաւորումներուն կամ variations-ներուն (ինչպէս՝ Կոմիտաս / Աս… մազեան եւ Երաժշտութեան պատմու… թեան մէջ բազմաթիւ այլ զուգաւորում… ներ):

Եւ սակայն, խնդրոյ առարկայ CD-… ընկերացող բացատրութիւններէն եւ … մէկուն մէջ կը գտնենք անուններու … հրաժեշտ նշումը: Կոմիտասի հաւաք… գրածներու պարագային մերթ միայն կը … յիշուի՝ «ժողովրդային երգէ մը առն… ուած», մերթ՝ այդքանն ալ զանց առն… ուած: Իսկ Բ. Կանաչեանի «Օրօր»ի պա… րագային, որ այս սալին մէջ տեղ գտա… է թէ՛ առանձին դաշնակի թէ՛ համա… ւաղային կատարումի ձեւերով, միա… սա բացատրութիւնը տրուած է. - «Մա… րը կ'երգէ իր մանկան օրօրոցը ձօնել… .. Վզէդ կախուած ոսկեայ խաչը … պահապան, պահի մատանիով զոր կը … անոր՝ քահանան»: Ուրեմն՝ հարցը երգ… մասին ըլլալով հանդերձ՝ խօսք չի … երգին բառերն ու սկզբնական երաժ…

տուեթիւնը յօրինողներուն մասին (միջանկեալ յայտնեմ, որ Գամառ – Քաթիպայի բնագիրն ալ «վերծանուած» է. ան գրած էր Նարօտ, ոչ թէ մատանի) : (1)

Ռուբըրթ Եարտըմեանի դաշնակահար աղջիկը, Վերա Եարտըմեան, իր մենակատարութիւններով մասնակցած է այս CD-ի իրագործման : Տրամաբանօրէն՝ ան հայթայթած պէտք է ըլլայ նաեւ իր հօր երկերու սալին ընկերացող բացատրութիւնները, կամ առ նուազն՝ հսկած պէտք է ըլլայ ասոնց բովանդակութեան :

Ինչ ալ եղած ըլլան մեր նշած թերացումներուն սկզբնական կամ յետագայ պատճառները (մոռացում, անտեղեակութիւն, թիւրիմացութիւն կամ այլ), այժմ Վերա Եարտըմեանի ուսերուն կը ծանրանայ զանոնք անձամբ սրբագրելու պարտականութիւնը, թէ՛ CD-ի ընկերացող բոլոր բացատրութիւններուն մէջ թէ՛ ընդհանրապէս, ոչ միայն ընդունուած օրէնքը յարգելու համար, այլ մանաւանդ իր հօր համբաւը անեղծ պահելու նախանձախնդրութեամբ :

⁂

1913-ին յղացուած նոյն այս «Օրօր»ի՝ իբր թէ 1920 – 1921-ին Հալէպի մէջ յօրինուած ըլլալու մասին վերջերս հրապարակ հանուած սրտառուչ բայց թիւրիմացութեան արդիւնք եղող պատմութիւն մըն ալ կայ, շատ յարգելի անձնաւորութեան մը կողմէ մէջբերուած՝ այնպէս ինչպէս ինք լսած է երրորդ անձէ մը (2) : Այստեղ՝ թիւրիմացութեան պատճառը ո՛չ թէ անտեսումն է, այլ՝ մեծ հիացմունքը :

(...) «1920 – 1921-ի շրջանին, Բարսեղ Կանաչեան Հալէպ կը գտնուէր ու յաճախ կ'այցելէր Մազլումեաններուն, իրենց դաշնամուրին վրայ նուագելու համար : Այս պատմութիւնը պատմողը՝ (այդ օրերուն) հազիւ 11 տարեկան էր, իսկ կրտսեր քոյրը՝ (...) դեռ նորածին, մօր գրկի մէջ, (որ) կ'օրօրէր զայն մայրական խանդաղատանքով : Տեսարանը յուզիչ էր երիտասարդ երաժիշտին համար, որ աչա ի տես ասոր՝ դաշնամուրի առջեւ սկսաւ յօրինել իր "Օրօր"ը»...

Մինչ Բ. Կանաչեան պարզապէս կը նուագէր արդէն գոյութիւն ունեցող իր «Օրօր»ը, տասնմէկամեայ պատանին բաւ երեւոյթին կարծած է, թէ տեղւոյն վրայ յօրինեց զայն..

⁂

Հալէպի մէջ Բարսեղ Կանաչեանի «յոյնաբերման» շուրջ եւս վիպականացած զրուագ մը կայ, ուրիշ անձի մը կողմէ նոյն յարգարժան հեղինակին փոխանցուած եւ վերջինիս գրքին մէջ նոյնութեամբ յիշուած :

Այստեղ ալ կ'ըսուի (3) որ զրոյցը պատմողին հայրը, 1918-ին, Հալէպի մէկ փողոցին մէջ մահուան դուռը հասած սովահար երիտասարդ մը կը գտնէ, տուն կը տանի, լոգցնել կուտայ, ցնցոտիներուն փոխարէն մաքուր զգեստներ կը հագցնէ, կը կերակրէ : «Օտարականը՝ յանկարծ սիրտ առած», կը խնդրէ որ ջութակ մը ճարեն իրեն : Ներկաները խոր զարմանքով եւ յուզումով կը լսեն անոր վարժ նուագը, ապա ինքնութիւնը կը հարցնեն : Երբ կը յայտնուի, թէ Կոմիտասի հինգ սաներէն մէկն է, զայն կը տանին Առաջնորդարան, որ ելոյթներու շարք մը կը կազմակերպէ :

Բարսեղ Կանաչեանի հալէպեան նախաքայլերուն շուրջ ստեղծուած այս զրոյցը առանց այլեւայլի կը հերքէ անոր աղջիկը՝ Սեդան, ինծի յղած 2000 Մայիս 28 թուակիր նամակով. –

... «Նախ՝ Բարսեղ Կանաչեան 1918-ին որպէս տաղթական չէ եկած Հալէպ, այլ՝ 1919-ին հասած է հոն, որպէս Թրքական զինուորական նուագախումբի անդամ : Անոր առաջին գործը եղած է դիմել Առաջնորդարան եւ ինքզինք ծանօթացնելով խնդրել, որ խումբ մը կազմեն որպէսզի Հալէպի մէջ ելոյթներ կազմակերպեն :

«Հոս պէտք է յիշեմ նաեւ որ Կանաչեան 1916-ին գնած է իր ջութակը որմէ երբեք չէ բաժնուած, ուսէն կախած իր հետ տարած է ամէն տեղ : Այդ ջութակը մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի» :

⁂

Սփիւռքահայ ցրուած կեանքի անտիրութեան պայմաններուն մէջ, «պոչը գըլուխէն լուր չունի» կ'ըսենք յաճախ ու կ'անցնինք : Բայց քանի բոլորովին ուշ չէ, գոնէ ծանօթ դէմքերու եւ դէպքերու կապակցութեամբ նշմարուած թիւրիմացութիւնները հարթելու փորձը պէտք է կատարեն բոլոր անոնք, որոնք համապատասխան ճշգրիտ տեղեկութիւնները ունին :

Ուստի, մեր մամուլի եւ տեղեկատուական արդի միջոցներու պատասխանատուներէն կը խնդրեմ արտատպել միայն այս նպատակով գրած տողերս, առ ի քաջալերութիւն՝ նման ճշգումներու բանալին ունեցող այլ անձերու :

ՇԱՔԷ ՏԷՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(1) «Քունն եղիր բալաս»ի բ. տունին բառերն են. – «Օսկի խաչ վըզիդ՝ քեզի պահապան, Նարօտ կապիլ է ծարէն տէրպապան» :

(2) Ռոպէր Ճէպէճեան, «Ցուշեր եւ ինքնակենսագրութիւններ», իր 90-ամեակին առթիւ լոյս տեսած՝ Հալէպ 1999 : Տեսնել էջ 59 :

(3) Նոյն տեղը, էջ 56 – 57 :

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

Միջին Արեւելքի ղեկավարներէն խօսքը եւ գործը ամէնէն աւելի կշիռ ներկայացնողներէն մէկն էր Հ. էլ-Ասատ որուն մահը բազմաթիւ հարցականներու առջեւ կը ձգէ միջազգային հանրութիւնը : Առաջին հետաքրքրութիւնը կ'ուղղուի անոր յաջորդութեան խնդրին. ինք այդ դերին համար ընտրած է որդին Պաշարը : Վերջին տարիներուն ալ լրջօրէն զբաղած անոր պատրաստութեամբ : Նախ զինքը ընդգրկած է բանակին մէջ որ սուրիական իշխանութեան գլխաւոր յենարանն է : Պաշար արագ վերելք մը ունեցած է հոն, կարճ ժամանակի մէջ տիրանալով զօրավարի եւ գլխաւոր հրամանատարի աստիճանին : Ապա Ասատ սկսած է գալկին դիրքը զօրացնել Պաաս կուսակցութեան մէջ : Լուրջ փոփոխութիւն կատարած է գաղտնի սպասարկութեան ղեկավարութեան մէջ ալ, երիտասարդներով փոխարինելով իրեն տարեկից պատասխանատուներ, որպէսզի Պաշար ստիպուած չըլլայ զանոնք «հօրեղբայր» անուանելու :

Պաշարի յաջորդութիւնը վաւերացուած է կուսակցութեան կողմէ, քանի որ Խորհրդարանը արդէն հօրը մահուան օրն իսկ Սահմանադրութիւնը փոփոխութեան ենթարկած է, պետական գերագոյն նախագահին համար նուազագոյն տարիքը 40-էն իջեցնելով 34-ի : Յունիս 17-էն ան արդէն կը գրաւէր հօրը աթոռը. սակայն, եթէ երկարի մինչեւ անոր վճռական ընտրութիւնը միջանկեալ այս շրջանը, բազմաթիւ վտանգներու կրնայ ենթարկուիլ երիտասարդ ու անփորձ ղեկավարը : Կրնայ, օրինակ, պառակտում ծագիլ իր իսկ ճակատին մէջ, կամ յաջորդութեան սկզբունքին դէմ կրնան առարկութիւններ յայտնուիլ :

Ասատի գլխաւոր ժառանգութիւնը կը կազմէ իր ժողովուրդին տուած հպարտութիւնը եւ երկրին տուած արժանաւորութիւնն ու հեղինակութիւնը : Ան յաջողած է զօրացնել սուրիական ընկերութիւնը, համարկելով փոքրամասնութիւնները, ազգային բաւական զօրաւոր զգացումով մը :

Իսկ իր մահէն ետք բարեշրջումներու կարելութեան առընչութեամբ աւելի ընական է մտածել ընկերութենէն զալիք մղումի մը մասին, քան՝ ղեկավարութեան վերնախաւէն : Այդ վերնախաւը ենթարկուելէ ուրիշ դեր չէր ունեցած Ասատի օրով, քանի որ նախագահն էր մտածողը, որոշում տուողը : Այդ առումով, մեծ է անոր մահուամբ գոյացած բացը : Մինչդեռ, ընկերութիւնը որ երկար ատեն խզուած էր աշխարհէն, այսօր համացանցի, լիբանանեան լրատուներու, հեռատեսիլի կայաններու շնորհիւ կը տեսնէ թէ ի՛նչ կ'անցնի, կը դառնայ : Ասատ չէր նշմարած այս հոլովոյթը ու մնացած՝ ուրիշ ժամանակի մը մարդը :

Հարցականներու ամէնէն լուրջ մասը կը կապուի Պաշարի յաջորդութեան. ան ընտանիքին կրտսեր զաւակն էր որ մեծ եղբօրը արկածով մահէն ետք միայն նըկատուեցաւ հօրը յաջորդ մը : Շատերու համար ստոյգ չէ որ անկեղծօրէն ունի այդ յաջորդութեան ձգտումն ու կարողութիւնը :

Ինչ կը վերաբերի Լիբանանի որուն քաղաքական դասուն վրայ Ասատ անձնական ստոյգ հեղինակութիւն ունէր, պիտի փորձէ՞ փրկուիլ անմիջապէս սուրիական հովանաւորութենէն. շատ հաւանական չի նկատուիր ատիկա : Քաղաքական դէտերու կարծիքով, Լիբանան գիտակից է թէ այդ հովանաւորութենէն աստիճանական կերպով դուրս գալու առիթ մը ստեղծուած է իրեն համար ու ամէնէն դժուարը այդ առիթը յարմարագոյն ձեւով գործածելը պիտի ըլլայ : Պէտք է հըզօրացնել միութիւն մը որ շատ փխրուն է տակաւին, իր ներքին գործերուն միջամտելու զրացի երկիրներու տեւական ախորժակներուն դէմ :

Լիբանանէն խրայէլեան զօրքին վերջին օրերու նահանջն ալ նորութիւն է շրջանին հաւասարակշռութեան համար : Անոնց մեկնումէն ետք, սուրիական զօրաբաժիններու հոն ներկայութիւնը աւելի դժուար արդարանալի երեւոյթ կը նկատուի : Ասատի յաջորդը, ո՛վ որ ալ ըլլայ ան, պարտի հաշուի առնել Լիբանանի նկատմամբ խրայէլեան նոր մարտավարութիւն մը :

ՔԱՂՀԱՆ

Publications
Reçues

LES NOTIONS DE L'ENFER
ET DES ENFERS A LA LUMIERE
DE LA REVELATION CHRETIENNE

GOHAR HAROUTIUNIAN

« Momig », Cahier N° 6, Paris 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Ինչպէս ալ իրարու նկատմամբ բարեացակամ, սիրուն կը թուէին. ի՛նչ մուրեր պիտի քսեն սակայն իրարու, երբ իրարմէ բաժնուէին ու երեկոյթին քաղը սկսին առնել՝ հայելիներու դիմացը հանուելով միանգամայն :

Ցանկարծ դուռը զարնուեցաւ : Զարուհի վազեց :

– Աս ատեն ո՞վ է կուգայ կոր, – զարմացաւ տանտիրուհին :

Մէյ մըն ալ Մարտիկ աղան ներս մըտաւ, յաղթական՝ քովը ունենալով Զարուհին, որ կը փութկոտէր, կը ճառագայթէր :

Իրարանցում մը, աթոռներու շարժում մը :

– Մարտիկ էֆէնտի Սրմաքէշեան, մեծ վաճառական, շատ հարուստ, – փսփսաց Օրիորդ Պէյլէրեան ականջներ ի վար... – հօրս բարեկամներէն է :

Ստեփան աղան, բան մը, որ իրեն ստէպ չէր պատահեր, ոտքի ելաւ, հրամցուց :

Տանտիրուհին, առաւել քան երբեք հըպարտ, օրիորդը՝ թաշտուն, ներկայացումները կատարեցին :

Երկար ու բարձր, Մարտիկ աղա գըլուխ թեթեւ շարժումով մը կը բարեւէր :

– Ինչո՞ւ չէք նստիր, նստեցէ՛ք, – ըսաւ շեշտով մը, որ յանդիմանանք մըն էր կարծես ոտքի ելլողներուն հասցէին :

– Օրիորդը ինչո՞ւ ձեզ հետ չբերիք, Մարտիկ էֆէնտի, շատ ուրախ պիտի ըլլայինք...

– Այո՛, ես ալ կը փափաքէի կոր, քիչ մը տկար ըլլալուն չուզեց գալ : Է՛, – աւելցուց՝ տեսնելով, որ ամէնքը լուռ էին, – ինչի վրայ կը խօսէիք կոր, շարունակեցէ՛ք...

Գոհունակութեան ժպիտ մը ծաղկեցաւ Սուրեանին դէմքին վրայ, որ իր պատմութիւնը ալ վերջնականապէս ընդմիջուած կարծելով՝ ըմբոստ ուշադրութեամբ մը կը դիտէր Մարտիկ աղան :

– Ոչինչ, – ըսաւ Զարուհի... – բան... միւսիւ Լեւոնը իր բանտարկութեան պատմութիւնը կ'ընէ կոր տէ...

– Բանտարկութի՞ւն... յեղափոխակա՞ն է պարոնը...

– Էր երբեմն, – պատասխանեց Սուրեան...

– Հը՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա յօնքերը պռստելով ու խոժոռ մը Սուրեանը չափչըփելով... – է՛ պատմէ՛, նայինք՛, միւսի՛ւ :

Փակագիծի մէջ ըսենք, որ Մարտիկ աղա մէկ հոգիի «յոդնակի» խօսելու սովորութիւնը չունէր, բան մը, զոր չէր հասկցած : «Դուք»ը երկու կամ երեք հոգիի կ'ըսուի, ա՛ պապամ» – կը դատախօսէր Պոլիս, թէեւ փափաքող էր, որ իրեն դուք, ձեզ, ձեր ըսուի, անշուշտ, ինքզինքին քանի մը հոգիի արժէքը վերագրելով :

– Պատմենք, – ըսաւ քմծիծաղով մը Սուրեան ու երրորդ անգամ ըլլալով ձեռք առաւ ընդհատուած թելը : – Իրիկուն մը բանտին պահապանը եկաւ ինծի ծանուցանել, որ Հիւսնին գիս կ'ուզէ հարցաքննութեան համար... Ու կ'ըսեն, թէ, – աւելցուց Սուրեան իբր եզրակացութիւն իր վերջապէս աւարտած պատմութեան, – յեղափոխականները բան մը քաշած չեն, ոեւէ տառապանք կրած չեն, թէ ժողովուրդն է, որ միայն տուժած է...

Աւելի աղէկ կ'ըլլար, որ չըսէր այդ խօսքը Մարտիկ աղային ներկայութեանը : Մարտիկ աղա, որ Սուրեանը մտիկ ըրած ատեն մեծ ճիգեր կ'ընէր ինքզինքը զսպելու համար եւ որ բաւական ատենէ ի վեր առիթ ունեցած չէր իր հակայեղափոխական զայրոյթին սլաքները թափելու հըրապարակաւ, այդ խօսքին տարօրինակ ուժգնութեամբ մը պայթեցաւ՝ ի մեծ ապշութիւն հոն գտնուողներուն :

– Յեղափոխականները նեղութիւն կըրա՛ծ են, իրա՞ւ... է՛ ժողովո՞ւրդը, անոր քաշած տառապանքնե՞րը... ժողովուրդը ի՞նչ յանցանք ունէր... յեղափոխականները չէ՞ն, որ զինքը այս աճեցի վիճակին հասցուցին... դուք չէի՞ք, որ զինքը ջարդել, կողոպտել տուիք, զինքը աշխարհիս չորս կողմերը պանդուխտ ձըգեցիք... յեղափոխականները ի՞նչ քաշեցին որ... ազգին սառկը կերան, քէյֆ ըրին ու յետոյ զինքը ջարդել, կողոպտել, բանտարկել տուին, ... մանաւանդ ան դրօշակեանները...

– Իրաւունք ունի էֆէնտին, – վաւերացուց անդիէն Ստեփան աղային կոշտ ձայնը, – ինծի եղած վնասը ես գիտեմ ատոնց սայիէն :

Մարտիկ աղա կը շարունակէր իր ճառը, ուռած շեշտերով, խոշոր շարժումներով, հակառակ հաշտարար ընդմիջումներով, խափանումի ճարտար փորձերուն տիկին եւ օրիորդ Պէյլէրեանին, որոնք կը վախնային բախումէ մը Մարտիկ աղային եւ Սուրեանին միջեւ : Այս վերջինը, սակայն, կը մնար շատ հանդարտ, արժանաւոր՝ նախկին վաճառականին խօսքերուն զայրացկոտ հեղեղին դէմ, աչքերը ուշադրութեամբ անոր յառած, պրկումը սեղմուած, դէմքը կարմրած :

– Մեր յեղափոխականներուն ըրածը հայրենասիրութի՞ւն է, ազգասիրութի՞ւն է կը կարծէք... մեծ մասամբ խաբեբաներ են ատոնք, փառասէրներ կամ ժողովուրդը շահագործողներ ... հայրենասիրութի՞ւն մի ... հայրենասիրութիւնը դուք եկէ՛ք ինծի հարցուցէ՛ք, ինծի՛ :

Հոս կանգ առաւ :

– Ինծի կը տեսնա՞ք կոր, ինծի՛ ... այո՛, թէեւ վրայէս բան մը չերեւար, բայց ասկից քանի տարի առաջ ես մենամարտեցայ ու պալօնով օդը ելայ, գիտէ՞ք ի՛նչ բանի համար...

Մարտիկ աղային ձայնը կը դողար, կը թաւալէր, սենեակին մէջ կը թնդար ապշած լռութիւնով մտիկ ընող հիւրերուն գլխուն վերեւ, ու ձեռքը ճարտասանական թռիչներով օդը կը ճեղքէր :

– Պարզապէս ազգիս ձառքին, պարծանքին համար, հայ անունը բարձր բռնելու ու պատմութեան մէջ երկու տող ունենալու համար :

Օրիորդ Պէյլէրեան, գլխու հետաքըրքիր յառաջացումով մը, մէջ նետուեցաւ :

– Մենամարտեցա՛ք ... պալօնով օդը ելա՞ք ... ի՞նչ կ'ըսէք, իրա՞ւ ... պատմեցէ՛ք, նայինք ... կ'աղաչեմ :

(Շար. 24)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս տարի եւս, ամէն տարիներու նման Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը, իր պարտականութիւնն ու յարգանքը կը ներկայացնէ Հայ Ազատագրական – Յեղափոխական շարժման ռահվիրաներ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆՆԵՐՈւն յիշատակին, որոնք միասնաբար կախաղան բարձրացան 1915 Յունիս 15-ին եւ իրենց կեանքը մատուցին ազատ ու անկախ Հայաստանի՝ ՀԱՅը։

Վարիչ Մարմինս, ՔՍԱՆՆԵՐու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարէ Փարիզի, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ, Կիրակի, Յունիս 25-ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պարսամ Թէրզեանի յիշատակին Տիկին Ազնիւ Խաչատուրեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE

(Շար. Ա. էջէն)

չարած մը պայմանաժամ ունի արտայայտուելու համար, բայց, այնքան ալ դէմ չէ գոյացած համաձայնութեան, նոյնիսկ եթէ մասնակի է։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութեան ծայրայեղ ուղղափառ Շաս կուսակցութեան պատկանող չորս նախարարները հրաժարեցան, բայց, 48 ժամուան մէջ թերեւս կարելի ըլլար ելք մը գտնել։ Ըստ իրենց ամէն բան կախում ունի Պարաքէն, որ սակայն չի կրնար տեղի տալ իրենց պահանջներուն։ Ասոնց կարգին Ռաբունի Եուսէֆ կ՚ուզէ որ պահպանուի «Էրէց Իսրայէլը», այսինքն Աստուածաշնչական Իսրայէլը՝ որ իր մէջ կ՚առնէ Այսրյորդանանը։

ՎԻՎԷՆՏԻ ՒՈՒՆԻՎԵՐՍԱԼ ծնաւ Յունիս 20-ին, Վիվէնտիի, Սիկրամի եւ Գանալ փլիւսի ձուլումով։ Ստեղծուած խումբը, 2-րդն է այլեւս համաշխարհային գետնի վրայ, 376 միլիառ ֆրանքի գործառնութիւն ցոյց կրնայ տալ։ Ան կը համախմբէ սինեմա, հեռատեսիլ, երաժշտութիւն, հրատարակչութիւն, հեռաձայն եւ համացանց։

ՊԱՇԱՐ ԷԼ ԱՍԱՏ, Սուրիոյ հանգուցեալ նախագահին տղան, Պաասի ընդհ. քարտուղար ընտրուեցաւ Յունիս 20-ին։ Կուսակցութիւնը ընտրեց Քաղաքական Բիւրոյի 21 անդամները, որոնց կէսէն աւելին նորեր են։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 2-ին, Ռոթերտամի մէջ, Ա. խումբէն Փորթուկալ 3 – 0 պարտութեան մատնեց Գերմանիան որ վերջնապէս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն։ Նոյն խումբին մէջ, Շարլրուա, Ռումանիա 3-2 յաղթեց Անգլիոյ որ նաեւ այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն։ Այս խումբի գլուխն է Փորթուկալ 9 կէտով. քառորդ աւարտականներուն համար որակուեցաւ նաեւ Ռումանիա որ գրաւեց խումբին Բ. տեղը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 24,

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝ ԵԼԱՆՈՅՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կիրակի, Յունիս 25,

Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՁԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ. ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաղթանք կը կատարուի վասն Սուրբ Էջմիածնի։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29-ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց։

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր Եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25-ին, Կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը հոգելոյս

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Երախտաշատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ։

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Samedi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

TEBROTZASSERE
EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN
SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL
MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS
DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ 01 43 81 01 72
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois)

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշներու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ՚ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւն, պարարուեստ, երգչախումբը, փողեբախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ՚ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: + 357-2.422195/422204
Fax: + 357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

1976 — 2000
Repas Anniversaire
Vendredi 23 Juin à partir de 20h30
Orchestre arménien
P.A.F. : 150 F.

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
Samedi 1er Juillet à partir de 20h30
Brochette Party
à la Maison de la Culture Arménienne
— Ambiance arménienne —
Tombola
Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan
Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 23
VENDREDI
23 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.933 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.933

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՄՈՆԱՔՈՅԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ»

«Մոնաքոյի գայթակղութիւնը» կ'որակուի այն տեղեկագիրը զոր հրապարակեց Ազգ. Ժողովի տեղեկատուութեան առաքելութիւնը, քննելէ ետք իշխանապետութեան դրամական դրութիւնը: Ծանօթ է որ Մոնաքօ, մանաւանդ եկամուտի տուրքերու մարզին մէջ դրախտային վայր մը կը նկատուի, բայց, այս անգամ գլխաւոր հարցը կը վերաբերի աղտոտ դրամին օրինականացման: Այլեւս, ամբաստանութիւնը պաշտօնական է, երեսփոխանները կը նկարագրեն դրութիւն մը որ կը նպաստէ ամէնէն ծանրակշիռ օրինազանցութեանց: 140 էջերէ բաղկացած տեղեկագիրը, զոր կը վաւերացնէ մեծամասնութիւնը, բայց կը դատապարտուի ընդդիմութեան, մանաւանդ՝ Էռ – Փէ – Էռ-ի կողմէ, մանրամասնօրէն կը պարզէ Սոսիէթէ տէ Պէն տը Մէռի (որու հակակշռին տակ է խաղարանի ճարտարարուեստը) խորհրդաւոր գործողութիւնները: Որոշ չափով կը մեղադրուի նաեւ Ֆրանսա եւ ոմանք կ'ուզեն որ խնդրոյ առարկայ ըլլան այն սերտ համաձայնագրերը որոնք կան Մոնաքոյի եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ֆրանսա Մոնաքոյի ինքնիշխանութիւնը ճանչցած է 1861-ին: Ըստ 1918-ի դաշինքին, իշխանական Թագին յաջորդութիւնը կրնայ միայն մոնեկասք անձնաւորութեան մը յանձնուիլ կամ ֆրանսացի, բայց ընդունուած ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Ներկայ Սահմանադրութիւնը որ 1962-ի թուականը կը կրէ, կը ճշդէ որ իշխանապետութիւնը ինքնիշխան եւ անկախ Պետութիւն մըն է միջազգային իրաւական շրջագծին եւ Ֆրանսայի հետ յատուկ պայմանադրութիւններու շրջագծին մէջ: Կառավարութիւնը կը վարէ պետական նախարար մը, ֆրանսացի դիւանագէտ, «իշխանին բարձր հեղինակութեան ներքեւ»:

Մոնեկասք է ով որ Մոնաքօ կամ արտասահման կը ծնի մոնեկասք հօրմէ: Իշխանապետութիւնը 30 հազար բնակիչ ունի, որոնց միայն 20%-ը մոնեկասք է:

Առաքելութեան երեսփոխանները շուրջ 20 հոգի հարցաքննած են, որոնց բաժնեբէն մէկ քանին շատ յատկանշական են: Օր. մը.– Պարոն Բ., 37 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Միացեալ-Նահանգներ, քոքայինի շահատակութեան համար, բայց ան, քանիցս, հսկայ գումարներ պարունակող ճամպրուկներ յանձնած է Մոնաքոյի դրամատուներու: Բանտէն, հեռաձայնով կը բացատրէ ֆրանսացի երեսփոխաններուն. – «Մոնեկասք դրութիւնը շատ պարզ է, որովհետեւ ամէն բան կարգադրուած է իշխանութեանց բարձրագոյն մակարդակին վրայ, դրամ ներմուծելու համար իշխանապետութեան մէջ, ինչ ալ ըլլան միջոցները եւ ինչ ալ ըլլայ աղբիւրը»: Կ'աւելցնէ. – «Այսքան միլիոնով կը ներկայանաք, կ'ըսէք որ միջնորդէք մըն է կալուածային վաճառքէ մը, ձեզի՝ "լաւ" կը պատասխանեն, չեն ստուգեր ձեր խօսքերուն ճշդութիւնը»:

Մամուլը լայն տեղ կու տայ այս հարցին, էջեր յատկացնելով, երբեմն ալ բառախաղերով, ինչպէս Լիպերասիոն (Յունիս 22), որ կը խորագրէր. – «La Société des bains de boue»:

Նոյն թերթը իր խմբագրականով հարց կու տայ. – «Դրամը չի հոտիր, արդեօ՞ք իշխանը իրը ըրած է հռովմէացի կայսեր՝ Վեսպասիանոսի նշանաբանը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ սահմանագիծին վրայ Թուրք սահմանապահներու կրակոցով սպաննուած ռուս զինուորին մասին Իգդիրի կառավարիչ Է. Աճար ըսած է թէ ան անցած էր սահմանագիծը եւ չանսաց Թրքական կողմէն եղած ազդարարութեան: Զինքը կեցնելու համար Թուրք սահմանապահները օդը կրակած են, այդ միջոցին ռուս զինուորը զարնուած է: Մարմինը նոյն օրը յանձնուած է Հայաստանի իշխանութիւններուն:

«ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ», զոր հաստատեց Ժէք Լանկ 1981-ին, տեղի ունեցաւ ըստ աւանդութեան ամրան առաջին օրը, Յունիս 21-ին: Այս անգամ Փարիզի հրապարակներէն զատ, բացուեցան նաեւ Էլիզէի եւ Մաթինեոնի պարտէզները: Շիրաք 1600 հիւր ունէր եւ գեղարուեստական յայտագրին համար հրաւիրած էր Վերոնիք Սանսոնը: Ժոսփէն արտայայտուեցաւ նաեւ հեռատեսիլէն, պատասխանելով Միշէլ Տրիւքէրի հարցումներուն, որոնց առաջինը կը վերաբերէր Պէթհովէնի «Ուրախութեան Ձօներգ»ին (Եւրոպայի փառերգը), շեշտեց թէ Պէթհովէնի երաժշտութիւնը joyeuseté ունի (ըստ Լառուսին, բառը ընտանի գործածութեան մէջ կատակ կը նշանակէ): Ըսաւ նաեւ թէ ջութակ սիրած է: Բազմութիւններ հաւաքուեցան Ռեփիւպլիքի, Գոնգորտի, Վոժի եւ այլ հրապարակներ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութենէն հրաժարեցան նաեւ երեք ուրիշ նախարարներ, այս անգամ Մէրեց ձախ կուսակցութենէն: Համաձայն չեն Պարաքի ծրագրերուն հետ լուծելու համար կառավարական տագնապը: Այս նախարարներն են՝ Կրթութեան, Առեւտուրի եւ Գիւղատնտեսութեան:

ԱԹԷՆՔԻ Խորհրդարանին առջեւ քանի մը տասնեակ հազար օրթոտոքս հաւատացեալներ համախմբուած են, Յունիս 21-ին, անգամ մը եւս բողոքելու համար կրօնքի արձանագրութեան ջնջումին դէմ անձնագիրներուն մէջ: Յունաստանի Եկեղեցին 150 հանրակառք պատրաստած էր առաւելագոյն թիւով մարդ ժողվելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Կրթական նախարարը՝ Ժէք Լանկ, հարցազրոյցի մը մէջ (Ֆրանս – Սուար, Յունիս 21) խոստովանած է որ հաշիշ գործածած է երիտասարդութեան տեն եւ աւելցուցած թէ միութիւնները պէտք է հակակշռեն էքթազիի որակը թեքնօ երեկոյթներու տեն: Ան կը շեշտէ. – «Պէտք չէ որ երիտասարդները իրենց առողջութիւնը փճացնեն աղտեղութիւններ գործածելով, քանի թմրեցուցիչ կ'առնեն, պէտք է անոնք փորձուած ըլլան. երիտասարդներու առողջութեան գինն է»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, դրամատուներու վրայ զինեալ յարձակումները 60% յաւելում կրած են առաջին վեցամսեային: Օրական, միջին հաշուով 4 յարձակում կայ: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր անոնց թիւը 360-ի հասած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ դատարան մը մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտած է Լիբանանցի մը նախատինքի յանցանքով: Իր հայրենակիցները հրաւիրած էր որ տօնեն Հաֆէզ էլ-Ասատի մահը: Յիշենք որ 35 հազար սուրիացի զինուոր կայ Լիբանանի մէջ եւ թէ եօթնօրեայ սուգ հռչակուած էր Սուրիոյ նախագահին մահուան առթիւ:

ՊՈՒՏԻՆ հրովարտակով մը «Բնական հարստութեանց» Նախարարութեան հակակշռին տակ դրաւ բնապահութեան եւ անտառներու երկու կոմիտէները, որոնք ցարդ անկախ էին: Արդ, Հարստութեան Նախարարութիւնը կը զբաղի կազով, քարիւղով, ոսկիով, այսինքն բոլոր այն բաներով որոնց դէմ կը գործէին այդ կոմիտէները:

ԼԻՈՆԻ Վերաքննիչ Ատեանը հաստատեց, Յունիս 21-ին, վեց ամսուան –յետաձգումով– բանտարկութիւնը Ժան Փլանթէնի, որ հրատարակիչն է պարբերականի մը որ կասկածի տակ առած էր Հրեաներու ցեղասպանութիւնը: Երեք տարի ալ չի կրնար հրատարակիչի իր արհեստը կատարել:

ԼՂՀ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարարը Արմէն Սարգսեան ԱՄՆ-էն Երեւան վերադարձի ճամբուն վրայ կարճատեւ կայքով մը գտնուեցաւ Փարիզ ուր Յունիս 21, Չորեքշաբթի երեկոյեան հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի դեսպանատան մէջ, գաղութին մամուլի ու կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ:

Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեանի ողջոյնի ու ներկայացման խօսքէն ետք շուրջ երեք տասնեակ ներկաներուն դիմեց Ա. Սարգսեան: Ուրախութիւնը յայտնելէ ետք տրուած առիթին համար, ծանրացաւ զէնքով ձեռք ձգուած յաղթանակը մնայուն արժէքի վերածելու նպատակով մշակութային, տնտեսական բարեփոխումներու ձեռնարկելու իրենց մտադրութեան վրայ: Այս մօտեցումով ծրագիրը պատրաստուած էր փառատօնի մը, 2001ին, որուն սկզբնական ծրագիրը յղացուած ու իրենց առաջարկուած էր ԱՄՆ-ու հայկ. շրջանակներու կողմէ: Անոր հիմնական գիծը կը կազմէր Սփիւռք – Հայաստան – Ղարաբաղ միասնական գործունէութեամբ ու արուեստի ճամբով ղարաբաղեան պատուհան մը բանալ դուրսի աշխարհին վրայ: Առիթ կա նաեւ ազդակ մը կ'ըլլար միջազգային գետնի վրայ Ղարաբաղի ճանաչումին: Կը նախատեսուէր ընդգրկել ճարտարապետութեան, գրականութեան, նկարչութեան, երաժշտութեան, թատերական, պարի մարզերը:

Այսքանով առնուազն հետաքրքրական թուող ծրագրին մասին Ա. Սարգսեան ապա պատասխանեց հարցումներու. կառավարութեան հաւանական փոփոխութեան մը պարագային բան պիտի չփոխէր, քանի որ նախագահն ու վարչապետը հաւանութիւն տուած էին ու ձեռնարկը անձերու առընչուած բան չէր: Ան քանի մը տարիէն ինքնաբաւ ըլլալով նաեւ որպէս քոլընտի արդիւնք, պիտի նպաստէր Ղարաբաղի մասին հատորներու հրատարակութեան, յուշարձաններու նորոգութեան ու զարկ պիտի տար տեղական հին, բայց այսօր մոռցուած արհեստներու, ինչպէս՝ բրուտագործութիւնը, վերայայտնումին: Նոյն նպատակով արդէն Շուշիի մէջ նորոգուած էր տասը շէնք որոնք պիտի տրամադրուէին փառատօնին մրցանակի տիրացող արուեստագէտներու, եւլն.:

Իրմէ ետք ծրագրին մասին աւելի մանրամասն խօսելու հրաւիրուեցաւ ԱՄՆ-էն արուեստաբան Նիլի Մելքոնեան որ բաւական նախնական ու համոզիչ ըլլալէ հեռու ինկած լուսապատկերներով գրեթէ առաջին պահէն ջուր լեցուց ստեղծուած որոշ հետաքրքրութեան մը վրան: Լուրջի առնուելիք խակապէս շատ քիչ բան կար այդ ծրագրին մէջ ուր տեղ գտած էր վրանաքաղաք մը որ «հայկ. ոճով» պիտի ըլլար ու վրաններուն կերպարը Հնդկաստանէն ներածուէր, քանի որ յղացողները ուզած էին մի քիչ իմէճինէյշըն աշխատցնել...: Զրուեցաւ միայն թէ իր հազարամեայ գոյութեան ո՛ր շրջանին հայ ժողովուրդը վրանաբնակ եղած էր, որպէսզի այդ շրջանին ոճը ընդգրկելի արժէք ըլլար: Երկրորդ կառուցուելիքը ամֆիթատրոն մըն էր... քառակուսի յատակագիծով որ պիտի նայէր Արարատին, բայց անշուշտ, առանց տեսնելու զայն: Ուղղութեան այս պարագան քանիցս չեշտուեցաւ, որպէս ծրագրին հայկականութեան ու ուսուի պատուականութեան որպէս անառարկելի փաստ: Այսքանէն ետք ազգայնութեան համազօր բան կ'ըլլար հետաքրքրութիւնը թէ ինչո՛ւ որոշուած էր ուսանդութեան կոնակ դարձնել ու փոխանակ ամէն տեղ կիրարկուած բոլորաձեւին, քառակուսի յատակագիծով կառուցանել ամֆիթատրոնը. իսկ անոր համար ձայնականութեան հարցեր, կամ Ղարաբաղի նման երկրի մը մէջ անհրաժեշտութեան պարագայ եւլն., անկարեւոր մանրամասնութիւններ էին յայտնապէս: Շատ մեծ կարեւորութեամբ մատնանշուեցաւ որ փառատօնին համար կառուցելի տարածքին մուտքէն մինչեւ քառակուսի ամֆիթատրոնը երկար անցք մը պիտի ըլլար. անոր երկու կողմի պատերուն վրայ գրուագուած անցքերուն շնորհիւ, հասնողը պիտի կրնար վիզիւալիզէ ընել Հայոց պատմութիւնը:

Ծրագիրը պիտի արժէր երկու միլիոն տոլար որուն համար որքան հասկցանք, նախաձեռնարկները դիմեր էին «Արուեստներու Նիւ-Եորքի Հիմնարկ»ին որ յատկացումներ ստանալու հաւանական հասցէներու ցանկ մը տուած էր իրենց, ինչպէս Ռոքֆէլլըր կեդրոնը, եւլն.:

Հակառակ մօտ ժամուան մը անուշիկ բացատրութիւններուն, ծրագիրը ո՛չ խանդավառեց, ոչ ալ նոյնիսկ համոզեց ներկաներուն մեծ մասը: Յայտնապէս, Փարիզի մեր կանգուններով հեռու էինք ամերիկեան արտադրութեան «հայկ. ոճով վրանաքաղաք»ը, կամ Արարատին նայող բայց զայն չտեսնող «քառակուսի ամֆիթատրոն»ը գնահատելու կարողութենէն: Իսկ երբ դիտել տրուեցաւ արդարօրէն որ այս բոլորը Ղարաբաղի ծառայելէ առաջ ամերիկեան մշակոյթը Հայաստանին ու Ղարաբաղին հագցնելու փորձ էր, առանց նոյնիսկ մեր ժողովուրդին համար ատոր յարմարութեան մասին մտածելու, թէ՛ Ն. Մելքոնեան, թէ՛ նախարար Ա. Սարգսեան ուժգնօրէն հակազդեցին: Սակայն, պէտք է ըսել որ տրուած յաւելեալ բացատրութիւնները չյաջողեցան փարիզեան մեր բթամտութիւնը վանել: Դեսպան Է. Նալպանտեանի տեղին միջամտութեամբ ներկաները հրաւիրուեցան գաւաթ մը զովացուցիչ խմելու եւ շարունակելու խօսակցութիւնը:

Փարիզի Հայկ. կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչները միշտ հետաքրքրութեամբ գացած են ճանչնալու, մօտիկ ըլլալու Ղարաբաղէն քաղաքական, մշակոյթի մարզի դէմքեր. վաղն ալ նոյնը պիտի ըլլայ պարագան, եթէ միայն այդ քօղերով հրամցուածը փիփուռներու քմածին հերոսապատում չըլլայ:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՀ ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ

Վերջին պահուն իմացանք որ Յունիս 21-ին, Սիաթըլի մէջ (ԱՄՆ) իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ յօրինող, երգահան՝ Ալան Յովհաննէս:

Բուն անունով Ալան Չաքմաքճեան, ծնած էր 1911-ին, Սոմըրվիլ (ԱՄՆ): Աւելի մանրամասն կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 21 / 22)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ ԱՐՑԱԽԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ատրպէյճան Յունիս 20-ին դատապարտած է ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութիւնը, զայն սահմանելով որպէս «փորձ մը, Ղարաբաղի ոճրային վարչակարգին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

— • —

Հիւանդագին պարագայ մըն է, մտահոգելու աստիճան տարածուած Հայաստանի մէջ, ուր անուղղի պակասը, անհամ տօօրեան, մեծ դեր կը խաղան, կարգ մը մայրերուն զգացական հաւասարակշռութիւնը խախտելու մէջ: Դաշնակի կամ ջութակի լարին դպչող մանուկ մը, մօրը աչքին, անպատճառ տաղանդ մըն է: Ի հարկէ կան բազմաթիւ երախաներ, ստորականէն աւելի օժտուած, զանազան մարզերու մէջ, որ ներկայիս, եթէ բախտը ունին ունեւոր եւ ազդեցիկ շրջանակի պատկանելու, աւելի կարելիութիւն ունին տեղ մը հասնելու:

Ըստ ինծի, բացառիկ ձայն մըն է Օր. Մակտայինը, արդէն քանը անց: Երկու տարի է, կը կրկնեմ պատասխանատուներուն, որ յատուկ խնամքի արժանացընեն:

Տակաւին կան, Մակտային նման, տաղանդաւոր երիտասարդներ, որ նիւթական օգնութեան կը կարօտին: Հո՛ս է որ կրնան օգտակար դեր կատարել Սփիւռքի մի քանի յայտնի բարեգործական հիմնարկները, մի առ մի քննելով իւրաքանչիւրին պարագան եւ փրկելով մեր ազգային արժանապատուութիւնը միջազգային բեմերուն վրայ: Դժբախտաբար, հակառակը սկսած են արդէն ընել, Հայաստանցի մեր ցրուած գաղթականները, ոչ միայն Լոս – Անճըլըսի մէջ, այլ վերջերս նաեւ Ժընեւի մէջ, ուր երկու հոգի, գոգոններով բռնուած, արդէն բանտարկըւած են. ժամանակին սովետական քաղաքացի կ՚ըսէին՝ կ՚անցնէին: Այսօր, անոնք ունին հայկական անցագիր...

Անցեալները մէկը ներկայացաւ, ըսելու համար որ ինք միւսներուն նման չէ: Արդէն կասկածիլ սկսայ: Տեսած է զիս վերնիսաժի մէջ, նկարիչներու բաժինը, ենթադրած է, որ մտադիր եմ, մի քանի իւղանկար գնելու, որպէս նուէր Երեւանէն: Ըսաւ թէ ինք պատկերասրահ ունի, թէեւ փակ է ներկայիս, բայց ցոյց տուաւ այցետոմսը, որպէս փաստ. եթէ համբերութիւն ունիմ, կէս ժամէն երկու բացառիկ նկարներ կը բերէ: Քանի սկսանք, քալենք մինչեւ ծայր:

Կէս ժամ չանցած զոյգ նկարները եկան, ազնիւ եւ երիտասարդ տիկնոջ մը ընկերակցութեամբ, մանկական գիրքեր նկարազարդող:

Իւղանկարները հաճելի էին. ի վերջոյ ինչո՞ւ չառնել: Գինը չափազանցուած թուեցաւ ինծի, ժամանակ խնդրեցի որ մտածեմ:

Յաջորդ առաւօտ, ներկայացաւ պարոն մը, եւ ըսաւ թէ ինք է իւղանկարներուն հեղինակը: Ըսի որ հաճելի են իր գործերը, սակայն գինը անմատչելի՝ իմ պիւտճէիս համար: – Բայց ես գին չեմ տուած տակաւին–. քու բարեկամդ տուաւ սակայն...: Յայտնի եղաւ որ «Միւսներուն չնմանող» երեւութան ճարպիկ անձնաւորութիւնը, 10 անգամ աւելի պահանջած է ինծմէ, հեղինակի գինէն: Իրապէս միւսներուն չի նմանիր եղեր...:

Այս է մեր հայրենիքն ու մեր ժողովուրդը, ներկայիս: Նման շատ մը այլ ազգերու. ոչ աւելի, ոչ պակաս: Ինչի՞ վերագրել չգիտեմ. յենակէտ մը չունիմ մօտաւոր անցեալէն, որ կարելի ըլլայ բաղդատական մը ընել: Ամէնէն աւելի դիւրաւ յուզուողը Արեւմուտքի Սփիւռքահայն է. Ջութակի մը լարերէն հագիւ «Կռունկի» առաջին խազերը լսէ, յուզումը կուրծքէն կը բարձրանայ աչքերուն: Հայաստանցին լաւ ուսումնասիրած է իւրաքանչիւր գաղութ, ատոր համաձայն ալ մօտեցումը կը փոխուի: Գիւղէն իջած անզրաղէտ պառաւ մը, կը ներկայանայ որպէս Հայոց լեզուի նախկին ուսուցչուհի, որ ստիպուած է ասեղնագործով ընտանիք պահելու եւ այլն: Իրաւն ու սուտը իրար խառնուած, կը չփոթիս որո՞ւն հաւատալ, վստահ ըլլալով որ նման պարագաներ շատ կան: Միւս կողմէն, երբեք չեմ ցաւիր սխալելու պարագային. քանի մեր ժողովուրդն է. եթէ փողոց իջած է, ուրեմն կարիքն ունի, ուզէ նախկին ուսուցչուհի ըլլայ, ուզէ անզրաղէտ պառաւ՝ գիւղէն իջած: Վերջին անգամ լուսանկարչական մեքենաս անհրեւութացաւ մանկերկրողի մը մէջ. ընաւ չցաւեցայ: Արեւմուտք պատահած ըլլար, շատ պիտի նեղուէի: Հայերուս հայրենասիրութիւնն ալ իւրայատուկ է, ամէն ոք չի հասկընար:

Երբ առանձին մնամ, խօսակիցս ես ինքս կը դառնամ: Կը յոգնիմ: Այս անգամ, չգիտեմ ինչու, առանձնութիւնս զիս կը յոգնեցնէ: Կ՚ուզեմ ամէն «ինչո՞ւ»ներուն պատասխանը տալ, տրամաբանական կարգ մը դնել ... ափսո՛ս. տրամաբանութիւն բսուածը չկայ յաճախ: Հո՛ն է որ, սկիզբ կ՚առնէ գլխացաւ եւ յոգնութիւն:

Բարեբախտաբար իմ անբաժանելի Գէորգս, գործերն աւարտած, տունէն հասաւ, եւ առանց վայրկեան մը կորսընցնելու, զինուած լուսանկարչական մեքենայով, ցատքեցի ժիկուլիին մէջ, զոր սկսած էի արդէն կարօտնալ, եւ քշեցինք դէպի Մասիս, Արարատի ամենամօտիկ գիւղը, քանի հրաշալի վերջալոյս մը կ՚ուրուագծուէր հորիզոնին վրայ, եւ Արարատը, բաղնիքէն նոր ելածի նման, մաքուր էր:

Երբեք չէի գտնուած Մասիս: Երեւանի արուարձան կարելի է նկատել: Մօտաւոր անցեալին Ազերիներ կը բնակէին, իսկ ներկայիս կան մեծ թիւով գաղթականներ Սումգայիթէն, Գանձակէն, Բաքուէն: Վերջապէս ամէն տեսակէտով նորութիւն էր ինծի համար: Թրքական սահմանը այնքան մօտ է աւանին, որ մեր կառքը մի քանի անգամ ստիպուեցաւ ներողութիւն խնդրել սահմանապահ զինուորներէն, անուշադրութեամբ զինուորական գօտի մտած ըլլալնուս համար:

Մենք արդէն Մասիս էինք, բայց բնակելի տուներէն հեռու, դիտելու Արարատի ալեհեր կատարէն, կը յառաջանայինք դաշտերու մէջէն, առանց խորհելու որ, քիչ անդին պարտադիր կանգ պիտի առնէինք. արդէն ելեկտրական սիւները, սահմանապահ պահականոցները, այս կոյս բնութեան մէջ թելերու այնպիսի տարօրինակ խառնարան մը ստեղծած էին որ պահ մը միտքս թռիչք առաւ մինչեւ Գառզու, այդ մեր հանճարեղ եւ համեստ նկարիչը որ ունի բացառիկ տաղանդը թելերու խառնակութենէն ստեղծելու նկարչական համանուագ մը: Հրազդանը որ Արարատեան դաշտը կտրելով քիչ անդին կը միանայ Արաքսին, հոս այս կէտին վրայ, ընդարձակ ջրանցքի մը երեւոյթը առած է: Այծերու հօտ մը, տարեց հովիւի մը առաջնորդութեամբ, դարնան առաջին ծիլերը կը կրծէ: Երկու Բաքուցի տղաք, որ կովի մը պահակ կեցած են ջուրի ափին, զարմանք կը պատճառեն ինծի, երբ կը պնդեն թէ ազերի – թըրքերէն չեն գիտեր եւ կը խօսին արարատեան բարբառով, քանի հոն հասակ առած են գործնականին մէջ. փափաք կը յայտնեն որ իրենց ծնողներուն ծանօթանանք եւ միասին կը յառաջանանք իրենց տունը: Հայր չունին. խոպան գացած ու չէ վերադարձած. հաւանաբար հոն ալ ընտանիք կազմած է, շատերու նման... մայրերնին, միջին տարիքով, եւ տեսքով երիտասարդ համակրելի կին մըն էր, որ արկածեալ պիսի մը կէսը, կրպակի վերածած, անցնող – դարձողին, իր ձեռքերով պատրաստած հացը կը ծախէր, օգնական ունենալով երիտասարդ աղջիկը, որուն համար անմիջապէս հասկցուց որ հարկ է փեսայ մը ճարել, եթէ արտասահմանէն ըլլայ աւելի լաւ:

Պատահական աթոռներուն վրայ տեղաւորուած, խումբ մը գաղթականներ (կարելի է եղեր հայրենիքի մէջ եւս գաղթական կոչուիլ) պանիր, հաց կը հրամցընեն մեր երկուքին եւ կամաց – կամաց կը բացուի սրտերու տոպրակը: Այս խեղճերը հոս բերուած նետուած են եւ բոլորովին մոռցուած ... շատ բնական է որ փնտռեն իրենց Գանձակն ու Բաքուն, ուր ունէին բարեկեցիկ վիճակ, մարդավարի տուներ, պարտէզով եւ մանաւանդ չահութաբեր գործ, քարիւղի ընկերութիւններուն մէջ: Շատեր արդէն կը մըտադրեն ծախել ամէն ինչ, գաղթել ռուսական հողեր: Դիմացի տունին վրայ, հսկայական գիրերով կարելի է կարդալ – ՎԱՃԱՌՈՒՄ ԵՄ ՏՈՒՆ – բայց ո՞վ պիտի գնէ քու տունդ միամիտ գաղթական ... Որքան հաճելի է նստիլ ու մտիկ ընել. ինքզինքս Այնճարի կամ Քէսապի մէջ կը զգայի, ուր յաճախ կը սիրէի նստիլ տարեցներուն հետ եւ լսել անոնց պատմութիւնները, իրենց բարբառով, միշտ նըւիրուած գաղթականութեան, «սէֆէր – պիրլիքին», Հերոսամարտին, Փորթ Սայիտի վրանաքաղաքին, վերադարձ դէպի երկիր եւ վերջնական պարպում 1939 թըւին, Ֆրանսացիներու մեղսակցութեամբ: Ամէն պատմող, յատուկ չեշտ մը կուտար. մանրամասնութիւն մը կ՚աւելցնէր. ուրիշ նիւթ չկար. անոնց կեանքը Մուսա Լեռ սկսած եւ Այնճար վերջացած էր: Իսկ այս խեղճերունը, որ մեծ ակնկալութիւններով Հայրենիք ապաստանած էին, յայտնի չէ թէ ո՞ւր կրնայ վերջանալ...:

Հեռատեսիլի կայաններէն, ամէն օր ականատես կ՚ըլլանք թէ ինչպէս միջազգային մարդասիրական կազմակերպու[...]թիւններ, հազարաւոր թոներով ամէն [...]տակ օգնութիւն կը հասցնեն, ոչ մի[...] Ափրիկէ, ուր իսկական կարիք կայ, [...] մանաւանդ Քոսովօ, Ալպանիա ուր [...]պուտ – կողոպուտը դարձած է ազգ[...] մարզանք ... պետական վերին խաւեր[...] մինչեւ վերջին ծովափնեայ բնակիչ[...] Քանի՞ հազարաւոր թոն օգնութիւն [...] արդեօք մեր լքուած հայրենակիցներուն, յատկապէս Ադրբէջանէն գաղթած, որոն[ք] մինչեւ այսօր աննպատակ կը դեգերին, վերջնական կայան մը գտնելու: Հանրա[...] պետական փողոցին վրայ, «Ազգ» կոչ[...]ուած օրաթերթին խմբագրատան վար[...] յարկը, դրասենեակ մը բացուած է [...] գաղթականներուն համար: Արժէ մի[...] քանի վայրկեան միայն կանգ առնել եւ լսել իւրաքանչիւրին ողբերգութիւնը:

Քրօնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

(1851-1930)

Նշելու համար մահուան եօթանասունամեակը Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (Հ.Բ.Ը.Մ.) հիմնադիր Պօղոս Նուպար փաշայի, կազմակերպութիւնը երեկոյթ մը պատրաստած էր Յունիս 14-ին, Փարիզի իր հաւաքատեղիին մէջ, ելոյթ ունենալու հրաւիրելով Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն Յարութիւն Գէորգեանը:

Մանրամասն ու բծախնդրութեամբ պատրաստուած դասախօսութեամբ մը Յ. Գէորգեան ներկայացուց Պօղոս Նուպարի անձին մէջ բարեգործն ու քաղաքական դէմքը: Նախ անդրադարձաւ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի հիմնումին, նպատակներուն. 1906–ին ան հիմնուած էր Գահիրէի մէջ ուր այդ շրջանին նման գործունէութեան յարմարագոյն պայմանները կը գտնուէին: Պօղոս Նուպար որ լուրջ մասնակցութիւն բերած էր Եգիպտոսի արդիականացման ընթացքին, յատկապէս զարգացնելով երկաթուղիի ցանցը, հիմնելով Հ. Բ. Ը. Մ.–ը նպատակ ունեցաւ զարկ տալու հայ կրթական կեանքին եւ ուսանողներու լաւագոյն կերպով պատրաստութեան: Իր անձնական միջոցներով հիմնեց բազմաթիւ դպրոցներ ու հաստատեց կրթաթոշակ: Օսմանեան պետութեան եւ Կովկասի մէջ մասնաճիւղեր հիմնուեցան, սակայն, առաջին գործունէութիւնը մարդասիրական բնոյթ ունեցաւ, քանի որ անհրաժեշտ էր օգնութիւն հասցնել Մուշի, Վանի հայութեան եւ որբերուն, ապա Կիլիկիոյ կոտորածներէն վերապրողներուն: Ա. աշխարհամարտի նախօրեակին Հ. Բ. Ը. Մ.–ը 8.500 անդամ ունէր 152 մասնաճիւղերու մէջ որոնց մեծ մասը ԱՄՆ կը գտնուէր:

Յ. Գէորգեան բաւական երկար կանգ առաւ Պալքանեան պատերազմին յաջորդած շրջանին վրայ երբ Օսմանեան կայսրութենէն կը պահանջուէր բարեփոխումներ կատարել երկրին մէջ, մասնաւորաբար փոքրամասնութիւններու հաւասարութեան, կեղեքումին վերջ տալու համար: Նոյն ատեն արդէն տեղի կ՚ունենային մասնակի ջարդեր, Մուշի, Վանի, Խիզանի, Հաճընի, Բաղէշի, ապա նաեւ Ռոտոսթոյի, Մալկարայի, Ատափազարի մէջ: Ատոնց հետեւած համաձայնութեան երկարատեւ ջանքերը, թուրքեւհայ յարաբերութիւնները բնականոնացնելու համար Իթթիհատի պատասխանատուներուն հետ տարուած աշխատանքը ապարդիւն կը մնան: Պօղոս Նուպար Գէորգ Ե. Կաթողիկոսին կողմէ Հայկական պատուիրակութեան ղեկավար կը նշանակուի ու 1912–ի վերջաւորութեան կ՚անցնի Փարիզ, Պոլսոյ եւ Թիֆլիսի հետ անմիջական կերպով գործակցելու մտադրութեամբ: Գործի բաժանումը եղած է այն ձեւով որ Փարիզի պատուիրակութիւնը պէտք է բանակցութիւններ վարէ եւրոպական կառավարութիւններու հետ:

Պօղոս Նուպարի փարիզեան գործունէութեան առաջին քայլերէն կ՚ըլլայ այց մը տալ Թուրք դեսպանին, բարեփոխում[...]ներու նիւթին մասին Ռուսերու, Անգլիա[...]ցիներու, Գերմանացիներու եւ Ֆրան[...]սացիներու միջեւ համաձայնութեան եզ[ր] մը գտնելու նպատակով:

Զուգահեռաբար Յուշագիր մըն ալ կը ցրուէ, ամփոփող չօշափելի առաջարկներ որոնք «ռուսական ծրագիր»ը կը ներկայացնեն: Հոն նախատեսուած է հայկական վեց նահանգները միացնել, քրիստոնեայ, օսմանցի կամ եւրոպացի նահանգապետ մը նշանակել, քրիստոնեայ-խառն Վարչական Խորհուրդ եւ Գաւառական Ժողով կազմել, ինչպէս խառն քաղաքապահ մը եւրոպացի սպաներու ղեկավարութեամբ, համիտիէ գ[ունդ]երը ցրուել, տեղական վարչարարութեան մէջ հայերէնի, քրտերէնի եւ թրքերէնի գործածութիւնը օրինականացնել, եւ այլն: Սակայն, առաջին բանակցութիւններէն իսկ տարակարծութիւններ կը յայտնուին կողմերուն միջեւ: Զանազան հանդիպումներէ, չփումներէ ետք կ՚որոշուի առընչուած տէրութիւններու Կ. Պոլսոյ դեսպաններուն միջեւ շարունակել բանակցութիւնները: Պօղոս Նուպար այդ ընթացքին դիմումներ կը կատարէ զանազան երկիրներու հայկական կոմիտէներուն եւ անձնաւորութիւններու մօտ: Այդ նպատակով բազմաթիւ ձեռնարկ[ներ] ալ կը կատարէ: Այսու հանդերձ, իր ջանքերը ակնկալուած արդիւնքը չեն տար:

1913–ին կ՚որոշէ Պէրլին երթալ, Արտաքին գործերու նախարարին հետ հանդիպում ունենալ, գինքը համոզելու համար որ Գերմանիա բարեփոխումներու ընդդիմադիրի իր կեցուածքը փոխէ: Այդ արդիւնք կուտայ ու կ՚որոշուի վերսկսիլ կիսատ ձգուած բանակցութիւնները շարունակել: Նոյն միջոցին դեսպան Լեփսիուս կը տեղեկացնէ իրեն թէ կացութիւնը ձեռնտու է բանակցութիւններու աւարտին հասցնելու համար եւ կը թելադրէ Պոլիս երթալ: Նոյն տարուան Սեպտեմբերին ռուս եւ գերմանացի դիւանագէտները կը թուի թէ համաձայնութեան մը կը յանգին: Երկիրը երկու մասի պիտի բաժնուի. մէկը՝ Տրապիզոնի, Էրզրումի, Սվասի ընդգրկումով, միւսը՝ մնացեալին: Ամէն մէկուն մեծ տէրութիւններու կողմէ քննիչներ պիտի նշանակուէին. անոնք պիտի կրնային նշանակել եւ պաշտօնազրկել երկրորդական պաշտօնեաները: Կարգադրութեան մանրամասնութիւնները հարթելու գործը կը յանձնուի Գրիգոր Զօհրապին:

Հոկտեմբերին թղթածրարը կը փոխանցուի արեւմտեան վարչապետարաններու որոնք պէտք է շարունակէին համոզել Բարձրագոյն Դուռը կիրարկէ համաձայնագիրը: Այդ հոլովոյթը դիւրացնելու համար Պօղոս Նուպար 1913 Նոյեմբեր 30 – Դեկտեմբեր 1 Փարիզի մէջ միջազգային ժողով մը կը կազմակերպէ: Դեկտեմբեր 25–ին Ռուսերն ու Գերմանացիները

(Շար. 16)

բարեփոխումներու ծրագիրը պաշտօնապէս կը յանձնէին օսմանեան կառավարութեան որ ի վերջոյ, 1914 Փետրուար 8-ին կ'ընդունի զայն: Ապրիլին կը ստորագրէ երկու քննիչներուն նշանակումը. մէկը հոլանտացի է, միւսը նորվեկիացի: Առաջինը պիտի պաշտօնավարէ Էրզրումի մէջ, երկրորդը՝ Վանի:

Պօղոս Նուպարի կը թուի թէ իրենց նպատակին հասած են իր ջանքերը, թէեւ պէտք եղած է ընդունիլ հայկական գաւառներու երկուքի բաժանումը: Լաւատեսութիւնը բաժինն է նաեւ Զաւէն պատրիարքին եւ Հ. Յ. Դ.-ի Էրզրումի 1914 Մայիսի ընդհանուր ժողովի մասնակիցներուն:

Սակայն, ինչպէս ծանօթ է շարունակութիւնը, լաւատեսութիւնը երկարատեւ ըլլալու առիթ չի գտներ: Օգոստոսին ենիչէր Յատուկ կազմակերպութիւնը կը հիմնէ, շուրջ 30 հազարնոց անձնակազմով մը որ կը բաղկանայ գլխաւորաբար ազատ արձակուած բանտարկեալներէ: Գրաքննութիւնը, շրջագայութեան սահմանափակումները, հայկական շրջաններու մէջ օտար դիւանագէտները պատանդ առնելու գործողութիւններ Արեւմտեան Հայաստանը կը մղեն մեկուսացումի ու երկիրը օրէ օր կը մատնուի Երիտասարդ Թուրքերու բռնատիրութեան:

1915-ի աշնան Պօղոս Նուպարի Փարիզի պատուիրակութիւնը կը լծուի Սուրիոյ, Միջագետքի հայ տարագիրներու, վերապրողներու օգնութեան գործին, չէզոք երկիրներու, կամ ամերիկեան միսիոնարական կազմակերպութիւններու միջոցաւ: Պ. Նուպար կը մասնակցի խաղաղութեան Լոնտոնի ժողովին, կը ստորագրէ Սեւրի դաշնագիրը որուն պատրաստութեան մասնակցած է: 1921 Յունիսին կը հրաժարի Հայ ազգային պատուիրակութեան նախագահութենէն, իր գործունէութիւնը կեդրոնացնելով օժանդակութեան գործին վրայ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՌԸՆՏԻ - ՑՈՒՎԱԼԱՐԻՆՔԱՅԻ (Յունաստան) հայկական բազմայարկաններու կից հրապարակին վրայ, Յունիս 11-ին, տեղի ունեցած է Հայկական հրապարակի անուանակոչութիւն եւ Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած յուշակոթողի բացման արարողութիւն: Ձեռնարկը կատարուած է նախաձեռնութեամբ Գոքինիոյ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ ՌԱԿ-ի Հայ Իրաւանց Խորհուրդի եւ կազմակերպութեամբ Այ Եաննի Ռենտիի քաղաքապետական խորհուրդին: Նախագահած է Համբիկ Տէր - Արթինեան, օրուան խօսքը արտասանած է Տիկին Քասնթիա Խաչատուրեան, խօսք առած է քաղաքապետը՝ Եորղոս Եաքիմիտիս եւ ողջոյնի խօսքով ալ հանդէս եկած է Հայաստանի դեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Մայիս 19-ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին, գինձօն մը տեղի ունեցած է, որու նպատակն էր ներկայացնել Յակոբ Խաչիկեանի եւ Ժան - Իվ Սուսիի «A summer Without dawn»ը, որ թարգմանութիւնն է Un été sans aube վէպին, միաժամանակ հրատարակուած Թորոնթօ եւ Լոնտոն: Բացումը կատարած է Տոքթոր Սիմա Աբրահամեան եւ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է վէպին նիւթը եւ հեղինակներուն կենսագրութիւնները: Խօսք առած է, Անգլիայէն հրաւիրուած, Տիկին Փաւքալ որպէսզի գրքին գրախօսականը ընէ: Խօսք տրուած է նաեւ հեղինակներուն, ապա, արտայայտուած է ուկրանացի հեղինակ եւ լրագրող Ֆրանսուա Պիժէնկօ որ անդրադարձած է Ուկրանայի, Հրեաներու եւ Հայերու ցեղասպանութեան: Ձեռնարկին աւարտին հարցումներ եղած են:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 11-ին, սրբազան համերգ մը տեղի ունեցած է նախագահութեամբ ԱՄՆ արեւելեան շրջանի եւ Գանատայի առաջնորդ Օշական Արք. Չոլոյեանի, որուն առիթներն էին ԱՄՆ-ու արեւելեան շրջանի եւ Գանատայի Թեմի ազգային երեսփոխանական ժողովի Թորոնթօ գումարուիլը, քրիստոնէութեան 2000-ամեակը եւ քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօնքի հռչակման 1700-ամեակը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Մուշեղ Գարադաշեան: Կրօնական երգեցողութեան աւարտին, խօսք առած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան, ապա իր տպաւորութիւնները արտայայտած է Օշական Արքեպիսկոպոս:

ՊՈԼՍՈՅ Մաչքա Մաաէն Ֆաքիւլթէի ամփիթատրոնին մէջ, Յունիս 4-ին, յաջող համերգ մը տուած է Սայաթ Նովա մանկանց երգչախումբը, բաղկացած 60 պատանիներէ եւ մանուկներէ: Համերգին յաջողութեան նպաստած են երգչախումբին վարիչը՝ պարիթոն Գէորգ Դաւիթեան, դաշնակահար՝ Տարօն Էրմէն, ջութակահար՝ Մելիքճան Զաման, դաշնակահար Զուլալ Արէլեան, ջութակահար՝ Արթուն Արէլեան, Հայաստանէն 13-ամեայ Ռուբէն Խաչիկեան: Յայտագիրը բացուած է Սասուն Խաթուքեանի արտասանութեամբ (Խրախոյնի՝ Կարօտը):

ՖԻՐԻԳԻՒՂԻ ՄԷՋ (Պոլիս), Մայիս 28-ին, նախ կրօնական, ապա աշխարհիկ հանդիսութիւններով նշուած է Թաքսիմի Մարմնամարզական Միութեան 60-ամեակը: Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ պատարագէն ետք, տեղի ունեցած է ճաշ մը որու նախագահած է Արամ Եպիսկոպոս: Ելոյթ ունեցած է Միութեան ատենապետ՝ Կարօ Համամճեան, որու յաջորդած է Բ. ատենապետի ելոյթը: Այս վերջինը բացատրութիւններ տուած է Միութեան գործունէութեան մասին եւ դիտել տուած որ 300 մարզիկներ համախմբուած են Միութեան շուրջ եւ թէ այսուհետեւ Թաքսիմի մարզասրահները միշտ պիտի դրուին բոլոր վարժարաններէ եկող մարզիկներու եւ աշակերտներու տրամադրութեան ներքեւ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Պ. Նալպանտ եւ բացուած է նուիրահաւաքումը եւ կոկիկ գումար մը գոյացած է:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 8-ին, Հայկանոյշ Մառքի եւ Զապէլ Ասատուրի նուիրուած բանախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Իրականին մէջ, կրկնուած է այն բանախօսութիւնը որ նուիրուած էր կնոջական իրաւունքներու պաշտպան Զապէլ Ասատուրի (Սիպիլ) եւ Հայկանոյշ Մառքի (Էսաեան Սանուց Միութեան սրահը, Մարտ 9-ին): Բանախօսութիւնը պատրաստուած էր Մելիսա Պիլալի, Նեռա Պէպիրօղլուի, Տէլալ Տինքի, Պէլիտա Մումճուի, Արուսեակ Գօչի, Սարեմ Գիւլէկէչի եւ Լեռնա Էքմէքճիօղլուի կողմէ: Աւարտին քոթէյլ մը տեղի ունեցած է:

ՊՈԼՍՈՅ Ուսուցչաց Միութիւնը, Յունիս 8-ին, պտոյտ մը կազմակերպած է Պոլսոյ հայ ուսուցիչներուն համար: Այս պտոյտին մասնակցած են 100 կրթական մշակներ: Նախաճաշելէ ետք Վոսփորի ափին, անոնք առաջնորդուած են «փրոփէսէօրներու տունը» ուր բոլորուած են պատրաստուած ճաշասեղաններու շուրջ:

ԿԵՄԵՐԷՔԻ ՀԱՅԵՐԸ

Պոլսոյ «Ակօս»ը կը տեղեկացնէ թէ Սեբաստիոյ շրջանային մէկ պարբերականին Մայիս – Յունիսի թիւին մէջ Կեմերէք գաւառին մասին գրութիւն մը լոյս տեսած է: Տրուած են աշխարհագրական գիրքը, մշակութային աւեալները, հայկական Ս. Աստուածածին եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիներուն մասին տեղեկութիւններ ու Կեմերէքի մէջ հետք թողած Հայեր:

Հոն մէջբերումներ կան գիւղի ուսուցիչի մը՝ Ք. Կինկէօրի «Գիւղի ուսուցիչի մը յուշերը» գիրքէն ուր կ'ըսուի. «1920-ական թուականներուն Կեմերէքի բնակչութեան կէսը Հայ է եղեր: Հայերու 80%-ը հարուստ վաճառականներ են եղեր: Թուրքերն ալ մեծ մասով աղքատ գիւղացիներ: ... Ա. Աշխարհամարտի նախօրեակին գաւառը միջին Անատոլուի առեւտուրի կեդրոնն է եղեր, յետոյ, Անկախութեան պատերազմին Արեւելքի մէջ Հայերու ապստամբութեան զուգահեռ տեղւոյն Հայերն ալ ապստամբեր են: Պատերազմին ընթացքին գաւառը հրոյ ճարակ դարձեր է, Հայերն ալ փախեր»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾԻՊԻՏ

— • —

Կինը դիմում է ամուսնուն.

– Ի՞նչ խորհուրդ կը տայիր. դաշնամուրի վերեւում փակցնեմ Պէթհովէ՞նի, թէ Մոցարթի դիմանկարը:

– Աւելի լաւ է՝ Պէթհովէնի: Միեւնոյն է, նա խուլ էր...

PUBLICATIONS
REÇUES

COMMEMORATION
DU GENOCIDE DES ARMENIENS
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
պատկերազարդ ճոխ հատոր մը
(256 էջ)
Հրատարակութիւն
Հայկական ցեղասպանութեան
85-ամեակի ոգեկոչման միացեալ մարմնի
Մոնրէալ, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

– Այսինքն աղ ըսել չէի ուզեր, – շարունակեց Մարտիկ աղա, որ կը ծխէր, քիչ մը հանդարտած, ինչպէս ամէն ոք, որ շատ ապաւորիչ բան մը ըսելէ վերջ կը լռէ՝ ունկնդիրներուն զայն մարսելու ժամանակ տալու համար: – Զըրի, իրաւ է թէ, բայց քիչ մնաց, որ ընէի, եթէ դէպքը անանկ ուզէր... բայց բախտը ուրիշ կերպ տնօրինեց...

Հեգնական ժպիտ մը նըրբածուեցաւ Սուրէնին դէմքին վրայ, որ կը շարունակէր խորունկ ու թափանցող ուշադրութիւնով մը քննել պոլսեցի վաճառականը:

– Ի՞նչպէս եղաւ, ի՞նչպէս եղաւ, – հարցուց Զարուհի:

– Պատմեմ: 1877-ին Լեհաստանի Արմէնոպոլիս քաղաքը կը գտնուէի, որովհետեւ ես երիտասարդութեանս շատ ճամբորդած եմ, երբ ողորմած հոգի հայրս դեռ ողջ էր: Երկու տարի ամբողջ պտըտեցայ Աւստրիա, Գերմանիա, Լեհաստան, Ռուսիա եւ այլն: Հա՛, Արմէնոպոլիս քաղաքը կը գտնուէի կոր ... հոն պալօ մը կար գիշեր մը, քաղաքին նամակատան պաշտօնեաներէն՝ իմ բարեկամիս՝ պարոն Լեւոն Ստեփանեանցին հետ ելայ, գացի: Ներս մտանք, հոն գերմանացի մը տեսայ, որ բարկացած կերպով մը գերմաներէն «անպիտան հայ» կ'ըսէր կոր դրսեցի Հայու մը, որ անուշադրութեամբ իր վերարկուն կախուած տեղէն վար ձգեր է եղեր: Աս որ լսեցի, արիւնը, գլուխս ցատքեց ... ես ալ ան ատենը երիտասարդ, կրակոտ ժամանակս, կրակ կտրեցայ ու շիպ շիտակ վրան երթալով ձեռնոցը ձեռքէս հանեցի ու երեսին զարկի, ձեռքս պաւապան չգտնուելով ... ու փառաւորապէս սկսայ լսել, ըսի թէ «ի՞նչ իրաւունք ունիս դուն անպիտան հայ ըսելու, հայ անունը անպատուելու, նախատելու. եթէ հայ անհատի մը դէմ է բարկութիւնդ, ինչո՞ւ հայ ազգը ամբողջ կը նախատես կոր...»

Մարտիկ աղային դէմքը կը կարմրէր ու աչքերը կը թաւալէին սպառնալից, կարծես 20 տարի առաջուան նոյն վայրկեանն էր:

– Ըսի ու վերի սրահը ելայ: «Ի՞նչ ըրիր», ըսաւ բարեկամս: «Ի՞նչ պիտի ընեմ, – ըսի, – մեր ազգը պաշտպանեցի, եղած նախատինքին վրէժը լուծեցի»: «Ձեռնոցը ինչո՞ւ երեսին նետեցիր»: «Հապա՛, բարկութենէս»: «Անիկա մենամարտի հրաւիրել է»: Մէյ մըն ալ միտքս ինկաւ, որ, վէպերուն մէջ չէ՞նք մի կարդար, Եւրոպայի մէջ ձեռնոց նետելը մէկու մը երեսին մենամարտի հրաւիրելու նշան է... Քիչ մը դող ելայ, որովհետեւ, ի՞նչ մեղքս պահեմ, զէնք բռնել չէի գիտեր: Անմիջապէս երկու չիչ շամփանեա բանալ տուի ... որպէս զի վրաս քիչ մը քաջութիւն գայ, բայց որոշած էի մենամարտիլ, այո՛, մեռնի՛լ, հայ անունը պանծացնելու, փառաւորելու համար: Սկսանք խմել: Պարահանդէսին մէջ բոլոր գտնուողները զիս կը դիտէին, զիս իրարու կը ցուցնէին մատով, կ'ըսէին, որ աս Հայը մենամարտի հրաւիրեց Գերմանացի մը: Անիկա զիս կը սրտապնդէր քիչ մը: Կէս ժամ ետքը, նայիս, աս Գերմանացիին բարեկամները եկան, ինծի ըսին, կը ցաւի եղած դէպքին համար ու պատրաստ է ներում խնդրել ինէ: Վրաս քաջութիւն մը եկած էր, դէմ դրի, «չըլլա՛ր, – ըսի, – ես մենամարտիմ պիտի»: Վերջապէս չերկնցնեմ, բարեկամներս շուրջս ժողվուեցան, անոր բարեկամներն ալ զիս համոզեցին, ես ալ զիջում ըրի. հակառակորդս եկաւ ինէ ներում խնդրեց: Հրաւիրեցի զինքը շամփանեա խմելու ինծի հետ. ընդունեցաւ: Շնորհքով մէկն էր: Հրեայ է եղեր: Հետեւեալ օրը լրագիրները խօսեցան այս դէպքին վրայ, զիս գովեցին, անկեղծ հայրենասէր կոչեցին զիս... Ահա՛ իմ հայրենասիրութիւնս, – վերջացուց Մարտիկ աղա՝ յաղթական իր ունկնդիրներուն դառնալով բոլորակի:

– Է պալօ՞ն, պալօ՞ն, – հարցուց Զարուհի:

– Պալօ՞ն, հա՛, սաստիկ բան մըն ալ ան է: Անկից 15.17 տարի առաջ, 1881ի՞ն, էր, թէ 1883ի՞ն, աղէկ մը չեմ յիշեր, ազդ. լրագիրներուն մէջ ազդ մը կարդացի թէ Գաղիացի գիտնական մը օդապարիկով ճամբորդութիւն պիտի ընէ եղեր Պոլիս եւ թէ պատրաստ է իրեն հետ առնելու մինչեւ չորս հոգի, պայմանաւ, որ 300 ֆրանք վճարեն իրեն այդ ճամբորդութեան համար. 15 օր պայմանաժամ տուած էր: Տարաթ մը վերջը լրագիրներուն մէջ կարդացի ճամբորդներուն անունը. մէկ Գաղիացի, մէկ Իտալացի, մէկ Յոյն... Հայ չկար մէջը. լրագիրները կ'ըսէին, որ ամօթ չէ՞ մեզի, որ մեր մէջէն մէկը չելլեր կոր... Ես ալ շատ բարկացայ, ամչցայ, ի՛նչ, Յոյնը, խելք Յոյնը համարձակի տէ, Հայը վախնայ, տեղը նստի՞ ... ի՛նչ ամօթ մեր ազգին համար: Չորս – հինգ օր մնացեր էր պայմանաժամը լրանալուն. հապա տաճիկ մը ելլէ՛ր, այդ չորրորդ տեղը գրաւէ՛ր նէ... Ալ չդիմացայ... միտքս դրի, որ ես ելլեմ... ինծի հետ հայ անունը բարձրացնեմ... մեռնիմ նէ՝ թո՛ղ մեռնիմ... գէթ վրաս պիտի խօսուի ես՛, գէթ պատմութեան մէջ անունս պիտի յիշուի ես՛ ... թող օտարներն ալ տեսնան, որ հայը քաջ է: Գացի կանխավճար որոշուած 100 ֆրանքը վճարեցի ու սպասեցի երկնային ճամբորդութեան օրուան: Լրագիրներուն մէջ անունս գրուեցաւ մեծ գովեստներով: Ես շիտակը քիչ մը դողի մէջ էի, երբ առտու մը կարդացի, որ Գաղիացի գիտնականը ծանր կերպով հիւանդցեր է եղեր եւ պիտի չկրնայ եղեր որոշուած ճամբորդութիւնը կատարել. ուստի կ'աղաչէ, որ կանխավճարները ետ առնուին ... ես ալ գացի, ստակս ետ առի:

– Ահաւասիկ իմ հայրենասիրութի՛ւնս, – գոչաց նորէն Մարտիկ աղա, – շատ մը նորելուկ, սօն մօտա գէվզէկներուն հայրենասիրութեանը չի նմանիր ... խօսքս պարոնին համար չէ՛, – աւելցուց Սուրէնին դառնալով:

(Շար. 25)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս տարի եւս, ամէն տարիներու նման Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը, իր պարտականութիւնն ու յարգանքը կը ներկայացնէ Հայ Ազատագրական – Յեղափոխական շարժման ռահվիրաներ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆՆԵՐուն յիշատակին, որոնք միասնաբար կախաղան բարձրացան 1915 Յունիս 15-ին եւ իրենց կեանքը մատուցին որպէսզի ապրի ՀԱՅը:

Վարիչ Մարմինս, ՔՍԱՆՆԵՐու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարէ Փարիզի, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ, Կիրակի, Յունիս 25-ին:

(Շար. Ա. էջէն)

օրինաւորութեան հանգամանք մը տալու»: Հրապարակուած պաշտօնական բողոքով Ազրպէյճանի կեդր. ընտրական յանձնախումբը անվաւեր կը նկատէ Յունիս 18-ի ընտրութիւնը, քանի որ «անոր չէ մասնակցած Ղարաբաղի ազրպէյճանական համայնքը»: Նոյն տրամաբանութեամբ անօրինական կը նկատուի Խորհրդարանն ալ որ պիտի ձեւանայ նոյն ընտրութեան արդիւնքներով:

«Քաղաքացիական համերաշխութիւն» կուսակցութեան Նախագահը «խաղ» համարած է ԼՂՀ ընտրութիւնը եւ ըսած թէ Հայերը «ադրբեջանական հողերու վրայ» հայկական նոր պետութիւն ստեղծել կը ջանան: Աւելցուցած է նաեւ թէ ներկայի Հայաստանն ալ ստեղծուած է ի հաշիւ Ազրպէյճանի պատմական հողերուն:

Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՓՈԽԱԾ

Հոկտեմբեր 27-ի մեղադրեալներէն Նայիրի Յունանեան փոխած է իր պաշտպան փաստաբանը որ Արտաշէս Պահլաւունին էր: Հաւանական կը նկատուի որ նոյն ամբաստանութեամբ արգելափակուած եղբայրը Կարէն Յունանեան ալ պաշտպանուի ուրիշ փաստաբանի մը կողմէ: Առաջինին պաշտպանութիւնը ստանձնած է Արա Զաքարեան:

ԱՄՆ-ՈՒ ԳՈՆԿՐԷՍԻՆ ԹԻՒ 907 ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՋԵՂԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Ազրպէյճանի ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու համաժողովը լայնածաւալ գործունէութեան ձեռնարկած է, ջեղեալ յայտարարել տալու համար ԱՄՆ-ու Գոնկրէսի թիւ 907 բանաձեւը. անով, 1992-ին, արգիլուած էր Բաքուի օժանդակութիւն տալ, մինչեւ որ վերցուի Հայաստանի ու Ղարաբաղի կիրարկուած շրջափակումը: Համաժողովին համաձայն այդ բանաձեւը ժխտական անդրադարձ կ՚ունենայ հայեւազրպէյճանական յարաբերութիւններուն վրայ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Դ. խումբէն Ֆրանսա, Յունիս 21-ին, 2-3 պարտուեցաւ Հոլանտայէն եւ խումբի իր առաջին տեղը զիջեցաւ Հոլանտայի: Կիրակի օր, Պրիւժի մէջ, քառորդ աւարտականին համար պիտի մրցի Սպանիոյ դէմ, մինչ Հոլանտա կը մրցի Եուկոսլաւիոյ դէմ:

Նախորդ օրը, Յունիս 24-ին, նաեւ քառորդ աւարտականի մրցումներու շարքին, Ամսթերտամի մէջ Թուրքիա կը հանդիպի Փորթուկալի եւ Պրիւսէլի մէջ ալ Իտալիա՝ Ռումանիոյ:

Յունիս 21-ին, Գ. խումբէն Սլովենիա եւ Նորվեկիա 0-0 արդիւնք մը ձեռք ձգեցին, իսկ Եուկոսլաւիա 3-4 պարտուեցաւ Սպանիայէն: Այս վերջինը 6 կէտով իր խումբին գլուխը անցաւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան իրենց քրոջ Մադլէն վերժէի (ծնեալ՝ Խաչատուրեան), մահուան առթիւ 500-ական ֆրանք կը նուիրեն Կարմիր Խաչին եւ «Յառաջ»ին:

IN MEMORIAM

GEORGES AYANIAN

ancien élève du Collège Samuel-Moorat de 1936 à 1939, nous a récemment quittés.

A la mémoire de son camarade de classe, Dork Der-Agopian, ancien élève, a fait un don de 1.000 F à l'Union des Anciens Eleves.

UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի կին մը աշխատանք կը փնտռէ, երախայ կամ տարեց անձի խնամք տանիլ, նաեւ մաքրութիւն, արդուկ եւ այլն:

Հեռաձայնել. – Արմինէ Ֆէրէչէթեան
01 – 42 – 39 – 34 – 11

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artistique sera assurée par **l'ensemble instrumental K A R O U N**

Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.

En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐ

Ուրֆացի ծնողքի զաւակ պարոն մը հայրենակցական կապեր հաստատելու, հանդիպումներ ունենալու համար կը փնտռէ Ուրֆա ծնած Հայեր, կամ անոնց շառաւիղներէն անձեր:

Հեռաձայնել կամ գրել Պ. Օննեսեանին.–
01 · 47 · 36 · 18 · 09
10, Villa des Monts, 92140 CLAMART

TEBROTZASSERE

EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

E C O L E T E B R O T Z A S S E R E
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camarades disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** • **Surprises**
- **Buffet** • **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29-ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր Եկեղեցւոյն կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25-ին, Կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը հոգելոյս

Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ա.

Երախտաշատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 24,

ՏՕՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝ ԵԼԱՆՈՅՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի

Կիրակի, Յունիս 25,

Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ. ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաղթանք կը կատարուի վասն Սուրբ Էջմիածնի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne
Ambiance arménienne
Tombola
Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan
Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 60
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Samedi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.15**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35**

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.934 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.934

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԾՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 22 / 23)

ՌՈՒՍ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Զորս օրուան աշխատանքի այցով Երեւան կը գտնուի Դումայի պատուիրակութիւն մը: Խումբը Յունիս 22-ին հանդիպում ունեցած է «Միասնութիւն» խմբակցութեան ներկայացուցիչներուն, յետոյ Ազգային Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի հետ: Պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է նաեւ Ժողովրդական եւ Հանրապետական կուսակցութիւններու ղեկավարներուն հետ:

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 175-ԱՄԵԱԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

«Եղիշէ Չարենց» գրականութեան եւ արուեստի Թանգարանին մէջ Յունիս 22-ին բացուած է Գ. Սունդուկեանի ծննդեան 175-ամեակի գիտաժողովը: Ելոյթներ ունեցած են Լեւոն Հախվերտեան, Հեղինէ Ալեքսանեան, Հենրիկ Յովհաննիսեան, Բախտիար Յովակիմեան եւ ուրիշներ, ընդգծելով Թատերագրին գործերուն խրատական արդիականութիւնը:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ԳԱՆՁԵՐԸ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԷՋ

Յունիս 22-ին Ս. Պետերբուրգի Էրմիթաժի ձմեռնային պալատին մէկ սրահին մէջ բացուած է «Հայ Եկեղեցիին գանձերը» ցուցահանդէսը. ան նուիրուած է 1700-ամեակին ու այդ քաղաքին Սուրբ Կատարինէ Եկեղեցիին 290-ամեակին: Ցուցադրուած են 70-ի չափ նմոյշներ որոնց կարգին է Սկեւռայի մասնատուփը: Ցուցահանդէսը կը շարունակուի մինչեւ Օգոստոս 27:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐԸ

Ֆութպոլի պատանիներու 2001 մրցաշրջանի Եւրոպայի ախոյենութեան գլտման խաղերը կը սկսին 2000 Հոկտեմբերին: Հայաստանի խմբակին մէջ են Լեհաստան, Իսլանտա եւ Լատվիա:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ միաձայնութեամբ քուէարկեց, Յունիս 23-ին, աղանդներու դէմ օրինագիծ մը, որ պիտի վերաքննուի նաեւ Ծերակոյտին կողմէ, թէեւ ան էր գաղափարը յղացողը: Օրէնքը թոյլ պիտի տայ նաեւ լուծել աղանդները, հաստատուած է նաեւ «մտային շահագործումի» յանցանք մը: Աղանդները կատղած են եւ կը գտնեն որ այս օրէնքը կը նմանի գրաւման շրջանի օրէնքին որ կը ստիպէր Հրեաներուն դեղին աստղով պտըտիլ: Հարցը հոն է, որ կաթողիկէ, աւետարանական եւ մարդկային իրաւանց պաշտպաններ ալ շատ համաձայն չեն, ազատութեան դէմ օրէնք մը կը գտնեն եւ մտահոգ են:

ՓԱՍՔՈՒԱ կը քաշուի՞ իր իսկ հիմնած ԷՌ – ՓԷ – ԷՖ (Համախմբում Ֆրանսայի համար) կուսակցութենէն վերջնապէս խզելով իր համահիմնադիր Ֆ. տը Վիլիէի հետ: Առանց բացատրութեան ջնջել տուած էր Յունիս 24-ի համար նախատեսուած Ազգ. Խորհուրդի նիստը: Երկար հարցազրոյցով մը, բացատրութիւններ կու տայ Փարիզիէնի մէջ (Յունիս 23): Նախ կը շեշտէ. – «Ամէն պարագայի մէջ, մէկ բան ապահով է. – անկարելի է տեւական կերպով հասկցուիլ Ֆ. տը Վիլիէի հետ»: Չի հասկնար անոր դերը, բայց կը խորհի որ ԷՌ – ՓԷ – ԷՖ-ը միջոց մըն է փրկելու ինչ որ կարելի է: Խզումը Ֆ. տը Վիլիէի հետ վերջնական է:

ԺԱՆ ԹԻՊԵՐԻ հարցազրոյցով մը Ֆիկառոյի մէջ (Յունիս 23) կը բացատրէ որ օրինաւոր քաղաքապետն է Փարիզի, դըրական հաշուեկշիռով մը եւ ուրեմն օրինաւոր թեկնածուն է նաեւ: Չի վարանիր Պոլիտբիւրօ որակելու ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի ղեկավար մարմինը:

ՀՐԱՏ մոլորակին վրայ ջուր կայ ըստ ՆԱԶԱ-յի, որ այս յայտնութիւնը ըրաւ յենլով 200 լուսանկարներու վրայ զորս իրագործած է իր խորաչափը եւ ապա ուսումնասիրուած եւ վերլուծուած են տարուան մը երկայնքին: Եթէ ստուգուի, կրնայ նշանակել որ կեանք կայ, քանի ջուրը կապուած է կեանքի ծագումին հետ:

Օ – ՍԷ – ՏԷ – Ը-ի (Տնտեսական համագործակցութեան եւ զարգացման կազմակերպութիւն) ֆինանսական գործունէութեան խումբը (ԺԷ-Ա-ԷՖ-Ի) դրամի օրինականացման 31 կասկածելի երկիրներու վրայ սեւ ցանկի մը վրայ կը ներկայացնէ 15 երկիրներ որոնք են. – Պահամաս, Գայմանս կղզիները, Փանամա, Դոմինիկեան Հանրապետութիւնը, Ս. Քիթս եւ Նեւս, Ս. Վէնսան եւ Կրենատին, Գուք կղզիները, Մարշալ կղզիները, Նաուրու, Նիուէ, Փիլիպպեաններ, Լիխթընշթայն, Իսրայէլ եւ Լիբանան: Բարձր հսկողութեան տակ են Պէրմիւտները, Վիէրժ կղզիները, Սէնթ-Լիւսի, Սամոա, Կիպրոս, Ճիպրալթար, Կէրնըզէ, Ճէրզէ, Մալթա, Մոնաքօ, Մօրիս կղզին: Ֆըրանսացի երեսփոխանները զարմացած են որ սեւ ցանկէն կը բացակայի Մոնաքօ:

ՏՈՒՎՐԻ ողբերգական յայտնաբերումէն ետք (փախստական 58 Չինացիներու դիակները գտնուած էին բեռնատար կառքի մը մէջ), բեռնակառքին վարորդը մեղադրուած է 58 «ակամայ մարդասպանութեան» յանցանքով: Ըստ բրիտանական մամուլին, այդ Չինացիները ձերբակալուած էին երբ Պելժիա կը գտնուէին, ինչ որ կրկին հրապարակ կը դնէ վիճարկումը Մեծն-Բրիտանիոյ Շէնկէն գօտիին չպատկանելու մասին:

ՊԱՐԱՔ փրկեց իր կառավարութիւնը, ծայրայեղ ուղղափառ սեֆարատ Շաս կրօնական կուսակցութեան չորս նախարարները ետ առած ըլլալով իրենց հրաժարականը, որու փոխարէն քանի մը տասնեակ միլիոն պիտի ստանայ իր դըպրոցներու ցանցին համար: Պարաք այս կարգադրութեան համար զոհած է նաեւ աշխարհականութեան պաշտպանները:

ՄԻՇԷԼ ՏՐՈՒԽԱ, հիւ-հնագանդ ծառան տը Կօլի որպէս լրագրող եւ հեռատեսիլի քաղաքական խմբագիր, մեռաւ 77 տարեկանին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ Եանկ-Ցէ-Քիանկ գետին վրայ, շուրջ 180 հոգի խեղդամահ եղած է, Յունիս 22-ին, ծանրաբեռնուած նաւու մը ընկղմումէն ետք: 42 ուրիշ Չինացիներ ալ զոհ գացած են օդանաւի արկածի մը, Չինաստանի կեդրոնը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետ՝ Հելմութ Քոհլ, որ ամիսներէ ի վեր կը հալածուի քաղաքական եւ դրամական փարկարեկիչ խնդրով մը (իր կուսակցութեան նիւթական աղբիւրներու քօղարկում), այդ հալածանքը նմանցուցած է Հրեաներու կրած հալածանքին՝ Նացիներու կողմէ: Յայտարարած է, որ քրիստոնեայ-դեմոկրատ իր կուսակցութեան ազդեցիկ մէկ անդամին կոչը որպէսզի պօյքոթի ենթարկուի իր տուգանքները վճարելու արշաւը, կը նմանի Նացիներու պօյքոթքին Հրէական առեւտրականներու հանդէպ: Ըստ կանաչի մը, ասիկա կը փաստէ թէ որքան Քոհլ կապ չունի իրականութեան հետ:

ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Մեր երէկուան թիւով հաղորդեցինք մահուան լուրը երգահան Ալան Յովհաննէսի (Ալան Վանէս Չաքմաքճեան). Հայկականէն շատ աւելի լայն շրջանակով մը ծանօթ, սիրուած, գնահատուած արուեստագէտն էր երաժշտութեան միջազգային համայնքին: Դարավերջի տասնամեակներուն ան արեւմտեան ու ասիական երաժշտական ոճերու միաձուլումով յատկանշուած իր երաժշտութեամբ իւրայատուկ տեղի մը տիրացած էր երաժշտական աշխարհին մէջ:

Մահացած է ստամոքսի ծանր անհանգստութեան մը հետեւանքով, Սիէթըլի զուիցերական հիւանդանոցին մէջ:

Ալան Յովհաննէս ծնած էր 1911-ին, հայ հօրմէ եւ սկովտիացի մօրմէ մը, Մասաչուսէցի մէջ: Շատ փոքր տարիքէն երաժշտական հակումներ ցոյց տուած էր ու դաշնակի դասերու սկսած: 1932-ին կրթաթոշակով մտած էր Նիւ-Ինկլանտ երաժշտանոցը ուր ուսանած էր յօրինում, աշակերտելով Ֆրէտէրիք Գոնվէրսի:

Առաջին հեղինակութիւնները եղած են արեւմտեան երաժշտութեան արտադրութիւններ. սակայն, յետոյ, արեւելեան ոճերը կը տիրապետեն իր գործին մէջ:

Ալան Յովհաննէս եղած է արեւմուտքցի առաջին երգահանը որմէ խնդրուած է ամբողջովին հնդկական նուագարաններով կազմուած նուագախումբի մը համար երաժշտութիւն յօրինել: Միջոց մը դասաւանդած է Հաւայիի համալսարանին մէջ, ապա, 1966-ին մնայուն երգահանը դարձած Սիէթըլի Սէնֆոնիք նըւագախումբին:

Ունի աւելի քան 400 ստեղծագործութիւն, որոնց մաս կը կազմեն ինը օփերաներ, երկու պալէ, 60-է աւելի սէնֆոնիներ եւ աւելի քան 100 սենեկային նըւագի կտորներ: Իր ծանօթ գործերէն են դաշնակի եւ նուագախումբի համար «Լուսածագ»ը (1944), «Հովուն Թմբուկը» (1962), «Յիսուսի ուղին» (1974), եւլն.:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Էջմիածնի մէջ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ եւ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի ատենապետութեամբ Յունիս 21-ին սկսած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին տարուան առաջին ընդլայնուած նիստը: Կաթողիկոսական ընտրութենէն ի վեր անցած ութ ամիսներուն Մայր Աթոռի գործունէութեան մասին համապարփակ զեկուցում մը ներկայացուցած է Գարեգին Բ.: Ժողովին օրակարգի նիւթերն են Հայ Եկեղեցւոյ կանոնադրութիւնը, Մայր Աթոռին նուիրապետական աթոռներու եւ թեմերու հետ, ինչպէս նաեւ եկեղեցի – պետութիւն յարաբերութիւնները: Նստաշրջանին կը մասնակցին Եգիպտոսի, ԱՄՆ Արեւմտեան թեմին, Փարիզի, Վրաստանի, Աւստրալիոյ, Արժանթինի, ԱՄՆ Արեւելեան թեմի, Արցախի, Սիւնիքի առաջնորդները, Հնդկաստանի հայրապետական պատուիրակը, Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդը: Չի մասնակցիր Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռնադրութեան վայրը կատարելիք աւանդական ուխտագնացութեան պատճառով:

Ժողովը կը տեւէր մինչեւ Յունիս 24:

ԷՆԹԵՐՓՈԼԻ ԱԶԴԱԳԻՐԸ ԶՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի «Ազգ»ը (Յունիս 9) կը տեղեկացնէ թէ Էնթերփոլը հետախուզման ազդագիր հրապարակած է համացանցին վրայ, ծանօթ հրապարակագիր Զ. Բալայեանի դէմ, Ազրպէյճանի պահանջով: Այդ երկիրը դիմած է միջազգային վերոնշեալ կազմակերպութեան, Բաքուի մետրոյին մէջ 1994 Յուլիս 3-ին տեղի ունեցած պայթումին կազմակերպութեամբ ամբաստանելով հայ գրողը եւ պահանջելով որ ան հետախուզուի: Տրուած դատական տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուի թէ Զ. Բալայեանի համար նախատեսուած պատիժը ցկեանս բանտարկութիւն է. ձերբակալման հրամանագիրը կը կրէ 1998 Յունիս 9 թուականը:

Ազդագիրը կը հրահանգէ ենթական գտնուելուն պէս տեղեակ պահել Էնթերփոլի Բաքուի գրասենեակը, զայն ձերբակալել եւ գտնուած երկիրը Ազրպէյճանի հետ միջպետական պայմանագիր ունենալու պարագային յանձնել Ազրպէյճանի:

«Ազգ»ը հետախուզման ազդագրին տեղեկանալէ ետք դիմած է իրեն աշխատակից գրողին, որ իր կարգին ծանօթանալով ազդագրին, ըսած է թէ դատի կը դիմէ:

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք ընդունելուն 1700-ամեակին առթիւ Յունիս 19-էն Հայաստանի թեմերուն մէջ սկսած են կատարուիլ հաւաքական մկրտութիւններ. կը մկրտուին 2000 Յունուար 1 – Փետրուար 14 ծնած հազարաւոր մանուկներ: Յունիս 21-ին Մայր տաճարին մէջ մկրտուած են Շիրակի թեմի մօտ 200 երախաներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

— • —

Արդէն հասած է վերջին չարաթավերջը: Մայրաքաղաքին մէջ հարկ եղած բոլոր գործերն ու հանդիպումները աւարտած են: Կարելի է մի քանի օրով Արցախ երթալ:

Գէորգ կառքը խիստ քննութեան անցուցած, մեծ վստահութիւն կը ներշնչէ:

Օդը հրապուրիչ է պարզապէս. օրուան մէջ հաճելի ջերմութիւն, — գիշերները հաճելի զով: Առաւօտեան առաջին ժամերուն, պէտք է ուղղուինք դէպի հարաւ, ճամբուն վրայ քանի մը կարեւոր վանքեր այցելելու, ուր երբեք չենք կրցած դրտնուիլ:

Հրաչեան, կարդ մը նորակառոյց եկեղեցիներու հեղինակ, եւ Գարեգին Ա.-ի օրով գլխաւոր ճարտարապետ հին վանքերու նորոգութեան, չարունակ կը պնդէր, որ իր վերջին գործերէն մէկը տեսնեմ, Վերին Արտաշատ գիւղին մէջ, ու կարծիք յայտնեմ: Արդէն հասած ենք տակաւին կառուցուող պարիսպներուն առջեւ: Պէտք է խոստովանիլ որ Հրաչալի յուշարձան մըն է ուր կը կրկնուին Նորավանքի եւ Եղուարդի եկեղեցի — դամբարան ոճը, աւելի զուսպ եւ սիրուն վարդագոյն տուֆով պատուած:

Աւելի հեռուն, Վայքի մուտքին, ուրիշ սիրուն եկեղեցի մը սկսած է ձեւ առնել, սրբատաշ սպիտակ քարերով, ուր արդէն իսկ կը յայտնուի խախտած հաւասարակշռութիւն մը, ընդմէջ եկեղեցիի ծաւալին եւ գմբէթին, որ հայկական ճարտարապետութեան մէջ իր անխախտելի օրէնքներն ունի: Նոյնը կարելի է ըսել Սպիտակի նորակառոյցին, Առինջի բլուրին վրայ բարձրացածին, Եռաբլուրի ինքնատիպ չինութեան, Նորքի սիրուն եկեղեցիին հագիւ օծուած, եւ եւ եւ:

Մեր նոր ճարտարապետները, 1700 տարի վերջ, հակառակ գիտարուեստի ընձեռած հրաչագործ առաւելութիւններուն, Սփիւռքի համայն տարածքին եւ ներկայիս Հայրենիքի մէջ, չկրցան, հայ ճարտարապետութեան բոլոր տուեալներն օգտագործելով, նոր ոլացք մը տալ հայ եկեղեցիին, ու դարերով կը չարունակեն ընդօրինակել այս կամ այն եկեղեցին, որոնցմէ ոչ մէկը կրցաւ Հռիփսիմէի, կամ Մարմաշէնի մը ներդաշնակութեան հասնիլ: Ամէնէն բացայայտը, որուն վրայ միլիոնաւոր տոլարներ կը մսխուին, Երեւանի Մայր տաճարն է: Անոր մեծածաւալ մարմինին վրայ, չուտով պիտի գայ նստելու փոքրիկ գմբէթ մը, ոտնակոխելով հայ դասական ճարտարապետութեան ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ: Երանի Թորամանեանի, Ղափադարեանի, Յարութիւնեանի գիտական աշխատանքները կրկին տպուէին եւ մէկական օրինակ նուէր տրուէր հայկական եկեղեցիի նոր ճարտարապետներուն:

Եկեղեցին ՀԱԽԱՔԱՏԵՂԻ է հաւատացեալներուն: ԺԲ. դարէն անբաւարար ըլլալով, բնակիչներու բազմանալուն հետեւանքով, գրեթէ բոլորն ալ կ'օժտուին գաւիթով որ յաճախ եկեղեցիէն աւելի ծաւալուն է: Արդ առէք Առինջի նորակառոյցը. չեմ գիտեր թէ բարերարը, Գագոն, քանի միլիոն դրամ ծախսած է, սակայն ներսը հազիւ 4 (չորս) հոգի կրնան մտնել... Նոյնն է Եռաբլուրինը: Ո՞ւր կը մնայ հաւաքատեղիի գաղափարը...:

Հայաստանի լեռներուն եւ ձորերուն մէջ, կան բազմաթիւ ուխտատեղիներ, յաճախ մեծ վանական համալիրներու կողքին. հոն հաւատացեալները պարբերաբար կը բարձրանային ուխտ մը կատարելու, մոմ մը վառելու: Ուխտավայրներ կը կոչուին:

Վայքի շրջանին մէջ, Արփա գետի ափին, կանգ կ'առնենք Աննայի մօտ: Պարտադիր կանգառ մըն է. տարիներու ծանօթներ Գէորգին, առնէ մը ի վեր, նաեւ ինծ:

Այնքան ազնիւ եւ հիւրասէր են որ ուխտադնացութեան նման արարողութիւն դարձած է, դէպի հարաւ մեր բոլոր ճամբորդութիւններուն, անպայման ժամ մը կանգ առնել: Այդ օր Աննան չկար: Լաչին մեկնած էր ամուսինին մօտ, որմէ առանց լուրի մնացած էր, մտահոգուելու աստիճան: Արփա գետը, ձիւնհալքով ուռճացած, պղտոր էր. օդը սկսած էր փոխուիլ, հեռուէն առաջին որոտումի ձայները՝ սկսած էին մօտենալ: Մեր անմիջական ծրագիրն էր մտնել Ջերմուկ տանող կիրճը եւ հասնիլ ԳՆԴԵՎԱԶ: Հեռաւորութիւնը մեծ բան մը չէր, հազիւ 20 հազարամեթր: Կար նոր ճամբայ մը որ Կեչուտի ջրամբարի վրայով՝ ուղղակի կրնար հասցնել մեզ: Հին ճանապարհը չատոնց անգործութեան դատապարտուած էր: Սակայն Ալիշան, այնքան գեղեցկօրէն կը նկարագրէ վանքի ճամբան (հինը) որ արկածախնդրութիւն մը ըլլել կ'արժէր, եւ Գէորգ չէր որ ոչ պիտի ըսէր: Իր այդ սքանչելի բնաւորութեամբ, միշտ ընդառաջ եկած է ամէնէն տարօրինակ փափաքներս ալ կատարելու: Ոսկեսիրտ տղայ մըն է:

Անակնկալ տեղատարափ, չտեսնուած սաստութեամբ կարկուտ մը, մի քանի վայրկեանէն ծածկեց ամբողջ Վայոց ձորը: Լեռները, արօտավայրերը, ճամբաները յանկարծակի սպիտակ թանձր խաւով ծածկուեցան եւ ամէնքս տաք խըցիկը առանձնացած կը դիտէինք բնութեան կատաղութիւնը: Նման բան չէի տեսած երբեք: Անցաւ. որոտումի ձայները հեռացան, ծիրանի գօտիին յաջորդեց սքանչելի արեւը եւ մենք կրցանք չարժիլ դէպի ԳՆԴԵՎԱՆՔ:

Որքան հաճոյացնող է այս տեսակ վայրեր, Ալիշանի հետ ճամբորդել: Ինք երբեք չէ եղած Ս. Ղազարի Մենաստանէն, բայց այնքան պաշտամունք ունէր Հայկական Հողին հանդէպ, որ մաղած է հայ եւ միջազգային ողջ գրականութիւնը, Հայաստանի վերաբերեալ, սկսած յոյն, լատին եւ ասորի աղբիւրներէն, մինչեւ միջին եւ նոր դարերու բոլոր ճամբորդական գիրքերն ու աշխարհագէտները, նա մանաւանդ, այնքան մեծ էր եւ մաքուր իր համբաւը հայութեան մէջ, որ ժամանակակից բոլոր ազգագիրները, նոյնիսկ Էջմիածնի բազմաթիւ վանականներ, ամէն կերպ օգնած են իրեն, տեղւոյն վրայ կատարելով չափագրութիւններ եւ գծագրութիւններ, որպէսզի իր լուրջ, գիտական աշխատասիրութիւնները լոյս տեսնեն, յօգուտ հայ մշակոյթին:

— «Արփայի աղբիւրները — կը գրէ Ալիշան (Սիսական էջ 102 — Վենետիկ 1893) որ Վայոց Ձորի հիւսիսային բարձունքներու վրայ կը գտնուին, այժմ պակասծ բնակիչներով, թերեւս անցեալին ալ, երկրին խորաձոր եւ առապար ըլլալուն պատճառով, ունին աննման գեղեցկութիւն եւ հարստութիւն բնութեան, հանքերով ալ, եւ բուսականութեամբ. հիւսիսէն եւ արեւելքէն շրջապատուած բարձրագագաթ լեռնաշղթաներով ... կարելի է այս լեռնապատ բարձրավանդակը կոչել ջուրերու աշխարհ, բազմաթիւ կարկաջասահ աղբիւրներու եւ ականակիտ վտակներու համար, որ անձուկ ծործորներէն գետալով կ'իջնեն դէպի հարաւ եւ միանալով Կեչուտին կը գործեն ԱՐՓԱ գետը...:

Մեր կիրճը, ուր մտած ենք ես եւ Գէորգ, վախնալիք բան մը ունի, մանաւանդ կարկուտէն վերջ: Հին ճամբան հազիւ կարելի է նկատել, այնքան առատ են փոսերը եւ չորս կողմերէն սահած ժայռի բեկորները որ պահ մը կը տատամսինք յառաջանա՞լ թէ ետ դարձ կատարել. միւս կողմէն այս կոյս բնութեան մէջ մխրճուելու փորձութիւնն ալ այնքան զօրաւոր է որ կը ստիպուինք տեղիք տալ եւ դանդաղօրէն յառաջանալ:

Ալիշան գանազան թրքաբնակ գիւղեր կը թուէ 30 — 40 տուներէ բաղկացած որ հաւանաբար չատոնց պարպուած պէտք են ըլլալ. սակայն միշտ կ'աւելցնէ թէ այդ բնակութիւնները հնուց եղած են հայկական, եկեղեցիներով, խաչքարերով եւ չի գիտցուիր ե՞րբ եւ ինչպէս թաթարները բնակութիւն հաստատած են Վայոց Ձորի սրտին վրայ:

— «Ընդ մէջ Մամարգա գեղջ եւ Հանդրուանին յահեկէ գետոյն եւ իբրեւ կիսով եւեթ փարսախաւ յարեւմտից լերանց անջրպետաց ծղուկ գաւառի, ի գեղագլխակ ղալար բարձու ջրարբի վայրի կայ նշանաւորն նախնի չինից կողմանցս, եւ ըստ անմոռանալի բանի շինողին իւրոյ Դշխոյի «բովանդակ իսկ Վայոց Ձորոյ ԱԿՆ ի մատանւոջ» ԳՆԴԵՎԱՆՔՆ, կամ հոյակապ եկեղեցի նորին» — Նոյն էջ 103:

Քիչ մը գրաբար հաճելի է: Հոս մատանիի ակին ակնարկը կը վերաբերի այն հրաշալի արձանագրութեան, զոր քանդակած է Սոփիա տիկին — կին Սմբատայ աստուածապահ Տեառն Սիւնեաց, եւ դուստր Գրիգոր Դերենիկի որ — հիմը դըրած է վանքին գլխաւոր եկեղեցիին (936 թ.) եւ արձանագրութեան վերջաւորութեան, բանաստեղծական չունչով կ'աւելցնէ սա քանդակիչ տողերը — ՄԱՏԱՆԻ ԷՐ ՍԱ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ, ՇԻՆԵՑԻ ԶՍԱ, ԵՒ ԵԴԻ ԱԿՆ Ի ՎԵՐԱՅ—:

Գնդեվանքի գլխաւոր եկեղեցին, որ քանի մը տարիով միայն կը տարբերի Աղթամարի Ս. Խաչ դպրաչէն հրաչալի տաճարէն, ունի նոյն կեդրոնագմբէթ, համաչափ ներդաշնակ կառոյցը, որուն առջեւ 999-ին աւելցած է գաւիթը, որ տակաւին հեռու է ԺԲ. դարի գաւիթներու չքեղութենէն: Ստեփանոս Օրբելեան պատմիչը, բաւական մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդէ վանքի մասին: Հոն, այդ կիրճին՝ Գողշտի վանքի բերդին մէջ է որ, կը գրէ Ալիշան, (էջ 103), — բաւեաց անկանել ԼԻՊԱՐԻՏՆ նախահայր Օրբելեան իշխանաց Վայոց Ձորոյ, նետահարեալ ի գլուխ լերինն որ հանդէպ բերդոյն Բորոտնայ ... եւ կոչէ առ ինքն եպիսկոպոսն իւր զՏէր Սարգիս, եւ հաղորդեալ անդէն վախճանի, եւ բերեալ գնի ի Նորավանս»—:

— «Մենաստանն Գնդեվանից կայ ի սարահակի ձորոյն, յարեւելից եւ ի հարաւոյ պատեալ քարորմն պարսպօք, ... յարեւելից ունելով դդուռնն. հիւսիսային եւ արեւմտեան կողմանքն գձորն ունին պատսպարան. ի հարաւակողմանն են սենեակք եւ այլ շինուածք ի պէտս միաբանից, հանդերձ դամովք անասնոց» անդ էջ 105:

Զանգակատան պատին վրայ կայ 931 թուականէն արձանագրութիւն մը. - 32 թուականիս (931) ես Եղիշայ երէց եւ նկարիչ արարի առաջնորդութեամբ Սարգսի քահանայի. Որ կարդայք Տէր ողորմէ ասացէք—:

Գնդեվանքի հետ կապուած է տիտանական շինարարութիւն մը 1008 թուականէն, այն է 22 հազարամեթր երկարութեամբ ջրանցք, վանքի հողերը ոռոգելու համար:

Ժամերը կը յառաջանան եւ մենք պէտք ենք տակաւին Ղարաբաղ հասնիլ: Կը փորձենք չարունակել դէպի Կեչուտ եւ կլլրապատ ճամբով վերադառնալ մայր ուղի:

Բացի բնութեան արտասովոր վայրենութենէն, ուր ոչ բնակութիւն կայ, մարդկային չունչ, տարօրինակ յուշ ձան մը նկատեցի ճամբու եզրին, որ գիտեր ո՞ւր կ'ործն է: Անճաշակ արձան մը, նոյնքան անճաշակ մարդկային դէմքի մագիծ մը, մեծ եւ փոքր խաչ, բոլորը վին նոր քանդակ մը, դարձած է արդէն ուխտատեղի, մոմերէն սեւցած եւ ողջ լաթեղէններով պատուած: Կատարելապէս հանելուկ մնաց ինծի համար:

Վերադարձ մայրուղի եւ ճամբայ դէպի Գորիս: Կէսօր է արդէն. կանգ կ'առնենք չատ սիրուն ճաչարան մը Գորիս գետին ափին: Գորիս Հայաստանի միակ անճաշակ կան դիմագիծ ունեցող քաղաքն է, Արցախի Դուռը: Կը միանանք մեր քովի սեղանին ուր խումբ մը առոյգ երիտասարդներ, Ղարաբաղէն վերադարձած, ուղղուած են դէպի Երեւան: Անդամ են Յ. Դ.-ի, կուգան Միացեալ — Նահանգներէն, Լիբանանէն եւ Հալէպէն: Անոնք սկզբունքներ ունին, ազնուական խօսակցութիւններուն հաւատք չեն ընծայեր, կը հաւատան գործին եւ ներկայիս Հայաստանի օգնելու միակ ճամբան, կ'ըսեն, լի եղածին չափ գործ ստեղծել է երկրին մէջ, որպէսզի ժողովուրդը չստիպուի գաղթել, իրենք համոզուած են առաջիկայ վերադառնան գործի համակիրներ կը գտնելու համար:

Այս հոյակապ տղաքը, առանց անդրադառնալու իսկական պատասխանը տուին այն հիմնական հարցերուն որ մտահոգութեանս առարկան դարձած էր Հայրենի հողը ոտնակոխած օրէս:

Ջերմ համբոյրներով ողջագուրուեցանք, կրկին հանդիպելու առաջադրութեամբ, իրենք ուղղուեցան դէպի Երեւան, Գէորգն ու ես դէպի Ստեփանակերտ:

Քրօնիկագիր՝
ԽԻՍՆԵՑԻ

(Շար. 17 եւ վերջ)

ՌԻՉԸՐՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Է «ԲԱՆԱՒՈՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

«ՄԱՐՄԱՐԱ»յի հարցազրոյցը

ԽՄԲ. — ԱՄՆ-էն ծանօթ պատմաբան Ռիչըրտ Յովհաննէսեան Յունիս 16 — 19 մասնակցած է Պոլսոյ Պօղազիչի համալսարանին մէջ կազմակերպուած գիտաժողովի մը որուն նիւթն էր "Ի. դարու հակամարտութիւնները, վէրքերը եւ հոգեբեկումները": Նոյն առիթով ան այցելած է «Մարմարա»յի խմբագրատունը ուր հետեւեալ հարցազրոյցը կատարուած է իրեն հետ, նոյն գիտաժողովին ու իր կեանքին, գործին մասին:

ՀԱՐՑՈՒՄ. — Կը հաճէի՞ք տեղեկութիւններ փոխանցել ձեր այցելութեան նպատակին մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Եկած ենք այստեղ մասնակցելու միջազգային գիտաժողովի մը որ նուիրուած էր «բանաւոր պատմութեան», այսինքն բերանացի պատմութեան, որ պատմութեան նոր մարզ մըն է: Այս համագումարը հիմնուած է յիշողութեան վրայ: Համագումարին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին աւելի քան 20 երկիրներէն գիտնականներ: Այս տարուան գիտաժողովի գլխաւոր թեման էր. «Ի՞նչպէս կը յիշուին 20-րդ դարը, նաեւ 20-րդ դարու հակամարտութիւններն ու վէրքերը, թրավմա կոչուածները»: Երբ ես եւ Գալիֆորնիոյ Պետական համալսարանի իմ պաշտօնակիցներս տեղեկացանք որ այս գիտաժողովը կը կազմակերպուի Իսթանպուլի մէջ, առաջարկ ներկայացուցինք որ գիտաժողովի նիւթերէն մէկը նուիրուի Հայոց յիշողութեան, քանի որ 70-ական թուականներէն ի վեր մեր համալսարանի աշխատակիցները սկսած են ձայնագրել դարասկիզբի տեսուր դէպքերը վերապրողներու յիշողութիւնները: Մինչեւ հիմա պատրաստած ենք մօտաւորապէս 800 վերապրողներու յիշողութիւնները ընդգրկող 2 — 3 ժամ տեւողութեամբ ժապաւէններ, սակայն հիմա այդ վերապրողներէն չատ քիչերը ողջ են: Այս ժապաւէնները հետաքրքրական են այն առումով, որ վերապրողները կը յիշեն 20-րդ դարը: Իսկ իմ ելոյթի թեման էր հետեւեալը. — «Օսմանեան հայութեան վերջին սերունդի յիշողութիւնը. — դառն եւ անոյշ յիշողութիւններ»: Անոյշ յիշողութիւններու կարգին վերապրողներ կը յիշեն իրենց մանկութիւնը, Ս. Զատկուան եւ Ամանորի տօնախմբութիւնները, ուտելիքները, աւանդական միւս հանդիսութիւնները, ընտանեկան նիստ ու կացը եւ յետոյ տեղահանութիւնը, այն թէ ինչ յիշողութիւններ կամ ապրումներ ունին անոնք տեղահանութենէն: Իմ ելոյթս 800 վերապրողներու յիշողութիւններու ամփոփումն էր: Ես ինծմէ բան չեմ աւելցուցած, ես միայն ուրիշներուն բառերուն փոխանցումը կ'ընեմ: Վերապրողներն են որ կ'ըսեն ու կը պատմեն դաժանութեան մասին, տեղահանութեան ճամբուն վրայ պատահածներու մասին, այն մասին թէ ի՞նչպէս ազատեցան եւ կրցան հասնիլ մինչեւ Նոր Երկիր: Ըսեմ ձեզի որ այս գիտաժողովին մասնակցե…

տաղարկի գլխաւոր կազմակերպիչը ես էի եւ որոշեցի որ մասնակիցներէն բոլորը Հայեր ըլլան: Մենք մասնակցեցանք երեք հոգիով: Ես եւ երկու ուսանողներ. անոնցմէ մէկը Ամերիկացի է, որ նոյնպէս թարգմանիչներու օգնութեամբ հարցազրոյցներ ունեցած է մօտաւորապէս 100 վերապրողներու հետ եւ միւսը Անգլիացի տիկին մը, որ 1988-ի երկրաշարժէն վերջ այցելած էր Գիւմրի եւ հոն տեսակցութիւններ ունեցած էր ծերերու հետ, որոնք անխուսափելիօրէն անցեալի իրենց տխուր օրերը յիշած էին երկրաշարժէն վերջ:

Հ. – Այս գիտաժողովը ո՞ւր գումարուեցաւ:

Պ. – Գիտաժողովը գումարուեցաւ Պօղազիչի Համալսարանին մէջ: Կազմակերպուած էր միջազգային կազմակերպութեան մը կողմէ, որ երկու տարին անգամ մը կը գումարէ նմանօրինակ գիտաժողովներ: Օրինակ անցեալ գիտաժողովը կազմակերպուեցաւ Ռիօ Տը Ժանէյրոյի մէջ, այս տարի Իսթանպուլ, իսկ յաջորդ գիտաժողովը պիտի կազմակերպուի Հարաւային Ափրիկէի մէջ: Գիտաժողովը իր աշխատանքներուն ձեռնարկեց Յունիս 15-ին եւ շարունակուեցաւ մինչեւ երէկ, Յունիս 19: Ես իմ զեկուցումս կարդացի գիտաժողովի երկրորդ օրը, Յունիս 16-ի յետմիջօրէի նիստին: Կը փափաքիմ նշել որ մեր զեկուցումներու նիւթերուն դահլիճը լեփ-լեցուն էր եւ կը յորդէր հանդիսականներով, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած էին այս նիւթին նկատմամբ: Մինչեւ իսկ կազմակերպիչները վերջին վայրկեանին ստիպուեցան հաւաքոյթին սրահը փոխել եւ զայն կայացնել աւելի ընդարձակ սրահի մը մէջ: Թուրք ուսանողներն ու փրոֆէսէօրները հետաքրքրութեամբ հետեւեցան մեր ելոյթներուն եւ զեկուցումներէն ետք բազմաթիւ հարցումներ ուղղեցին մեզի: Զեկուցումները կարդացուեցան անգլերէն լեզուով: Իմ ելոյթիս մէջ նշեցի նաեւ որ մեծ է թիւը այն Թուրքերուն, որոնք օգնած են տեղահանուածներուն եւ ազատած են անոնց կեանքը: Խօսեցայ նաեւ կրօնափոխութեան մասին, նշելով որ Անատոլուի մէջ այսօր կան ընտանիքներ, որոնց մեծ-մայրերը Հայ եղած, սակայն պայմաններու բերումով կրօնափոխ ըլլալու ստիպողութեան տակ մնացած են: Զեկուցումիս աւարտին, ներկաներէն շատեր մօտեցան եւ շնորհաւորեցին զիս: Կը փափաքէի իմ շնորհակալութիւնս յայտնել գիտաժողովի կազմակերպիչներուն, որոնք այսպիսի յաջող ձեռնարկ մը կեանքի կոչեցին: Նշեմ նաեւ որ գիտաժողովի օրերուն, առիթն ունեցանք հետեւելու զեկուցումներու, որոնք մեծապէս հետաքրքրեցին մեզ եւ որոնք խնամեալ զեկուցումներ էին: Օրինակ, շատ հետաքրքրական զեկուցումներ կատարուեցան Իզմիրի մէջ Թուրք - յոյն յարաբերութիւններու ու անցուդարձերու մասին: Այսպիսի համագումարներ ցոյց կու տան որ երբեմն պաշտօնական պատմութիւնները բնաւ չեն համապատասխաներ ժողովուրդին կողմէ պատմուած անպաշտօն պատմութիւններուն:

Հ. – Կրնայի՞ք բացատրել թէ ի՞նչ է «բերանացի պատմութիւն»ը:

Պ. – Ինչպէս վերը նշեցի արդէն, «բերանացի պատմութիւն» կոչուածը պատմութեան նոր մէկ ճիւղն է, որ կը հիմնուի մարդոց յիշողութեան վրայ: Միայն թէ այստեղ փափուկ հարցեր կան, որոնց շատ զգոյշ կերպով կը մօտենայ գիտնականը: Այսպէս, ընդգծեմ որ մենք չենք կրնար վստահիլ միայն մարդոց յիշողութեան, որովհետեւ մարդոց յիշողութիւնը կը փոխուի: Մարդ մը որ 70 տարի առաջուան դէպք մը կը պատմէ, անգիտակցաբար նոր նիւթեր կ'աւելցնէ իր պատմածին վրայ եւ այդ է պատճառը որ բերանացի յիշողութիւններէն զատ փաստացի տեղեկութիւններու ալ կարիքը կը զգացուի:

Հ. – Կրնայի՞ք տեղեկութիւններ փոխանցել ձեր կենսագրութեան մասին:

Պ. – Ես ծնած եմ Գալիֆորնիոյ փոքրիկ գիւղաքաղաքի մը մէջ, ուր կ'ապրէին 10 – 12 Հայ ընտանիքներ: Տրուած ըլլալով որ1950-ական թուականներուն հայկական վարժարաններ գոյութիւն չունէին, ես հայերէն կարդալ եւ գրել չէի գիտեր, քիչ մը հայերէն կը խօսէի, Խարբերդի բարբառով: Մօրս ընտանիքը 1912-ին գաղթած էր Ամերիկա, իսկ հօրս գերդաստանէն միայն հայրս էր որ տեղահանութենէն վերջ բազմաթիւ դժուարութիւններ դիմագրաւելով, դէպի Ամերիկա գաղթած էր:

Հետեւած եմ Գալիֆորնիոյ Պետական Համալսարանի պատմութեան դասընթացքներուն: Քանի որ հայ ժողովուրդի պատմութեամբ հետաքրքիր էի, սակայն հայերէն չէի գիտեր, Ամերիկայէն Պէյրութ մեկնեցայ եւ հոն տարի մը հայերէն լեզուի դասընթացքներուն հետեւեցայ: Լուրջ աշխատանք տարի, օրական 14 – 16 ժամ աշխատեցայ, որպէսզի կատարելագործեմ հայերէնս:

Այնուհետեւ Ամերիկա վերադարձայ եւ սկսայ ուսումնասիրել Հայոց պատմութիւնը: Զիս կը հետաքրքրէր Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան պատմութիւնը, որ զանազան վիճաբանութիւններու տեղի կուտայ պատմաբաններու մօտ: Գիտական իմ ամբողջ կեանքս նուիրեցի այդ ուսումնասիրութեան: Այնպէս կը կարծէի թէ թրքերէնի թէզ պիտի պաշտպանեմ, յետոյ երբ սկսայ ուսումնասիրել զանազան երկիրներու պատմական արխիւները, տեսայ որ զիս հետաքրքրող հարուստ նիւթեր կան:

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութիւնը ընդամէնը երկու տարուան կեանք ունեցած է, սակայն ես երեսուն տարիէ ի վեր կը զբաղիմ այս նիւթով եւ հինգ հատորներ հրատարակած եմ Մայիս 1918-էն մինչեւ Նոյեմբեր 1920 թուականներու մասին: Այս շարքի առաջին հատորը լոյս ընծայած եմ 1967-ին, իսկ վերջին հատորը՝ 1996-ին: Բացի ատկէ, խմբագրած եմ նաեւ հայ ժողովուրդի պատմութեան նուիրուած զանազան գիրքեր: Օրինակ՝ ես երկար տարիներէ ի վեր կը դասաւանդեմ Գալիֆորնիոյ Պետական Համալսարանին մէջ, սակայն հայ ժողովուրդի պատմութեան դասագիրք չունէինք եւ կը ստիպուէինք օգտուիլ զանազան յօդուածներէ: Խումբ մը գիտնականներու հետ միասնաբար խմբագրեցինք հայ ժողովուրդի պատմութեան դասագիրք մը, որու մէջ ամփոփուած է հայ ժողովուրդի պատմութեան հնագոյն օրերէն մինչեւ մեր օրերը ինկած ժամանակաշրջանը: Ներկայիս երկու հատորներու մէջ ամփոփուած այդ ուսումնասիրութիւնը կը գործածուի որպէս դասագիրք: Վերջին 20 - 25 տարիներու ընթացքին ուսումնասիրութիւններս կեդրոնացուցի 1915-ի պատահարներուն վրայ, հրատարակելով երեք ստուար հատորներ: Աւելի քան 30 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարեմ Գալիֆորնիոյ Պետական Համալսարանին մէջ: Նախապէս կը դասաւանդէի ռուսական, սովետական եւ Միջին - Արեւելքի պատմութիւն: Բարեբախտաբար 1960-ական թուականներուն մեր Համալսարանը որոշեց դասաժամեր տրամադրել նաեւ հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ ես հակառակ որ ո՛չ մէկ պատրաստութիւն ունէի, սկսայ դասաւանդել հայ ժողովուրդի պատմութիւն, ֆրանսերէն լեզուով:

Մօտաւորապէս 14 տարիներ առաջ մեր Համալսարանի մէջ հիմնուեցաւ հայ ժողովուրդի պատմութեան ամպիոն մը: Ես արդէն կը դասաւանդէի որպէս փրոֆէսէօր, սակայն պաշտօնի կոչուեցայ որպէս այդ ամպիոնի վարիչ: Նշեմ թէ ինչո՞ւ ամպիոններ կը հիմնուին Համալսարանին մէջ, կամ թէ ինչո՞ւ կարեւոր է ամպիոններու հաստատումը: Եթէ պաշտօնական ամպիոն չկայ, փրոֆէսէօր մը մինչեւ իր կեանքի վերջ կրնայ դասաւանդել իր նիւթը: Օրինակ ես: Հայոց պատմութիւն կը դասաւանդեմ: Ո՛չ մէկը կրնայ զիս ազատ արձակել իմ պաշտօնէս, սակայն եթէ յանկարծ ես մահանամ, այն ատեն կրնայ ըլլալ որ մէկը ելլէ եւ պահանջէ որ հայ ժողովուրդի պատմութեան դասաժամերուն վերջ տրուի, քանի որ այդ պատմութիւնը այնքան ալ հետաքրքրական կրնայ չթուիլ: Իսկ եթէ հիմնադրամ մը հաստատուի եւ ամպիոն մը հիմնուի, այն ատեն ահաւասիկ այդ ամպիոնը չի կրնար փակուիլ: Այսինքն իմ հեռանալէս ետք, անպայման ուրիշ մէկը պաշտօն պիտի ստանձնէ:

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԽՈՂՈՎԱԿԱՇԱՐ ՄԸ ՇՐՋԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

Քարիւղի փոխադրութիւնը մրցակցութեան կարեւորագոյն նիւթերէն է նախկին խորհրդային շրջանակին մէջ: Այն երկիրները որոնք կը գտնուին փոխադրութեան ճամբաներու վրայ, ամէն բան կ'ընեն առաւելագոյն ձեւով շահագործելու համար այդ խաղաթուղթը, թէ՛ տնտեսական, թէ՛ քաղաքական առումով:

Այդ երկիրներէն է Ուկրանիան ուրկէ քարիւղատար մը կ'անցնի ու կը հասնի Օտեսա, երկրորդի մըն ալ մէկ ճիւղը կը հասնի Սլովաքիա, Հունգարիա: Այս երկրորդով ռուսական քարիւղը կը փոխադրուի, տարեկան 500 միլիոն տոլարի եկամուտ ապահովելով Ուկրանիոյ որ ատոր համարժէք քարիւղ եւ կազ կը ստանար:

90-ական թուականներուն ուկրանական կառավարութիւնը որոշած է կառուցել երրորդ խողովակաշար մը որով Կասպից ծովէն հանուած ազրպէյճանական, ղազախական, թիւրքմէնական, ռուսական քարիւղը պիտի փոխադրուի արեւմուտք. առով նաեւ Ուկրանիա պիտի փրկուէր ուժանիւթի մարզին մէջ Մոսկուայի ենթակայ ըլլալէ: Մանաւանդ քաջալերուած՝ քարիւղի փոխադրութեան վրացազրպէյճանական յաջողութենէն, Ուկրանիա զարկ տուաւ իր խողովակաշարին շինութեան: Լաւատես հեռանկարներու համաձայն, այդ ճամբով կասպիական քարիւղը տարիէ մը պիտի հասնի Լվովի մօտ Պրոտի շրջանը, անկէ պիտի հասնի Սլովաքիա, Հունգարիա, Խըրուաթիա: Կատարուած հաշիւներ տնտեսապէս ալ նախընտրելի կ'ընեն խողովակաշարը, քանի որ Նովորոսիսկէն մինչեւ Գերմանիա նաւով փոխադրուած թոն մը քարիւղ կ'արժէ 29 տոլար, մինչդեռ խողովակաշարի պարագային այդ գումարը կ'իջնէ 20 տոլարի: Խողովակաշարին արժէքն ալ համեստ կը նկատուի, 500 միլիոն տոլար է միայն, մինչ Բաքու-Ճէյհանի ծրագիրը 2.4 միլիարդի պիւտճէ մը կը նախատեսէ եւ հաւանական է որ իրական արժէքը հասնի 4 միլիարդի:

Կասպից ծովէն տարեկան արտահանուած քարիւղին քանակութիւնը 150 միլիոն թոնի կը հասնի: Ու ատոր համար կ'արժէ պայքար մղել: Մանաւանդ որ Ուկրանիա քանի՛ կը փորձէ կտրուած չմնալ ռուսական քարիւղէն, այնքան Ռուսաստան կը ջանայ անկախանալ փոխադրութեան ուկրանական ճամբաներէն: Անոր նպատակներէն է քարիւղատարներու իր ցանցը ընդլայնել դէպի հիւսիս, ենթակայ չըլլալու համար պալթեան նաւահանգիստներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

Ցրանք փողոցին ափատթըմանին մեծ սենեակին մէջ, Կիրակի առտու մը, Մարտիկ աղա բուռն յուզման մը ամէն նշաններով խոշորաքայլ կը պտտէր. մերթ զայրացկոտ ձեռքերը կ'օլորէր, սպառնական շարժումներով օդը կը ճեղքէր ու մերթ կանգ առնելով՝ բարձրաձայն կը խօսէր.

– Ինծի՛ ասանկ նամակ գրե՛ն, ինծի՛ պէս մէկուն... աս ի՞նչ ոճրագործութիւն է, ի՞նչ սրիկայութիւն է... ի՞նչ իրաւունքով ինծի կը հրամայեն կոր... ի՞նչ իրաւունքով իմ ըրածներուս կը խառնուին կոր. հո՞ս ալ Պոլիս է, սրիկանե՛ր, խայտառակնե՛ր... ես անոնց ամէնուն ալ պիտի հասկցնեմ, ամէնուն ալ... զիս որո՞ւն տեղը կը դնեն կոր ... ծօ սրիկաներ, – պոռաց Մարտիկ աղա ոտքը ուժով գետինը զարնելով... – Ինծի Մարտիկ աղա Սրմաքէշեան կ'ըսեն... ես ազգին համար մենամարտած ու պալօնով օդը ելած եմ ... դո՞ւք եղած ինծի հրամայող, իմ գործերուս խառնուող... ո՞վ էք դուք... կորսուեցէ՛ք սուկէ, անպիտաննե՛ր, դաւաճաննե՛ր, վատե՛ր... Մարկո՛ս, Սարգի՛ս, Թորո՛ս, աս շուները դո՛ւրս նետեցէ՛ք...

Արաբ սպասաւորի մը սեւ գլուխը դուռին մէջ նկարուեցաւ՝ հետաքրքիր ու խուզարկու:

– Զի՞ս ուզեցիք, խաւաճայ:

– Լա՛, լա՛, – ըսաւ Մարտիկ աղա, որ պահ մը իր բարկութեան տարումին մէջ ինքզինքը Պոլսոյ ծառայաշատ տունը կարծած էր եւ որ արաբին տեսքը իրականութեան կոչեց:

Սպասաւորը, կ'երեւայ թէ վարժուած «Խաւակա»յին բուռն ձեւերուն, լուռ ծիծաղով մը իր ակռաներուն ճերմակ ժպիտը փթթեցուց դէմքին սեւ ծամածռումին մէջ ու հեռացաւ:

– Սինլքորնե՛ր, ստահակնե՛ր...

Սրահին հետ հաղորդակցող կողմնակի դուռ մը բացուեցաւ, ու բարձրահասակ կին մը, տարիքոտ, ճերմկած մազերով, հպարտ շրթունքներով ու աչքերով, սեմին վրայ երեւցաւ ու մնաց անշարժ՝ հարցական կէտի մը պէս:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահեր է, զաւակս, – ըսաւ հանդարտ, անոյշ շեշտով մը:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, – պոռաց Մարտիկ աղա ու բուռն շարժումով մը գետին ծըռելով, ճմռթկուած, կարմիր կնիքով մը օրինուած թղթի կտոր մը վեր առաւ, պարզեց, շտկեց ու մօրը ներկայացուց, – ա՛ռ կարդա՛...

Տիկինը առաւ նամակը ու կիսաբաց պատուհանին առջեւ երթալով՝ թուղթը լոյսին բռնեց ու սկսաւ կարդալ.

«Պարո՛ն,

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Աղեքսանդրիոյ Կեդրոնական Կոմիտէն Նոյեմբեր 7-ի իր նիստին մէջ միաձայն հաւանութեամբ ձեզ դատապարտեց 10 եգիպտական ոսկւոյ տուգանքի՝ ի պատիժ այն ցած նախատինքներուն, կոշտ ու անիրաւ յարձակումներուն, որով, Աղեքսանդրիա գալէնէդ ի վեր, ամենուրեք, հրապարակաւ, չէք դադրած անպատուելէ առ հասարակ Յեղափոխութիւնը ու մասնաւորապէս Դաշնակցական կուսակցութիւնը, որ չի կրնար անտարբեր մնալ այդ մատնիչի ու ազգատեացի վայել վարմունքին հանդէպ, որ մեծապէս կը վնասէ իր վարկին:

Հրաւիրուած էք ուրեմն վերոյիշեալ գումարը այս իրիկուն Ը. – Ե. ժամը 5½-ին բերել ծովեզերեայ "Մասիս" սրճարանը, յանձնել դաշնակցական պատուիրակին, որ ձեզ պիտի սպասէ:

Կ'ազդարարենք ձեզ, թէ փախուստի, արգելական կամ զգուշական ոեւէ հնարք խստիւ պիտի պատժուի տէռօրի ամէն միջոցներով:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Աղեքսանդրիոյ Կոմիտէ»:

Երբ լմնցուց, տիկինը զաւկին դարձաւ.

– Ի՞նչ պիտի ընես, զաւա՛կս...

– Ի՞նչ պիտի ընե՛մ, – պոռաց Մարտիկ աղա, – բա՛ն մըն ալ պիտի չընեմ... կը կարծես, որ պիտի հնազանդի՞մ... այդ սինլքորներուն:

– Նայէ՝ ի՞նչ գրեր են, սպառնացեր են:

– Քանի՞ի կ'առնես անոնց սպառնալիքը, հոս Պոլիս չէ, հոս Աղեքսանդրիա է, Անգլիոյ հողին վրայ ենք հոս... Թող երթան, իրենց պէս խախաները վախցնեն, ես անոնց ամէնուն ալ խերը պիտի անիծեմ:

Յանկարծ կանգ առաւ սենեակին մէջտեղ, ձեռքը ճակտին զարկաւ:

– Գտա՛յ, գտա՛յ, – գոչեց, – հիմա հասկցայ ո՞վ է աս նամակը գրել տուողը... աս անոր գործը ըլլալու է... վա՛յ շունշանորդի, վա՛յ... ան իրիկունը դէշ աչքով կը նայէր կոր ինծի...

– Ո՞վ է տղաս, – հարցուց մայրը...

– Ճանըմ, երկու շաբաթ առաջ Պէյլէրեանենց չգացի՞ գիշեր մը, հոն զէվզէկ մը, խլէզ մը, խլյոտ մը կար... յեղափոխական է եղեր, դրօշակեան ու շատ մը բաներ բաւ, բանտ պառկեր է եղեր, սանկ ըրեր է, նանկ ըրեր է եղեր, ի՞նչ գիտնամ... ես ալ փառաւորապէս առակեցի զինքը, յեղափոխականները, ամէնքն ալ, ըսի թէ...

Հոս, Մարտիկ աղա, բուռն շարժականութիւնով մը կրկնեց իր սովորական ճառը:

– Աս նամակը անոր գործը ըլլալու է... իր վրէժը լուծելու համար աս բանը ըրաւ, որովհետեւ ան գիշերը խաղք խայտառակ ըրի զինքը ամէնուն առջեւ... վա՛յ զէվզէկ, վա՛յ... ինծի հէ՞... ինծի՞ պէս մէկուն ասանկ նամակ... զիս որո՞ւ տեղ դրին... ես...

Կը յուզուէր կոր նորէն, մայրը ընդմիջեց զինքը.

– Է պիտի երթա՞ս:

– Պիտի երթա՛մ մի, – պայթեցաւ Մարտիկ աղա, – ցնդեցա՞ր դուն, ես անոնց ոտքը երթա՛մ... ինչո՞ւ, ի՞նչ պարտականութիւն ունիմ... անոնց ամէնո՛ւն ալ խերը կ'անիծեմ... Թող երթան տէ անոնք ալ Մարտիկ մը տեսնեն:

Աս ըսաւ ու թուղթը ուժգնօրէն մօրը ձեռքէն խլելով՝ կտոր – կտոր ըրաւ ու պատուհանէն հովին ցրուեց:

(Շար. 26)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29–ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց:

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր Եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25–ին, Կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը հոգելոյս

Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ա.

Երախտաշատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեան եւ զաւակները, իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝ Հայկուհի Կաղեանի մահուան առթիւ (Հալէպ) նուիրած են Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին 300 Ֆր. եւ 200 Ֆր. «Յառաջ» թերթին: Նոյն տխուր առիթով Շաքէ Կիրակոսեան կը նուիրէ 100 Ֆրանք Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Շաքէ Շիրվանեանին, ընտանիքին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝ Հայկուհի Կաղեանի մահուան առթիւ:

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artistique sera assurée par **l'ensemble instrumental K A R O U N**

Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.

En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN

présente

Liz Sarian

à l'Audiorium du Parc **CHANOT** à Marseille

avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP

Direction : **Khatchig YILMAZIAN**

le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30

Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Du 12 au 28 juin :

- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**

7, Rue de l'Eglantier, GONESSE

DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

A N I M A T I O N

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ

ESSAÏ

VIKEN

EVELYNE ALTOUNIAN

Groupe de danse «A S T R I G» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA

Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

——— ENTREE GRATUITE ———

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի, Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Սէսիլ Պարքեանէ 200 Ֆր. Տիկին Վարդուհի Զաւուշօղլուի մահուան քառասունքին առիթով: Տիկին Խաչիկեանէ 350 Ֆր. Պր. Երուանդ Ծերունեանի մահուան առիթով:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne – Tombola

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խղճալից հետեւեալ նուէրները–

Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Վասիլեան 10[illegible] Ֆր., Տիկին Այտա Մոմճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագրճեան 1.00[illegible] Ֆր., Տիկին Վարդուհի Պողոսասրեա[illegible] 100 Ֆր., Տիկին Լուիզ Մէրիկօ 200 Ֆր., Տիկին Խալիլ Եազուպ 150 Ֆր., Պ. Պէ[illegible]նար Փափազեան 100 Ֆր., Պ. Ժան Տա[illegible]պէսեան 200 Ֆր., Պ. Ռեմոն Փարիզէ 50[illegible] Ֆր., Տիկին Մարի Սաաթճեան 100 Ֆր., Տիկին Աննա Փասթըրմաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կէօվճեան 10[illegible] Ֆր., Տիկին Պերճուհի Մագլըմեան 2[illegible] Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Եղիազար[illegible]եան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ճ[illegible]պօղլեան 500 Ֆր., Պ. Վահէ Զիլֆիկեր[illegible] 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբ[illegible]եան 100 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Փամ[illegible]եան 300 Ֆր., Տիկին Մարգրիտ Ալթո[illegible]եան 150 Ֆր., Տիկին Բարիս Արխեան 2[illegible] Ֆր., Տիկին Ալիս Լանտէ 250 Ֆր., Տէր [illegible] Տիկին Անտրէ Պուրժէ 200 Ֆր., Օր. Մ[illegible]չէլ Պալճեան 100 Ֆր., Տիկին Հերմին[illegible] Փաշայեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ[illegible] Քէչիշեան 300 Ֆր., Տիկին Անժէլիք Հ[illegible]նըմեան 400 Ֆր., Օր. Ժագլին Մէ[illegible] 250 Ֆր., Պ. Շառլ Պայրամեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 300 Ֆր., Օր. Միրէյլ Ներսէսեան 200 Ֆր., Տիկ[illegible] Սիլվի Մարտղեան 500 Ֆր., Տիկին [illegible]լինէ Նահապետեան 500 Ֆր., Տէր [illegible] Տիկին Պատրիկ Կէնճեան 1.000 Ֆր., [illegible] եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 200 Ֆր., [illegible] եւ Տիկին Պօղօսլանեան 200 Ֆր., Պ. [illegible]րիք Պագրըճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տ[illegible] Ժան Տէրտէրեան 100 Ֆր., Պ. Ժի[illegible] Վարժապետօղլու 150 Ֆր., Պ. Ժագ Ճ[illegible]ճեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շա[illegible] Մարտիրոսեան 300 Ֆր., Տիկին Լուիզ[illegible]րեան 50 Ֆր., Տիկին Թագուհի Գո[illegible] 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ե[illegible] 200 Ֆր.: Տիկին Աստղիկ Զաթալեան 3[illegible] Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**

le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville

avec la participation du **«NOR SEROUND»**

LE 2 JUILLET

——PARC "BON REPOS"——

78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville

Messe Requiem pour les camarades disparus

puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian

héros de la Bataille de Khanassor

Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** • **Surprises**
- **Buffet** • **Jeux**
- **Concours** : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 27
MARDI
27 JUIN
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·935

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.935

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ ԹԵՐԵՒՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ...

Գիյոմ Թէօխէ, ապա Տիկին Հէլէն Լիւքի ասած հաւաստիացումներէն մեկնելով, կարծած էինք թէ Ծերակոյտը Յունիս 26-ին, կրկին կրնար քննել ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը օրակարգի հարց դարձնելու նիւթը։ Արդ, նոյն անձերը, խորհրդակցելով Ժ. Գ. Կոպէի հետ յայտնած են թէ նախընտրելի է որ յետաձգուի այդ քննութիւնը աշնան նստաշրջանին։ Այդ առնչութեամբ տես՝ Ապրիլ 24 Կոմիտէի եւ Հայ Դատի յանձնախումբի հաղորդագրութիւնը (Գ. էջ)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Յունիս 23 / 26)

ԱԼԻԵՒ ԳՈՀ Է ՊՈՒՏԻՆԻ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու նիստէն Բաքու վերադարձին Ազրպէյճանի նախագահը գոհունակութիւն արտայայտած է այդ մասին, ըսելով որ ՀԱՊ-ի համաձայնութիւնները արդէն անցեալի կը պատկանին. իսկ նախագահ Պուտինի հետ Մինսկի մէջ ունեցած հանդիպումը «չափազանց կարեւոր եւ շատ արդիւնաւոր» որակած է, աւելցնելով որ ան իրեն մեծ յոյսեր կը ներշնչէ։

ՄՈՒՏՔԻ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Յուլիս 1-էն Հայաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ կը սկսի մուտքի արտօնութեան կիրարկում։ Հայաստանի սովորական անցագրի տէրերը այդ թուականէն ետք պարտին Ռումանիա մուտքի արտօնագիր ստանալ այդ երկրին Երեւանի դեսպանատունէն։

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԹԵՄԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 23-ին հանդիպում ունեցած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի նիստին մասնակից թեմական առաջնորդներուն հետ։ Ան ըսած է թէ եկեղեցին պետութեան նեցուկն է եւ ան կառոյցը որ կը միաւորէ հայութիւնը։ Խօսք առած է Գարեգին Բ. ու ներկայացուցած նիստին ընթացքը եւ 1700-ամեակի ծրագիրները։ Զրուցակիցները անդրադարձած են եկեղեցի – պետութիւն փոխյարաբերութիւններուն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ պետական այցելութիւն մը կը կատարէ Գերմանիա։ Յունիս 26-ին ալ խօսք կ'առնէր, Պէրլին, Պունտըսթակին առջեւ (Խորհրդարան)։ Կ'այցելէր նաեւ Համպուրի ցուցահանդէսը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդային երթեւեկի հսկիչները գործադուլի դիմած ըլլալով, Յունիս 26-ին, բոլոր թռիչքներու 90%-ը ջնջուած էր։ Անոնք դէմ են Պրիւքսէլի յանձնախումբի եւրոպական կարգադրութեան, զոր տեսակ մը սեփականաշնորհում կը նկատեն։

ԼԻԼԻ մէկ արուարձանին մէջ 13 տարեկան աղեկ մը դանակի 32 հարուածով սպաննած է իր դասընկերը Քրիսթոֆը եւ պատճառները ալ շատ յայտնի չեն, կ'ըսուի թէ ան նախատած կ'ըլլայ իր մայրը։ Այս առթիւ, «Ֆիկառօ» (Յունիս 24) կարճ հարցազրոյց մը ունեցած է հոգեբոյժ Փաթրիք Ալեքսանի (զաւակը ողբացեալ՝ Նահապետ Արալէմճեանի) հետ, որ պատասխանատու է երիտասարդութեան իրաւական պաշտպանութեան տնօրէնութիւն մօտ։ Ան կը ջանայ բացատրել պատճառները այս ոճրային արարքներու, չուրանալ հեռատեսիլի բիրտ տեսարաններու ազդեցութիւնը, վերակազմուած ընտանիքներու պարագան, ծնողքին բացակայութիւնը, եւ այլն, եւայլն։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ, Յունիս 22-ին ալ չկրցաւ նոր ակադեմական մը ընտրել Ժան Կիթոնի աթոռին։ Երեք քուէարկութիւններէ ետք, Ժան Ռաափայլ 11 ձայն ստացաւ առաջին շրջանին, 11 երկրորդին եւ 11՝ երրորդին։ Մաքս Կալօ 6,3 եւ 3, Շառլ Տէտէեան 4,5 եւ 5։ Անրի Ամորոզօ եւ Ժորժ Լուոթելտ ոչ մէկ ձայն ստացան։ Ընտրուելու համար 15 ձայն անհրաժեշտ է։ Կիթոնէն զատ, երկու թափուր ուրիշ աթոռներ ալ կան՝ Ալէն Փէյրըֆիթի եւ Միշէլ Տրուայի աթոռները։

ԳԱԹՐԻՆ ԹՐՕԹՄԱՆ Սթրազպուրկի քաղաքապետ վերընտրուեցաւ Յունիս 23-ին, Թաղապետական Խորհուրդի արտակարգ նիստի մը ընթացքին։ Ընտրութենէն առաջ երեք ընկերվարական թաղապետականներ քաշուած են եւ հերձուածային խումբ մը կազմած դաշնակցային Ա. քաղաքացիին հովանիին տակ, այս վերջինը ամիսներէ ի վեր դէմ էր Գ. Թրօթմանի վերընտրութեան։

ԱՍՏՂԱԳԷՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԹԷՍԻԷ որոշած է հրապարակել իր խօսակցութիւնները 1990-ի եւ 1995-ի միջեւ Նախագահ Ֆ. Միթերանի հետ։ Կ'ուզէ ապացուցել թէ աստղագիտութեան կատարած դերին քաղաքականութեան մէջ։ Ողբացեալ նախագահին ազջիկը՝ Մազարին անմիջապէս հակազդած է եւ յայտարարած. – «Հայրս Է. Թէսիէի խրատներուն չէր բնաւ պէտք կարեւոր որոշումներ տալու համար»։ Խօսակցութիւններէն կը պարզուի թէ Միթերան իրեն յաճախ դիմած է եւ մասնաւորաբար Ծոցի պատերազմի առթին, հարց տալով. – «Հարկ է որ միջամտեմ, ո՞րն է, ըստ ձեզի, յաջողելի օրը»։

ՄԻՍԱՍԵՌԱԿԱՆՆԵՐԸ շուրջ 200 հազար հոգի համախմբած էին Փարիզ, Յունիս 24-ին, իրենց հերթական տողանցքին համար, որ կ'երկարէր Տանֆէռ – Ռոշըրօ-յէն Պասթիլ։ Իրենց զօրակցութիւնը բերած էին Ժէք Լանկ (Կրթական նախարար), Տըլանոյէ, այլ ընկերվարական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ, ԱՌԱՆՑ «ԵԹԷ»ՆԵՐՈՒ

Հայաստանի մամուլին կողմէ շուրջ երկու տարիէ ի վեր պարբերաբար տրուող լուրեր կը տեղեկացնէին արդէն 1992 – 1995 տարիներուն ուժանիւթի մարզին մէջ կատարուած լայնածաւալ չարաշահումներուն մասին։ Կլոր հաշիւով՝ 200 միլիոն տոլար կը նկատուի այդ տարիներուն պետութենէն գողցուած ու ժողովուրդին այնքա՛ն տաժանք արժած իւրացումներուն գումարը։ Գումար որ կ'ըսուի թէ գացած է հանգչելու աքռակալներու գրպաններուն մէջ, կամ արտասահմանեան դրամատուներու անոնց հաշիւներուն վրայ։

Քանի մը օր առաջ այդ հարցը ստուգելու կոչուած խորհրդարանական յանձնաժողովի տեղեկագրով մը տուաւ իր եզրակացութիւնը, երկու տարիէ ի վեր շրջող լուրերը պաշտօնական տուեալի վերածելով։ «Ազդակ»ը Յունիս 23-ին կը հաղորդէր թէ այդ եզրակացութիւնը խորհրդարանին որոշումին համաձայն, ղրկուած է նախագահին, կառավարութեան ու գլխաւոր դատախազութեան։ Լուրը տրուած էր քննիչ յանձնախումբի անդամ Խ. Սարգսեանի կողմէ։

Ինչ որ յատուկ հակազդեցութեան պատճառ կ'ըլլայ, Խ. Սարգսեանի արտայայտութեան մնացեալ մասն է. ան «Թերահաւատ էր թէ մեղաւորները կը բացայայտուէին եւ կը պատժուէին» կը նշէ լրատու գործակալութիւնը եւ կը մէջբերէ լրատուին խօսքը. «Անկեղծ ասեմ, եթէ նախագահը ցանկացաւ՝ կը պատժեն, եթէ չցանկացաւ՝ չեն պատժի»։

Հայաստան նորանկախ երկիր մըն է որ առաջին քայլերը կ'առնէ ժողովրդավարութեան, ու շատ մը այլ մարզերու մէջ որոնք քաղաքակրթութեան ու զարգացումի ներկայի չափանիշով դաւանելի գլխաւոր արժէքներն են։ Ու Երեւան ամէն առիթով կը ջիրէ յայտարարել – յատկապէս միջազգային բեմերէ – թէ անկեղծ փարումը ունի այդ արժէքներուն։ Մինչդեռ վերոնշեալ լուրը կուգայ պաղ ջուր մը թափելու այդ ստանձնումին վրայ, բաւական տարբեր պատկեր մը տալով Հայաստանի իրականութեան։

Կարելի է մտածել թէ երեսփոխան Խ. Սարգսեանի անձնական կարծիքն է այդ մէկը որով «պատիժ»ը զետեղուած է նախագահական երկու «եթէ»ներու միջեւ. մտածել ու տրուած սարսափելի պատկերէն դուրս բերել Հայաստանի իշխանութեան գլխաւոր դասը։ Սակայն, այդ պատկերը Խ. Սարգսեանի «եթէ»ներէն զատ ունի այլ բաղկացուցիչներ ալ. կան Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին հարցաքննութեան կապուած «արդեօ՞ք»ները, Վ. Սիրադեղեանի մեկնումին «ի՞նչպէս»ները, Աշոտ Բլէեանի թղթածրարին «մի՞թէ»ները, Մեղրիի հարցին «վա՛յ»երը եւ նման ուրիշ պարագաներ որոնք «եթէ»ական լման խճանկար մը կը կազմեն։

Հարց տալու ժամանակը հասած է այլեւս, թէ տակաւին քանի՞ տարի, քանի՞ դար պէտք է սպասենք որ «եթէ»ները հանդերձ ընտանեօք արտաքսուին Հայաստանի իրականութենէն ու բացուած մաքուր տարածքին վրայ իրենց նիշդ արժէքներով զետեղուին կարգ մը յղացքներ. ինչպէս՝ ժողովրդավարութիւն, արդարադատութիւն, մարդկային իրաւունքներ, նաեւ՝ միասնութիւն, անցեալ, ներկայ, ապագայ եւ նոյնիսկ՝ նախագահ...։

Թ. ԱՐՓԻ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(26 Juin)

Pour la reconnaissance du génocide arménien

Այս խորագրին տակ, թերթին «Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» էջին վրայ լոյս տեսած է յօդուած մը զոր ստորագրած են Սեւան Ղարիպեան (դասախօս – հետազօտող Փարիզ Ժ. Նանթէռ համալսարան) եւ Սթեֆան Ռաֆէն (դասախօս – Վերսայլ Սէն – Քանթէն համալսարան), անդրադառնալով այն իրողութեան որ Ֆրանսա, Յուլիս 1-էն կը ստանձնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը, յօդուածագիրները կը խորհին որ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը կրնայ, այդ առթիւ, նեղը դնել ֆրանսական իշխանութիւնները։ Ու լայնօրէն կը պարզուին, ցարդ տրուած պատճառաբանութիւնները, այդ ճանաչումը մերժելու համար, բացատրելու համար թէ անոնք տրամաբանական ոչ մէկ հիմք ունին։ Ծանօթ է որ, ինչպէս կը յիշուի, Մարտ 21-ին, Ծերակոյտի մերժումէն ետք (օրակարգի նիւթ ընել հարցը), Մարտ 23-ին, Ծերակոյտը կը քուէարկէր միաձայնութեամբ 16-րդ դարու տարկութիւնը դատապարտող բանաձեւ մը, մինչ հայկական ցեղասպանութեան հարցի քննարկման մերժումին որպէս դրդապատճառ ըսած էր թէ Խորհրդարանին գերը չէ Պատմութիւնը դատել։

Ցօղուածը, ամէն տեսակէտով տեղին եւ չահեկան գրութիւն մըն է, ուր ներկայացուած բոլոր պատճառաբանութիւնները, որպէսզի Ֆրանսա ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, ոչ մէկ ձեւով կրնան խնդրոյ առարկայ ըլլալ։ Աւելի երկարօրէն չենք ծանրանար անոնց վրայ, քանի մեզի ծանօթ են եւ անոնք ուղղուած են գլխաւորաբար ֆրանսական իշխանութեանց։

ՇԻՐԱՔ – ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՅՈՒՆԻՍ 29-ԻՆ

«Ֆիկառօ» (Յունիս 24) հետեւեալ կարճ լուրը կուտար՝ «Այժմէական այցելութիւն» խորագրին տակ. – «Մինչ Հայ գաղութին անդամները կրկին ցոյց մը ըրին վերջերս պահանջելու համար Ծերակոյտին ճանաչումը դարուս սկիզբի ցեղասպանութեան, ինչպէս ըրած էր Ազգային Ժողովը, Նախագահ Քոչարեան պիտի ընդունուի Ժաք Շիրաքի կողմէ Յունիս 29-ին»։

«Ինչո՞ւ Հայաստանի կ'օգնէք» ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՆ ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ ԻՐԱՆԻ

Չէչէն մարտիկները – մուճահիտին – բաց նամակ մը յղած են Իրանի իշխանութիւններուն, համայնքի իրենց կայքէջին ճամբով։ Ուղղուած 25 հարցումներէ բաղկացած նամակին մէջ կայ հետեւեալն ալ. «Ինչո՞ւ Ատրպէյճանի դէմ կ'օգնէք Հայաստանին, մինչ Ազերիները ձեր ցեղէն ու կրօնքէն են»։

Չէչէն մուճահիտիններու ղեկավար Շ. Պասայեւի ստորագրած բաց նամակը գրուած է Իրանի դեսպանին Մոսկուայի մէջ ըրած յայտարարութենէն ետք թէ «Չէչէնիոյ պատահարները Ռուսաստանի ներքին հարցն են եւ թէ Իրան կը զօրակցի Ռուսաստանի հողային ամբողջականութեան»։

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՓՇՈՏ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞ՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԱՐՊԵԼ ՀԱՅՈՒԹԵՆԷՆ...

Ամէն տեղ Հայը որոնում է
ապաստան բացի այն երկրից որ
կոչւում է Հայաստան:
Է. ԱԿՆՈՒՆԻ

1988–էն ասդին Հայաստանը պատուհասող բազմաթիւ աղէտներէն ետք, այսօր երկրին գլխուն վերեւ Դամոկլեան սուրի նման կախուած է նաեւ աղէտը անդարմանելի հայաթափումի մը:

Անցեալ Սեպտեմբերին, «Հայաստան – Սփիւռք» համաժողովի խանդավառ օրերուն, երբ հայութեան ապագային նկատմամբ շատերուն սնուցած Յոյսը ի սպառ չէր կորչած տակաւին, ու երբ երկիրը չէր գլխատուած այդ Յոյսը կենդանի պահող իր ղեկավար քանի մը տիրական դէմքերէն, արտագաղթի մասին մերթ ընդ մերթ լսուող ահազանգիչ ակնարկները դեռ չէին գտեր համընդհանուր մտահոգութիւն մատնող բնոյթ մը: Ատոր գլխաւոր ապացոյցն ալ եկած էր Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեանէն, որ նոյն այդ համաժողովին փակման իր խօսքին մէջ անդրադառնալով արտագաղթի երեւոյթին՝ ըսած էր որ մտահոգուելու լուրջ պատճառ մը չկայ...: Ընդհակառակն, նախագահը երկրին ի նպաստ չափ մըն ալ կ՚ակնկալէր ատկէ, նշելով որ դժբախտութիւնը կրնար վերածուիլ հարստութեան՝ երբ ապագային գաղթողներուն որոշ մէկ տոկոսը Հայրենիք վերադառնար, հետը բերելով նոր դրամագլուխ, նոր կապեր եւ այլն: Այս առթիւ, Արփի Թոթոյեան «Յառաջ»ի մէջ կը գրէր թէ «Հաւանօրէն քիչ կը գտնուի այնքան լաւատես նախագահ մը, որ իր երկրին բնակչութեան մօտ մէկ երրորդին գնդչուելուն մէջ դրական ազդակներ նշմարէ» (տե՛ս «Յառաջ», 2000, Յունուար 20, «Արտագաղթ պետական օժանդակութեամբ»):

Բայցուող նոր տարուան հետ միասին, արտագաղթի հարցը քննարկումի լուրջ առարկայ սկսաւ դառնալ Հայաստանի մէջ, դէթ՝ անպաշտօն ու կիսապաշտօնական շրջանակներու կողմէ: Գաղտնիք չէր այլեւս, որ երկիրը առատ արիւն կը կորսնցնէր շարունակ:

ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս մասին, առաջին ահազանգ մը կուգար Հայաստանի նախկին վարչապետ՝ Հրանտ Բագրատեանէն, որ Յունուար ամսուն Երեւանի մէջ կայացած գիտաժողովի մը ընթացքին, իր ելոյթին մէջ կ՚ըսէր թէ երկրին սահմաններէն ներս հազիւ երկու միլիոն մարդ մնացած էր...: Բագրատեանի հաղորդած թիւերուն համաձայն, 1993 – 1994–ին Հայաստանէն պաշտօնապէս արտագաղթած են 570 հազար հոգի (անպաշտօն աղբիւրներ կ՚ըսեն՝ 740 հազար), իսկ 1998 – 1999–ին՝ շուրջ 700 հազար:

Նախկին վարչապետը կը հպէր նաեւ Ղարաբաղի տարածքէն կատարուած արտագաղթին, դիտել տալով որ 1988–ի 150 հազարին փոխարէն, ԼՂՀ–ն այսօր ունէր միայն 80 հազար հայ բնակիչ (տե՛ս «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, Երեւան, 2000 Յունուար 29): Այլ առիթով մը, այս միեւնոյն նիւթին կ՚անդրադառնար նաեւ Արցախի Առաջնորդը՝ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան («Ազգ» օրաթերթ, Երեւան, 2000 Փետրուար 16), որ մխիթարուելով հանդերձ, թէ իր թեմին տարածքէն արտագաղթը Հայաստանի համեմատութեան չէր հասած, այնուհանդերձ կը դժուարանար ժխտել զայն...:

Արտագաղթի մասին իրենց բացայայտ մտահոգութիւնը կը յայտնէին նաեւ Հայաստանի համայնավարները: Կուսակցութեան նորընտիր Ա. քարտուղարը՝ Վլադիմիր Դարբինեան, Իջեւանի մէջ Մարտ 1–ին կայացած հանդիպումէ մը ետք լրագրողներուն կը յիշեցնէր հայաթափումի երեւոյթին մտահոգիչ հետանկարները ու մկայակոչելով հաւաստի աղբիւրներ, կ՚ըսէր թէ «արդէն մէկուկէս միլիոն հոգի արտագաղթած է»: «Արմէնփրէս» արձագանգելով այս լուրին («Յառաջ», 2000 Մարտ 3), այլ առիթով մըն ալ կը յայտնէր, թէ համայնավար կուսակցապետին համոզումով՝ «արտագաղթի ու չքաւորութեան դէմ միակ ճար կը նկատուի Ռուսաստան – Բելառուս դաշինքին Հայաստանի միացումը»...:

Կուսակցական մակարդակի վրայ հարցը քննարկելու, անոր հրատապ բնոյթը չեշտելու, ինչպէս նաեւ իշխանութեան ուշադրութիւնը հո՛ն հրաւիրելու կը միտէր, հաւանաբար, «Արտագաղթը եւ ազգային անվտանգութիւնը» թեմայով այն աշխատաժողովը, զոր կազմակերպած էր «Օրինաց Երկիր» կուսակցութիւնը, Երեւանի մէջ, Ապրիլ 6–ին, օտար մասնագէտներու ալ ներկայութեամբ: Այս հաւաքին ամէնէն հետաքրքրական ելոյթը ունեցած է «Հայաստանի կառավարութեան առընթեր միգրացիայի եւ փախստականների վարչութեան պետ»՝ Գ. Եգանեան, այլ խօսքով՝ տուեալ հարցէն պատասխանատու պետական ամենաբարձր անձնաւորութիւնը:

Իր զեկուցումին մէջ, Պր. Եգանեան ամէն բանէ առաջ յստակօրէն դիտել տուած է, թէ Հայաստանէն արտագաղթը այնպիսի ահաւոր չափերու հասած է որ սկսած է ազդել. –

1) – Երկրին ընկերային – տնտեսական կառոյցին:

2) – Բարոյա – հոգեբանական մթնոլորտին:

3) – Ժողովրդագրական պատկերին:

4) – Ազգային ապահովութեան վրայ:

Ան այս արտահոսքը բաժնած է երկու հանգրուաններու.

1) – 1991 – 1992 (անկախութեան անմիջական վաղորդայնին), երբ երկիրը լքած են 300 հազար մարդ, «որոնցից 100 հազարը՝ անվերադարձ»: Այս շրջանի գաղթը կրած է հասարակական – քաղաքական բնոյթ եւ յատկանշուած է «ուղեղների եւ կապիտալի» անդարմանելի կորուստով:

2) – 1992 – 1995, երբ ծայր տուած է «զանգուածային միգրացիա»ն, Հայաստանէն խլելով 800 հազար քաղաքացի, «որոնցից 400 հազարը՝ անվերադարձ»:

Եգանեան յստակ տուեալներ չէ հաղորդած 1995–էն ասդին պարզուած կացութեան մասին, այլ միայն բաւարարուած է ըսելով թէ արտահոսքի «այս միտումին մէջ նուազում չի նախատեսւր, այլ՝ խորացում»...: Ան չէ մոռցած յիշեցնել նաեւ, որ «այսօր, Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ–ի մէջ աւելի շատ հայ կ՚ապրի, քան՝ Հայաստանի» (տե՛ս «Յառաջ», 2000 Ապրիլ 8 – 9):

Այս նոյն աշխատաժողովի ընթացքին յայտնի դարձած է, որ արտագաղթողներու 60%–ը 20 – 44 տարեկան այր մարդիկ են: Պարագայ մը, որուն հետեւանքով ալ սկսած է խախտիլ բնակչութեան սեռա – տարիքային համեմատութիւնը, – սկսած են գերակշռել ծերերը, ամուսնութեանց եւ ծնունդներու մակարդակը անկում կրած է: Եւ արդէն, Հայաստանի վիճակագրական նախարարութեան նորագոյն մէկ զեկոյցին համաձայն, 1999–ին բնակչութեան աճը «նախորդ տարուան համեմատութեամբ նուազած է 22·8 տոկոսով: Ատոր մէջ դեր ունեցած են ծննդներու նուազումը եւ մահերու աճը» («Յառաջ», 2000 Փետրուար 23):

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Անցեալ սա քանի մը ամիսներուն, Հայաստանեան մամուլի գրեթէ բոլոր անուններուն մէջ, բազմատասնեակ յօդուածներ լոյս տեսան արտագաղթի երեւոյթին մասին, ոմանք պարզ տեղեկատուական բնոյթով, ուրիշներ՝ քննական – վերլուծական մերձեցումով:

Նիկոլ Փաշինեանի խմբագրած «Հայկական ժամանակ» օրաթերթը, զորօրինակ, Հայաստանի բնակիչներուն այժմու թիւը ճշդելու համար՝ Յունուար ամսուն դիմած էր ոչ – անսովոր այլ սակայն հետաքրքրական միջոցառումի մը, – հաշուել հացի եւ աղի սպառման քանակը երկրին մէջ, ու այդ չափանիշով հանել տրամաբանական եզրակացութեանց: Թերթին այս հաշուարկը՝ բնակչութեան թիւը ցոյց տուած է որպէս 2 միլիոն 25 հազար հոգի: Եթէ նկատի ունենանք այն իրողութիւնը, թէ Հայաստանի անկախութեան հռչակման օրերուն բնակչութեան թիւը ցոյց կը տրուէր 3 միլիոն 800 հազար, ապա նորագոյն այս արդիւնքը կը փաստէ որ վերջին տասը տարիներուն բնակչութեան շուրջ 45%–ը գաղթած է երկրէն:

Ծանօթ արձակագիր ու գրագէտ Նորայր Ադալեան, «Ազգ» օրաթերթին մէջ (Յունուար 29) ինք եւս ձեռք կ՚առնէ արտագաղթի երեւոյթը ու անկէ մեկնած՝ կը գծէ երկրին տնտեսական – ընկերային վատթար վիճակին ամփոփ պատկերը:

Ադալեանի տուեալներով, որոնք հաւանաբար կիսապաշտօնական բնոյթ կը կրեն, 1994–ին Հայաստանէն արտագաղթած է 400 հազար անձ: 1996–ին՝ 600 հազար: Իսկ 1998 – 1999–ին՝ շուրջ մէկ միլիոն: Գրագէտը նշելէ ետք, թէ աղէտի գօտիին մէջ եւ այլուր դեռ 140 հազար ընտանիք բնակարանէ զուրկ է (նկատի ունի Ազրպէյճանէն փախած գաղթականներն ալ), կը հաւաստէ թէ այսօր Երեւանի բնակչութեան 50 տոկոսը տուն – տեղ վաճառելու յայտարարութիւններ [illegible]րած է...: «Յո՞ երթաս...» խորագրով իր այս ծաւալուն գրութեան մէջ, Ն. Ադալեան կը մատնանշէ որ արտահոսքի անօրինակ այս ալիքին գլխաւոր պատճառը յոյսին անյայտացումն է՝ երկրին ապագային նկատմամբ:

Հո՛ս է ահա, որ հայրենի գրագէտը մատը կը դնէ բո՛ւն վէրքին վրայ, կատարելով ճշգրիտ ախտաճանաչում մը, – յոյսին չքացումը: Այս առընչութեամբ, բաւական բարացուցական է արդէն Երեւանի «Հայկական ժամանակ» օրաթերթին ձեռնարկած մէկ հարցախոյզին արդիւնքը (Փետրուար 19), երբ 400 Երեւանցիներէ 46%–ը «ո՞վ, կամ ինչը կը փրկի Հայաստանը» հարցումին պատասխանած է՝ «ոչինչ, ո՛չ ոք»...: Արփի Թոթոյեան, «Յառաջ»ի մէջ ակնարկելով այս լեղի արդիւնքին, իրաւամբ կ՚եզրակացնէր.

«Հայաստանի մէջ ստեղծուած իրականութիւնը յաջողեցաւ տասնամեակի մը ընթացքին մսխել զանգուածներու այն հաւատքը որ միլիոնով մարդ կը տանէր ցոյցի հրապարակը, Ղարաբաղի միացման պահանջով: Արդէն, այդ հաւատքին ու նաեւ յոյսին չքացումը չէ՞ որ թափ կուտայ արտագաղթի շարժումին ալ» («Յառաջ», 2000 Մարտ 8):

Բայց լաւ երեւոյթին Հայաստանի ղեկավարութիւնը գոհ է, որ յոյսը ի սպառ չէ կորչած տակաւին, գէթ ... Երեւանի ծերանոցներուն մէջ: Արդարեւ, Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Արմէն Խաչատրեան, վերջերս այցելելէ ետք Նորքի ծերանոցը, հոն սարքուած հաւաքոյթի մը ընթացքին նշած է. – «Տակաւին ամբողջութեամբ ծանօթ չեմ ծերանոցի հիմնահարցերուն, սակայն ի զարմանս շատերու, ծերերու մօտ յոյս ու հաւատք կայ (երանի՜ մեզի... – Լ. Շ.): Եթէ մեզմէ շատեր այդ հաւատքը ունենային, կը կարծեմ որ արտագաղթը այսպիսի ահռելի չափերու պիտի չհասնէր» (տե՛ս «Մարմարա» օրաթերթ, Պոլիս, 2000 Մարտ 31):

Հայաստանեան մամուլին մէջ, երկրին բնակչութեան ժողովրդագրական պատկերը ուրուագծող ուսումնասիրութիւններու կարգին ուշագրաւ էր այս բնագաւառին մասնագէտներէն Վահագն Թովմասեանի յօդուածը եւս (տե՛ս «Արարատ» օրաթերթ, Պէյրութ, 2000 Մայիս 30): Ան փաստացի տուեալներով լուսարձակի տակ առած է Հայաստանի բնակչութեան թիւի նուազման հրատապ հարցը ու փոխանցած՝ մտածումի առաջնորդող շարք մը թիւեր. –

– Այսպէս, ծննդաբերութիւններու թիւը 1990–ի 80 հազարին փոխարէն, 1993ին [illegible] «կրճատուել է աւելի քան երկու անգամ» [illegible] լով 38 հազար: «Կրկնակի անգամ կրճատուել է նաեւ ամուսնութիւնների բացարձակ թիւը, որ օրէցօր վատթարացող սոցիալ – տնտեսական պայմանների բացի, պայմանաւորուած է նաեւ բանակային ծառայութիւնից խուսափող երիտասարդ տարիքի արական սեռի բնակչութեան փախուստով»:

– Մնունդներու նուազումին զուգընթաց՝ աւելցած է մահերու տոկոսը: «Եթէ 1960 – 1980 թ.թ.–ին մահացութեան յարաբերական ցուցանիշը Հայաստանում ցածրագոյններից մէկն էր աշխարհում՝ 5 – 7 մարդ 1000 բնակչի հաշւով, ապա ներկայումս այն գրեթէ կրկնակի անգամ բարձրացել եւ կազմում է մօտ 12 մարդ»:

– Երկրին մէջ տիրող համատարած գործազրկութիւնը գլխաւոր պատճառներէն մին է զանգուածային արտագաղթին: 2000 թուականի Յունուար 1–ի դրութեամբ, մինչ պետութեան պաշտօնական աղբիւրները որպէս գործազուրկներու քանակ ցոյց կուտան 180 հազարի նման անհամոզիչ թիւ մը, Վ. Թովմասեան կ՚ըսէ թէ «մեր հաշուարկներով դրա իրական թիւր տատանւում է 700 – 800 հազարի միջեւ: Այսինքն կազմում է տնտեսապէս աշխոյժ բնակչութեան 60 – 70%–ը»...:

– Եւ վերջապէս, ելլելով ժողովրդագրական ներկայ պատկերէն, յօդուածագիրը կը նշէ որ լաւագոյն պարագային Հայաստանի բնակչութեան թիւը 2005–ին կրնայ հասնիլ 3 միլիոնի, 2010–ին՝ 3[illegible] միլիոնի, 2020–ին՝ 3·2 միլիոնի, [illegible] 2050–ին՝ 3·5 միլիոնի: Յետոյ կ՚աւելցնէ.

«Առաւել քան տպաւորիչ են մեր հարեւանների՝ Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի ժողովրդագրական զարգացման լաւատեսական հեռանկարները: Ադրբեջանի 8 միլիոն հաշուող ազգաբնակչութիւնը 2005–ին կը կազմի 9·4, 2020–ին՝ 9·7, 2050–ին՝ 11 միլիոն մարդ: Առաւել արագ թափով է աճելու յատկապէս Թուրքիայի բնակչութեան թիւը, որը ներկայիս 64 միլիոնի դիմաց 2050–ին կազմելու է գրեթէ 10[illegible] միլիոն մարդ»: Մեկնաբանութիւնները աւելորդ են:

«Ազգ»ին մէջ երեւցած այլ յօդուած մը մէջ («Որտե՞ղ է վերջանում Հայրենիքը», տե՛ս «Զարթօնք» օրաթերթ, Պէյրութ, 2000 Ապրիլ 13), Երեւանի հ[illegible] մալսարանի լրագրական ամպիոնի դասախօսներէն Նարինէ Մկրտչեան ականատեսի վկայութիւններով ի միջի այլոց կը գրէ հետեւեալը.

«Երեւանից Փարիզ, Ամսթերտամ, [illegible] բանքփորթ, Լոս – Անճըլըս մեկնող [illegible] նաթիռներում տեղ ու դադար չկայ: Մարդիկ մեկնում են ճամպրուկների այնքան թուաքանակով, որ նրանց վերադարձին միայն միամիտները կարող են հաւատալ: Մեկնում են հրմշտոցով, իրարանցումով ու աղմուկով: Թերեւս այդպէս էին [illegible] լիական կամ ֆրանսական նաւերը [illegible] 1915 թուականի ցեղասպանութիւնից [illegible] զապուրծները:

... Զրուցել այդ մարդկանց հետ՝ [illegible] շանակում է մէկ անգամ եւս բախուել [illegible] ցաւագին երեւոյթին, թէ ինչպէ՞ս է [illegible] յաստանը դադարում պետութիւն - [illegible] րենիք – տուն լինելուց: Այսօր Հայաստանից արտագաղթում են բոլոր խաւերի ներկայացուցիչները: Հայաստանը [illegible] դարել է վստահութիւն ներշնչել հայկական քաղաքացին»: Ու իր եզրակացութեան մէջ, լրագրողուհին դիմում [illegible] նակներով հարց կուտայ. – «Թերեւս մարդկանց համար Հայաստանը [illegible] հայրենիք վերջացել է: Եւ ո՞վ կարող է ասել, թէ ե՞րբ, որտե՞ղ է վերջանում հայրենիքը. երեւանեան որեւէ փողոցում, պետականութեան աթի մէջ դրամ [illegible] լի՞ս, աղքատացող երկրում ծլարձակող նախկին ու ներկայ պաշտօնեաների [illegible] եակներո՞ւմ, բնտրակաշառքներով [illegible] օրինախախտումներով ձեւաւորուող [illegible] հրրդարանո՞ւմ, Հայաստանի ահազնացող արտաքին պարտքո՞ւմ, հեռուստատեսութեան էկրանից չիջնող բազմազան [illegible] րո՞ւմ, թէ՞ մարտնչող ազգութեան [illegible] մատնութեան յաղթարշաւում...»:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԱՅԼԱԽՈՀ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐԸ ՔՈՍՈՎՈՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Հերոլտ Փինթըր մեր դարու անգլիական թատրոնի կարեւորագոյն դէմքերէն է, որ իր եօթն ունի յիսուն տարուան թատերական եւ բեմադրական խիստ բեղուն ասպարէզ մը: Հրած է նաեւ պատշաճեցումներ, ինչպէս Ֆրանց Քաֆքայի «Դատավարութիւն»ն թատրոնի համար: Այժմ կեդրոնացած է Շէյքսփիրի «Լիր Արքան» բեմադրութեան վրայ՝ շարժանկարի համար, Շէյքսփիր՝ որ Փինթըրի կեանքին վրայ հսկայական ազդեցութիւն ունեցած է, ինչպէս ինք կ'ըսէ, «Փիկառօ Մախզինի»ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, վերջերս լոյս տեսած: Բեմի վրայ մարմնաւորած է անոր կարգ մը հերոսները, ինչպէս Մաքպէթ եւ մանաւանդ Եակօ: Անկէ չորս երեսուն տարի առաջ, շարժանկարի համար բեմադրած է նաեւ Մարսէլ Փրուսթի «Կորսուած ժամանակին փնտռտուքով»ը, որուն իրագործումը սակայն պիտի արժէր եւ ոչ ոք կրցած էր հարկ եղած գումարը ապահովել: Սակայն, ի վերջոյ, յառաջիկայ Նոյեմբերին ծրագիրը պիտի իրականանայ որպէս թատերական տարբերակ, Լոնտոնի Արքայական Ազգային Թատրոնին մէջ:

Անոնք, Փինթըրի բարեկամը, Սէմուէլ Պեքէթ, ջերմօրէն գնահատած է իր այս գործը: Պեքէթի օրինակելի երկու գրողները, ինչպէս իրեն համար, Փրուստ ու Ճէյմս Ճոյսն էին: Փինթըր Ճոյս կարդացած է երբ տասնըվեց տարեկան է եւ տակաւին ան իր սնարի նախընտրելի գրողը կը մնայ: Կ'ըսէ թէ ինք չի կրնար Փրուսթն ու Ճոյսը իրարու բաղդատել, որոնք լրիւ տարբեր «հրէշ»ներ են: Փրուսթ պարզապէս հիանալի է, բայց Ճոյս «երեւոյթ» մըն է: Անոր վարպետութիւնը, ազատութիւնը եւ լեզուին ազատութիւնը այնպիսին էին որ կրնար ընել ան ինչ որ ուզէր, լեզուն վեր վար դնելով, խառնելով, ձեռնոցի մը նման դարձնելով, գլխիվայր քալել տալով: Անգլերէն լեզուին պարզագոյն ամէնէն հեռուն գնաց: Սակայն միշտ անոր ազդը պահելով, մինչեւ իսկ պղպեղը, անոր ժամանեն ու քայլերը:

Այլ եւ պղպեղի հարցով, Փինթըր եւս իր մասնաւոր բաղդատրութիւնը ունի · եւ ոչ միայն թատրոնի մարզին մէջ: Արդարեւ, անցեալ տարի Պի – Պի – Սի–ի համար պատրաստած իր փաստանկարումը մեծ հակազդեցութեան առարկայ դարձած է, որուն համար համակրական բաղձաթիւ նամակներ ստացած է, յուզիչ: Փինթըր դիտել կու տայ թէ Մեծն-Բրիտանիոյ մէջ, գրագէտներուն մեծամասնութիւնը չուզեր քաղաքականութեան խառնուիլ: Իմացական այն միճարկումը զոր ֆրանսական թերթերուն մէջ կը տեսնենք, անգոյ է Անգլիոյ մէջ: Ինք յաճախ «կատղած» որակուած է: Երբ, անցեալ տարի, յղուած մը խմբագրած է «Բաց նամակ վարչապետին» խորագիրով, լոյս տեսած է «Զայրացած գրող մը» պիտակին տակ: Փինթըր յուսախաբ է Թոնի Պլերէն, զոր կը նմանցնէ մանուկի մը որ կ'ըսէ · «Լաւ ուրեմն, ես ալ կրնամ ռումբեր տեղացնել»: Չինք կը մեղադրէ նաեւ ամէն բանի մէջ Ամերիկացիներուն հետեւելուն համար: Կ'աւելցնէ թէ Քոսովօ մուտք գործելու բարոյական ոչ մէկ հիմք ունէին: Միակ եւ օրինաւոր հեղինակութիւնը որ նման որոշում մը կրնար տալ ՄԱԿ-ն է: Միջամտութիւնը որ հոն տեղի ունեցաւ, նպատակ ունէր Քոսովոն ՕԹԱՆ-ի գաղթավայրի վերածելու:

Իր խօսքերը չծամծմող Փինթըր կը մատնանշէ թէ «աւերումը զոր Քոսովոյի մէջ կատարեցինք այնպիսին է որ երեսուն տարիներ հարկաւոր են զայն վերականգնելու: Այնտեղ ամէն օր մարդիկ կը սպաննուին: Խորքին մէջ, այս ամբողջ հարցին կեդրոնին կայ այն իրողութիւնը թէ, մեր կառավարութիւնը չի կրնար մինչեւ իսկ պատկերացնել թէ ի՞նչ է մահը: Կը մերժէ նոյնիսկ անոր մասին մտածել»:

Փինթըր կ'աւելցնէ որ ՕԹԱՆ-ի տուած պատճառաբանութիւնները թէ իրը պատերազմ մըն էր ապատեղեկատուութեան, ձայնասփիւռի կայանի, եւն·ի դէմ, անհեթեթ է: Իսկ թէ եղած միջամտութեան պատճառը մարդկային նպատակներու համար էր՝ անիմաստ է: Փինթըր կը հաւատայ որ ան օրուան մտահոգութեան կը համապատասխանէր, որ է՝ տնտեսական, նպատակ ունենալով որոշ տիրակալութիւն մը հաստատել: Իր համոզումով, անպատկառ միջամտութիւն մըն էր, քանի որ եթէ մարդկային մտահոգութիւններու համար ըլլար, «Թուրքիան ինչո՞ւ կողքին կը գտնուէր, չէ՞: Թուրքիոյ մէջ 30·000 Քիւրտ ջարդուեցաւ, հազարաւորներ բանտարկուեցան եւ հալածանքի ենթարկուեցան, ոչ միայն Քիւրտեր, այլ նաեւ թուրք գրողներ: Թուրքիոյ բանտերուն մէջ աւելի մեծ թիւով գրողներ կան քան ամբողջ աշխարհին, ի բաց առեալ Չինաստանը: Եւ ԱՄՆ նոյն վարչակարգը ֆինանսաւորած են եւ նոյնը կ'ընեն մինչեւ այսօր: Եւ մենք, Մեծն-Բրիտանիոյ մէջ, այդ մարդոց հետ նոյնիսկ տնտեսական կապեր կը պահենք, առանց զէնքեր կը ծախենք»:

Այս արդարատենչութիւնը Փինթըր կը նախընտրէ ի գործ դնել որպէս ազատ մարդ, առանց քաղաքական ասպարէզ մտնելու, մանաւանդ որ, կ'ըսէ, ներկայ կառավարութիւնը ոչ մէկ փափաք ունի զինք իր շարքերուն մէջ տեսնելու···: Ինք կը փորձէ չաղաղակել, այլ յստակօրէն խօսիլ, յստակօրէն գրել: Կ'աւելցնէ որ Մեծն-Բրիտանիոյ, ինչպէս երկիրներու մեծ մասին մէջ, հարցը այն է թէ այլախոհութիւնը խափանուած է · գէշ աչքով դիտուած, անընդունելի:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՉԷ ՍԵՄԵՐՃԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Փասատինայի Հ · Բ · Ը · Մ · «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Յունիս 4-ին, նշուած է Վաչէ Սեմերճեանի լրագրական եւ հանրային գործունէութեան 40-ամեակը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Բացումը կատարած է «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի տնօրէն Վարդգէս Գուրուեան: Խօսք առած են յանուն Ռ·Ա·Կ·-ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ· Մարմնի Փանիկ Պէչիչեան, յանուն Թ·Մ·Մ· Լոս – Անճըլըսի մասնաճիւղի Բարսեղ Գարթալեան, «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի հոգաբարձութեան ատենապետ Ճորճ Մանուսեան, Թ·Մ·Մ· Սան Ֆէրնանտօ հովիտի մասնաճիւղին կողմէ տոքթոր Կիրակոս Մինասեան, Միութեան Կլէնտէյլ – Փասատինայի մասնաճիւղի անունով Գէորգ Քէօշկէրեան, «Արմինըրն Օպզըրվըր»ի խմբագիր Օշին Պէչիչեան եւ յոբելեարի պաշտօնակից Լորա Գույումճեան, վեր առնելով Վաչէ Սեմերճեանի ծառայութիւնները հանրային, կրթական, լրագրական, մշակութային մարզերու մէջ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Երուանդ Ազատեան, ներկայացուցած է այս առթիւ լոյս տեսած՝ Վաչէ Սեմերճեանի «Ապրուած Սփիւռք» հատորը, որուն նիւթերը առնուած են Սփիւռքի հայ կեանքի զանազան երեւոյթներէն, առօրեայ զանազան հարցերէն՝ մշակութային, կրթական, ազգային – քաղաքական, մինչեւ Հայաստան, Արցախ եւ անմիջական շրջապատի դէմքերէն ու դէպքերէն: Ապա, սրտի խօսք արտասանած է յոբելեարին աղջիկը՝ Շողակ: Կարդացուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Օրհնութեան Գիրը: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը, յետադարձ ակնարկով մը ողեկոչելով իր ծնողքը, մանկութիւնն ու պատանութիւնը, դըպրոցը, ուսուցիչները, երիտասարդ թէ տարեց ընկերները, սփիւռքեան զանազան գօտիներու՝ Եթովպիայէն Աֆղանիստան, Կիպրոս, Լիբանան եւ հուսկ Ամերիկա թափառումները, հանդիպումները, ապրումները, պայքարները եւ յիշատակները: Վաչէ Սեմերճեան ներկայիս խմբագիրն է Ռ·Ա·Կ·-ի Արեւմտեան Ամերիկայի պաշտօնաթերթ «Նոր Օր» շաբաթաթերթի եւ ուսուցիչ՝ Հոլիվուտի «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանին մէջ:

ԵԶՆԻԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի Եղբայրութեան Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 11-ին, տեղի ունեցած է Եզնիկ Բալայեանի «Կայ ու չկայ Մեսրոպը կայ» պատմուածքներու եւ նշմարներու հատորին գինեձօնը: Բացումը կատարած եւ յայտագիրը վարած է «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի հրատարակիչ Գրիգոր Շէնեան: Հատորը վերլուծած է Վաչէ Սեմերճեան, շեշտելով հոն ընդգրկուած պատմուածքներուն եւ նշմարներուն խորհուրդը, անոնց լեզուական եւ չարահիւսական գեղեցկութիւնը եւ մեսրոպեան ոսկեղինիկ մեր լեզուին հանդէպ պաշտամունքի հասնող հեղինակին սէրը: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Եզնիկ Բալայեան կոչ ըրած է ամուր կառչելու մեր լեզուին, առանց որուն դատապարտուած ենք կորչելու օտար ափերուն:

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մայիս 30-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Արուեստը եւ անոր գնահատման չափանիշը» նիւթին շուրջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Յովհաննէս Շիրազ» գրական խմբակին: Բացումը կատարած է Յակոբ Օվայեան: Ժօժէնի Պետրոսեան ներկայացուցած է օրուան դասախօս Ռազմիկ Դաւոյեանի աշխարհահայեացքը, անոր գրականութեան գիծը եւ կենսագրական տեղեկութիւններ: Դասախօսը նշելէ ետք թէ արուեստը մտքի եւ հոգիի արգասիք է, հաղորդակցութեան միջոց եւ կերպարներու ստեղծում, անդրադարձած է մարդկային մտքի զարգացման եւ պարզած հայրենի հողի եւ մարդու միջեւ գտնուող կապը:

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յունիս 1-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական երեկոյթը, նուիրուած Վարդերես Գարակէօզեանին: Բացումը կատարած է Գրիչ Դաւթեան: Իր հին ու նոր բանաստեղծութիւններու ընթերցումով հանդէս եկած է Վ· Գարակէօզեան: Բանաստեղծին գրական, հանրային եւ հրատարակչական գործունէութեան մասին խօսած է Օշին Պէչիչեան: Ստեփան Թոփչեան ներկայացուցած է Հայաստանի մէջ 60-ական թուականներուն գրական նոր հոսանքներու առանձնայատկութիւնները եւ պոլսահայ գրական նոր զարգացումները: Խօսք առած են նաեւ Գէորգ Քրիստինեան եւ Գրիչ Դաւթեան: Հուսկ՝ Վարդերես Գարակէօզեան նշած է պոլսահայ գրական շարժման էութիւնն ու պատճառները:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա· ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա· ՄԱՍ

Ե·

Իրիկունը, ժամը 5-ին ատենները, Մարտիկ աղա տունէն դուրս ելաւ ու դէպի Մէնչիճի հրապարակը ուղղուեցաւ · առանց հոն երթալու միտք ունենալու. Լոտի պարտէզը նստած Հայու մը «Մասիս» սրճարանը հարցուց, սա՛նկ, հարցընելու համար, ու դէպի Սարաֆէէ ուղղուեցաւ: «Հայոց՝ մէյ մը երթամ տէ փառաւորապէս լուամ», ըսաւ բարձրաձայն ապշած անցորդի մը քթին, անոնց կէս պալով, որոնք բարձրաձայն կը խորհին ու լուած ատենին դրեթէ ոչինչ կը տեսնեն: Սրճարանէն ներս մտնելուն պէս առաջին շարժումը Մարտիկ աղային ընդվզում մը եղաւ.

– Արդեօք սխա՞լ կը մտնամ կոր, – ըսաւ ու դուրս ելլելով կարդաց Նոյեան տապանով զարդարուած նշանատախտակը:

– Մասիս, Սրճարան Հայոց··· չէ, չիտակ է··· աս ի՛նչ աղտոտ տեղ է պէ···

Արդարեւ, սրճարանը Մարտիկ աղային ազնուապետական ճաշակները վիրաւորող չափ մը կէտեր ունէր: Արեւելեան գեղջուկ սրճարան մը, կարծես Պոլիսէն փոխադրուած, բոլորովին համապատասխան նկարագրին ու բնոյթներուն անոնց, որոնք կու գան իրենց ծոյլ ոգեւորութեան օրերը անցընել իր ծուռումուռ ձեղունին տակ եւ որոնք հոն լինքլինքնին Պոլսոյ անկիւն մը պիտի կրնային կարծել Վոսփորին դիմաց: Ընդարձակ, երկայն սրահ մը, խեղճուկ խարխուլ աթոռներով, սեղաններով ծածկուած, խորտուբորտ, կուզումուզ տախտակամածով, հեռուն պանծապետին սեղանը, անշուք, պայմանագրական լօքումի ապակեւոր պահարանով· աղտոտ, տեղ-տեղ կոտրտած ապակիներ, քիչ մը անդին ուրիշ սեղան մը, ուր խաղնկիոուն լրագիրներ պարզուած են: Դուրսը, ուր կ'եյլուի երկու սանդուխներէ, ընդարձակ տախտ մը՝ փլուզում սպառնացող առաստաղի մը ծերութիւնը նեցուկող ծուռ, մոլորուն սիւներով անկուած, որ երկու քովէն, ծովին մէջ, կը յառաջանայ երկայն նեղ թեւերով: Ամբողջութիւնը անկեղծօրէն արեւելեան, թրքական, ծռած-մռած, պառաւ, սախտած, կաղ, հաշմանդամ, կուզ, փլփլելու վրա՛յ, այնքա՛ն ներդաշնակ՝ յաճախորդներուն արեւելեան թափթըփածութեանը, անհող երազմոլութեանը հետ, ինչպէս խեղճուկրակ զգեստաւորումին:

Երբ Մարտիկ աղա ներս մտաւ, սրճարանը լեփ-լեցուն էր խանութնդոր բազմութիւնով մը, ուր աղքատիկ տարազներով ժողովրդական տիպարները կը տիրապետէին: Սրճարանը գաղթականներու կեդրոն մըն էր, եկեղեցիին մօտակից: Ծուխով կուրցած մթնոլորտ մը, զոր բարձրագոչ խօսակցութիւններու, քրքիջներու, նարտի չաչող հարուածներու աղմուկը կը խուլցնէր: Խօսակցութեան նիւթերը՝ վերջին դէպքերը, Հայկական խընդիրը, Կրետէի խնդիրը, օրուան հեռագիրները, «Փափակալլո»ի վերջին թիւը, նոր հասած գաղթականները, Արաբներուն ազատութիւնը եւայլն: Լուռ խմբաւորումներ չեն պակսիր: Հոն՝ վարը, չորս-հինգ հոգի, լուրջ, մտածկոտ, գըլուխնին հակած, կարծես դժուար խնդրի մը լուծումին մտայլկութեանը մէջ, տամայի տախտակի մը շուրջ՝ կանգուն կը նային մագնիսացած ուշադրութեամբ մը, մինչ երկու խաղակիցները կնճռոտ, մտահոգ ճակատներով, կը փնտռեն, կը մտմտան, կը հաշուեն համբերութիւնը ճաթեցնող յուսահատական մտախոհութիւնով մը· քիչ մը անդին ծերուկներու խումբ մը, ալեհեր, ատեն-ատեն դանդաղօրէն, ձանձրոյթով խօսող· տեղ-տեղ մենաւորներ, որոնք կ'երազեն ծովին նայելով՝ նաւակիչէն ծխափողը բերաննին· ուրիշներ՝ լրագիրներու մէջ թաղուած· ու բոլոր ասոնց մէջ երբեմն դանդաղօրէն շրջող հայ կառոռներ, որոնց անհամբերող յամրաշարժութիւնը, դժկամակ, խոժոռ կերպարանքը կրնայ միայն բաղդատուիլ յոյն կառոռներուն աշխոյժ փութկոտութեանը՝ ժպտուն սարկութեանը հետ: Սրճարանին ու ամբոխին դիմագծութեանը յարմարող կառոռներ, որոնք ուշ կը պատասխանեն կամ երբեք, քանի մը անգամ կանչուելէ ետք կը հաճին երեւալ, քառորդ մը վերջը կը գոհացնեն, յաճախ կը մոռնան ու կը ծառայեն աղաներու պէս: Իրենց վարմունքէն, կերպարանքէն կը կարծես գուշակել, թէ վաղը կամ մեկալ օր իրենց պաշտօնը պիտի թօթափեն· մինչ հոն են սակայն, միեւնոյն դիրքով, պզուանքի, ձանձրոյթի միեւնոյն արտայայտութիւններով·

– Տօ՛, Պետրո՛ս, սո՛ւրճ մը···

Յաճախ կրկնել պէտք է···

– Սո՛ւրճ մը, Պետրոս···

(Շար · 27)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
պաշտօնական ամսաթերթ
Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ
Մարտ – Ապրիլ, Թիւ 3 – 4, 2000

Անթիլիաս, Լիբանան

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué très urgent

Le 18 Juin dernier, Mme Hélène Luc et M. Claude Estier, respectivement Présidents des groupes communiste et socialiste au Sénat avaient annoncé leur intention d'utiliser le 27 juin 2000 la procédure de «discussion immédiate» de la proposition de loi portant sur la reconnaissance par la France du génocide arménien. Ils intervenaient devant des milliers de manifestants, au Sénat et confirmaient ainsi les engagements pris auprès des responsables de la communauté arménienne.

Après avoir examiné toutes les hypothèses de participation au vote et parce qu'ils souhaitent s'assurer de l'adhésion d'un grand nombre de Sénateurs de droite, après concertation avec M. Jean-Claude Gaudin, Vice-Président du Sénat, Mme Luc et M. Estier viennent de nous informer qu'il était préférable de reporter l'examen de la proposition de loi «La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915», à la toute prochaine session d'Octobre 2000.

Les 450.000 Français d'origine arménienne dont l'impatience va grandissante ne sauront tolérer plus longtemps que sur cette question où apparemment il y aurait un très large consensus, la Haute Assemblée et l'Exécutif ne trouvent pas les moyens simples et efficaces d'arriver à un résultat positif.

Ara KRIKORIAN
Président
du Comité de Défense
de la Cause
Arménienne

Alexis GOVCIYAN
Président
du Comité
du 24 Avril

Paris, le 23 Juin

(Շար. Ա. էջէն)

երեւափոխանններ եւ այլն, եւ այլն: Նման տողանցքներ եղան նաեւ գլխաւոր քաղաքները եւ այլ երկիրներու մէջ, Պէրլինէն՝ Թել – Ավիվ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթավերջին, Յունիս 24 եւ 25-ին տեղի ունեցան քառորդ աւարտականի խաղերը:

Յունիս 24-ին, Ամսթերտամի մէջ, Փորթուկալ յաղթեց Թուրքիոյ 2 – 0 եւ որակուեցաւ կէս աւարտականին համար (Անգարա 3 միլիոն տոլար խոստացած էր խումբին եթէ յաղթէր): Նոյն օրը, Պրիւսէլի մէջ Իտալիա 2 – 0 յաղթելով Ռումանիոյ, որակուեցաւ կէս աւարտականին համար:

Կիրակի օր, Ռոթերտամի մէջ է որ Հոլանտա ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ 6 – 1 պարտութեան մատնելով Եուկոսլաւիան եւ անշուշտ որակուեցաւ:

Նոյն իրիկունը, Ֆրանսա 2 – 1 յաղթեց Սպանիոյ եւ որակուեցաւ: Ֆրանսայի կէտերը նշանակեցին Զիտան եւ Ճորքայէֆ:

Չորեքշաբթի, Յունիս 28-ին, Պրիւսէլի մէջ տեղի կ'ունենայ կէս աւարտականի առաջին մրցումը որ դէմ առ դէմ կը հանէ Փորթուկալը եւ Ֆրանսան: Յաջորդ օրն ալ, Ամսթերտամի մէջ, Իտալիա կը մրցի Հոլանտայի դէմ:

Կիրակի, Յուլիս 2-ին, աւարտականի մրցումը տեղի կ'ունենայ Ռոթերտամ:

Ճորքայէֆ դէպի երաժշտութիւն իր առաջին քայլերը բրած է արձանագրելով «Ապրիլ լոյսին մէջ» խորագրեալ երգ մը, որու մասին ինք ըսած է.– «Անձնաւորութեանս ցոլացումն է: Մուտքը՝ հայերէն՝ նախահայրերուս լեզուն, բառեր՝ որոնք զիս կը յուզեն եւ երաժշտութիւն մը որ կը սիրեմ...»:

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :
Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris
au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Ալեքսանեան 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մօրուքեան 150 Ֆր., Պր. Ճի Ֆրէնկեան 300 Ֆր., Օր. Օֆէլիա Գոմպաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրէ Սահաթճեան 300 Ֆր., Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր., Տիկին Ր. Թագւորեան 200 Ֆր., Տիկին Ալիս Գազազեան 500 Ֆր., Տիկին Ժոզէն Զարմազճեան 1000 Ֆր., Տիկին Էլիան Քարապքլեան 500 Ֆր., Պր. Վաչէ Մելքիսէթեան, Պր. Գրիգոր Օտապաշեան 200-ական Ֆր., Պր. Արմենակ Կէչէր 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Քամէր Գոչեան 200-ական Ֆր., Օր. Արաքսի Թէրճանեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիսթոֆ Գարբիէլեան 300 Ֆր., Զատէեան ընտանիք 100 Ֆր., Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Փանոսեան 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մ. Մողոսեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Է. Փանարօթօ, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 650 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան 500-ական Ֆր., Տիկին Մարի Դերձակեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Երկանեան, Տիկին Զուարթ Կիւլէչեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճ. Ճոչկունեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Պիւքիւճեան, Պր. Մեսրոպ Մարթայեան 100-ական Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Սէմէրճեան 300 Ֆր., Պր. Էմմանուէլ Նասիպ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գաւաֆեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Ֆալք 200 Ֆր., Պր. Յովակիմ Ագամեան 3000 Ֆր., Տիկին Ազատուհի Պաղէմեան 300 Ֆր., Պր. Ժան Թորոսեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Քէաթիպեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աննիկ Վասիլեան 50 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Տէօքմէճեան 200 Ֆր., Պր. Թորգոմ Պամաճեան 100 Ֆր., Տիկին Ժանէթ Գալտըրըմ, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 300-ական ֆրանք, Տիկին Ա. Սէնիորէ 500 Պր. Պր. Նուպար Դաւիթեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Զիլինկիրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան 400 Ֆր., Տիկին Աշխէն Սիմոնեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սէրժօ Պէրպէրեան 2000 Ֆր., Տիկին Իսկուհի Փամպուքճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քշիշեան 500 Ֆր., Պր. Խորէն Գասապեան 300 Ֆր., Տիկին Անիձա Ալեքսանեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մազմանեան, Տիկին Եպրաքսի Զազմազեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գազանճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զանգու, Օրիորդ Էլիզապէթ Մուսայեան 100-ական ֆրանք:

(Շար.)

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance**
- **Surprises**
- **Buffet**
- **Jeux**
- **Concours** : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Pour un tourisme de proximité en ARMENIE

Présente en Arménie depuis 1997, KASA — Komitas Action Suisse-Arménie agit sur le plan humanitaire, particulièrement à Erévan (orphelinats et personnes âgées) et à Gumri (jeunes et familles défavorisées). KASA souhaite également encourager des échanges personnels entre Arméniens et Européens par le biais d'un tourisme de proximité. Dans cette perspective **nous avons sélectionné plusieurs familles Erévan qui peuvent accueillir des voyageurs**: une occasion unique de découvrir la réalité arménienne dans des familles de confiance parlant français ou anglais et à des conditions financières très avantageuses (chambre et petit-déjeuner entre 9 et 14$/personne selon la durée du séjour). Accueil possible à l'aéroport.

A but non lucratif, notre projet vise à améliorer quelque peu la situation financière de ces familles; mais surtout il s'inscrit dans une volonté de mieux faire connaître l'Arménie et ses habitants et de favoriser un développement à long terme, respectueux des gens et de l'environnement, comme alternative au tourisme de masse.

Sur place KASA-Arménie (tél. à Erévan 58.40.32) peut vous conseiller (excursions, rencontres, problèmes pratiques, etc).

Informations et inscriptions :
KASA, Monique Bondolfi,
Chemin de la Rosière 7,
CH-1012 LAUSANNE
tél. 021 (hors de Suisse 004121)728.50.78
fax 021.728.50.84,
e-mail: famille.bondolfi@bluewin.ch

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANC

Samedi 1er Juillet à partir de 20h3

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienn
Ambiance arménienne-
Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens
de France et la Maison de la Cultur
Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE

FETE CHAMPETR

La Croix Bleue des Arméniens France, la FRA Dashnaktsoutioun et FRA Nor Seround vous invitent à passe une agréable journée de détente à l'oc casion de la grande **Fête Champêtre** qu aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN** Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition. En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 28
MERCREDI
28 JUIN
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,09 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.936 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.936

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 24, Շաբաթ օր հասած է Ուաշինկթըն, ընկերակցութեամբ Արտաքին գործոց նախարար Վ. Օսկանեանի, նախագահի մամուլի քարտուղար Վահէ Գաբրիէլեանի եւ այլ պաշտօնատարներու։ Խումբը այց մը տուած է Արլինկթընի գերեզմանատան որ զինուորուած է Թնդանօթի 21 հարուածով, ապա Ռ. Քոչարեան խոնարհած է Անծանօթ զինուորի յուշարձանին առջեւ։ Ան այց մը տուած է նախագահ Քլինթընի շիրիմին ալ։ Յունիս 26-ին Հայաստանի նախագահը հանդիպում ունեցած է փոխ-նախագահ Ալ Կորի հետ որ նոյն օրը իրեն ի պատիւ ճաշ մը տուած է։ Նախագահ Քլինթընի հետ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Յունիս 28, Չորեքշաբթի օր։

Հայկական շրջանակին մէջ նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 24-ին հանդիպում ունեցած է ամերիկահայ յայտնի գործի մարդ Ք. Գրիգորեանի հետ. քննարկուած են Լինսի Հիմնադրամին Հայաստանի ծրագիրներուն կիրարկումի ընթացքը, նոր ծրագիրներու հեռանկարներ։ Յաջորդ օրը Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է ԱՄՆ Հայկական համագումարի ղեկավարներու, ներկայացուցիչներու հետ։

ԵՐԵՒԱՆԷՆ

(Յունիս 26 / 27)

ՄԵՂՐԻԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

Յունիս 24-ին վարչապետ Ա. Մարգարեանի մօտ տեղի ունեցած խորհրդակցութեան ընթացքին քննարկուած են Սիւնիքի մարզին Մեղրիի շրջանին կրթական, առողջապահական, հաղորդակցութեան, ելեկտրական խնդիրները։ Ծրագրի մէջ առնուած է Նիւվադիի եւ Լեհվազի դպրոցներուն կառուցումը, քանի մը ուրիշներու վերանորոգումը, նաեւ շրջանի գիւղերուն մէջ բուժման կէտերու եւ շրջանի առողջարաններու կառուցումը, եւայլն։ Ծրագրուած են նաեւ ինքնաշարժի յարմար ճամբաներու շինութիւններ, ելեկտրական ցանցի նորոգութիւն, հեռախօսի ընկալուչ կայանի զետեղում եւն.։

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ Ա. ՏԱՐԵԼԻՑԸ ՆՇՈՒԱԾ

Յունիս 25-ին Էջմիածնի մէջ նշուած է Գարեգին Ա.ի վախճանման Ա. տարելիցը, անոր յիշատակին մատուցուած պատարագով։ Գարեգին Բ. Հայրապետական իր խօսքով իր խոնարհումն ու ակնածանքը արտայայտած է երջանկայիշատակ իր նախորդին յիշատակին։ Արարողութենէն ետք Գարեգին Ա.ի շիրիմին վրայ հոգեհանգիստ կատարուած է, ապա, երեկոյեան Մայր Աթոռի գանձատան մէջ բացուած է Գարեգին Ա. անունով մկրտուած աստուածաբանական — հայագիտական կեդրոնը որ յետագային կ'ունենայ առանձին յարմարաւէտ իր շէնքը։

Լեհաստանի յուշի երեկոյթին ներկայ գտնուած են Երուսաղէմի պատրիարքը, Աստուածաբանական ճեմարանի նախագահը, Մատենադարանի տնօրէնը, Գիտութեան ակադեմիային նախագահը, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, մտաւորականներ, քաղաքական դէմքեր։

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ – Ս. ԻՎԱՆՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի նախագահի ազգային ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեան Մոսկուայի մէջ, Յունիս 26-ին հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահ Սերգէյ Իվանովի հետ։ Այս վերջինը ըսած է թէ չահագրգռուած են բոլոր ոլորտներու ռուսեւհայկական գործակցութեամբ ու անոր յետագայ զարգացումով։ Քննարկուած է փոխադարձ եւ միջազգային ապահովութեան ամրապնդումին մէջ երկու երկիրներու գործակցութեան լայն շրջանակը։

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԻ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 24-ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Գարեգին Բ. յայտնած է թէ Նոյեմբերին նախատեսուած է եղբայրական այց մը Հռոմի Պապին. այդ ընթացքին կը քննուին քրիստոնէական աշխարհը յուզող խնդիրներ, նաեւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին կը տրուին Նափոլիի մէջ պահուող Գրիգոր Լուսաւորչի մասունքները որպէսզի ամփոփուին Երեւանի նորակառոյց Մայր Տաճարին բակը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՅԻՆ երթեւեկի հսկիչներու գործադուլը վերջ գտաւ Յունիս 27-ին, բայց հարցերը չեն լուծուած։ Օդանաւային ճամբորդութիւնը այնքան սովորական դարձած է, որ խճողումն ալ անխուսափելի է եւ օրէ օր կացութիւնը կը վատթարանայ թէ օդակայաններու եւ թէ օդին մէջ։ Ֆրանսայի գործադուլը կը վերաբերէր Պրիւսէլի կարգադրութեան որ կ'ուզէ «եւրոպական միակ երկինք» մը հաստատել, ինչ որ Ֆրանսայի հսկիչները չեն ուզեր. ըստ իրենց, իւրաքանչիւր երկիր պէտք է պահէ իր ինքնավարութիւնը։ Փոխադրութեանց եւրոպայի պատասխանատուն՝ Լօյոլա տէ Փալասիօ կը գտնէ որ եթէ որեւէ կարգադրութիւն չըլլայ, օդանաւերու յապաղումները ալ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ պիտի ստանան եւ պէտք է «յստակ կերպով հաստատել փոխադարձ պատասխանատուութիւնները»։ Այս նախադասութիւնն է որ կը մտահոգէ Ֆրանսայի հսկիչները։

ՅՈՒԼԻՍ 1-էն, ինչպէս ամէն տարի, ՍՄԻՔ-ը (Նուազագոյն աշխատավարձք) յաւելում կը կրէ։ Այս տարի այդ յաւելումը 3,2% պիտի ըլլայ, ինչ որ ամսական աշխատավարձքը 6.981 Ֆր.ի կը բարձրացնէ։ Նման աշխատավարձք ստացողներու 38,9%-ը կը պատկանի ճաշարաններու եւ պանդոկներու մարզին, 34,6%-ը՝ ծառաներու, 20,5%-ը՝ առեւտուրի, 16,3%ը կերպասեղէնի, 15,3%ը կառքերու եւլն., եւլն.։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ ձերբակալուած է Էպաթոլահ Սահապի, որ հանրածանօթ դէմք մըն է պարսկական յառաջդիմական ընդդիմութեան։ Մեղադրանքն այն է որ Ապրիլին մասնակցած է Պէրլին կայացած քաղաքական համագումարի մը որ «հակիսլամական» կը նկատուի։

ՓԱՐԻԶԻ Համագումարներու Միջազգային Կեդրոնին (Ավընիւ Քլէպէր) առջեւ պայթուցիկ մը յայտնաբերուած է Յունիս 26-ին։ Քննութիւն բացուած է. զանազան կասկածներ կան, բայցստոյգ ոչինչ կայ։

ՎԱՏԻԿԱՆ, կարդինալ Ռացինկէրի միջոցաւ Յունիս 26-ին, հրապարակեց Ֆաթիմայի երրորդ գաղտնիքը։ 28 տողէ բաղկացած այդ գաղտնիքը գրի առնուած էր 1944-ին քոյր Լիւսիի կողմէ, որ Փորթուկալցի երեք մանուկներէն մէկն է որու երեւցած է Մարիամ Աստուածածին 1917 Մայիս 13-ին։ Հոն գտնուող սատողը՝ «սպիտակ զգեստով եպիսկոպոս մը գետին կ'իյնայ մեռածի պէս, կրակոցներու տակ» կը թարգմանուի որպէս նախատեսութիւնը Յովհ. Պօղոս Բ.ի դէմ եղած մահափորձին (1981, Մայիս 13)։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ Նովայա Գազեդա շաբաթաթերթին համաձայն, նախկին վարչապետ Վ. Չերնոմիրդինն ալ կը մեղադրուի Մապեթեքս խնդրին մէջ որ արդէն մրոտած է Ելցինի ընտանիքը եւ մերձաւորները։ Ըստ շաբաթաթերթին, քանի մը միլիոն տոլար ստացած է։

ՄԱՄՈՒԼ

«THE ECONOMIST»

(Յունիս 22)

ԼՈՒԾՈՒՄ ՄԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Թերթը այս խորագիրով կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին որ տակաւին լուծումի կը սպասէ։ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ վերջին հանդիպումը Մոսկուայի մէջ, Յունիս 21-ին, յստակօրէն ցոյց տուած է թէ լուծումի ճամբուն վրայ անկայուն շատ ազդակներ կան, հակառակ որ երկու կողմն ալ կը ձգտի մնայուն լուծումի մը։ Հայաստանի մասին կ'ըսուի թէ Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութիւնը ծանր հարուած մըն էր նախագահին համար որ թէեւ նոր վարչապետ մը նշանակումով պառակտեց իրեն գլխաւոր ընդդիմադիր Երկրապահներու Միութիւնը։ Ռ. Քոչարեան յայտնած է արդէն թէ կ'ուզէ իր պաշտօնավարութեան շրջանին աւարտէն առաջ (2003) կարգադրուած տեսնել Ղարաբաղի հակամարտութիւնը։

Ինչ կը վերաբերի Ատրպէյճանի, տնտեսական ներուժը կարեւոր ըլլալով հանդերձ, վարչարարական խառնակութիւնը եւ կաշառակերութիւնը պատճառ եղած են որ օտար ընկերութիւններուն մէկ մասը հրաժարի ներդրումներէն։ Նախագահ Ալիեւ տրամադիր է զիջումներու, քանի որ իշխանութիւնը իր տղուն փոխանցելէ առաջ կ'ուզէ լուծումի յանգած ըլլալ։

Այս կացութեան մէջ կենսական ազդակ կը նկատուի Մոսկուայի դերը. սակայն, շրջանի բազմազան շահերը նկատի առնելով, տակաւին կարելի չէ յստակօրէն ըսել թէ նախագահ Պուտին կովկասեան ինչ քաղաքականութիւն պիտի վարէ. առաջնային տեղ պիտի տայ Ղարաբաղի մէջ հաշտութեա՞ն, թէ պիտի նախընտրէ Ատրպէյճանի, Վրաստանի հետ ալ սերտ գործակցութեան վրայ հիմնուած քաղաքական ընթացք մը։

«L'EQUIPE»

(26 Juin)

Le Turc y va fort

Այս խորագրին տակ, մարզական օրաթերթը թղթակցութիւն մը հրատարակած է Ամսթերտամէն, ստորագրուած Փաթրիք Լըմուան։

Լրագրողը, բաւական հեգնական ոճով կ'արտայայտուի Թուրքերու մասին, ի մասնաւորի Թուրք մարզականի արտայայտութիւններուն արձագանգելով։ Այդ մարզականը զաստիօս մըն է Իզմիրէն որ 5 տարի է Հոլանտա հաստատուած է։ Ըստ անոր, Փորթուկալէն պարտուիլը նոյնքան պիտի վնասէ Թուրքիոյ որքան «Քիւրտերու դէմ հալածանքը» կամ այն բոլոր չհաստատուածութիւնները որոնց կասկածի տակն է իր երկիրը։ Թուրքին համար, Եւրոպա անհեթեթ ձեւով կը տրամաբանէ։ Այսպէս, Ֆրանսայի, Պէնելիւքսի, Մեծն – Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ համար Թուրքիա կ'ամփոփուի միայն չորս բառերով. – Աթաթիւրք, Ալի Աղճա, Ասալա, Կալաթասարայ։ Եւ դեռ», կ'աւելցնէ. – «Վստահ չեմ թէ իսկապէս գիտէք թէ ո՞վ էր առաջինը։ Աղճա, այո, ուզեց Պապը սպաննել, Ասալան, ռումբեր դրաւ եւ երկու Անգլիացիներ մեռան Կալաթասարայ։ Այս է Թուրքիա ձեզի համար»։

Ի դէպ, այս ձեւով ներկայացուած, Ասալա-ն ալ թրքական կազմակերպութեան մը տպաւորութիւնը կը թողու։

Ու լրագրողը, նոյն հեգնական ոճով կը շարունակէ. – «Միւս Թուրք քաղաքացիները, հինգ միլիոն գաղթած Թուրքերը որոնք մեր երկիրները կ'ապրին, ինչ որ բաւական բազմութիւն է, մեզի համար, եթէ լաւ հասկցանք, հաւու գողեր, թմրեցուցիչի չհաստատութիւն ընողներ, միջազգային ահաբեկիչներ կ'ըլլան...։ Այս պայմաններուն մէջ, այս դասատուն կը գտնէ որ ողբերգութեան եւ անձեռնհասութեան այս մակարդակին, Հաքան Շիւքիւր, աժմէական ըլլալով, արժանիքն ունի դրական կէտ մը շնորհելու Թուրքիոյ (Շիւքիւր փութպոլի խումբին լաւագոյն խաղացողն է)։

Ու Փ. Լըմուան կը շարունակէ։ Պարկեշտ ըլլանք, կը գրէ, եւ ընդունինք որ եթէ այս պարտէզը կը չափազանցէ, մասամբ իրաւացի է։ Ճիշդ կամ սխալ, Թուրքիան մեր շրջաններուն մէջ լաւ համբաւ չունի։ Այն պատճառի որ, թեկնածու տարիներէ ի վեր Եւրոպական Միութեան, կանոնաւոր կերպով դուռը երեսին կը փակուի, ըլլա՛յ Պրիւսէլ, ըլլա՛յ Սթրազպուրկ, իր անունին ոգեկոչումը զզուանք կը պատճառէ։ Եւ բոլոր պատճառաբանութիւններն ալ տեղին են մերժելու համար անդամակցութեան իր թղթածրարը։ Նախ, պաշտօնական արգարացումները. – դրամը շատ ուժով չէ, դրամահոսութիւնը ահաւոր է, յետոյ միւսները, նուազ խոստովանելի։ Թուրքիա՞ն, տակաւին զղջում չէ արտայայտած Հայերու նկատմամբ եւ մանաւանդ, շատ կապուած է Միացեալ – Նահանգներուն, վստահելի չէ ապահովութեան գետնին վրայ։ «Այսպէս է», «այնպէս է» եւ անկեղծօրէն, չենք գիտեր թէ ինչո՞ւ փութպոլը բան մը կրնայ փոխել։

«Աշխարհ»

ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ ՆՇԵՑ ԻՐ 40-ԱՄԵԱԿԸ

Փարիզի մէջ, 1960-ին, Աւետիս Ալեքսանեանի կողմէ հիմնուած «Աշխարհ» թերթը Յունիս 23-ին նշեց իր 40-ամեակը։ Փարիզի Հայկական մշակոյթի ու արուեստի կեդրոնին հաւաքատեղին խմբուած աշխատակիցներու, պաշտօնակիցներու, համայնքային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, համակիր եւ բարեկամներու ողջոյնի խօսքով դիմեց խմբագիր – տնօրէն Գէորգ Սարեան։ Չորս տասնամեակ առաջ «Հայաշխարհ» դառնալու առաջադրութեամբ որպէս շաբաթաթերթ ճամբայ ելած հայ մամուլի այս անունին ներկայի հանդըրւանին առթած ուրախութիւնը արտայայտեց ան, հակառակ դժուարութիւններու, գործը շարունակելու տրամադրութիւնը միացնելով անոր։ Ապա ներկաները հրաւիրեց բոլորուելու պատուասիրութեան սեղանին շուրջ. բարձրացած բաժակներով հիւրերը իրենց շնորհաւորութիւնները եւ երթը շարունակելու մաղթանքները արտայայտեցին «Աշխարհ»ի խմբագրին ու անոր գործակիցներուն։

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՓՇՈՏ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞ՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԱՐՊԵԼ ՀԱՅՈՒԹԵՆԷՆ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՇԻՈՅՆ

Բնականաբար, անմիջական հարցում մըն է՝ թէ արտագաղթող հարիւր հազարաւոր այս Հայերը ո՞ւր կը հաստատուին եւ կամ ո՞ւր կայք կը փնտռեն:

Ընդհանուր համոզումն այն է, որ գաղթող տարրին առաջին թիրախը Ռուսաստանն է, ու ՀԱՊ-ի միւս երկիրները: Մեծ է սակայն թիւը Միացեալ - Նահանգներ եւ Արեւմտեան ու Արեւելեան Եւրոպա գաղթողներուն ալ, որոնք ստուար գաղութներ սկսած են կազմել հայ սփիւռքի լուսանցքային կարգ մը գօտիներուն մէջ: Այսպէս, օրինակ, Սպանիոյ համար (ուր հայ գաղութ մը երբեք գոյութիւն չէ ունեցած անցեալին) կը տրուի 40-50 հազարի չշմեցուցիչ թիւ մը, Յունաստանի համար՝ 20 հազար, Փրակայի (Չեխիա)՝ 10 - 15 հազար: Ի դէպ, այս վերջին գաղութը, որ ամբողջովին Հայաստանցիներէ ձեւաւորուած է, «բեղուն» գործունէութիւն մըն ալ կը ցուցաբերէ: Ապրիլ 24-ին այնտեղ բացումը կատարուած է հոն ապրող 15 հայ նկարիչներու մէկ ցուցահանդէսին (տե՛ս «Ազդակ» օրաթերթ, Պէյրութ, 2000, Ապրիլ 29): Այս թիւը ինքնին ցոյց կուտայ, թէ արտագաղթողներուն մէջ մեծ է տոկոսը արուեստագէտներուն եւ մշակոյթի գործիչներուն: Դեռ աւելին, նոյն օրը, Եղեռնի 85-ամեակին առթիւ, Փրակայի հայութիւնը քայլարշաւ մըն ալ կատարած է դէպի քաղաքին թրքական դեսպանատունը, անշուշտ ... բռնագրաւեալ հողերու վերադարձի պահանջքով...:

Նմանօրինակ հոծ զանգուածներ հասած են նաեւ Հոլանտա, Գերմանիա, Պուլկարիա, մանաւանդ՝ Լեհաստան, որ «վերադարձ» ըլլալ կը թուի իր պատմական հայախիտ անցեալը (թերեւս օր մը բաժնելու համար այդ նոյն «անցեալ»ին դըժխեմ ճակատագիրն ալ...): Ամէնէն հեռաւոր կէտին՝ Արժանթինի մէջ իսկ, կը հաշուրդուի որ այսօր կան Հայաստանէն եկած 200 ընտանիքներ (տե՛ս «Արարատ» օրաթերթ, 2000 Մայիս 28): Բայց ի վերայ այսր ամենայնի, գաղթողներուն գլխաւոր մտասեւեռումը կը մնայ մի՛շտ ու միշտ «Աւետեաց երկիրը»՝ Միացեալ-Նահանգներ (յատկապէս՝ Գալիֆորնիա), ուր իրենց շունչը կ'առնեն ամէնէն «բախտաւոր»ները:

Այս առընչութեամբ, անցեալ Փետրուար 28-ին, Կլէնտէյլի մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Երեւանի մօտ Միացեալ - Նահանգներու դեսպանը՝ Մայքըլ Լեմըն: Ան ըսած է թէ 1998-ին Ամերիկա արտագաղթելու համար վիզա-ի դիմում կատարած են 15 հազար հայաստանաբնակներ, իսկ 1999-ին՝ 30 հազար: 2000 թուականին համար կը սպասուի նոյնքան: Ան դիտել տուած է սակայն, որ դիմողներուն կէսը կը մերժուի (այսինքն միջին հաշուով ՕՐԱԿԱՆ 42 հոգիի վիզա կը շնորհուի Ամերիկա գաղթելու...) Դեսպանը, ի պատասխան հայ թղթակիցի մը այն հարցումին՝ թէ արդեօք ամերիկեան վիզայի դիւրին ձեռքբերումը Թուրք - ամերիկեան դաւադրութիւն մը չէ՞՝ Հայաստանը պարպելու հայութենէն, ըսած է.- «Արտագաղթի պատճառները պէտք է փնտռել Հայաստանի մէջ, անոր ձախող կառավարութեան եւ տնտեսական ամլութեան մէջ» («Յառաջ», 2000 *Մարտ* 21):

Յատկանշական է այն պարագան, որ Փետրուարի ճի՛շդ նոյն օրերուն, Հայաստանի ղեկավարութեան ուղղեալ բացայայտ մեղադրանքով մը հանդէս եկած է նաեւ Երեւանի մօտ Ֆրանսայի դեսպանը՝ Միշէլ Լըկրա, որ խօսելով երկրին ներկայ անմխիթար վիճակին մասին, «Առաւօտ» թերթի թղթակցին ըսած է որ «Ազգային ժողովը եւ կառավարութիւնը չեն աշխատիր եւ կը թողուն այն տպաւորութիւնը թէ անգործ են ու երկիրը կանգ առած է» («Յառաջ», 2000, *Փետրուար* 26 - 27):

Հաւատարմագրեալ դիւանագէտներու բերնով արտասանուած նման (թէկուզ՝ ճշմարիտ) մեղադրանքներ, որոնք անսովոր են լուրջ երկիրներու պարագային, ի՜նչ արձագանգ թողած են արդեօք հայրենի պատկան իշխանութեանց մօտ...:

Տասնեակ հազարաւորներու այս անկասելի արտագաղթը, Սփիւռքի տեսակէտէն կը կրէ այլ անպատեհութիւն մըն ալ: Գաղտնիք չէ, որ արտասահմանի հայ գաղութները, իրե՜նց կարգին, կը դոնըւին ազգային գոյութեան վրայ՝ դիմագրաւելով դիմագիծի խախտումի, տոհմային բարքերու անկումի, լեզուական նահանջի եւ տնտեսական տագնապի նըման տարարնոյթ դժուարութիւններ: Այսօր, Հայաստանէն հասնող մարդկային ալիքներու անակնկալին առջեւ, այդ գաղութները ստիպուած են կրել յաւելեալ բեռ մըն ալ, - ստանձնել եկուորներու ընկերային եւ այլ պահանջքներու գէթ մէկ բաժինը: Այս կացութիւնը օրակարգի նիւթ դարձած է գաղութային իշխանութեանց համար: Զորօրինակ, Փարիզի հայկական Աղքատախնամի ատենապետը՝ Անդրէ Եափքարտաշեան, Մարտ 4-ին սարքուած ասուլիսի մը ընթացքին նախ յայտնած է թէ իրենց պիւտճէն այլեւս անբաւարար դարձած է Հայաստանցի արտագաղթողներու այլազան պէտքերը դիմագրաւելու համար, յետոյ աւելցուցած.- «Անոնք միայն Հայաստանէն չէ որ կուգան, այլ նաեւ ՀԱՊ-ի երկիրներէն: Շատ յաճախ ամբողջ ընտանիքով կ'արտագաղթեն ու աշխատանքի արտօնութեան չգոյութիւնը անոնց յոյսը կը ձգէ միայն օժանդակութեանց վրայ...» («Յառաջ», 2000 Մարտ 11 - 12):

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՄՏԱՀՈԳ

Մինչ Հայաստանի վերին իշխանութիւնները անտարբեր (կամ անկարող) ըլլալ կը թուին երկրին գոյութեան ըսպառնացող արտագաղթի սուր ալիքին դիմաց, Հայ Եկեղեցին զգացնել կուտայ թէ առնուազն գիտակից է կացութեան ահազանգային բնոյթին: Նուիրապետական բարձրագոյն Աթոռներու զոյգ գահակալներուն Զատկական Պատգամները ատիկա ցոյց կուտան:

Արդարեւ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ., Յարութեան տօնին առթիւ արտասանուած իր անդրանիկ քարոզին մէջ ակնարկելով Հայաստանի ներկային, կ'ընդգծէ որ «անհանդուրժողութիւնն ու անհաշտութիւնը, հեռանըկարի անորոշութիւնը, անպտուղ ու մահաշունչ անտարբերութեամբ եւ յուսալըքութեամբ են համակում ազգային - հասարակական մեր կեանքը, իսկ անող արտագաղթը հայրենիքից՝ դառնում է առօրէական ու սովորական» («Ազդակ» օրաթերթ, 2000 *Ապրիլ* 22):

Իր կարգին, Կիլիկիոյ Արամ Ա. Հայրապետը եւս, Զատկուան առթիւ հրապարակուած իր պատգամին մէջ, դիտել տալէ ետք թէ «շուրջ 10 տարիներէ ի վեր անկախ ու ինքնիշխան դարձած Հայաստանը կարծէք նահանջի մէջ է», *հարց կուտայ.-* «ինչո՞ւ տնտեսական տագնապը կը վատթարանայ Հայաստանի մէջ, ինչո՞ւ հայութիւնը հետզհետէ կը հեռանայ իր արիւնով ու արցունքով պահուած իր դարաւոր հայրենիքէն»... («Ազդակ», 2000, *Ապրիլ* 22):

Աւելի ուշ եւ տարբեր առիթով մը, Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագրին հետ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ, Արամ Ա. կ'արտայայտուի հետեւեալ ձեւով.

«Ինծի համար մեծագոյն տագնապը այն է, թէ այսօր մեր հայրենիքը կը պարպըւի հայութենէն: Ես չեմ կրնար աւելի ազգավնաս տագնապ մը երեւակայել՝ քան մեր ժողովուրդի զաւակներուն հեռացումը մեր պապերուն արիւնով, արցունքով ու քրտինքով շահուած իր հայրենիքէն: Հարցեր՝ կարելի է լուծել, վէրքեր՝ կարելի է դարմանել. սակայն ինչպէ՞ս դիմագրաւել այս ահաւոր կացութիւնը: Մեր թշնամի Թուրքը ուզեց Հայաստան մը առանց Հայերու: Ահա նոյնը մենք կ'ընենք մեր ձեռքով: Ես չեմ ուզեր ոեւէ մէկը այպանել: Սակայն բոլորս ալ պէտք է անդրադառնանք թէ խորապէս մտահոգիչ եւ մեծապէս տագնապալից կացութեան մը դիմաց կը գտնուինք եւ միասնաբար պէտք է անմիջական ու արմատական լուծումներու մասին մտածենք» («Զարթօնք», 2000 *Մայիս* 30):

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԷ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սփիւռքահայ մամուլին մէջ նկատելի է ընդհանուր ընդվզում մը՝ ո՛չ միայն հետըզհետէ սաստկացող արտագաղթին իտես, այլեւ Հայաստանի ներքին քաղաքական անկայուն ու մտահոգիչ վիճակին դիմաց: Սփիւռքը, որ տասնամեակ մը առաջ այնքան խանդավառօրէն ողջունած էր իր հայրենիքին անկախութիւնը ու այնքան անվերապահօրէն տրամադրած էր իր լիարուն օժանդակութիւնը անոր վերելքին, այսօր յուսալքուած է ի՛նք ես: Խաբուածի, չարաշահուածի եւ առօթապարտի խառնուրդ զգացում մը կը տառապեցնէ զինք: Անգամ մը եւս կը զգայ, թէ զլեւտուած են իր վարդագոյն երազներն ու զգացումները:

Սփիւռքեան գրիչներու կողմէ արտագաղթի հարցը շօշափող տասնեակ յօդուածներու մէջ, ամէնէն ցնցիչը եղաւ, հաւանաբար, Փարիզի «Յառաջ»ին խմբագրականը (Արփիկ Միսաքեանի գրիչով), նոյնքան ցնցիչ խորագրով մը՝ «Ներգաղթ մեռածներու, արտագաղթ ողջերու» *(տե՛ս. թերթին Փետր. 19/20-ի թիւը): Ան մեկնելով Զօր. Անդրանիկի աճիւններուն ափյափոյ հայրենիք փոխադրութենէն, նախ կը յիշեցնէ որ* «տարիներէ ի վեր մեռեալներու հայրենադարձի աշխոյժ գործունէութեան մը ձեռնարկած են հայրենի իշխանութիւնները եւ Սփիւռքի կազմակերպութիւնները: Ըստ երեւոյթին, երեւան փոխանակ տեղւոյն ողջերու եգնաժամային վիճակով զբաղելու՝ որպէսզի անոնք արտագաղթելու պատճառներ չունենան, նախընտրած է մեռելներու ներգաղթը կազմակերպել»: *Յետոյ, առանց բառերը ծամծմելու, արդար վրդովումով կը գրէ.*

«Սփիւռքի արմատախիլ բազմութիւնները աւելի քան 70 տարի անկախութիւն երազեցին իրենց հեռաւոր եւ խորթ (խորհրդային) հայրենիքին համար, որպէսզի վերջ գտնէ գաղթականի իրենց աննախանձելի վիճակը եւ վերագտնեն իրենց հարազատ օճախը: Ու երբ, 70 տարի ետք, այդ երազը իրականացաւ անսպասելի կերպով, ի՞նչ պատահեցաւ»:

Ամէն ոք գիտէ թէ ի՛նչ պատահեցաւ. - «Ամերիկեան դեսպանատան առջեւ, վաղ առաւօտէն, խուռներամ բազմութիւններ մուտքի վիզա մուրացին ու դեռ կը մուրան, դրախտավա՛յր Ամերիկա գաղթելու համար»: *Հուսկ, անդրադառնալով սաստկացող արտագաղթին մռայլ հեռանկարներուն, «Յառաջ» կը շարունակէ.*

«Ինը տարիներու երկայնքին Հայաստան կորսնցուց իր ժողովուրդին գրեթէ կէսը, հարստացնելով ձուլման ճամբան բռնած անգլուխ Սփիւռք մը: Անոնք ցեղասպանութենէ մը վերապրողներ չեն՝ տեղահանուած իրենց հողերէն, որոնք օտար ափեր խուժեցին պարտադրաբար, պարզապէս կեանքի ապահովութեան համար, հեռու թշնամիէն:

Անոնք իրենց հարազատ անկախ ու ազատ հայրենիքը կը թողուն, ուր այլեւս չեն ուզեր մնալ, որովհետեւ իշխանութիւնները, իրենց հոգիին խորը մեռցուցին ամէնէն կարեւորը՝ յոյսը»:

Փարիզաբնակ պատմաբան Արթիւր Պէյլէրեան եւս, «Յառաջ»ի մէջ (Մարտ 4) հրապարակ մերձեցումով մը հարց կուտայ, թէ «արդեօք այս զանգուածային արտագաղթը քանի մը տարի յետոյ նոյնիսկ հայրենիքի հողային ամբողջականութեան պիտի չսպառնա՞յ»: *Յետոյ թուելէ ետք արտագաղթին տուն տուող գլխաւոր պատճառները, նկատել կուտայ, թէ «Մ. Նահանգներ շատ դիւրութիւններ կ'ընծայեն Հայաստանի ժողովուրդին, իբր գաղթական ընդունելու համար զայն», ու այդ պատրաստակամութեան մէջ կը նշմարէ Ուաշինկթընի «Թաքուն ծրագիրներ»ուն ջուր մատակարարող «Նենգամիտ հաշիւներ»...:*

Ցասումով ու պոռթկումով գրուած յօդուած մըն է նաեւ Ամերիկայէն Երուանդ Ակիշեանի գրութիւնը՝ «Հայրենիքը կը պարպուի» խորագրով (տե՛ս. «Զարթօնք», 2000 Ապրիլ 26): Ակիշեան, որ ՌԱԿ-ի եւ ՀԲԸՄ-ի շրջանակին մէջ ծանօթ անուն մըն է, Հայաստանի ներկային ակնարկելով ի միջի այլոց կը գրէ.

«Կը գումարուին պետական բարձրաստիճան կարդակի ժողովներ անընդմէջ, ու կ'առնուին անմակարդակ որոշումներ՝ թէ ո՛վ պիտի ձգուի դուրս եւ ո՛վ պիտի առնուի ներս: Ո՛ր նախարարը պէտք է արձակուի, ո՛վ պէտք է գրաւէ անոր տեղը: Վերջին տարիներուն ինչ-ինչ մեծ գլուխներ փըրթուեցան: Երկիրը տնտեսական տագնապի մէջ է, դանակը հասեր է ոսկորին, ու մեր պետութեան ղեկավարները կը մսխեն իրենց ժամանակը՝ զբաղելով սըտավարակ աթոռատենչութեամբ եւ անհատական հաշիւներով»: *Ապա մէջբերելով Հայաստանցի նախարարի մը (Վ. Շիրխանեան) մէկ յայտարարութիւնը՝* «յառաջիկայում արտագաղթի հարցը դարձնելու ենք կառավարութեան նիստի քննարկման առարկայ», *հարց կուտայ.*

«Երկիրը կը պարպուի Պրն. նախարար, դեռ ինչ կը խօսիք "յառաջիկայում" հարցը քննարկելու մասին: Ինչո՞ւ երէկ չըրիք, ինչո՞ւ այսօր չէ: Այնքան անկարեւո՞ր հարց է, որ "յառաջիկայում" պիտի քննէք զայն: Ի՛նչ ողորմելի մօտեցում մեր օրերու սրտակեղէք տագնապին»:

Պէյրութի «Արարատ» օրաթերթը եւս, իր խմբագրին՝ Աւետիս Ռազմիկի գրչով ու եռաչարք յօդուածով մը («Հայաստանը եւ արտագաղթը», Մայիս 30 - 31, Յունիս 1, 2000) ձեռք առած է հայաթափումի երեւոյթը, ծանրօրէն մեղադրելով երկրին ղեկավարները՝ անիշխանական ու ապականած մթնոլորտ մը գոյացնելու յանցանքով: «Ո՞վ նմանները պիտի կանգնին դատարան, *կը գրէ Աւ. Ռազմիկ,* երբ նոյնինքն դատարանին վրայ չկայ վստահութիւն, պատասխանատուութիւն, երբ երկրին գլխաւոր դատաւորին սպանութեան պատասխանատուներն ու յանցագործները չկան մէջտեղ: Բարոյահոգեբանական խախտումը ծնունդ տուած է անվստահութեան մթնոլորտի մը՝ ոչ միայն ներհայրենական տարրերուն մօտ, այլեւ արտասահմանեան, որոնք ուզեցին ներդրումներով օգտակար հանդիսանալ, ապա թալանուած խոյս տուին հոնկէ»: *Յետոյ, նշելով որ* «անկախութենէն ետք ներգաղթ կ'ակնկալէինք, բայց ականատես եղանք հակառակ ուղղութեան՝ արտագաղթի», *համոզում կը յայտնէ որ ատոր պատճառներէն մէկն ալ «հայրենիքի գիտակցութեան» պակասն է, որ հարկ է լրջօրէն քննել կամ դարմանել: Ու կը շարունակէ այսպէս.*

«"Մեր հողերը, մեր հողերը" բացագանչող զանգուածները ինչո՞ւ "մեր հողերը" կը կարծեն Գանատայի ձիւնածածկ տափաստանները ու ԱՄՆ-ու մեքենայացած բոյր մթնոլորտը: Ո՞վ իր Պէյրութի սախսարխուլ տունը թողելով կամ Հայաստանը քանդելով՝ ուղղուեցաւ Վանա ու Շուշի: Մենք հայրենիքը յաճախ պատկերացնենք դրախտ՝ տոլարներու լեցուն, մոռնալով որ հայրենիքը կ... քը ունի շինող ու արարող բազուկներու, զրկանքի դիմացող չարքաշ տարրերու, ոչ թէ բեմի վրայ հայրենիք գովաբանող, բայց գործնապէս հայրենիքէն հեռացող շաղակրատներու»...:

Աւելորդ է յիշեցնել, որ արտագաղթի նման ընկերային-քաղաքական հարցերու լուծման բանալիները կը գտնուին ... լոկ պետութիւններու «գրպան»ին մէջ: Պետական վարչամեքենան ի՛նք է՝ որ կրնայ կասեցնել (կամ սահմանափակել) արտահոսքը, այնպէս ինչպէս ի՛նք է որ կը խթանէ վիզաներու ձեռքբերումը դեսպանատուներու ճամբով:

Հայաստանի պարագային, որ իր անկախութեան 9 տարուան կարճ շըրջանին նոյնքան թիւով վարչապետներ փոխեց, ... դերձանքն ապրեցաւ ու կը տառապի ... քին հակասութիւններէ, թերեւս հարցը ունենայ անհակակշռելի որոշ երեսներ (լուծման կարգ մը բանալիները կը գտնուին ըլլալ հայրենի պետութեան «... գրպան»էն...): Այսուհանդերձ, ոչ մէկ չքմեղանք կը յաջողի պարտկել երկրին անցեալ թէ ներկայ կառավարիչներուն կենսունակութիւնը, երբ բնակչութեան կէսը ... մը կը հեռանայ իր բնօրրանէն ու մնացեալն ալ կ'անիծէ հոն մնացած ըլլալու իր «սեւ բախտ»ը:

Հայաստան պիտի յաջողի՞ բառնալ արտագնայ տագնապը ու դադրեցնել ՀՈՂԻՆ պարպումը, թէ պիտի շարունակէ գործել այնպէս որ մութին մէջ ցնծան իր թըշնամիները...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՓՈՒՇՆ ՏԱՄՍԻ

ԲԱՆՏԻ ՃԱՇԸ

Այս խնդիրը կարծես յաւերժացաւ մեր մամուլին մէջ։ Ծով մը մելան սպառեցին սփիւռքի մտաւորականները համոզելու համար հայրենադարձ ազգակիցը, որ ազգային ուղղագրութեան վերադառնայ։

Երեւանի աւազանին ալ լուռ չէ մնացած եւ մեզի խրատ տուած է որդեգրել խորհրդային վարիչներու 1922–ին հնարած եւ 1940–ին կարկտած խեղաթիւրութիւնը։ Կ'երեւակայէ՞ք դէմքի արտայայտութիւնը մէկու մը, որուն կալանաւոր իր եղբայրը բանտի ճաշը հրամցնել փորձէ։

Առհասարակ, երբ որ ուղղագրութեան վէճը բռնկի, ամէնէն ընթացիկ եւ ամէնէն ծանօթ–ծեծուած փաստարկը կ'ըլլայ ի՛մ բանս բթու չէ։ Տարազները եւ եզրերը շատ գէշ ընտրուած են, երբեմն խիստ անպարկեշտ։

Յաճախ կը լսուի «արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւն» եւ «արեւելահայերէնի ուղղագրութիւն» արտայայտութիւնը, այնինչ աւելի ճերմ է, անիկա ալ մերն է, ինչ կայ որ։ Տգիտութիւն տգիտութեանց. ուրեմն մինչեւ 1922 թուականը արեւելահայը ուղղագրութիւն չունէ՞ր եւ մեզմէ փոխ առա՞ծը կը գործածէր։

Յունիս 9–ի Գրական Թերթը հարցազրոյց հրատարակած է կարկառուն լեզուաբան, կաճառական Գէորգ Ջահուկեանի հետ։ Սփիւռքի մտաւորականները, Ջահուկեանի արտայայտութեամբ, «մոլորութեան մէջ են»։

Իմ կարծիքով, – կ'ըսէ ան, – գիտական տեսակէտից անմտութիւն է դասական ուղղագրութեան վերադառնալը։ Աշխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետոյ նորից յետ գնան։

Հազարամեայ տաճարները քարուքանդ ընելը, ձեռագիր մատեանները հրապարակներու մէջ այրելը նո՞յնպէս օգտակար բարեփոխումներ էին։

Իրաւունք ունիք, «ընկեր» Ջահուկեան, ոչ Հիւսիսային Կորէան, ոչ ալ Կարմիր Չինաստանը վերականգնած են աւեր ու կրակ տեսած իրենց գրային համակարգը։ Իրենց իմաստուն վարիչներն ալ օգտակար բարեփոխումներ կատարած էին ատենին, որպէս զի ժողովուրդը ի վիճակի չըլլայ կարդալ Բանտէն դուրս տրպածը։

Սակայն Ջահուկեան զուտ գիտական ապացոյցներ մէջտեղ կը հանէ։ Կ'ըսէ թէ կարգ մը բառեր չեն կրնար գրուիլ դասական ուղղագրութեամբ առանց իմաստը աղճատելու։ Տեսնենք, որո՞նք են այդ բառերը. բույս, բոզ, կոոպերացիա, կոորդինացիա, դեպո։ Առաջինը, բոյսը լոյսի պէս պարզ չէ՞։ Ես բոյս գրեցի, դուն ի՞նչ հասկցար, ընթերցող։ Սակայն բոզ–ին «դասական» եւ «ոչ դասական» ուղղագրութիւնը ո՞րն է։ Մենք կարծեմ տանկ բառ չունինք, թող ուրեմն այդ բառին տե՛րը որոշէ գրութեան ձեւը. արաբատառ կամ լատինատառ։

Զմռնամ ըսելու, որ հարցազրոյցը վերնագրուած է Յանուն Լեզուի Միասնականութեան։ Ըսել է, կաճառականը սփիւռքին կոոպերացիա կ'առաջարկէ, աւելի ճիշդ՝ կոորդինացիա, (անշուշտ, իր կողմէ), իսկ խորքին մէջ՝ փոշի (այսինքն՝ բոզ) կը փչէ ընթերցողի աչքին։

Շնորհակալ ենք, Բանտի ձեր ճաշը չուտուիր։

Բժիշկ՝
ՓԱՍԳԱԼ ՕՀԱՆԵԱՆ

Վալանս

ԺԱՆ–ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Թատերագիր Ժան – Ժագ Վարուժան վերջերս արժանացած է «Radio - SACD 2000» մրցանակին (Ձայնասփիւռ – Թատերական հեղինակներու ընկերակցութիւն)։ Այս առթիւ, Յունիս 5–ին, մրցանակին յանձնումի օրը յանուն ընկերակցութեան իր արտասանած խօսքին մէջ, Վերա Ֆէյտէր ըսած է ի մէջ այլոց. – «Եթէ աշխարհի պատմութիւնը կերտուած է անոնցմէ որոնք կը մոռցուին անոնց կողմէ որոնք կը յիշեն, Ժան – Ժագ Վարուժան խելապէս եւ վերջնապէս անոնցմէ է։ Յիշել ինչ որ չէ ճանչցած գրաւի մը արդիւնք է։ Արդարեւ, չէ ճանչցած գարասկիզբը որ տեսաւ գործադրութիւնը ցեղասպանութեան մը զոր Պատմութիւնը, մոռացկոտ երբ քաղաքականութիւնը եւ շուկայի տնտեսութիւնները խնդրոյ առարկայ են, կը նախընտրէ մոռնալ, այսօր ալ, հակառակ վկայութիւններուն, գրաւոր թէ նկարահանուած, որոնք տարիներու երկայնքին փաստերը բերած են, կ'ուզեմ ըսել Հայոց ցեղասպանութիւնը, քանի Ժան – Ժագ Վարուժան Ֆրանսագիր Թատերագիր, Հայ է»։

Տիկին Ֆէյտէր կը թուէ Ժան – Ժագ Վարուժանի գործերէն ոմանք տարիներու երկայնքին, անոնց թիւը 30–ի կը հասնի եւ ներկայացուած են բեմի վրայ, սփռուած ձայնասփիւռէն։ 1983–ին, արժանացած է Լինիէ – Փօ մրցանակին «Լը ռուժ տէ պալքոն» գործին համար, 1982–ին Փոչ Թատրոնին մէջ ներկայացուած է «Պառոն, Պառոնն»ը որու առթիւ Իօժէն Եոնէսքօ ըսած է. – «Կը վերարծէրի անյոյս պայքարին, զոր քանի մը գաղափարապաշտներ կը մղեն ընդդէմ բարոյական եւ նիւթական քանդումին այն ամենախոր արժէքներուն զորս արդիւնապաշտ քաղաքակրթութիւնը պիլտոզէրի հարուածներով կ'անհետացնէ, բայց, նաեւ անհեթեթութեամբ, որ հետեւանք է Նուիրականի եւ Ոգեկանի ներկայի կորուստին»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

«Ազգային վարժարան մը հանրօգուտ ծառայութեան օճախ մըն է անկասկած, քանի որ ան ունի առաքելութիւնը դարբնելու ապագայ սերունդներուն ինքնութիւնը, մտաւոր զարգացումին կցելով բարոյական անհրաժեշտ արժանիքներն ալ, առանց որոնց համայնք մը չի կրնար տեւականանալ»։

Հայ գիրին, դպրութեան, մէկ խօսքով Մայրենիին սպասարկու եւ խնկարկու ողբացեալ Տիգրան Հաճեանի սա ողջամիտ խօսքերով է, որ Միօրեայի ամավերջին հանդիսութեան (Կիրակի, Յունիս 18, Պարսամեան սրահ) բացումը կը կատարէ տնօրէնուհի Տիկին Շաքէ Յակոբեան – Գլարուսն։ – Այնուհետեւ, կ'ըդգծէ, – Հայկական վարժարանին հիմնական առաջադրութիւնները երկու են. նախ տալ աշակերտին մեր հայկական աւանդական եւ մնայուն արժէքները՝ լեզու, պատմութիւն, մշակոյթ, ապա՝ քայլ նետել ժամանակին հետ, նոր թեքնոլոժիի իւրացումներով եւ կիրարկումներով, որպէսզի տղան դպրոց չգայ որովհետեւ հայրը, մայրը կամ տատիկը այդպէս կ'ուզեն, այլ ան գայ դպրոց յօժար կամքով, յօժար տրամադրութեամբ, դաստիարակուելու, զարգանալու հաստատ ձգտումով։

Ճաշակով յարդարուն բեմին վրայ խիտ շարք կազմած երկու սեռէ փոքրիկներ, խմբավար եւ երգուսոյց Դիւզաղն Օհանեանի գլխաւորութեամբ, կը հնչեցնեն մեր զոյգ փառերգները, Ֆրանսական եւ հայկական։ Այնուհետեւ «Ո՛վ Մեծասքանչ»ը եւ դեռ այլ երգ։

Այս ամավերջի հանդէսին յայտագիրն ալ, ընականաբար, կ'ունենայ աշակերտական – դպրոցական նկարագիր եւ, նախորդներուն նման երկու բաժին, միջնարարով անջատ։

Բազմահարիւր ծնող եւ կրթասէր, օրուան դպրոցական շունչով վառած – վարակուած, ծափերով կ'ողջունեն իրենց նորածիլ «աստղեր»ուն երեւումը բեմին վրայ։ Մեր դեռաբողբոջ տղաներն ու աղջիկները, մերթ առանձին, մերթ խմբովին, կրթական յարկի առանձնայատուկ ելոյթներ կ'ունենան, – խմբերգ, խմբապար, արտասանութիւն եւ խինդ ու ծիծաղ առթող զաւեշտ իրարու կը յաջորդեն։

Անկասկած, բոլորն ալ արժանի գնահատանքի։ Անտարակոյս, բոլորն ալ ծափահարելի։ Ասոնցմէ միայն մէկը կ'արձանագրենք, բացառաբար։ Առաջին դասարանի կամ խումբի, ինչպէս կ'ըսեն, տղեկներ եւ աղջնակներ վայելուչ շորժուձեւերով, յստակ առոգանութեամբ արտասանուած մաքուր հայերէնով, մանաւանդ՝ առանց ականջին խորթ հնչող անհարկի օտար բառերու գործածութեան, ներկաներուն կը հրամցնեն «Դիտենք հայկական հեռուստացոյց» խաղարկութիւնը։ Հետեւութեամբ Հայաստանեան այս հեռասփռումներուն, մեր դեռատի հաղորդավարները ներկաներուն կը հրամցնեն օրուան քաղաքական լուրեր, հայրենական անցուդարձեր, ապա՝ զուարթ անմահական մածունի, օդերեւոյթ՝ Հայաստանի քարտէսով եւ համապատասխան բացատրականներով, պատմական ազդով Յ. Թումանեան, երաժշտական հանդէս, հայկական պար։

Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, գաղութիս հոգեւոր հովիւը, իւրացնելով օրուան ընարանը՝ Մենք Հայերս, լիովին կը գնահատէ Տիկնանցի շուրջ բոլորուած ժրաջան տիկիններուն, յայտնապէս վարժուհիներուն բոլորանուէր աշխատանքը, ի խնդիր մատղաշ սերունդի հայեցի դրոշմի կերտման, ասոր պահպանման։

Հայոց լեզուն հարստութիւն դաւանող հայկական դպրոցը կը նկատէ հիմնական սիւնը մեր ազգի գոյատեւման եւ յաւերժացման։

Այնուհետեւ, իբրեւ պատգամ խօսքը կ'ուղղէ բոլորին՝ ներկայ թէ բացակայ, ըսելով եւ շեշտելով, թէ պէտք է ապրեցնել մեր վարժարանը հայկական, քանի անիկա մեր յոյսն ու ապաւէնն է. գրաւականը մեր դիմագիծի պահպանման։

Սարեւ Միօրեայի անցնող ուսումնական տարուան համառօտ պատկերը։

Աշակերտութեան թիւ՝ 53։ Տղայ – աղջիկ բաժանումը գրեթէ հաւասար։ Տարիք՝ 4–էն 18։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը։ Պաքալորէայի հայերէնի քննութիւններու պատրաստութեան համար յաւելեալ յատուկ դասեր Շաբաթ օրերը։

Հինգ ուսուցչուհի կը ներկայացնէ վարժարանի անձնակազմը, – Տիկիններ՝ Հիլտա Պատեմ (Ա. դասարան կամ՝ խումբ), Նորա Սարաճեան (Բ. խումբ), Հռիփսիմէ Պօշնաքեան (Գ. խումբ), Անոյշ Սեւոյեան (Դ. խումբ) եւ Շաքէ Յակոբեան – Գլարուսն վերջին դասարան, յատուկ պաքալորէայի հայերէնի քննութեանց պատրաստութեան։ Ի դէպ, այս տարուան հունձքը մէկ ուսանող, բերանացի։

Ուսուցչական անձնակազմի կողքին կ'աշխատին Օր. Յասմիկ Պալեան, պարուսոյց եւ Պր. Դիւզաղն Օհանեան, երգուսոյց։

Ներկաները այս անգամ եւս իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան գունատիպ, պատկերազարդ, ընտիր տպագրութեամբ յայտագիր – տետրակ մը, 44 էջ։ Երկլեզու այս մեծադիր տետրը կ'ընդգրկէ բովանդակալից գրութիւններ եւ Միօրեայի կեանքը պատկերացնող գունագեղ նկարներ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

Վայրկեան մը վերջը ճանճրացած ձայն մը կը պատասխանէ երկարաձիգ՝ «Կուգա՛յ կո՛ր...»։ Նոյնչափ վերջը սա բառերը կ'երկարին՝ ողբերգի մը դանդաղկոտ լալկանութեամբ.

– Է՜նա վա՛րիօ՛լիֆի՛... կառոցները, ուզելով գէթ յոյն կառոցներէն բան մը ունենալ իրենց վրայ, գէթ խօսք մը ընդօրինակել։

Մարտիկ աղա հպարտ մը բազմութիւնը ճեղքեց, անցաւ առանց իսկ նայելու, մէկու մը պէս, որ զարշահոտ տեղէ մը անցնէր քիթը բռնելով, տախտին վրայ աչքերը չորս կողմ պտըտցուց՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան պատուհանը փնտռելու ձեւով։ Տեսնելով, որ ո՞ւր կը մօտենար, գնաց հեռուն նստելու՝ պարապ տեղը մաքուր աթոռ մը փնտռելէ ետքը։

– Աս ի՜նչ սոսկալի տեղ է, պէ...

Դիմացը՝ Միջերկրականը, գունդեղած մարը մտնելու պատրաստուող արեւին հուսկ ցոլքերովը, զոր հողմավար ամպեր կը տեղափոխէին իր երեսին վրայ կամ ստուերոտ թանձրութիւններով կ'ընդհատէին, կը պարզուէր ազուոր ու կապոյտ, հեռուն, հորիզոնին ծիրին՝ մանիշակագոյն փափուկ երանգներով երալոտած ու երկինքին խառնուած։ Սրճարանին աջ կողմը, ծովին մէջ, կ'երկննար հողալեզու մը, արեւմուտքէն չէկ լուսաներկուած ու ձախ կողմը ճերմակ բերդ մը՝ գրահաւորի ձեւով, ստուերի ու գունաւոր լոյսի դրացնութիւններով նրկարչագեղ։ Թռչունի թեւերու պէս բացուած կամ փետուրի գրիչներու պէս կոր տնկուած առագաստներ սպիտակ արատներով կը կէտկէտէին հովէն թեթեւօրէն խորշոմած երեսները ծովին։ Սրճարանին աջը, ճիշդ քովէն կը տարածուէր աւազափը, նորոգուելու կամ հանգչելու համար եզերք քաշուած ձկնորսի նաւերու, նաւակներու քովերը, շուրջը, մէջտեղը եռացող, վխտացող՝ կիսամերկ կամ ցնցոտիներ հագած Արաբներու – պզտիկ, մեծ, մանչ, աղջիկ – շարժուն, ազմկալից խառնամբոխով մը։ Ծովին մէջ լուացուողներ, նաւակներէ կողովով ձուկ փոխադրողներ մերկ ու ջղապիրկ ազդրերով, ջուրերուն բերած խառնանիւթերուն ժժմակներուն մէջ որոնողներ, հոս – հոն անհպատակ վազողներ։ Տեղ – տեղ, այս ողեւորութեան միջակէտերը կարծես, արաբներ, որոնք կը մրափէին աւազին մէջ կիսով թաղուած, գլուխներնին էչերու վրայ, ասոնք ալ քնացած կամ խորհող իրենց տխմար ու դատարկ լըրջութիւնովը։

Բայց Մարտիկ աղա մարդ չէր հետաքրքրուելու ո՛չ ծովապետկերին բանաստեղծական, երազոտ եւ ո՛չ ալ աւազափին իրապաշտ ու կենդանի նկարչականութեամբը։ Անհամբեր կը սպասէր «պատուիրակին» գալուն, արդէն հպարտութիւնը վիրաւորուած՝ որ ինք անկէ առաջ եկած ըլլար։

– Ի՞նչ երեսով կը համարձակին կոր զիս սպասցնել, ինչո՞ւ ինծի առաջ չէ եկեր, – ըսաւ ինքնիրեն Մարտիկ աղա, որ կերպով մը, առանց գիտնալու, Լուի ԺԴ.–ի խօսքը կը կրկնէր։

Ու յուսահատօրէն աչքը չորս կողմ կը պտըտցնէր ծանօթ մը տեսնելու ակնկալութեամբ։

– Բարի իրիկուն, Մարտի՛կ էֆէնտի։

Մարտիկ աղա գլուխը վեր առնելով քովը կանգուն տեսաւ լուրջ ու հանդիսաւոր Սուրեանը որ աթոռ մը առնելով դիմացը նստաւ։

– Աս ի՞նչ գրեր էք ինծի, պարո՛ն, – պայթեցաւ Մարտիկ աղա, որուն, այս անախորժ երեւումէն, արիւնը գլուխը ցատքած էր։

Սկսաւ տենդոտ գրպանները փնտռել՝ տատուն իսկ պատռած թուղթը։ Ամէն մեծ մարդերու պէս Մարտիկ աղա ալ մոռացկոտ էր։

– Հա իրա՛ւ, պատռեցի, – ըսաւ արհամարհանքով... – Աս ի՛նչ գրեր էք ինծի ... դուք զիս որո՞ւն տեղը դրեր էք... գիտէ՞ք, թէ ես ո՛վ եմ ... ինծի Մարտիկ Սրմաքէշեան կ'ըսեն, հարցուցէք զիս ճանչցողներուն, անոնք ձեզի կ'ըսեն իմ ինչ մարդ ըլլալս...

– Պարո՛ն Պետրոս, – ընդմիջեց Սուրեան՝ անտարբեր մը կառոցը կանչելով... – երկու սուրճ բեր։ Շարունակեցէք, Մարտի՛կ էֆէնտի։

– Ի՛նչ պիտի շարունակեմ, – պոռաց Մարտիկ աղա՝ Սուրեանին դիրքին ու շեշտին կատղեցնող կերպով պաղ, անտարբեր հանդարտութենէն կրակոտած... – պատասխան տո՛ւր, նայիմ... աս կը վայլէ՞ բռածնիդ... զիս ո՞վ կարծեցիք դուք... հերիք չեղա՞ւ Պոլիս բրած խայտառակութիւննիդ... հո՞ս ալ կ'ընէք կոր րրածնիդ...

– Դիտել կուտամ ձեզի, թէ ձեր բարձրաձայն խօսքերը ուրիշներուն ուշադրութիւնը կը գրաւեն կոր, եւ թէ ատոնք չատ կը նմանին այն խօսքերուն, որոնց ի պատիժ Կեդրոնական Կոմիտէին կողմանէ դատապարտուած էք 10 եգիպտական ոսկիոյ տուգանքի մը, զոր պաշտօն ունիմ ձենէ այժմ առնելու։ Հետեւաբար կ'աղաչեմ, որ պարզաբանութիւնով խօսիք ու կարելի եղածին չափ կարճ կապէք։

– Ի՞նչ, 10 ոսկի՞, մի, ի՞նչ իրաւունքով... ի՞նչ ըսել է... ո՞վ տուաւ ձեզի այս իրաւունքը... դուք ո՞վ էք, որ ինծի պէս մէկուն հրաման կուտաք կոր...

(Շար. 28)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մառլէն Վերժէսի (ծնեալ՝ Խաչատուրեան) յիշատակին, Տիկին Ազատնի Խաչատուրեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀՕՄ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին։

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին։

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (Նամականի կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը)։

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց գրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (Նամականի կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը)։

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տիկին մը կը փնտռէ, հոգ տանելու իրենց զաւկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ։ Բնակութեան եւ սնունդի ապահովութիւն, առաւել թոշակ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(Attn Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne — Tombola

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**. Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition. En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խղագինի հետեւեալ նուէրները՝

Պր. Ժորժ Ակոբեան 300 Ֆր., Տիկին Ազնիւ Պաղտալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքելեան 150 Ֆր., Պր. Կրէկուար Թուղլուեան 200 Ֆր., Տիկին Անայիս Տամլամեան 300 Ֆր., Տիկին ՄարիԱռաքելեան 150 Ֆր., Տիկին Նորման Գրնաճեան 300 Ֆր., Պր. Ժագ Բադրսեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 500 Ֆր., Պր. Գագիկ Յովակիմեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Գինոսեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտին Պալիոզեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Համբի Սէտէֆ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան 1000 Ֆր., Պր. Արթին Ճրրճրրեան 500 Ֆր., Օր. Սարա Նազարեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ակոբ Սէնթօլլու 300 Ֆր., Պր. Պօղոս Ֆէնճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փօլատեան [illegible] ֆրանք, Պր. Ֆիլիփ Գույումճեան [illegible] ֆրանք, Տիկին Գայեանէ Գարոյեան [illegible] ֆրանք, Պր. Մարսէլ Աշըգեան 500 Ֆր., Տիկին Վերգին Պօղոսեան 300 Ֆր., Տիկին Յարութիւն Թէքնէճեան 1000 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սերոբեան, Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 200–ական Ֆր., Պր. Լորիս Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Սուքիասեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէր - Նիկողոսեան 500 Ֆր., Տիկին Սէլի Պալայեան 300 Ֆր., Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կ. Օհանեան 800 ֆրանք, Պր. Լիւսիէն Լուսպարոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաթիկեան 150 Ֆր., Տիկին Մարգարիտա Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կամբրեան, Տիկին Մարիամ Թոռոսեան, Տիկին Իսկուհի Գասպարեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Գարապօղոսեան 1000 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 500 Ֆր., Երեմեան ընտանիք 50 Ֆր., Տիկին Վերոնիկ Աւետիսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Փուշուճեան 200 Ֆր.։

(Շար.)

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

Tout au Long de l'Apres-Midi
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA

Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camarades disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** • **Surprises** • **Buffet** • **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 29
JEUDI
29 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.937
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.937

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 27 / 28)

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Նախագահի աւրնէթեր Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան Մոսկուայի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգէեւի, ապա վարչապետ Մ. Կասեանովի հետ: Նիւթ եղած են երկու երկիրներու տնտեսական յարաբերութիւնները, ռազմական գործակցութեան յետագայ զարգացումը:

Յունիս 27-ին, Կրեմլինի մէջ գինքը ընդունած է Նախագահ Պուտին: Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ Ռուսաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս. Իվանով եւ Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգէեւ: Զրոյցի ընթացքին քննարկուած են նախորդ երկու հանդիպումներուն արդէն արծարծուած ողորմներ: Քննարկումը կատարուած է Ռ. Քոչարեանի Մոսկուա յառաջիկայ այցելութեան պատրաստութիւններու շրջագիծին մէջ:

⁂

ԿԱՐԷՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԿՆՈՋ ԴԻՄՈՒՄԸ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Սեպտեմբերին պաշտօնազրկուած քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի կինը բաց նամակով մը դիմած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի, խնդրելով որ վերջ տրուի ամուսինին արգելափակման: Ան բանտարկուած է երեք ամիսէ ի վեր, ամբաստանուած ըլլալով պաշտօնական դիրքի չարաշահումով, հարկերէ խուսափելով, եւայլն: Կինը իր նամակին մէջ յոյս յայտնած է որ «արդարութիւնը կը յաղթանակէ այս փոքրիկ, հերոսական հողում»: Ան նման նամակով մը նախապէս դիմած է Ռ. Քոչարեանի ալ:

⁂

ՀՐԱՆՏ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԻ ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Նախկին վարչապետ (1993 – 1996) Հ. Բագրատեան ուժանիւթի չարաշահումներու նիւթին մասին Ազգային Ժողովի արտակարգ նիստ գումարելու պահանջով դիմած է իշխանութիւններուն. Նոյն ատեն մամուլի ասուլիսով մը այդ մասին պարզաբանումներ ըրած է ներկայ լրագրողներուն: Առով ըսած է որ չարիք մը համոզումը թէ նախկին իշխանութիւնները մեղաւոր են, քանի՝ կը լսեն: Իր բացատրութիւնները տուած է հիմնելով իր գլխաւորած «Ազատութիւն» «ՀՅԴ. դար» կուսակցութիւններու տեսակէտներուն վրայ: Եզրակացուցած է Ազգային Ժողովի քննիչ յանձնաժողովը վերցած է վարչապետներ Վազգէն Մանուկեանի, Խոսրով Յարութիւնեանի, Գագիկ Յարութիւնեանի, Ռ. Քոչարեանի եւ Արմէն Դարբինեանի անուններուն յիշատակումը, անոնց օրով կատարուած չարաշահումներու Թիւմին ընթացքին: Մինչդեռ, 288 միլիոն տոլարի չարաշահումին հիմնական մասը իր վարչապետութեան շրջանին կատարուած չէ: Նոյն յանձնաժողովը ան մեղադրած է «քաղաքական պատուէր» կատարելով: Հ. Բագրատեան նաեւ դրպարտութեան ամբաստանութեամբ դատի դիմած է յանձնաժողովի նախագահ Դ. Լոքեանի, Ա. Սագոյեանի եւ «Հայոց աշխարհ» օրաթերթին դէմ:

⁂

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ ԳԱՑԱԾ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի գլխաւորած խորհրդարանական պատուիրակութիւնը Յունիս 27-ին մեկնած է Սթրազպուրկ, մասնակցելու Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի Յունիս 28-ի նիստին: Արդարեւ, այս նիստին կը քննարկուէր Հայաստանի անդամակցութեան հարցը:

⁂

«ՀԵԼՍԻՆՔԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»Ը ԴԷՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի «Հելսինքեան ընկերակցութիւն»ը բաց նամակով մը դիմած է Եւրոպական Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին, ըսելու համար որ Հայաստան չի կրնար անդամակցիլ անոր, քանի մարդկային իրաւունքները, ազատութիւնները հոն կ'ոտնահարուին: Ընկերակցութեան նախագահը Միքայէլ Դանիէլեան ըսած է թէ Հայաստանի իշխանութիւնները միայն խօսքով կը դաւանին ժողովրդավարութեան գաղափարներու եւ անդամակցութենէն ետք կը փոխեն իրենց ընթացքը: Որպէս մարդու իրաւունքներու ոտնահարման փաստ, ան թուած է ընտրութեան խարդախութիւնները, խղճի, կրօնքի, արդարադատութեան մարզերը ուր բարեփոխում չէ կատարուած: Յիշեցուցած է թէ անցած մէկ տարուան ընթացքին դատապարտուած է «Օրագիր»ի խմբագիրը, դեռ կը շարունակուի Ա. Բլէեանի դատավարութիւնը: Մ. Դանիէլեան ըսած է թէ դէմ չէ Հայաստանի անդամակցութեան, բայց կը տեսնէ որ երկիրը տակաւին պատրաստ չէ այսօր:

⁂

ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԻ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Շնորհիւ ԱՄՆ-ու կառավարութեան եւ Երեւանի դեսպանատան, 12 դպրոց միացած են համացանցին: Անոնցմէ ութը պիտի կոչուին Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին զոհերուն անուններով: Մէկը արդէն կոչուած է Վազգէն Սարգսեան (Արարատ գիւղ), երկրորդ մը՝ Կարէն Դեմիրճեան: Նուրի Բախչեանի հարազատներն ալ ընտրած են Երեւանի մէկ դպրոցը ուր համակարգիչներու կեդրոնին բացումը Յունիս 27-ին կատարուած է:

⁂

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի 1999 – 2000 տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 26-ին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ: Ճեմարանի տեսուչի տեղակալ Բարգէն Արեգայ տարեկան տեղեկատուութեան մէջ ըսած է թէ հոգեւոր բարձրագոյն ուսումի կը հետեւին 107 ուսանողներ որոնց 22-ը աւարտելով ճեմարանը միացած են միաբանութեան շարքերուն: Հանդէսին ներկայ եղած է Երուսաղէմի Թորգոմ պատրիարքն ալ ու տղջունած շրջանաւարտները:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԱԾ ՍՈՒՐՃ

Վրաստանի մաքսային վարչութեան պատասխանատուներ Յունիս 27-ին Թիֆլիսէն 30 քմ. հեռու Թելեթի մէջ գրաւած են բեռնատար երեք կառքեր որոնք Հայաստանէն Թիֆլիս կը փոխադրէին մաքսանենգուած 5 թոն սուրճ: Ապրանքը մինչեւ Վրաստան հասած է դարտուղի ճամբաներով, սահմանապահներու եւ մաքսային կէտերու շրջանցումով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ԵՒՐՈՊԱՆ

ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԻՐ ԾՐԱԳԻՐԸ ՊԱՐԶԵՑ

Յունիս 27-ին, Ժագ Շիրաք ելոյթ ունեցաւ գերման Պունտըսթակին (Խորհրդարան) առջեւ եւ գծեց Եւրոպայի մը պատկերը այնպէս ինչպէս ինք կը տեսնէ: Նախագահը աւելի հեռու գնաց քան Ֆրանսայի հերթական նախագահութեան (Յուլիս 1-էն) հեռանկարները: Ջատագովն է Եւրոպական Սահմանադրութեան մը, զոր անհրաժեշտ կը գտնէ: Առաջին անգամն է որ Շիրաք հրապարակաւ կ'արտայայտուի այդ ծրագրին մասին զոր պաշտպանած են Ա. Ժիւփէ եւ Ժ. Թուպոն, Ֆ. Պայրու, Գոն – Պէնտիթ, բայց, բոլորովին կը մերժէ Շ. Փասքուա եւ անոնք որոնք նախանձախնդիր են Ֆրանսայի ինքնիշխանութեան: Շիրաք կողմնակից չէ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարին՝ Ֆիշէրի դաշնակցային ծրագրին, ան կը չէչտէ. – «Անհրաժեշտ կը գտնեմ լուսաբանել վիճարկումը Միութեան նկարագրին մասին: Ճշմարտութիւնը խեղաթիւրել է, երբ կ'ըսուի թէ մէկ կողմը կան անոնք որոնք կը պաշտպանեն ազգային ինքնիշխանութիւնը եւ միւս կողմը անոնք որոնք կը վաճառեն: Ոչ դուք, ոչ մենք կը նախատեսենք եւրոպական գեր – Պետութիւն մը որ կը գրաւէ մեր ազգային Պետութեանց տեղը եւ կը նշէ անոնց վախճանը որպէս դերակատար միջազգային կեանքին մէջ: Մեր ազգերը մեր ինքնութեանց եւ արմատացումին աղբիւրներն են»:

Ու Շիրաք կը պարզէ այն յաջորդական հանգրուանները ուրկէ պիտի անցնի Եւրոպական Միութիւնը անմիջական ապագային: Առաջին հանգրուանը միջկառավարական ժողովին յաջողութիւնն է: Կ'ըսէ. «Զթերագնահատենք իր կարեւորութիւնը, օրակարգին 4 կենսական կէտերը»: Ժողովին յաջորդող շրջանը «փոխանցման մեծ շրջան» մըն է, որու աւարտին պէտք է որ Միութիւնը կայունացած ըլլայ իր սահմաններուն եւ հիմնարկներուն մէջ: Այդ շրջանին երեք մեծ հարցեր կան: Նախ ընդլայնման հարցը, նաեւ քաղաքականութեանց խորացումը, նախաձեռնութեամբ այն երկիրներուն որոնք կը փափաքին աւելի հեռու երթալ եւ աւելի արագ: Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, կրնան «առաջնորդ խումբ» մը կազմել:

Շիրաք կ'ուզէ որ Նիսի վեհաժողովին վաղորդայնին իսկ, գործընթաց մը սկսի որ թոյլ տայ պատասխանելու հիմնարկներու այլ հարցերուն: Նախ՝ վերակազմակերպել դաշինքները որպէսզի անոնք աւելի հասկնալի դառնան քաղաքացիներուն, ապա, յստակ կերպով սահմանել Եւրոպայի ձեռնհասութեանց զանազան մակարդակները, ճշդել հիմնական իրաւունքներու ուխտին բնոյթը:

Այս բոլոր աշխատանքներու աւարտին, որոնք հաւանաբար քանի մը տարի տեւեն, կառավարութիւնը, հուսկ ժողովուրդները կ'արտայայտուին բնագրի մը մասին, զոր կարելի կ'ըլլայ ներկայացնել որպէս առաջին «Եւրոպական Սահմանադրութիւն»:

⁂

Յունիս 28-ին, դեռ ծանօթ չէր Ժոսփէնի դիրքը այս մասին: Շիրաքի կուսակցութիւնը վերապահ է, Մ. Ալիօ – Մարի կը խորհի որ նման Սահմանադրութիւն մը կրնայ առիթ տալ որ չփոթութիւն ստեղծուի երկրին Սահմանադրութեան հետ: Կանաչները կողմնակից են, բայց Ժ. Սառ (պարագլուխը «Քաղաքացիներու Շարժումին» երեսփոխաններուն) կը չէշտէ որ «եւրոպացի ժողովուրդ չկայ: Եւրոպական Սահմանադրութեան մասին խօսիլ դերիրապաշտ հարց մը կը դառնայ»: Ազգային Ճակատ եւ Հանրապետական Ազգային Շարժում (Լը Փէն, Պրինօ Մեկրէ) կը դատապարտեն ծրագիրը որ «ամբողջական խզում մըն է Տը Կոլի տեսակէտներուն հետ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԵԱՆ ազգայնական ԷՖ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ (Ազատագրական Ճակատ) շարժումը տէր եղաւ Ավռնիւ Քլէպէրի ճախողած ռմբարձակին: Պայթուցիկները դրուած էին Յունիս 26-ին Համագումարներու Միջազգային Կեդրոնին առջեւ, բայց չէին պայթած: ԷՖ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ կը ճշդէ սակայն թէ այս արարքը խնդրոյ առարկայ չըներ Դեկտեմբերէն ի վեր որոշուած հրադադարը: Ազգայնականները կը գտնեն որ ֆրանսական իշխանութիւնները շատ դանդաղ կը շարժին:

ՇԻՐԱՔ, Պէրլինէն վերադարձին, Յունիս 27-ի իրիկունը ուղղակի Թուփարի (Սամարիթէնի ճաշարանը) գացած է ուր «բարեկամական ճաշ»ի մը շուրջ հաւաքուած էին Ազգային Ժողովի եւ Ծերակոյտի խումբերու նախագահները: Մասնակցած են նաեւ Ֆ. Փոնըլէ, Մ. Ալիօ – Մարի, Ալէն Մատըլէն, Ժ. Թիպէրի, Ֆ. Սեկէն:

ՍՈՒՐԻՈՅ Խորհրդարանը, ինչպէս կ'ակընկալուէր, վաւերացուց Պաշար Էլ – Ասատի թեկնածութիւնը երկրին նախագահական աթոռին: Յուլիս 10-ին է որ հանրաքուէով, Պաշար Էլ – Ասատ կը դառնայ Սուրիոյ 16-րդ նախագահը:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՄԷՋ, ուր տեղի կ'ունենար «Դէպի ժողովրդապետութիւններու Հասարակապետութիւն մը» մկրտուած համագումարը, Ֆրանսա միակը եղաւ 107 անդամ երկիրներու մէջ որ չստորագրեց հասարակաց յայտարարութիւնը ժողովրդավարութեան մասին: Արտաքին նախարար Հ. Վետրին, ըստ երեւոյթին, բաւական ջղայնացած էր Տիկին Օլպրայթէն որ դրդիչը եղած է այս ժողովին: Վետրին, իր ելոյթին մէջ, ջատագոված է իր սիրած թէզը, այսինքն անհրաժեշտ է որ արեւմտեանները խուսափին «խաչակրութիւններու» մէջ նետուելէ յանուն նոր «կրօնքի» մը: Չէ հանդուրժած որ ժողովի մը հրաւիրուի խորհրդածելու համար ժողովրդավարութեան վրայ եւ ժամանման պահուն դէմ յանդիման դրտնուի եզրափակիչ յայտարարութեան մը, նոր կազմակերպութեան ծրագրին: Վետրին յստակ է. – «Չի կրնար ըլլալ որ Ա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՍԿՆԱԼՈՒ, ՎՐԴՈՎԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԲԵՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անշուշտ, կոկիկ թիւ մը պէտք է կազմէ գումարը այն անձերուն որոնք չուրջ տասնամեայ անկախութեան շրջանին կայուն հետաքրքրութեամբ հետեւած ըլլալով Հայաստանեան իրադարձութիւններուն, համոզուած են թէ այլեւս բաներ մը կը հասկնան այդ շրջանակին մըտայնութիւններէն, չափանիշներէն, դատումներէն, եւ այլն...: Եթէ ճիշդ է նման վարկած, այդ անձերը բացառիկ յատկանիշերով օժտուածներ պէտք է ըլլան անվարան, քանի որ Հայաստանեան զարգացումները գրեթէ ամէն օր նոր տուեալ կու տան նաեւ յաւակնութիւններ ի դերեւ հանելու:

Բաւածին նորագոյն օրինակներէն է ուժանիւթի մարզին չարաչահումներուն կիսաբաց թղթածրարը: 1992 – 1993 ձըմեռուան մղձաւանջը, – հո՛ս ապրուածը–, ոչ ոք մոռցած է տակաւին: Անհատական չփումներ, Երեւանէն հասնող լուրեր, մամուլ, գրեթէ ամէն օր կը կրկնէին, կը չեշտէին թէ ամբողջ ժողովուրդ մը ողջ մնալու, չխեղդարելու պայքար կը մղէ, տարապայման ցուրտին ու համատարած մութին դէմ: Տաք ու լուսաւոր անկիւններու մէջ ամէն հանգրստութիւն փայելածներուս օրն ու արեւը դառնացնող բան էր Հայաստանէն ժամանող պատասխանատուներու ցնցող, երբեմն նոյնիսկ մեղադրող կոչերը, սատերը: Պէտք էր այսքան միլիոն տոլար ճարուէր որպէսզի Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Ղազախստանէն, եւ այլն, կազ, հեղուկ վառելանիւթ ներածուէր, որը երկու – երեք ժամ ելեկտրականութիւն կարենալ տալու համար ժողովուրդին: Հանգանակութիւններ եղան, եղան տուողներ, չտուողներ: Գումարներ գոյացան ու յանձնուեցան տիրողասակիր գանազան դէմքերու: Տուողները այդ արարքին մէջ խղճի հանգստութեան մը պատուիկը փորձեցին տեսնել, չտուողները բացարիկ հեռատեսութեան դիրքերէ նախընտրեցին խորհրդաւոր լռութիւններ պահել...: Ու այսօր այդ բոլորին դէմ հակայական ծիծաղ մը կը ծաւալի այն լուրերով որոնք ամէնէն հանգամանաւոր դիրքերէ կը յայտնեն թէ նոյն այդ տարիներուն 200 միլիոն տոլար խլացուած է երկրին պիւտճէէն: Ամխներու աչխատանքով այս պարագան ճշդուած է խորհրդարանական յանձնախումբի մը կողմէ եւ տուեալներու հրապարակումէն ի վեր տարկութեան, հերքումի, ժխտումի հակազդեցութիւն ալ չէ արձանագրուած:

Անշուշտ, այսքանը չի նշանակեր անվարան թէ այս խոտակաութեան տեղեակ ըլլալէ ետք, կը տեսնենք նաեւ հաշուետուութեան փուլը: Դատ – դատաստան, վճիռ, պատիժ, մնասներու հատուցում, գրեթէ այլ մոլորակի բնակիչ են Հայաստանեան իրականութեան համար ուր կաչառակերութեամբ ամբաստանուած մը բանտի խցիկէն քիթին ծայրը չի կրնար դուրս հանել, մինչ մարդասպանութեամբ մեղադրուածը անարգել կը մեկնի, իբրեւ թէ մարդ չի գիտեր թէ ո՛ւր...:

Այսուհանդերձ, տակաւին կը մնար համոզումը թէ կա՛յ սահման մը ուր կանգ կ'առնեն կամայականն ու անտարբերութիւնը: Սակայն, Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին քննութեան ընթացքը համոզումի վերջին այս փշուրն ալ անհետացնելու մօտ է: Ութ ամիսէն աւելի անցած է այն օրէն ի վեր երբ զինեալ խումբ մը նախ պահուն խուժեց խորհրդարան ու տեղն ու տեղօք սպաննեց երկրին վարչապետը, Խորհրդարանի Նախագահը, նախարարներ, երեսփոխաններ: Աջին ու ձախին, մեծին ու փոքրին ուղղուած ակնարկներով, ամբաստանութիւններով ամէն մարդ լծուեցաւ իր մեկնաբանութիւնը տալու, սպասելով որ պաշտօնական բացատրութիւնը լուսաբանէ կատարուածը: Սակայն, այդ բացատրութիւնը տակաւին չէ տրուած ու Հոկտեմբեր 27-ի մասին պարբերաբար հասած քանի մը տողնոց լուրեր մեծ մասով վերաբերեցան ու կը վերաբերին ամբաստանեալներու արդելափակման պայմանաժամերը եր-[illegible] Ջհանգիրեանի ու նախագահ Ռ. Քոչարեանի այլեւս չորս պատերէն լայն չափով դուրս եկած հակադրութիւնը որ անշուշտ կարեւոր դեր ունեցաւ դատախազին հրաժարումին մէջ, կը ջլատեն գոհացուցիչ լուսաբանութիւն ակնկալելու յաւատեսութիւնը:

Այսքանին վրայ աղ ու պղպեղ ցանող էջ մը ունի «Հայկական ժամանակ»ի Յունիս 13-ի թիւը ուր խմբուած են Հոկտեմբեր 27-ի զոհերու հարազատներուն – մայր, կին – նոյն յապաղումին մասին վրդովումի արտայայտութիւնները: Նայիրա Զօհրապեան կը գրէ թէ անոնք «խոբապէս շփոթուած են ու յուսահատ»: Անոնց հետ զրուցելէ ետք ինք այն եզրակացութեան յանգած է որ անոնք չեն հասկնար թէ ինչ տեղի կ'ունենայ եւ կը փախնան որ քննութիւնը անելի մատնուած է: Իրենց վիրաւորանքը գլխաւորաբար կուղայ Հանրապետութեան նախագահէն որ «անթաքոյց արհամարհանք ու սառը վերաբերում», ցոյց կու տայ: Նոյնն է պարագան Գ. Ջհանգիրեանի խումբին վարած քննութեան «անակնկալ»ներուն ու նաեւ հանրութեան մոռացումին պարագային: Այս վերջինը կ'ամբաստանուի «թափուած անմեղ արիւնը այդքան շուտ մոռանալ»ով:

Ն. Զօհրապեան տուած է հինգ հարազատի հակազդեցութիւնները. անոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ քննութեան ընթացքին անորոշութիւնը եւ իրենց բաժին հանուած արհամարհանքը: Կը յաջորդէ վախը թէ «գործը քնացել»ու նպատակը կը հետապնդուի. նաեւ՝ գրեթէ գոյացած համոզումը կայ որ կան դիրքեր որոնք հետամուտ են ամբաստանեալներուն համար կարելի չափով շրջանցելու պատիժը: «Մենք չենք հասկանում թէ ինչո՞ւ են ազատ արձակում մարդկի որոնց մեղաւորութեան մէջ պնդում էր քննչական մարմինը» կ'ըսէ Ռ. Միրոյեանի կինը: Նոյն դիրքին վրայ է Սիլվա Արրահամեան որ չի բացառեր օր մը նոյնիսկ Նայիրի Յունանեանի ազատ արձակումը: Իսկ Արմինէ Արմենակեան կը խօսի իրենց կասկածներուն մասին. անոնք «տանում են դէպի վերին խաւը, բայց որեւէ լծակ չունենք մեր ձեռքին որ կարողանանք դա ապացուցել» կ'ըսէ ան:

Ամէնէն խիստ արտայայտութիւնները ունեցած է Վ. Սարգսեանի մայրը որ նաեւ ամէնէն բացայայտ ձեւով թիրախ առած է Նախագահ Ռ. Քոչարեանը: Նախ կ'ըսէ թէ իրենց համար բացայայտ է որ «քննութիւնը վաղուց աւարտուած է». բայց եւ այնպէս հարց կու տայ. «այդ ինչպէ՞ս է լինում որ Ղարաբաղում երկու օրում գործն աւարտում են, այս գործը եօթ ամիս է չեն կարողանում աւարտին հասցնել»: Չէ հասկցած ալ թէ «այդ ի՞նչպէս պատահեց որ Սերժ Սարգսեանը նշանակուեց Պաշտպանութեան նախարար: Փաստօրէն, նախագահը մեզ բանի տեղ չդրեց ու այն անձանց որոնք ուղղակիօրէն պատասխանատու էին Հոկտեմբեր 27-ի համար, ի հեճուկս մեզ, պաշտօններ տուեց»:

Ան ներկայի կացութեամբ նախագահին պաշտօնազրկումին համար բաւարար պատճառներ ալ կը թուէ. անոր օրով սպանութիւններու չարք ու Հոկտեմբեր 27-ը կատարուած են ու «կազմակերպըւած արտագաղթ» տեղի կ'ունենայ: Ու կ'աւելցնէ. «դեռ յետոյ էլ առանց ամօթի հեռուստացոյցով յայտարարում են թէ նախագահի վարկանիշը բարձրացրել է»:

Խմբուած արտայայտութիւններուն մէջ տեղ գտած է համբերութեան սահմանի նշումն ալ. «ի՞նչքան կարող ենք համբերել, թէ՞ կարծում են որ մեզ մի քանի քոստ նուէկ են տուել, դրանով լռեցնելու են» կ'ըսէ Արմինէ Արմենակեան: Արծուի Միրոյեան աւելի վճռական է. «մի ամիս էլ կը սպասենք ու այնուհետեւ կ'որոշենք մեր անելիքը»: Ռիմա Դեմիրճեան կը սպասէ դատավարութեան, իսկ Կրետա Սարգսեան կ'եզրակացնէ բոլորին կողմէ. «Մենք՝ հարազատներս անպայման հա-[illegible]

ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆ ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԻՑ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԷՍ ՎԱՐԿԱԲԵԿԵԼՈՒ ՈՒՂԻՆ ԷՐ ԲՌՆԵԼ ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ ՔՆՆԻՉԸ, ԴԱՏԱՒՈՐՆ ՈՒ ՄԵՂԱԴՐՈՂԸ

Այս դատավարութեանը գոնէ մէկ օր ներկայ եղած քաղաքացուն մի սեւեռուն միտք է պաշարում՝ օրգանը կարող է փողոցով անցնող ցանկացած մէկի վրայ գործ սարքել ու ամենաքիչը մի 10 տարուայ յօղուած կպցնել:

Այս միտքն անշուշտ նաեւ շարունակութիւն ունի. «Դէ, եթէ Բլէեանի նման գրագէտ ու ոչ անպաշտպան մարդու հետ են այսպէս վարւում՝ ես ո՞վ եմ»: Այս գիտակցութիւնը ոչ միայն անարդարութեան ու անպաշտպանուածութեան զգացում է առաջացնելու, այլ ենթագիտակցութեան մէջ հայրենիքը լքելու փրկարար միտքն է մեխելու:

Բայց մինչ այս մտահոգումները, այդ ուշագրաւ ներկայացմանն ականատես մեր համաքաղաքացին մի քանի խիստ «ուսանելի» հետեւութիւն էլ կ'անի Բլէեանի դատից:

Հետեւութիւն առաջին.– Երբեք չի կարելի պետական (նաեւ ոչ պետական) որեւէ հիմնարկում ներդրումներ ապահովել, կապիտալ շինարարութիւն անել, հեռահար (1–2 տարուայ կտրուածքով) ծրագրեր մշակել ու իրականացնել, քանի որ ցանկացած պահի քեզ կարող են ոչ միայն աշխատանքից ազատել, օբյեկտ խլել, այլեւ որպէս քրէական յանցագործ պատժել (եթէ Բլէեանը շինարարութիւն չանէր, դասագրքեր չտպէր, ուսուցչի կենսամակարդակի մասին չհոգար՝ այս քրէական գործը չէր լինի): Ոչ մի քանդըւած ու թալանուած դպրոցի տնօրէնի նկատմամբ քրէական հետապնդում չի իրականացւում, իսկ արտաբիւջէտային միջոցների հաշուին աշխատանքներ կատարած տնօրէնը մէկ տարի է՝ մեկուսարանում է:

Հետեւութիւն երկրորդ.– Ցանկացած քաղաքացիական–իրաւական յարաբերութիւն կարող է քրէականացուել և սովորական պայմանագիր կնքած ցանկացած երկու կողմ կարող են ազատազրկուել: Հայաստանում քաղաքացիական օրէնսգիրքը չի գործում, ուստի հարկաւոր է ձեռնպահ մնալ ցանկացած պայմանագրի տակ ստորագրելուց, ցանկացած գրաւոր պարտաւորութիւն ստանձնելուց: Սա նշանակում է, որ հարկաւոր է խուսափել Հայաստանում ձեռներէցութեամբ զբաղուելու, որեւէ գործ սկսելու ցանկացած փորձից կամ ձեռնարկելու դէպքում բաւարարուել բանաւոր ու կանխիկ պայմանաւորուածութիւններով: (Աշոտ Բլէեանի կնքած ոչ մի պայմանագիր դատարանում չի վիճարկւում, բայց պայմանագիր կնքած կողմերից մէկը քրէական պատասխանատուութեան է ենթարկւում: Ընդ որում, քրէական գործում Բլէեանի մեղաւորութեան որեւէ այլ գրաւոր ապացոյց, բացի պայմանագրերը, չկայ):

Հետեւութիւն երրորդ.– Եթէ չես ուզում անտեղի մի տարի Նուպարաշէնի բերդում անցկացնել եւ երկու տարի նախաքննութեան, կէս տարի էլ դատաքննութեան պրոցէսում լինել, հետեւիր մի պարզ ու ոսկէ կանոնի՝ մի զայրացրիր իշխանութիւններին, դատախազութեանը: Բլէեանի դատավարութեանը մասնակցած իրաւաբանչիր անձ ակամայ իրեն բռնում է այն մտքի վրայ, որ եթէ օրգանը սեւեռուի իր վրայ, կարող է անգամ մահապատիժ ենթադրող մեղադրանք կպցնել («Ես Բլէեանը հրեշտակ է իմ համեմատ»՝ անխուսափելիօրէն մտածում է շարքային քաղաքացին):

Հետեւութիւն չորրորդ ու վերջին.– մարդ, էս Հայաստանն ապրելու տեղ չի, խէճան մեծաճանակ օրգան ու պակաս բնակչութիւն ունեցող երկրում վաղ թէ ուշ ես էլ եմ յայտնուելու այս մսաղացի մէջ: Ես էլ չյայտնուեմ՝ եղբայրս կամ որդիս է յայտնուելու: Էս քննիչների ու դատաւորների համար ես ո՞վ եմ, որ իրենք նայեն՝ կը տրորեն մժեղի պէս ու կ'անցնեն»: Սրան անխուսափելիօրէն հետեւում է բնակարանը եւ ունեցուածքը վաճառելու ու աչքն ուր կարի հեռանալու որոշումը:

Այնպէս որ, միայն առաջին հայեացքից է թւում, որ մի սովորական իրաւական սխալ կամ մի հերթական քաղաքական դատավարութիւն է ընթանում: Իրական հետեւանքներն այս դատավարութեան հետեւանքներն անհամեմատ աւելի աղէտալի ու դերը երկրի ճակատագրում աւելի կործանարար կարող են լինել:

ՖԵԼԻՔՍ ՍԱՐԵԱՆ

«Առաւօտ», Յունիս 14

ԱՆՄԻԱԲԱՆԸ ՄԻԱՅՆ ՄԵ՞ՆՔ ԵՆՔ

Յունիս 13-ին, Ռուսաստանի լրատուամիջոցներու ամէնէն ծանօթ դէմքին՝ Վ. Կուսինսքիի ձերբակալութիւնը ցնցող ազդեցութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ: Մանաւանդ որ ան ընդդիմադիր մամուլի – Մեդիա մոսթ – խմբաւորումին նախագահն էր, ինչ որ առիթ տուաւ խնդրոյ առարկայ ընելու մամուլի ազատութիւնը: Եղածին մէջ կը շեշտուի սահմանադրական իշխանութեան տէրերու դէմ Կրեմլինի կողմէ բացուած պայքարը: Եւ մինչ ամբողջ աշխարհ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այդ ճակատումին յետագայ փուլերուն, Կուսինսքիի անձը այլ հանգամանքով մըն ալ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ ռուսական մամուլի անուններու մէջ:

Ան նոյն ատեն Ռուսաստանի հրէական համագումարին նախագահն է եւ փոխ-նախագահը Հրեաներու համաշխարհային համագումարին: Բաւածը այն է որ այս տեղեկութիւնը որոշ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն Կրեմլինի ձեռնարկած ճակատումին մէջ: Մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ Կրեմլինի ետին ներկայ է Բ. Բերեզովսկին: Ան որ Ելցինի խմբակին ուղեցոյցն էր եւ կ'ըսուի թէ միշտ նկըրտած է Կուսինսքիի աթոռին: Այնքան որ անոր հետ մրցակցելու ողին զինքը մղած է կազմելու Ռուսաստանի Հրէական համայնքներու դաշնակցութիւնը: Այդ կազմակերպութիւնը յենած է ծայրայեղ ուղղափառ հաստուածքին, մրցակցելու համար Ռուսաստանի Հրէական Համագումարին հետ: Այդ մրցակցութիւնը այնքան սուր եղած է որ, կ'ըսուի մինչեւ իսկ թէ ան ռաբունապետի աստիճանը կ'ուզէ ապահովել իր համախոհներէն մէկուն համար եւ արժեզրկել Կուսինսքին: Արդ, կարելի է ըսել որ Բերեզովսկիի գործը լաւ ճամբու մէջ է, քանի որ Կուսինսքի ձերբակալուած է եւ նախագահական վարչակազմի ղեկավարը ռաբունապետ Ադոլֆ Շայեվիչէն պահանջած է որ հրաժարի:

Մեզմէ շատերուն համար հաւանօրէն զարմանալի է կարդալ հրէական համայնքի մը մէջ նման մրցակցութիւն. չէ՞ որ մենք մեր թերութիւններուն, անկարողութեան հակապատկերը փարժուած ենք տեսնել, կամ տեսնել կարծել, հրեայ ժողովուրդին մօտ որուն հետ կը համանք թէ նմանութիւններ ունինք: Այժմ պարագայի, նախկին խորհրդային ու խարհին մայրաքաղաքէն վերոնշեալ դըբոսը աւելի քան որեւէ բան, կը ծառայէ յաւելեալ փաստ մը ունենալու թէ որքան հիմնական եղած է այդ վարչաձեւին թափումի ազդեցութիւնը, ենթակայ ժողովուրդներու խառնուածքին վրայ:

«Յ.»

մը կը տարուի՞ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին քննութեան առընչութեամբ, պէ՞տք է կասկածիլ ազատ արձակումներու որոշումներէն. արհամարհուածի հոգեբանութեամբ «վերին խաւ»ը թիրախ առնող մատնանշումները լուրջ հիմեր կրնա՞ն ունենալ. կա՞յ իրապէս բաւարար պատճառ, նախագահին վերոնշեալ վերաբերումները ընելու: Իսկ եթէ դրական են այս ու նման հարցականներու պատասխանները, զոհերուն հարազատները կը յաջողի՞ն գործը մութի մէջ չձգել խեղապէս:

Հարցականներ որոնք անկախ իրենց պատասխաններէն, բաւական միտք պըղտորող ու վրդովեցնող են, Հոկտեմբեր 27-ի [illegible] Համար:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՒԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ, Յունիս 11-ին եւ 12-ին հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են ի պատիւ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ թեմին առաջնորդ՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի, առաջնորդութեան 40-ամեակին առթիւ: Ներկայ եղած է Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը: Կիրակնօրեայ եկեղեցական արարողութեանց վաղորդային, Ռումանիոյ նախագահական պալատին մէջ, Հանրապետութեան նախագահ՝ Էմիլ Կոնստանտինեսքու հանդիսութիւն մը սարքած էր Տիրայր Արք.ի ի պատիւ, որու ներկայ եղած են Քոյր Յարանուանութեանց պետեր եւ ներկայացուցիչներ, պետական անձնաւորութիւններ: Այս առթիւ, Հանրապետութեան նախագահը Տիրայր Արք.ին շնորհած է Ա. կարգի «Հաւատքի խաչ» շքանշանը: Տիրայր Արք. ելոյթ մը ունեցած է, բնաբան առնելով Ռապինտրանաթ Թակորի հետեւեալ նախադասութիւնը. - «Քնացայ ու երազեցի, որ կեանքը հաճոյք է: Արթնցայ եւ տեսայ, որ կեանքը ծառայութիւն է: Ծառայեցի եւ գտայ որ, կեանքը հաճոյք է»: Առաջնորդը հակիրճ պատմականն ըրած է հայուռումէն յարաբերութեանց, որպէս 41-րդ առաջնորդը թեմին: Ապա տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը: Իրիկունը հոգեւոր համերգ մը կազմակերպուած է Ս. Հրեշտակապետաց առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ, հովանաւորութեամբ Մեսրոպ եւ Թէոքթիստ պատրիարքներու: Աւարտին խօսք առած են Թէոքթիստ եւ Մեսրոպ պատրիարքները: Համերգին յաջորդած է ընդունելութիւն մը: Պոլսոյ պատրիարքը Յունիս 13-ին վերադարձած է, նախապէս հանդիսապետելէ ետք Ս. Հրեշտակապետաց Եկեղեցւոյ ժամերգութեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՍԷՆ — Ժոզէֆ համալսարանին մէջ, Յունիս 1-ին, բացումը կատարուած է Յիսուսեան Միաբանութեան անդամ Հայր Անթուան Փուատըպարի նկարներու ցուցահանդէսին: Ան հնագիտական հետախուզական ծաւալուն աշխատանք կատարած է եւ լուսանկարներու մեծ արխիւ մը հաւաքած: Հայր Ա. Փուատըպար ծնած է 1878-ին եւ իբրեւ միսիոնար Հայաստան ղրկուած է 1904ին: Վեց տարի ծառայած է Թոքաթի, Ամասիոյ եւ Սեբաստիոյ մէջ, սորված է հայերէն եւ թուրքերէն: Մասնակցած է Կովկասի մէջ, զօրավար Վէկանի առաքելութեան: Երեք տարի Երեւան եղած է եւ այդ շրջանին Խատիսեանի, Նպար Բէկեանի, Անդրանիկի եւ Գէորգ Ե.ի դիմանկարները լուսանկարած է: Յաջողած է Պաթումէն մեծաքանակ ցորեն ներածել Հայաստան, փրկելով հազարաւոր գաղթականներ: Մահացած է Լիբանան 1955-ին:

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան վարժարանի պարտէզներու մէջ, Յունիս 10-ին, հիւրասիրութիւն մը եղած է ամէն սերունդէ Էսաեանցիներու ի պատիւ: Աւելի քան 500 ներկաներու առջեւ, օրուան խօսնակ՝ Գարոլին Սարը բարի գալուստ մաղթելէ ետք, յիշեցուցած է որ լաւ կասկի Էսաեանի «Բաժակի Օր»ը կը տօնուէր վարժարանի հիմնադիր Էսաեան հարազատներու ոգեկոչման պատարագի արարողութենէն ետք, սակայն երկու տարիէ ի վեր, աւելի մեծ թիւով Էսաեանցիներ համախմբելու մտօք, նման կարգադրութիւն մը եղած է: Նշած է թէ պոլսահայ կրթական եւ մշակութային կեանքը դար մը շարունակ ծաղկած է այս հնոցէն հասած բազմահարիւր սանուհիներու շնորհիւ: Էսաեանէ շրջանաւարտներ, ընդգրկելով առաւելաբար ուսուցչական ասպարէզը, սերունդներ դաստիարակելու գծով կարեւոր ներդրում մը ունեցած են մշակութային կեանքէն ներս: Ապա, Գ. Սարը բեմ հրաւիրած է երէց եւ կրտսեր Էսաեանցիներ բաժակ բարձրացնելու համար: Որպէս երէց Էսաեանցի բեմ բարձրացած է Երուանդ Կոպէլեան եւ որպէս կրտսեր՝ Միլէնա Այսէլի: Ե. Կոպէլեան արտայայտուած է ուղերձով մը, իսկ Միլէնա ոտանաւորով մը: 40-ամեակի դասարանին անունով հանդէս եկած է Տիկին Արեգնազ Տիրիէլեան, 25-ամեակի դասարանէն՝ Էլիզապէթ Պաղտասարեան: Տնօրէնուհին՝ Սաթենիկ Նշան երախտիքով յիշած է վարժարանին հիմնադիրներն ու կրթական մշակները: Տիկին Ս. Կոմիկեան Ուսուցչաց Միութեան կողմէ յուշանուէր մը յանձնած է վաստակաւոր կրթական մշակ, Էսաեանի երկարամեայ նուիրեալ ուսուցչուհի՝ Տիկին Մարլէն Ճիմպիչեանի, որ խորապէս յուզուած շնորհակալութիւն յայտնած է: Խանդավառ ելոյթով մը հանդէս եկած է նաեւ Պէյօղլուի Թաղային Խորհուրդէն՝ տոքթոր Արամ Ֆրնտըք: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ (Լիբանան) բացառիկ շուքով նշուած է Մայիս 28-ի 82-րդ տարեդարձը զանազան ձեռնարկներով: Կազմակերպուած են միջդպրոցական զանազան խաղեր Հ.Մ.Ը.Մ.-ի մասնաճիւղին կողմէ: Յունիս 4-ին տողանցք տեղի ունեցած է, որմէ ետք Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ մէջ բանախօսութիւն մը տրուած է Կարօ Յովհաննէսեանի: Բանախօսութեան ալ յաջորդած է երգի փառատօն մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յ. Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 30-ին, Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական դպրոցը իր 15-ամեայ պատմութեան մէջ տուած է իր առաջին հունձքը: Իրենց վկայականները ստացած են դաշնակահարուհիներ՝ Թամար Գասպարեան - Հաչոլեան, Մանա Մանուկեան, Ջեմա Մարկոսեան, կիթառահար՝ Մկօ Միքայէլեան եւ երգչուհիներ՝ Անի Մաչուլեան եւ Սիրան Տէր - Պետրոսեան: Բացման խօսքին մէջ, տնօրէն Երուանդ Երկանեան արժեւորած է դպրոցին 15-ամեայ հետեւողական եւ լուրջ աշխատանքը: Արտայայտուած է թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան, շեշտելով Համազգայինի կատարած դերը գաղութին մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի Գէորգ Հարպոյեան վարժարանէն ներս, Մայիս 20 - 21-ին, տեղի ունեցած է աշակերտական ցուցահանդէս մը, յատկացուած գիտական դասերու եւ այլ նիւթերու մէջ կատարուած զանազան ծրագիրներու: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Ջուարթ Նաճարեան. բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է գիտական դասերը համակարգող՝ Ծորճ Հաճեան: Ցուցահանդէսին նիւթերը զանազան եղած են. - կենսոլորտի ապականութեան արգիլում, գործածուած թուղթի եւ խաւաքարտի վերամշակում, ելեկտրական հոսանքի ստեղծում, ջրաղացի աշխատանք, հրաբուխի ժայթքումի մեքանիզմ եւ այլն, եւ այլն:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Օրէնճ Քաունթիի մէջ, Յունիս 11-ին, տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնի նոր շէնքին բացումը, ներկայութեամբ 400 հոգիի: Բացման արարողութենէն ետք, յարակից եկեղեցւոյ «Ղուկասեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարելով Արամ Մաթէնլեան, նշած է թէ Օրէնճ Քաունթի միակ գաղութն է, ուր եկեղեցի, դպրոց եւ Հայ Կեդրոն նոյն հողաշերտին վրայ կը գտնուին: Խօսք առած են տոքթոր Եղիկ Գոնիալեան, Կարօ Ցակրեան եւ Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ Աւետիս Իսրէնճեան: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ յանուն Արամ Ա. Կաթողիկոսի «Կիլիկեան Ասպետ» շքանշանով պարգեւատրած է Ջօհրապ Ղազարեանը, որ 150 հազար տոլար նուիրած էր կեդրոնի սրահին համար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՓՐՈՖ. ԱՒԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 2-ին, տեղի ունեցած է փրոֆ. Աւետիս Փափազեանի «Յեղափոխութիւն եւ գոյատեւման պայքար» եւ «Հայկական հարցը եւ Մեծ Եղեռնը» գիրքերուն գինեձօնը: Բացումը կատարած է Անահիտ Նազարեան: Հատորները ներկայացուցած է փրոֆ. Գէորգ Խրլոպեան, Ստեփան Ալաջաջեանի ողջոյնի խօսքը կարդացած է Արմէն Ստեփանեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է փրոֆ. Ալիշան Պայրամեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ հեղինակը նշած է թէ «Մեր պայքարը պիտի շարունակենք մինչեւ արդար հատուցումը մեր արեան, հողային եւ նիւթական պահանջատիրութեան»: Հուսկ, կատարուած է գինեձօնի արարողութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

- Այդ իրաւունքը Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ինքզինքին տուած է ամէն անոնց դէմ, որոնք Ազգին ու Յեղափոխութեան հանդէպ մատնիչ կը հանդիսանան: Ի հարկին միջոցներ ունի այդ իրաւունքը յարգել տալու ըմբոստներուն:

Մարտիկ աղա՝ դէմքը կաս կարմիր, պայթելու վրայ կարծես, գլուխը վեր, ֆէսը ետեւ, աչուըները սպառնալից կերպով թաւալուն, աջ ոտքը ձախին վրայ յաղթականօրէն հանդչած՝ ուռած փորին առջեւը. Սուրէն՝ յարդէ գլխարկը մինչեւ աչքերը շեղ իջած, ձեռքը գաւազանին կոթին վրայ, հանդարտ ու պաղարիւն Մարտիկ աղային բարկութեան արտայայտութիւններուն առջեւ, ինչպէս պարզ մը իր մէկ գազանին դիմաց:

- Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, - ըսաւ վերջապէս պահուն վիճաբանութենէ մը ետքը, ուր Սուրէնին հանդարտ շեշտով արտասանուած վճռական, կշռուած խօսքերը ջուրի շիթերու պէս ինկած էին Մարտիկ աղային կրակոտ գայրոյթին վրայ, - եթէ 10 ոսկին չտամ, ի՞նչ կրնաք ընել:

- Տէօրի ենթարկուիք պիտի, - վճռեց Սուրէն՝ ջուրի գաւաթ մը բարձրացնելով ու ուշադրութեամբ մէջը դիտելով:

- Տէօրի՞ պիտի ենթարկուիմ, - թոթովեց Մարտիկ աղա, որուն անծանօթ չէր յեղափոխական լեզուին այս բառը:

Այս խօսքը ընդասեղի հարուածը եղաւ, որ կը ճաթեցնէ ու կը սմքեցնէ տիկը: Մարտիկ աղա լուց մեծ յուզումի ենթարկուած: Այդ բառին անունով նահատակուած մարդերուն յիշատակը միտքը ինկաւ յանկարծ, երեւակայութիւնը սարսափեցուց չարաշուք պատկերներով: Եթէ Սուրէնին ըսածը իրա՞ւ ըլլար... եթէ լրջօրէն զինքը տէօրի ենթարկէի՞ն: Ու շունշանորդի տղան ալ կատակելու, սուտ խօսելու երեւոյթ չունէր, այնքան դէմքը խիստ ու լուրջ էր, ու շեշտը վճռական. Պոլսոյ յեղափոխականին ատրճանակին յիշատակն ալ վրայ հասնելով՝ Մարտիկ աղային երեւակայութ աչքերուն տարօրինակ հեղինակութիւն մը, յարդախառն սարսափի նախապաշարում մը հագցուց բառը ու զայդ ներկայացնող երիտասարդը, զոր հիմա կը տեսնէր բոլորովին դուրս սալոնի այն ժպտուն շրջանակէն, ուր առաջին անգամ հանդիպած էր անոր:

Խուլ բարկութեան մը զսպուած սլաքներով զեռուն, կոկորդին մէջ զայրացած բողոքի աղաղակներ խեղդելով, Մարտիկ աղա, ցոլակապուած պիլլոտքի խղճալի կերպարանքով ջանաց ընդվզել, բացատրութիւն պահանջել...

- Ճանըմ, ի՞նչ ըսել է ասիկա... ի՞նչ իրաւունքով... ես ազատութիւն չունի՞մ ուզածս ընելու... դուք ի՞նչ կը խառնըւիք իմ գործերուս... հոս Աղեքսանդրիա է, ազատ երկրի մէջ ենք հոս...

Քիչ-քիչ նորէն կը յուզուէր, շեշտը կը բարձրանար:

- Ճանըմ, հիմա ձեզի սատեղէն չափուշի մը տամ նէ, ի՞նչ կ'ընէք...

- Ազատ էք ընելու այդ բանը, - ըսաւ Սուրէն անանկ անտարբեր, անհոգ շեշտով մը, որ Մարտիկ աղա դողաց վախէն:

Արդեօք ա՞ս ալ ատրճանակ մը ունէր գրպանին տակ գարանակալ:

- Դիտել կու տամ ձեզի, թէ մէկու մը ժամադրութիւն տուած եմ, - ըսաւ Սուրէն ժամացոյցը նայելով: - Հետեւաբար կ'աղաչեմ, որ վերջնական պատասխանը անմիջապէս հաղորդէք ինծի. կը սպասեմ...

Վայրկեան մը լռութենէ վերջ Մարտիկ աղա, ճարահատ շարժումով մը, գրպանէն ոսկիներու կոյտ մը հանեց ու սեղանին վրայ դրաւ:

Կեանքին մէջ սա երկրորդ անգամն էր, որ իր աքաղաղի կամ ձիու գոռոզ գլուխը կը ծռէր միեւնոյն ուժին առջեւ, այնքան աւելի ահարկու, որքան գաղտնի գործող, մութին մէջէն սողոսկող, յանկարծակի:

- Ահա ընկալագիրը, - ըսաւ Սուրէն ոտքի ելլելով: - Դիտել կու տամ ձեզի, Մարտի՛կ էֆէնտի, թէ շատ տեղի չունիք ցաւելու դրամական այս չնչին կորուստին վրայ: Եթէ լաւ կը յիշեմ, անցեալ գիշեր ինքզինքնիդ հայրենասէր կը դաւանէիք. լաւ ուրեմն, այս սակը հայրենիքին օգտին համար պիտի գործածուի, անկախութեան սրբազան գործին պիտի յատկացուի, եւ դուք ինքզինքնիդ երջանիկ համարելու էք, որ ձերովսանն օգտակար կը հանդիսանաք Ազգին ու Յեղափոխութեան: Կը հաւատամ ձեզի, թէ յեղափոխութեան դէմ խօսելէ, յարձակելէ յաւաղոյն, աւելի խելացի ու ազնիւ բան մը պիտի ըլլար անոր յարիլ հայրենասիրական եռանդով, ձեր խելքին, բազուկին կամ քսակին օժանդակութիւնը բերել անոր ու ձեր կարողութեան սահմանին մէջ Ազգին փրկութեանը աշխատիլ, եւ, ո՛վ գիտէ, նոյնիսկ Ազգային Բարերարի տիտղոսին արժանանալ այս կերպով, փոխանակ ձեր հակայեղափոխական վարմունքովը, խօսքերովը Ազգին համար զոհուողներուն արհամարհանքը, ատելութիւնը հրաւիրելու ձեր վրայ, յեղափոխական կոմիտէներուն խիստ տնօրինութիւններուն ենթարկելու ինքզինքնիդ: Հաւատացէ՛ք, Մարտի՛կ էֆէնտի, որ ասիկա ձեզի համար աւելի շահաւէտ պիտի ըլլար:

Կեանքին մէջ թերեւս առաջին անգամ ըլլալով Մարտիկ աղա մտիկ կ'ընէր մէկու մը խօսքերը:

- Մնա՛ք բարով, պարո՛ն Սրմաքէշեան:

Սուրէն հեռացաւ ուղիղ ու հանդարտ, վստահ իր խօսքերուն տպաւորութեանը մարդուն վրայ, զոր դատելու, հասկընալու թափանցողութիւնը ունեցած էր:

- Հա՛, ա փրոփօ, - ըսաւ վերադառնալով, - Կոմիտէն յանձնարարած է ինծ յայտարարել ձեզի, որ խստիւ արգիլուած է ձեզ շարունակել ձեր նախկին ընթացքը, զոր վնասակար կը գտնէ իր վարկին, համբաւին: Գիտցած եղէ՛ք նաեւ, որ լրտեսուիք պիտի:

Զայրոյթի շարժում մը, խօսք մը խեղդեց Մարտիկ աղա, ոտքի ելաւ, ու նոյն հետայն, իր խրոխտ սպառնալից դէմքը հագաւ նորէն:

- Ես ձեր ամէնուն ալ խերը կ'անիծեմ ... շունշանորդինե՛ր ... դուք ալ երթաք սորվիք տէ, Մարտիկին հետ խաղալ հըլլար:

(Շար. 29)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց զարմուհիին՝ Մառլէն Վերժէի (ծնեալ՝ Խաչատուրեան) մահուան տխուր առիթով Նորմանտիի Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին կը նուիրեն. – Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 2000 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

մերիկացիներուն թոյլ տուած ժողովրդավարներու ղեկավարութիւն մը ստեղծել, ուր իրենք կ'որոշեն թէ ո՞վ կը հրաւիրուի»:

ՓԻԷՐ ՓՖԼԻՄԼԷՆ, Դ. Հանրապետութեան վերջին վարչապետը մեռաւ 93 տարեկանին: Շիրաք եւ Ժոսփէն իր մէջ ողեկոչեցին «մեծ Եւրոպացի»ն, նաեւ Ֆրանսայի նուիրեալ ծառան: 24 տարի Սթրազպուրկի քաղաքապետ եղած է, ինքզինք պարտադրած ԷՄ – ԷՌ – ՓԷ–ի գլուխը որու նախագահ ընտրուած է 1956–ին: Նախարարական զանազան պաշտօններ վարած է 1946–էն 1962:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ «էլ փայիս» օրաթերթին կատարած մէկ ուսումնասիրութենէն, կը պարզուի որ երիտասարդ Սպանացիները շատ մեծ համեմատութեամբ թմրեցուցիչ կը գործածեն եւ մանաւանդ միատեղ կը գործածեն ալքոլ եւ 3 տեսակ թմրեցուցիչ (գանապիս, էքսթազի եւ գոգային) որուն կաքի անուններ կուտան (Ֆեստաւի, Մերսէտէս): 15–էն 29 տարեկան Սպանացիներու 41%–ը թմրամոլ է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թ Ե Ն Ի Ս

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Անգլիոյ Ուիմպըլտըն թաժակի խաղերուն առաջին շրջանին հայաստանցի Ս. Սարգսեան պարտուելով գերման Դ. Փրինոզիլէ, դուրս մնացած է մրցաշարքէն: Արդիւնքն է՝ 6/2, 1/6, 2/6, 4/6:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 16–ին Եկեղեցւոյ կից սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Պր. Էտմոն Պետրոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Մարտիրոսեան 30 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Մինասեան, Տիկին Եղիսաբէթ Ալեքսանեան 200–ական Ֆր., Տիկին Թէրէզ Տէր – Արէլեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Կիւլպէնկեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նազգաչեան 300–ական Ֆր., Օր. Եւա Մկրտիչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մնակեան 200 Ֆր., Տիկին Մելքա Թրէյանթոն 1000 Ֆր., Տիկին Լօլա Հարենց 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Համբարեան 80, Տիկին Սիրարփի Բէջիմէնեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Պօղոսեան 300 Ֆր., Պր. Ժան – Ֆրանսուա Կիւզէլեան, Օր. Սթէֆանի Արթինեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Տամլամեան 1000 Ֆր., Տիկին Կիւզէլեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Յովհաննէսեան 150 Ֆր., Տիկին Տալիթա Պօյաճեան 100 Ֆր., Օր. Նատին Տէր – Յակոբեան 50 Ֆր., Պր. Սերժ Յարութիւնեան 200 ֆրանք, Պր. Բագրատ Գոսէմ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Արսլանեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ջիլինկիրեան 450 ֆրանք, Տիկին Վալանթին Մուրատեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարանդ Քէրթէչեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պօղաճեան 200–ական ֆրանք, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ոսկանեան 500–ական ֆրանք:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց գրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne – Tombola

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**. Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition. En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camarades disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance**
- **Surprises**
- **Buffet**
- **Jeux**
- **Concours** : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 30
VENDREDI
30 JUIN
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.938 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.938

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

Յունիս 28-ին, Սթրազպուրկի մէջ, ուր գումարուած էր Եւրոպայի Խորհուրդի նիստը, ընդունուած է Հայաստանի անդամակցութիւնը (միաժամանակ՝ Ազրպէյճանի): Այժմ, այս որոշումը պէտք է վաւերացուի Պրիւսէլի յանձնախումբին կողմէ:

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Յունիս 28 / 29)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԼԻՆԹԸՆԻ ՀԵՏ

Յունիս 27-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան 35 վայրկեանի հանդիպում մը ունեցած է Միացեալ – Նահանգներու նախագահին հետ: Քննարկուած են հայ-ամերիկեան յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցին լուծումին վերջին զարգացումները, Հայաստան – ԱՄՆ տնտեսական կապերու, շրջանի խնդիրներու կապուած հարցեր: Նախագահ Քլինթըն յայտնած է թէ միշտ պատրաստակամ է անհրաժեշտ ջանքերը ընելու, որպէսզի երկարատեւ լուծում մը գտնուի համաձայնութեամբ, նաեւ վստահ է թէ չհագրդուած է շրջանի խաղաղութեամբ, կայունութեամբ եւ Հայաստանի բարգաւաճումով:

Նոյն օրը Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է նաեւ հայեւամերիկեան աշխատանքի խումբի ամերիկեան կողմի գլխաւոր ղեկավար Թէյլըրի հետ, ապա նախագահական Փ. Տոլի, ԱՄՆ-ու Հայկական ազգային յանձնախումբի ղեկավարներու եւ հրէական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու հետ:

* * *

ԼՂՀ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Բաժնուելէ ետք Երեւանէն Ստեփանակերտ վերադարձած նախագահ Ա. Ղուկասեան հետզհետէ ձեռք կ'առնէ աշխատանքը: Յունիս 24-ին ան հանդիպում ունեցած է նորընտիր շարք մը երեսփոխաններու հետ: Անոնց ներկայացուցած է բուժման ընթացքին Երեւանի մէջ ունեցած հանդիպումներուն արդիւնքները: Նիւթ եղած են ԼՂՀ ընկերատնտեսական եւ ներքաղաքական կացութիւնը, բարեփոխումներու անհրաժեշտութիւնը, բանակցութեան ընթացքին հեռանկարները:

* * *

ԼՂՀ
ԱՅՑԵՐ ՄՈՒՇԵՂ ԵՒ ԿԱՐԷՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

Մարտ 22-ին նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը վարմանելու մեղադրանքով բանտարկուած ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանի հարազատները դիմած են Մարդու իրաւունքի Միութեան մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովին, նոր պաշտպան փաստաբան ներկելով անոր համար: Նոր փաստաբանը փ. Շաքարեան Ստեփանակերտի մէջ տեսակցած է իր պաշտպանեալին հետ, ապա նաեւ գլխաւոր դատախազ Մ. Ղուկասեանին:

Իսկ անոր եղբօր Ստեփանակերտի նախկին քաղաքապետ Կ. Բաբայեանի կնոջ արտօնութիւն տրուած է այցելելու ամուսնին: Ինչպէս յայտնած է յանձնախումբին նախագահը, բանտարկեալները իրաւունք չունին իրենց հարազատներուն տարուած ուտելիքը, ծխախոտը ստանալու, գրութիւնքի ելլելու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ, անցեալ շաբաթավերջին, Ազրպէյճանի, Ուզպեկստանի, Կիրգիզստանի, Ղազախստանի, Վրաստանի ու Տաճիկիստանի Թուրք ղեկավարներուն հետ ժողով մը գումարուած է: Գիտակից՝ շրջանին մէջ Ռուսաստանի կարեւոր ազդեցութեան, յատկապէս Վլ. Պուտինի ընտրութենէն ետք, Անգարա կը ջանայ աւելի «տրամաբանական» մօտեցում մը ունենալ խորհրդային Թրքախօս նախկին հանրապետութիւններուն, նաեւ Վրաստանի ու Տաճիկիստանի նկատմամբ: Ատոր առաջին նպատակը աւելցնել է առեւտրական փոխանակումներու ծաւալը: Թուրքիա մտադիր է նաեւ Պոլսոյ մէջ կեդր. Ասիոյ Թրքախօս երկիրներու քարտուղարութիւն մը բանալու:

ՉէՉէՆԻՈՅ մէջ սաստիկ կռիւներ տեղի կ'ունենան կրկին վերջին օրերուն եւ քանի մը տասնեակ մեռեալներ կան, երկրին հարաւ-արեւելեան շրջանը: Այսպէս Մասխատով յայտարարած է. – «Պատերազմը կը շարունակուի», գերման ճայնասփիւռին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Սթրազպուրկի մէջ, Եւրոպայի Խորհուրդի նախարարներու կոմիտէն մերժած է պատժել Ռուսաստանը, գտնելով որ «կացութիւնը զգալապէս բարելաւուած է»:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ սպաննուած են ՄԱԿ-ի երկու պաշտօնատարներ, Յունիս 28-ին: 38 տարեկան բանուոր մը որ շրջափակման ջնջումը կը պահանջէր, պատանդ բռնած ասեն ՄԱԿ-ի կեդրոնը կրակ բացած է եւ սպաննած ՖԱՕ-ի (ՄԱԿ-ի հողագործութեան եւ սնունդի ճիւղը) տնօրէնին կցորդը, Սոմալիցի մը եւ Իրաքցի մը: Եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Յարձակում գործողը պատանդ բռնած է ամբողջ անձնակազմը, շուրջ 50 հոգի եւ սպառնացած է որ շէնքը օդը կը հանէ: Ի վերջոյ, ոստիկանութեան յանձնուած է:

Ե. ԱՐԱՖԱԹ մերժած է Մատլէն Օլպրայթի ներկայացուցած ամերիկեան առաջարկը երրեակ վեհաժողովի մը Յուլիս 15-էն սկսեալ:

ԳՈՒՊԱՅԻ վեցամեայ տղեկը, որու ճակատագիրը ամիսներէ ի վեր քաղաքական մեծ տարողութիւն առած էր եւ ԱՄՆ – Գուպա տագնապի բնոյթ ստացած, վերջնական լուծումը գտաւ Յունիս 28-ին, երբ ամերիկեան արդարադատութիւնը արտօնեց որ երախան հօրը հետ Գուպա վերադառնայ: Էլեան մօրը հետ հեռացած էր Գուպայէն եօթը ամիս առաջ, բայց նաւը ընկղմած էր ու մայրը մեռած: Տղեկը ապաստանած էր իր ամերիկացի ազգականներուն մօտ, որոնք ովի ի բռին կ'ուզէին մանչուկը Ամերիկա պահել:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ զինուորական դատարանը բանտարկութեան զանազան պատիժ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԱՐՍԷՆ ՎՏԱՐԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանէն չորս հոգինոց պատուիրակութիւն մը որ Կարս գացած է, մասնակցելու տեղւոյն համալսարանին կողմէ կազմակերպուած «Կովկասեան կայունութեան ուխտի պատրաստութեան Կարսի համաժողով»ին, կոպտօրէն երկրէն վտարուած է Ապահովութեան տնօրէնութեան հրահանգով: Կատարուածը այնքան շշմեցնող է որ նոյնիսկ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախկին նախարարը «զայթակղութիւն» որակած է զայն:

Կարս եւ Գիւմրի «քոյր» քաղաքներ հռչակուած ըլլալով, համաժողովին մասնակցութեան հրաւէր ուղղուած է Գիւմրիի գործարար դասուն. քաղաքին քաղաքապետի օգնականը Վոլոտիա Առուշանեան, պաշտօնատար Լեւոն Խաչատրեան եւ առեւտրական սենեակի նախագահ Յարութիւն Յովհաննիսեան իրենց թարգմանին՝ Մուրատ Ասլանեանի հետ Թիֆլիսի ճամբով գացած են Կարս: Հազիւ պանդոկը տեղաւորուած, տեղւոյն ապահովութեան տնօրէնին օգնականը իրենց հրահանգած է անմիջապէս մեկնիլ Թուրքիայէն, առարկելով որ Թուրքիոյ պաշտօնական հրաւիրեալները չեն: Հայաստանի պատուիրակութեան անդամները շշմած, փորձած են առարկել, սակայն ոստիկանութեան անտեղիտալի կեցուածքին դէմ իրենց իրերը փութով հաւաքած ու ինքնաշարժով մը տարուած են Թուրքեւվրացական սահմանին Փասֆի անցքը:

«Հիւրրիյէթ» (Յունիս 29) գրեթէ ամբողջական էջ մը տրամադրելով նիւթին, կը գրէ. «հայ հիւրերը տրտում-տխուր լքեցին Թուրքիան, ըսելով "մենք կէս ժամուան հեռաւորութեամբ պատմական դրացիներ ենք: Ամէն օր հարիւրաւոր Հայեր Թուրքիա կու գան, կ'երթան: Մենք անցեալի հարցադրումը չենք ըներ: Եկած էինք մեր բարեկամներուն հետ առեւտուր ընելու, մշակութային, մարզական ոլորտին մէջ բարեկամութիւն հիմնելու: Վաղը այս սահմանները անպայման պիտի բացուին ու պիտի գտնուին մարդիկ որոնք այս վերաբերումէն պիտի ամչնան"»:

Պատահարէն ետք կարսեցի գործի մարդիկը պատճառաբանած են թէ ներքին ու արտաքին գործերու նախարարութիւններէն Կարսի կուսակալութեան հասած հրահանգով բռնուած էր որ Հայերը յարմար ձեւով մը ետ ղրկուին, որպէսզի Ազրպէյճանցիները չվշտանան:

Համաժողովին եւյթ ունենալու հրաւիրուած Արտաքին գործերու նախկին նախարար Մ. Գարաեալչըն լսելով պատահարը, հակազդած է, ըսելով. «շատ ցնցուած եմ. այսիկա զայթակղութիւն մըն է»: Ասիկա բացատրած է որ համաժողովը ոչ գաղտնի է, ոչ ալ քաղաքական բնոյթ ունի, այլ բոլոր կողմերուն մասնակցութեամբ կովկասեան խաղաղութեան ու գործակցութեան ճամբաները փնտռելու նախաձեռնութիւն մը:

Կարսի գործի շրջանակներու դէմքերն ալ հակազդած են կատարուածին, ըսելով որ Հայաստանի հետ գործակցութիւնը շատ կարեւոր է եւ թէ Հայաստանէն ամէն օր հարիւրաւոր Հայեր Թուրքիա կու գան գործի յարաբերութիւններով, սակայն այդ գործակցութեան առումով Կարսի շրջանակները տեւական ճնշումի տակ են:

Կարսի համաժողովին մասնակցած են Վրաստանէն, Ռուսաստանէն, Նախիջեւանէն, Ազրպէյճանէն պատուիրակութիւններ: Ելոյթ մը ունեցած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահ Ս. Տէմիրէլ, խստօրէն հակազդելով Հայաստանի հետ սահմանային անցքը բանալու առաջարկներուն: Ան ըսած է.

«Հայաստան անկախանալէն անմիջապէս ետք Ղարաբաղի հարցը յարուցանեց եւ կոտորեց Ազրպէյճանցիները, մեր մէկ միլիոն եղբայրները գաղթական դարձան: Մենք չըշտեցինք թէ Հայաստանի հետ անցեալին առընչուած ոչ մէկ հարց պիտի ունենանք, թէ Հայաստան ու Ազրպէյճան հաշտութիւն գոյացնելու պարագային պիտի վայելեն Թուրքիոյ նեցուկը: Սակայն մինչեւ այսօր այդ հաշտութիւնը չգոյացաւ: Ազրպէյճանցիները աշխարհի վրայ մեզմէ զատ ոչ ոք ունին. եթէ երկու – երեք դրուշի համար անոնց յոյսերը ի դերեւ հանուին, մենք մեղաւոր կ'ըլլանք: Թուրքիա չի կրնար Ազրպէյճանի ժողովուրդը վշտացնող ընթացք ունենալ: Պէտք չէ ունենայ: Թէ՛ Հայաստանի, թէ Ազրպէյճանի կը թելադրենք հաշտուիլ. ազրպէյճանցի մէկ միլիոն գաղթականները թող վերադառնան իրենց հողերը: Անկէ ետք Թուրքիա ձեզի ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ»:

«Հիւրրիյէթ»ի նոյն թիւին մէջ քրոնիկագիր Է. Եօզքեօք կ'անդրադառնայ Հայերու վտարումին: Արտաքին գործերու նախարարութեան մօտ պրպտումներ կատարած է այդ մասին ու ստացած հետեւեալը. Կարսի քաղաքապետարանը նոյն նախարարութեան կարծիքը ուզած է Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը հրաւիրելու մասին. պատասխանը ժխտական եղած է, այն պատճառաբանութեամբ որ «Թուրքիա Երեւանի ղեկավարութեան հետ դիւանագիտական որեւէ յարաբերութիւն չունի»:

Լրագրողը մեծապէս զարմացնող կը գտնէ այդ բացատրութիւնը, յիշեցնելով որ Հայաստանէն զբօսաշրջիկներու բազմաւոր խումբեր Թրքական ծովափներուն վրայ արձակուրդ կ'անցընեն. ապա հարց կու տայ. «Լա՛ւ, սակայն, առանց Հայաստանի, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ կայունութիւնը»: Ինք յարմար կը նկատէ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւններու հարցով երկու երկիրներու հանրային կարծիքները զբաղին: Ապա կ'առաջարկէ «խիզախ» քայլեր առնել ու օրինակ՝ Վանի մէջ, կամ Արարատի ստորոտը երկու յուշակոթող կանգնել, մէկուն վրայ արձանագրելով. «1914-1918-ի պատերազմական անցքերու Թուրք զոհերու յիշատակին», միւսին՝ «1914-1918-ի պատերազմական անցքերու Հայ զոհերու յիշատակին»...:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Պրիւսէլի «Պոտուէն Թագաւոր» մարզադաշտին մէջ, Յունիս 28-ի կէս աւարտականին, Ֆրանսա ծայրը ծայրին կըրցաւ յաղթանակը ապահովել Փորթուկալի դէմ՝ 2 – 1: Առաջին կիսախաղին, առաջին կէտը նշանակեց Փորթուկալ, ինչ որ բարոյալքեց Ֆրանսացիները, ապա 51-րդ վայրկեանին Թիէրի Անրի հաւասարութեան կէտը նշանակեց. բայց երկարաձգում եւ փենալթի մը հարկ եղան որպէսզի Ֆրանսա կարենայ Կիրակի, Յուլիս 2-ին աւարտականի մրցումը խաղալ Իտալիոյ կամ Հոլանտայի դէմ: Զիտանն էր որ յաջողեցաւ փենալթին (117-րդ վայրկեանին) յաղթական կէտի վերածել:

Մրցումին ներկայ էին Շիրաք եւ բազմահազար Ֆրանսացիներ:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ԲԱԶՄՈՒԹԵՆԷՆ ՄԵԾԵՐ ՈՒ ՓՈՔՐԵՐ

Ա.

Ամէն ընկերութիւն ունի իր լուսանցքը ուր կ'ամփոփուին «բնականոն» նկատուածէն դուրս մնացածները, կեանքի պայմաններով, ճաշակով, ընթացքով, եւայլն։ Այս հատուածը ինքն իր մէջ բազմազան շերտաւորում մը կը ներկայացնէ. կան շերտեր որոնք գոյնի, զարմացական կամ համակրական զգացում կ'արթնցընեն. ուրիշներ՝ դատապարտումի, նողկանքի, զայրոյթի, եւ այլն։

Հայաստանեան ընկերութիւնն ալ ունի, անշուշտ, իր լուսանցքը եւ լուսանցքայինները. թէեւ, հոն, արժէքներու արմատապէս վերիվայր դարձած իրականութիւն մը յաճախ շփոթելու կը մղէ թէ՛ մէկը, թէ միւսները։ Կա՞ն մարդիկ որոնք կրնան յաւակնիլ թէ յաջողած են ճիշդ տեղը որոշել հայաստանեան լուսանցքներուն ու սահմանել լուսանցքէն ասդին, կամ անդին գտնուելու չափանիշները։ Իրականութիւնը ա՛յն աստիճան շփոթած է ամէն սահման որ դժուար է հաւատալ դրական պատասխանի։

Այսուհանդերձ, կան մարդեր որոնց լուսանցքը դժուար է տեղափոխել, երբ մանաւանդ քաղաքականին ազդակը դեր չունի հոն։ Այդ մարդերէն են, օրինակ՝ չարագործներու, ծնողազուրկներու աչխարհները որոնք շատ բանով նման են այլ անկիւններու նոյն շրջանակներուն։

Ասոնցմէ բաւական իւրայատուկ խումբ մը կ'առանձնացնէ Նայիրա Ջօհրապեան («Հայկական ժամանակ», Յունիս 6), նիւթ ընելով ծանր յանցանքներով երկարատեւ պատիժներու դատապարտուած կիներու պարագան։ Պէտք է անմիջապէս ըսել որ իր «հերոս»ները շատ ցնցող տպաւորութիւն կը գործեն իրենց արարքին 8 – 10 տողնոց նկարագրութեամբ։ Մանաւանդ անոնց վրայ որոնք չեն կրնար, կամ չեն ուզեր միայն ծափահարելի, խէալականացուած, «հայ մօր» տիպարը դուրս բերել կաղապարներու, ճառերու, քերթուածներու բանիէն։

Այս վերջիններուն համար մասնաւորաբար սարսափելի բան է կարդալ թէ Բալահովիտի բանտին 183 կիներէն մօտ կէսը, 73–ը դատապարտուած են սպանութիւն գործած ըլլալու պատճառով. եւ ըսել որ անոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը՝ 68–ը, ծանրացնող պայմաններու մէջ դաժան սպանութիւն կատարած են։ Մնացեալները գողութեան, յարձակումներու, խուլիկանութեան, կաւատութեան յանցանքներու տէր են. բայց բոլորը կ'ապրին միասնաբար, քանի որ երկիրը չունի ծանր յանցանք գործած կիներու յատուկ արգելարան։ Հոն առանձին սենեակներ տրուած են երախայ ունեցող չորս մայրերու, միւսները ունին հասարակաց ննջարան մը, երկյարկանի մահճակալներով։ Պետութիւնը մէկ բանտարկեալի սնունդին համար ամսական ութ հազար դրամ կը յատկացնէ (15 տոլարի չուրջ)։ Կիներուն մեծ մասը ոչ մէկ զբաղում ունի. հեռատեսիլ կը նային, կայ գրադարան մըն ալ որուն ամենաթարմ հատորը 1960–ական թուականի «Սոցիալիստական գրականութիւն»ն է։ 20 կին որոնք ամէնէն վստահելիներն են եւ գիւղատնտեսական աշխատանքին վարժ, այդ ուղղութեամբ կ'աշխատին, թէեւ տասը տարիէ ի վեր այդ արտադրամասը չի գործեր, հիմնաւորապէս թալանուած ըլլալով։ Թերթ ալ չի հասնիր հոն ու կիներու արտաքին աշխարհին հետ միակ կապը հեռատեսիլի «Հայլուր» յայտագիրն է։

Կիներու մահապատիժ չի տրուիր։ Ամէնէն ծանր պատիժը 15 տարուան բանտարկութիւնն է։ Բալահովիտի բանտին մէջ շուրջ 60 կին տասը դատապարտուած է։

Այդ խումբէն առաջին նշուածը կ'ըլլայ 77 տարեկան տատիկ մը զոր բոլորը Բաբօ կը կոչեն. ան կացինի 96 հարուածով կտոր–կտոր ըրած է իր ամուսինը. պատճա՞ռը. չէ ուզած աւելի հանդուրժել անոր վարկաբեկումին որ տեւած է 50 տարի։ Բանտին ամէնէն հին բնակիչն ալ մարդասպան մըն է. Քնարիկ կը կոչուի. սարսափի ըման պատում մը կ'ընէ որուն «հերոս»ը ամուսինն է, զոհն ալ ինքը։ Ծեծ, վիրաւորում, կացին, մետաղէ լար, արիւն, բռնաբարութեան սպառնալիք որոնք մարդասպան մը չինած են իրմէ։

Կայ աւելի դաժանը, դժուար հաւատալին։ Ամալիան նոյն պատիժը կրած մըն է. «սպանձել է իր չորս անչափահաս զաւակներին»։ Ամուսինը զինք լքած է ու ինք չէ կրցած զանոնք կերակրելու միջոցները ճարել։ Երեք փոքրիկները բարձով խեղդած է, մեծն ալ, 9 տարեկան աղջիկ մը, հրած–նետած ջրանցքին մէջ։ 28 տարեկան է։ Դատաբժշկական քննութիւնը կը վկայէ որ «առողջ եւ սթափ» է։ Ցոյց կու տայ ինքնամեռայ աղջկանը լուսանկարը։ Արգելափակուած տեղը չնիկներներ ու ճպուռներ կը կերակրէ «հաճոյքով»։

Գրեթէ նոյն պատմութիւնը կը կրկնէ 27 տարեկան Գոհարը. ան ալ որդեսպան է. Կիեւեան կամուրջէն վար նետած է երկու մանկահասակ մանչ զաւակները։ Ինչո՞ւ. ամուսնին հետ վիճած են, տղաքը առած, ելած է փողոց. ունեցած 200 դրամին կէսը տուած է հանրակառքին, միւս կէսով ալ խմորեղէն գնած երախաներուն համար։ Իջած են կամուրջին մօտ, յետոյ ոչինչ կը յիշէ։ Ան ալ կը նմանի Ամալիային. «սիրով խնամում է գաղութում ծնուած չորս երեխաների. ուրիշի երեխաներին»։

Այս ու նման տիպարներու հետ նոյն շրջանակը կը բաժնէ Կարինէն որ երկրորդ անգամ դատապարտուած է. առաջինին վերարկու մը գողցած է որ 5 ամսուան բանտարկութիւն արժած է իրեն, երկրորդին՝ գողցած է կխամուշտակ մը, տարուան մը դատապարտուելով։

Կարդալէ ետք նման տողեր մարդ չի կրնար հարց չտալ թէ ո՛ր աստիճանի խոր է Հայաստանի ընկերային կեանքը տարրած փոթորիկը որ 1991–էն ետք պատկան իշխանութիւնները պարտաւորուած են նախապէս միայն անչափահասներու յատկացուած արգելարանը առաջնորդել 200ի մօտ կին չարագործներ ալ։ Որքան ալ սխալ մօտեցում ըլլայ արտաքին ազդակներով միայն փորձել վերոնշեալ դաժանութիւնը բացատրել, Հայաստանի պարագային այդ սխալը փոքր համեմատութեան վրայ կը մնայ։ Արդարութեան, հաւասարութեան, նոյնիսկ պատիժի նրման չափանիշներու ամէնէն կամայական կիրարկութեան դաշտի վերածուած երկրին մէջ, որքա՞ն կարելի է խստապահանջ ըլլալ ու բարոյականի, հաւասարակշռութեան լծակ պահանջել մարդոցմէն։

Նշուած պարագաները անհատներու դաժանութեան, անօրէնութեան, խոտորումին չեն վերաբերիր հոս ամէնէն առաջ։ Անոնք կը մատնանշեն հիմնովին ուղղութիւն փոխած ընդհանուր ընթացք մը ուր տկարն ու զօրաւորը, արդարն ու անարդարը, ոճրագործը, զոհը, անմեղը, մեղաւորը չեն կրնար սովորական կանդունով չափուիլ։ Այս ոլորտին մէջ կարելի է տանել անձնասպանութիւններու մեծցող համեմատութիւնն ալ։ Նոյն «ի՞նչու»ները կը զօրեն նաեւ այդ մարզին մէջ։ Այդ նոյն Կիեւեան կամուրջէն անձնասպանութեան քանի՛ դէպքերու արձագանգած են մինչեւ այսօր Հայաստանի լրատուները։ Բաներ որոնք յաճախ լռութեան մէջ թաղուածի իրենց բնոյթէն դուրս կու գան մամուլի էջով մը, առօրեայ մտահոգութիւններուն, մերժելիներուն նոր գոյն ու աւելորդ տարածք բարդելու համար։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԵՕԹԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԲԱԲԳԷՆ Ծ. ՎՐԴ. ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆ
Մատենաշար «Հազարեօթըհարիւրամեակ հայկական քրիստոնէութեան» 301 – 2001
Փարիզ, 2000

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՐՃԻՇԵՑԻ
ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՑԸ՝

ՓԱՌԷՆ ԵՊԻՍԿ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Մատենաշար «Հազարեօթըհարիւրամեակ հայկական քրիստոնէութեան» 301 – 2001
Փարիզ 2000

Editeur : P. Jirayr Tachdjian
170, Bld du Montparnasse,
75014 PARIS

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ

«ՅԱՆՈՒՆ ՀՕՐ ԵՒ ՈՐԴՒՈՅ»

ՎԷՊ, Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
(156 էջ, 1999, ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ, ԱՄՆ)

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Ամէն պատմութիւն իր աւարտը ունի եւ ամէն աւարտ՝ իր պատմութիւնը։ Ասիկա աւարտի մը պատմութիւնն է։ Հօրս կեանքին աւարտին պատմութիւնը»։ Այսպէս կը սկսի Վահէ Պէրպէրեանի երկրորդ վէպը՝ «Յանուն Հօր եւ Որդւոյ» որ կը պեղէ հօր ու որդւոյ մշտնջենապէս բարդ, դժուարին եւ յաճախ միձաւանջային յարաբերութիւնները։ Գործողութեան շրջանակը ճշմարտօրէն ընկալուած ամերիկեան կեանքի տաղտկալի իրականութիւնն է ուր մասնաւոր հիմուրով ներկայացուած են նաեւ Ամերիկահայ գաղութի կեանքէն զանազան պատկերներ։ Անձնական, ընտանեկան ու հանրային կեանքի զանազան ճշմարտութիւններ ցոլացնող այս վէպին կեդրոնական տիպարները հայ են, անոր սեւեռած փորձառութիւնը սակայն՝ ակներեւօրէն համամարդկային։

Հայրը՝ Յարութիւն եւ որդին՝ Հրայր Լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմին պատճառով կը հաստատուին Ամերիկա։ Հոն իրենց ընտանեկան յարկին տակ կ'ապրին հոգեկան ցուրտ ու ամայի օրեր։ Զկայ հօրենական կամ որդիական կենսատու ապրում, կարեկցութիւն, գուրգուրանք կամ սէր։ Կ'ապրին միասին պարզապէս սովորութենէ տարուած, պարզապէս որովհետեւ կացութիւնը այսպէս կարգաւորուած է։ Զնախատեսուած ու տրամաթիկ կերպով իրենց այս միակերպ ու անիմաստ կեանքը տակն ու վրայ պիտի ըլլայ երբ Ճէյմին ամերիկացի պոռնիկ մը, խուսափելու համար իր վայրագ «pimp»էն, կ'ապաստանի իրենց Լոս-Անճըլըսի փոքրիկ յարկաբաժինը։ Ճէյմին պիտի հաստատէ ճշմարտութիւնը Փօլ Նիզանի մատնանշումին թէ «մարդկային կեանքի մէջ չկան անապատներ որոնց վրայ կանանչը անկարող է անգամ մը եւս յայտնուելու»։

Հրայրի պատանի օրերէն հօրը հանդէպ տածած պաշտամունքի աստիճան սէրն ու յարգանքը տարիներու ընթացքին, երիտասարդութեան դիպուկ դրոշմով, կը վերածուի անտարբերութեան, քամահրանքի եւ նոյնիսկ քէնի.

«Հօրս հետ ունեցած յարաբերութեանս հիմնական շարժառիթը զինքը անհանգստացնելու, կամ աւելի ճիշդը՝ իր հանգիստը խանգարելու մարմաջ էր ... վրէժ լուծելու համար այն բոլոր ժամանակներուն, երբ իրմէ խռովք, ցաւ, կատարութիւն կամ զգացումներու գթութ սպասած էի ...»։

Վահէ Պէրպէրեան քանի մը բառով կը խտացնէ անհաղնութիւնը երիտասարդին յուսախաբութեանը երբ ան կ'անդրադառնայ «...որ հայրս գրեթէ երբեք չէր զարմացուցած զիս իր իմաստութեամբ։ Ընդհակառակն ...»։

Կեանքի մնայուն օրէնքն է, սակայն, որ երիտասարդի մը ընկալումէն վրիպի հօր մը ապրած փորձառութեան արժէքը ու անոր սեփական տաղնապները։ Այս պարագային՝ Յարութիւն, հակառակ որ տիպարը կարելի ամբողջութեամբ չէ քանդակուած, յուզիչ ներկայութիւն է վէպի ընթացքին։ Հայ գրականութեան սիրահար, Պէյրութի մէջ հայկական գրատուն կը պահէր որ տեսակ մը մտաւորական հաւաքատեղի ալ էր։ Նոյնիսկ Ամերիկայի մէջ կը շարունակէ կուտակել, իր արդէն գրքերով խճողուած տանը մէջ, ճոխ հաւաքածոյ մը հայ դասական, գեղարուեստական ու պատմական գրականութեան։

Սակայն Յարութիւնի ու իր նման շատ մը մարդոց համար Ամերիկայի մէջ ոչ տեղ կայ, ոչ ալ դեր։ Այլասերող հայ գաղութին մէջ հայերէնը գործածական լեզու չըլլալով, հայ մշակոյթ ու գեղարուեստ, Վարուժանի մը, Սիամանթոյի մը, Տէրեանի մը, Թումանեանի մը, եւ այլ գրողներու ժառանգութիւնը այլեւս որեւէ իմաստալից նշանակութիւն չունի, մանաւորապէս երիտասարդ սերունդին համար։ Յարութիւնի համար իր անցեալի խոստմնալից ճոխ գրադարանը այսօր տեսակ մը բանտի վերածուած է, ուր կարելի չէ դոհացնել իր խոր ծածուկ կեանքի տենչը. բան մը որ զինքը կը մեկուսացնէ կեանքի հոսքէն ու կ'արգելակէ նաեւ որդւոյն հետ յարաբերութիւններու բնական զարգացում մը։ Յարութիւն կը շարունակէ կերպով մը կառչիլ կեանքին, բայց զուրկ՝ սրտաչարժ ու կենսանորոգ ապրումներէ։

Եթէ հայրը երէց սերունդի գաղթականի այլատեսակ տաղնապները կ'անձնաւորէ, որդին կը դրսեւորէ Ամերիկա հասակ նետած երիտասարդ սերունդի ստաբացումն ու յուսախաբութիւնները։ Հրայրի խոստովանութեամբ՝ իր հայրը, Լիբանանը, պատերազմը, տարիներն ու Հոլիվուտը, «բոլորը միասին դէմս դաւադրութեան ելած, դերասան ըլլալու երազներուս տակէն մտած վրայէն ելած էին, մինչեւ որ օր մը, հայելիին մէջ, 30–ը անց, խելօքցած, ընտանեցած, գերեկը հայկական դպրոցի վարժապետ, իմ գիշերը ամաթէօր դերասանը տեսած էի»։

Կեանքի միապաղաղ ու մահացու առօրեան սպառած է իր կորովն ու խանդավառութիւնը։ Այլեւս «ոչ սիրտ ունէի, ոչ ալ՝ քաջութիւնը» «խենթութեան սահմանները ընդլայնելու» կամ «նաւակ շարժելու եւ հետեւանքներուն հետ ապրելու»։ Այնուհանդերձ Հրայրի էութեան խորքը տակաւին ողջ է մարդկային էական այն բնազդը յարատեւօրէն հետապնդելու նոր արկածալից ապրումներ ու փորձառութիւններ։ Այս բնազդը կ'արտայայտուի արարքով մը որ չունի «որեւէ լեզուի մէջ» համապատասխանող բառ։ Վահէ Պէրպէրեան կը յօրինէ հայերէն այս բառը՝ «լարքել». «որ կը նշանակէ գիտակցաբար սխալ որոշում առնելու արարքը»։ Լարքելով մարդս կը ձգտի «խենթ ու խելառ արարքով» մը կեանքի անիմաստ ու ձանձրալի իրականութիւնները փարատելու։ «Լարքումի» օրինակ է այն օրը երբ Հրայր իր տան դուռը բացաւ անծանօթ Ճէյմիին, գիտնալով հանդերձ որ այս «ճակատագրական որոշումը» կըրնայ նաեւ իրեն վնաս հասցնել։

Իրապէս ճակատագրական է որոշումը։ Ճէյմիի ներկայութեան ընթացքին անտասովոր կերպով պիտի յեղաշրջէ տանեկան կեանքը վերապրեցնելով չուած զգացումներ ու յոյզեր։ Պիտի յեղաշրջուին նաեւ Հրայրին ու իր ընկերուհիին ու այլ բարեկամներու յարաբերութիւններն ալ։ Տարիներ ետք Հրայր կ'ըսէ.

«Հիմա երբ յետադարձ ակնարկ մը կը նետեմ այդ օրերուն, կը մտածեմ որ աղջիկը դուրս չնետելու պատճառներէն մէկը հաւանաբար այն էր, որ ան իր հետ դուրսի աշխարհը մեր ... յարկաբաժինէն ներս բերելով, կեանքերնուս գաղտնի տուած էր ու առաջին անգամ ըլլալով Ամերիկան մեր առօրեային կապած»։

Սակայն այդ Ամերիկան հմայիչ որեւէ բան չունի։ Ճէյմիի փորձառութենէն գործ վկայ ենք Հոլիվուտի մը որ.

«Լեցուն էր չոլուխ – չոճուխներով, օրուան մէկական աստղերու վերածուելու նպատակով իրենց գիւղերն ու քաղաքները ձգած, պասի թիքէթ մը ձեռքերնին երկիրն համբառնալու նման Գալիֆորնիա կուգային։ Բախտաւորները լաւ բանի մը մէջ սպասեակ կ'ըլլային, միւսները՝ փողոցներուն անկիւնը, փակած ակռաներով, ծակծկուած երակներով իրենց երազները կ'որոճային»։

Ակնյայտ է որ ուրիշ տեղ պիտի որոնենք մեր երազներու իրականացումը։ Վէպին քիչ մը մելամաղձոտ վերջաւորութիւնը այս կապակցութեամբ դրական լուծման չի յանգիր։ Սակայն հեղինակը մեզի կը թողու ենթադրութեան հարուստ հող։ Գիրքեր որ ժամանակին «այնքան ծանր նստած էին ուսերուս վրայ, որ բոլորը կրնաս էին շնչահեղձ դարձնել զիս ու անցեալէն ձերբազատուելու ... փորձերս ձախողութեան մատնած», այսօր, հօրը մահէն ետք, եղած են գուրգուրանքի առարկայ. «Ոչ միայն ոչ մէկ գիրք պակսած է հօրս հաւաքածոյէն, այլ, խոհանոցը, իր աթոռին նստած, գիրքերուն

վրայ հատ մըն ալ կ'աւելցնեմ տխա: Գրքերով»: Ըսուած է որ գրականութիւնը կը պահպանէ մարդկային երջանկութեան գեղարուեստականացած յիշատակն ու խոստումը, որ կրնայ ապագային աւելի յարմար օրերու, իրագործուիլ նոր սերունդի մը կողմէ: Մի՞թէ հօր մահէն ետք այս ճշմարտութիւնն է զոր Հրայրը ըմբռնեց:

Վէպը գրուած է պարզ, մատչելի ու միաժամանակ կուշտ եւ ճկուն հայերէնով:

Մասնաւոր սէր մըն է որ մարդկային կեանքի մասին ըսելիք ունեցող հեղինակը պիտի մղէ ստեղծագործելու նահանջող արեւմտահայերէն լեզուով, այն ալ անգլիախօս Ամերիկայի մէջ: Այս պայծառ ու ցնծալի երեւոյթը յիշեցնել կուտայ Վահան Թէքէեանի տրտում ու մթագին բանաստեղծութիւնը «Լեզուն Որով Գրեցի»՝

«Լեզուն որով գրեցի՝ երկրի երեսը
քիչեր
Կը կարդային զայն արդէն ու պակսեցա՞ն
անոնք ալ...
Հարիւր տարի ետք միայն, իր այս ձեւով,
այս սխալ
Կամ ճիշդ ձեւով ու հնչմամբ՝ լեզուն
անոյշ զոր խօսեր
Էին անոյշ տղաքներ, գուցէ խօսող
չունենայ,
.

Տէ՛ր, ցաւ մ'ալ ա՛յս է հիմա, ցաւերէն
ետք անհամար,
.

Զի եթէ միշտ եւ միայն երգած եմ ես
ինծ համար,
Զիս ըսփոփած եմ նաեւ՝ մըտածելով թէ
խոցուած
Հոգիս կրնայ իր երգով ըսփոփե՛լ սիրտը
ոմանց...»:

Հայ գրականութիւնը 2000–ին տակաւին կը սփոփէ «սիրտը ոմանց», հոգ չէ թէ «կը պակսին անոնք ալ»: Վաղը կըրնայ անգամ մը եւս աճիլ թիւը կարդացողներուն: Մինչ այդ անոնք որոնք Հայ գիրը կը սիրեն եւ բախտաւոր են կարենալով ըմբռնել ատոր համամարդկային ոգին ու տարողութիւնը, պիտի շարունակեն, ուրիշներու կողքին, ապրիլ այդ գրականութիւնով ալ եւ թեւաբաց ողջունել ամէն նոր երկ որ «Յանուն Հօր Եւ Որդւոյ»ին նման կեանքի վաւերական հարցեր կ'արծածէ:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Յունիս 9, 2000

ԼԻՈՆԻ «ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ–ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ՝ ՀՌՈՄ

Մարգարեան – Փափազեան Վարժարանի շրջանաւարտներուն տրուած նուէրը այս տարի կրկին ճամբորդութիւն մըն էր, այս անգամ դէպի Հռոմ:

Ճամբորդութիւններն ու շրջանաւարտները կը փոխուէին, եռանդն ու խանդավառութիւնը կը մնային նոյնը:

Օգտուելով Համբարձման տօնի արձակուրդէն, հինգ օրուան ընթացքին, շրջանաւարտները կ'ապրէին իրենց նախորդներուն վիճակները, սպասում կայարանի քարափին վրայ, խմբական ճամբորդութեան ընձեռած մթնոլորտի ջերմութիւն, անհամբերութիւն հասնելու նպատակադրուած վայրը: Ու գիշերուան ընդմէջէն կատարուող ճամբորդութենէ մը եւ այլազան հարցումներ թէ ո՞վ պիտի ըլլար զիրենք դիմաւորողը, ինչպիսի տեղ պիտի իջնէին, հապա՞ եթէ մէկը չգար կայարան: Չորեքշաբթի, Մայիս 31–ի կէսօրին, աշակերտները իրենց ընկերացող ուսուցչուհիներուն գլխաւորութեամբ կը հասնէին Հռոմի Փալաթինօ կայարանը:

Ահաւասիկ խումբին կը մօտենար ժըպտերես երիտասարդ մը, կը ներկայացնէր ինքզինքը, կը կոչուէր Միշել Ճէնճի, որ անմիջապէս իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր աշակերտներուն հայախօսութեան նկատմամբ:

Դուրսը, կառքի մը մէջ մեզ կը սպասէր Հայր Բարսեղ Պաղտասարեանը: Քառորդ ժամուան երթէ մը ետք կը մտնէինք քաղաքին կեդրոնը կառուցուած գեղեցիկ շէնք մը, որ կը պատսպարէր Լեւոնեան Վարժարանը: Ու շուտով կը հասկնայինք որ քաղաքին ծանօթանալու չափազանց գործնական վայրի մը մէջ կը գտնուէր վարժարանը: Կը հասկնայինք նաեւ որ վարժարանէն ներս խումբին կեցութիւնը պիտի անցնէր խիստ գոհացուցիչ պայմաններու մէջ:

Պր. Ճէնճիի ընկերակցութեամբ խումբը անմիջապէս կը ձեռնարկէր քաղաքի հետազօտութեան, կը շրջագայէր նշանաւոր հրապարակներու վրայ. մուտք կը գործէր Գոլիզէ, կը դիտէր աւերակներ, կ'անցնէր պատմութիւն բուրող փողոցներու մէջէն, կը կենար Թրէվիի Աղբիւրին դիմաց, ամբողջ քաղաքը Թանգարան՝, «Յաւիտենական Քաղաք»էն կարելի չէր երեք օրուան ընթացքին տեսնել ամէն բան, մտնել անոր եօթը հարիւր եկեղեցիներէն ներս:

Սուրբ Պետրոս Տաճար այցելութեան աշակերտները բախտը կ'ունենային ներկայ գտնուելու քան հինգ տարին անգամ մը բացուող Ս. Դրան բացումին: Անոնք կ'այցելէին Վատիկանի Հայկական Ռատիոժամի կայանը, կ'ընդունուէին Տիկին Սոնիա Նիւփէտլեան – Ճէնճիի կողմէ եւ ուրախութեամբ կը տեղեկանային որ 56 երկիրներու կողքին հայերէնն ալ ամէն օր կը հնչէր Վատիկանէն:

Աշակերտները կը գտնուէին նաեւ Հայ Քոյրերու մայրավանքը, կ'ենթարկուէին Հայ Քոյրերու հետաքրքրութեան, Քոյր Արմինէին կողմէ կը հիւրասիրուէին եւ կը հեռանային բարձր տրամադրութեամբ՝ Հայր Բարսեղի առաջնորդութեամբ: Համբուած օրերը իրենք իրենց հանդամանքին հաւատարիմ պէտք էր սպառէին սովորականէն շատ արագ եւ աշակերտները ակընթարթի մը մէջ իրենք զիրենք կը գըտնէին մեկնումի նախորդող երեկոյեան:

Բայց առիթ մը տօնախմբութեան, կը ցուցադրուէր «Մայրիկ» ժապաւէնի երկրորդ մասը, Տիկին Սոնիա Նիւփէտլեան – Ճէնճիի կողմէ կ'ըլլար Մարգարեան – Փափազեան Վարժարանի պատմականը, աշակերտները հայերէն երգեր կը մատուցանէին եւ կ'արժանանային ներկաներուն ծափահարութիւններուն:

Այլ երկրէ հայ աշակերտներու կեցութիւնը Լեւոնեան Վարժարանէն ներս ամէնօրեայ եղելութիւն մը չէր, այդ աշակերտներու կեցութիւնը յաջող դարձնելու ճիգերուն կը մասնակցէր Վարժարանի պատասխանատու Հայր Եղիա Ծ. Թ. Վրդ. Եղիայեան, որ պատրաստել տուած էր մասնաւոր նուէրներ, իսկ օգնականը՝ Հայր Ղեւոնդ Գէնտէրճեան, ինչպէս նաեւ Յովիկը, Շիրագը, Ռազմիկը եւ Ֆիլիփը իրենց ազատ ժամերէն կը տրամադրէին աշակերտներուն:

Շաբաթ, Յունիս 3, Ճէնճի ամոլը եկած էր կայարան ճամբու դնելու պզտիկները, որոնց աչքերուն մէջ կը կարդացուէին գոհունակութիւնը, օր մը կրկին Հռոմ վերադառնալու ցանկութիւնը, ինչպէս նաեւ շնորհակալութեան արտայայտութիւնը՝ ուղղուած Մարգարեան – Փափազեան Վարժարանի Ծնողական Միութեան, որ կարելի դարձուցած էր ճամբորդութիւնը:

ՄԱՍՆԱԿԻՑ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ. Օ. Մ.–Ի ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Սան Տիէկոյի վանքի մը մէջ, Մայիս 2 – 4, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպութեամբ եռօրեայ սեմինար մը, որուն մասնակցած են զանազան մասնաճիւղերէ 60 անդամուհիներ: Առաջին օրը տեղի ունեցած է նորաձեւ հագուստներու ցուցադրութիւն մը: Իրիկունը, դասախօսած է Արմէն Արոյեան, ներկայացնելով պատմական Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ Անատոլուի շրջաններուն վերաբերող լուսապատկերներ: Երկրորդ օրը դասախօսած է տոքթոր Պերճ Մինասեան՝ յաջող ղեկավարութեան զանազան մօտեցումներուն մասին: Իրիկունը տեղի ունեցած է խրախճանք մը: Վերջին օրը դասախօսած է Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեան, ներկայացնելով հայ կնոջ ծառայելու կարողութիւնը եւ նոր ժամանակներու ընկերային, բարոյական մտածողութիւնը:

«ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ» ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փասատինայի հայ ամերիկեան տարեցներու միութեան հաւաքավայրին մէջ, Յունիս 1–ին, նշուած է «Հայրերու Օր»ը եւ տրուած է դասախօսութիւն մը: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետուհին՝ Մարի Թըթռեան, ներկայացնելով օրուան դասախօսուհին՝ Սոնա Զէյթլեան, որուն նիւթը եղած է՝ «Հայութեան դերը, իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու ընդմէջէն»: Իբրեւ «Տարուան Հայր» մեծարուած է Սարգիս Ճինպաշեան, որ եղած է Միութեան ատենապետ, ուսուցիչ եւ տնօրէն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ՓԱՅԼՈՒՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Յունիս 5–ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.–ի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած ձեռնարկը, որուն ընթացքին պարգեւատրուած են հանրային վարժարաններ յաճախող հայ փայլուն աշակերտներ: Հանդիսութիւնը վարած է Անիթա Հատտատ: Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի՝ Մարօ Զալեան – Ռիտ, ներկայացուցած է Հ. Օ. Մ.–ի պատմականը: Խօսք առած է Վիգէն Սոնենց – Փափազեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք գնահատագիրներ եւ մրցանակներ բաշխուած են յառաջադէմ 50 հայ աշակերտներու:

ՖԵՐԱՀԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՃԱՇ

Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունիս 10–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի նպաստ վարժարանի համալիրի վերակառուցման: Յայտագիրը վարած է Խաչիկ Թիթիզեան: Առաջնորդին խօսքը փոխանցած է Ռազմիկ Քհնյ. Խաչատուրեան: Հ. Օ. Մ.–ի տեղւոյն մասնաճիւղի ատենապետուհի Աըրուսեակ Մելքոնեան, որ մաս կը կազմէ նաեւ վերակառուցման յանձնախումբին, իր խօսքին մէջ շեշտած է այն իրողութիւնը, թէ հայ դպրոցն ու եկեղեցին ամէնէն ամուր կռուաններն են մեր ազգային գոյատեւման: Ֆերահեան վարժարանը, հիմնուած 1964–ին 12 աշակերտներով, ցայժմ տուած է 1100 շրջանաւարտներ: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 52 հազար տոլար, որուն 25 հազարը նուիրած են Տէր եւ Տիկին Զարըլի եւ Ճիւլի Կալեան:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

...իր խերն էր, որ կ'անիծուէր կոր, խեղճ Մարտիկ աղային:

Սկիւտարի ընդարձակ ու պարտիզաւոր տունէն փոխադրուած յարաբերաբար պզտիկ, միայարկ ափարթըմանի մը նեղ, խեղդուկ շրջանակին մէջ, իր ծառաներուն, պաշտօնեաներուն հլու ամբոխէն զրկուած, չախելիք, հրամայելիք գրեթէ ո՛չ ոք ունենալով, ինչպէս մտիկ ընող, իր պերճախօսութեան գլխաւոր նիւթէն՝ բռնօրէն, բռնապետաբար խլուած, խօսքի ու գործի ազատութիւնը կաշկանդըւած, լրտեսներու վախէն դուրս ելլելու, խօսելու, ճառելու փափաքները զսպըւած, իր հպարտութիւնը, արժանապատուութիւնը սոսկալի կերպով վիրաւորուած պարտութենէն, մերթ վհատ, մերթ [illegible], վրէժի կամ հաշտութեան [illegible]ոցներ որոճալով ուղեղին մէջ՝ խեղճ Մարտիկ աղան վանդակի մէջ բանտարկուած գազանի վիճակ ունէր այդ օրէն ի վեր:

Երբեմն կը փորձէր իր բարկութիւնը թափել ունեցած միակ արաբ ծառային վրայ, որ Սկիւտարի սպասախումբին տեղը կը բռնէր հիմա, բայց լեզուն չէր գիտեր, ան անլիտան արաբերէնը. լա՛, եալլա՛, առւզ, մըշ առւզ, եալլա բուհ–էն [illegible] ուրիշ բառ չէր գիտեր Մարտիկ աղա. կ'ուզէր չախել, հրամայել, վռնտել. բայց ելլուր տէ՛ մէջէն ելիր... Թրքերէն, հայերէն, նոյնիսկ Ֆրանսերէն բառերու հեղեղի մը մէջ կը կորսուէին գիտցած արաբերէն մէկ քանի բառերը: Արաբը բնականաբար բան չէր հասկնար օտար բառերով կարկտուած արաբերէնի ծուէններուն ծեքծեքումէն, փեթթոումէն. կը ծիծաղէր լուռ մը ու զայրացած Մարտիկ աղայէն եալլա բուհ մը առնելով՝ կը հեռանար:

Հայ սպասաւոր ինչո՞ւ չէր առներ, պիտի ըսէք: Հապա յեղափոխակա՛ն ըլլար նէ: Աս չունչանորդիները վրանին նշան չունին եա՛: Մարտիկ աղան հիմա յեղափոխականներէն կապոյտ վախ մը ունէր, թէեւ չէր ուզեր խոստովանիլ ատիկա ինքզինքին ու կը շարունակէր իր սպառնալից «անոնց խերը պիտի անիծեմ»ները պոռչտալ:

Սեւեռուն գաղափարի մը յամառութեամբ Սուրբեանին հետ ունեցած խօսակցութիւնը կը վերադառնար իր մտքին, որ դեռ այդքան խորունկ տպաւորութիւն կըրած չէր: Սուրբեանին հանդարտ, ինքզինքին այնքան տէր ու ուրիշներն ալ տիրապետող դիրքը, լուրջ, հանդիսաւոր երեւոյթը, տարիքին չվերցնող վճռական շեշտը, խօսուածքին պաշտօնական կանոնաւորութիւնը, կշռուածութիւնը, որ իր բուռն, կոշտ, անկապակից խօսուածքին հետ կը համաձայնէր ինչպէս եւրոպական քաղքի մը անկիւնաւոր շիտակութիւնը, խնամուած կարգաւորութիւնը, համեմատականութիւնը՝ արեւելեան քաղքի մը ճամբաներուն խորտուբորտ քմահաճոյքներուն, անակնկալներուն, յեղակարծ էջքերուն, ելքերուն, շեղումներուն, մանաւանդ այն օրը ըսած խօսքերը, որոնց տէօրը աճապին կշիռ մը, դաւի, դաշոյնի, ռումբի սպառնալից հեղինակութիւն մը, ահաբեկող պատկառանք մը կու տար. բոլոր ասոնք մեծ տպաւորութիւն մը դրոշմած էին Մարտիկ աղային թելադրելի ուղեղին վրայ:

Երկու տպաւորութիւններ, իրարմէ անջատ, որոնք կը դառնէին իրեն համար այդ օրուան խօսակցութենէն: Առաջինը, սարսափի, ահաւասն յարգանքի զգացում մը դէպի յեղափոխութիւնը, որ ալ տէօր էր իրեն համար եւ զինքը յարագրգիռ, մերթ կատղած, մերթ ջախջախուած վիճակի մը մէջ կը պահէր ու իր ջիղերը արիւնոտ մղձաւանջներով կը գալարէր: Երկրորդը, բոլորովին քաջալերող, ժպտուն իրեն համար, Սուրբեանին վերջին նենգամիտ խօսքերուն ուղղակի արդիւնք, իր միտքը կը զբաղեցնէր առաջինէն աւելի: Այդ վերջին խօսքերուն թաքուն ակնարկութիւնները, թելադրումները, ան տեսակ մը խորամանկ հըրաւէրը յեղափոխութեան յարելու, փայլեցուցած խոստումը, կարելիութիւնը ազգին մատուցած ծառայութեանը փոխարէն՝ ազգային բարերար կոչուելու, ասիկա Մարտիկ աղային եսին կը խօսէր ուղղակի, իր փառասիրական ձգտումները, քաղաքական մարդու յաւակնութիւնները կը գգուէր, ապագայ վայելքներու յոյսով կը հրապուրէր, իր վիրաւորուած, ոտնակոխուած արժանապատուութիւնը կը սփոփէր քիչ մը, միեւնոյն ատեն որ կ'ենթադրէր իր վախին համար դրական ապահովութիւն մը տէօրին հարուածներուն դէմ: Յեղափոխականներէն փախցած ըլլալով՝ տրամադիր կը զգար ինքզինքը անոնց մօտենալու, անոնց թշնամութիւնը հեռացնելու, օտարացնելու համար իրմէ. մանաւանդ, որ այդ հաշտաբար մերձեցումը իր բնածին հակումներուն բարեկամօրէն ժպտող հեռանկարներ կը պարզէր: Բոլոր ասոնք սակայն չփոթ, սաղմնային, բզզացող ուղեղին մէջ Մարտիկ աղային, որ կ'ամչնար, չէր ուզեր խոստովանիլ, ընդունիլ, թէ վախ կը զգար յեղափոխականներէն ու միանգամայն կամքութիւն մը մօտենալու անոնց, յեղակարծ զայրոյթներով, բուռն պայթումներով ընդհատուած, կատղած արժանապատուութեան հպարտ վերականգնումներովը, արհամարհոտ կամ սպառնական կոչերովը տարտղնուած, վանուած.

— Ես անոնց հետ ըլլա՞մ մի... Մարտի՛կը անոնց հե՞տ... երբե՛ք... ես անոնց ամէնուն ալ խերը կ'անիծեմ... ամէնուն ալ...

(Շար. 30)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անահիտ, Համբարձում եւ Գէորգ Դարբինեան իրենց ծնողաց՝ Նշան եւ Նուարդ Դարբինեանի յիշատակին 300 Ֆր., կը նուիրեն Հայաստան Հիմնադրամին (բատնեալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 16–ին Եկեղեցւոյ կից սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville.
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :
Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris
au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած զբաղմունքներէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAï
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA

Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

(Շար. Ա. էջէն)

ներու դատապարտած է 58 Լիբանանցիներ Իսրայէլի հետ գործակցութեան կամ կապերու համար։

ՍԻՏ ԱՀՄԷՏ ՌԵԶԱԼԱ, որու դէմ կասկած կար որ երեք կիներ սպաննած է Ֆրանսա (վերջինը՝ Լիլ – Վէնթիմիլ ճեպընթացին մէջ) եւ ապաստանած էր Փորթուկալ, անձնատուր եղած է Յունիս 28–էն 29–ի գիշերը Լիզպոնի բանտին իր խուցին մէջ։ Ամիսներէ ի վեր Ֆրանսա իր յանձնումը պահանջած էր, տիկին Կիկու նոյնիսկ յանձն առած էր որ 30 տարուան բանտարկութենէ աւելի ծանր պատիժ չի կրեր եւ կը թուի որ, ի վերջոյ, Փորթուկալ ընդունելի գտած էր Ֆրանսական պահանջը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ արդարադատութիւնը ջանք չի խնայեր բարձի թողի ընելու համար Մապաթեքսի դայթակղութիւնը, որ կը մրոտէ ոչ միայն Ելցինի ընտանիքը այլեւ տարածուած է ուրիշներու, ի շարս որոնց Վ. Չերնոմիրդինի վրայ։ Ծանօթ է որ հարցը կը վերաբերի շինարարութեան շուկաներու, դրամի օրինականացման եւ կաշառակերութեան։ Ժընեւի արդարադատութիւնը սակայն տրամադիր չէ հարցը փակելու։ Զուիցերացի դատաւորը կասկած ունի որ Թէքէնի շինարարական ընկերութիւնները 64 միլիոն տոլար միջնորդչէք վճարած են ռուս բարձրաստիճան պատասխանատուներու (60 միլիոն Մերքաթա եւ 4 միլիոն Մապա Թեքս) կրեմլինի եւ այլ վայրերու պայմանագրութիւններու փոխարէն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne — Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

**

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu
le dimanche 2 juillet à partir de 11h au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**
Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.
En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camarades disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

• **Ambiance** • **Surprises**
• **Buffet** • **Jeux**
• **Concours** : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou · · ·